

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİM ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINCA İLKÖĞRETİM
İÇİN TAVSİYE EDİLEN 100 TEMEL ESER
İÇERİSİNDEKİ TÜRK EDEBİYATINA AİT
ROMANLARIN ATASÖZLERİ VE DEYİMLER
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

Seher TOZOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK**

KONYA – 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Seher TOZOĞLU

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

..... tarafından hazırlanan .....
başlıklı bu çalışma ...../...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda
oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi
olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Başkan	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza

ÖN SÖZ

Dil, iletişim aracıdır. Bu nedenle insanların birbirlerini anlaması, doğru iletişim kurması, sosyal hayatını düzenlemesi için dilinin özelliklerini iyi bilmesi gereklidir. Bu açıdan baktığımızda deyimler ve atasözleri dilimizi zenginleştiren söz varlıklarıdır. Bu nedenle deyimler ve atasözleri çalışmamıza konu olmuştur.

Deyimler ve atasözleri Türk mantığının sembolleridir. Her türlü konuşmanın içinde yer alan, anlatımı güzelleştirip, anlamı derinleştiren sözcük gruplarıdır. Atasözleri özellikle öğüt vermek ya da yol göstermek için başvurulan özlü sözlerdir. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığının dilimizi öğrencilerimize öğretmek, millî kültürümüzü benimsetmek, okuma sevgisini aşılacak amacıyla hazırladığı ve tavsiye ettiği 100 Temel Eser içerisinde belirlenen yerli edebiyata ait bazı romanlarımız üzerinde deyimler ve atasözleri hakkında çalışma yapılmıştır.

100 Temel Eser listesinde yerli edebiyata ait on iki roman yer almaktadır. Bu romanlardan 9 tanesi çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Söz konusu eserler; Bitmeyen Gece, Bir Küçük Osmancık Vardı, Göl Çocukları, Halime Kaptan, Hep O Şarkı, Miskinler Tekkesi, Osmancık, Uç Minik Serçem, Yankılı Kayalar isimli romanlardır. Giriş kısmında 100 Temel Eser, deyimler ve atasözleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde, söz konusu eserlerde geçen deyim ve atasözleri belirlenmiştir. Belirlenmiş olan deyim ve atasözleri alfabetik olarak listelenmiş ve yanına hangi eserde kullanılmışsa o eserin kısaltması ve kullanıldığı sayfa sayısı verilmiştir. Kullanılan kısaltmalar şöyledir; BG, Bitmeyen Gece; BKOV, Bir Küçük Osmancık Vardı; GÇ, Göl Çocukları; HK, Halime Kaptan; HOŞ, Hep O Şarkı; MT, Miskinler Tekkesi; O, Osmancık; UMS, Uç Minik Serçem; YK, Yankılı Kayalar. Her deyimin anlamı ve anlamına uygun kullanılan örnek cümleleri de deyim altına sırayla verilmiştir. Örnek cümleler verilirken, gerekli olan cümlelerde anlamı daha

iyi ifade etmesi için öndeki ya da sonraki cümleler de verilmiştir. Aynı zamanda örnek cümlelere herhangi bir müdahale yapılmadan metindeki esas hâliyle alınmıştır.

İkinci bölümde ise, eserlerde geçen deyim ve atasözleri anlamsal ve biçimsel yapı bakımından sınıflandırılmıştır. Yapılan her sınıflandırma için elde edilen deyim ve atasözlerinden olabildiğince örnek verilmiştir.

Üçüncü bölümde, tespit edilen deyimler ve atasözlerine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmede, deyim ve atasözü tanımına, deyim ve atasözünün genel özelliklerine göre uygunluklar, dikkat çeken bazı noktalar belirtilmiştir. Kaynaklarda ulaşılamayan fakat atasözü ve deyim olduğu düşünülen söz varlıkları da ayrıca belirtilmiştir. Tespit edilen deyim ve atasözlerinin, kitaplarda kullanılış sıklığı ayrı bir tablo hâlinde verilmiştir.

Üçüncü bölümden sonra ek olarak ilköğretim için hazırlanmış olan 100 Temel Eserin listesi, incelenen eserlerde tespit edilen deyim ve atasözlerinin alfabetik listesi ve Millî Eğitim Bakanlığının 100 Temel Eser listesini kamuoyuna duyurduğu 04/ 07/ 2005 tarihli genelge verilmiştir.

Sonuç olarak, 100 Temel Eser içerisinde kaynak olarak alınan yerli romanların tamamında deyim kullanıma rastlanmıştır. Bunun yanında atasözlerinin üç eserde hiç kullanılmadığı altı eserde de az sayıda geçtiği tespit edilmiştir.

Bütün çalışmalarında çok değerli bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, araştırma boyunca anlayış ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam danışmanım Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK' a; bilgi birikimi ve tecrübesi ile bana yol gösterip yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Kazım KARABÖRK' e ve bölümümüzün değerli tüm öğretim elemanlarına, destekleri için arkadaşlarıma, aileme ve her zaman yanımda olan eşim Ekmel TOZOĞLU' na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Seher TOZOĞLU

Konya, 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seher TOZOĞLU	Numarası 064213011012
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı	
	Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK	
Tezin Adı		T.C. Milli Eğitim Bakanlığınca İlköğretim İçin Tavsiye Edilen 100 Temel Eser İçerisindeki Türk Edebiyatına Ait Romanların Atasözleri ve Deyimler Bakımından İncelenmesi	

ÖZET

Bu çalışmaya Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için tavsiye ettiği 100 Temel Eser listesinde yer alan yerli romanlardan; Bitmeyen Gece, Bir Küçük Osmancık Vardı, Göl Çocukları, Halime Kaptan, Hep O Şarkı, Miskinler Tekkesi, Osmancık, Uç Minik Serçem, Yankılı Kayalar kaynaklık etmiştir. Bu çalışmanın amacı; söz konusu eserlerde kullanılan deyim ve atasözlerinin tespiti ve incelenmesidir.

Öncelikle kaynak alınan eserler okunarak, içerisinde yer alan atasözü ve deyimler tespit edilmiştir. Tespit edilen deyim ve atasözleri TDK'nin sözlüğü esas alınarak kabul edilmiş ve alfabetik olarak listelenmiştir. Listelenen deyim ve atasözlerinin öncelikle anlamları ve anlamlarına en uygun kullanımına kabul edilebilecek örnek cümleleri verilmiştir. Söz konusu deyim ve atasözleri anlamsal ve yapısal bakımdan incelenmiştir. Kullanılış şekli ve sıklığı bakımından da değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak da, İlköğretim 100 Temel Eser serisinde ele alınan yerli romanlarda yer alan deyimler ve atasözlerinin kullanım sıklığı değerlendirilmiştir. İncelenen romanlarda deyimlerin sıkça kullanılmasına rağmen atasözlerinin çok az kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: atasözü, deyim, 100 temel eser, roman, Türkçe öğretimi

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL
SCIENCES

STUDENT	Name,Surname	Seher TOZOĞLU	Number: 064213011012
	Discipline /Master of science	Turkish language teaching Department of Turkish Language Teaching	
	Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK	
Name Of The Thesis		Analysis of idioms and proverbs in Turkish novels 100 secondary school classics recommended by the Turkish ministry of education.	

ABSTRACT

In this study, the following nine novels which were recommended by the ministry of the education were used; “*Bitmeyen Gece, Bir Küçük Osmancık Vardı, Göl Çocukları, Halime Kaptan, Hep O Şarkı, Miskinler Tekkesi, Osmancık, Uç Minik Serçem, Yankılı Kayalar.*” The purpose of this study is to identify and analyze the idioms and proverbs in the novels.

First the mentioned novels are analyzed and the Idioms and proverbs were identified according to the TDK’s “*Türk dil kurumu*” dictionary; and they were listed alphabetically. The meanings of these listed, idioms and proverbs are acceptable sample sentences for them were provided. The mentioned idioms and proverbs analyzed in terms of their meaning and sentences. They were also analyzed in the terms of the way. They were used the frequently of their usage.

Lastly, the frequency of idioms and proverbs in the Turkish novels which are in the secondary school 100 list was analyzed. It was concluded that idioms were encountered much more after that the proverbs.

Keywords: proverb, idiom, 100 literary works, novel, Turkish teaching

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
Bilimsel Etik Sayfası	i
Tez Kabul Formu	ii
Ön söz / Teşekkür	iii
Özet	v
Abstract	vii
Kısaltmalar	xii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.İNCELENEN ESERLERDE TESPİT EDİLEN DEYİMLER VE ATASÖZLERİ.....	13
1.1.Eserlerde Tespit edilen Deyimler.....	13
1.2. Eserlerde Tespit Edilen Atasözleri	440

İKİNCİ BÖLÜM

2.İNCELENEN ESERLERDE TESPİT EDİLEN DEYİM VE ATASÖZLERİNİN ANLAM VE YAPI BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI	444
2.1.Deyim Yapıları	444
2.1.1.Anlamsal Yapı Bakımından Deyimler	444
2.1.1.1.Deyim Aktarması.....	444
2.1.1.2.Ad Aktarması.....	445
2.1.1.3. Benzetme	446
2.1.1.4. Telmih.....	448
2.1.1.5.Kinaye.....	450
2.1.1.6 Mübalağa	451
2.1.2.Biçimsel yapı Bakımından Deyimler.....	452
2.1.2.1.Cümle Biçimindeki Deyimler.....	452
2.1.2.1.1.Tam Cümle Biçimindeki Deyimler.....	452
2.1.2.1.1.1. Basit Cümle Biçimindeki Deyimler.....	452

2.1.2.1.1.2. Bileşik Cümle Biçimindeki Deyimler.....	454
2.1.2.1.1.3. Sıralı Cümle Biçimindeki Deyimler	454
2.1.2.1.1.4. Bağlı Cümle Biçimindeki Deyimler	455
2.1.2.1.1.5. Yüklemine Göre Deyimler.....	455
2.1.2.1.1.5.1. İsim Cümlesi Olan Deyimler	455
2.1.2.1.1.5.2. Fiil Cümlesi Olan Deyimler.....	456
2.1.2.1.2. Eksiltili Cümle Biçimindeki Deyimler	458
2.1.2.1.3. Karşılıklı Konuşma Biçimindeki Deyimler	461
2.1.2.2. Sözcük Grubu Biçimindeki Deyimler.....	461
2.1.2.2.1.İsim Tamlaması Biçimindeki Deyimler.....	461
2.1.2.2.2.İsim Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	462
2.1.2.2.3. Sıfat Tamlaması Biçimindeki Deyimler	463
2.1.2.2.4. Sıfat Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	463
2.1.2.2.5. Zarf Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	463
2.1.2.2.6. Tekrar Grubu Biçimindeki Deyimler.....	464
2.1.2.2.7. Edat Grubu Biçimindeki Deyimler	465
2.1.2.2.8. Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler	468
2.1.2.2.9. İsnat Grubu Biçimindeki Deyimler.....	468
2.1.2.2.10. Kurallı Birleşik Fiil Biçimindeki Deyimler	469
2.2. Atasözü Yapıları	471
2.2.1. Anlamsal Yapı Bakımından Atasözleri	471
2.2.1.1. Eğretileme	471
2.2.1.2. Tezat	471
2.2.1.3. Benzetme	471
2.2.1.4. Hüsn-i Ta'lil.....	472
2.2.1.5. Kinaye.....	472
2.2.1.6. Mecaz-ı Mürsel.....	473
2.2.2. Biçimsel Yapı Bakımından Atasözleri	473
2.2.2.1. Cümle Biçimindeki Atasözleri	473
2.2.2.1.1. Tam Cümle Biçimindeki Atasözleri	473
2.2.2.1.1.1. Basit Cümle Biçimindeki Atasözleri	473
2.2.2.1.1.2. Bileşik Cümle Biçimindeki Atasözleri	474

2.2.2.1.1.3. Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri	474
2.2.2.1.1.4. Bağlı Cümle Biçimindeki Atasözleri	474
2.2.2.1.1.5. Yüklemine Göre Atasözleri	474
2.2.2.1.1.5.1. İsim Cümlesi Olan Atasözleri	474
2.2.2.1.1.5.2. Fiil Cümlesi Olan Atasözleri	475
2.2.2.1.2. Eksiltili Cümle Biçimindeki Atasözleri	475
2.2.2.1.3. Karşılıklı Konuşma Biçimindeki Atasözleri.....	475

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TESPİT EDİLEN DEYİM VE ATASÖZLERİ ÜZERİNDE BAZI İNCELEMELER	476
SONUÇ	487
KAYNAKÇA	489
EK-1 100 Temel Eser Listesi.....	493
EK-2 Eserlerde Tespit Edilen Deyimler ve Atasözleri.....	497
EK-3 Millî Eğitim Bakanlığının 04/ 08/ 2005 Sayılı Genelgesi.....	571
ÖZGEÇMİŞ	574

KISALTMALAR

As.	Askerlik
bk.	Bakınız
BG	Bitmeyen Gece
BKOV	Bir Küçük Osmancık Vardı
BL	Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi
C	Cilt
din b.	Din Bilimi
GÇ	Göl Çocukları
HK	Halime Kaptan
hık.	Halk ağzı
HOŞ	Hep O Şarkı
Krş.	Karşılığı
MT	Miskinler Tekkesi
O	Osmancık
Osm. T.	Osmanlı Türkçesi
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
UMS	Uç Minik Serçem
vd.	ve diğerleri
Yay.	Yayınları, Yayınevi
YK	Yankılı Kayalar

GİRİŞ

100 TEMEL ESER

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 10'uncu maddesinde "Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde zenginleştirilmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır" denilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığının amaçlarından birisi de öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak; bu yolla onları düşünen, düşündüğünü doğru ve açık bir şekilde ifade eden, kültürlü, millî ve manevi değerlere sahip yüksek karakterli bireyler yetiştirmektir.

Bakanlık bu amaçlar doğrultusunda önce orta öğretim kurumlarındaki öğrencileri için 100 Temel Eser listesi hazırlamıştır. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri rehberliğinde okutturulacak olan eser listesi 19.08.2004 tarihli bir genelge ile kamuoyuna duyurulmuştur. Genelgenin sonunda ilköğretim okulları için de böyle bir listenin hazırlanıp yayımlanacağı duyurulmuştur. İlköğretim için hazırlanmış olan 100 Temel Eser listesi 15 Temmuz 2005 tarihinde basın yoluyla, konu hakkındaki geniş bilgilendirme de 4 Ağustos 2005 tarihinde yayımlanan genelgeyle duyurulmuştur.¹

Uzman kişilerin yaptığı araştırmalar sonucu hazırlanan liste, eser isimleri kaynak alınarak 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerine göre belirlenmiştir. Daha alt sınıflar için böyle bir listenin hazırlanmasının oldukça güç olduğunu, zaten sayısız yayının var olduğu bildirilmektedir.

---

¹ Daha geniş bilgi için bk. Ek-3

İlköğretim için hazırlanan eserlerin belirlenmesinde, ortaöğretim için hazırlanan listede tutulan yol izlenmiş, hayatta olan sanatçılarımızın eserlerinden seçme yapılmamıştır. Bu tutumun hayatta olan sanatçılarımızın ve eserlerinin değersiz olduğu anlamına gelmediğini, böyle bir durumda seçim yapmanın zor olacağını ve tartışmaya yol açabileceği için bunu tercih etmediklerini açıklamışlardır.

İlköğretim için hazırlanan eserlerin, ortaöğretim için hazırlanan eserlere temel olması amaçlanmıştır.

Listede Dede Korkut Hikayeleri'nden günümüze kadar çeşitli devrelerden eserler yer almıştır. Cumhuriyet sonrasına ağırlık verilmekle beraber roman türü kitaplara da geniş yer verilmiştir. Ayrıca dil ve kültür zenginliklerimizden atasözleri, bilmeceler, ninniler, maniler ve deyimler hazırlanacak eserler listesinde yer almıştır. Listedeki eserlerin 63'ü Türk Edebiyatına, 31'i Dünya Edebiyatına ait eserlerdir.

“Kitap okumak öğrencilere, Türkçenin güzel, doğru ve etkin kullanılması becerisini kazandıracak ve onların kelime hazinelerini de önemli ölçüde zenginleştirecektir.” diyen Bakanlık 2004'te yayınladığı genelgede bu amaca yönelik olarak;

- Belirlenen 100 Temel Eser'in sosyal ve kültürel etkinliklerde yararlanmak, boş zamanlarını olumlu uğraşlarla değerlendirmek üzere, öğrencilerin öncelikle başvurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi,
- Bu eserlerin tavsiyesinin, öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programları dikkate alınarak zümre öğretmenler kurulunca yapılması, bu 100 Temel Eser'in ilköğretim Türkçe dersi müfredat programı ile ilişkilendirilip okutulması,
- Bu 100 Temel Eser'den en çok okuyan öğrencinin Bayrak Törenlerinde bütün öğrenciler önünde ödüllendirilmesi,

- Bu 100 Temel Eser'in tanıtımı ile bu eserlerin konularını içeren münazara ve dinleti programlarının düzenlenmesi, dramalar hazırlanması ve başarılı öğrencilerin ödüllendirilmesi,
- Okul kütüphanelerinin öğrencilerin severek, isteyerek, kendiliklerinden gelebilecekleri sıcak bir ortama kavuşturulması,

Ayrıca öğrencilerimize okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla okul idaresince hafta içi belirlenecek bir günde 30 dakikalık “Okuma Saati” uygulaması yapılması beyan edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığının Türkçenin doğru ve etkili kullanılması amacıyla hazırlamış olduğu eserlerden çalışmamıza kaynaklık edenler şunlardır; Bitmeyen Gece (Mithat ENÇ), Bir Küçük Osmancık Vardı (Hasan Nail CANAT), Göl Çocukları (İbrahim ÖRS), Halime Kaptan (Rıfat ILGAZ) , Hep O Şarkı (Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU) , Miskinler Tekkesi (Reşat Nuri GÜNTEKİN) , Osmancık (Tarık BUĞRA), Uç Minik Serçem (Necati CUMALI) , Yankılı Kayalar (Yılmaz BOYUNAĞA) isimli Türk Edebiyatı'na ait romanlardır.

DEYİM VE ATASÖZÜ TANIMLARI

Eserlerimizde üzerine inceleme yapılan konulardan biri deyimlerdir. Deyimin tanımı; Büyük Larousse'ta ‘ Dilbilgisel veya anlamsal bakımdan tek bir sözcüğün değerini taşıyan kalıplaşmış sözcük kümesidir.’ şeklinde ifade edilmiştir. (1986: C-6, 3118)

Türkçe Sözlük'te deyim; “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir.” şeklinde açıklanmıştır. (1992: C-1, 368)

Doğan AKSAN'a göre deyim; “ Belli bir kavramı, belli bir duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.” (2003: C-3, 35)

Seyit Kemal KARAALIOĞLU deyim tanımını; “Kendi öz anlamından az çok ayrı bir fikir anlatmağa yarar kelime topluluğu. Deyimler göz önüne anlatıcı, kuvvetli hayaller getiren rumuzlu sözlerdir. Tabir de denilen deyimler, halkın dikkatli ve zeki görüşlerinden doğmaktadır.” şeklinde ifade etmiştir. (1983:186)

Nevin Güngör ERGAN ise deyim için; “Çekici bir anlatım özelliği taşıyan ve çoğunun gerçek manasından ayrı bir manası bulunan kalıplaşmış söz topluluklarıdır.” tanımını yapar. (<http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/14.php>, 2002:1)

Bu konuda geniş çalışmaya sahip olan Ömer Asım AKSOY deyim için; “Bir toplumun gelenek ve göreneklerini, inançlarını, yaşam biçimlerini en önemlisi dil özelliklerini ortaya koyan söz gruplarıdır. Kimisi yaşanmış olaylardan ortaya çıkmıştır. Özlü, kalıplaşmış ve anlatımı çekici kılan sözlerdir. Fakat deyimler atasözleri ile karıştırılmamalıdır. Çünkü deyimler; bir kavramı ya özel bir kalıp içinde ya da ilgi çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin özelliği ise, cümle niteliğinde, az sözle çok şey anlatan, ders verici söz birlikleridir.” der. (1998: C.1, 52)

Tüm bu tanımların genel olarak ortak noktası deyim kelime topluluğu olmasıdır. Yani en az iki sözcükten oluşmasıdır. Bir diğer ortak nokta ise deyim ifade gücüdür. Bu ifade gücü de deyim oluşturulan kelime topluluklarının bir araya gelerek yeni bir anlam ifade etmesidir.

Yapılan tanımlardan faydalanarak deyim ; “En az iki sözcükten oluşmuş, bir duyguyu, bir düşünceyi etkili bir şekilde ifade eden kalıplaşmış kelime topluluğudur.” diyebiliriz.

Deyimlerin genel özelliklerini Aksoy'un açıklamalarından da faydalanarak şu şekilde belirleyebiliriz. (1998: C-1, 38-43)

1. Deyimler kalıplaşmış söz öbekleridir. Bu nedenle bir sözcüğün yeri başka bir sözcükle değiştirilemez ya da bir sözcüğün yerine aynı anlamı verse bile başka bir sözcük getirilemez (Bu konuda istisnalar vardır. Örneğin “kafa kafaya vermek” ile “baş başa vermek” teki “kafa” ve “baş” kelimeleri eş anlamlıdır. İki sözcük grubu da deyimdir)

Örneğin; “ayıkla pirincin taşını” deyimini “ayıkla bulgurun taşını” biçiminde söylenemez.

2. Deyimler, kısa ve özlü söz gruplarıdır.

Yol göstermek, dil dökmek gibi.

3. Deyimler en az iki sözcükten oluşur.

a) Sözcük öbeği durumundaki deyimler;

Başı önünde, ağzı burnu yerinde gibi.

b) Tümce durumundakiler;

Açtı ağzını yumdu gözünü gibi.

4. Deyimlerin bazıları gerçek, bazıları mecaz anlamlıdır.

Burnundan solumak (mecaz), çoğu gitti azı kaldı (gerçek)

5. Deyimlerin bazıları eş anlamlı, yakın anlamlı ve zıt anlamlı olabilir.

Tepesi atmak, küplere binmek (çok sinirlenmek anlamında, eş anlamlı)

Bir deri bir kemik, iğne ipliğe dönmek (çok zayıflamak anlamında, eş anlamlı)

Göze girmek, gözden düşmek (beğeni kazanmak veya kaybetmek anlamında, zıt anlamlı)

6. Deyimler; bir kavramı veya durumu karşılar, ders veya nasihat vermez.

Babam zayıf aldığımı duyunca küplere bindi. (Küplere binmek, “çok sinirlenmek” anlamındadır. “Çok sinirlenmek” bir durumu karşılar. Ders veya nasihat vermez.)

7. Kimi deyimler ait oldukları toplumların âdetlerini, inanışlarını, hayata bakış açılarını yansıtır.

Aba altından değnek göstermek, davulun tokmağı elinde olmak, beşik kertmesi, iyi saatte olsunlar gibi.

8. Kimi deyimlerde tümce yapısı ve ana sözcükler değişmemek üzere çekimler ve adılar değişebilir.

Aşağı tükürsem (tükürsen, tükürse,...) sakalım (sakalın, sakalı,...), yukarı tükürsem (tükürsen,..) bıyığım (bıyığı,...)

Bana (sana, ona,..) göre hava hoş.

Gözüne kestirmek(gözüme kestirdim, gözüne kestirdi,...)

9. Kimi deyimler bölge farklılıklarından dolayı farklı sözcüklerle ya da farklı şekillerde söylenebilir.

Hoşuna gitmek (hoşuna gelmek), göz ucuyla (göz kuyruğuyla) gibi.

10. Kimi deyimlerin de birkaç farklı şekli vardır.

baş başa gelmek / baş başa vermek

bir arpa boyu gitmek / bir arpa boyu yol almak gibi.

11. Bazı deyimler bir öyküye, bir olaya dayanır.

Altından Çapanoğlu çıkmak, ağzından baklayı çıkarmak, ye kürküm ye gibi.

12. Kimi deyimler, eksilteli anlatım biçimidir. Yani bir ya da birkaç sözcüğü söylenmemiş söz öbeğidir.

Gözün aydın (gözünüz aydın olsun), laf aramızda (laf aramızda kalsın)...

Fakat kimi deyimler de kalıp olarak eksilteli olmasa da cümle içinde kullanırken eksilteli olarak kullanılabilir.

Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü (açtırma kutuyu), üzümü ye bağını sorma (üzümünü ye) gibi.

13. Deyimler cümlenin farklı öğeleri de olabilir, cümlede farklı kelime türü olarak da kullanılabilir.

Üzüntüsünden ağzını bıçak açmıyordu.(ağzını bıçak açmamak, yüklem)

Damarıma basmadan konuşamaz mısınız? (damarına basmak, zarf tümleci)

O dik kafalı biridir. (dik kafalı, sıfat)

14. Kafiyeleyen deyimler de vardır.

Anca beraber, kanca beraber

Havada bulut, sen onu unut

Yere bakan, yürek yakan gibi.

Atasözü tanımlarından da örnekler verecek olursak; Büyük Laroussa' a göre; "Atasözü; halk içinden çıkan, bir öğüdü, sağduyusal bir gerçekliği ya da deneyime dayalı bir gözlemi dile getiren,ve halkın ortak kullanımına giren kısa özlü söz."dür. (1986: C-2, 949)

Türkçe Sözlük'e göre atasözü; "Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş söz, darb-ı mesel."dir. (1992: C-1, 368)

Doğan AKSAN atasözü tanımını; "Çoğunlukla bir tümce biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelik sözlerdir." şeklinde yapmıştır. (2003: C-3, 38)

Seyit Kemal KARAALIOĞLU ; "Atasözü; darb-ı mesel, atalar sözü. Az kelime ile anlatılmış, halka mal olmuş hikmetli söz. Atasözleri anlatım sanatlarına bürünmüş eski sözlerdir. Bunlar kısalığı ve sadeliği içinde birtakım gerçekleri anlatır, fakat kimin ne zaman söylediği belli olmayan özlü sözlerdir. Atasözleri, atalarımızın dünya görüşünü özetleyen genel kurallardır. Her biri birer hayat ışığı olan bu sözler yolumuzu aydınlatır. Hayatın bin bir güçlüğünden biri içinde kaldıkça bir atalar sözü imdadımıza yetişir, bize ne yapmamız gerektiğini öğretir. Bu sözler en uzak

nesillerin, daha gençlerine miras bıraktıkları öğütlerle dolu bilgi hazineleridir.” demiştir. (1983:79)

Nevin GÜNGÖR ERGAN ise; “Atasözleri geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri tecrübe ve bunlara dayanan düşüncelerden doğan ve benimsenen, kimin tarafından söylendikleri belli olmaksızın ağızdan ağıza dolaşan, yol gösterici nitelik kazanmış, az kelime ile çok mana ifade eden kültür unsurlarıdır.” şeklinde ifade edilmiştir.

(<http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/14.php>, 2002: 1)

Ömer Asım AKSOY atasözü hakkında; “Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir.” ifadelerine yer vermiştir. (1998: C-1, 37)

Verilen tanımların ortak noktası, atasözlerinin yaşanan olaylar ve tecrübeler doğrultusunda eskiden söylenmiş olması ve söyleyeninin belli olmamasıdır. Ayrıca bu sözlerin insanlar tarafından benimsenmiş olmasıdır.

Farklı tanımlardan yola çıkarak atasözünün; “atalarımızın yaşam ve gözlemleri sonucunda, ders vermek ve bir durumu özetlemek amacıyla söyledikleri öğüt verici kalıplaşmış cümle şeklindeki sözler” olduğunu söyleyebiliriz.

Yine atasözleri hakkında geniş çalışmalar yapan Ömer Asım AKSOY’un bilgilerine de dayanarak, atasözlerinin genel özelliklerini şu şekilde açıklayabiliriz. (1998: C-1, 15-37)

1. Atasözleri kalıplaşmış (klişe duruma gelmiş) sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. Böyle değiştirmeler yapılırsa ortaya çıkan söz, - anlam değişmese dahi- atalar sözü diye anılmaz.

“Derdini saklayan derman bulamaz” sözündeki “derman” yerine “ilâç” denilemez.

“Çalma elin kapısını, çalarlar kapını” sözü de sözcüklerin sırası değiştirilerek: “Elin kapısını çalma, kapını çalarlar” biçiminde söylenemez.

2. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır:

Dikensiz gül olmaz.

Alet işler, el övünür.

Taşıma su ile değirmen dönmez gibi.

3. Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir. Daha uzun olanları azdır.

Vakit nakittir.

Balık baştan kokar.

Yerin kulağı var.

Ak akçe kara gün içindir.

Deveci ile konuşan kapısını büyük açar gibi.

Bu örneklerde görüldüğü gibi, tümcelerde en çok geniş zaman kipi, kimi vakit (öğüt olan atasözlerinde) emir kipi kullanılmıştır. Başka kiplerle kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda da fiili söylenmemiş olanlarda da, ya geniş zaman ya geniş zaman ya emir anlamı gizlidir.

Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.

Ana kızına taht kurmuş, baht kurmamış.

Ne oldum dememeli, ne olacağınım demeli.

Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.

Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az gibi.

4. Atasözlerinin konuları çoğu zaman kullanıldıkları bölgeye göre özellikler gösterir. Türk tarihi boyunca askerlik ve çiftçilik önemli olduğu için at, it, kurt, koyun, silah, yiğitlik konusunda pek çok atasözü vardır. Aynı zamanda söylendiği halkın karakteristik özelliklerini de yansıtır.

Kurt dumanlı havayı sever.

Aç köpek fırın duvarını deler.

“Kurda neden ensen kalın?” demişler, “Kendi işimi kendim yaparım da ondan...” demiş.

Misafir kısmetiyle gelir. (misafirperverlik)

Yuvayı dişi kuş yapar. (kadına verilen değer)

5. Kimi atasözleri bölge farklılıklarından ve söylenmiş olduğu dönemin eskiliğinden kaynaklanarak söyleyiş farklılığına uğrar.

Keskin sirke kabına zarar / Keskin sirke küpüne zarar

Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır / Aç tavuk düşünde (rüyasında) darı görür...

6. Kimi atasözlerinin de birkaç kalıbı bulunmaktadır.

Denize düşen yılanı sarılır / Denize düşen yosuna sarılır

Ayağını yorganına göre uzat / yorganına göre ayağını uzat...

7. Atasözlerinin kimi gerçek anlamda; kimisi de başta mecaz olmak üzere cinas, intak, kinaye, teşbih, tezat gibi söz sanatlarıyla süslenerek kullanılmıştır.

Bugünün işini yarına bırakma (Gerçek)

Baba malı tez tükenir, evlât gerek kazana (Gerçek)

Damlaya damlaya göl olur (Mecaz)

Acı patlıcanı kırağı çalmaz (Mecaz)

Dilim seni dilim dilim dileyim (Cinas)

Güvenme varlığa düşersin darlığa (Tezat)

8. Atasözlerinin bir kısmı ölçülü ve kafiyelidir. Bir mısra biçiminde olmasalar da bazı nazım özellikleri taşırlar (iç kafiye, son kafiye, aliterasyon vb.).

Her zaman papaz pilâv yemez (Aliterasyon)

Kuş iki kanat bir kuyruk, ona dahi yel buyruk (Son kafiye)

9. Kimi atasözleri çok kısaltılmış hikâye, fıkra, karşılıklı konuşma biçiminde oluşturulmuştur.

Deveye sormuşlar: “Boynun neden eğri?” “Nerem doğru ki...” demiş.
(Konuşma)

İt ite buyurmuş, it de kuyruğuna (Hikâye)

10. Anlam yönünden birbiriyle çelişkili gibi görünen atasözleri de vardır. Bu durum atasözünün söylendiği dönem, söylenme amacı, psikolojik ortam, söyleyen kişi ve atasözünün söylendiği çevreyle yakından ilgilidir.

Düşüne düşünme görmeli işi, sonra pişman olmamalı kişi / Sirkeyi, sarımsağı düşünen paça yiyemez

İyilik eden iyilik bulur / İyiliğe iyilik olsaydı, koca öküze bıçak olmazdı...

11. Kimi atasözleri eksilteli anlatımla söylenegelmiştir.

Borç vermekle düşman kırmakla.

Ata arpa, yağide pilav.

Bakarsan bağ, bakmazsan dağ gibi.

12. Kimi atasözleri iki yargılıdır. Bunlardan biri, cümleler arasında benzetme ilgisi onlardır.

Demir tavında, dilber çağında...

Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır...

Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlık yerden...

İki yargılı bazı atasözleri de birbirine karşıt anlamlıdır.

Aç bırakma hırsız edersin, çok söyleme arsız edersin.

Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk.

Güzel bürünür, çirkin görünür gibi.

13. Atasözü ve deyim sınıarı tamamen çizilemediği için bazı sözler hem deyim hem atasözü olarak kabul edilmektedir

“Çam sakızı çoban armağanı” sözü “zengin olmayan kimsenin armağanı , pahalı bir şey olamaz” diye yorumlanırsa atasözü, “sunduğum şey değersiz ama gücüm ancak buna yetiyor” diye yorumlanırsa deyim sayılmış olur.

Atın ölümü arpadan olsun.

Üzümü ye de bağını sorma gibi.

14. Kimi sözler, fiil çekiminin değişmesi ile atasözü iken deyim, deyim iken atasözü durumuna girer.

Dağ yürümezse abdal yürür (atasözü) / dağ yürümezse abdal yürüsün (deyim)

Doğmadık çocuğa don biçilmez (atasözü) / donmadık çocuğa don biçmek (deyim) gibi.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.İNCELENEN ESERLERDE TESPİT EDİLEN DEYİMLER VE ATASÖZLERİ

1.1. İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Deyimler

acı çekmek (BG 286) (BKOV 16, 40) (O 26) (YK 31):

uzun süre acı, üzüntü içinde bulunmak.

Her yer temiz ve bakımlı, insanlar hiç acı çekmemişçesine nazik ve sevimliydi. (BG 286)

Osman beynini ne kadar zorlasa da, kendinde, gününde ve yaşayışında bu düğümü çözecek bir şeyler bulamıyor; acılar çekiyor, umutsuzluğa düşüyor, dünyası kararıyor. (O 26)

Ama kardeşim benim gibi acı çekmemesine de sevindim. (YK 31)

acı vermek (UMS 61, 61) :

üzülmesine sebep olmak, incitmek.

Tepesinde, kuyruğunda, boynundaki gaga yaraları dünkünden daha çok acı veriyordu şimdi. (UMS 61, 61)

Bütün gövdesini saran gaga yaralarından daha büyük acı veriyordu bu sevgisiz davranışlar ona,

âciz kalmak (MT 166) :

çok uğraşmasına karşın bir işi yapamamak.

... o müdafaalarında ısrar ediyor, cevap bulmak âciz kaldıkça mecelle kaideleri... (MT 166)

aç açık kalmak(HK 106)

yoksulluk içinde, evsiz barksız kalmak.

Çok şükür aç değilim, açık değilim; ama altınlarım olduğunu şimdi senden öğrendim.
(HK 106)

aç kalmak (HK 32) :

- 1) Karnını doyuramamak,
- 2) Yoksulluğa düşmek.

Aç kalınca çoğu yanında taşıdığı mavzerlerine sarılıp ekmek istiyordu. (HK 32)

açığa çıkarmak (O 258) :

ortaya çıkarmak, gözler önüne sermek, anlaşılır duruma getirmek.

Bir yanda söğüt ve yöresi, öte yanda Harman Kaya ile Bizans gittikçe aydınlanmakta, Köse Mihâl için gerçeklerini açığa çıkarmaktadır. (O 258)

açığa vurmak (BG 217) (GÇ 29, 54, 80) (HOŞ 30) (O 66, 166, 169, 247) (UMS 27, 81):

saklı, gizli tuttuğu bir konuyu herkese duyurmak.

Ancak, temas kurduğum yöneticilerin, benim durumumda birisinin görenlere nasıl hocalık yapılabileceği konusunda açığa vurmak istemedikleri bir çekingenlikleri olduğu da seziliyordu. (BG 217)

Ne denli saklamak istediye de heyecanını açığa vurdu. (GÇ 80)

“Bakalım bizi daha ne kadar yaşatırlar buralarda” diyerek de gece gündüz aklından çıkmayan derdini açığa vuruyordu. (UMS 27)

açık kapı bırakmak (MT 169):

görüşme konusu olan sorun üzerine son sözü söylemeyip biraz daha elverişli davranışta bulunmaya olanak tanımak.

Belki Talat, kendine bir açık kapı bırakmak için kaçamaklı konuşmuştur. (MT 169)

açık vermek (HK 105):

- 1) yönettiği paralı işte geliri gidenle denkleştiremeyip borçlu duruma düşmek,
- 2) başkalarının takılmasına yol açacak yanlış şeyler söylemek.

Ben ne olur ne olmaz diye açık vermemeye çalıştım. (HK 105)

ad koymak (HK 109) (UMS 8, 8, 31, 48) :

adlandırmak.

Kaynanası koymuştu bu adı ona. (HK 109)

Bu kez doğumunun üstünde üç gün geçmiş, hâlâ kızlarının adını koymamışlardı. (UMS 8)

Sonççek buzağısına ad koydu mu? (UMS 48)

ad takmak (BG 274, 303) (HOŞ 14, 55):

bir kişiye – özel adından ayrı olarak – dikkati çeken durumuna, niteliğine uygun ad vermek.

Bu nedenle de yenilik girişimlerine çeşitli uygunsuz adlar takılarak, kötülenip çürütülmesine...(BG 274)

Ne Pâkize adı taktığım kısın bana benzer bir tarafı var, ne de Pertev dediğim gencin Cemil Bey’le bir münasebeti. (HOŞ 14)

Kaynanam bir baygınlığı andıran bu vakitsiz uykularına da bir yemek adı takar, “şekerleme” derdi. (HOŞ 55)

adam etmek (HK 110) (MT 198):

1) bir kişiyi yetiştirip topluma yararlı duruma getirmek,

2) işe yaramaz bir şeyi onarıp işe yarar duruma getirmek.

Oğlu Memiş’i okula gönderir, Samsun’da, Amasra’da, İnebolu’da tanıdığı yetişkin subaylar gibi okutup adam ederdi. (HK 110)

Gece gelen uzun boylu misafir, kadının kendi oğluymuş; onu evvela Konya’ya, sonra İstanbul’a, sonra Avrupa’ya göndererek adam etmiş... (MT 198)

adam gibi (HK 108) :

1) terbiyeli, akıllı uslu,

2) adamlığa, insanlığa yaraşır yolda,

3) iyice.

Ayağı denizden kesilir de başına adam gibi biri geçer. (HK 108)

adam olmak (BG 272) (MT 8, 97, 165) (YK 74):

- 1) bir kişi yetişip topluma yararlı duruma gelmek,
- 2) işe yaramayan bir şey onarılıp işe yarar duruma gelmek.

...Varsın kalsın, adam olsun... (BG 272)

Umarım ki çalışır, adam olursun... (MT 97)

Sen bugün çocuksun, yarın büyüyecek, adam olacaksın. (YK 74)

adam yerine koymak (HK 42):

adamdan saymak, varlığını kabul etmek.

Bu adam neden geriye dönüp bakmıyor, beni adam yerine koymuyor mu? (HK 42)

adamdan saymak (HK 13):

bir kimseye gereğinden fazla değer vermek, saygı duymak.

Beni sen adamdan saymıyor musun? (HK 13)

âdet yerini bulsun diye (HOŞ 169) (O 64):

gerekli olduğuna inandığı için değil, herkes öyle yaptığı için, ya da yapıldı densin diye.

Adet yerini bulsun diye yazdım. (HOŞ 169)

Mahmud beğ, sözü, sazi, sohbeti, yemeyi, içmeyi, zevk ve sefayı; kısacası yaşamayı ve canını çok seven; kavgayı, dövüşü bilmeyen, belindeki kılıcı adet yerini bulsun diye taşıyan biriydi. (O 64)

adı çıkmak (MT 85):

- 1) pek haklı olmadığı halde ün kazanmak,
- 2) namusça lekeli biri olarak bilinmek.

Tamaşalık'ta adım zengine çıkmıştı. (MT 85)

adı geçmek (MT 132) :

anılmak, söz konusu olmak, ismi geçmek.

Fakat o biçarenin adının bir kerecik bile geçmediğine daha o zaman dikkat etmiştim. (MT 132)

adı gibi bilmek (O 21, 228):

çok iyi bilmek kesin olarak bilmek.

Hiç değilse anlayışsız, düşüncesiz ve kötü huylu adı gibi biliyordu bunu. (O 21)

İçi rahatlıyor; çünkü bunun böyle olduğuna bütün Kayı boyunun ve bütün dost boylarının inandığını, adı gibi biliyor...(O 228)

adım atmak (BG 244, 248) (GÇ 25) (HOŞ 21, 74) (MT 13):

bir işe ilk kez girişmek.

... Bu amacıma yönelik geçen on yıl içinde de küçük bile olsa, bir adım atabilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştum. (BG 248)

Örneğin balıkçılığa hiç önem verilmemiş, bu konuda kazanç getiren hiçbir adım atılmamıştı. (GÇ 25)

Ne tehlikeli, ne sakar bir adım atmıştım. (HOŞ 74)

adım atmamak (BG 169) (BKOV 50) :

kesinlikle gitmemek.

Bizimkilirse çarşaf ve peçeye bürünmeden sokağa adım atmazdı. (BG 169)

Ben hangi yüzle adım atarım hanenize? (BKOV 50)

adımı (bile) anmamak (MT 86):

bir kimseyi, bir şeyi anımsamak ve anımsatmak istememek; unutmuş görünmek.

Onu paralı, parasız bir yatılı mektebine kapayacak ve bir daha adını anmayacaktım. (MT 86)

afiyet şeker olsun (MT 53) :

“yarasın, ağız tadıyla yensin” anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü.

‘... Âfiyet şeker olsun!’ diye dua eden gördüm. (MT 53)

ağır basmak (BG 306) (GÇ 63) (O98, 223):

bir işte gücü ve etkisi üstün gelmek.

Uğraşıp tartışarak gerekli araştırmaların yapılabildiği konularda da sağlanan bulgular değil, çoğunlukla kişisel yaşantı ve kanılar ağır basmasının önüne geçilemiyordu. (BG 306)

Ama birinci varsayım ağır basıyordu nedense!... (GÇ 63)

Görünen de odur ki, sevgi ağır basıyor; çünkü havaya genç silahşörler hakimdir. (O 98)

ağır gelmek (MT 112) (YK 92):

- 1) yapılması güç gelmek,
- 2) gücüne gitmek, onuruna dokunmak.

Fakat bugün, hiçbir mecburiyet yokken bu şekilde bir adelet vazifesi yapmak bana ağır geldi. (MT 112)

Derler önce bana ağır geldi. (YK 92)

ağırlığına gitmek (GÇ 40, 94) (HOŞ 71):

gücüne gitmek, onuruna dokunmak.

-Hani biraz ağırlığına gidiyor da...(GÇ 40)

En çok ağırlığına giden de, yakalanmasında en büyük rolü, hiç önemsemediği iki çocukla bir köpeğin oynamasıydı. (GÇ 94)

Evet, amma, her nedense onunla yüz yüze gelmek pek ağırlığına gidiyordu. (HOŞ 71)

ağırlık çökmek (BKOV 69) (YK 49, 92) :

- 1) gevşeklik ve uyku gelmek,
- 2) ağır bir hava kaplamak,
- 3) sessizlik oluşmak.

Gittikçe koyulaşan karanlık Şerife Hanım'ın yüreğine bir ağırlık gibi çöküyordu. (BKOV 69)

Çok geçmeden üzerime bir ağırlık çöktü. (YK 49)

Yemeğimi yedikten sonra, derslerime çalışırken üzerime bir ağırlık çöküyor ve kendimi yatağa zor atıyorum. (YK 92)

ağız açmak (MT 184) :

- 1) konuşmaya başlamak,
- 2) kesici aletleri keskin duruma getirmek,
- 3) ağır sözler söylemeye başlamak,
- 4) azarlamak, paylamak,
- 5) alık alık bakmak.

Yanında ağız açmak kimin haddineydi? (MT 184)

ağız birliği etmek (BG 315) (MT 98):

aynı şeyi söylemeyi, ya da yapmayı aralarında kararlaştırmak.

Büyük çoğunluğu, ağız birliği etmişçesine, ya kişisel bir özürden ya daha çok yakınları arasında bulunan bir sakattan söz etti. (BG 315)

... ihtimaline karşı İsmail'le ağız birliği ederek mektebin yerini sakladık. (MT 98)

ağızdan ağza dolaşmak (O 69):

birisinin ötekine, onun da başkasına söylemesi.

Zaten, Mihail, öteki papazların da ondan pek farklı olmadığını, bir takım rastlantılardan ve ağızdan ağza dolaşan söylentilerden bilmektedir. (O 69)

ağrısı tutmak (HK 12):

- 1) ebe kadının doğum sancısı başlamak
- 2) bir yerinden ara sıra beliren ağrı yeniden kendini göstermek.

“İhlamur verdi Memiş. Ağrılarım tuttuydu da. (HK 12)

ağza almak (BG 236) (MT 187):

sözünü etmek.

Sözleri yarıda kesilen öğrenci, böyle herkes karşısında ağza alınmasından çekindiği yanıtlara devam edip etmemekte tereddüt ediyor, galiba başka bir soru beklercesine duruyordu. (BG 236)

Hatta aralarında borcun lakırdısını hiç ağzına almadan çıkanlar olur. (MT 187)

ağzı açık kalmak (HOŞ 98):

çok şaşırarak, şaşakalmak.

Dadım önce hiçbir şey olmamış gibi ağzı açık, yüzüme bel bel bakakaldı. (HOŞ 98)

ağzı bir karış açık kalmak (GÇ 9):

şaşakalmak, şaşırıp kalmak.

Şaşkınlıktan ağzı bir karış açık kalmıştı. (GÇ9)

ağzı kulaklarına varmak (MT 28, 183):

çok sevinmek.

Paşanın ara sıra elini öpmeye giden akraba ve ahab çocuklarına beni misal gösterdiğini, ağzım kulaklarıma vararak, öteden beri işitiyordum. (MT 28)

Ana, kızını otomobile bindirip götüren adam için ağzı kulaklarına vararak “damadım” diyor. (MT 183)

ağzı sulanmak (BG 47, 237):

imrenmek.

Mutfaktan sızan kokular ağzımı sulandırıyor, çiğnediklerimi daha kolay yutabiliyordum. (BG 47)

Aferin be! Her gün her yerde karşımıza dikilen fakat kızarıp, işitmezlikten gelmeyi seçtiğimiz bu sorunlar üzerinde de durmak gerek. Yalnız dozunu kaçırıp ağızlarını sulandırma. (BG 237)

ağzı süt kokmak (HOŞ 75):

çok genç ve deneysiz olmak.

O ilk buhranlı devrimde, on dokuz yaşına rağmen, gerçi ağzı süt kokan bir çocuk olmaktan çok uzaktım. (HOŞ 75)

ağzında gevelemek (MT 200) :

açıkça söylememek.

... kim bilir lakırdıyı nasıl ağzında geveleyerek bu felakete sebep olmuştu. (MT 200)

ağzından çıkmak (MT 157, 165, 169) :

bir sözü istemeden, farkına varmadan söylemek, söylemiş bulunmak.

... bu esnada kendi ağzından çıkacak bazı büyük kelimelerin gürültüsünden heyecanlanacak büsbütün inada sapmasından korktum. (MT 157)

Hocalara karşı oğlundan terbiyesiz kelime çıkmıyordu. (MT 165)

Halbuki İsmail bizi istemiyor; hatta böyle bir tekliğin ağzımdan çıkmasına zaman bırakmamak için bana solumdan kurt masalı okuyor. (MT 169)

ağzından kaçırmak (BG 104) (GÇ 65, 71) (HK 97) (O 92):

söylemek istediği şeyi farkında olmadan bildirivermek.

Ondan söz edilmesi gerekince ses tonları fısıltıya dönüşüyor, kimden yana olacağı henüz belli olmayan bu yeni kişi yanında olumsuz bir sözün ağızdan kaçırılmemesine özen gösteriliyordu. (BG 104)

Ağızlarından bir şey kaçırmamak için birbirlerini uyardılar. (GÇ 65)

Bağışla; ağzımdan kaçtı... Benzerinden kaçınırım. (O 92)

ağzından kapmak (H.O.Ş 78) :

1) birinin bildiği şeyleri, ustalıklı konuşmalarla ona sezdirmeden öğrenmek,

2) birinin konuşmasını keserek kendisi söze başlamak.

Derhal sezindik ki, bütün bu lâfları harfi harfine. Fatma Hanım'ın ağzından kapmış, bana kendi sözleri, kendi düşünceleri imiş gibi tekrar ediyor. (H.O.Ş 78)

ağzından yel alsın (MT 8):

dilerim ki söylediğin kötü olasılık gerçekleşmesin.

Ağzından yel alsın (MT 8)

ağzını açmak (HK 58, 111) (MT 184) :

1) konuşmaya başlamak,

2) ağır sözler söylemeye başlamak,

3) alık alık bakmak.

Kocası askere giden kadın ağzını açıp bekleyecek mi? (HK 58)

Ağzımı açtırmasın o Halime diyor...(HK 111)

Yanında ağız açmak kimin haddineydi. (MT 184)

ağzını açmamak (HOŞ 65) (O 16, 51, 220):

hiçbir şey söylememek.

... gelip oturan daha ağzını açmadan ardı arkası kesilmeyen “indifa”lariyle (püskürme, patlama) sarsılmağa başlardı. (HOŞ 65)

Dursun Fakı, az ötede, ağzını açmadan onu seyretmişti. (O 51)

Sonra, Ertuğrul beğ gazi yoldaşları ve bütün bu arada ağzını açmayan, yüzü hiç gülmeyen, hep gözleri önüne bakan Dünder beğ kalkıp gittiler. (O 220)

ağzını aramak (GÇ 71):

bir kimseyi konuşturarak belli bir konu üzerindeki düşüncesini öğrenmeye çalışmak.

Belli adam ağızlarını arıyordu. (GÇ 71)

ağzını bağlamak (YK 117)

baş vurulan yollarla bir konuda konuşmasını engellemek.

Ağzımı dilimi bağlamışlardı. (YK 117)

ağzını bozmak (MT 196):

küfretmek ve buna benzer sözler söylemek.

... bu ve buna benzer şeyler yüzünden ara sıra çıkan kavgalarda, fabrikadaymış gibi ağzını bozuyor ve yumruklarını sıkıyor. (MT 196)

ağzını kapamak (BG 61):

susmak, bir şey söylemek istememek.

Özellikle söyleşme konusu geleceğe yönelince ağzımı kapayıp susmaktan öteye bir şey yapamıyordum. (BG 61)

ağzının tadı kaçmak (YK 86):

rahatı, dirlik ve düzenliği bozulmak.

Geldikleri gün ağzımın tadını kaçırdılar. (YK 86)

akan sular durmak (GÇ 22):

tersi söylenemeyecek bir durum meydana gelmek, itiraz edilecek bir nokta kalmamak.

Ortaokul binası tamamlanmış olsa, akan sular duracaktı. (GÇ 22)

akıl almak (O 112) :

danışmak, görüş almak.

Atam Ede Bali, Allah bilir ya, ben önce, doğru muyum, yanlış mıyım, bilem deye senden akıl almak dilerim. (O 112)

akıl almamak (O 52, 299, 312):

bir şeyin olabileceğine hiç kimseni inanmayacağını sanmak.

Ede Balı, Osman'ın mertliğini, yiğitliğini, dürüstlüğünü, vefakârlığını ve - ne akıl almaz çelişki- alçak gönüllüğünü, gücünü, kuvvetini ve daha başka üstünlüklerini de bilir. (O 52)

Aya Nikola'nın serveti akıl alacak şey değildi. (O 299)

Ve, Osman Gazi Han, bu olayı, Dünya'nın en akıl almaz şeyini görmüş gibi, ...(O 312)

akıl danışmak (MT 37) :

bir konuda birinin görüşünü sormak.

Vergi dairesinde bazı çarpışık işi onlalar bana akıl danışmaya geliyorlar... (MT 37)

akıl erdirmek (BG 336, 337) :

ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek.

... insan her boyutuna akıl erdirmediği harikulade bir mucize. (BG 336)

... en akıllı geçinenlerimiz bile henüz akıl erdirebilmiş değil. (BG 337)

akıl etmek (HK 55, 55) (MT 140) (O 72) (UMS 39):

akıllıca bir iş yapmak, bir önlem almak.

Sırtındaki zembili yere koymayı akıl edemeden öyle duruyordu ayakta. (HK 55)

Bir umut ama, Ede Balı denince Malhun Hatun'dan başka hiçbir şeyi akıl edemeyişindendi; anladı ve boyun büktü. (O 72)

Leyleklerin gelişini karısına haber vermeyi de ancak o anda akıl etti. (UMS 39)

akıl sır ermemek (MT 203):

bir işin niteliğini, gizli yönlerini kimse anlayamamak.

Fakat hayatın bazen akıl sır ermeyen garip tavizleri vardır. (MT 203)

akıl vermek (O 165) (MT 109):

bir kimseyi kendi eğilimine ya da çıkarına uygun bir davranış yolu göstermek.

“Derdin daha büyüğünü bilmem” dedi ve akıl verdi. (O 165)

Birçoklarına akıl veya hiç değilse teselli verdiğim oluyor. (MT 109)

akıllı geçinmek (BG 337) :

kendini çok akıllı sanmak.

... en akıllı geçinenlerimiz bile henüz akıl erdirebilmiş değil. (BG 337)

akla gelmek (MT 80, 84) :

hatırlamak.

Bir üçüncü ihtimal olarak da, yaşının büyümesi ve bilgisinin artması akla gelebilirdi. (MT 80)

Dilencilerin böylelerine karşı korkunç ittifaklar yaptıkları ve akla gelmez iftiralarla kuyularını kazdıkları çok görülür. (MT 84)

akla sığmamak (MT 61) (O 12, 73):

inanılacak gibi olmamak, akla uygun gelmemek.

Sonra gene bu sesler arasında daha kesilir, akla sığmayacak bir süratle yüzölüp parçaların, kenardaki çalı çırpı ateşinde pişirilerek yenilirdi. (MT 61)

Öyle insanlar için, Dünya, elbet, akla sığmayacak kadar büyüktür ve ... daha öteleri ko bir yana ... (O 12)

Öyle bir insan için Dünya, elbette, akla sığmayacak kadar büyüktür ve ... daha öteleri ko bir yana ... (O 73)

aklı başına gelmek (HOŞ 117) (MT 190):

1) bayginken ayılmak, kendine gelmek,

2) yanlış davranışlarının zararını görerek doğru yolun ne olduğunu anlamak.

Şimdi akıl başa geldi, tecrübe tecrübe üstüne yığıldı ama...(HOŞ 117)

Fakat daha ziyade bir hastalık hali olduğu anlaşılan bu ilk sersemlik halinden sonra yavaş yavaş akli başına gelmektedir. (MT 190)

aklı başında olmak (HK 65):

1) sürekli akıllı davranan,

2) doğru, dürüst, kusursuz.

Aklı başında olanlar, durumun bozukluğunu görüp anlamamalı. (HK 65)

aklı çıkmak (MT 44):

kötü bir sonuç meydana gelecek diye çok korku geçirmek; deliye dönmek.

Öyle ki, bir akşam, baba da dahil oldu ve komiserin karşısına dizdikleri zaman korkudan aklım çıkmıyordu. (MT 44)

aklı ermek (BG 336, 337) (HK 63, 108) (HOŞ 35, 150, 162) (MT 106, 107, 189) (O 104, 115, 220) (UMS 28, 99) (YK 89):

ne olduğunu anlayabilmek.

Aklımız fazla ermez bizim.(HK 108)

Fakat, ikide bir tebdili kıyafet olup sütlüce'ye gidişlerine bir türlü aklım ermiyor. (HOŞ 35)

“Anlatması uzun kızım” dedi, sen daha küçüksün olanlara tam aklın ermez. (UMS 99)

aklı kalmak (GÇ 45, 66) :

beğendiği bir şeyi düşünmekten kendini alamamak.

Ne zaman açılacak ben göle, o zaman geride aklım kalmayacak. (GÇ 45)

Kendilerinin de akli orada kalmıştı. (GÇ 66)

aklı kesmek (BG 337) (UMS 13):

1) olabileceğine inanmak,

2) ne olduğunu anlayabilmek.

Sınırlarını insan aklının kestiremediği, ucu bucağı sınırsız bu evreni donatan milyarlarca güneşin çevresinde zikreden, sayısı belirsiz gezegenler ve yıldızlar arasında ummanlar içinde bir damla kadar bile yeri olmayan şu dünyacık üzerindeki bir insanoğlu oturmuş her şeyin kendisi için yaratıldığını hayalleyip duruyor. (BG 337)

Ne de olsa köpek! Akli bu kadar keser. (UMS 13)

aklı yatmak (HK 95, 118) (MT 94) (O11, 135, 185, 221, 268, 302):

uygun olduğu sonucuna varmak.

“ Akli yattı mı bu tuz işine?” (HK 95)

Osman şaşırıyor. Akli yatmıyor. (O 11)

“Akli yatmıştır” dedi ve ekledi... (O 185)

aklı yetmek (BKOV 68):

ne olduğunu anlayabilmek.

Senin akli yeter bilirsin. (BKOV 68)

aklına düşmek (O 220, 252):

1) hatırlamak,

2) kafasında bir düşünce doğmak.

“Bre insafsız, bre bana acımaz kardaş; neye düşürdün akli ma, ayı silkelediğim çağları?” Diye başladı. (O 220)

“Elbette caiz değildir beğ” dedi; “ben akli ma düşenleri söylerim...” (O 252)

aklına esmek (BKOV 33) (MT 205):

her istediğini düşünmeden yapmak istemek.

Apo'nun aklına eseni hemen yapacağını biliyorduk. (BKOV 33)

Mutfakta Mesula bacıya yardım eden Talât, ara sıra aklına bir şey estikçe elinde kepeçler, bıçaklarla koşa koşa yanımıza geliyor...(MT 205)

aklına gelmek (BG 341) (BKOV 10, 14, 19, 39, 41, 78, 80) (GÇ 40) (HK 16, 69, 122) (HOŞ 68, 93, 123, 158) (MT 80, 99, 127, 160, 170) (O 9, 24, 52) (UMS 26, 39, 66, 92, 117) (YK 37,45, 49, 61, 85, 86, 86, 114):

1) hatırlamak,

2) kafasında bir düşünce doğmak.

Düşümde o Son Durağı veya ana-babamı görmüşümdür diye düşünüyorum, çünkü niye ağladığıma şaşarken hemen Yalova'daki ev, onların Son Durağı, geliyor aklıma. (BG 341)

Duygu'nun aklına bir yol geldi. (GÇ 40)

Bu güzel tatlı anda nereden gelmişti aklıma bilmiyorum şu fena düşünce. (HOŞ 93)

aklına getirmek (BG 246) (O149, 169) (UMS 29, 110) (YK 116):

1) hatırlatmak,

2) düşünmek

Düşünölmek zorunda kalındığı zaman da, ya sınıf koşullarını gevşetmek, ya da sertleştirmekten öteye önlem akla getirilmemektedir. (BG 246)

Kendin bildiğin gibi niçin işin doğrusunu onların da bilebileceğini hiç aklına getirmiyorsun. (UMS 29)

Bunları aklına bile getirme. (YK 116)

aklına koymak (BKOV 48) (O 21, 169):

1) bir şey yapmaya kesin karar vermek,

2) başkasına bir düşünce aşlamak.

Daha doğrusu aklına koyduğu güzel bir planı uygulamaya karar verdi.(BKOV 48)

Gündüz de, kardeşinin aklına koyduğundan dönmediğini bilirdi.(O 21)

Onunla konuşurum ve aklıma koymuşumdur, Kulacahisar'ı düşürürüm...(O 169)

aklına takılmak (O 323):

bir şey, sürekli olarak kafasını yormakta olmak, zihni çözmek istediği bir şeye uğraşır olmak.

Konya'dan gelen bilginlerle, düşünce adamlarıyla ve gün görmüş kişilerle sık sık konuşuyor, aklına takılan şeyler için sorular soruyor...(O 323)

aklında kalmak (MT 9, 149):

unutmamak.

Fakat çocukluğumda onlara dair dinlediğim hikayelerden aklımda bazı şeyler kalmıştır.(MT 9)

Eski zamanda ilim ve fazilet aşığı bir İran şahı devre çıkar ve aklımda yanlış kalmadıysa, Rey isminde bir kasaba veya şehre uğrar.(MT 149)

aklında tutmak (MT 207):

unutmamak.

Beni asıl şaşırtan şey, bir ufak çocuğun, o zaman hiç farkında olmuyor gibi görüldüğü şeyleri bu kadar teferruatıyla nasıl aklında tuttuğu değildir...(MT 207)

aklından çıkmak (HK 14, 48, 50) (O 263, 288) (YK 116):

unutmak.

Çıkar aklından kayık satmayı.(HK 14)

Aklımdan çıkmaz.(O 263)

Köye gitmeyi de aklından çıkar, dedi.(YK 116)

aklından geçirmek (HK 26, 53, 69, 138) (HOŞ 34, 45) (MT 93, 98, 207) (O 59) (UMS 65, 65):

bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak.

Reşit'in yaralanıp öldüğünü aklından geçirdi bir ara.(HK 53)

Mudurnu ve bunlardan daha ötelemi, hiç birinde de, bir defa olsun, uzağı aklından geçirmemiştir.(O 59)

Aklından geçirdiği gibi, Minik Serçe'nin geniş bir ebegümece yaprağı üstüne düştüğünü gördü.(UMS 65)

aklından geçmek (BG 104, 113, 146) (HK 25, 45) (HOŞ 12, 18, 67, 79, 119) (MT 116, 117) (UMS 11, 18, 49, 59):

düşünmek.

Böyle bir ortamda karnını doyurabilmek için insanın körlük dışında koklama duygusundan da yoksun olması gerek diye geçti aklımdan.(BG 104)

Namlusu yere dönük olarak omzunda asılı duran martin geçti bir anda aklımdan.(HK 45)

Bundan bir roman mevzuu çıkartmak nasıl aklımdan geçebilirdi? (HOŞ 12)

aklını başına almak (MT 191):

daha önceki delice, çılgınca düşünceleri, davranışları bırakıp akıllıca bir yol tutmak.

Bunca yıl türlü sefalet ve rezalet içinde, tavada balık gibi evrile çevrile kızdırdıktan sonra oldukça aklını başına almıştır.(MT 191)

aklını başına toplamak (O 218):

akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak.

Biz aklımızı başımıza toplayıp onu bu ilden çıkarmazsak yahut kırmazsak, sonunda pişmanlık işe yaramaz.(O 218)

aklını başından almak (HOŞ 82, 99):

düşünemeyecek bir duruma getirmek, çok şaşırtmak.

Aklını başından alacaksınız zavallı Cemil Beyciğimin.(HOŞ 82)

Annemin aklını başından alacaksın.(HOŞ 99)

aklını bozmak (HK 64):

birey üzerine düşerek hep onunla uğraşıp durmak.

Aklını takalarla bozmuştu.(HK 64)**aklını oynatmak** (HOŞ 98, 139, 145):

1) çıldirmek,

2) akıl dışı işler yapmak.

Kederimden aklımı oynattığıma hükmetmişti galiba.(HOŞ 98)

Zavallı babacığım mutlaka, aklımı oynattığıma hükmetmişti.(HOŞ 139)

Bizim Münire hanım aklını mı oynattı? (HOŞ 145)

aklını şaşırarak (O 121) :

yerinde olmayan bir iş yapmak, yersiz düşünmek.

Malhun sapanla uçun kuşu düşürür, Malhun'u gören akıl şaşırır. (O 121)

aklının kıyısından geçmemek (O 301):

bir konuyu hiç, ama hiç düşünmemiş olmak.

...Osman beğde bambaşka bir kişilik, bambaşka ve o zamana kadar akıllarının kıyısından bile geçmeyen bir yöneliş ve yönlendirilme iradesi seziyorlardı.(O 301)

aklının köşesinden geçmemek (HK 16):

bir konuyu hiç, ama hiç düşünmemiş olmak.

Her şey aklına gelirdi de Reis Dede'nin yanına tayfa olarak gireceği aklının köşesinden geçmezdi.(HK 16)

aklının ucundan geçmemek (UMS 32):

bir konuyu hiç ama hiç düşünmemiş olmak.

O ara kendi sağlığı her ne kadar düzelmiş görünüyorsa da, bütün yaşamını birlikte mutlu geçirdiği sevgili eşini o durumda bırakıp yola çıkmak Bay Leylek'in aklının ucundan bile geçmezdi.(UMS 32)

alabora olmak (GÇ 32) :

1) tekne, sandal vb. deniz araçları devrilip ters dönmek,

2) işler altüst olmak.

Sonunda adam boyu bir dalga sandalın alabora olup batmasına yetiverdi. (GÇ 33)

alaya almak (BG 134, 164) (H.O.Ş 59) (UMS 60) :

alay etmek, eğlenmek.

Durumu alaya alarak öfke ve üzüntüyü kapamaya uğraşmak her zaman yarar sağlamıyordu. (BG 134)

Küçük Molla Bey'i alaya alacağım... (H.O.Ş 59)

Minik serçe'yi alaya almaya başladı. (UMS 60)

alçak gönüllü olmak (O 126):

kendini, olduğundan daha aşağı düzeyde saymak.

Gençliğimde bir bilgin bana; alçak gönüllü ol, kuvvetine güvenme, düşmanları hor görme demişti.(O 126)

aldırış etmemek (BG 167, 212) (BKOV 33, 55, 87) (MT 19, 62) (O 286):

önem vermemek, aldirmamak, ilgi göstermemek, ilgisiz kalmak, umursamamak.

Garip, ustasının öfkesine aldırış etmedi.(BKOV 55)

Osman beğın öfkesine aldırış etmeden, açıkça azarlıyor.(O 286)

âlet etmek (BG 308) :

bir kimseyi hoş olmayan bir işte aracı olarak kullanmak.

Uygun bir dille kendilerden, böyle bir karara Kurulu alet etmesinin, makamın yetkisini kullanarak bu yönde bir karar alabileceği belirtildi. (BG 308)

âlet olmak (BG 270) :

bilerek veya bilmeyerek kötü bir işe aracılık etmek, vasıta olmak.

Soygun, dolandırıcılık, cinsel sapıklara alet olma, bunları tuzağa düşürüp soymak her gün yaşadıkları, olağan şeylerdi. (BG 270)

alı al moru mor (HOŞ 143):

koşup yorulmaktan, telâş ve heyecandan yüzü kıpkırmızı kesilmiş olmak.

O, alı al moru mor, nefes almağa uğraşıyordu. (HOŞ 143)

alı alına moru moruna (MT 200):

sağlıklı, kanlı canlı.

Çam yarması gibi, alı alına, moru moruna, yakışıklı...(MT 200)

alıcı gözüyle bakmak (HK 118, 133):

çok dikkatli bakmak, alacakmış gibi iyice gözden geçirmek.

Şöyle alıcı gözle bakıldığı zaman, onu bütün köylülerden, hatta bütün kadınlardan ayıran pek çok özellikleri olduğunu da bir anda anlayıverirdi insan.(HK 118)

Etrafıma daha alıcı gözlerle bakmaya başladım.(HOŞ 133)

alıp yürümek (HK 136) (HOŞ 157):

az zamanda çok ilerlemek.

Kimin nesi olduğu belli olmayan çeteler aldı yürüdü.(HK 136)

Sofradan kalktığımız sıralarda, bahçedeki ahenk eni konu alıp yürümüştü.(HOŞ 157)

alkış tutmak (O 306, 332) :

1) topluca el çırparak yüksek sesle “yaşa, var ol” vb. sözler söyleyerek birini alkışlamak,

2) taraftar olmak, belli bir görüşten yana olmak.

Gördükleri ondan beri onların hepsi içinde alkış tutan övücü sözler söyleyen, dualar eden kalabalık birden bire sustu. (O 332)

Yollarda, büyük bir çoğunluğu kadın, kız olan halk sıralanmış, coşkuyla alkış tutuyorlardı. (O 332)

Allah Allah (GÇ 76, 85) (MT 160):

1) şaşma veya can sıkıntısı anlatan bir ünlem,

2) Türk askerinin hücum narası

Muhtar ‘Allah Allah!’ diye başını iki yana sallayarak birkaç dakika izin istedi ve çıktı. (GÇ 76)

Allah Allah! Bu köyde bir deli mi çıktı birdenbire ortaya, sandallarına dadanan?” (GÇ 85)

Alla, Alla... Ben çocuk muyum? (MT 160)

Allah bilir (BKOV 118) (O 18) (MT 79) (UMS 11):

kimse bilmez, belli değil.

Sonunu yalnız Allah biliyor, dedi.(BKOV 118)

Nereye kadar sürükleneceğini artık Allah bilirdi.(O 18)

İçinden, ‘Şuna da bak,’dedi; ‘Allah bilir aklından neler geçiriyor, ne dolaplar çeviriyor...’(UMS 11)

Allah versin (MT 52):

- 1) (dilenciye) istediğin sadakayı veremeyeceğim; bekleme,
- 2) işin yolunda. Buna bende seviniyorum.

Allah versin. Ona gün doğdu.(MT 52)

Allah'a ısmarladık (O 261) (UMS 118):

esen kal. Seni tanrıya emanet ediyorum. Tanrı seni her türlü kötülüklerden korusun.(Ayrılırken kalana söylenir.)

Osman beğ de, bu arada, ikindiye doğru, Orhan Benlizboz'un terkisinde, Alâaddin Malhun Hatun'un sırtında, Horlak ve İkizce'yi Allah'a ısmarlamak için yola çıktı.(O 261)

Bayan Leylek'lere Allah'a ısmarladığa gidiyorum.(UMS 118)

allak bullak etmek (O 98):

altı üstüne gelmek, karmakarışık olmak.

... kılış sallamaları ile, en arkadakilerin öne, öndekilerin sağdan sola, sol öndekilerin de arkaya kayıp boyuna yer değiştirmeleri, sayı kavramını allak bulak ediyor.(O 98)

alnına yazılmak (O 208):

yazgısı, talih bu türlü olmak; bu olayın başına gelmesini Tanrı'nın buyurmuş olduğuna inanmak.

Orhan'ın ve karnımdakinin babası; ne ki buyurursun, hep uyarım; ecel gelene kadar yoluna bakarım; yokluğun duymam ve duyurmam; alnıma yazılanı ar saymam, kader saymam.(O 208)

alt alta üst üste (MT 114):

birbirleriyle itişir kakışır durumda.

...kapının kanatları üzerinde bir dalga gibi çatlayacak ve vekili görmek isteyenler alt alta, üst üste salonun ortasına fırlayacaklar. (MT 114)

alt üst etmek (BG 72, 88) (HK 53):

- 1) alt yüzünü çevirmek, altını üstüne getirmek,

2) karmakarışık duruma getirmek.

Babamın bana katılması ise masrafları iki kat arttıracak, daha yeni toparlanmaya başlayan mâli durumu ve işi alt üst edecekti.(BG 72)

Tam geleceğim için güvenli bir dalı tuttuğum sırada, yeniden güvensizliğin çalkantısı ortasına fırlatılmak her şeyi altüst etmişti.(BG 88)

Arka arkaya patlayan üç mermi alt üst edivermişti kafasından geçenleri.(HK 53)

alt üst olmak (HOŞ 83) (MT 192):

1) alt yüzü çevrilmek, altı üstüne çevrilmek,

2) karmakarışık duruma gelmek.

Her şey alt üst oldu.(HOŞ 83)

...etrafını alan birkaç çalgıcı ve hanende kız arasında Kız Kulesi'ne karşı gazele başlayınca gazino alt üst oluyor.(MT 192)

altı üstüne gelmek (HOŞ 140):

1) söz veya tutumla çevrenin birbirine düşmesi, karmakarışık olması,

2) bir şey aranırken her yerin karışması.

Memleketin altı üstüne geldi.(HOŞ 140)

altında kalmamak (MT 5):

gördüğü iyiliği ya da kötülüğü karşılıksız bırakmamak.

Sana yapılan haksızlığın altında kalmamış olacaksın.(MT 5)

altından kalkmak (BG 95):

zor bir işi başarmak.

Ona karşı duyduğum minnet ve suçluluk duygusunun bir gün altında kalkabilecek miydim acaba? (BG 95)

aman dilemek (O 71, 147, 176, 198, 244, 244, 244, 244, 319):

önce direnirken zor karşısında baş eğip yenenin merhametine sığınmak.

Aklı olan aman dilesin.(O 144)

Bir düzine kadarı, aman dilemeye bile vakit bulamadan devrildi.(O 147)

El kaldırıp aman dilemeye vakit bulabilen kırk kadarının dışında hepsi de candan oldular.(O 176)

aman vermemek (O 332):

göz açtırmayarak ve yardım almaya fırsat bırakmayarak kıyasıya hırpalamak.
Gerçi hisar düşmek üzeredir; amma hayırlısı aman verip teslim olmaktır.(O 332)

an meselesi (YK 101) :

olması her an mümkün, sürekli gerçekleşebilecek durumda.
Taksinın kıza çarpması an meselesiydi. (YK 101)

anlam çıkarmak (BG 131) :

1) bir cümleden veya metinden yeni ve değişik bir anlam yakalamak,
2) yersiz ve gereksiz bir yargıya varmak, yanlış değerlendirmek; bir söze, söyleyenin aklından geçmeyen bir anlam vermek.
Şimdi ise insanların yürüyüşlerinden anlam çıkarmak zorundaydım. (BG 131)

anlamazlıktan gelmek (BG 101) (H.O.Ş 95) (MT 156, 159) :

bir şeyi anladığı hâlde anlamamış gibi davranmak.
Tepkisini anlamazlıktan gelip direndim. (BG 101)
Cemil Bey, sualimi anlamamazlıktan gelmişti. Yahut da anlamak istemiyordu.
(H.O.Ş 95)
Anlamamazlıktan gelerek... (MT 156)

anlata anlata bitirememek (O 295) :

beğenilen bir şeyden çok söz etmek.
Ak Temür anlata anlata biterimi yordu. (O 295)

ant içmek (BG 284) (O 76, 160, 162, 217):

bir şeyi yapacağına ya da yapmayacağına kutsal bir şeyi tanık göstererek söz vermek.
Vapurun üst katında çaya oturduğumuz zaman en küçükten en büyüğüne, İngiltere'ye bir daha ayak basmamaya ve alışveriş yapmamaya and içtik.(BG 284)

Amma Kumral ağam Abdal, and içerim ki, Ede Balı bir şeyde yanlıştır: insan değişir.(O 76)

Ve Kalanoz ile Aya Nikola'nın şahsında, İnegöl savaşçılarına lânetler okunup Bay Koca'nın öcü için antlar içiliyordu.(O 217)

apışıp kalmak (GÇ 47) :

ne yapacağını bilemez duruma gelmek.

Fakat vardığı sonuç karşısında apışıp kaldı. (GÇ 47)

aradan çıkmak (O 203):

1) telaşlı, sıkıntılı bir zamanda yapılacak işe engel olan kişi, oradan uzaklaştırmak,
2) yapılacak başka işlerle daha iyi uğraşılabilmesi için, bir işin önceden bitirilmesi
Çünkü “ Ha Akça Koca, ha Bay Koca” diyen cadaloz Esmahan, işte oradan çıkmıştır ve artık yengesi, ahretlik kardeşi Emine olacaktır; Emine rakipsiz kalmıştır. (O 203)

aralarındaki buzları eritmek (H.O.Ş 121) :

kırgınlığı, küslüğü ortadan kaldırmak.

Ama, halam, çok geçmeden bu zahiri resmiyet buzlarını eritmesini bilmişti. (H.O.Ş 121)

arası açılmak (H.O.Ş 34) (MT 96) :

arkadaşlıkları sarsılmak, arkadaşlık bağları kopmak, birbirine darılmak.

Komşularımızla aramız açıldığı günden Nafi Mollaların konağına gelin gideceğim...

(H.O.Ş 34)

Aramız açıktır; bu muhakkak! (MT 96)

arası soğumak (BG 173):

aradan zaman geçerek işin önemini azaltmak.

Rahipler mihraplarına kurulup cemaatin tapınmaya gelmesini beklemiyor, herhangi bir nedenle toplantı ve âyine katılmayanları arasını soğutmadan evlerinde ziyaret edip, hastalık ya da başka sorunları olup olmadığını araştırıyordu. (BG 173)

arasına karışmak (HK 112) :

büyüyüp yetişmek.

... pazara gidecek kadınlar aradı buldu, karıştı aralarına. (HK 112)

araya girmek (HOŞ 71) (MT 201) (O 18, 170, 183, 188, 189, 279) (UMS 53) (YK 91, 93):

1) iki kişiyi uzaklaştırmaya çalışmak,

2) bir iş ya da bir olay, daha önce başlanmış olan bir işin yapılmasını geciktirmek.

Ben ise bu surla benim arama herhangi bir kimsenin girmesini istemiyordum. (HOŞ 71)

Amma ben Aya Nikda ile aranıza girmem; savaşırsanız karışmam. (O 170)

“Sizlere” diye dokundurmalı bir sesle araya girmesine sebep oldu. (O 83)

arayı açmak (GÇ 14) (O 315) :

1) aradaki uzaklık artmak,

2) görüşmemek.

Arap, gittikçe araya açıyordu. (GÇ 14)

Böylece de arayı fazla açmamış, kovalamacayı kışkırtmış oluyordu. (O 315)

arayıp da bulamamak (UMS 10) :

beklenmedik iyi bir durumla karşılaşmak.

Tam onun arayipta bulamayacağı gibi bir fırsat. (UMS 10)

arayıp sormak (BG 169) (HOŞ 142) (MT 38):

1) biri ile ilgili haber sormak,

2) ziyaretine giderek bir kimseye karşı ilgi göstermek.

Öyle, yabancı ülkelere gelenleri arayıp soran olmazdı. (BG 169)

Bizi kimseler arayıp sormuyordu. (HOŞ 142)

Ne olduğumu nereden geldiğimi arayıp sormamışlardı. (MT 38)

arayıp taramak (HOŞ 58):

her yeri dikkatle inceleyerek aramak.

Ve muharririn adını, önce, bilmem neden kitabın ta nihayetinde arayıp taradıktan sonra nihayet baş tarafta kabının üstünde bulurdu ve heceliye heceliye okurdu. (HOŞ 58)

ardı arkası kesilmemek (BG 54, 60, 67, 151, 166, 179, 218) (HOŞ 54, 65):

arka arkaya, sürekli olarak gelmek.

Sokaktaki binbir türlü tehlikeden söz edenlerin, ‘Ayıp oğlum! İnsan anasını babasını böyle korkutur mu?’ diye çıkışanların ardı arkası kesilmiyordu. (BG 60)

Bu arada kutlamaya gelen akraba ve tanıdıkların ardı arkası kesilmiyor, bizden önce çarşı kahvecisinin cepleri ısınıyordu. (BG 67)

Bütün gün, ardı arkası kesilmeyen misafirlerini bu halde kabul eder. (HOŞ 54)

arı gibi (O 231) :

1) çok çalışkan,

2) hızlı ve sürekli bir biçimde.

... kadın, erkek, yüzden fazla insanın arı gibi çalıştığını gördüler. (O 231)

arına dokunmak (O 188) :

utanç duymak.

Demek arıma dokunur; amma doğrusunu demek gerekir deye derim. (O 188)

arka arkaya sıralamak (BG 49) (HK 114):

birbiri ardından, birbirini izleyerek.

Arka arkaya sıraladığı ‘Ja woh!’ lerden bir yorum çıkarmaya uğraşırken, telefonu yerine koyar koymaz bana dönüp ‘Hadi bugün yatıyorsunuz!’ diye eşyalarımı hazırlamaya koyuldu. (BG 49)

Birden canlanıp sıralanı verdiler arka arkaya. (HK 114)

arka çıkmak (O 174, 278):

birini başkalarına karşı korur durumda olmak.

Sungur da ona arka çıktı. (O 174)

Öte yanda, Orhan'ın bu Pazar düşkünlüğü ve babasının da ona arka çıkışı Malhun Hatun'u iyiden iyiye kuşkulandırmaya başlanmıştır. (O 278)

arkada bırakmak (BG 123, 123, 167) (HOŞ 102):

1) birini geçmek, geride bırakmak,

2) bir şeyden uzaklaşmak.

Galiba arkada bırakıp hasretini çektikleri ortam değişiyor, bıraktıkları boşluk dolduruluyor, oralara döndükleri zaman kendilerini yabancı bir çevrede, ortada kalacakmış gibi görüyorlardı. (BG 123)

Ama yine de bilmem neredeki pınarın, arkada bıraktıkları bahçe bostanın hasretini çeker dururlar. (BG 167)

Dört yıllık geçmişi arkamda bırakmış, sanki bir kabustan uyanır gibi olmuştum. (HOŞ 102)

arkası kesilmek (BG 26, 79, 111, 183) (UMS 37):

sürüp gelmekte olan şey artık son bulmak.

Burada da akraba ve komşularım geçmiş olsun ziyaretlerinin arkası kesilmedi. (BG 26)

Kim bilir belki de göze sağladığı çeşitli olanaklar yüzünden arkası kesilmeyen bu gök gürültüsünü işitmemeyi başarabiliyorlardı. (BG 183)

Uzaklardan gelenlerin arkası kesildi. (UMS 37)

arkasına düşmek (UMS 23):

1) bir kişinin (her iki anlamıyla) gittiği yoldan gitmek,

2) bir işi sona erdirmek için aralıksız çalışmak.

Böylelikle ağaçtan ağaca koşturarak yoruyorlar, arkalarına düştüğüne bin pişman ediyorlardı o kediyi. (UMS 23)

arkasını getirememek (HOŞ 168) (MT 25) (O 50):

başladığı bir işi sürdürüp sona erdirmemek.

Fakat sözünün arkasını getiremedi. (HOŞ 168)

Paşa, bundan sonra güçlkle bir iki mısra daha okur fakat arkasını getiremezdi. (MT 25)

“Ben” dedi, Arkasını getiremedi. (O 50)

arta kalmak (BG 171, 140, 145, 197):

o yıllarda temizlik, tozu dumana katan çeşitli çalı süpürgeleriyle yapılır; sofradan arta kalan yiyecekler bozulmasın diye kovalarla kuyulara sarkıtılırdı.(BG 171)

Hani yabancı bir hızlı yatırımcı Çin imparatoruna, kentleri arasında tren yolu yaparsa bir günde erişebildikleri yere bir saatte ulaşabileceklerini anlatmaya uğraşıyormuş; o da hiç istifini bozmadan, ‘arta kalan zamanımı nasıl geçireceğim?’ diye sormuş.(BG 145)

O günlerden arta kalanları hatırlamaya uğraştığım zaman belleğimde ancak ilk elden yaşadıklarımın artıklarını bulabiliyorum.(BG 140)

asıp kesmek (BG 175):

1) yasaları çiğneyerek zalimce bir yönetim yürütmek,

2) böyle yapacakmış gibi konuşmak.

Yüzyıllar boyu güçlü, asıp kesebilen bir elin yönettiği toplum geleneklerinin, bu özgürlük ortamında bir süre olsun şaşırıp kalması tabii ki doğal.(BG 175)

aslan kesilmek (HK 100) :

aslan gibi güçlü ve cesur duruma gelmek.

Zorbadan korkup susan bir kolcunun: yoksul kalkın karşısında aslan kesilmesi kadar gülünç ne olabilirdi? (HK 100)

aşağı kalır yanı yok (HK 121):

niteliği ondan geri olmamak, ona denk olmak.

Halil’den hiç de aşağı kalır yanı yoktu artık.(HK 121)

aşağı kalmamak (HK 25, 58, 73):

niteliği ondan geri olmamak, ona denk olmak.

Bekir hiç de aşağı kalmıyor ötekilerden.(HK 25)

Halil de aşağı kalmazdı Zeynel'den.(HK 58)

Her iki kürekçi de gücü kollarına vererek birbirinden aşağı kalmamaya çalışıyordu.(HK 73)

aşağıdan almak (MT 106):

sert konuşana karşı yumuşak davranmak.

Aşağıdan alarak yalvarsaydın belki acırdım.(MT 106)

at koştur (MT 15) :

bir alanda çok geniş olduğu için alabildiğine rahat hareket edebilmek, o kadar geniş ki...

...'içinde at koştur diye tarif ettikleri taşlık ve sofaları, yüksek sahrışli pencereleri, yıllarla kuruya rye kav halini alan ve tutuşmak için havadan bir kıvılcım bekleyen aynalı saçakları vardı. (MT 15)

ateş açmak (HK 39, 107):

birçok kişi birden, karşılarındakilere ateşli silahlarla mermi atmak.

Yatın uşaklar, grnmeyin. Belki onlar da ateş açarlar.(HK 39)

Cephelerde av tüfekleriyle savaşan erler dururken yunus balıklarına ateş aan sandalcıların tüfek nesineydi.(HK 107)

ateş bacayı sarmak (MT 66):

tehlikeli bir durum, nleyemeyecek bir biçim almak.

Fakat bacının gösterdiği telaş ve hüzün karşısında anladım ki, ateş bacayı sarmış, rahmetli gucubeyin pabuçları bir daha dönmemek üzere dama atılmıştır.(MT 66)

ateş basmak (O 85):

bir sıkıntı dolayısıyla kişinin yüzünde, vücudunda sıcaklık artmak.

Bedenini baştan aşağı ateş bazıyor.(O 85)

ateş etmek (HK 45, 129, 130):

ateşli silahla mermi atmak.

Ya ne halt etmeye ateş ettin?(HK 45)

İkinci kurşun yazmasını delip arkasındaki odunlara karışmıştı ki, tabancasının tetiğine dokunan Halime Kaptan ateş eden askerlerden birini olduğu yere yığıvermişti.(HK 129)

Takalar Halime Kaptan'ın emrini yerine getirirken boş durmuyorlar, motörün içinden gelişi güzel ateş eden birine durmadan kurşun yağdırıyorlardı.(HK 130)

ateş gibi (HK 37, 82) (MT 79) (O 241) :

- 1) çok sıcak,
- 2) zeki, çalışkan ve becerikli,
- 3) kıpkırmızı.

Çocuklar ateş gibi yerine getirmişlerdi kumandasını. (HK 37)

Oğlan, ateş gibi çıkmıştı. (MT 79)

Kızın eli güçlüydü; ama ateş gibiydi ve titriyordu. (O 241)

ateş kesmek (HK 86) :

ateşli silahlarla yapılan atışa son vermek.

Dönüyoruz kessinler ateşi. (HK 86)

ateş püskürmek (BG 166):

çok öfkelenip ağır, kötü sözler söylemek.

Mr. Gibson bu yakınlığın nedenini bir türlü kavrayamıyor, 'Sen gelinceye dek bu kadın Türklere ateş püskürüp dururdu. Şimdiyse evde senden değerlisi yok, anlayamıyorum bunu, ' diye şaşır duruyordu.(BG 166)

ateşe vurmak (O 269) :

bir yemeği pişmek üzere ocağa koymak.

Hadi sen, yahriyi ateşe vur da git, az nefeslen. (O 269)

ateşi çıkmak (MT 86) :

hasta vücut ısısı olağandan çok artmak.

Ateşi, kimbilir kaçta çıkmış... (MT 86)

ateşi düşmek (YK 54):

hastanın Artmış olan vücut ısısının azalması.

Allah'a hamdolsun ateşi düşmüş.(YK 54)

ateşler içinde yanmak (YK 19) :

- 1) hasta çok ateşli bir durumda olmak,
- 2) bir şeye fazlasıyla tutulmak.

Okuldan döndüğüm bir gün, anamın ateşler içinde yattığını gördüm. (YK 19)

atıp tutmak (BG 168, 265, 287):

- 1) yüksek laflar etmek, büyük işler yapacağını söylemek,
- 2) ağır sözlerle öfkesini göstermek.

Ben de ona ileri geri atıp tutmaya koyuldum.(BG 168)

Bilen, bilmeyen yazarlar, ikibuçuk kör çocuk uğruna Yüksek Beden Eğitimi Akademisi projesinin çıkmaza sürüklenmesine neden olan Bakanlığa atıp tutmaktaydı.(BG 265)

Beni İtalyan gümrük ve gümrükçülerine atıp tutmaya başlayınca İngilizceyi iyi bilen görevli gülerek...(BG 287)

avaz avaz bağırarak (O 61, 139):

olanca gücüyle bağırarak.

O zaman da avaz avaz bağırarak ses odaya kadar geliyor. (O 61)

Sonunda Bânu Çiçek dayanamadı ve avaz avaz bağırdı. (O 139)

avazı çıktığı kadar (MT 34) :

çok yüksek sesle.

'Ulan niye sevmiyorsun?' diye avazım çıktığı kadar bağırarak için kendimi zor zapt etmişimdir. (MT 34)

avucunun içine almak (MT 26, 161):

bir kişiyi etki ve baskı altına almak.

Paşa artık avucumun içindeydi. (MT 26)

Bacının surat asması devam ederse bu evde tutunamayacağını görmüş, onu yeniden avucu içine almak için bu çareye başvurmuştu. (MT 161)

avukat tutmak (UMS 13) :

adli işlemleri gereğince yerine getirmek için bir avukata vekâletname verip onu yetkili kılmak.

Günün birinde yargı organlarına işim düşerse seni avukat tutacağım. (UMS 13)

ayağa kaldırmak (HK 43, 50, 62, 111) :

1) telaş ve heyecana düşürmek,

2) tepki göstermek

Bir kadın tutar da kapıya gelen kocası için bütün köyü ayağa kaldırır mı? (HK 43)

Üstelik köyü de ayağa kaldırmıştı. (HK 50)

Sonra köyü de Cide'yi de ayağa kaldırırım. (HK 111)

ayağa kalkmak (HK 132) (HOŞ 120) (MT 45, 55) (O 338):

1) hasta iyileşip dolaşmaya başlamak,

2) birisine saygı göstermek için oturma durumundan ayak üzeri durumuna geçmek,

3) durumu toparlamak, toparlanmak,

4) tepki göstermek.

Öyle bir karşılaşma oldu ki ne kürek kaldırabildik, ne biz ayağa kalkabildik. (HK 132)

Toprakkale civarlarında öyle bir çöküş çöktüm ki, ne tehit, ne dayak beni bir daha ayağa kaldıramadı ve ordu etrafımdan bir sel olup geçti. (MT 45)

Cemil Bey, beni görünce hemen ayağa kalktı ve yeniden gayet resmi bir selam verdi. (HOŞ 120)

ayağına getirmek (MT 13) :

sıra, saygı gözetmeksizin birinin yanına gelmesini sağlamak.

Fakat şimdi, rüştiye kızlarını aynı kolaylıkla ayağıma getirmeme imkân var mıydı? (MT 13)

ayağını çekmek (HOŞ 29):

- 1) daha önce sık gittiği bir yere artık gitmez olmak,
- 2) etkilemek, dikkati çekmek, alıştırmak.

... birtakım âlâyişli (gösterişli) sahne gösterileriyle ayağını çekmek isteysi ne kadar manasız ve lüzumsuz bir hareketti. (HOŞ 29)

ayağını denk almak (MT 65):

başkalarının kendisine yapma olanağı bulunan kötülöklere karşı uyanık ve tetikte bulunmak.

Aman çocuğum, ite köpeğe karşı ayağını denk al! (MT 65)

ayağını kesmek (HK 108, 108) (O 269):

- 1) bir yere gitmez olmak,
- 2) başkasını bir yere artık uğramaz hale getirmek.

Ayağı denizden kesilir de başına adam gibi biri geçer. (HK 108)

Askere gider de ayağı denizden kesilir diyor annem. (HK 108)

Malhun Hatun, ayağı kesilmeyen konuklara aş pişirmekten... (O 269)

ayağının altına almak (MT 5, 91):

- 1) çiğnercesine dövme,
- 2) yararlanabileceği şeyi hor görüp tepmek.

Hangisini istesem, evelallah, ayağının altına alır evire çevire tepeleyebilirdim. (MT 5)

Al keratayı ayaklarının altına, hani o kanatlarını tuttuğun zaman parmaklarda kirli bir tozdan başka bir şey bırakmayan kelekler gibi ez. (MT 91)

ayağının turabı olmak (HK 62):

biri ötekine köle gibi hizmet eder, her emrini yerine getirir durumda olmak.

“Ayağının turabı olayım Ağam!” (HK 62)

ayak altında kalmak (MT 158, 166):

- 1) çok gelinip geçilen yerde bulunmak,

2) çevresince hor görülmek, kendisine karşı kötü davranılmak.

Memurluk ahyatında daima ayak altında kalmış ve etrafındakilerden gördüğü fena muamelelerden hastalık derecesinde bir azap duymuş olan Talât, vaziyeti çabucak sezdi. (MT 158)

Talât'ın daima ayak altında kalmış bir küçük insan olarak İsmail'e bir çok noktalarda hak vermesi lazım geldiği...(MT 166)

ayak bağı olmak (O 123):

kişinin bir yere ayrılmasına ya da yaptığı işi bırakmasına engel olmak.

Sev... sevgin ayak bağı olmasın. (O 123)

ayak basmak (BG 146, 284, 287) (BKOV 52) (GÇ6) (HK 19, 24) (HOŞ 118, 135, 149) (MT 28, 119, 178) (O 253) (UMS 14):

bir yere varmak.

Vapurun üst katında çaya oturduğumuz zaman en küçükten en büyüğüne, İngiltere'ye bir daha ayak basmamaya ve alışveriş yapmamaya and içtik. (BG 284)

Hangisi daha çabuk yüzer ve ağzındakini düşürmeden karaya ayak basarsa, o birinci olurdu. (GÇ 6)

Her ayak bastığı yere gülüşler saçardı. (UMS 14)

ayak takımı (MT 133):

bilgisizlikleri, görgüsüzlükleri ve yaralı bir iş görmeyişleri dolayısıyla toplum içindeki durumları aşağı düzeyde olan kişiler.

... ve nihayet öndeki mızıkayı işitemeyecek kadar gerilere dağılmış bir ayak takımı kalabalığı... (MT 133)

ayak uydurmak (BG 50, 157) (HOŞ 142):

kendi gidiş ve davranışını başkasınıninkine benzetmek.

Kimisi melon şapka, kürk yakalı paltosu üzerine fişeklik sarmış, tüfeklerini omuzda tutabilmekte zorluk çekiyor, ayaza rağmen gömlek, ceket üzerine silah kuşanmış çıplak kafalılarla aynı saflarda biri birine ayak uydurmaya uğraşıyordu. (BG 50)

Orada ne bulabileceğimi bilmediğim halde, yaşama hızı ve zevklerinden çoğuna ayak uyduramadığım bu beton ormanından uzaklaşabilmek bana bir tür kurtuluş gibi gelmişti. (BG 57)

Zaten, az zaman içinde İstanbul öylesine değişmiş, öyle bambaşka bir şehir olmuştu ki annemle ben eski halimizde kalsaydık bile buna ayak uydurmağa imkan bulamayacaktık. (HOŞ 142)

ayaklar altına almak (MT 33) :

önem verilmesi gereken şeyleri hiçe saymak, çiğnemek.

Biz böyle ayakta kalmıyor muyuz? (YK 74)

ayakları birbirine dolanmak (HOŞ 103):

utançtan, heyecandan yürüyüşünü şaşırarak.

Ayaklarım birbirine dolanarak babama yaklaştım. (HOŞ 103)

ayakları birbirine dolaşmak (HK 62) (HOŞ 86):

utançtan, heyecandan yürüyüşünü şaşırarak.

Ayakları birbirine dolaşmaya başlamıştı Reşit'in. (HK 62)

Ben, ayaklarım birbirine dolaşarak ve şemsiyemi nasıl tutamayacağımı bilemeyerek tıpkı ilk feraceye girdiğim akşamki “ acemi halayık” beceriksizliğiyle Fatma Hanım'ın gösterdiği kocaman, kalın kütüğe yanaşıyorum. (HOŞ 86)

ayakları suya ermek: (BG 227) (MT 56):

gerçeğin istenen beklenen biçimde olmadığını anlayarak düş kırıklığına uğramak.

Kurula öğrenimini Birleşik Amerika'da yapmış bir meslektaşın atanması üzerine, Amerikan eğitim düzeni konusunda kurul yetkililerinin ayakları suya erebildi. (BG 227)

Lakırdı arasında bir gün Boğaz'da bir Süruri Paşa yalısından bahsedince, ayaklarım suya erdi. (MT 56)

ayaklarının tozuyla gelmek (MT 205):

yoldan gelir gelmez, dinlenmeden.

Onlar, trenden çıkar çıkmaz ayaklarının tozuyla bize gelmişlerdir. (MT 205)

ayakta kalmak (O 102) (YK 74) :

- 1) oturacak yer bulamamak,
- 2) yıkılmamak, çökmemek,
- 3) değerini yitirmemek, önemini korumak.

Ötekiler ayakta kaldı. (O 102)

ayakta tutmak (BG 105) :

- 1) oturtmak gerekirken oturtmamak,
- 2) oyalamak.

Beni böyle ayakta tutup, sindirici konutlar vermesi iyice sınırlarıma dokunmuştu.
(BG 105)

ayıkla pirincin taşını (BG 112):

çok karışmış olan bu işin içinden çıkabilirsen çık.

Bir süre sonra bu adam ya Bakana hakkımda bir deli raporu verirse pirincin taşı nasıl ayıklanabilirdi. (BG 112)

ayna gibi (HK 69) :

- 1) dümdüz ve parlak,
- 2) kımıltısız, durgun (deniz).

Baksana ayna gibi hava! (HK 69)

aynı kapıya çıkmak (HK 60) :

sonuç bakımından fark etmemek, aynı sonuca varmak.

Memiş'e göre, babasının evde olmasıyla olmaması aynı kapıya çıkıyordu ki böyle koşmuştu kapıya. (HK 60)

ayranı yok içmeye atla gider sıçmaya (YK 93):

yoksulluğuna bakmak, gösteriş için zenginlerin yaptığını yapmaya kalkar.

“Ayranı yok içmeye, atla gider gezmeye” diye başladı. (YK 93)

ayrıntıya inmek (BG 96) :

bir konuyu en küçük noktasına kadar inceleyip araştırmak.

Enstitü ve körler okulundaki çalışmalarımın ayrıntılarına iniyor, bir yanıtı bitirmemi beklemeden başka bir soruya atlıyordu. (BG 96)

az gelir (HOŞ 150):

meydana getirilecek şeye yetmemek.

Buna Eyyüb sabrı az gelir (HOŞ 150)

az kalsın (HOŞ 64, 130):

az sonra, hemen hemen, olmak üzereydi ki (olacaktı, ama olmadı)

Anneme mukabil bir sitemde bulunmak için, az kalsın... (HOŞ 64)

İşittiğime göre, babam, bu felâketi önlemek için elinden geleni yapmaya çalışmış hattâ bu yüzden az kalsın kendisi de gözden düşmek üzere imiş. (HOŞ. 130)

aza çoğa bakmamak (MT 94):

bir şeyin miktarı üzerinde durmamak, ele geçen kadarını hoş görmek.

Selamlık adını verdiği aşağı katı, aza çoğa bakmıyarak, kendine canyoldaşlık edecek iyi insanlara kiralamaya karar vermiştir. (MT 94)

azap duymak (MT 158) :

acı çekmek, üzülmek.

...etrafında gördüğü fena muamelelerden hastalık derecesinden bir azap duymuş olan Talât, vaziyeti çabucak sezdi. (MT 158)

babasının oğlu (MT 191) :

her yönüyle babasına benzeyen erkek çocuğu.

Sonra, ne de olsa babasının oğludur. (MT 191)

bağdaş kurmak (O 114, 184, 299):

sağ ayağını sol, sol ayağını sağ uyluğunun altına koyup oturmak.

Osman, çadırının ön bölümünde, bir ayı postunun üzerinde, bağdaş kurmuş oturuyor... (O 114)

Gene sustu ve bu sefer, ötekiler gibi bağdaş kurdu, onlarla aynı durumu aldı. (O 184)

Sadece altınları yığılınca, ortaya, bağdaş kurmuş bir adam gibi bir tepe çıktı. (O 299)

bağırına basmak (BKOV 15, 17, 33, 56, 57, 61, 68, 90, 97) (HOŞ 139) (MT 44) (O 112, 150, 168,206, 309) (YK 49, 74, 117):

1) göğsü üzerine yaslanıp sevmek,

2) birini sevmek ve şefkatle yanına alıp korumak.

Kucağındaki çocuğu gayri ihtiyari bağırına basıp hızla içeri girdi. (BKOV 15)

Bağırına basıp tatlı sözlerle avutmağa kalkışmadı. (HOŞ 139)

Ötekiler de, onu bağırına basarak boynundan öpmüşlerdi. (O 112)

bağırıp çağırma (O 241, 342) :

öfkeyle bağırma.

Borular çalıyor, insanlar bağırıp çağırıyorlardı. (O 241)

Önünde gelen bağırıyor çağırma, gönüllüler bile kırmaktadır. (O 342)

bahis açma (H.O.Ş 114, 132, 137, 155) :

belli bir konuda konuşmaya başlamak.

Bununla beraber, madem ki bahsi açmışım, yarıda bırakmazdım. (H.O.Ş 114)

Zira, babam henüz Rüknettin Molla Bey meselesini halledermiş değildi ve bana bu bahsi açmaz olmuştu. (H.O.Ş 132)

Aramızdaki konuşma o kadar havadan sudandı ki, böyle ciddi bir bahis açmağa iman göremiyordum. (H.O.Ş 155)

bahse girmek (H.O.Ş 124) :

görüşünde veya iddiasında haklı çıkacak tarafa bir şey verilmesini kabul eden sözlü anlaşma yapma.

... yanındakiyle ciddi bir bahse girmiş gibi yapıyordu... (H.O.Ş 124)

bahse tutuşmak (HOş 61):

ayrı ayrı görüşler savunan iki kişiden her biri kendi görüşü yanlış çıkarsa ötekine bir şey vermeyi kabul etmek.

Kendi kendine bir bahse tutuşmuş da kazanmışım gibi çocukça bir sevince kapılarak... (HOş 61)

bahsi geçmek (H.O.ř 37) :

1) bir konu üzerinde konuşulmuş olmak,

2) söz konusu edilmek.

... Sıddıka hikâyemin baş taraflarında bahsi geçen Emirgan İmamının kızıdır. (H.O.ř 37)

bahsi kazanmak (MT 166) :

ileri sürülen, savunulan görüşün doğru olduğu belli olmak.

Hele şimdi o, bahsi kazansın, ilerde başka fırsatta İsmail ile bu işler üzerinde arkadaş gibi, akran gibi konuşup anlaşabilirdi. (MT 166)

bahtı karaya dönmek (O 305):

işleri hep ters giden, talihi kötü.

... bahtımız karaya dönmek üzeredir. (O 305)

bal gibi (O 57):

adamakıllı, gereği gibi, çok iyi.

Osman dokundurmayı bal gibi anlamıştır. (O 57)

balta girmemiş (BG 174):

içinden hiç ağaç kesilmemiş (orman).

İnanç özgürlüğu tabanında gelişen bu din ve mezhep panayırına bir de tarikatlar eklenince, mistik orman balta girmemiş cangıllara dönüşüyordu. (BG 174)

barut fıçısı (O52) :

1) çok kızgın, sinirli (kimse),

2) kavgaya yol açacak (durum).

Osman öfke küfü, barut fiçısı. (O 52)

baskın vermek (O 258):

baskına uğramak.

Osman bey, Ağa Nikola'nın Hormon Kaya'ya, Kosses'lerin konağına baskın vereceğini haber almış, baskını kırdırmak için göndermiştir onu. (O 258)

baskın yapmak (BKOV 49) (MT 160):

1) bir kimseyi suçüstünde yakalamak için bulunduğu yere ansızın girmek,

2) düşmana ansızın saldırmak.

On dakika geçmeden eve baskın yapılmış, üç eşkıya kısıvrak yakalanmıştı. (BKOV 49)

Sonra bir gece, Mesule bacıya ansızın bir baskın yaptım. (MT 160)

baskına uğramak (BG 178) (O 207) :

1) düşmanın beklenmedik bir saldırısıyla karşılaşmak,

2) bir yerde suçüstü yakalanmak,

3) beklenmedik bir zamanda konuklar gelmek.

... hiç beklemediğim bir zaman ve yerde Mr. Sety'nin baskınına uğradım. (BG 178)

Ha, bugün ha yarın derken Osman beğ iyiden iyiye gerginleşmeye başlamıştı: çünkü artık, baskın hesabı yanında baskına uğramak da vardı. (O 207)

baş başa bırakmak (BG 139,173, 184) (GÇ 25):

görüşleri için iki kişiyi yalnız bırakmak.

Köstence'den Viyana'ya kadar Isely ve eşi Mildred beni, vagon tekerleklerinin cezbeye tutulmuş dervişler gibi biteviye yineledikleri monoton ezgi ile baş başa bırakmayıp, yol boyunca gelip geçtiğimiz dağ, dere, orman ve köylerin görünümünü sözle aktarmaya çalıştılar. (BG 139)

Bizi tanıştırdı baş başa bıraktı. (BG 184)

Göl, köy halkının pek yüz vermediği alımsız balıklarla baş başa bırakılmıştı. (GÇ 25)

başa başa getirmek (O 74) :

- 1) eşit olmak, denk olmak,
- 2) berabere kalmak.

... kesin olarak kendisiyle baş başa getiren şu bir saatlik yolculukta bunu anlamıştır.

baş başa kalmak (BG 60, 98) (HOŞ 131) (MT 130, 150) (O 192, 228, 268, 278, 325, 334, 340) (YK 13):

bir şey konuşmak için yalnız kalmak isteyen kişilerin yanlarından başkaları gidip ikisi kalmak.

Ben yine yapayalnız, derdimle baş başa kalmıştım. (HOŞ 131)

İleride böyle bir gecede onunla gene baş başa kalacak mıyız? (MT 150)

Daha sonra, Samsa Çavuş, Osman beğle baş başa kalmak istedi, kalınca da... (O 192)

baş başa vermek (MT 100, 203):

birbirlerinin düşüncesinden yararlanmak üzere birkaç kişi toplanıp bir konuyu görüşmek.

Baş başa vererek bir şey düşünürdük. (MT 100)

Gene zayıf kalmış dersler, baş başa vererek çalışılacak arkadaşlar, mektepten başka yerde bulunamayacak kitaplar, vesaire, vesaire... (MT 203)

baş döndürmek (MT 167):

- 1) çevresi dönüyor, kanyor duygusu içinde dengesini yitirir gibi olmak,
- 2) çok hareketli, yorucu durum karşısında düşünme gücü dağılarak olup bitenleri kavrayamayacak duruma düşmek.

Münakaşanın sonuna doğru İsmail'in bir sözü benim büsbütün başımı döndürdü. (MT 167)

baş eğmek (O 23):

güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek.

Söyleyince de Osman'a, bir hayli utanarak, bir parça da şaşırarak baş eğmek düşüyor. (O 23)

baş göstermek (BG 62, 225, 242, 315, 319) (HOŞ 130, 140):

belirmek, ortaya çıkmak.

Birkaç yıldır babamın işleri de tümünden bozulmuş, dedemin ölümünden sonra baş gösteren miras çekişmeleri onu hayli üzmüştü. (BG 62)

Ancak, atanma işlemine geçildiğinde de yeni bir sorun baş gösterdi. (BG 225)

Eylül ayının ilk nemli serinlikleri baş göstermişti.(HOŞ 130)

baş göz olmak (O 139) :

hık. evlenmek.

... üstelik Akça Koca emimin adaklısı Esmehan ile baş göz olacaktı. (O 139)

baş kaldırmak (MT 66) (O 21, 54):

buyruğa, yönetime karşı gelmek, ayaklanmak.

İnsana secde etmemek için Tanrı'ya başkaldırmış şeytanın melun gururundan bir ufak sızıntı! (MT 66)

Babası... ağaları... babasının yoldaşları, beyler... hangisi ne buyurdu da boyun eğmedi, baş kaldırdı? (O 21)

... çevresini istiklâl ve baş kaldırma yolunda göstermeye girişmiş, bunda da bir dereceye kadar başarı sağlamıştır. (O 54)

baş koşmak (MT 83, 118):

bir işi başarmak için özveriyle çalışmak.

Her gün yeni bir çehre ile meydana çıkar yeni rakiplerle baş koşmak kolay olmaz. (MT 83)

Bunların arasında en edepsiz simsarları atlatanlar, en açığız hizmetçi idarecileriyle baş koşanlar var. (MT 118)

baş köşeye oturmak (BG 99) (HOŞ 47):

bir toplantıda büyüklerin oturması için ayrılan yere oturmak.

Ziyaretçilerden hatırlı ve önemli olduğu anlaşılanlara baş köşede yer gösterilip çay mı kahve mi emrettikleri soruluyordu. (BG 99)

... girdiği yerde en baş köşeye geçip oturur, en yakınlarına karşı bile samimiyet ve alaka göstermezdi... (HOŞ 47)

baş sağlığına gelmek (HOŞ 142):

ölen bir kimsenin yakınlarına söylenen ilgi ve yakınlık anlatan söz.

Babanın vefatı üzerine annemi tanımadıkları halde bize baş sağlığına gelmişlerdi. (HOŞ 142)

baş sağlığı dilemek (BG 119) (YK 22, 52):

ölen kimsenin yakınlarına, acılarını paylaşma sözleri söylemek.

Geleneklerimize uyarak annem ve babam baş sağlığı dilemeye geldiler. (BG 119)

Anamı toprağa verdikten sonra, köyümüzün bütün erkekleri bana baş sağlığı dilediler. (YK 22)

Dayım mektubunda baş sağlığı diliyor ve yakında izin alıp bizleri almaya geleceğini yazıyordu. (YK 52)

baş sallamak (BG 46) (GÇ 17, 44, 66) (BKOV 75, 110, 123) (MT 163) (O 42) (UMS 54, 112) (YK 98, 117):

karşısındakinin sözlerini onaylar davranışlarda bulunmak.

Birkaç kez başımı salladım, boğuk bir sesle ‘Evet, bir kez bir cin önümde dans etti.’

Diye itiraf ettim. (BG 46)

Yok, dedi Alman başını sallayarak. (GÇ 44)

Osman, istemez anlamında başını salladıkça saymıştı bunları. (O 42)

baş üstüne (BG 99) (HK 115, 117) (O 132, 210, 262):

buyurduğunuzu yaparım, emredensiniz, peki efendim.

Bekleyenler fısıldaşıyor, iki de bir telefon çalıyor, kimisine baştan savma, bazısına saygı duruşuna geçerek, ‘Baş üstüne’ lerle karşılık veriliyordu. (BG 99)

Baş üstüne binbaşım. (HK 115)

“Buyruğun canla baş üstüne” dediler. (O 132)

baş üzre (O 143, 144, 164, 211):

buyurduğunuzu yaparım, emredensiniz, peki efendim.

Buyruğun baş üzeredir beğ. (O 143)

“Buyruğun baş üzeredir, Osman beğ” dedi. (O 164)

Sana da derim baba; Osman beğ emicemin buyruğu başım üzeredir ve de dileğim ona emanettir. (O 144)

baş vermek (O 240, 328):

1) çıban olgunlaşmak,

2) buğday vb. bitkiler başak bağlamaya başlamak, başak oluşmak,

3) gemi, kayık vb.ni döndürmek, çevirmek,

4) ortaya çıkmak, belirlemek.

Ay, sağdaki tepenin üstünden baş veriyordu; kıpkızıl ve belli belirsiz duman tüten bir kor parçası gibiydi. (O 240)

Ve, artık güneş, erimiş altın gibi baş vermektedir. (O 328)

baş vurmak (BG 16) (HOŞ 40) (MT 21, 161) (O 249, 296):

1) bir işin yapılmasını kimseden ya da bir kuruluştan istemek, müracaat etmek,

2) gerekmesini karşılamak üzere, yararlanacağı şeyle ilişki kurmak.

İşte o günlerde büyükler sağ gözümün pek işe yaramadığını fark edip_Ermeni doktora baş vurmuşlardı. (BG 16)

Kafamı herhangi bir vasıta ile küçültmek, yahut küçük göstermek mümkün olmadığına göre, başka bir çareye baş vurmam lazımdı. (MT. 21)

Yerli halk ona başvurup vurmamakta serbestti; dileyen Bizanslı yargıca gidebilirdi. (O 249)

başa çıkmak (MT 6):

gücü yetmek, gücünün daha üstün olduğunu göstermek.

Hiç, ben seninle başa çıkabilir miyim? (MT 6)

başı belaya girmek (MT 112) :

sıkıcı, üzücü bir durumla karşılaşmak.

... kendisinin durup dururken böyle biriyle başı belaya girmişmiş... (MT 112)

başı boş bırakmak (O 322):

kendisini yöneten ya da denetleyen kimse kalmamak.

... gelenleri başı boş bırakmıyor ve kesin emirlerle ve aileleri bölmek şartıyla, birbirlerinden uzaklara yerleştiriyor. (O 322)

başı çekmek (UMS 40):

1) önyak olmak,

2) halayın başında bulunup oyunu yönetmek.

Az sonra Marmara göklerinde görünen ikince leylek kolu da, başı çeken leyleğin ayaklarına bağlı... (UMS 40)

başı darda kalmak (YK 74) :

parasızlıktan dolayı sıkıntıda olmak.

Yarın öbürü gün sende başı darda kalanlara yardım edeceksin. (YK 74)

başı derde girmek (HK 120):

daha önce güçlüğünü düşünemediği ya da isteği dışında olarak sıkıcı, üzücü bir işle uğraşma zorunda kalmak.

“... nüfus cüzdanına işleyelim de başı derde girmesin bir daha.” (HK 120)

başı dönmek (BKOV 118) (UMS 108):

1) çevresi dönüyor, kayıyor duygusu içinde dengesini yitirir gibi olmak,

2) çok hareketli yorucu durum karşısında düşünme gücü dağılarak olup bitenleri kavrayamayacak duruma düşmek.

Başımın döndüğünü, yüreğinin kabardığını hissetti. (BKOV 118)

“Ablacağım; dedi, başım dönüyor, üşüyorum!..” (UMS 108)

başı dumanlı (YK 5):

üstünü sis kaplamış dağ.

Köyümüz başı karlı ve dumanlı bir dağın eteklerindedir. (YK 5)

başı kalabalık (HK 114):

yanında iş dolayısıyla çok kişi bulunmak.

Başı da çok kalabalıktır bugün. (HK 114)

başı sıkışmak (MT 33) :

herhangi bir güçlük karşısında kalmak, bunalmak.

Sadece kendi işlerini değil, bizimkilerini de o çıkarır, bütün kalemlerde her başı sıkışan on koşardı diyemeyeceğim. (MT 33)

başı üstünde yeri olmak (MT 198):

büyük bir saygı ile konuk edilir ve en yüksek yer kendisine ayrılır.

Anasıdır; kendisi gibi karısının başı üstünde de elbette yeri vardır. (MT 198)

başım ile beraber (MT 65):

saygı ile memnurlukla karşılarım.

Bak kızım, gündüz gibi gece de çocuk başımızla beraber, diyordum... (MT 65)

başına bela açmak (BKOV 19) :

kötü bir olay dolayısıyla dert sahibi olmak.

Bu çocuk başımıza bir bela açmasa, diye homurdandı. (BKOV 19)

başına bela olmak (BKOV 48) :

sıkıntı vermek, tedirgin etmek, musallat olmak.

Üstelik beklenmedik bu misafirler başına bela olmuştu. (BKOV 48)

başına bela sarmak (MT 123):

hiç gereği yokken sıkıntılı, güç bir işe girişmek.

Fakat başıma yeni bir İsmail belasını sarmaktan ürkerim. (MT 123)

başına buyruk (HK 115) (O 117):

kimseden izin almaksızın dilediğini yapan.

Bu memleketin kadınları bile kağnisında, takasında cephedekilere cephane yetiştirirken başına buyruk dağda bayırda kaçaklık yok! (HK 115)

Osmancık başına buyruk bırakılmayacaktır ki hangi beğ bayına buyruk bırakılmıştır ki, beğ olmayacaksa korkulsun? (O 117)

başına dikilmek (HK 100) :

- 1) birinin yanından uzaklaşmamak, onu denetim altında bulundurmak,
- 2) bir işi yaptırmak için yanında ayakta durmak,
- 3) bir şeyin yanında ve ayakta beklemek.

... başlarına dikilip, devlet hesabına bu balıklardan pay almaya yüzü kalmamıştı artık. (HK 100)

başına dikmek (BG 152) :

- 1) birini veya bir şeyi korumak için bir kimseyi görevlendirmek,
- 2) bir içeceği kabı yukarı kaldırarak sonuna dek içmek.

Elime tutuşturulan kâğıt bardaktaki sıvıyı bir nefeste başıma diktim. (BG 152)

başına ekşimek (MT 79, 103):

başkaların istemediği kimse ya da şey, kendisinin üstüne kalmak.

Yani neredeyse idadi diye başıma ekşiyecek. (MT 79)

Aylıklarını ayın on beşine kadar yerler; bohçalarını ve iki çocuklarını alarak benim başıma ekşirler... (MT 103)

başına geçmek (HK 84, 108, 111) (MT 43) :

- 1) görevi altında bulundurmak,
- 2) bir işin yönetimini ele almak,
- 3) bir işi yapmaya başlamak,
- 4) bir şeyin etrafında toplanmak, yer almak.

Bir süre sonra Zeynel kürekleri bırakmış, sondalın başına geçmişti. (HK 84)

Ayağı denizden kesilir de başına adama gibi biri geçer. (HK 108)

... onları devirecek mektebin başına geçmek için aralarında tertipler yapa, talebeyi kışkırtırlardı. (MT 43)

başına gelmek (BG 92, 167) (BKOV 10, 13, 22, 62, 108, 122) (HOŞ 47, 75, 97, 99, 111, 165) (MT 162, 183) (UMS 49, 51, 68) (YK 74, 74) :

1) kötü durumla karşılaşmak,

2) beklenmedik, şaşırtıcı bir olay veya durumla karşılaşmak.

Görenlerin bile başına gelebilirdi böyle şeyler. (BG 92)

“Gördün mü Cemil Beyefendinin başına gelen şu işleri?” diyordu. (HOŞ 165)

Bugün senin başına gelen, yarın benim başıma ya da çocuklarımın başına gelebilir.

(YK 74)

başına iş açmak (GÇ 82):

iyi sonuç alacağını düşünerek kendisini büyük sıkıntılara, üzüntülere düşüren bir işe girişmek.

Başımıza iş açtınız! (GÇ 82)

başına kakınç etmek (O 155) :

yapılan bir iyiliği yüzüne vurarak birini üzmemek.

Bana adımı verenlerin ve bu ada güvenenlerin yüzüne dokunç, başına kakınç olmak istemem. (O 155)

başına oturmak (BG 112) :

bir işi yapmaya başlamak, işe koyulmak.

Odama döner dönmez hemen daktilonun başına oturup hem Ankara’daki akrabaya hem de... (BG 112)

başına sarmak (BG 279):

kendisine, uğraşıp duracağı bir iş yamamak, zor bir işi onun üzerine bırakıp gitmek.

Bir yandan sonu gelmeyen ev işleri, öte yandan üniversite dersleri yetmezmiş gibi başına bir de şoförlük sarmıştık. (BG 279)

başına talih kuşu konmak (HK 41)

beklemediği büyük bir nimeti ele geçirmek.

Az şey midir talih kuşunun gelip Reşit'in başına konması bu kırk bir kişinin içinde?
(HK 41)

başına toplamak (BG 170):

bir şey konuşmak, ya da birlikte bir iş yapmak için başkalarını etrafına toplamak.
Lisede yatılı okurken bir gün müdür büyük sınıfları başına toplayarak okula satılmak istenen bir harika aracın gösterisine tanık olmamızı istemişti. (BG 170)

başında beklemek (GÇ 9) :

yanında durup gözetlemek.
... köpeklerin başında bekleyen çocukları görmüş, büyük bir ilgi duymuştu. (GÇ 9)

başından atmak (BKOV 57) (MT 86, 99):

1) istekte bulunan kimseyi bir bahane ile yanından uzaklaştırmak,
2) zor bir işi yapmamanın ya da başkasına yüklemenin yolunu bulmak.
Kimi çocuğumuz olsun diye avuç dolusu para harcar, kimi yavrusunu başından atar.
(BKOV 57)
İsmail'i başımdan atmak istiyorum. (MT 86)
İsmail'i başımdan atacaktım. (MT 99)

başından geçmek (BG 167) (HOŞ 12, 14, 73, 75, 127):

vaktiyle böyle bir durumla karşılaşmış olmak.
Okulun ütücüsüyle başımdan geçenleri anlattım. (BG 167)
Başımdan geçen o büyük felaketten sonra bunu öğrenmekle ilk defa yüzümün güldüğünü hissediyordum. (HOŞ 73)
Bundan böyle bana düşen vazife başımdan geçenlerin hepsini unutmak ve geri dönülme-yen büyük sefere hazırlanmaktır. (HOŞ 127)

başından savmak (BG 51, 101) (BKOV 21) (MT 178):

istekte bulunan kimseyi bir bahane ile yanından uzaklaştırmak.
Önce bu bana, baştan savmak için düşünülmüş bir uydurma gibi geldi. (BG 51)
Şu çovuğu başımızdan savana kadar hiçbir yere gidemezsin. (BKOV 21)

Hadi sen sofrayı hazırla, tabakları koy, çatalları yıka, yalnız bıçakla ekmeği kesme diye başından savuyordu. (MT 178)

başını alıp gitmek (BG 300) (HK 75) (MT 180) (O 15):

kimseye danışmadan ve nereye gideceğini kimseye bildirmeden çevresindekilerle ilgisini kesip bulunduğu yerden uzaklaşmak.

Bu nedenle de piyasadaki tüketim maddeleri ortadan kalkıp, yokluk ve pahalılık dolu dizgin başını almış gidiyordu. (BG 300)

Fakat buna rağmen, bir sene evvel başını alıp gitmiştir. (MT 180)

Kimseyi görmek istemiyor; atladığı gibi Al ışığına başını alıp gitmek istiyor. (O 15)

başını almak (HK 112, 115) (MT 138):

kimseye danışmadan ve nereye gideceğini kimseye bildirmeden çevresindekilerle ilgisini kesip bulunduğu yerden uzaklaşmak.

Başını alıp denize çıkan kadın için her şeyi söylerler. (HK 112)

Biz cepheye çamurdan adam yapıp göndermeye çalışırken onlar başlarını alıp kaçmışlar! (HK 115)

Her gün, başımı alıp kimseye ve kendime bir şey sormadan bu yollardan birinde kendimi kaybediyor, hiç acele etmeden istediğim yerde istediğim kadar dinlenecek kainatlar dolaşıyordum. (MT 138)

başını belaya sokmak (MT 22, 65):

durup dururken onu ağır sonuçlar ve sorumluluklar doğuran bir durum içine itmek.

Kafanı kabak gibi patlatıp da başımı belaya mı sokacaksın? (MT 22)

... fakat sakın “alacağız malacağız” diye bir kere daha başını belaya sokmasınlar senin! (MT 65)

başını kaldırmamak (YK10):

bir işi aralıksız sürdürmek.

Ördüğü kazaktan başını kaldırmaz. (YK 10)

başını sokmak (HOŞ 168):

yeterli olmasa da barınabilecek bir yere yerleşmek.

Bakalım, biz nerde başımızı sokacak bir yer bulabileceğiz. (HOŞ 168)

başını yakmak (BKOV 22) (H.O.Ş 100) :

güç bir duruma sokmak.

Bu kız bir gün başımızı yakar, diye homurdandı. (BKOV 22)

Ferhunde, biz yaktık evlâdımızın başını ateşe... (H.O.Ş 100)

başını yemek (MT 184):

(birisinin) ölmesine ya da büyük bir zarar görmesine yol açmak.

Karısı burğu gibi incecik sesiyle geceleri başını yerken onun bu sese kulak vermeyerek uzakta konuşulan bir şeyi dinler gibi bir hali vardır. (MT 184)

başının çaresine bakmak (BG 112):

kimsenin yardımını olamayacağı anlaşıldığından içinde bulunduğu güç durumdan kurtulma yolunu kendisi aramak.

İkisine de, eğer Amerika'ya gidebilmem burada daha fazla kalmamı gerektiriyorsa bu olanaktan yararlanmak istemediğimi, okuldan hemen ayrılarak başımın çaresine bakacağımı bildirdim. (BG 112)

başının etini yemek (MT 89):

(birinin) bir kimseden sürekli olarak ve rahatsız edercesine bir şey istemek.

İzmir'e dönmeden evvel ona bu yalıyı uzaktan olsun, göstermek için başımın etini yiyordu. (MT 89)

başının üstünde yeri olmak (YK 39):

büyük bir saygı ile konuk edilen ve en yüksek yer kendisine ayrılır.

Başımızın üstünde yerleri var ikisinin de. (YK 39)

başınız sağ olsun (HK 108) :

yakınlarından birini toprağa vermiş bir kimseye söylenen ilgi ve yakınlık anlatan söz.

Öyle mi... Başınız sağ olsun. (HK 107)

baştan ayağa (O 85):

hepsi, bütünü, bir uçtan öbür uca kadar.

Bedenini baştan ayağa ateşler basıyor. (O 85)

baştan çıkarmak (HOŞ 64) (MT 87, 128):

ayartmak kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak.

Hem kadıncağızı baştan çıkar, hem evini barkını yıktıktan sonra, ortada bırakıver.
(HOŞ 64)

Fakat bu kadarcık bir mektep tahsili, onu baştan çıkarmaya kafi gelmişti. (MT 87)

Henüz yetişme çağında nur yüzlü bir kızcağız bırakmışsa onu baştan çıkaracaklar ve bir tükenmez sermaye gibi gene yıllar yılı elden ele, kucaktan kucağa dolaştıracaklar vardır. (MT 128)

baştan kara gitmek (MT 24):

sonunu düşünmeyerek hesapsız, batarcasına yaşamak.

Bizim konak, baştan kara giden bozuk bir devlete benzerdi. (MT 24)

baştan savma (BG 22, 99, 161) (HOŞ 136):

üstün körü, özen göstermeden.

Celal ile birlikte uğradığımız uzman, karanlık odasında göz bebeğime ışıklar yansıtıp, üst kapağını kıvrarak baştan savmaya benzeyen bir muayene yaptı. (BG 22)

Sofrada 'lütfen' siz, ve saygınlık belirtileri olmaksızın konuşmamak, iş ve görev yerine vaktinde gelmek, verilen işi baştan savmadan, vaktinde yetiştirmek gibi alışkanlıkların kurulup, yerleşmesine de titizlik gösteriliyordu. (BG 161)

... ilk defa olarak, bu kadar baştan savma bahsedışı bende öfke ile karışık bir gücenme hissi uyandırmıştı. (HOŞ 136)

bata çıka (BG 254) (YK 11):

güçlülükle, zorlukla.

Bütün kış diz boyu çamurlara bata çıka uğraştıktan sonra, baharda bir ümit ışığı belirir gibi oldu. (BG 254)

Karlara bata çıka ilerliyordu. (YK 11)

baygınlık geçirmek (H.O.Ş 128) :

- 1) bayılmak,
- 2) çok heyecanlanmak, telaşlanmak,
- 3) çok sıkılmak.

Bu ömrümde ilk baygınlık geçirişimdi. (H.O.Ş 128)

bayram havası esmek (O 268) :

ortam neşeli, sevinçli bir duruma gelmek.

Bu ziyaret Tepepınar'da bir bayram havası estirmiştir. (O 268)

bayram yapmak (O 70) :

çok sevinmek.

Biri dara düştü mü, ötekiler bayram yapıyordu. (O 70)

bel bağlamak (BG 92) (O 123, 127):

birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek.

Böylece bel bağladığım bu zayıf tutamak da elimde kalakalmıştı. (BG 92)

... öyle dostlara sadık ol, amma bel bağlama; hesabını, kitabını onlara dayama. (O 27)

belini doğrultmak (MT 36):

yeniden durumunu düzeltmek.

İlk zamanlar Sinop'ta epece bocalamış, fakat az sonra belimi doğrultmaya başlamıştım. (MT 36)

benzi sararmak (O 78) :

yüzünün rengi solmak.

Benzi sararır gibi oldu. (O 78)

benzi solmak (O 76) :

gücünü yitirmek, sağlık sorunu olmak.

Tam aksine, Kumral anlattıkça, benzi somlu, boynu bükülmüş, gözleri dolu dolu olmuştu. (O 76)

benzi uçmak (O 18, 49, 49, 277):

ansızın yüzünün rengi sararmak, solmak.

Kız, benzu uçmuş, yarı ürkek, yarı yalvarışlı gülümsüyordu ona. (O 18)

Ama Osman'ın benzi uçar gibi olmuştu. (O 49)

Benzi önce uçuyor, sonra kıpkırmızı oluyor. (O 277)

benzine kan gelmek (HK 138) :

sağlıklı duruma gelmek, canlanmak.

Soluk benzine kan gelmişti sanki. (HK 38)

bereket ki (MT 70)

iyi ki, Tanrı'ya şükür ki" anlamında kullanılan bir söz.

Bereket ki, bu bende, dediğim gibi, ara sıra derimi yoklayıp geçen zararsız nöbetlerden ibaret kalmıştır. (MT 70)

bereket versin (BG 85, 156, 191, 243, 279, 313) (GÇ 51) (HK 36, 40) (HOŞ 24, 128, 149, 166) (MT 23, 44, 47, 115, 133, 154):

1) para alan kimsenin söylediği iyilik sözü,

2) bir kimsenin bir durumdan hoşnutluğunu anlatır.

Bereket versin bu boğuşma Pedagoji Enstitüsüne pek bulaşmamıştı. (BG 85)

Dövmeye bile kalkıştılar da, bereket versin Muhtar'la Selami Çavuş bırakmadılar. (GÇ 51)

Derler ki, "Bereket versin Haşim Bey acıdı da ikinci kurşunu vermedi. (HK 40)

beti benzi atmak (O 62):

yüzü sararıp solmak.

Beti benzi atmıştır; titremektedir. (O 62)

beyninden vurulmuşsa dönmek (HOŞ 165):

beklenmedik bir durum karşısında olağanüstü bir üzüntü ve şaşkınlığa uğramak.

Ben ise beynimden vurulmuşsa döndüm. (HOŞ 165)

bıçak gibi kesmek (GÇ 55) :

1) çok keskin olmak,

2) birdenbire ve tamamen ortadan kaldırmak.

Sağ yanda, köyün bir-iki kilometre doğusunda toprak, kayalıklara dönüşüyor ve gölü bıçak gibi keserek ileriye doğru uzanıyordu. (GÇ 55)

bıçak kemiğe dayanmak (HK 109):

çekilen sıkıntı artık katlanılmayacak bir duruma gelmek.

Bu sefer bıçak gelip kemiğe dayanmıştı. (HK 109)

bıyık altından gülmek (BG 303) (HOŞ 67):

birinin durumunu belli etmemeye çalışarak gülümsemek.

İçlerinde iyice kabuk tutmuş kıdemli bürokratlar bu girişimlere bıyık altından gülerken, eskiden beri yapageldiklerine yeni adlar takmakla yetinmelerine rağmen, yersiz de olsa zorlamalar, kavşakları iyice kireçlenmiş ihtiyar bürokrasiyi biraz canlandırıp, bir şeyler yapıyor görünmeye zorluyordu. (BG 303)

Bundan başka, hepimize bıyık altından gülüyor, her birimizle bir ayrı kusur buluyor gibiydi de. (HOŞ 67)

biçim vermek (BG 96) (HK 74, 102):

bir şeyi biçimlendirmek.

Yeni tanıdığım kişilerin el sıkışı, ses tonu gibi ip uçlarına dayanarak onların dış görünüşleri ve giysilerine de hayalimde biçim vermeye çalışır olmuştum. (BG 96)

İskatayı bileğine dolayıp çeken Halime yelkene istediği biçimi vermiş, Memiş'in sıkı sıkı tuttuğu dümeni rüzgara doğru kırmıştı. (HK 74)

Erkekçe bir gülüşten sonra oturuşuna daha rahat bir biçim verdi. (HK 102)

bildiği gibi yapmak (BKOV 24):

verilen öğütleri dinlemeyerek tutumunu sürdürmek.

Siz yine bildiğiniz gibi yapın, lütfen. (BKOV 24)

bildiğini işlemek (HK 63):

kim ne derse desin bildiğini, istediğini yapmak.

“... gelip görsün beni de, gene bildiğini işlesin” dedi. (HK 63)

bildiğini okumak (HK 63) (UMS 59):

kim ne derse desin bildiği, istediği gibi davranmak.

Hem onunla görüşür, hem bildiğini okuyabilirdi gene de. (HK 63)

Evet. Annemiz bildiği neyse onu okuyor! Çare? (UMS 59)

billur gibi (MT 172) (O 250):

1) çok duru, çok temiz (su),

2) çok beyaz ve pürüzsüz (kol, gerdan, göğüs),

3) pürüzsüz (ses).

Sonra, bilmiyorum ne kadar sonra, billur gibi canlı ve pürüzsüz bir sesle tekrar konuşmaya başlıyor. (MT 172)

Çimenlikte billur gibi sular akmaktadır. (O 250)

bilmezlikten gelmek (HOŞ 104):

bilmiyor görünmek.

Yine hiçbir şey işitmemezlikten, bilmemezlikten gelirsin. (HOŞ 104)

bin dereden su getirmek (HOŞ 78, 117):

birini kandırmak için birçok sebep ileri sürmek, dil dökmek.

Önce kaynanama bin dereden su getirerek neler söylemişse söylemiş, benim hiç değilse güzel havalarda şehir içinde gezmeğe çıkabilmemi temin etmişti. (HOŞ 78)

... Cemil Bey’in bin dereden su getirerek itiraz etmekte (özer dilemekte) olduğu hissini vermiş, yüreğim yeniden çarpmağa başlamıştı. (HOŞ 117)

bin pişman etmek/olmak (UMS 12, 23):

çok pişman olmak.

... kendini dışarı atıncaya dek otağa girdiğine gireceğine bin pişman olurdu. (UMS 12)

Böylelikle ağaçtan ağaca koşturarak yoruyorlar, arkalarına düştüğüne bin pişman ediyorlardı o kediyi. (UMS 23)

bir ağızdan (BG 164) (GÇ 10, 31, 49, 89) (O 310):

hep birlikte, beraberce, hep birden.

‘Burada yediklerini orada bulabilecek misin?’ diye sataşmaya koyuluyorlardı. (BG 164)

Büyük bir kuşkuyla sordular bir ağızdan. (GÇ 49)

Cevap hep bir ağızdan ve hemen hemen aynı anda verilmişti. (O 310)

bir arada (BG 53, 184, 319) (MT 111) (O 262):

toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak.

Onlarla yeniden bir arada olmak, öğrenciliğin tasasız yaşamına katılmak benim de hoşuma gidecek sandım. (BG 53)

Bu konuda re’sen karar veremeyeceğimi, ayrıca da kişisel kanıma göre ne eğitimlerinde, ne de rehabilitasyon ve sosyal hizmetlerinde benzerlik olmayan bu iki arıza grubunun sorunlarının bir arada çözümlenemeyeceğini belirttim. (BG 319)

Bir analık, bunların hep bir arada döndüklerini ve bana baktıklarını fark ettim. (MT 111)

bir araya gelmek (HK 66) (MT 28) (O 174):

bir yerde toplanmak.

Hepimiz bir araya gelirse bir güç oluruz ancak. (HK 66)

Güzel yazım Rüştiye’den kulağımda kalmış Farisi beyitler ve yaşlı insanlar meclisinde öğrediğim edibene konuşma tarzıyla bir araya gelince... (MT 28)

Dedikleri yapıp da beş yoldaşı bir araya gelince, Aratun’un verdiği haberi tekrarladı ve sordu. (O 174)

bir araya getirmek (BG 184):

toplamak.

Gözlerimi kaybettiğim günden bu yana birçok tanıdığın, belki de bu acı da yalnız olmadığımı kanıtlayabilmek düşüncesi ile, beni başka körlerle bir araya getirmeyi denemelerinden hoşlanmamıştım. (BG 184)

bir avuç (O 184, 294):

1) aç, çok az,

2) bir avuç dolduracak kadar.

Ve de, tek bana, tek Kayı'ya beş, on dirhem, bir avuç çekirdek edineyim deye vurmam. (O 184)

Nitekim, Aleksius başta, sağ kalanlar, bir avuç kaçabilenin dışında, tutsaktır ve Karacahisar düşmüş, yağmalanmıştır. (O 294)

bir bakıma (HK 137):

başka bir görüşle, başka bir düşünüşle.

Bir bakıma işimize de yaradı bu sis. (HK 137)

bir baltaya sap olmak (BG 227):

belirli bir iş sahibi olmak.

Babam, annem başta olmak üzere tüm aile üyeleri de sonunda bir baltaya sap olabilmemin sevinci içindeydiler. (BG 227)

bir başına (BKOV 43):

1) yalnız olarak, yanında kimse bulunmadan,

2) başka birinin yardımı olmaksızın.

Parmak kadar çocuk dağ başında, bir başına bunca zaman nasıl sağ kalabilirdi. (BKOV 43)

bir çırpıda (BKOV 13):

bir ele alıŖta, ele alır almaz, çabucak.

Olanı biteni bir çırpıda anlatmaya çalıŖıyor, fakat kelimelerin ardını getiremiyordu.
(BKOV 13)

bir çift söz söylemek (HOŖ 47, 52):

bir iki söz söylemek.

Lakin dadım da günün birinde ağlıyarak iki yanağımdan öptükten sonra bir çift söz söylemeksizin çıkıp gidecekti. (HOŖ 47)

Düğün günü, koltuk merasiminden sonra bir odada ilk defa yalnız kaldığımız vakit bu hi hi hilerden kurtulup bir çift söz söylemeğe muvaffak olamamıŖtı. (HOŖ 52)

bir damla (HOŖ 100):

1) çok az,

2) (çocuk için) çok küçük.

Annem bir damla kan kalmamıŖ ve deminden beri on yıl ihtiyarlamıŖ görünen yüzünü ona doğru eğip... (HOŖ 100)

bir dediğini iki etmemek (BKOV 99):

her istediğini hemen yapmak.

Ŗerife Hanım, Hüseyin'in bir dediğini iki etmezdi. (BKOV 99)

bir düşünce alır aldı (MT 79):

uzun uzun düşünmeye, bir çözüm yolu aramaya baŖladı.

Bağırdım amma, beni de bir düşünce alır aldı. (MT 79)

bir hâl almak (MT 47) (HK 123) :

... bir duruma gelmek

Diyebilirim ki, hastaneden çıktığım gün eski 'ben' yalnız erimiŖ vücudumun üzerinde eskisinden daha heybetli bir hâl alan baŖım kalıyordu. (MT 47)

Sis daha yođunlaŖmıŖ, kurŖungeçirmez bir hâl almıŖtı. (HK 123)

bir hâl olmak (H.O.Ş 46, 80) (O 207, 207, 242) :

- 1) bir şeyin çok tekrarlanması yüzünden bitkin duruma gelmek, usanmak, bezmek, fenalık gelmek,
- 2) huyu değişmek,
- 3) kazaya uğramak,
- 4) ölmek.

Hayır, bana bundan daha acayip bir hâl olmuştu. (H.O.Ş 46)

... yahut da Fatma Hanım'a bir hâl olursa diye kendimi yiyip bitiriyordum. (H.O.Ş 80)

Bana bir hâl olursa, baban ulu Ede Bali'nin evine git ki; Orhan öyle eyi beğ yetişir. (O 207)

bir hoş olmak (O 270):

- 1) şaşırarak,
- 2) hüzünlenmek.

Osman beğ, bu sözle bir hoş olmuştur... (O 270)

bir iş var (GÇ 54):

gizli bir durum, açığa çıkmayan bir tuhafılık olması.

İki arkadaşı, "Bu adamda bir iş var! Diyorlar, fakat bu düşünceleri açığa vurmuyorlardı. (GÇ 54)

bir koşuda (GÇ 72):

koşarak, koşu koşu, çabucak.

Bir koşuda gideriz. (GÇ 72)

bir kulağımdan girip öbür kulağımdan çıkmak (HOŞ 149) (O 91):

söylenen söze önem vermemek.

Hepsi bir kulağımdan girip öbür kulağımdan çıkardı. (HOŞ 149)

Söz olur, benim bir kulağımdan girer, öteki kulağımdan çıkar. (O 91)

bir olmak (HK 39, 83) (O 190, 193):

- 1) bir araya gelmek, iş birliği yapmak,
- 2) aynı anda olmak.

Ayaklarıyla dümen kırarken koynundan çıkardığı toplu tabancayı ateşlemesi de bir olmuştu. (HK 39)

Amurayı çözmesiyle yelkeni direğin arkasından geçirmesi bir olmuştu. (HK 83)

Malhur Hatın ile bir olmuştur; Malhur Hatun ondandır. Onun dışında değildir. (O 193)

bir tutmak (UMS 11) :

eşit saymak, eşit görmek.

Sonçiçek de yetişir, dostluğuna bu kadar değer verdiği, benimle bir tuttuğu o düzenbazın ne mal olduğunu onlar. (UMS 11)

bir uçtan bir uca (HK 64, 81, 100) :

bir yerin bir sınırından öbür sınırına kadar.

Önünde bir uçtan bir uca Karadeniz uzanıp gitse de... (HK 64)

Dalgaların köpüğü geniş bir dantel gibi ağartıyordu kıyıları bir uçtan bir uca. (HK 81)

Karadeniz’de bir uçtan bir uca haydutlar, konsanlar türemişti. (HK 100)

bir varmış bir yokmuş (YK 36):

bir masala başlarken “eskiden” anlamından söylenen bir tekerleme.

Peki, dinle bak. Bir varmış bir yokmuş. (YK 36)

birbirine düşürmek (UMS 12):

aralarını açmak, aralarında anlaşmazlık çıkarmak.

Bu ortak başarıları sevindireceğine, her seferinde aralarında tartışmalara yol açar, birbirine düşürdü Sürmeli ile Kınalı’yı. (UMS 12)

birlik olmak (BG 169) :

bir işi yapmak için anlaşmak.

Buna rağmen yenilgi sonuncu kenti önce İngilizler sonra Fransızlar işgal edince onlarla birlik olup, bizi ezmeye kalkmışlar... (BG 169)

bitip tükenmez (MT 101, 146, 148, 176) :

bitmeyen, sonu gelmeyen, uçsuz bucaksız.

İşin bittiği zaman nereye gideceğini bilmeyen adam, bitip tükenmez bekleyişler içinde zaman denen... (MT 101)

... kapıdan geçen satıcılarla bitip tükenmez pazarlıklara girişir. (MT 146)

... sonra bunu bana karşı bitip tükenmez dargınlıklar takip etmişti. (MT 176)

biz bize (HOŞ 155):

yalnız biz, yabancı bir kimse bulunmaksızın.

Biz bize vakit geçirmeyi daha münasip buldum. (HOŞ 155)

bitmez tükenmez (H.O.Ş 131) :

bitmeyen, sonu gelmeyen, uçsuz bucaksız.

Önümde gene koca bir kış, bitmez tükenmez geceleriyle koca bir kış dikilmiş duruyordu... (H.O.Ş 131)

boğaz tokluğuna çalışmak (BG 234) (MT 39):

ayrıca ücret verilmeden yalnız karnını doyuracak kadar ücret ile çalışmak.

Dışa bağımsız ve kâr peşinde bir üretim kurumu gibi değirmen, fırından başka, konserve fabrikası gibi girişimlerde de bulunulacağı övünçle belirtilirken; bu tutum sonucunda müessesenin, öğretmen yetiştiren bir kaynak olduğu unutulurken, kolayca boğaz tokluğuna çalıştırılan bir üretim merkezine dönüştürülme tehlikesiyle karşı karşıya olduğuna pek inanılmıyordu. (BG 234)

Fakat ben şimdilik boğaz tokluğuna, hatta Sinop'tan getirdiğim birkaç paradan biraz da üste vererek buraya kapılanmayı nimet sayacak vaziyette bulunduğumdan ay başlarında ne eserse kar sayacaktım. (MT 39)

boğazı kurumak (BG 281):

çok susamak.

Savunma sıram gelince, boğazım kurumuş, beynim uyuşmuş birkaç cümle mırıldanabildim. (BG 281)

boğazına dizilmek (BG 35, 39):

(üzüntü, kaygı gibi sebeplerle) isteksiz yemek, iştah kesilmek, yediği şeyi yutamamak.

Oradan ancak doğal gereksinimlerimi gidermek, boğazıma dizilip kalan birkaç lokmayı yutabilmek için sıyrılıp ayaklarımı gerçekler dünyasına kısa bir süre basabiliyordum. (BG 35)

Yemeklerin kokusu çekici olmasına rağmen, ağızımdan başlayıp sindirim organım boyunca uzayıp giden berbat bir kuruluk yüzünden yutmaya uğraştığım lokmalar boğazıma dizilip kalıyordu. (BG 39)

borç etmek (MT 89):

borçlanmak.

Benden besbeter birçok memur ailelerinin iki de birde borç ederek, daha olmazsa tencerelerini, yataklarını satarak İstanbul'a yazlığa gittikleri görülmüyor mu? (MT 89)

borçlu olmak (MT 193) :

borçlu duruma düşmek.

... her şeyi kendisine borçlu olacağı için bir Tanrı gibi tapacağını düşünüyordu. (MT 193)

borusu ötmek (MT 41):

sözü geçmek, yetkisi olmak.

Muhakkak olan cihet, paranın babada olduğu ve mektepte en ziyade onun borucu öttüğüydü. (MT 41)

boş bulunmak (BKOV 106):

dikkatsiz ve dalgın bulunmak. Söylenmesi sakıncalı olan bir şeyi söyleyivermek.

Ama esindir, boş bulunup söylemeyesin diye yalvardı Şerife Hanım. (BKOV 106)

boş dönmek(MT 101) :

hiçbir şey elde edemeden geri gelmek.

Buna rağmen, beni büsbütün de boş döndürmek istemedi. (MT 101)

boş durmak (BG 250) :

işsiz kalmak, çalışmamak.

Bir körler okulu için Bakanlık Etimesgut'daki yatılı bölge okulunun boş duran kanadını ayırtmıştı. (BG 250)

Demek boş durmamıştı. (HK 72)

boş kalmak (O 243) :

1) kimse oturmamak,

2) işsiz kalmak.

O an için boş kalan dört er daha aldılar. (O 243)

boş oturmak (GÇ 37) :

hiçbir işi olmamak.

Belki boş oturmaktan. (GÇ 37)

boş yere (HOŞ 27, 27, 34, 59, 88, 117, 128, 141) (UMS 28, 28):

boşuna, gereksiz yere.

Boş yere diyorum. (HOŞ 27)

Annem, beni, boş yere gezmelere, ziyaretlere, gece yatısı misafirliklerine götürmekle avutmaya çalışacaktı. (HOŞ 34)

Niye boş yere olsun kızım?... (UMS 28)

boşa çıkmak (HOŞ 61, 129):

(umut, düşünce gibi şeyler) sonuç vermemek, gerçekleşmemek.

Lakin, heyhat; bütün tahminlerim boşa çıkmıştı. (HOŞ 61)

İkimiz de her gün karşı sahilden bir haber bekleyehn ve sabahtan akşama kadar bu bekleyiş boşa çıkınca... (HOŞ 129)

boşa gitmek (BG 134) (BKOV 33) (GÇ 63) (HOŞ 37):

(harcanan emek, para) hiçbir işe yaramamak, olumlu bir sonuca ulaşamamak.

Sakatlık dışında insanlığımın tüm boyutlarının olduğu gibi yerinde durduğunu sergilemek için gösterdiğim tüm çabalar bir iki sözcük ya da yalın bir tepki ile boşa gidiyor gibi oluyordu. (BG 134)

Tüm çabaları boşa mı gidiyordu yoksa? (GÇ 63)

Gerçi bu kahramanlığım çok defa boşa giderdi. (HOŞ 37)

boşu boşuna (O 18, 26, 238) (MT 156):

gereksiz, yararsız yere, boş yere, beyhude, nafile.

Ve, bir cümle, yıldızların ötesinden gelmiş bir ses, kulak zarını aşmaya boşu boşuna uğraşıp duruyordu! (O 18)

Ama boşu boşuna geçiyor bu geceler, çünkü düğümü çözemiyor; karanlıklarda çırpınıp duruyor. (O 26)

Malum dedim, fakat şurada boşu boşuna duran bir para varken... (MT 156)

boy göstermek (BG 101, 172, 320):

1) görünmek,

2) gösteriş yapmak.

Sanki geçmişim ve geleceğim konusunda tüm ayrıntıları biliyormuşçasına hiçbir soru sormaya gerek görmeden, birkaç dakikayı aşmayan boy göstermesinden sonra, 'Peki ilk fırsatta Bakan Beyle görüşürüm,' diye sanki kendini daha fazla işgal etmemem gerektiğini belirtmek istedi. (BG 101)

... vitrinlerde boy göstermekten ne işe yaradıklarını kendileri de unutan gümüşler ve kristaller ortaya çıkardı. (BG 172)

Bir derneğin yönetim kuruluna seçilmek, basın toplantıları düzenleyip radyoda sesini, televizyonda boyunu gösterebilmek sürükleyici bir güdü haline gelmişti. (BG 320)

boydan boya (BG 44) (MT 70):

bir uçtan öbür uca kadar.

Tepemdeki gök kubbe katran gibi kapkaraydı ama, ufku boydan boya koyu bir kızılık çevreliyordu. (BG 44)

Adeta kemiklerinin birbirine geçmiş, kaburgalarının içinde ne kadar alet varsa karnıma, karnımdan kasıklarına inmiş, bacak damarlarım boydan boya kurumuştu. (MT 70)

boylu boyunca (HK 74):

boyu uzanabildiği kadar, boyu uzunluğunca.

Zeynel böyle zamanlarda boylu boyunca başüstüne uzanır, tiflin balıklarını (Yunus balıkları) izlerdi suda. (HK 74)

boylu poslu (HOŞ 146) (O 234):

uzun boylu, yakışıklı, gösterişli.

Annem olsun, babam olsun ortadan üstün, boylu boslu insanlardı. (HOŞ 146)

Boylu posluydu. (O 234)

boynu eğik kalmak (YK 120):

herhangi bir sebeple birine karşı direncek veya söz söyleyecek durumda olmayan.

Bize karşı boynun eğik kalmasın. (YK 120)

boynunu bükmek (BKOV 50) (MT 6) (O 166):

1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak,

2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek,

3) bitki canlılığını yitirmek.

Herkes boynunu bükmüş, kara kara düşünüyordu. (BKOV 50)

Hele bunu söylerken biraz da boynunu bükmesini, sesini titreyerek sızıldanmasının bilersen hiç mesele yoktur. (MT 6)

Malhun Hatun boynunu büktü. Fısıldadı. (O 166)

boynunun borcu (MT 164) (O 198):

yapılması gereken ödev, vecibe.

Bunu benim yanımda onun yüzüne karşı söylemek –gene vasi sıfatıyla- onun boynunun borcuydu. (MT 164)

... ben derim; her baskınını kırmak boynumun borcudur. (O 198)

boyun bükme (O 57, 72, 76, 166, 227, 278, 335) :

- 1) acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak,
- 2) bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek,
- 3) bitki canlılığını yitirmek.

Bu umut ama , Ede Balı denince Malhun Hatun'dan başka hiçbir şeyi akıl edemeyişindendi: anladı ve boyun büktü. (O 72)

Sadece, karşı çıktığı bulamayan boyun büküyor ve Osman beğ'e yaklaşarak... (O 227)

Malhun Hatun boyun büküyor. (O 278)

boyun eğme (BG 60) (HOŞ 44, 49, 74, 98) (MT 167) (O 18, 21, 147) (UMS 98):

isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak.

Her şeye boyun eğeceksin. (HOŞ 98)

Kalanoz kuvvetin açlığını anlamış ve boyun eğmişti. (O 18)

Babası, otlaklarını satması için aydan aya artan baskılara boyun eğmek zorunda kalmıştı sonunda. (UMS 98)

boyunu aşmak (BG 238) :

kişinin gücünün, yeteneğinin, yetkisinin üstünde olmak.

Ancak, orada boyumu hayli aşan bu itibarın nedeni öğrenebildim... (BG 238)

bugüne bugün (HK13):

- 1) unutmama ki, şunu iyi bil ki anlamında,
- 2) bu güne değin.

Sen evin direğisin bugüne bugün. (HK 13)

burcu burcu kokmak (BG 334):

pek güzel kokmak.

Bağ, bahçe ve bostanlarının kıyıları burcu burcu kokan gül çitleriyle çevrenmiş, önlerindeki sulama arklarının yamaçları da sıvama kır menekşeleriyle kaplıydı. (BG 334)

burnundan kıl aldırılmaz (O 52):

kendisine hiç söz söyletmemek, çok huysuz olmak.

Osman burnundan kıl aldirtmaz. (O 52)

burnundan solumak (HOŞ 83) (O 14, 22, 134, 138, 196, 198, 225, 226, 246, 280, 285):

çok öfkelenmiş olmak.

Yanı başımda Zeyrekli Fatma Hanım da mutlaka aynı endişeyle burnundan soluyordu. (HOŞ 83)

Osman burnundan soluyor, Ede Balı gülümsüyor ve gene soruyor. (O 14)

Banu çiçek burnundan soluyordu. (O 138)

burnunu sokmak (BG 117, 122, 175, 306) (MT 121):

gerekmediği halde her işe karışmak.

İnsanlar birbirlerinin yaşayış ve davranışlarına pek burnunlarını sokmuyor; ilişkilerde dedikodu, eleştiri gibi duygusallıklar da yok gibiydi. (BG 117)

Ancak, her yere ve her şeye burnunu sokabilme, her şeyi ortaya dökebilme ve eleştirme yetkisine sahip olan basının tüm dünyada ülkeleri hakkında yanlış bir imge yarattığını sanıyorum. (BG 175)

Pulsuz ilan hafiyesi dilenci gibi ve bu hacı gibi cemiyetin daha yüksek tabakalarına bırakılmak lazım gelen kibar işlere burnunu sokanlar bir yana atılırsa... (MT 121)

burnunun ucunu görmemek (BG 134):

çok sarhoş olmak.

Toparlanıp yoluma devam ederken iş gören hamallardan birisi ‘Herifçioğlu kafayı iyice tutmuş, burnunun ucunu göremiyor!’ demiş, öteki de yüksek sesle ‘Yok ulan adam kör, kör! diye düzeltmişti. (BG 134)

burun buruna (HOŞ 124):

birbirine çok yakın ve yüz yüze.

Demin ihtişamını karşıdan seyrettiğim o mükellef kayıklarla bizim mavun sandal şimdi burun buruna, yanyana idi. (HOŞ 124)

burun buruna gelmek (BG 38):

beklenmedik bir anda karşılaşmak, birbirlerine çok yaklaşmak.

Caddeler ve parklarda kürklü yakalı paltosuna ‘Aç ve İşsiz Profesör gibi yaftalar takmış dolaşan melon şapkalı kişilerle pek sık burun buruna geldiğinden bahsedilmesine rağmen itişip çekişme sövüşüp dövüşmeye rastlanmıyordu. (BG 38)

burun kıvırmak (MT 185) (UMS 20):

önem vermemek, küçüksemek, beğenmemek.

Bugün gümrük hamallarının bile burun kıvırdığı bir aylıkla kendini limon gibi sıktırmaktadır. (MT 185)

O nedenlerin neler olduğunu öğrenince, birçoklarının parmak kadar küçük şeyler diye burun kıvırdığı serçelerin ne kadar akıllı kuşlar oldukları anlaşılacak. (UMS 20)

buyur etmek (BG 68, 99) (GÇ 76) (HK 89, 92, 124) (HOŞ 120) (O 102, 160, 168) (YK 68):

1) “buyurun” diyerek konuğu saygı ile içeri almak veya sofraya çağırarak,

2) emretmek.

Henüz toparlanamayan kahvaltı sofrasına buyur edildi. (BG 68)

Karşısında Duygu’yla Selçuk’un babalarını görünce usulen sofraya buyur etti. (GÇ 76)

Sayvanın altına buyur etti ve onlar oturup yer almadan oturmadı. (YK 68)

buz gibi soğumak (BG 186) :

birinden tiksilmek.

Hele derisi de kuru, pütür pütür olan ve avuca cansız bir odun parçası gibi bırakılan elin sahibinden buz gibi soğuyordum. (BG 186)

can atmak (HOŞ 24, 93) (O 24, 25, 25, 91, 137, 189, 242):

herhangi bir şeyi veya durumu elde etmeyi çok istemek.

O, ta çocukluğumdan beri okşamaya can attığım ince telli, ipek gibi yumuşak saçlar... (HOŞ 93)

Gülüştüler, ağaçların akılları. Akılsızları için şakalaşmaya can atıyorlardı. (O 24)

Ben, biz, bütün yören yardım için can atar. (O 91)

can dayanmamak (O 60, 85):

bir şey karşısında insanın dayanıklılığının elden gitmesi.

Üstelik. Onun davudi sesine canlar dayanmaz. (O 60)

Ve, Osman'ın kalbi, daha fazlası olamaz, daha fazlasına can dayanmaz sanırken, daha fazla çarpmaya başlıyor. (O 85)

can evinden vurmak (GÇ 49) (MT 22):

en etkileyici yönünden saldırmak.

Canevlerinden vurulmuş olan iki baba, Selami Çavuş'un yüzüne baktılar. (GÇ 49)

Fakat hayatımın en nazik dakikasında bu müdahale, beni can evimden vuruyor ve kafamı kabak gibi patlatmak tabiri tuz biber ekiyordu. (MT 22)

can gelmek (H.O.Ş 85, 85) :

canlanmak, güçlenmek.

Elmasım: bakışına bile ayrı bir can gelmiş! (H.O.Ş 85)

Bana yeniden can gelmiş gibiydi. (H.O.Ş 85)

can havli ile (HOŞ 47) (MT 59):

ölüm korkusundan doğan güçlü bir tepki ile.

Daldığım kabustan Rüknett'in Molla Bey'in eli vücuduma dokunur dokunmaz can havliyle uyanacak ve başıma gelen felaketin bütün dehşetini anlayacaktım. (HOŞ 47)

Fakat ben, çocukların beni ele vermesinden korkarak, can havliyle bir kere daha haykırdım. (MT 59)

can kulağı ile dinlemek (BG 83) (O 311):

büyük bir dikkatle dinlemek.

Bereket versin Frau Strauss da her şeyi can kulağı ile dinliyor, defterine notlar alıyordu. (BG 83)

Ve, Osman Gazi Hân, Dursun Faki'ya saygıyla dinliyor... can kulağı ile dinliyor. (O 311)

can sıkıntısı (HOŞ 25) (UMS 27, 27):

yapılacak bir iş olmamaktan ve hiçbir şeyle oyalanma imkanı bulunmadığı için bıkkınlık vermek.

Fakat birden aklımı toparlayıp da bunun manasını sezen sezmez canımın sıkıntısı bir isyan halini alacağı yerde... (HOŞ 25)

Alıp satmak dışında her ne yapıyorlarsa can sıkıntısından, can sıkıntılarını gidermek içindi. (UMS 27)

can vermek (HOŞ 12) (MT 31) (O 343) (UMS 51):

- 1) ölmek,
- 2) ruha göç vermek,
- 3) canlanmasına yol açmak,
- 4) bir şeyi çok istemek.

İnsanlar içinde niceleri aşk yolunda can verdiler. (HOŞ 12)

Ölüm döşeğine düşmüş bir ihtiyar dülger bir türlü can veremez... (MT 31)

Belki de yakınlarda bir yerde bir kedinin pençesi altında can vermişti. (UMS 51)

can yakmak (HOŞ 49) :

- 1) zulmetmek, eziyet etmek,
- 2) bir kimseyi büyük zarar ve ziyana sokmak,
- 3) üzme, acı vermek.

... böyle bir dev anasını elini öpmeye mecbur kalış benim için azapların en can yakıcısıydı. (H.O.Ş 49)

can yoldaşı (HOŞ 111) (MT 94) (O 128, 175):

yalnızlıktan kurtulmak için birlikte yaşanılan (kimse v.b.)

Selamlık adını verdiği aşığı katı, asa çoğa bakmıyarak, kendine can yoldaşlık edecek iyi bir insanlara kiralamaya karar vermişti. (MT 94)

Benim can yoldaşlarımdır onlar; biri Akça Koca'dır, biri Konur Alp'dir, biri Sungur'dır, biri Saltuk'dur. (O 127)

İmdi, can yoldaşlarım, iman yoldaşlarım, beni eyi dinleyin. (O 175)

cana can katmak (H.O.Ş 111) :

yaşama gücünü artırmak.

Ablanın -büyük kızından bahsediyordu –oturduğu köşk de Çamlıca'nın öyle ferah – feza bir yerinde ki insanın canına canlar katar. (H.O.Ş 111)

canı acımak (HK 52) (O 48) :

1) çarpma, vurma vb. sonucu acı duymak,

2) üzülmek, rahatsız olmak.

Canı acıyıyordu. (HK 52)

Canının acıdığı belli, kolunu kurtarmaya çalışıyordu. (O 48)

canı ağzına gelmek (HOŞ 137):

büyük bir tehlike karşısında ölecekmiş gibi bir korkuya kapılmak.

Canım ağzıma gelerek: 'Acaba nerede hanımefendi, öğrenebilir miyiz?' diye sordum.

(HOŞ 37)

canı burnunda olmak (BKOV 21):

çok yorgun ve bezgin olmak.

Canım burnumda; iş çok tehlikeli. (BKOV 21)

canı çekmek (HK 90) (MT 185) (O 185):

bir şeyi istemek, istek duymak, arzulamak.

... Bir binlik rakı da getir, canı çeken içsin. (HK 90)

Kendilerini kurdelelere, parlak cam kağıtlarına sarılmış hediyelik şekerleme kutuları gibi göz alıcı boyalarıyla bir yerde görüp canı çeken bir erkeği... (MT 185)

Benim canım kırmızı içmek çeker. (O 185)

canı çıkmak (HK 30):

1) çok yorulmak veya çok zorluk çekmek,

2) ölmek,

3) çok yıpranmak.

Bahçeydi, bostandı, inekti, ev işiydi, canı çıkıyordu bütün gün. (HK 30)

canı istemek (GÇ 68, 75) (HK 52) (H.O.Ş 106) (MT 42) (O 41) :

heves duymak.

Herhalde canı yüzmek istiyordu. (GÇ 68)

Canı bir sigara istemişti. (HK 52)

Bugün canın ne yemek istiyor? (H.O.Ş 106)

canı pahasına (MT 114):

canını vererek veya tehlikeye koyarak.

Öyle ki, iki iri odacı, dirseklerini birbirine geçirerek canları pahasına karşı koymasalar bu kalabık... (MT 114)

canı sıkılmak (BKOV 79) (GÇ 37, 37, 37) (HK 106) (HOŞ 106) (MT 38) (O 285) (UMS 40) (YK 79):

1) içi sıkılmak, yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak,

2) keyfi kaçmak,

3) yarı üzölmek, yarı öfkelenmek.

Bir şeye mi canın sıkıldı, diye sordu. (BKOV 79)

Canım sıkılıyor Duygu,dedi. (GÇ 37)

Canı sıkılmakta, ama o da baba yoldaşları gibi ciddiye almamaktadır. (O 285)

canı yanmak (BG 91, 130) (UMS 13):

1) çok acı duymak,

2) acı bir denemegeçirmek, bir işte zarar görmek.

Aslında, öyle pek canım yanmamıştı. (BG 91)

Canı yanıp ağlayan çocuğu, susturup gülümsetmeye, kıskandığı kardeşini yumruklayıp saçını çekene onu kucaklayıp öpmesini önermez miyiz? (BG 130)

“... ıslığında ıslığa benzese canım yanmaz.” (UMS 13)

canına kıymak (BG 40):

1) acımadan öldürmek,

2) kendini öldürmek.

Bir sigorta yöneticisi olan kocası kısa süre önce, galiba kumar yüzünden zimmetine ödeyemeyeceği miktarda para geçirmiş ve canına kıymış. (BG 40)

canına tak demek (BG 113) (MT 120):

dayanamaz duruma gelmek.

Artık bu adam canıma tak demişti. (BG 113)

Böylece Hacı, bu kadıncağızları, haraca bağlar ve canlarına tak deyip illallah diye barıcaıkları güne kadar durmadan sızdırırdı. (MT 120)

canını acıtmak (UMS 80):

birine acı vermek.

Lütfen canını acıtmadan öp. (UMS 80)

canını almak (MT 64):

1) (Tanrı) öldürmek

2) canını verdirecek kadar memnun etmek.

Mesule bacı, dolma suyuna bir dilim ekmek basarak papara yapsa onun canını alırdı.

canını dişine almak (HOŞ 51, 132):

her tehlikeyi göze alarak işe girişmek.

Fakat bütün narinliğime rağmen canımı dişime alıp onunla sessiz ve boğuk bir didişmeğe giriştiğimi hatırlıyorum. (HOŞ 51)

Günün birinde, canımı dişime alıp anneme sormuştum. (HOŞ 132)

canını vermek (MT 92) (O 52) (YK 82):

- 1) kendini feda etmek,
- 2) hiçbir şey esirgememek,
- 3) bir şeye çok düşkün olmak, çok sevmek.

Fakat bereket ki, bir mektep bulup, canımı da vermek lazım gelse vererek, seni başımdan defedeceğim gün artık çok yaklaştı... (MT 92)

Ona bir keder gelmesin diye canını vermeye hazırdı. (O 52)

Köyümüzde her aile, misafiri için adeta canını verirdi. (YK 82)

canını yakmak (HK 67) (UMS 9):

acı verecek biçimde cezalandırmak, Bir kimseyi, çok sıkıntı ve zarar sokmak.

İzinli kullandığım yıllar hariç, kimsenin canını yakmadım. (HK 67)

Sakin ola ki serçelerimden birinin canını yaktığınızı duymayayım! (UMS 9)

canını zor atmak (BG 210) :

bir tehlikeden güçlkle kurtularak bir yere sığınmak.

O sırada eski ev sahibimin varlıklı erkek kardeşi de, eşi ve tek kızı ile New York'a canını atabilmişti. (BG 210)

canla başla (UMS 37):

seve seve ve her türlü yorgunluğu göze alarak, var gücüyle.

Sizi canla başla karşılan bütün aile, otlaklarını seçtiğiniz için gönülleri olur. (UMS 37)

cebe doldurmak (BG 269):

karşılaştığı elverişli durumlardan yararlanarak bol para kazanmak.

Ulu kentin sarayları, minareleri bulutlara gömülü camileri, sokaklarda sekerek yarı çıplak dolanan karıları, sonra da gözün görebildiği yerden süpürülüp cebe doldurulan paralar hangi gencin başını döndürmezdi? (BG 269)

cehennem azabı (HOŞ 69, 69, 96):

- 1) cehennemde uğranılacağına inanılan ceza,

2) çok büyük sıkıntı, eziyet.

Aksi taktirde bu evdeki cehennem azabına nasıl dayanabilirdim? (HOŞ 69)

Cehennem azabı! (HOŞ 69)

Babamın red cevabından sonra geçirdiğim günlerin, gecelerin buhranlarını, Nafi Mollalar'ın konağında çektiğim ve çekmekte olduğum cehennem azabını... (HOŞ 96)

cehennem gibi (BG 182) :

çok sıcak.

... nihayet durmadan koşturan insan yığınları ile burası insanın yarattığı bir cehennem gibiydi. (BG 82)

cesaret almak (H.O.Ş 77) :

herhangi bir durumdan, davranıştan güç almak.

Zeyrekli Fatma Hanım bundan cesaret alarak telkinlerine devam ederdi. (H.O.Ş 77)

cesaret vermek (BG 287) (MT 100) :

birinin yılgınlığını gidermek, birini yüreklendirmek.

Uzun aralıklarla erişebildiğimiz dağ köyleri meyhanelerinin görünümü pek de cesaret verici olmadığından dinlenme molası bile vermiyorduk. (BG 287)

Onun benimkinden daha fakara görünen cılız çiplak vücudu da bana cesaret vermişti. (MT 100)

cesaretini kırmak (BG 74) :

yürekliliğini gidermek, korkutmak.

... cesaret kırıcı karşılıkları verdi. (BG 74)

cesaretini toplamak(H.O.Ş 167) :

kendine güven duygusunu, yürekliliğini ve atılganlığını bir araya getirmek.

Nihayet, Cemil Bey bütün cesaretini toplayarak bana şöyle bir havadan sual sordu. (H.O.Ş 167)

cevabı yapıştırmak (O 273):

kesin, ters ve karşısındakinin beklemediği bir karşılık vermek.

Ve kızın ne yaman bir şey olduğunu anladı; çünkü kız, öfkesine küçümseyiş de katan bir gülümseyişle cevabı yapıştırıvermişti. (O 273)

cezasını bulmak (BKOV 51) :

hak ettiği kötü sona uğramak.

Suçlu kocandı, cezasını buldu. (BKOV 51)

cezasını çekmek (BKOV 66) (GÇ 94):

1) yaptığı bir kusur veya tedbirsizliğin zararına uğramak,

2) hükmedilen cezayı bitirmek.

Şimdi ise cezasını çekip çıkmıştı. (BKOV 66)

Cezanızı çekeceksiniz, Bay Kurt Goldman... (GÇ 94)

cezaya çarpılmak (HOŞ 34):

cezalandırılmak.

Nitekim, bir an gelecek uykusuz gecelerimde ve başı bomboş günlerimde bana dert ortaklığı eden hikâyeye kitaplarının ortadan kaldırılışı gibi ağır bir cezaya çarpılacaktım. (HOŞ 34)

ciddiye almak (O 285, 285, 285) :

inanmak, gerçek sanmak, önem vermek.

... sonra da ciddiye almaz olmuşlardır. (O 285)

Canı sıkılmakta, ama oda, baba yoldaşlıları gibi ciddiye almamaktadır. (O 285)

Ama onu ciddiye alan ve bir engelleyici, hatta bozguncu, ikilik çıkarıcı gibi görüp öfkelenen delikanlılar da vardır. (O 285)

ciğeri yanmak (BKOV 66):

çok acı ve sıkıntı çekmek, büyük bir acıya uğramak.

Ama Abdullah Bey'le Fatma Hanım'ın ciğerini yaktın. (BKOV 66)

cin gibi (O 220) :

anlayışlı ve zeki.

Ve, cin gibi gözlerini, aklının hiç ermediği meselenin... (O 220)

cini tepesine fırlamak (BG 284, 287):

çok öfkelenmek.

Cinimiz tepemize fırladı. (BG 284)

Hepimizin cini tepesine fırlamıştı. (BG 287)

cirit atmak (HK 50):

(bir yerde) çokça bulunmak ve serbestçe davranmak.

İtler cirit atıyor buralarda. (HK 50)

çaba göstermek (BG 61, 253, 290, 296) (BKOV 102) (UMS 60) :

bir işi başarmak için çalışmak, uğraşmak, gayret göstermek.

Fakat kurmak için bu kadar çaba gösterdiğimi çatının başıma yıkılmasına başka bir olay neden oldu. (BG 296)

Ama sen hiç çaba göstermiyor, kendin için hiçbir şey yapmıyorsun. (BKOV 102)

Göğsü üstüne yatmış, bacakları ile gövdesini ileriye doğru itmek için şaşılacak bir çaba gösteriyordu. (UMS 60)

çaba harcamak (BG 248, 267, 279) (GÇ 11, 25, 47) (O 180) :

bir işi yapabilmek için elinden geleni yapmak.

...hafta sonralı ve tatillerde evlerine davet ederler hoş vakit geçirtmek için çaba harcıyorlardı. (BG 279)

Fakat, köyün bu yönü değerlendirilmemiş, bu yolda hiçbir çaba harcanmamıştı. (GÇ 25)

Mihail Kosses, hiçbir çaba harcamadan, bu cenaze töreninde... (O 180)

çağ dışı kalmak (BG 278) :

1) çağın gerektirdiği şartların gerisinde kalmak,

2) ask. yedek askerlik çağını doldurmuş olmak.

Oysa, daha ilk adımda kendimi iyice çağ dışı kalmış sayacaktım. (BG 278)

çam devirmek (BG 100):

karşısındakine dokunacak veya kötü bir sonuç doğuracak söz söylemek.

Oysa, Bakanın karşısına böyle bir çam devirmeden çıkmaya özeniyordum. (BG 100)

çamur atmak (GÇ 53):

birini kötü bir işe karıştırmış göstermek, kara çalmak, iftira atmak.

Ben sizden, muhtar olarak, onlara sahip olmanızı, bilip bilmeden başkalarına çamur atmalarını engellemeğini istiyorum. (GÇ 53)

çaptan düşmek (HK 40):

çalışma gücü, verimi azalmış veya tükenmiş olmak.

Onu şubenin arkasındaki tarlada bu çaptan düşmüş tüfekle sınava çekmişti. (HK 40)

çaresine bakmak (MT 156) :

gerekeni yapmak, çözüm yolu aramak.

... ‘Yarın belki bir çaresine bakarız’ diye garip bir cevap aldığı söyledi. (MT 156)

çark çevirmek (MT 74) :

aynı yol üzerinde dönerek gitmek.

Yakın geçmekten çekiniyor gibi bir ufak çark çevirerek ve âdeta duvara sürünerek yakıma devam ettim. (MT 74)

çekeceği olmak (MT 92):

başına sıkıntılı çok iş gelecek olmak.

Ülen bacaksız, benim senden çekeceğim var. (MT 92)

çeki düzen vermek (HOŞ 81):

(üstünü başını, ortalığı) dağınıklıktan, perişanlıktan kurtarıp düzenli duruma getirmek.

Kendime öylesine bir çeki düzen vermişim; öylesine bir güzelleşmişim ki; Rükneddin Molle beni görünce âdeta tanıyamamış, gözleri yuvalarından fırlayacakmışçasına açılmış, yanına bir yeni gelin geldi sanmıştı. (HOŞ 81)

çekilip gitmek (O 219):

bırakıp gitmek, ayrılmak, savuşmak.

Hizmet edenler çekilip gittikten sonra da oturmadı ve hep ayakta konuştu. (O 219)

çekip almak (O8) :

uzaklaştırmak, uğraşısına son vermek, koparmak.

... bu özlemden ve aile hayatından çekip almakta, bambaşka alanlara doğru yönlendirmektedir. (O 8)

çekip çevirmek (O 7, 121, 229):

hale yola koymak, yönetmek.

Dengeli davranışlarına, görev şuurlarına, çekip çevirmek yeteneklerine ve evliliklerine hayrandı. (O 7)

... Bey Ertuğrul konaklarını çekip çeviren Cankız'ı, işte o yatsı öncesi buluvermişti... babasının o sözüyle. (O 121)

Bu evi, bu çadırı çekip çevirmişimdir. (O 229)

çekip gitmek (BG 113, 270) (GÇ 26) (HK 65) (O 301) (UMS 61, 97):

bırakıp gitmek, ayrılmak, savuşmak.

‘Nasıl olur da izin almadan çekip gider ve dışarıda kalırsınız?’ (BG 113)

Kalırlardı da, köye beş kuruş bile bırakmadan, çekip giderlerdi. (GÇ 26)

Keşke hava kararmadan dönmez deseydim diye düşündü, belki de adamlar çeker giderlerdi. (UMS 97)

çene çalmak (HOŞ 62):

gevezelik etmek.

Bunları karşısına alıp saatlerce çene çaldırır, sözlerine sohbetlerine doymak bilmezdi. (HOŞ 62)

çene yarışı yapmak (MT 169):

durmadan karşılıklı konuşmak.

İsmail, meselesini bu kadar kolay hallettiğime memnun, gülüyor, tehlike atladıktan sonra başka şeyler üzerine Talat'la çene yarışı yapıyor. (MT 169)

çene yarıştırmak (HK 18):

karşılıklı gevezelik etmek, karşılıklı çene çalmak.

Gel gelelim şimdi çene yarıştırmamanın sırası değildir. (HK 18)

çene yormak (HOŞ 98):

boşuna söyleyip durmak.

Kaynanam da herhangi bir münakaşa için çene yormaktan üşenecekti. (HOŞ 98)

çenesi kuvvetli (MT 77):

söz söylemekten yorulmayan.

En çenesi kuvvetli cerrar dilencilerin en belalı sırnaşıkların, dökülmüş etleri arasından... (MT 77)

çığlık atmak (BKOV 106) (O 198) (YK 49) :

kulak tırmalayıcı korkunç sesler çıkararak acı acı bağlamak.

Şerife Hanım bir çığlık atarak onun üzerine kapandı. (BKOV 106)

Pazarcılar, Çavdarlıların kaçışını çığlıklar atarak el çırparak seyretti ve Pazar yeri bir anda panayı yerine dönüverdi. (O 198)

Elindeki örgüyü bırakıp, çığlık atıyor. (YK 49)

çığlık koparmak (MT 176) :

kulak tırmalayıcı korkunç sesler çıkararak acı acı bağlamak.

İlk ayrılıkta Mesude bacı, yırtıcı çığlıklar koparmış... (MT 176)

çıkmaza girmek (BG 265) (HOŞ 74):

(bir iş) çözümlenemeyecek, içinden çıkılamayacak bir duruma düşmek.

Oysa, orta dereceli okullara öğretmen yetiştiren bir kurumun Beden Eğitimi Bölümünü Spor Akademisine dönüştürme uğraşı çok daha önce çıkmaza girmişti. (BG 265)

Farkına varmayarak öyle bir çıkmaza girmiştim ki, önü karanlık, arkası karanlıktı. (HOŞ 74)

çılına dönmek (YK 94) :

1) sevinç, öfke, kızgınlık vb. duygular sonucu aşırı ölçüde heyecanlanmak.

2) kendine hâkim olamamak.

Zavallı dayım, bu sözler üzerine çılına döndü. (YK 94)

çıt çıkmamak (O 161):

en hafif bir ses bile çıkmamak.

Sayvanın altında çıt çıkmıyordu. (O 161)

çiğneyip geçmek (HOŞ 22):

1) yuolu üstündeki dostuna uğramadan geçmek,

2) ilişki kurması gereken kişiyi atlayıp onun üstündeki kişiye başvurmak.

İşte, babam Cemil Bey'le evlenmeme rıza göstermemekle böyle bir eski ve sıkı dostluk hukukunu çiğneyip geçmek zorunda kalmıştı. (HOŞ 22)

çil yavrusu gibi dağılmak (HOŞ 20) (MT 190):

Toplu bir halde bulunan insanların her biri bir yana dağılmak.

... Öyle bir feryat koparmıştım ki, bütün çocuklar etrafımdan çil yavruları gibi dağılıvermiştir. (HOŞ 20)

Aile, çil yavrusu gibi dağılıyor; ev, oda oda kiraya veriliyor ve eski borçlara mukabil kira parasına mahkemece haciz konuyor. (MT 190)

çile çekmek (HK 29):

çok sıkıntı çekmek.

Bu tat da olmasa kazanılan iki kuruş otuz para için çekilir miydi bunca çileler! (HK 29)

çileden çıkmak (BG77) (HOŞ 58, 65, 109) (O 47):

- 1) olup bitenler karşısında sabrı ve dayanıklılığı kalmayıp taşkınlık göstermek,
- 2) çile süresini bitirmek.

Çoğu zaman söz ve davranışları da bu ayrıcalık duygusunu güçlendiriyor, olur olmaz her durumda yardım için dört elle koluma yapışılması, yeni tanıştığım bazı kişilerin irkilecek bir şeyle karşılaşmışçasına suskunluğa gömülürmesi beni çileden çıkarıyordu. (BG 77)

Bazı günler, deniz hamamı cilvelerin Cemil Bey'i çileden çıkaracak bir reddeye varıyordu. (HOŞ 109)

Hareketsizlik çileden çıkartırdı onu. (O 47)

çizgi çekmek (O 129) :

- 1) bir noktayı hat biçiminde çeşitli yönde uzatmak,
- 2) bitirmek, sona erdirmek.

Kimi Ertuğrul Beğ gazi ile olan dostluğu Osman'da yenileyip tazelemeye hazırlanmaktadır; kimi bu dostluğa çizgi çekmiştir. (O 129)

çocuk gibi (O 25) :

- 1) yetenekleri gelişmemiş, çocuk kalmış,
- 2) kolay kanar, kolay inanır.

Osman ilk defa korkuyor, dağ başı gecesinden tek kalmış gibi... çocuk gibi... (O 25)

çocuk oyuncağı (HOŞ 88):

- 1) önem verilecek değerde olmayan,
- 2) kolay iş.

Her şey bana bir çocuk oyuncağı gibi geliyor sizin hasretiniz karşısında. (HOŞ 88)

çok görmek (MT 150):

- 1) esirgemek,
- 2) bir kimsenin bir davranışını yadırgamak.

... bana geceleri mesnevi okumayı adet ettirmiş olursa bir büyük şahın nasılsa cahil kalmış cevherli bir adamdan bir Fahr-i Razi çıkarmış olmasını çok görmemek lazımdır. (MT 150)

çok olmak (BKOV 77):

haddini aşarak karşısındakini usandırmak.

Beni çok zorladı, utandığımı, çok olduğunu söyledim. (BKOV 77)

çoluk çocuk sahibi olmak (HOŞ 77):

evlenip eşi ve çocukları olmak.

... her iki taraf da evli barklı ve hatta çoluk çocuk sahibi oldukları halde, yıllardan beri buluşup durmaktadırlar. (HOŞ 77)

çoluk çocuğa karışmak (HOŞ 138, 140):

evlenip çocukları dünyaya gelmek.

... 'işittiğimize göre, Cemil Bey oralarda bir hükümet memurunun kızıyla evlenip çoluk çocuğa karışmış' dedi. (HOŞ 138)

O cehennem in bucağında bir hükümet memurunun kızıyla evlenip çoluk çocuğa karışışı yalnız hüznüne dokunuyordu. (HOŞ 140)

çulu düzeltmek (MT 50) :

1) giyimi kuşamı yenilemek,

2) maddi durumu iyileşmek.

Çulu düzeltdikten sonra şehrin sapa bir köşesinde kendime bir oda aramayı düşündüm. (MT 50)

çulu düzmek (MT 31):

1) giyim kuşamı yenilemek,

2) maddi durumu iyileşmek.

Damgalıların sıkı duracak vaziyette olanlardan bir çoğu o günlerde az çok hırpalanmışlar, fakat sonradan tekrar çulu düzmeye muvaffak olmuşlardır. (MT 31)

çürüğe çıkmak (BG 119):

- 1) birinin sağlam olmadığı anlaşılmaq,
- 2) sağlık durumunun elverişsiz olması yüzünden askerlik ödevinden bağışlanmaq,
- 3) sağlam olmadığı düşünülerek işe yaramayan.

Bir gün zemin kat odalarından birinde hasırları patladığı için çürüğe çıkarılan birkaç sandalye görüp, Isely'e hasır bulabilirse bunları tamir edebileceğimi söyledim. (BG 119)

dağ başı (BKOV 33, 33, 34, 43, 48, 54, 56, 112, 118, 122):

- 1) dağ doruğu,
- 2) şehir dışı, ıssız yer.

Bu ıssız dağ başında minicik yavrunun hali ne olurdu? (BKOV 33)

Zaten akılı, dağ başındaki evde kalan çocuktaydı. (BKOV 33)

Osman'ın dağ başındaki eve terk edildiği günün akşamıydı. (BKOV 54)

dağ gibi (O 221) :

- 1) çok büyük, çok iri, çok güçlü,
- 2) pek çok.

Ve yanında dağ gibi bir er vardı. (O 221)

dağ taş (HK 52):

şehir dışındaki her yer.

Başkası da olabilir, dağ taş asker kaçağıydı çünkü. (HK 52)

dal budak salmak (MT 101) (O 86):

- 1) karmaşık bir biçimde yayılıp genişlemek,
- 2) soy yönünden genişleyip yayılmak.

Fakat ilk önce bana gayet kolay görüldüğü halde muamele uzuyor, gittikçe dalbudak salarak bir devlet isi gibi bir şey oluyor. (MT 101)

... dört bir yana dal budak salıyor; dallar, budaklar tepeleri, doruları aşılıyor, ülkeleri gölgelendiriyor; rahmet yağdırıyor; nur yağdırıyor. (O 86)

dalıp çıkmak (HK 25) :

- 1) deniz, göl vb. yerlerde suyun içinde kaybolup yeniden görünmek,
- 2) deniz, göl vb. içinde kısa süre kalmak,
- 3) birçok yere girmek.

Küreklerin suya dalıp çıkmasını bekliyordu. (HK 25)

dalıp gitmek (BKOV 41) (H.O.Ş 129) (O 10, 32, 39, 46, 80, 113, 257, 257, 264, 271) :

bir düşünce veya hayal ile bulunduğu ortamdan uzaklaşmak.

Yapılan iğnelerin tesiri ve iki günlük uykusuzluğun verdiği bitkinlikle dalıp gitmişlerdi. (BKOV 41)

...Boğazın sularında, küçük mavun sandalın bize ilk görüldüğü noktaya baka baka dalıp gidiyorduk. (H.O.Ş 129)

Osman ufka bakıp gitmiştir. (O 10)

damarına girmek (MT 119):

birinin hoşlanacağı şeyler yaparak kendisini ona sevdirmek.

... gözleri yeni açılmaya başlayan evlatlıkları koca vasaire vaatleriyle, damarına giriyorlar ve onlara birer ikişer haftalık aralarla kapı değiştirerek boyuna tellaliye topluyorlardı. (MT 119)

damdan düşer gibi (HK 94) (O 153):

birden bire ve yersiz olarak.

Damdan düşer gibi sordu Harun Reis... (HK 94)

Çünkü, Deli Gökçe, damdan düşer gibi ve yarı şaka, yarı taşı gediğine koymak istediği ortada... (O 153)

damdan düşercesine (HOŞ 137):

birden bire ve yersiz olarak.

Hakkı Paşalar'a ve Cemil Bey'e dair damdan düşercesine nasıl malumat sorabilirdim? (HOŞ 137)

damga yemek (BG 229) :

biri kötü bir yargıya veya nitelenmeye uğramak.

... daha ilk toplantıda çaylak damgasını yemek istemiyordum. (BG 229)

dara düşmek (O 70):

para sıkıntısına düşmek.

biri dara düştü mü, ötekiler bayram yapıyordu. (O 70)

dara gelmek (HK 92, 109):

1) aceleye gelmek,

2) mecbur olmak.

Şu yaşa gelmişsin, dara geldin mi bir iki kulaç atarsın elbet. (HK 92)

Dara geldiği zaman bozdurup harcayacak bir beşibiryerdesi bile vardı boynunda.
(HK 109)

davet etmek (O 40, 302, 306) :

1) çağırarak,

2) birinin bir şeye uymasını istemek,

3) yol açmak.

İnönü beği Mahmud, Osman'ı davet etmişti. (O 40)

Osman düğün için Bilecik'te davet edilecek, gelince de işi bitirecektir. (O 302)

Osman beğ, mektubu okuduktan sonra, vakte ara koymadan kardeş beğlere haberciler saldı, onlar, Söğüd'e davet etti. (O 306)

dayak atmak (MT 126):

dövmek, sopa ile dövmek.

... kendilerini tutamayıp dayak atanlar bile olurdu. (MT 126)

dayak yemek (MT 46):

dövülmek, sopa ile dövülmek.

Kendimi kâh bir yük vagonunun bir kapısından ağlaya ağlaya girip, öteki kapısından dayak yiyerek atılıyor görüyorum... (MT 46)

defter açmak (MT 157) :

- 1) para yardımı veya gönüllü toplamaya girişmek,
- 2) hesap açmak, banka cüzdanı vermek,
- 3) bir şeye yeniden başlamak.

O zamandan beri Talât'la aramızda bir defter açılmıştı. (MT 157)

değer vermek (YK 17) :

değerli saymak, önem vermek.

Anamın beni büyük insan gibi görmesi, sözüme değer verip teselli olması hoşuma gitmişti. (YK 17)

dehşet saçmak (BKOV 13)

ortalığa korku vermek.

Saçları dağınık, yarı baygın gözleri kuru ve dehşet saçıyordu. (BKOV 13)

dehşete düşmek (MT 58, 118, 159, 174) :

çok korkmak.

Sokaklarda birkaç kere kör dilenci kavgasına rastlamış ve dehşete düşmüştüm. (MT 58)

Memleketime döndüğüm ilk günlerde ortalığı bomboş görerek dehşete düşmüştüm. (MT 118)

... bunlardan az korkunç olmayan fikirler söylediğini işiterek dehşete düşüyordum. (MT 174)

dehşete kapılmak (BKOV 13) :

çok korkmak.

Dehşete kapılmıştı, ne söyleyeceğini bilemiyordu. (BKOV 13)

deli etmek (O 81) :

- 1) çılgına çevirmek,
- 2) sinirlendirmek,
- 3) sağlıklı düşünemeyecek duruma getirmek.

Osman cığa karşı duyduğu kıskançlık ve kin dili edecek onu... (O 81)

deli gibi (O 53, 213, 224, 234) :

deliye yaraşır davranışta, delicesine.

Osman deli gibi sevmekte ve artık sevildiğine inanmaktadır. (O 53)

Abdullah kılıçlaşırken gördü ve deli gibi mahmuzlardı atını. (O 213)

Adam artık tir tir titriyordu; deli gibi bağırdı. (O 234)

delik deşik olmak (BG 252):

her yanı deliklerle dolu.

Yeni girişim için harcamalar yapmaya hazırlandığımız bir dönemde, karyolalar, yatak, battaniye ve pikelerden tutun da dikiş makineleri ve her tür yemek ve mutfak gereçlerinin büyük bir kısmı eskiyip , delik deşik olmuş, dikiş makineleri ve tarım araçları paslanmıştı. (BG 252)

delik deşik etmek (BG 268):

her yanını delmek.

O, anahtarı kilide sokmaya uğraşırken, özür dileyen bir sesle açıklamaya çalışıyordu: ‘Bey, bunları ötekilerin arasına bırakırsam sabaha kadar delik deşik ederler.’ (BG 268)

deliye dönmek (BKOV 22) (O 56, 293) (YK 12) :

1) çok sevinmek,

2) çok üzölmek,

3) çok kızmak.

Romantik iç odadan kahkahaları duymuş, sinirden deliye dönmüştü. (BKOV 22)

Kâh deyile dönüyor, dişleri kenetleniyor, gözerli camlaşıyor... (O 56)

Anam üzüntüden deliye döndü. (YK 12)

dem vurmak (BG 61) :

bir şeyden söz etmek, konu açmak.

Kimisi gelecek yıl fakülte bitince stajını yapıp avukatlığa başlamaktan söze ediyor, bir başkası hakimlik, savcılıktan dem vuruyordu. (BG 61)

demeye getirmek (HK 104):

doğrudan doğruya söylemeyip dolayısıyla anlatmak.

İçi rahatlayarak kaşlarıyla gözleriyle “sor” demeye getirdi. (HK 104)

demir atmak (BG 158):

1) (gemi) çapasını denize salma,

2) bir kimse bir yerde uzun süre kalmak.

Boston, Watertown’daki Perkins Enstitüsü, New York’un çalkantılı yaşamının sonunda durgun bir limanın güvenceli sularına demir atmak gibi geldi. (BG 158)

deniz tutmak (BG 282, 283, 283) (HK 35, 39) (MT 20, 33):

deniz taşıtlarında sallantıdan etkilenmek.

Beni deniz garip bir biçimde tutuyor. (BG 283)

Bekir’de korkudan deniz tutması falan kalmamıştı. (HK 39)

denize açılmak (BKOV 85) (H.O.Ş 38) :

kıyıdan çok uzaklaşmak.

Araba vapuru denize açılınca, Şerife Hanım korkudan bildiği dualar, okumaya başlamıştı. (BKOV 85)

... her tarafından kapalı olduğu için tahtaboşun altında dalarak denize açılacağını kimse ihtimal vermezdi. (H.O.Ş 38)

derdi depreşmek (MT 147):

derdini acısını anımsayıp yeniden üzülme.

Fakat, gece odlumu, anlattığım gibi, dertleri depreşir ve eve doğrusu pek de şikayet etmediğim bir ağır sessizlik çöker. (MT 147)

derinden derine (HOŞ 93) (MT 107, 179):

uzaklardan.

Başımı iki şakağımdan tutarak yavaşça kendine doğru çaktı ve saçlarımı her yanından uzun uzadıya, derinden derine öyle bir kokladı, öyle bir öptü ki... (HOŞ 93)

Gene de zaman zaman tahta eşyayı yiyen kurt gibi bir şeyin derinden derine bir yerlerimi kemirdiğini duyarım. (MT 107)

Ya ara sıra derinden derine içini çaktıkçe titreşen dudaklarının renksizliği! (MT 179)

derdini dökmek (BG 108) (H.O.Ş 12) (O 91, 269) :

derdini, sıkıntılarını ayrıntılı olarak anlatmak, dile getirmek.

Arada bir bastonu kapıp sokağa fırlıyor, iskele başına kadar uzanıyor, ya da Kemal Beylere gidip derdimi döküyordum. (BG 108)

Nitekim, en yakın hısımlarım ve akrabalarım, en candan dostlarıma bile dert dökmekten çekinmiştir. (H.O.Ş 12)

Ve, Osman'ın da dert döker gibi konuşmasına sebep oldu. (O 91)

derece almak (GÇ 7) :

başarı göstererek ödül kazanmak.

Çünkü bu güne değil girdikleri yarışların çoğunda derece olmuşlar, böylece hayli sevi, ilgi, daha doğrusu yandan toplamışlardı. (GÇ 7)

derinlere dalmak (BKOV 112):

bir konuyu, kafa yararak ayrıntılarıyla düşünmek.

Hüseyin yine derinlere dalmıştı. (BKOV 112)

derleyip toparlamak (HOŞ 123, 143, 168):

dağınık olan şeyleri bir araya getirip düzenlemek.

Ben, o anda, birden bire nasıl derlenip toparlandım; Cemil Bey, kürekleri nasıl bir maharetle kullanarak o kayıklar ve sandallar arasından sıyrılıp çıktı; aklıma geldikçe hala şaşar kalırım. (HOŞ 123)

Beni karşısında görünce son bir gayretle derlenip toparlanmağa çabalı. (HOŞ 143)

Lâkin, nasıl oldu bilmem, bu teklifimi münasip bir şekilde derleyip toparlayıp söyleyemedim. (HOŞ 168)

derli toplu olmak (MT 152):

düzenli, dağınık olmayan, düzen verilmiş.

Mesule bacının, bir leyleğin hatıralarından daha derli toplu olmasını tasavvur edemediğim hatıralarıyla... (MT 152)

dermanı kesilmek (BKOV 28) :

yorgunluktan güçsüzleşmek.

Renginin sararıp, dermanının kesilmesine: midesinin bulmasına ve şiddetli baş ağrısına rağmen yeni de yemeğe iştah duymuyordu. (BKOV 28)

ders almak (H.O.Ş 75) :

1) bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili bir kimseden bilgi edinmek,

2) bir olaydan deneyim kazanmak, ibret almak.

...bunun yanı sıra okuduğum romanlardaki hayat facialarında derler almıştım. (H.O.Ş 75)

dert anlatmak (BKOV 39) :

derdini dökmek.

Hiç kimse derdini anlatamazdı. (BKOV 39)

dert etmek (O 125) :

bir sorunu veya durumu üzüntü konusu yapmak.

Konuşmak kolay... düşünmeyen, derdi olmayan, bir meseleyi dert denmeyen, hiç demez: konuş. (O 125)

dert yanmak (HOŞ 52):

derdini sızlanarak anlatmak.

Buraya kadar size hep acı acı dert yanıyordum. (HOŞ 52)

destek olmak (BG 210) :

güç sağlamak, yardımcı olmak.

Çok şey borçlu olduğum bu hanıma sıkıntılı günlerinde destek olmak istediğimi belirttim. (BG 210)

devede kulak (MT 32):

bir bütüne göre ufak bir parça.

Gerçi o zaman Evkafta sakallı olmayan devede kulaktı.(MT 32)

dırdır etmek (BKOV 45):

bezginlik verecek biçimde söylenip durmak.

Yeter dırdır ettiğın, dedi Apo, kalk ayağa. (BKOV 45)

dışa vurmak (O 97) :

belli etmek.

Ve, artık, birkaç olay dışında, öfkelerinin de, sevinçlerinin de hep böyle olacağı, dışa vurmayaacağı belli oluyor. (O 97)

dışarı atmak (MT 141) :

1) kovmak,

2) zararlı bir maddeyi terleme, idrar vb. yollarla vücuttan çıkarmak.

... ara sıra kalabalığa karışıp kaçmak istedikçe kolundan tutup dışarı atmışlardı. (MT 141)

dik başlı (HOŞ 162) (MT 165):

1) inatçı, bildiğinden dönmeyen, büyüklerinin sözünü dinlemeyen, boyun eğmez,

2) kurumlu.

Hele gururu, haysiyeti mevzu bahis olduğu yerlerde dik başlıların en önünde gelirdi. (HOŞ 162)

Bak, o kadar çalıştığı halde, dik başlılığı yüzünden sınıfta üçüncü olmuştu.(MT 165)

dik dik bakmak (HOŞ 157, 157):

çok sert bir biçimde, sert sert; öfkeli öfkeli bakmak.

Neden bana böyle dik dik bakıyordu? (HOŞ 157)

Evet, dik dik bakıyordu amma, bu bakışlarında herhangi bir sertlik yoktu. (HOŞ 157)

dikilip durmak (HK 33) :

bir yerde kısa bir süre ayak üstünde durmak.

Boşuna dikilip durma kapıda. (HK 33)

dikiş tutturamamak (BG 16):

bir işte veya bir yerde herhangi bir sebeple uzun süre kalmamak.

Amerikan Hastanesinin Ermeni gözcüsü, ikisini aynı yöne baktırma girişiminde bulunmuştu ya, nedense dikiş tutturamamıştı. (BG 16)

dikkat çekmek (BG 132, 246) (GÇ 42) (MT 109) :

1) *ask*. “dikkat” komutunu yüksek sesle söylemek,

2) ilgi toplamak.

Çadırın çevresinde dikkat çeken bir şey yoktu. (GÇ 42)

Bu benzeri nedenleri yüzünden eğitimcilerini dikkat ve ilgisi ruh sağlığı konu ve sorunları üzerine çekerek...

İş kovalayanlardan ve hatta dairenin küçük memurlarından çoğu aşağı yukarı ben kıyafette oldukları için, dikti çekmek tehlikesi yoktur. (MT 109)

dikkat kesilmek (H.O.Ş 63) (O 322) :

bütün dikkatini bir şey üzerinde toplamak.

Fakat filân paşanın konağındaki hâdiseden , filân mollanın yalısındaki vaka dan bir söz açıldı mı, tepeden tırnağa dikkat kesilirdi. (H.O.Ş 63)

Osman Gazi Hân dikkat kesiliyor ve bir süre hareketsiz kalıyor. (O 322)

dikkatini çekmek (BKOV 104) (GÇ 54, 59) (HK 64) (MT 109, 113) :

uyarmak.

Daha ilk derslerde Hüseyin'in edebiyata karşı yeteneği dikkatini çekmişti. (BKOV 104)

Bu, çocukların dikkatini çekti. (GÇ 59)

Bir iki kez havlamadan sonra hayvanın susuvermesi, dikkatini çekmişti Sabiri'nin. (HK 64)

dikkatini toplamak (BG 192, 192) :

duygu ve düşünceyi bir konu veya yapılan iş üzerinde yoğunlaştırmak.

Çünkü bir saate yakın süren yolculukta dikkati sadece bu konu üzerinde toplayıp incek durağı kestirmek zordu. (BG 192)

... tek ayak üstü itilip kalırken dikkati böyle bir şey üstünde toplamanın olanaksız aşikârdır. (BG)

dil dökmek (HOŞ 102, 136) (O 274) (UMS 118):

kandırmak, inandırmak veya yararlanmak için tatlı sözler söylemek.

Anneme türlü diller döküyor, türlü şaklabanlıklar yapıyordum. (HOŞ 102)

Orhan diller döküyor, öpüyor, okşuyor, bebekleşiyor... (O 274)

Ayrılabakları gün böylesine sevinçli olduğunu Sonçiçek'e göstermenin ayıp olduğunu hatırladıkça işi maskaralıklara vuruyor, diller dökerek gönül almaya çalışıyordu. (UMS 118)

dil uzatmak (HOŞ 62):

bir kimse veya bir şey için kötü söylemek.

Bohçacı kadının ara sıra devlet ve hükümet işlerine de dil uzattığı olurdu. (HOŞ 62)

dile düşmek (O 71, 279):

hakkında dedikodu yapılmak.

Osman bu söylentilerin hiçbirini umursamayacaktı; ama, dile düştüğü için öfkeleniyordu. (O 71)

Ve, Orhan ile Holofira Söğüd'de de, Yarhisar'da da dillere düşmüştür. (O 279)

dile gelmek (HOŞ 12, 69, 147):

- 1) hakkında dedikodu yapılmak,
- 2) (konuşma yeteneği olmayan varlık) konuşmak, dillenmek.

Güya kendi kalbim Vecihi Bey'in kaleminde dile gelmiş sanıyorum. (HOŞ 12)

Laleli ile Vefa arasındaki sokakların taşı toprağı dile gelse de söylese. (HOŞ 69)

Lakin, başımı kaldırıp koruluğa bakınca her şey birdenbire dile geldi. (HOŞ 147)

dile getirmek (BG 15, 119, 180, 188):

- 1) konuşturmak,
- 2) belirtmek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek.

Oysa ben, aradaki farkın sadece duyguları dile getirişteki üslup ayrılığından ileri geldiğini sezer gibi olmaya başlamıştım. (BG 119)

Isely, öncelikle gösterilen nazik konukseverliğe ve hastaneye karşı dile getirilen ilgiye teşekkür ediyordu. (BG 180)

Hoşlanılan kıza sokulabilmek için günlerce peşinden koşmak, sayfalar dolusu mektuplarla nasıl yanıp tutuştuğunu, şiir ve şarkılardan aktarma mısralarla dile getirmek gerekirdi. (BG 188)

dile kolay (HOŞ 89):

anlatılması kolay ama yapılması veya katlanması çok güç.

Lakin, bu, dile kolaydı. (HOŞ 89)

dili çözülmek (BG 124, 279) (BKOV 16):

(konuşamayan veya susan kişi) konuşmaya başlamak.

Türkçe konuşmaya daha çok hafta sonları fırsat bulabildiğimden dilim de hayli çözülmüş sayılırdı. (BG 124)

Bir iki ay içinde dilleri çözüldü, arkadaşlar edinmeye, onlar gibi giyinip, davranmaya yöneldiler. (BG 279)

Fatma Hanım şoktan kurtulmuş, dili çözülmüştü. (BKOV 16)

dili dolaşmak (GÇ 47):

korku, heyecan, hastalık, utangaçlık, sarhoşluk gibi sebeplerle söyleyeceğini şaşırarak karıştırmak.

Karakol Komutanı'nın şaşkınlıktan dili dolaşıyordu. (GÇ 47)

dili dönme (HOŞ 55):

1) bir sözü doğru, düzgün söylemeyi becermek,

2) amacını iyi anlatmak.

Zira, oburlukta annesinden farksızdı amma böyle ince laflara pek dili dönmezdi. (HOŞ 55)

dili tutulmak (BKOV 40, 61):

sevinç, korku, şaşkınlık gibi sebeplerle birden bire söz söyleyemez olmak.

Fatma Hanım'ın babası Hacı Ömer Efendi, kızının çırpınışlarına damadının dili tutulmuş gibi duruşuna, bu kadar acı çekmelerine tahammül edemiyordu. (BKOV 40)

Karısı çok sevindi bu sözlere, sevincinden dili tutulmuş gibiydi. (BKOV 61)

dili varmamak (HK 63, 74) (MT 107) (O 328):

bir sözü söylemeye gönlü razı olmamak.

Kendisinin dili varmıyordu Sabri'ye asker kaçağı demeye! (HK 63)

'Dileniyorum' demeye dilim varmamıştı. (MT 107)

Bir türlü dili varmadı ama. (O 328)

dilinden anlamak (GÇ 88) (HK 24) (O 6, 37, 144) :

1) bir canlının çıkardığı seslerden veya onun davranışlarından ne anlatmak istediğini anlamak,

2) söz konusu olan şeyin özelliğini bilmek.

Konuşmazdı ya, fakat ne de olsa, Selçuk kimi durumlar da onun dilinden anlardı. (GÇ 88)

Suyun dibinde de sen anlarsın, havanın dilinden de. (HK 24)

Nalların dilinden anlar o. (O 6)

dilinden düşmemek (O 173):

sürekli olarak aynı kişiden veya şeyden söz etmek, sık sık anmak.

Ve, Osman beğ, dilinden düşmeyen dualarına oğul dileğini de, yan yana ekliyor. (O 173)

dilinden kurtulmak (HK 35):

sürekli olarak, bir kimsenin sitem eleştiri ve sataşmalarına uğramak.

“Aman!” dedi, “Reis Dede görmesin! Dilinden kurtulamazsın sonra!” (HK 35)

diline dolamak (MT 17) (UMS 15):

1) aynı şeyi durmadan ve her yerde tekrarlamak,

2) bir kimseyi her yerde kötülemek.

Büyükannemin diline doladığı sözlerden biri de “Allah kimsenin kapsını kapamasın!” dı. (MT 17)

Günlerden bir gün, Sonçiçek, diline yeni doladığı bir türküyü söyleyerek kuyudan su çekiyir, çektiği sularla kuyunun çevresindeki dizili saksılardaki çiçekleri suluyordu. (UMS 15)

dilini bağlamak (YK 117):

bir kimseyi –herhangi bir yolla- söz söylemez ya da söyleyemez duruma getirmek.

Ağzımı dilimi bağlamışlardı. (YK 117)

dilinin altında bir şey olmak (HK 69):

bir kimsenin sözlerinden, açıkça söylemediği bir şeyler anlaşılacak.

Dilinin altında bir şey vardı Kezban’ın, bir türlü söyleyemiyordu. (HK 69)

dilinin ucuna gelmek (HK 18) (HOŞ 165, 168) (UMS 8):

söyleyecek duruma gelmişken vazgeçmek.

Dilinin ucuna gelen her sözcük de hemen söylenemezdi ki... (HK 18)

Dilimin ucuna geldi. “Gidin, bizim konakta oturun,” diyecektim. (HOŞ 168)
Dillerinin ucuna gelen adı mırıldanarak, ikisi birden “Adı İlkçiçek olsun,”
deyiverdiler. (UMS 8)

dilinin ucunda (O 104):

bir söz hatırlanacak gibi olup da hatırlanamadığında söylenir.
Cevap dilimin ucunda idi; tuttu onu ve soruyu soruyla karşıladı. (O 104)

dillere destan olmak (MT 54):

bir olay veya bir nitelik halk arasında yayılmak.
Bu kadar sefaletin, zenginliği dillere destan, Frenk mahallesinin bu kadar yakınında
nasıl barındığı, Tanrı’nın anlaşılmaz bir hikmetiydi. (MT 54)

dimdik durmak (O 150, 179, 187, 214, 226, 235, 311) :

- 1) tam dik durumda olmak,
  - 2) tutumunu değiştirmemek, yılmamak.
- Osman beğ, çadırın açık kapısından iki adım, içerde dimdik duruyordu. (O 150)
... daksan yaşına rağmen oğulları gibi dimdik duruyordu. (O 179)
Atının üstünde dimdik duruyordu. (O 187)

dirlik düzen (O 249) (UMS 18):

aile üyeleri veya bir arada çalışan kimseler arasında iyi geçinme durumu.
Bundan böyle, Aydos’un dirlik düzenliğinden Kıyan Selçuk sorumluydu. (O 249)
Eskisine göre yuvamızın dirlik düzeni için daha çok didiniyor, daha çok
yoruluyorum. (UMS 18)

diş bilemek (O 54):

kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir durum almak.
Bu da o ayyaşın Osman’a diş bilemesine ve “ben ona gününü gösteririm” demesine
yetmiştir. (O 54)

diş dokunur (HK 105) (MT 6) (O 57):

işe yarar, belirtilmeye değer, önemli.

Denizde ne işler başardı diş dokunur? (HK 105)

Oldukça diş dokunur bir maddi menfaate dayamayan meselelerde rica ve niyaz en kuvvetli silahtır. (MT 6)

Ona, bu konuda, diş dokunur tek ilgiyi Dursun Fakı göstermiştir; yanlı o açıktır Osman'a. (O 57)

dişine göre (UMS 9):

gücünün yeteceği durumda.

İkinizde oburluğunuz yüzünden kaşla göz arasında dişinize göre ne görseniz yürütürsünüz. (UMS 9)

dişini sıkmak (HOŞ 104, 119):

darlığa, sıkıntıya dayanmak, katlanmak.

Şimdilik birkaç gün daha dişini sıkarsın. (HOŞ 104)

Çünkü biraz dişimi sıksam pekâlâ Cemil Bey yata bir evlâdım olabilirdi. (H.O.Ş 119)

dişini tırnağına takmak (MT 133) :

1) çok büyük güçlülere, sıkıntılara katlanmak,

2) bütün gücünü kullanmak.

...fakat ötekiler tırnaklarının dişlerine takarak son vazifelerine sonuna kadar devam, karar vermiş görünüşü yordulardı. (MT 133)

dişleri dökülmek (BG 327)

yaşlanmak, ihtiyarlamak.

İsterlerse dişleri dökülüp saçları ağarana kadar işleri sürdürebilirler. (BG 327)

dişleri gıcırdamak (O 225):

öfkesini davranışlarıyla göstermek.

Gözleri alev alevdir. Dişleri gıcırdamaktadır. (O 225)

diz çökmek (HOŞ 78) (O 46, 120) :

- 1) dizlerini yere koyarak oturmak,
- 2) dize gelmek.

...Fatma Hanım karşısında diz çökmüş oturuyordu. (H.O.Ş 78)

Kumral Abdal yerdeki mindere diz çöktü. (O 46)

Neden sonra, Ertuğrul beğ gazi'ye doğru adım adım yürüyen Osman, diz çöktü el öptü. (O 120)

diz dize (HOŞ 102) (MT 9):

dizleri birbirine değecek biçimde birbirine yakın (oturmak).

Hatta, annemin oturma odasında öğle yemeği sofrası kurulup dadımla birlikte her üçümüz bir sininin etrafında yan yana, diz dize oturduğumuz vakit... (HOŞ 102)

Hele Sultan Mahmut'la diz dize yemek yemiş Kocabaş Kazaskerin yana çarpılmış bir kavuklu taşı vardır ki beni tanısa büsbütün yıkılmasından korkarım. (MT 9)

dizginleri ele almak (MT 131):

yönetimi ele geçirmek.

Fakat şimdi ölümün kokusunu alan bu adam, Çatalca, yahut Gemlik'ten çıkageliyor; evin perişanlığından istifade ederek dizginleri ele alıyor. (MT 131)

dizinin dibi (BG 132):

yanı başı.

Çocukken nenem beni dizinin dibine çeker. (BG 132)

dizleri kesilmek (MT 48):

dizlerinde derman, güç kalmamak.

Beş on adımda bir dizlerim kesilince olduğum yere çömeliyor, bastonumu altına koyarak dakikalarca dinleniyordum. (MT 48)

dizlerini dövme (HOŞ 134):

çok pişman olmak.

Gerçi babam üç gün üç gece kayıplara karıştığı, nerede ve ne olduğu bilinmediği sıralarda anneciğim dizlerini döğüp çırpırır... (HOŞ 134)

dizlerinin bağı çözülmek (HOŞ 98):

korkudan ayakta duramayacak duruma gelmek.

‘Aman, dizlerimin bağı çözülüyor,’ diye durduğu yere yığılıverdi. (HOŞ 98)

doğru bulmak (MT 162) (UMS 58) :

uygun görmek, onamak.

Anladım, doğru bulmuyorsun. (MT 162)

Annemizin bu ayrıcalıklı, davranışını doğru buluyor musun? (UMS 58)

dolanıp durmak (O 35) :

sürekli olarak aynı yerde gezinmek.

Ne dolanıp duruyorsun bu yerlerde? (O 35)

dolap çevirmek (UMS 11):

hile ve dalavere ile iş yapmak.

İçinden ‘şuna da bak,’ dedi; ‘Allah bilir aklından ne geçiyor, ne dolaplar çeviriyor?’ (UMS 11)

dolap döndürmek (BG 270) :

hile ve dalavere ile iş yapmak.

... üç-beş kişilik çeteler kurup, kendi dolaplarının döndürmeye koyuldular. (BG 270)

dolu dizgin gitmek (BG 300):

1) son hızla koşmak,

2) önüne geçilemeyecek biçimde olmak.

Bu nedenle de piyasadaki tüketim maddeleri ortadan kalkıp, yokluk ve pahalılık dolu dizgin başını almış gidiyordu. (BG 300)

dolup taşmak (BG 66, 164, 177) (H.O.Ş 27) (MT 79) :

- 1) gereğinden çok olmak, gereğinden çok kaplamak,
- 2) çok kalabalık olmak.

Fakat babasının evi de kardeşler ve torunlarla dolup taşmış durumdaydı. (BG 164)

Burası haftada hiç değilse bir kere, devrin en seçkin hânende ve sözendelerinin sesi ve ahengi ile dolup taşan bir nevi musiki encümeni haline alırdı. (H.O.Ş 27)

donup kalmak (HK 59) (H.O.Ş 15) (O 251, 277) (YK 18, 112):

şaşırp bir süre ne yapacağını, ne diyeceğini bilememek.

Çocukların dördü de donup kalmışlardı safada. (HK 59)

Ne gezer diyorum ama, iş, bunun ispata gelince, sanki, nutkum tutulmuş gibi donup kalıyorum. (H.O.Ş 15)

Olduğum yerde donup kaldım. (YK 112)

dostluk etmek (GÇ 94) :

yakınlık kurmak, dost gibi candan davranmak.

Bugüne dek size bilmeden dostluk ettik, ama bundan sonra bizden dostluk görmenize olanak yok, (GÇ 94)

doyum olmaz (BKOV 86) (YK 5):

tadına doyumlunmamak, bir şeyden bıkmamak.

Bu melek kadar saf, güzelliğini seyre doyum olmayan, dokuz yıldır beraber olduğu yavrudan ayrılmak istemediği için yuvasını terk etmeye razı olmuştu. (BKOV 86)

Kışlarımız hep karlı geçer; kısa süren yazımıza da doyum olmaz. (YK 5)

dozunu kaçırmak (BG 237) :

- 1) ilaçta ölçüyü tutturamamak,
- 2) ölçüyü aşmak, aşırı gitmek.

Yalnız dozunu kaçırp ağızlarını sulandırma. (BG 237)

dönüm noktası (BG 22):

bir olayın yeni bir duruma geçme zamanı.

Sanırım bu, kaderimin dönüm noktasını belirleyen bir yanılığ oldu. (BG 22)

dönüp dolaşmak (H.O.Ş 121,155) :

1) uzun süre gezmek,

2) arayış içinde olmak, her çareye başvurmak.

Nihayet, iş döndü dolaştı, Cemil Bey'le benim aramdaki gönül münasebetine dair bazı itiraflara dayandı. (H.O.Ş 121)

Pakize Hanımefendi, yine döndü dolaştı, bu bahsi açtı. (H.O.Ş 155)

dört ayağının üstüne düşmek (HK 69):

tehlikeli bir durumdan hiç zarar görmeden kurtulmak.

Nereye gitse dört ayağının üstüne düşer onlar. (HK 69)

dört bir yan/ taraf (BG 289) (HOŞ 145) (MT 137) (O 35, 36, 86, 199, 206, 323) (UMS 21, 125):

her yan, bütün çevre.

Gün ışığında yokluğumu umursamayan yetişkinler, karanlık bastığı halde ortada gözükmeyişimden iyice işkillenmiş, dört bir yana adam gönderip beni aratıyorlardı. (BG 289)

O esnada teneffüs sona ermiş, kalabalık dört bir taraftan mezara doğru akmaya başlamıştı. (MT 137)

Kartal doruğu bu; dört bir yana kartal gibi bakar. (O 35)

dört dönmek (O 275):

1) telaşla çare aramak,

2) bir iş yapmak için telaşla sağa sola koşmak.

Osman Beğ'e getirilen haberlere göre, Orhan, gerçi pazara Aydoğdu ile gitmiştir, ama orada ayrılmış ve Pazar yerini dört dönmüştür. (O 275)

dört elle sarılmak (BG 74, 335, 338) (HOŞ 153):

bir işe büyük bir özen ve önem vererek girişmek.

Bu nedenle, üç yıldır gerçekleşemeyecek bir özleme dört elle sarılıp, bocalayıp durmuştum. (BG 74)

Evet, bu tür çözümlere dört elle sarılmak insanı düşünmek ve çözüm aramak zahmetinden kurtarıp inanç mutluluğuna erdirtirebiliyor. (BG 338)

... dünya zevklerine hâlâ dört elle sarılmakta devam edişine... (H.O.Ş 153)

Halanın, altmış beş yaşından sonra, dünya zevklerine hala dört elle sarılmakta devam edişine yahut da bunlardan hala bir nevşe teselli umuşuna doğrusu biraz şaşmaya başlamıştım. (HOŞ 153)

dört gözle bakmak (HK 50) :

çok isteyerek veya özleyerek beklemek.

Bütün köylüler dört gözle yoluna bakmış olmalıydılar, bir şeyler öğrenmek için. (HK 50)

dört gözle beklemek (HOŞ 167):

çok isteyerek veya özleyerek beklemek.

İstanbul'a avdetiniz bizde olduğu kadar onlarda da dört gözle bekleniyordu. (HOŞ 167)

dudak bükmek (BKOV 90,101) (O7, 128, 139, 206):

bir şeyi beğenmediğini, küçümsediğini belli etmek, umursamamak.

Omuzlarını silkip umursamamak, bir zaman onun yaptığı gibi dudak büküp geçmek istedi. (BKOV 101)

Kimi dudak bükmekte, kimi alın kırıştırmaktadır. (O 128)

Esmehan, o zaman, dudak büktü, saç salladı. (O 139)

dudaklarını ısırma (BKOV 33, 77) :

yakışsız bir durum karşısında şaşmak.

Zevzek ise, parayı kaybetmenin hırsıyla, dudaklarını ısıırıyordu. (BKOV 33)

Ayşe Kadın, ağlamamak için dudaklarını ısırıyordu. (BKOV 77)

dudak ucuyla söylemek (MT 146) :

belli belirsiz anlatmak, isteksizce söylemek.

... bir şey sorarsam dudak ucuyla cevap verir ve lakırdısı büsbütün anlaşılmaz hale gelir. (MT 146)

dudağını bükmek (HOŞ 16):

ağlayacak gibi olmak.

Dudaklarım bükülüp bükülüp adeta ağlamaklı olurdum, niçin? (HOŞ 16)

dul kalmak (H.O.Ş 35) :

kadın veya erkeğin eşi ölmek.

Genç yaşında iki küçük kızıyla dul kalmış bu kadın... (H.O.Ş 35)

durup dinlenmeden (MT 33):

arası kesilmeksizin, arka arkaya, sürekli olarak.

Talat'ın durup dinlenmeden işlemesi bozan bizim sükun zevkimizi bozar... (MT 33)

durup dururken (HOŞ 17) (O 81, 81):

1) gereği veya sebebi yokken.,

2) birdenbire, ansızın.

... hiç yoktan türlü eğlenceler icadında ve bizi durup dururken bir kahkaha, bir çığlık kasırgası haline sokuvermekte. (HOŞ 17)

Aklına ikide bir, durup dururken, geçen gözün yayla dönüşü gelmektedir; ikide bir, durup dururken, bir yanında Saltuk bir yanında Rahman... (O 81, 81)

duygusu uyandırmak (BG 128)

bir duygu oluşturmak.

...çocuksu bir kişi ile karşı karşıya olduğum duygusunu uyandırır. (BG 128)

duymazlıktan gelmek (BG 77, 142) (HK 31):

ilgilenmek istemediği için duymamış gibi davranmak.

Böyle bir tepkinin yalnız kör değil, aynı zamanda kaçık da olduğumu ispatlayacağı korkusu ile gülümseyerek duymazlıktan gelmek içimi bir öfke bataklığına dönüştürüyordu. (BG 77)

Duymazlıktan gelerek sorumu tekrarladım. (BG 142)

Halime de duymuştu bu tıkırtıyı ama duymazlıktan gelmeye karar vermişti bir kere... (HK 31)

düğümünü çözmek (O 26, 26, 91) :

anlaşılmaz bir şeyi anlaşılır duruma getirmek.

Ama boşu boşuna geçiyor bu geceler, çünkü düğümü çözemiyor; karanlıklar da çırpınıp duruyor. (O 26)

Osman beynini ne kadar zorlarsa da, kendine, gününde ve yaşayışında bu düğümü çözecek bir şeyler bulamıyor... (O 26)

Ede Balı çok çok önemli bir düğümü çözmek hırsında gibiydi. (O 91)

dümeni kırmak (HK 37, 37, 37, 74, 75, 76, 83, 84, 126, 126, 136):

1) çekip gitmek, kaçmak, uzaklaşmak,

2) yön değiştirmek.

Birden dümen kırdı yıldız poyraza. (HK 37)

Şimdi Köseli altına kırıyorum dümeni. (HK 76)

Bence, dümeni sağa kırarsak kurtulacağız! (HK 126)

dünya gözüyle görmek (HOŞ134) (MT 93):

ölmeden önce, sağlığında görmek.

Cemil Bey'i bir kere daha dünya gözüyle görme ümidi ayaklarımı toprağa mıhlamıştı... (HOŞ 134)

Maksadım, sadece bizim eski konağı hatırlatan bir yeri dünya gözüyle bir kere daha görmektir ve bu arzu, yüreğimi çarpırtıyordu. (MT 93)

dünya kadar (MT 169) (O 261):

pek çok.

Akşama kadar vakit var. (MT 169)

Kadınlar, artık evlerine dönmek istiyordu, kış için yapılacak dünya kadar işleri vardı. (O 261)

Akşama dünya kadar vakit var. (MT 169)

Kadınlar, artık evlerine dönmek istiyordu, kış için yapılacak dünya kadar işleri vardı. (O 261)

dünya varmış (MT 115) :

sıkıntılı bir durumdan kurtulan kimsenin söylediği söz.

Ooooh, dünya varmış, (MT)

dünyalara değişmemek (BKOV 24) :

her şeyden daha fazla sevmek.

Oğlum dünyalara değişmem, dedi Abdullah Bey. (BKOV 24)

dünyaya gelmek (BG 246) (HOŞ 15, 112) (UMS 8, 8, 9, 32, 52, 52):

(insan için) doğmak.

Anneçğim söylerdi: Ben rahmetli Sultan Abdülmecit'in onuncu cülus şenliği gecesini dünyaya gelmişim. (HOŞ 15)

İkinci kızları dünyaya geldiğinde yaz ortalarıydı. (UMS 8)

Minik Serçe böylelikle babasını hiç görmeden dünyaya geldi. (UMS 52)

dünyaya getirmek (MT 199):

(insan için) doğurmak.

... fakat oğlunu dünyaya getirdiği günden beri düşündüğünü gelinin yüzünü görmeden, onun için sakladığı ziynet altınlarını eliyle boynuna takmadan gitmeye razı olamıyor. (MT 199)

dünyaya gözlerini kapamak (HOŞ 140):

ölmek.

Lâkin, babacağım ‘harp belediyesi’ nin sona erdiğini görmeden dünyaya gözlerini kapadı. (HOŞ 140)

düş kurmak (BG 180, 205):

bir şeyi zihninde düşünüp canlandırmak, hayal kurmak.

Burada yerleşip kalma konusunda düş bile kurma gereği duymamıştım. (BG 180)

Birlikte gittiğimiz arkadaşlarla çıkar çıkmaz kutuların içeriği konusunda düş kurma yarışına başladık. (BG 205)

düşe kalka (BG 160) (BKOV 45):

güçlkle, biriyle yakın ilişki kurarak.

Hatta kış gelip okulun göleti buz tutunca, patenlerini takıp düşe kalka buz pateni bile yapıyorlar, ders saatleri dışındaki zamanlarını okul alanı ya da çevresindeki sokak ve çarşılarda diledikleri gibi gezerek geçiriyorlardı. (BG 160)

Belki de düşe kalka yürüyerek, şu düzlükten uzaklaşmıştır. (BKOV 45)

düşünceye dalmak (BKOV 57):

derin derin düşünmek.

Garip, kendi gibi gariban olan bu yavruyu sevgi ile bağrına basmış, derin bir düşünceye dalmıştı. (BKOV 57)

düşünüp taşınmak (HOŞ 120):

konuyu bütün yönleriyle inceleyip ona göre davranmak, iyice düşünmek.

Ben de biraz düşünüp taşınıp, ‘Hala, mutlaka Hakkı Paşa’nın oğlu Cemil Bey olacak...’ (HOŞ 120)

düşüp kalkmak (BG 55) (HOŞ 20, 62, 107, 149, 149, 149):

1) (erkek kadınla ya da kadın erkekle) yasa ve töre dışı ilişki kurmak,

2) biriyle çok yakın arkadaşlık etmek.

Nedenler konusunda da herkes hayal gücünü zorlayıp, suçu doktorların bilgisizlik ve para canlılığına yükleyenler, kötü kadınlarla düşüp kalkmayı soruşturanlar, otellerin

kirli havlularına yüz silmiş olmaktan kuşkulananlarla herkes bir tıp dedektifliği çabasına tutulmuştu. (BG 55)

Zaten, annem onunla düşüp kalkmama pek taraftar değildi. (HOŞ 20)

Halam da sütlüce denilen bir yerde bu gibilerle düşüp kalkarmış. (HOŞ 149)

düzen kurmak (BKOV 66) :

1) işler duruma getirmek,

2) düzenlemek,

3) hileye başvurmak.

düzenimi kurunca hepsine paydos çekeceğim. (BKOV 66)

düzen vermek (BG 125, 174) (H.O.Ş 118) :

1) düzenlemek, dağınıklıktan kurtarmak,

2) akort etmek.

Kazandığım özgürlükten mutlu, fakat yaşamıma yeni bir düzen vermek zorunda olanların tasası vardı içimde. (BG 125)

... ruhun, ten kafesi ve aksaklıklarına bile inanç yoluyla düzen verebileceği... (BG 174)

Belki biraz düzen vermek, biraz da temizlik yapmak lâzım gelecektir. (H.O.Ş 118)

eceli gelmek (MT 47):

ölümü veya yok olması kaçınılmaz duruma gelmek.

Bu sefer Türkçe yalvararak, Türkçe dilenerek ve dayak yiyerek yeni bir yolculuk, kah hastalanıp günlerce kendimi kaybederek, kah eceli gelmeyen için en iyi ilaç olan büyük sefaletle iyileşerek bir zaman daha sürünüş... (MT 47)

efendime söyleyeyim (MT 124):

söz söylerken gerekli kelimeyi bulamayan bir kimsenin kullandığı bir söz.

Sonra da, efendime söyleyeyim, bu sürüler mutlaka dilenci yetiştirmezler. (MT 124)

eğri büğrü (MT 30, 46, 177):

yer yer eğrilmiş ve bükülmüş olan, çarpık çurpuk.

Eğri büğrü bir yazı ile gelen cevapta sevgilim... (MT 30)

Önündeki bir masa dolusu evrakın eğri büğrü yazıları karşısında... (MT 46)

İlk geldiğim zaman mahalle dar ve eğre büğrü bir sokağın bozuk kaldırımları kenarına dizilmiş irili ufaklı iki sıra evden ibaretti. (MT 177)

ekmeğini kazanmak (BG 78, 189) (MT 69) (UMS 89):

geçimini sağlamak.

Bunu görkemli dikiş kutuları, çiçek ve çamaşır sepetleri izledikçe içimde geçim güvencesi gibi bir duygu da geliyor, hiçbir iş tutmasam da, bu yoldan ekmeğimi kazanabilirim inancı her gün biraz daha güçleniyordu. (BG 78)

Çünkü ömrümde bir tek defa başkaları gibi çalışarak ekmeğimi kazandığım üç günden birincisidir. (MT 69)

Nasıl kazanır ekmeğini? (UMS 89)

ekmeğini taştan çıkarmak (YK 17):

1) geçimini sağlamakta çok becerikli olmak,

2) en zor koşullarda bile kazancını sağlamak.

Ben taştan ekmeğimi çıkarır, yavrularıma bakarım. (YK 17)

ekmek parası (HOŞ 171):

geçimini sağlayan para veya kazanç.

Zira, onun İstanbul'a avdetinden beri açıkta olduğunu ve bu yüzden belki de ekmek parasına muhtaç bir hale girdiğini düşünerek bir gün... (HOŞ 171)

eksik etek (HK 108):

kadın, her zaman güçsüz sayılan kadın.

Bize eksik etek derler buralarda. (HK 108)

eksik etmemek (MT 162) (O 188, 311) (YK 25):

her zaman bulundurmak, sürdürmek.

Allah seni başından eksik etmesin. (MT 162)

Allah rahmetin, Muhammed Mustafa şefaatin eksik etmeye. (O 188)

Bundan sonra, duayı dilimden eksik etmemeye karar verdim. (YK 25)

eksik olmamak (BG 185) (H.O.Ş 119) (MT 31, 125) (UMS 104):

her vakit ve her fırsatta bulunmak.

Çünkü hafta 3) 4 gün Lighthouse'un sağladığı okuyucu hanımlar derslere ilişkin kaynakları incelemem için yardıma geliyor, hafta sonları da bunlardan evlerine davet edenler eksik olmuyordu. (BG 185)

Fakat buna mukabil sarraflar, muameleciler ve bunlara benzer daha bir takım acayip adamlar kapımızdan eksik olmuyorlardı. (MT 125)

Her sofrada domates salatası eksik olmuyordu. (UMS 104)

el açmak (BG 190, 216) (GÇ 19) (MT 80, 145) (O 161):

- 1) dilenmek,
- 2) başkasının yardımını isteyecek durumda olmak,
- 3) kağıt açmak.

Buna rağmen resmî bir kaynaktan da olsa sosyal bir yardıma el açmak zorunda kalmak beni iyice irkiltti. (BG 216)

Böylece, kimseye el açmadan geçinip gidiyorlardı. (GÇ 19)

Ben el açmaktan çekinmeyen bir adamım. (MT 145)

el altında (O 158, 331):

kolayca alınabilecek yerde.

... kolayda ne varsa, bal, kaymak, kaburga, kavuga, tez hazır edip, sayvana ileteler; el altında duran halı, kilim göndereler. (O 58)

Osman Gazi Hân, Orhan Beyi, Kara Tegin'deki bu havale ile yöreyi el altında tutması ve gerekince harekete geçmesi için Yarhisar'da bırakmıştır. (O 331)

el atmak (BG 190, 217, 237, 299, 310, 310, 318) (HK 51, 128) (O 236):

- 1) birisinin işine karışmak, müdahale etmek,
- 2) bir işe girişmek, teşebbüs etmek,
- 3) yardım etmek.

El atılması gereken, fakat o güne kadar ilgilenilmemiş hizmet alanlarında bir işe başlamayı istiyordum. (BG 217)

Avcı yeleğine el atıp çıkardı keseyi, fırlatıp attı önüne. (HK 51)

... Ömründe kılıcına el atmamış Mahmud bey; Mahmud bey'in; 'Ben konuk vermem' diye önleyişi... (O 236)

el ayak çekilmek (BG 25) (GÇ 72) (HOŞ 26):

ortalıkta hiç kimse kalmamak, ıssızlaşıp sessizleşmek.

El ayak çekilip ev gece sessizliğine gömülünce yavaşça yataktan kalktım. (BG 25)

Yavaş yavaş el ayak çekiliyordu köyde. (GÇ 72)

Evet; hemen her gece el ayak çekildikten ve dadım kim bilir kaçınıcı uykusuna daldıktan sonra... (HOŞ 26)

el bağlamak (O 153, 272):

saygı için elleri göbeğinin üstüne kavuşturup durmak.

Bu sözler, etrafta el bağlamış duranların kimini ürkek ürkek gülümsetmişimdir... (O 153)

Ve, döndüğü zaman, eşikte el bağlamış duran kumral Abdal'ın güleç yüzünü görüveriyor. (O 272)

el çabukluğu (BG 254, 256, 265):

1) bir işi çabuklukla yapabilme ustalığı,

2) hilesini kimseye sezdirmeden yapabilme.

Fakat her nasılsa bir başka Ortadoğu Ülkesi el çabukluğuna getirip bu kurumu kapmayı başarmıştı. (BG 254)

Bunun dışında başka bir Ortadoğu ülkesi için tasarlanmış kabartma yazı matbaasını da, tüm araç-gereçleri ile el çabukluğuna getirebildik ve bunların hemen yola çıkarılma vaadini de aldım. (BG 256)

Hemen bakanlığın kapısını aşındırmaya başlayarak, hâlâ boş duran yapıya başkasının el çabukluğu ile bizden önce taşınması endişemi ortadan kaldırmaya koyuldum. (BG 265)

el çırpamak (HOŞ 99, 156) (MT 180) (O 198, 199, 205, 206) (UMS 14, 43, 82, 83, 83, 84, 122):

- 1) alkışlamak, tempo tutmak,
- 2) birini çağırmak için ellerini birbirine vurmak.

Pakize Hanımefendi kapının eşiğinden el çırpıp halayıkları çağırdı. (HOŞ 156)

Çalgılar çalınıyor, türküler söyleniyor, oynayan oynuyor, seyredenler el çırpıyordu. (O 206)

Sarıçiçek onların bu kararını alınca sevinçle el çırpı. (UMS 43)

el değiştirmek (BG 300):

kullanımı veya mülkiyeti bir kimseden başka bir kimseye geçmek.

Sekiz yıl önce, uzun bir tek-parti yönetiminden sonra iktidarın seçimle el değiştirmesi çoğu kimseyi pek sevindirmişti. (BG 300)

el değmemiş (O 10):

- 1) hiç kullanılmamış, dokunulmamış,
- 2) sağlığı bozulmamış.

Aşağıda, gecenin dipsizleştirdiği uçurum, karşıda el değmemiş hülyalara açık bir sınırsızlık. (O 10)

el elin baş başın (BG51):

elde bulunan her şeyin tükendiğini anlatır.

Şimdi ilk kez, el elin, baş başın duygusu ile yalnız kalıyordum. (BG 51)

el ele (MT 163) (O 279):

- 1) birbirinin elini tutarak,
- 2) birbirlerinden yardım görmek.

El ele bir takım dar sokaklara girip çıktıklarını, İsmail'in türbe parmaklıklarına tırmanarak kapalı kepenkler arasından içerisini görmeye uğraştığını görüyorum. (MT 163)

Sonunda, Orhan, bir yeğli pazarında, halafına ile el ele dolaşırken, üç yarhisar'ının saldırısına uğruyor. (O 279)

el ele vermek (H.O.Ş 68) (MT 29):

bir konuda birleşmek.

Burada ise, her ikimiz Rüknettin Molla Bey'e karşı ilk günden beri gizli ve zımnı (sözle açıklanmamış, dolayısıyla) bir ittifakla el ele vermiş gibiydik. (HOŞ 68)

Kala kala bir Mesrure kalıyordu ki bizim dadılar onunkilerle el ele verdikten sonra bu saf çocuğu kafese koymak da içten değildi. (MT 29)

el emeği (BG129) (MT 188):

1) elde yapılan iş,

2) bu çalışmanın karşılığı.

İşten yıpranıp, sertleşmiş eller ya titiz bir ev kadınının ya da el emeği ile geçimini sağlayan bir esnafın elini, kemik sayısını avucunuzda belirleyebileceğiniz zarif ellerse genellikle sıskalık ve sinirli bir kişilik yansıtır. (BG 129)

Hayır, kendi el emeğimdi. (MT 188)

el ermez, göz görmez (MT 7):

o iş ya da kişi ile hemen ilişki kuramazsınız. Bulunduğu yer o kadar uzak ki.

“Alilim... Elim ermez, gözüm görmez... Bir sadakacık verin”... (MT 7)

el etek çekilmek (HOŞ 31, 109):

ortalıkta hiç kimse kalmamak, ıssızlaşıp sessizleşmek.

Bu ses bana, gecenin ilerlemiş bir saatinde, el etek çekildikten ve her iki yalı halkı uykuya daldıktan sonra, pes perdeden hep o şarkıyı söylemekte devam ediyordu.

(HOŞ 31)

Geceleri, el etek çekildikten sonra, Boğaziçi'nin sessizliğini yalnız dalgaların şırıltılarıyla bizim fısıltılarımız dolduruyordu. (HOŞ 109)

el etek öpmek (MT 33):

1) bir işi yaptırmak için çok yalvarmak,

2) yaltaklanmak.

Mahalleli harekete gelerek kızını zorla Talat'a yamar, Ahmetliğin efendisi el etek öperek ona vekafta iki yüz kuruş aylıkla bir katiplik becerir. (MT 33)

el etmek (HK 20):

bir kimseyi el işareti ile çağırarak.

Ali Efendi ihtiyarlara bir el etmiş, oturanları yerlerinden kaldırıp takmıştı peşine.

(HK 20)

el kadar (HK 101):

küçük, küçücük.

Gideros kayalıklarının asıp da limanın üstüne çıktığı zaman iki tekneden, el kadar iki beyaz leke kalmıştı uzakta. (HK 101)

el koymak (BG 87, 186) (HK 91, 97, 100):

1) bir yolsuzluğu ortaya çıkarmak, incelemek,

2) yetkili organ, bir malı veya bir kuruluşu kendi buyruğuna almak.

Kent dışında olan Yardımcı acele dönmüş ve yönetime el koymuştu. (BG 87)

Bazen aşırı düzeyde duygusal olan insanın üstüne yumulma eğilimlerini dizginleme gereği duymuyor, bazen de müşfik ana rolüne bürünüp, el koymaya kalkanlar oluyordu. (BG 186)

Yanında kaçak rakı içmişler, rakılara el koymak görevi olduğu halde sesini çıkaramamıştı. (HK 100)

el sıkmak (BG 96, 128, 128, 129, 129, 129, 186, 237, 290) (GÇ 16, 73) (HK 117, 119) (MT 107) (UMS 97) :

selamlaşmak için birinin elini tutmak.

Fakat bu gösteri, birkaç nazik el sıkma ve 'hoş geldin' den öteye geçmedi. (BG 290)

Tek tek ellerini sıkıp ayrıldı. (GÇ 73)

Binbaşı yerinden kalkmış, Zeynel'in elini sıkmıştı. (HK 117)

el sürmemek (BG 171) (HK 126) (HOŞ 133) (MT 10) (UMS 80):

dokunmamak, değmemek. Bir işi yapmamak, ilgilenmemek, tenezzül etmemek.

Bozar korkusu ile hizmetçiye el sürdürmezdi. (BG 171)

Lavanta şişelerine el sürmüyordum. (HOŞ 133)

Hem de nasıl! Sevebilir miyim? 'El sürmeden!' (UMS 80)

el şakası (MT 32):

elle yapılan şaka.

Sıcak öğlelerinde kızgın mezar taşları ve diz boyu ot ve diken kümeleri arasında ahretlik arsız arsız sırnaşmaya ve el şakaları yapmaya başlayınca ne olacağı malum. (MT 32)

el uzatmak (UMS 76, 76):

- 1) birinden bir hakkı almaya çalışmak,
- 2) yardım etmek.

Kardeşinize el uzatmanız gerekirken el uzatmadığınız için çok talihsizsiniz dedi, ağır bir suç işlediniz!.. (UMS 76, 76)

el vermek (O 169, 183) :

- 1) yardım etmek,
- 2) *esk.* tarikatlarda mürşit, bir müride, başkalarına yol gösterme izni vermek,
- 3) halk hekimliği ile uğraşan kimse bilgilerini bir başkasına öğretmek,
- 4) kâğıt oyunlarında elde olan veya olmayan sebeplerle oyun üstünlüğünü karşı tarafa bırakmak.

Sana gene dost kalırım; Çünkü sen kayı boyunun gariplik günlerinde el verdin, malımızı hisarında korudun. (O 169)

... daha çok davar vurmak umuduyla daha çok Müslüman kırmaya kâfire el vermişti. (O 183)

el yordamıyla (BG 25, 42, 52, 57, 57, 71, 126, 127, 195, 329) (GÇ 83) (HOŞ 67, 87, 138):

görmeden, elle yoklayarak.

El yordamı ile, dilediğimi kağıt üstüne döküyor, her satırın sonunu bulunca kıvrık katlardan birini açıyordum. (BG 57)

Kıydaki sandal, birkaç kişinin el yordamıyla hızla suya kayıverdi. (GÇ 83)

Öyle ki, Cemil Bey bana bütün heyetiyle yap yakın görüldüğü halde onu, el yordamıyla arayıp bulacağımı sanıyordu. (HOŞ 87)

elde avuçta kalmamak (BG 62):

mal ve parasını harcıyıp bitirmiş olmak.

Her girişimin ters gideceğine o kadar inanmıştı ki, elde avuçta kalanı kastederek, ‘bunu da mı batıralım?’ demekten öteye tepki vermemişti. (BG 62)

elde etmek (BG 139, 147, 152, 153, 169, 192, 211, 214, 260, 291, 312, 328, 340) (HOŞ 38) (O 36, 54, 284, 294):

1) bir şeye sahip olmak,

2) bir kimseyi kendi hizmetine almak veya kendinden yana çekmek.

Böylece ilk kez, içeriği belirsiz, buzlu Coca Cola ve Amerikan eczanesi ile tanışmak fırsatını elde ettim. (BG 152)

Birkaç dakika ya sürüp ya sürmeyen bu temaşa ise Cemil Bey için hayli güçlüklerle elde edilen bir şeydi sanırım. (HOŞ 38)

Ede Balı’nın Osman’a ‘hayır’ deyişi, daha çoğunu elde etmek içindir; yoksa o kararını çoktan vermiş olmalıdır. (O 54)

elden bırakmamak (HOŞ 79):

sahip olmak, vaz geçmemek.

Hanım, ipin ucunu elden bırakır mı? (HOŞ 79)

elden çıkarmak (BKOV 35):

bir şeyin sahipliğini başkasına geçirmek, satmak.

Şimdi şu arabayı elden çıkaralım önce dedi. (BKOV 35)

elden düşme (BG 279):

az kullanılmış ve sahibinin elinden ucuza alınmış (eşya)

Bunlara çocukların topluma uyma baskısı da eklenince çaresiz elden düşme bir araba almak için hanımın sürücülük kursuna yazılması gerekti. (BG 279)

elden ele dolaşmak (MT 128):

birçok sahip değiştirmek veya birçok kimselerce ele alınmak.

Henüz yetişme çağında nur yüzlü bir kızcağz bırakmışsa onu baştan çıkaracaklar ve bir tükenmez sermaye gibi gene yıllar yılı, elden ele, kucaktan kucağa dolaştıracaklar vardır. (MT 128)

elden geçirmek (BG 137, 304, 304, 311) (HK 138):

eksiklik veya bozukluklarını gidermek veya denetlemek için incelemek.

Bu arada Millî Eğitim Bakanlığı da, kurduğu çeşitli çalışma grupları ile merkez örgütünden hizmetin il ve köylerindeki tabanına kadar her aşamasının elden geçirilmesine girişmişti. (BG 304)

Kitabın elden geçirilerek yadırganan yeni terim ve ifadelerin herkesin anlayabileceği dile dönüştürülmesi isteniyordu. (BG 311)

Fabrikasında denenmiştir ama bir de ben elden geçirsem! (HK 138)

elden gitmek (HK 69) (GÇ 74,77) (HOŞ 117, 124) (O 218) :

bir şeyi yitirmek, o şeyden yoksun kalmak.

Tarihi yapı elden gidecek! (GÇ 74)

İstanbul'da gitmiş elden diyorlar, Halime'm. (HK 69)

Sonunda bu ilimiz elimizden gider. (O 218)

elden kaçırmak (BG 299) (HK 52) :

elde edilebilecek bir şeyden türlü sebeplerle yararlanamamak.

Muhalefet de yıllardır tekelinde tutmaya alıştığı iktidar partisini elden kaçırmının şaşkınlık ve kırgınlığı içinde... (BG 299)

Reşit'ten tam yararlanacağı sırada kaçırmıştı onu elinden. (HK 52)

elden ne gelir (YK 24):

çaresiz bir durumda yapılacak bir şey olmadığını anlatır.

Biliyorsun, daha dört ay evvel ben de kızımı toprağa verdim.

Aman elden ne gelir? (YK 24)

ele almak (BG 232, 249, 256, 262, 297) (O 59):

bir şey üzerinde çalışmaya başlamak, incelemek, araştırmak.

Bunun peşinden zamanın hükümeti, köy enstitülerini öğretmen sorunu çözümüne bir kurtuluş yolu olarak ele almıştı. (BG 232)

Bir gün lâf arasında ‘Bakanlığa gelin de sizinle şu özel eğitim işini nasıl ele alabileceğimizi konuşalım, ‘ demişti. (BG 262)

Osman, hükmü, yani konuyu ele almayı sonraya bırakıyor... (O 59)

ele avuca sığmamak (HOŞ 173) (O 7):

- 1) söz dinlememek, baskı altına alınmamak, zapt edilememek,
- 2) şımarık davranmak.

‘şu halde, küçük oğlu babasına daha ziyade çekmiş demek.

Çünkü, ele avuca sığar şey değilmiş. (HOŞ 173)

Çocukluğunda ele avuca sığmazdı. (O 7)

ele geçirmek (BG 27, 67, 89, 93, 118, 119, 122, 137, 320) (MT 10) (O 176, 244):

- 1) yakalamak,
- 2) sahibi olmak.

O olmasa bile sepetçilik işini iyice ele geçirmiştım. (BG 93)

Sekiz on sene evvel şair dedem Osman Meali Efendi’nin Divan’ını ele getirmiştım. (MT 10)

Altı katı göz açıp kapatıncaya kadar ele geçirdiler. (O 244)

ele gelmek (HK 107):

- 1) tutulabilmek,
- 2) (bebek) kucağa alınacak kadar büyümüş olmak.

Hele İngiliz süvarisi denilen kasıl filintalar daha da kolay kullanılıyordu, ele geldiğinden; ama örgütün subaylar, gemicilere bur tüfekten fazlasın yasak etmişlerdi. (HK 107)

ele vermek (MT 59, 160):

suçlu bir kimseyi haber verip yakalatmak

Fakat ben, çocukların beni ele vermesinden korkarak, can havliyle bir kere daha haykırdım... (MT 59)

Mesule bacı, derhal Talat'ı ele verdi... (MT 160)

eli ayağı buz kesilmek (HOŞ 138):

güçsüz dermansız kalmak

Elim ayağım buz kesilmişti. (HOŞ 138)

eli ayağı kesilmek (O 47) :

güçsüz, dermansız kalmak.

Her niyetlerinde, sanki, eli, ayağı kesiliyor, sanki, kımlıdayacak hâli kalmıyordu. (O 47)

eli ayağı titremek (H.O.Ş 58, 97) :

korku, sinir vb. sebeplerle heyecanlanmak.

...bunu yapamadığım için elim ayağım öfkeden tir tir titreyerek fırlar, yatak odasına gider...(H.O.Ş 58)

Bir gün, Cenana, eli ayağı titreyerek yanıma sokulmuş ve eli ayağı elinden ayağından daha titrek bir sesle bana demişti ki...

eli boş dönmek (BG 240, 300) (BKOV 10) (O 285):

umduğu alamadan dönmek.

Kısa süre sonra öğrenciler elleri boş döndüler.(BG 240)

Elleri boş dönmek, için etrafındaki eşyaları incelerken Osman'ı ağlaması duyuldu, (BKOV 10)

Ancak, Yarhisar'dan eli boş ve horlanmış olarak dönen dünürler için söylediklerini işitince Osmancık ağır basıyor... (O 285)

eli gitmek (BKOV 73) :

bir şeyi kavramak, tutmak istemek.

Abdullah Beyi'in kapının koluna gitti. (BKOV 73)

eli ekmek tutmak (MT 28):

geçimini kendi emeğiyle sağlayacak duruma gelmek

Mektepten çıkan ve eli ekmek tutan çocuğu solutmadan evlendirmek o zamanın güzel bir adeti idi. (MT 28)

eli kalem tutmak (HK 43):

- 1) yazı yazmayı bilmek,
- 2) düşündüğünü güzel bir anlatımla yazmak

Bir öğrense, hem merakını giderecek, hem de Haşim Beyle, Jandarma Kumandanı'na, Kaymakam'a vermek için ayrı ayrı üç tane rapor yazdıracaktı eli kalem tutan birine... (HK 43)

eli kolu bağlı kalmak/durmak (MT 171) (O 47, 48):

bir engel dolayısıyla hiçbir iş yapamaz duruma gelmek

İsmail, duygularıyla yaşayan bir küçük çocuk olduğu müddetçe elim kolum bağlıydı; ona hiçbir şey anlatamama çere yoktu. (MT 171)

Bütün ömründe, böyle, eli, kolu bağlı oturmamıştı. (O 47)

Şimdi gördüğü işte o idi; kendisini, burada, eli kolu bağlı bekletendi; bekleyişinin sebebi o idi. (O 48)

eli varmak (HK 34):

bir işi yapmaya gönlü razı olmak.

Nisalı elin varın bana tetik çekmeye? (HK 34)

elinde kalmak (BG 92, 281) (HOŞ 166) :

- 1) birinin bakımında, yönetiminde olmak,
- 2) bir şey satılmayıp sahibinde kalmak.

Böylece bel bağladığım bu zayıf tutamak da elimde kalakalmıştı. (BG 92)

Eserimden elimde, kırık bir kulp bile kalmadığı duygusu içindeydim. (BG 281)

Bunlardaki hissem elimde kalsaydı rehine kayar, lazım gelen parayı tedarik ederim. (HOŞ 166)

elinde olmamak (BG 25, 52, 207) (O 32):

istemeden, düşünmeden bir iş yapmak.

Ancak gece böceklerinin arada bozabildiği bu karanlık sessizliği dinleyip dururken, elimde olmadan, düşüncelerim gerilere, yedi yıl önce buraya ilk geldiğim günlere doğru yola gidivermişti. (BG 25)

Elimde olmadan ülkemin yük taşınan ve ulaşım sağlayan araç haberlerini hatırladım. (BG 207)

Osman mırıldanıverdi elinde olmadan. (O 32)

elinden almak (BG 168, 223) (HK 61, 111) (H.O.Ş 126) (MT 64, 176) (O 313) :

bir şeyden mahrum etmek.

... ‘kafasında nesi var, nesi yoksa elinden almaya çalışın!’ diyerek çıkıp gitmişti. (BG 223)

Elinden alırım diye korktu, öyle mi? (HK 61)

İçinden o Mısırlı Prenses Cemil bey’i elimden alacak gibi bir his geçiyordu. (H.O.Ş 126)

elinden bir kaza çıkmak (H.O.Ş 20) :

istemeyerek birini yaralamak veya öldürmek.

Çünkü, elimden böyle bir kaza çıktığı vakit asıl kırılıp dökülen benim gönlüm olmuştur. (H.O.Ş 20)

elinden çıkmak (UMS 100):

bir şey satmak, sahip olmamak

Babam satışa razı alsaydı, belediye kamulaştıracaktı, otlağımız elimizden daha ucuz çıkacaktı... (UMS 100)

elinden geleni yapmak (H.O.Ş 81, 167, 170) (MT 80) (O 96, 266) (UMS 10) :

gücünün yettiği kadarını yapmak.

Sizin için elimden yapmağa hazırım; dedi. (H.O.Ş 167)

İnsanın terbiye ile değişeceğini zannetseydim bunu kökünden kazımak için elden geleni yapardım. (MT 80)

Benim kuyumu kazmak için elinden gelini yapar. (UMS 10)

elinden gelmek (BG 25, 61, 159, 197, 198, 214, 231, 267, 342) (BKOV 76, 120)
(GÇ 22, 23) (HOŞ 69) (MT 197) (O 20, 33, 301) (UMS 30, 111):
yapabilmek.

Tereddüte düştüğümde uygulamacı bir açıklama yapmağa yetkili olmadığını, elden geldiğince doğru yanıtları kararlaştırıp söylememi bildirdi. (BG 197)

Bu gün kadar elimden geldiğince size bu olayı unutturmak istedim. (BKOV 120)
Şimdilik elimden geliyor bu kadar... (GÇ 23)

elinden geleni yapmak (BG 25, 122, 137, 219) (GÇ 22) (HOŞ 130)
gücünün yettiğini yapmak.

Yine de bu iki hemşire özlemimi gidermek için ellerinden geleni yaptılar ve okuma susuzluğu çektirmediler bana. (BG 137)

Elimizden geleni yapacağız!... (GÇ 22)

İstedikine göre, babam, bu felaketi önlemek için elinden geleni yapmağa çalışmıştı... (HOŞ 130)

elinden her iş gelmek (YK 7):

becerikli, hünerli olmak.

Anamın elinden her iş gelir. (YK 7)

elinden kurtulmak (HK 36, 48, 86, 93, 105, 106, 126) (YK 28) :

birinden kaçmayı başarmak.

Onların işine yarayacak yükü olmadığı için kolay kurtulmuştu elinden birkaç kere. (HK 36)

Ellerinden kurtulmak çok zordu. (HK 86)

Hatice kapıya yaklaştığımızda, elimden kurtularak koştu. (YK 28)

eline almak (O 55):

1) bir işin veya yerin yöntemini emri altına almak,

2) bir işi kendi yapmaya başlamak

Ede balı, kızına delicesine tutulan Osman'ı eline aldı mı, Kayı boyunun eline geçirmiş olacaktı. (O 55)

eline ayağına kapanmak (MT 158) :

birine çok yalvarmak.

Talatlı arasına mutfağa, yahut içeri odaya çekip eline, ayağına kapanmakla onun beni İsmail'i yatılı mektebine göndermekten vazgeçirebileceğini ummuştum. (MT 158)

eline bakmak (BG 190):

1) bir kimsenin yardımıyla geçinmek,

2) ne getirdi diye gözlemek.

Çoğu gereksinimleri için devletin eline ve hizmetine bakmaya alışmış bir toplumdan geldiğim için bu tür gönüllü girişim ve kuruluşlara hayran olmaktan kendimi alamadım. (BG 190)

eline düşmek (BG 271) (HK 84, 85) (MT 143, 150) (O 198):

1) egemenliği, buyruğu altına girmek,

2) yakalamak,

3) birine muhtaç olmak.

Onlar ellerine düşenleri büyük bir başarı ile her türden suçlu ve sapık olarak yetiştirmeyi becerebiliyorlar ki, uygarlığın temiz ve sıcak yatağı uykularını kaçırarak kadar onları rahatsız ediyor. (BG 271)

Yapılacak ilk iş, silahlıların eline düşmemeye çalışmaktır. (HK 84)

Deyin, ona, elime düşmesin: düşünce aman dilemesin (O 198)

eline geçmek (BG 87, 153, 179, 204) (BKOV 42) (GÇ 59) (MT 87,184, 185, 189)

(UMS 100):

1) kazanmak, edinmek, elde etmek,

2) rastlamak, bulmak,

3) yakalamak.

Bir Nazi, gençlik kümesinin Bakanlar kulunu tutsak aldığı, Başbakanı vurduklarını, radyonun yeniden güvenlik kuvvetlerinin eline geçtiğini, Başbakanlığın kuşatılmış olduğunu, eylemcilerle konuşmanın sürdüğünü, sükûnetle sonucun beklenmesini duyurdu. (BG 87)

Arap da, kestane ağacının altında dolanıp duruyor, arada bir eline geçirdiği bir kemik parçasını kemiriyordu (GÇ 59)

Eline para da geçmeyecekti. (UMS 100)

eline tutuşturmak (BG 83, 150, 152, 196, 225, 275, 278, 280) (BKOV 33) (HK 114) :

karşısındakinin isteyip istemediğini düşünmeksizin verivermek.

Bir hafta sonra, cevap var mı diye gazeleye uğradığımız zaman elimize tutuşturdukları kocaman tamam beni çak şaşırttı. (BG 83)

Bir süre sonra öğrenci işlerinden danışmama gönderilen bir yazıyı sekreteri elime tutuşturdu. (BG 196)

Her derse ilişkin olarak elimize, neredeyse cilt kalınlığında kayrak listeleri tutuşturulmuştu. (BG 278)

elini eteğini çekmek (MT 77) :

1) uğramaz olmak,

2) uğraşmamak, ilgilenmemek,

3) o şeyle ilgisini kesmek.

Gelelim şimdiye; hele sarık ve cübbe yasak olduktan sonra anamazdan elini, eteğini büsbütün çeken fukarayı Sabri'nin boş kalan tahtına şimdi yeni bir namzet vardır. (MT 77)

elini kana boyamak (HK 62):

öldürmek.

Yolumuza çıkarlarsa bana kıymaya kalkışma. Boşuna elini kana boyamış olursun. (HK 62)

elini kulağına atmak (BG 306) :

Ezan okumak, gazel veya türkü söylemek için elini kulak kepçesinin arkasına koymak.

... herkes meslek tecrübelerine dayanarak elini kulağına atıp, diline geleni söylemekten kendin alamıyordu. (BG 306)

elini uzatmak (HOŞ 150) :

yardım etmek

Madem ki, o sana elini uzatıyor, sen kendin sıyrılmaya bak bu berzahtan. (HOŞ 150)

elleri dert görmesin (HK 7) :

“ellerine sağlık” anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü.

Ellerin dert görmesin. (HK 7)

emanet etmek (HK 57) (MT 57) :

bir şeyi veya bir kimseyi birine veya bir yere bir süreliğine bırakmak.

Sandalı kendisine emanet etmişti. (HK 57)

... gündüzleri onu komşulara emanet ederek şehirde gündeliğe gidiyor. (MT 57)

emek harcamak (BG 143) (BKOV 33) :

çaba göstermek.

Fransız saraylarını göz kamaştırıcı ihtişamı karşısında, köylüleri açlıktan kırılırken zevk ve rahatları için bu kadar emek ve para harcatan krallara kızıp... (BG 143)

Allah kahretsin, dedi zevzek, bunca emek harca, boşa gitsin. (BKOV 33)

emek vermek (BG342) (O 8):

bir şeyin meydana gelmesi için özenle ve çok çalışmak.

Bu gayretime yardımcı olan ve babamın devrettiği özel eğitim alanında başarı ve gururla taşıyan sevgili Prof. Dr. Ayşegül Ataman'a ve özel eğitim alanına gönül ve emek vermiş diğer değerli öğrencilerinin tümüne çok teşekkür ediyorum. (BG342)

Babası, bir yığın öğütten sonra onu kendi haline bıraktı ve öteki oğlu Gündüzle emek vermeye başladı. (O 8)

emin olmak (BKOV 35) (O 5) :

inanmak, güvenmek.

Apo bir baş işaretiyle emin olduğunu belirtti. (BKOV 35)

Bursa'ya gömüleceğinden emin olmak için. (O 5)

emir büyük yerden (YK 24):

çok sevilen, sayılan bir kimse, bir işin yapılmasını istemiş olmak.

Bunun acısını bitirdim! Fakat emir büyük yerden. (YK 24)

emrine vermek (O 322) :

1) görevlendirmek, atamak,

2) yararlanması için ayırmak.

Savaşçıları da ayırıyor, üçer, beşer çeşitli beğlerinin emrine veriyor. (O 322)

endişeye düşmek (BG 180) (H.O.Ş 14) (O 322) :

tasaya kapılmak, kaygılanmak.

İsely aramızdaki arkadaşlığı ciddiyetinden iyice endişeye düşmüş görünüyor... (BG 180)

Bu sıralar da, Konya'dan, Osman gazi hân'ı endişelere düşüren bir haber geliyor. (O 322)

... diye merak ve endişelere düşeriz. (H.O.Ş 14)

eriyip gitmek (H.O.Ş 133) (O 61) :

yok olma.

Nihayet, yatağa düştü ve ilk bara erişmeden eriyip gitti. (H.O.Ş 133)

Çalgılar da suskunlaşmış, neyde eriyip gitmiş gibidir. (O 61)

esen kalmak (O 57) :

ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli olmak.

Derdin ne ki, söyle de ananı yaksın, sen esen kal. (O 57)

eser kalmamak (H.O.Ş 16, 34, 76, 103) :

hiçbir belirti, iz olmamak.

O vakit ne yasmalığımдан, ne bayram sevincimden eser kalırdı. (H.O.Ş 16)

... diyebilirim ki, eski şefkatinden eser kalmamıştı. (H.O.Ş 34)

... bu hafifliğimden, bu ferahlığımдан eser kalmadı diyemem amma... (H.O.Ş 103)

eski amlar bardak oldu (BG 330):

devir değişti, esik tutumların değeri kalmadı.

Ya da eski çamların bardak olduğuna hayıflanıp yeni kuşaklara Tanrı yardımı için dua edilip geçiliyor. (BG 330)

eski hamam eski tas (MT 118):

hiçbir şeyi değişmemiş, eski durumunda kalmış.

Fakat pek az sonra meslek adamı gözüyle her şeyin eski hamam, eski tas olduğunu gördüm. (MT 118)

eskisi gibi (UMS 18) :

eskiden olduğu gibi, eskiden olduğu biçimde.

Bu da artık beni eskisi gibi sevmediğinin kanıtı!... (UMS 18)

etek öpmek (MT 16, 155):

yaltaklanmak, dalkavukluk etmek

... misafirlerin eteğini öpen başı konaklı, ayağı çorapsız Anadolulu ahiretlikler... (MT 16)

... ‘beyefendi’ diye eteğini öpmeye kalkması görülecek şeydir. (MT 155)

etrafında dönme (MT 194):

istediğini elde etmek için birini yanından ayrılmayıp gönlünü etmeye çalışmak.

Gerçekten tüy gibi bir fukara güzeli olan karısı tiril tiril ince entarilerle etrafına döner. (MT 194)

etrafını sarmak (MT 126) (O 229) :

çevresinde toplanmak, ortaya almak, kuşatmak.

... ölü sahiplerinin etrafını sararak çekiştirmeye başlarlar ve biçareleri mezarlıktan dar kaçırdılar. (MT 126)

... etrafını saran beş İnegöllü’den nasıl kurtardığımı anlatmak için söz ediyor. (O 229)

ev bark yıkmak(MT 193) :

karı kocayı birbirinden ayırmak.

... genç vücut ve çehre için mükellef bir hanımefendi de pekala evini barkını yıkabilirdi. (MT 193)

evde kalmak (BG 317):

(kız için) evlenme çağı geçmiş olmak.

Ben de önce yabancı dil sınavını, sonra tez savunması ve örnek ders gibi törenleri geçirerek kırkını aştıktan sonra koca bulan evde kalmış kızlar gibi doçentlik cübbesini giydim. (BG 317)

evirip çevirmek (BG 86, 218) (HOŞ 11) (MT 8, 179) (O 45):

iyice istediği gibi, adam akıllı gözden geçirmek.

Gözlerimi kaybettiğim günden bu yana beni en çok çöküntüye sürükleyen okumak istediğim bir şeyi elimde evirip çevirerek yardım edecek birisini aramak oldu. (BG 86)

İşte elimde kalem önümde defter, saatlerden beri evirip çeviriyorum, iki cümleyi bir araya getiremiyorum. (HOŞ 11)

Baba, küçük kızını kanepeden alarak yatağına götürdü; kucağında evirip çevirerek soydu; geceliğini giydirdi. (MT 179)

evli evine köylü köyüne (HK 30):

artık dağılalım, herkes evine işine gitsin

Evli evine, köylü köyüne... Gitmeyen sıçan deliğine. (HK 30)

evliya gibi (YK 40) :

1) uysal (kimse),

2) iyi ahlaklı (kimse).

Evliya gibi bir adamdı doğrusu. (YK 40)

Eyyüp sabrı (HOŞ 150):

en ağır ve sürekli üzüntülerden bile yakınmayanın büyük ve uzun sabrı
Yeter artık! Buna Eyüp Sabrı az gelir. (HOŞ 150)

ezilip büzülmek (BG 161) (HOŞ 51, 166, 167):

güç bir duruma düşüp davranışlarıyla utandığını belli etmek.

Ne hizmetçi, ne aşçı, yönetici karşısında ezilip büzülmüyor, müdür ve hocalar öğrencilere ve birbirlerine karşı kasılıp, komutanlık etmiyordu. (BG 161)

Yine halama döndü ve bu sefer sesini işitilmeyecek kadar yavaşlatarak ve ezilip büzülerek...(HOŞ 166)

Öyle ezilip büzülmüştü ki, artık kaçamakta da olsa gözlerimi onun üstüne çevirmeğe tahammülüm kalmamıştı. (HOŞ 167)

eziyet çekmek (YK 94) :

zahmet ve sıkıntıya uğramak.

Hem bunların eziyetini çekeyim, hem de elime bir şey geçmesin. (YK 94)

eziyet etmek (YK 95) :

zahmet ve sıkıntı vermek, canını yakmak.

Kalsan, yengem bize eziyet etmeye devam edecekti. (YK 95)

falakaya yatırmak (HOŞ 59) :

falakaya bağlayarak dövmek.

... Ases başı tarafından falakaya yatırılıp tabanlarına kırt bir değneği yedikten sonra... (H.O.Ş 59)

fark etmek (BG 16, 45, 46, 52, 52, 52, 52, 53, 59, 59, 60, 82, 103, 105, 153, 162, 170, 183, 184, 184, 186, 192, 206, 209, 223, 230, 262, 263, 278, 285, 286, 314, 341) (BKOV 14, 54, 55, 56, 56, 57, 79) (MT 14, 29, 106, 106, 111, 146, 155, 181, 208) (O 44, 65, 259) (YK 15, 16, 59, 63, 92, 98):

1) görmek, seçmek,

2) anlamak, sezme,

3) değişmek, başkalaşmak,

4) ayırt etmek.

Yalnız burada Perkins'den oldukça farklı toplumsal bir havaya uymak gerektiğini fark ettim. (BG 183)

Bunları düşünürken, şakaklarına dayadığı ellerinden kollarına doğru, sıcak sıcak göz yaşları indiğini fark etti. (BKOV 14)

Mademki fark etmemiştim. Saklayabilirdi. (MT 106)

fark yapmak (GÇ 14) :

üstünlük sağlamak.

Ve bir de hayli fark yaptı. (GÇ 14)

farkına varmak (BG 60, 77) (HK 113, 115) (HOŞ 18, 40, 46, 74, 84, 104, 116, 123, 124, 158, 168, 172, 172) (MT 73) (O 43, 47,179, 340) (YK 6):

gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak.

Fakat daha sonra sandığım kadar özgür olmadığının farkına vardım. (BG 60)

Halime Kaptan yürüdükçe iskarpinlerinin ayaklarını sıktığını farkına varmıştı. (HK 113)

Farkına varmayarak öyle bir çıkmaza girmiştım ki, önü karalık, arkası karanlıktı. (HOŞ 74)

farkında olmak (BG 224) (HK 57, 66, 136) (YK 103):

sezmek, anlamak.

Bunun en etkili yolu da olup bitenin farkında olduğumu şakaya boğarak göstermekti. (BG 224)

İsmail'in, biraz sonra gene farkında olmadan söylediği başka bir söz... (MT 166)

Küçük kızı kurtarıırken farkında olmadan onları nereye atmıştım? (YK 103)

faydalı olmak (YK 69) :

yararlı olmak.

İki taraf için de faydalı olur. (YK 69)

faydası olmak (BKOV 39) :

yararı olmak.

Hem anlatsa da, bunun bir faydası olmazdı. (BKOV 39)

fazla gelmek (HK 13):

çekilmeyecek, bıktırarak, tedirgin edecek bir durum olma.

Kendim fazla gelirim öyle mi? (HK 13)

feda etmek (H.O.Ş 22, 88) :

kıymak, gözden çıkarmak.

... kendi dostluk hukukuna feda etmek istemiyordu. (H.O.Ş 22)

Ya siz, kim bilir neler feda ettiniz, bu kupkuru bahçe de... (H.O.Ş 88)

feda olsun! (O 57) :

“varsın gitsin, uğrunda yok olsun!” anlamında kullanılan bir söz.

Sana nice Malhun Hatun’lar fedâ olsun... (O 57)

fedakârlık etmek (MT 171, 188) :

1) özverili davranmak,

2) azlığına katlanmak, az oluşu ile yetinmek, vazgeçmek.

Ben senin için bir parça fedakârlık edebildiğime memnundum. (MT 171)

Halbuki, ne fedakarlıklar etmiştim ben onlara... (MT 188)

feleğin çemberinden geçmek (HOŞ 113, 139):

hayatta acı tatlı birçok günler görmüş, geçirmiş, olgunlaşmamış, tecrübe kazanmış.

Şimdi, şimdi ki feleğin çemberinden geçmiş bir kadını... (HOŞ 113)

Halam, bana şimdi kendi payesinde, kendine denk kendisi gibi feleğin çemberinden geçmiş bir kadın arkadaş muamelesi ediyordu. (HOŞ 139)

felekten kâm almak (O 21):

güzel bir vakit geçirmek, isteği gibi eğlenmek

Bu böyle olunca, gönül eğlendirmek, Felek'ten kam olmak yaşının, yakıştuğının, gücünün, yeteneklerin hakkı değil miydi? (O 21)

fena etmek (HOŞ 97):

- 1) kötü davranmak,
- 2) kötü bir duruma düşürmek.

Küçük hanımcığım, şimdiye kadar sizden sakladığıma iyi mi ettim fena mı ettim bilmiyorum. (HOŞ 97)

fena olmak (YK 22):

- 1) hasta gibi olmak, fenalaşmak,
- 2) çok üzelmek, bozulmak

Ben de fena aldım. (YK 22)

ferahlık vermek (H.O.Ş 151) :

iç açmak, rahatlık hissettirmek.

İşte bu güzel sözlerinizle yüreğime âdeta saadete yakın bir ferahlık verdiniz. (H.O.Ş 151)

feryat etmek (BKOV 40, 55) (MT 26) :

- 1) yüksek sesle haykırmak,
- 2) büyük bir yokluk, zarar ve sıkıntı içinde bulunmak.

Osman'ın elbiselerini, patiklerini, çamaşırlarını öpüp kokluyor, 'yavrum nerelerdesin?' diye feryat ediyordu. (BKOV 40)

Usta yukarda, ağaçların arasından feryat eden bir çocuk sesi geliyor, dedi... (BKOV 55)

Feryat ederek koşar nedendir? (MT 26)

feryat koparmak (H.O.Ş 20) :

yüksek sesle bağırarak, haykırmak.

...öyle bir feryat koparmıştım ki, bütün çocuklar etrafımdan çil yavrusu gibi dağılıvermişlerdi. (H.O.Ş 20)

fıkır fıkır kaynamak (HK 8) (H.O.Ş 65, 118) :

- 1) bir şeyden bir yerde çok bulunmak,
- 2) yerinde duramamak.

Kaynadı ihlamur dede! Fıkır fıkır... (HK 8)

...yer minderlerinden birine oturduğunu dakikadan itibaren fıkır fıkır kaynamağa ve gelip oturan... (H.O.Ş 65)

Şakrak şakrak gülüyor, söylüyor, fıkır fıkır kaynıyor, yerinde duramıyordu. (H.O.Ş 118)

fırsat aramak (O 134) :

en uygun şartı, durumu veya zamanı kollamak.

Ve, Gazi Rahman yolunu Dodurga obasına düşürmek için fırsat aramaya başlamıştır. (O 134)

fırsat bilmek (H.O.Ş 89) (O 292) :

bir şeyden belli bir amaçla hemen yararlanmak.

öbürü de bunu fırsat bilip hemen bir Eyüp Sultan ziyareti tavsiye itmişti. (H.O.Ş 83)

Germiyanoğlu da u durumu fırsat bilmiş, çoktandır çekemez olduğu... (O 292)

fırsat bulmak (BG 112, 116, 124, 170, 201, 211, 234, 257) (BKOV 72, 102) (GÇ 32) (H.O.Ş 31, 47, 165) (MT 49) (UMS 11) (YK 92) :

uygun, elverişli zaman bulmak.

Türkçe konuşmaya daha çok hafta sonları, fırsat bulabildiğimden dilim da hayli çözülmüş sayılırdı. (BG 124)

Hem de küçük kızını sevme fırsatını buluyordu. (BKOV 92)

Çalışmak istiyor; ama buna fırsat bulamıyordum. (YK 92)

fırsat çıkmak (BG 301) :

bir imkâna kavuşmak.

Böylece yıkılan yönetim düzenini yeniden kurmak uğraşısı ortasında olup bitenlere biraz yakından tanık olmak fırsatı çıktı.

fırsat kollamak (MT 28) (O 151, 253):

yapmak istediğim iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek...

...bir fırsatını kolladım ve bir gün dayıma açıldım. (MT 28)

Hep pusudadır ki, fırsat kollaya, bulunca da... (O 151)

Ona bir şey öğretebilmek için hepsi de fırsat kollar gibiydi. (O 253)

fırsat vermek (BG 101, 116, 122, 202, 213, 233, 240) (BKOV 102) (GÇ 91) (HK 110) :

bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak.

Yer gösterip hatır sormaya gerek görmeden birkaç cümle kekelememe fırsat verdi. (BG 101)

Bir fırsatını bulup, Hüseyin Selahattin Bey'e Şebnem'in durumunu anlattı. (BKOV 102)

Karakol binasına vardığı zaman Selami Çavuş, ona konuşma fırsatı vermeden atıldı.

fırsatı kaçırmak (BG 159, 179, 185, 299) (UMS 67) :

elverişli durumdan yararlanmamak.

... kurtlarını dökme fırsatını da kaçırmıyorlardı. (BG 185)

... kırgınlığı içinde sinirlilik ve gerginliği arttırmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. (BG 299)

Üste çıkmak için bu fırsatı kaçırmadı. (UMS 67)

fidan gibi (BKOV 94) :

ince ve uzun (boy).

Şimdi fidan gibi olmuştur. (BKOV 94)

fikir almak (HOŞ 102):

(birinin) düşüncesinden yararlanmak

Bir kere paşa efendimiz fikrini almadan... (HOŞ 102)

fikir edinmek (H.O.Ş 44) :

kanaat sahibi olmak.

... çehremin yandan görünüşü hakkında bir fikir edinmek için kullandıkları bazı hileler üzerine... (H.O.Ş 44)

fikir vermek (BKOV 17):

- 1) düşüncesini bildirmek,
  - 2) bir konuda yol gösterici bilgi edinmek.
- Hiç değilse bize bir fikir verir. (BKOV 17)

fikir yürütmek (BKOV 27, 50):

bir konu üzerine düşüncesini söylemek
Tartışmalar, olay üzerine fikir yürütmeler epey uzadı. (BKOV 27)
Artık fikir yürüten yoktu. (BKOV 50)

fiskos etmek (H.O.Ş 76) :

Başkalarının bulunduğu yerde birkaç kişi gizlice, alçak sesle konuşmak.
O ve ben Şeyhislâm Konağı'nın تنها köşe ve bucuklarında gizli gizli buluşup baş başa fiskos edecektik. (H.O.Ş 76)

fitili almak (MT 106):

birdenbire telaşlanmak, kaygılanmak, öfkelenmek
Bunu işitince fitili aldım; doğru müdürün yanına... (MT 106)

gaflete düşmek (BG 322) :

gaflet içinde kalmak.
Bu konuşmayı bir tür anlaşma saymak gayretine düşerek hemen tüm işçileri çöp sepeti üretimine yöneltmiştik. (BG 322)

gargaraya getirmek (BG 237):

gürültüye, karışıklığa boğarak bir sözün veya bir işin etkisini azaltmak, dağıtmak.

İri iri yutkunup sakıncalı olabileceğini sandığı terim ve sözleri gargaraya getirmeye uğraşarak cevabını tamamladı. (BG 237)

garibine gitmek (H.O.Ş 138) :

yadırgamak, şaşırarak.

Belki, Cemil Bey'e karşı gösterdiğim bu alâka garibine gitmişti. (H.O.Ş 138)

gayret göstermek (YK 111) :

çaba harcamak, başarmak için çalışmak.

Kızın da laf söylemesin diye, büyük gayret gösteriyorum. (YK 111)

gayret vermek (YK 44) :

isteklendirmek, özendirmek, yüreklendirmek.

Öğreniminin bu sözleri bana daha büyük gayret verdi. (YK 44)

gayrete gelmek (H.O.Ş 167) :

bir işi yapmaya veya bitirmeye özenmek; canlanmak.

Cemil Bey yeniden gayrete geldi. (H.O.Ş 167)

gebe olmak (BG 301) :

bir şeyin gerçekleşme olasılığı bulunmak.

... günlerin önemli olaylara gebe olduğu daha açık görülmeye başladı. (BG 301)

geceyi gündüze katmak (BG280) (MT 150):

aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek

Herkesin 'afirin be!' diyeceği bir taslak oluşturmak için tüm haftayı geceyi gündüze katmıştım." (BG 280)

Damgayı yedikten sonra bu sakalının yüreğine garip bir ateş düşmüştür; evvela ötekinin, berikinin eline eteğine düşerek okuyup yazmayı öğrenmiştir; sonra yıllarca geceyi gündüze katarak çalışmıştır. (MT 150)

geç kalmak (BKOV 8, 55) (HK 121) (O 315) (UMS 73) :

vaktinden sonra davranmak, gecikmek.

Fatma Hanım, kötü bir tuzağa düştüğünü anlamakta geç kalmıştı. (BKOV 8)

‘haydi uşakalar!’ dedi Halime Kaptan, ‘Aslında biraz daha geç kalmayalım!’ (HK 121)

Aleates geç kalıyor. (UMS 73)

geçinip gitmek (GÇ 19) (MT 46) (YK 17) :

çok iyi değilse de şöyle böyle geçinmek.

Böyle, kesmeye el açmadan geçinip gidiyorlardı. (GÇ 19)

Etrafımda durmadan insan dalgaları akıyor, midye, gene sırtına kayasına yapıştırarak kabuklarını aralamış, şöyle böyle geçinip gidiyordu. (MT 46)

Geçinir gideriz biz. (YK 17)

geçmiş olsun (BG 26, 54) (GÇ 35) (HOŞ 61):

hastalananlara, kaza geçirenlere, beklenmedik büyük bir olumsuz durumdan kurtulanlara veya hapisaneye girenlere söylenen iyi dilek sözü.

Akraba ve eski dostların ardı arkası kesilmeyeceğe benzeyen ‘geçmiş olsun’ ziyaretleri kısa sürede beni iyice sıkımaya başladı.” (BG 54)

Geçmiş olsun, geçti! dedi Kurt Goldman. (G.Ç .35)

İlk defa Şehnaz Kalfa’ya hastalığı dolayısıyla geçmiş olsun demek için; şimdi de Küçük Molla Bey’in aynı odaya hırsızlama girişini görmek için. (HOŞ 61)

gelin almak (HK 58, 58) :

1) erkeğe bir eş bulmak,

2) gelini babasının evinden özel bir törenle alıp damadın evine götürmek.

Sandala binip gelin olmaya gitmiyor mu kadınlar? (HK 58)

Ben gelin almaya değil, oduna gideceğim. (HK 58)

gelin gitmek (HK 133) (H.O.Ş 14, 34, 44) (O 229, 279) :

bir aileye, bir yere gelin olarak gitmek.

Direğin dibinde uslu uslu oturduğunu gören Kurucaşile'den gelin gidiyor sanır Cide'ye (HK 133)

Bu hal, ta Nafi Mollalar'ın konağına gelin gittiğim akşama kadar hep böyle devam ettiydi. (H.O.Ş 14)

Bunu çiçek sonuyatı, erimin, yiğit babasının evinden, çadırından gelin gitsin dilerim. (O 229)

gelip çatmak (BG 180, 329):

vakti gelmek, kaçınılmaz olmak.

Ayrılık zamanı gelip çatınca da bu kökler kasırgaya tutulmuş bitkiler gibi daldıkları derinliklerden zorlanmaya başlıyor. (BG 180)

Yıllardır, bugün gelip çatınca ne yaparım diye fikrî bir hazırlık yapmışım. (BG 329)

gelip dayanmak (H.O.Ş 141) :

vakti gelmek, kaçınılmaz olmak.

Düşman karlı bir mart günü, Ayostefonos önlerine kadar gelip dayanmıştı. (H.O.Ş 141)

gelip geçici olmak (BG 70) :

kısa süreli, önemsiz olmak.

Tüm hayal kırıklıklarına rağmen durumunun gelip geçici olduğu inancım hâlâ ayaktaydı. (BG 70)

gelip geçmek (BKOV 34) (HK 107) (H.O.Ş 46) :

1) bir yerden geçmek,

2) bir makam, bir yer vb.nde kısa bir süre bulunmak.

3) Kısa bir süre etkin olmak.

Çünkü arabalar çok hızlı gelip geçiyorlardı. (BKOV 34)

Oysa yüzlercesi gelip geçiyordu ellerinden. (HK 107)

Bunların hepsi, emsalsiz bir bolluk, zenginlik ve parlaklık içinde gelip geçmiş imiş. (H.O.Ş 46)

gerdeğe girmek (O 338) :

gelinle damat düğün gecesi bir araya gelmek.

Ve, geceyi, Malhun Hatun ile gerdeğe girdiği evde geçiriyor. (O 338)

gerek görmek (BG 341) :

yapılmasını istemek.

Pek çoğumuz arkamızda yapıtlar mı, yoksa yıkıntılar mı bırakıyoruz diye dönüp bakmaya gerek bile görmedin... (BG 341)

gerekli görmek (BG 319) (UMS 53) :

yapılması icap etmek.

Mr. Isely'nin konudaki yaralı ve işbitirici çabalarına bir kez daha değinmeyi gerekli görüyorum. (BG 319)

Ağabeyi ile ablası Minik serçeye olan düşmanlıklarını kendisinden saklamayı bile gerekli görmüyorlardı. (UMS 53)

geri almak (BG 169):

1) verdiği almak,

2) geriye doğru götürmek,

3) düşmandan kurtarmak,

4) arabayı geri geri götürmek için vites kolunu geri durumuna getirmek.

1.Dünya savaşındaki sürgün sırasında birçok ağırlıklarını sandık ve sepetlere basıp bize emanet etmişler, dönüşte de eksiksiz geri almışlardı.(BG 169)

geri çekilmek (HK 118) (HOŞ 33):

karıştığı bir işi sürdürmekten veya sürdürenler arasında bulunmaktan vazgeçmek.

Az sonra, sarı yazmalı, yanık yüzlü bir kadının, babası yerindeki bir adamla merdivenden çıktığını gören kapının önündeki yaşlılar, gene umutlanarak geri çekildiler. (HK 118)

... çıplak ayaklarla yürüdüğünü görünce bir nevi sıkılganlığa kapılarak geri çekilmişti. (HOŞ 33)

geri çevirmek (BG 68, 309) (MT 89) (O 56, 75, 89, 94, 134):

- 1) geri vermek, geldiği yere göndermek, iade etmek,
- 2) kabul etmemek, red.

Kurul da bu tür girişimleri, ‘tedbir düşünmesi gereken makam sizsiniz,’ diye geri çevirmiyordu.(BG 309)

Bu acayip Arap kalabalığından kuşkulanan polis, onları Tilkilik caddesinden geri çevirmemiş olsaydı vapura kadar peşimizi bırakmayacaklardı. (MT 89)

Seni kaç kez geri çevirdim. (O 89)

geri dönmek (BG 178, 179, 193, 214, 254, 262, 338) (BKOV 33, 53) (HK 44, 85, 85, 85) (HOŞ 74, 127) (MT 65, 83, 92, 161, 199) (O 24, 135, 170, 206, 235, 289, 327) (YK 5, 89):

geldiği yere gitmek.

Gazi Eğitimin Beden Eğitimi Bölümü bağımsız bir akademi durumuna gelmesi düşüncesi ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ödenekleri ile enstitü alanı içinde kendi jimnastik salonu da olan üç katlı bir binaya taşınmış, ancak beslenme ve öteki yönetim sorunları yüzünden eski yapıya geri dönmüşlerdi. (BG 254)

Fatma Hanım ümidini kesmeyerek, Osmancağın geri dönmesi için hep dua edecekti. (BKOV 53)

Benim sevk ettiğim asker sağ kalırsa ancak savaş bitince döner geriye... derdi. (HK 44)

geri durmak (BG 173) (MT 65) (O 335):

bir iş yapmaktan kaçınmak.

... soruları ile ağırlıklarını eklemekten geri durmazlar.

Fakat gene de bana düşeni söylemekten geri durmuyordum. (MT 65)

Şimden geri durmak câiz değildir. (O 335)

geri kalmak (HOŞ 108) (MT 158) (O 165):

- 1) arkada kalmak,
- 2) gecikmek,
- 3) çağdaşlarının ve yaşlılarının düzeyine gelememek veya düzeyinde olmamak.

... Cemil Bey ona her rastgeldiği yerde nezaket ve terbiye icaplarına riayetten geri kalmamıştır. (geri durmak anlamında) (HOŞ 108)

Talât da zaten meşhur olan kalem efendisi nezaketiyle ondan geri kalmıyor ve karşımda bazen âdeta orta oyunu oynanıyordu. (MT 158)

Ne kötülüğüm, ne geri kalmışlığım, ne densizliğim olmuştur ki... (O 165)

geri kalmamak (BG 168, 191, 206, 263):

1) yapmaktan kaçınmamak,

2) birinden daha az başarılı olmamak.

Doğma, büyüme Amerikalı olduğunu ama, cetlerinin öcünü almaktan da geri kalmayacağını ekledi.(BG 68)

Gidiş ve dönüşte bana içinden çıkılmaz gibi gelen bu bulmacayı kendi başıma başarıp başaramayacağımı incelemekten de geri kalmıyordum. (BG 191)

Evet, bu yeni dünya imparatorları varlık hırslarını, yaptırdıkları üniversite, okul, hastane ve birçok kamu hizmeti kuruluşları ile haklı göstermekten geri kalmıyordu.(BG 206)

geri vermek (BG 197, 272) :

aldığı yere veya kimseye vermek, iade etmek.

Durumun kesin olarak belirlendikten sonra yazıyı gerivereceğimi belirtip çıktım. (BG 197)

O da parayı yediğinden çocuğu kurtarıp patrona geri vermek için gelmiş. (BG 272)

gevrek gevrek gülmek (BKOV 21) (GÇ 71, 93) :

1) kendine güvenip karşısındakini küçümsemek,

2) neşeli ve kendine güvenli biçimde gülmek.

Zevzek, gevrek gevrek güldü. (BKOV 21)

Alman turist gevrek gevrek gülerek karşılık verdi. (GÇ 71)

Gevrek gevrek gülerek... (GÇ 93)

gezip tozmak (O 246):

eğlenmek amacıyla çokça gezmek.

Varsa, bilsin ki, malı amandadır, canı amandadır; dilediğince gezip tozacaktır. (O 246)

gırtlığına sarılmak (BG 43, 77):

1) peşini bırakmamak, musallat olmak,

2) kavga etmek için boğazına saldırmak.

Bu dehşet duygularına evde kapıldığım zamanlar bir bahane uydurup_odama veya banyoya kaçarak durumu idare edebiliyor fakat, kaçılmayacak yerlerde gırtlığıma sarılınca terlemeye başlıyordum.” (BG 43)

Hele durumun farkına varınca can ve gönülden yüksek sesle, ‘halimize bin şükür ya Rabbi!’ diyenlerin gırtlığına sarılmamak için kendimi zor tutuyordum.(BG 77)

gibi gelmek (BG 36, 37, 37, 42, 42, 46, 48, 51, 59, 61, 73, 74, 79, 80, 81, 81, 81, 99, 156, 157, 158, 177, 191, 220, 262, 277) (HK 37) (HOŞ 59, 70, 80, 88, 109, 124, 127, 131, 142, 154, 169) (O 122, 248, 259) (UMS 94) (YK 62, 98):

... sanısı vermek, ... sanısı yaratmak.

Böyle durumlarda zaman sanki bira mayası gibi durmadan üreyip durur, geçen üç beş dakika insana saatler gibi gelir. (BG 99)

Onlar ileride gibi geliyor bana. (HK 37)

Bu hareket şimdi bana oyun gibi geliyordu. (YK. 62)

gibi olmak (BG 141, 145, 206, 254, 255, 269) (BKOV 122) (HOŞ 32, 114) (MT 21, 92, 100):

bir duruma, bir duyguya yaklaşmak.

Bütün kış diz boyu çamurlarla bata çıka uğraştıktan sonra, baharda bir ümit ışığı belirir gibi oldu. (BG 254)

Fatma Hanım’ın nefesi sıklaşıyor, kalbi duracak gibi oluyordu. (BKOV 122)

Fakat bir şiiri anlar gibi olduğuna sevinmek! (MT 92)

girip çıkmak (MT 78, 119, 163, 175, 177, 184) :

- 1) bir yere kısa süre kalmak üzere uğramak,
- 2) bir yere sık sık gelmek.

Dilenciler bankalara kolay girip çıkamadıkları için, paralarını öteye, beriye gömerler. (MT 78)

Şimdi, onlar çekinmeden bankalara girip çıkıyorlar. Defterdarlık satışların takip ederek ucuz emlak satın alıyorlardı. (MT 119)

Geçen yıllar içinde bu kapılardan girip çıkan insanlar gördüm; içeriden ve kapı önlerinden sesler işittim. (MT 177)

giyinip kuşanmak (BG 169) (MT 55) :

özenle giyinmek.

Pazarları karşıdaki kayacık yamacındaki kilisenin çanları yankılanmaya başlayınca giyinip kuşanıp, öbek öbek tanımaya giderlerdi. (BG 169)

... onun elbiseleriyle giyinip kuşanan o keyifle teravihten sonra... (MT 55)

gizli tutmak (HOŞ 97) (MT 160, 198):

başkalarına duyurmamak, saklamak.

Pek gizli tutulan bu havadisi başka bir vesile ile Cenân'dan işitmiştim. (HOŞ 97)

Fakat kalabalık içinde rezaletle birbirinden ayrılmış iki âşık gibi, bu barışmayı âdetâ gizli tutuyorlardı. (MT 160)

Düğün, Karaman'daki anadan gizli tutuyor... (MT 198)

göç etmek (BG 138, 167, 330) (O 54):

- 1) oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek, göçmek,
- 2) ölmek.

Adam, Abdülhamit tahttan indirildiği sırada genç karısı ve kendi istekleri ile buraya göç etmişti.(BG 167)

Bu nedenle birkaç günün burukluğuna rağmen, Ankara'dan pılı pırtımızı toplayıp Yalova'da bu günler için yaptırdığımız evimize göç edince okul azadına kavuşmuş tembel öğrenciler kadar mutluluk duymaktan da kendim alamamıştım. (BG 330)

Söğüde göç edişi de bunu ayan beyan göstermektedir. (O 54)

göçüp gitmek (H.O.Ş 127) :

ölmek.

Bütün sevdiklerim göçüp gittiler. (H.O.Ş 127)

göğsü kabarmak (MT 9) (O 277):

övünç duymak, kıvanmak, iftihar etmek.

Dedemlerimin ve mezarlıklarda halâ vakar ile diklen kavuklu taşlarına bakarken gözlerim dalar, göğsüm iftiharla kabarır. (MT 9)

Ne var ki, omuzları da gerilmiş, göğsü kabarmış, başı dikleşmiştir. (O 77)

göğsünü gere gere (HK 33):

1) kendine güvenerek.

2) övünerek.

Namuslu adam kendi evine göğsünü gere gere gelir. (HK 33)

göğsünü kabartmak (MT 186):

bir olay dolayısıyla kıvanç duygusunu ortaya koymak, övünmek.

... hâlâ dik duran vücudu ile gerçekten utanılmayacak bir baba, göğüs kabartacak bir babadır. (MT 186)

göğüs geçirmek (MT 148):

üzülerek derinden soluk almak.

Mesule Bacı, bunu onun genç yavrularını hatırına getirmesine vererek derin derin göğüs geçirir; kafasını okşayıp kaşıyarak. (M.T 148)

göğüs germek (BKOV 17) (HOŞ 163):

bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.

Kendi başımıza bu felakete göğüs geremeyiz. (BKOV 17)

Zira, sürgünde, yıllarca kim bilir neler çekmiş, ne mihnetlere, ne meşakatlere göğüs germiş, ne kadar yıpranmıştı. (HOŞ 163)

göklere çıkarmak (MT 30):

aşırı derecede övmek.

Paşa'nın beni gene göklere çıkardığı bir gün... (MT 30)

gölge gibi (MT 110) :

varlığını belli etmeden, gizlice.

Sokaklarda daima gölge gibi sessiz dolaşım. (MT 110)

gölgede bırakmak (O 94):

ondan daha üstün bir düzeye yükselmek, ondan çok daha başarılı olmak.

Olayın sonrası, her yönüyle, bütün gösterişleri gölgede bırakacak kadar hayranlık uyandıran bir alçak gönüllülük içinde gelişmiştir. (O 94)

gönlü istemek (H.O.Ş 112) :

dilemek, kuvvetle içten arzulamak.

Baban seni bir an evvel o molladan ayırtıp gönlünün istediğine vermeli. (H.O.Ş 112)

gönlü kırılmak (H.O.Ş 116) :

üzülmek, incinmek, yerinmek.

Baban seni bir an evvel o molladan ayırtıp gönlünün istediğine vermeli. (H.O.Ş 112)

gönlü olmak (UMS 72):

razı olmak.

Sürmeli Kınalı'nın gönülleri olmuştu. (UMS 72)

gönlünden geçirmek (MT 151):

1) bir şeyin olmasını veya bir şey yapmayı istemek,

2) düşünmek.

Çocukken gönlümden geçirdiğim bir kıza valla yaptığım zavallı tecrübeyi şimdi ağarmış saç ve sakalımla Mesnevi'de tekrara uğraşıyorum. (MT 151)

gönlünden kopmak (MT 116):

kendiliğinden vermek.

... merhametten ziyade bir şeyin hakkı olarak gönlünden kopanı tenekeye atardı.

(MT 116)

gönlüne göre (MT 37):

dileğine göre, isteğine uygun olarak.

Hasılı, tam gönlüme göre bir iş; yapıştığı kayalardan... (MT 37)

gönlünü hoş etmek (O 174, 209):

birinin dileğini yerine getirerek onu sevindirmek.

Rahman, Aratun'u Savcı ağama götür ki, gönlünü hoş etsin... (O 174)

Hey Aydoğdu yeğenim; bunu baban Gündüz beğ ağama götür ki, gönlünü hoş etsin.

(O 209)

gönlünü kaptırmak (BG 20):

âşık olmak.

Kıyısında bir yere ilişip günün her saatinde başka renklere ve biçimlere bürünen bu cilveli güzele gönül kaptırmamak olanaksızdı.(BG 20)

gönül almak (BG 84) (O 35, 36, 112, 119,141, 216) (UMS 104, 118, 122):

1) sevindirmek,

2) kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoşnut etmek.

Fakat içimden geçenleri sezmiş gibi arada bir yakışıklı, çekici bir erkek olduğumu söyleyerek sanki gönlümü almaya uğraşıyordu. (BG 84)

Sırf gönül alsın, büyüklenmiş olmasın diye istemeye razı olduğu belli. (O 36)

Gönüllerini almakta geciktiği için üzüldü. (UMS 122)

gönül avutmak (H.O.Ş 39, 49) :

hoşça vakit geçirmek.

...kız gibi dalgalar arasından ona göstermek suretiyle gönlümü avutur ve biraz teselli bulurdum. (H.O.Ş 39)

... kimbilir belki de gönlünü şu veya bu suretle avutmak imkânını buluyordu. (H.O.Ş 49)

gönül bağlamak (O 124):

severek bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak.

... türlü düşüncelerden ve elemelerden ve sevinçlerden hiç birine gönül bağlayamadan, Osman'ın şöleden dönüşünü bekledi. (O 124)

gönül eğlendirmek (MT 90) (O 21):

geçici bir ilgi ve sevgi göstererek hoşça vakit geçirmek.

Dediğim gibi, şimdilik gönül eğlendirmekten başka maksat yoktu. (MT 90)

Bu böyle olunca, gönül eğlendirmek, felekten kânı almak yaşının... (O 21)

gönül indirmek (BG 172, 251) :

kendisine yakıştıramadığı bir şeye razı olmak.

Kırılıp dökülmesin diye herkesin huzuruna çıkmaya gönül indirmeyen bu araçlar yıkanıp parlatılır, özenle göstermelik yerlerine dizilir ve ancak bütün bunlar bittikten sonra hanım rahat rahat nefes alarak, günlük oturma odasındaki sedire kendini atabilirdi. (BG 172)

İrkilmelerindeki neden biraz da, böyle ortaokul düzeyindeki bir kurumun müdürlüğüne gönül indinmemin beklenmeyişindendi. (BG 251)

gönül kırmak (O 35, 197, 342):

birini çok üzecek bir davranışta bulunmak, gücendirmek.

Bunu -elbette diliyordu Aykut Alp- adam da anlamış ve gönlünü kırmak istemediği, gönül almak için söylediği... (O 35)

... sen ve yoldaşların da, gönül kırıp yanlış ettiyse bağışlanmalıdır. (O 197)

Önüne gelene bağırıp çağırmakta, gönüller bile kırmaktadır. (O 342)

gönül rızası ile (MT 72) :

isteyerek.

Bu sefer artık katli kabuldur; gönül rızasıyladır ve dönüş yolları kesilmiştir. (MT 72)

gönül vermek (BG 342) (HOŞ 76) (O 8, 181, 208):

1) sevmek, âşık olmak,

2) bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek,

3) düşkün olmak.

Bu gayretime yardımcı olan ve babamın devrettiği özel eğitim alanında başarı ve gururla taşıyan sevgili Prof. Dr. Ayşegül Ataman'a ve özel eğitim alanına gönül ve emek vermiş diğer değerli öğrencilerinin tümüne çok teşekkür ediyorum. (BG 342)

Birbirine gönül vermiş iki gencin ara sıra görüşüp konuşmalarından ne çıkar? (HOŞ 76)

Ona gönül veren çoktu. (O 8)

görev almak (BG 291) :

bir görevde bulunmak, bir görevi üstlenmek.

Böylece Ortadoğu'nun eski Emekli Sandığı binasında yer alan rektörlüğünde görev aldım. (BG 291)

göreyim seni (GÇ 7, 7, 14, 46) (HK 48, 126) (YK 72):

1) senden başarılı sonuçlar bekliyorum,

2) "sen bunu yaparsan karşılığını da görürsün" anlamında kullanılan bir tehdit sözü.

Bir sakarlık et de göreyim seni! (HK 48)

... Dümene geç! Onlarla sen konuşacaksın, göreyim seni! (HK 126)

Göreyim seni oğlum! (YK 72)

görmezlikten gelmek (BG 135, 234, 284) (HOŞ 16, 72) (O 117):

görmemiş gibi davranmak.

Sonunda zafer bizde kaldı, Dover'a gelince şoför imzaladığım tesellüm belgesini alıp öteki elini de bahşiş için uzatınca görmezlikten gelip, arkamızı döndük." (BG 284)

O, bazen beni hiç görmemezlikten gelirdi yahut da, beni hiç beğenmemiş gibi davradı. (HOŞ 16)

Bu arada Gündüz ile Osmancık birbirlerini görmezlikten gelmişlerdir. (O 117)

görücüye çıkmak (BG 236) (HOŞ 29, 120):

evlenmesi söz konusu olan kız görücüye görünmek.

Bunun benim için de bir tür görücüye çıkma fırsatı olduğunun bilincinde, daktilonun başına oturup bir dizi soru hazırladım. (BG 236)

Yani haberim olmaksızın görücüye çıkan bir kız rolünü oynamıştım. (HOŞ 29)

Görücüye çıkmış bir kız gibi hep önüme bakıp susuyordum. (HOŞ 120)

göz açıp kapayana kadar (BG 270) (HK 126, 128) (O 6, 19, 51, 59, 224, 276, 346) (UMS 22):

çok kısa bir sürede.

Hemen her tür oyunu göz açıp kapayınca kadar kıyasıya bir kavgaya dönüştürüyorlar, tepeleme doldurulan yemek karavanlarını döküp saçıyor, buna karşın mutfaktan yemek aşırıya giriyorlar ve aşçıyı yemeklerin etini çalıp yemekle suçluyorlardı. (BG270)

Bütün bunları göz açıp kapayana kadar görmüştü Halime Kaptan. (HK 126)

Sungur dışarı fırlayıp ve göz açıp kapayana kadar da dönüyor. (O 6)

göz ardı etmek (BG 286):

gereken önemi vermemek.

Ancak, yol haritasının arızaları göstermediğini göz ardı etmiş, büyük kesiminin Alp dağları eteklerinden başlayarak sürekli ve virajlı tırmanmayı gerektireceğini düşünmemiştik. (BG 286)

göz atmak (BG 14, 17, 18, 19, 102, 120, 204, 207, 224, 288) (GÇ 66) (HK 42, 60, 75, 81) (HOŞ 84) (MT 165) (YK 33):

kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek.

İkide birde saatime göz atıyor, on ikiyi bulup öğrencilerin girişten meydana doğru yayılmalarını sabırsızlıkla bekliyordum. (BG 19)

Kurt Goldman da o yana ara sıra göz atıyor, bu davranışı çocukların gözlerinden kaçmıyordu.” (GÇ 66)

Ali emmi ocağa yaklaşıp ellerini ısıtırken, odaya bir göz attı. (YK 33)

göz dikmek (HK 50) (MT 59, 208):

bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak

Bu namusa ha karşısındaki düşmanları göz dikmiş, ha cephe gerisindeki asker kaçakları... (HK 50)

Mesule bacının bir zamandan beri buralara dadandığını öğrenince toprağına göz dikilmiş bir hükümdar gibi... (MT 59)

... kendilerinde olandan daha fazlasına göz diktikleri başkalarının otomobilini... (MT 208)

göz etmek (O 138):

gözle işaret etmek.

... Esmehan, öteki arkadaşlarına şöyle bir göz ettikten sonra... (O 138)

göz gezdirmek (HK 103) (HOŞ 60) (O 314):

1) derinlemesine incelemeyi okumak,

2) bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek.

İster istemez üstüne başına bir göz gezdirdi. Ali Efendi. (HK 103)

Sonra kapıyı araladım, sofraya bir göz gezdirdim. (HOŞ 60)

Osman Gazi hân, daha atındadır; etrafa şöyle bir göz gezdiriyor. (O 314)

göz göre göre (GÇ 77) (HK 99) (MT 124, 195):

1) belli ve apaçık olarak, herkesin gözü önünde,

2) olacağı bilindiği hâlde önlem alınmadan.

Belki de milyonlarca değeri olan bir tarihi yapıtı, göz göre göre gidecekti ellerinden.

(GÇ 77)

Göz göre göre kaçırılmışlardı sandallarıyla birlikte. (HK 99)

Serseri çocuğu göz göre göre silahla öldüren asılır. (MT 124)

göz göze gelmek (HK 118) (HOŞ 29, 123, 164) (MT 97) (O 132, 163, 309, 342) (UMS 70, 105):

her iki tarafın bakışları karşılaşmak.

Göz göze gelince Zeynel'in bütün tasalardan sıyrıldığını da anlayıvermişti. (HK 118)

Bu sırada, bazen göz göze geldiğimiz ve birbirimize gülümsediğimiz olurdu. (HOŞ 123)

'Bak bana' diyor, göz göze geldikleri zaman da etkiliyor... (O 342)

göz hapsine almak (HOŞ 31, 72):

bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak.

Evde, beni öylesine bir göz hapsi içine aldı ki, ne annemin şefkatli müsamahası, ne dadımın vefalı himayesi imdadıma yetişemez oldu... (HOŞ 31)

... Zeyrekli Fatma Hanım'ın sürmeli kirpikleri arasından beni bir göz hapsine aldığıdır. (HOŞ 72)

göz kamaştırmak (BG 206) (O 38):

1) kuvvetli ışık veya parlaklık, kısa bir zaman için görüşü bulandırmak,

2) bir niteliğiyle hayran bırakmak.

... tahakkümleri ve yaldızlı parıltıları eski dünya hükümdarlarının gözünü kamaştıracak bir yaşantıya özenmeleri kafamı oldukça karıştırmıştı. (BG 206)

... öte yandan, artık göz kamaştırmayan güneşin altın ışıklarında rüyaların cennet cümbüşünü hatırlatıyordu. (O 38)

göz kırpmak (HOŞ83) (MT 173):

1) göz kapağını kapayıp açmak,

2) başkasına söylediklerinin doğru olmadığını işaretle anlatmak için, benimsediği kimseye bakarak gözünü kapayıp açmak.

O, gözünü kırparak tekrar etti... (HOŞ 83)

İsmail bana göz kırparak neşeyle... (MT 173)

göz kulak olmak (HK 24, 112) (UMS 12, 50, 68):

- 1) görme, işitme yoluyla bilgi edinmeye çalışmak,
- 2) gözetmek, korumak, bakmak.

Memişime göz kulak ol! (HK 24)

‘Sen şu yaramazlara göz kulak ol lütfen’ diyordu eşine... (UMS 50)

Hadi, yağcılığı bırak da ben burada bu kimsesiz serçeye göz kulak olurken, git Sarıçiçek’e haber ver! (UMS 68)

göz önünde olmak (O 47):

- 1) sürekli denetimi altında bulunmak,
- 2) unutmamak, olduğu gibi hatırlamak,
- 3) gündemde yer almak,
- 4) kolayca ulaşılabilecek bir yerde bulunmak.

Hep gözümün önündedir, Osmancık; bu sözleri üzerine... (O 47)

göz önünde tutmak (BG 23, 199, 324):

herhangi bir durumun nasıl bir sonuca yol açacağını hesaba katmak, dikkate almak.

Hoca kesin teşhis koyuncaya kadar her olanağı göz önünde tutan bir bombardıman tedavisine giriştiklerini açıklamışlardı. (BG 23)

Hepsinden önemlisiyse ülke çapında görme engellilere ilişkin tüm hizmetlerde, belirli amaç ve ölçülerin göz önünde tutulmasında kurumun görüşleri önemli bir ağırlık taşıyordu.” (BG 199)

Örgüt biçimi ve adı ne olursa olsun, kuruluşun temel amacı daima göz önünde tutularak çalışılmadıkça hizmet özentisi, çocukların evcilik ya da hırsız-polis oyunlarından öteye geçemiyor ne yazık ki.” (BG.324)

göz önüne getirmek (HK 96) (HOŞ 13) (MT 188):

zihinde canlandırmak, tasarlamak.

Yaz sıcağında, deniz suyunu boşalttıkları teknelerde nasıl suyun uçmasını beklediklerini, daha olmazsa kazanlarda kaynattıklarını gözlerinin önüne getiriyordu. (HK 96)

... on, on beş otomobilin seyyar bir şenlik gecesi gibi, pırıl pırıl akışını göz önüne getirin. (MT 188)

Bütün bunlar insanın gözü önüne neyi getiriyor? (HOŞ 13)

göz önüne serilmek (H.O.Ş 106) :

görülme, bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmak.

Boğaziçi, bütün güzellikleriyle ter ve taze gözlerimin önüne serilecek. (H.O.Ş 106)

göz önüne sermek (BG 246) (HK 26) :

açıklamak, sergilemek, göstermek, tanıtmak.

Bu nedenle de hatalı uygulamalarla çeşitli uyum ve davranış arasındaki ilişkiyi yeterince etkili olarak gözler önüne sermek gerekliliği kanısındayım. (BG 246)

Sandal sulara gömüldükçe evler birer ikişer kiremitlerini yeşillikler içinden göz önüne seriyordu. (HK 26)

göz ucuyla bakmak (BKOV 96) (HK 118) (HOŞ 80) (YK 61):

fark ettirmeden gözlemek, belli etmemeye çalışarak başını çevirmeden yandan bakmak.

Abdullah Bey, göz ucuyla Kemal'e baktı. (BKOV 96)

Halime Kaptan, gerisinde kalan genç adama göz ucuyla bakmış, Zeynel'i tanıyivermişti. (HK 118)

Kurtlardan gözlerimi ayırmadan göz ucuyla evimizin kapısına baktım. (YK 61)

göz yummak (BG337) (HK 124) (HOŞ 98) (O 40, 300):

1) görmezlikten gelmek, hoş görmek, bağışlamak,

2) umudunu kesmek, umutsuzluğa düşmek.

Elbette O da yarattığı bunca mucizenin bir gün gelip sona ermesine ve yok olup gidivermesine göz yummaz (BG 337)

İster istemez buyur edecek sandallarına, dipten direğe kadar aranmalarına göz yumacaklardı. (HK 124)

Anam da göz yumacaktı. (O 40)

gözdağı vermek (O54):

sonradan verilecek bir ceza ile korkutmak, yıldırım, tehdit etmek, caydırmaya çalışmak.

Gözdağı veriyor, cevap gene aynı. (O 54)

gözden çıkarmak (BKOV 24) (MT 127):

bir mal, para, değer yargısı vb. maddi veya manevi varlığın elden çıkarılmasını kabul etmek.

Ben parayı gözden çıkardım. (BKOV 24)

... dünya nimetlerini gözden çıkardığı için boş bir fiçı içinde oturan, Yunan Hakimi Diyojen'e benzeyen bir adam olur. (MT 127)

gözden düşmek (HOŞ 48, 130):

bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek.

... menkûpluk (gözden düşüp görevini yitirme)... (HOŞ 48)

... hatta bu yüzden az kalsın kendisi de gözden düşmek üzere imiş... (HOŞ 130)

gözden geçirmek (BG 138, 159, 187, 241, 268, 278, 317) (GÇ 41) (HK 20, 44, 45, 50, 50, 70,78, 88, 126, 138) (HOŞ 168) (MT 33) (YK 98):

1) okumak,

2) niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek,

3) araç, motor vb.nin çalışıp çalışmadığını incelemek, denemek, denetlemek.

Champ Elysee'den Pont Neuf, Opera Meydanından Zafer anıtına kadar Paris'in çoğu yerlerini görmeden isimlerini ezberlemiş, fotoğraflarını gözden geçirmişt看im." (BG 138)

Kan lekeleri var mı, diye yatarak toprağı gözden geçirdi. (HK 45)

Ben böyle düşünürken Cemil Bey'in camlı safayı, gizlice gözden geçirdiğini sezdim. (HOŞ 168)

gözden kaçırmak (HK 141) (O 99):

dalgınlıkla görmemek.

Şu adamı gözden kaçıрма. (HK 141)

Bu değişikliği gözden kaçırmayanlar var. (O 99)

gözden kaybolmak (BKOV 70) (O 30, 199):

ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak.

Çiftliğin toprak yakında bir toz bulutu bırakıp ara yola doğru gözden kayboldular. (BKOV 70)

Aykut Alp sırtın ötesinde gözden kaybolurken Osman da atlıyor. (O 30)

Pazar halkı, tırışta uzaklaşan Osman Beğ atlılarını, gözden kaybedinceye kadar seyrettiler. (O 199)

göze almak (BG 123, 252, 262) (GÇ 62) (HOŞ 21) (MT 7,13, 72, 86, 122) (O 151, 152, 175):

hangi koşul altında olursa olsun bir başlangıç yapmayı göze almıştım. (BG 252)

Anlaşılan içi rahat etmemiş, arkadaşını yalnız bırakmamak için her şeyi göze almıştı. (GÇ62)

Gülfidan bacı ile ben ikinci kattan yukarısını göze alamamıştık. (MT 13)

göze batmak (BG 214):

1) aşırı derecede görünür olmak,

2) tedirgin etmek, uygunsuz veya yakışıksız görünmek,

3) çekemezliğe yol açmak.

Son yapılan nüfus sayımında da göze batan sakatlıkların sayısal durumu da belirlenmeye çalışılmıştı. (BG 214)

göze çarpmak (BG 313) (HOŞ 39, 78, 90):

dikkati üzerine çekmek.

Kuruluştaki benimsenen program taslağının, çarpık bir takım yanları olduğu hemen göze çarpıyordu. (BG 313)

İyi dediniz ya Fatma Hanımcığım; büsbütün göze çarparız bu kupayla. (HOŞ 78)

Halbuki, ben, hiç de göze çarpacak bir tarzda giyinmemiştim. (HOŞ 90)

göze görünmek (BG 130) (MT 70):

belli, açık olmak.

İnsanın ve çevrenin seslerine ve içerdiklerine kulak vermeyi öğrenmeye koyulduğumdan beri bunların, her şeyin iç yüzünü göze görünenlerden daha iyi yansıttığı kanısını geliştirdim. (BG 130)

Fakat ne kadar koşsam, etrafımdan şeytan gibi oyulgalanan yumurcaklar arasında göze görünmeme imkan var mı? (MT 70)

gözetim altında tutmak (BG 200) :

göz önünden ayırmamak.

... burada da kendimi gözetim altında hissetmekten kurtulamıyordu. (BG 200)

gözleri çakmak çakmak olmak (O 93, 198, 208, 226, 285):

ateşli hastalık veya öfkeden gözleri kızarmış ve parlamış (olmak).

‘Hey’ diye bağırdı; gözleri çakmak çakmaktı. (O 198)

Gözleri hâlâ çakmak çakmaktır. (O 226)

... derin bir nefes aldıktan sonra, aynı sesle, gözleri çakmak çakmak ekliyor... (O 285)

gözleri dolmak (BKOV 68, 80, 117) (MT 9):

ağlayacak kadar duygulanmak.

Abdullah Bey’in gözleri doldu. (BKOV 80)

Zarife Hanım’ın gözleri dolmuştu. (BKOV 117)

Dedelerimin ve hala vakar ile dikilen kavuklu taşlarına bakarken gözlerim dolar, göğsüm iftiharla kabarır. (MT 9)

gözleri dolu dolu (HOŞ 128) (O 192, 203, 280) (UMS 18, 34)

ağlayacak kadar duygulanmak.

Gözleri dolu doluydu. (HOŞ 128)

Açık ela gözleri dolu doluydu. (O 192)

Sözlerini bitirdiği zaman gözleri dolu doluydu. (UMS 18)

gözleri dolu dolu olmak (BKOV 94) (HOŞ 128) (MT 159) (O 165, 192, 203, 274, 280, 316):

ağlayacak kadar duygulanmak.

Hele Küçük Şükran uyku arasında gülümseyince Fatma Hanım içini çekiyor, gözleri dolu dolu oluyordu. (BKOV 94)

En değerli taşlardan değerli gözleri dolu dolu olmuştu. (O 165)

Gözleri dolu doluydu. (HOŞ 128)

gözleri fal taşı gibi açılmak (BKOV 47) (GÇ 49) (O 138):

büyük bir şaşkınlık veya öfkeden dolayı gözler doğal olmayan bir biçimde açılmak.

Romantik'in gözleri fal taşı gibi açılmış, korkuyla onları seyrediyordu. (BKOV 47)

Her ikisinin de gözleri fal taşı gibi açıldı. (GÇ 49)

Gözleri fal taşı gibi açılan Banu Çiçek kekeledi. (O 138)

gözleri kamaşmak (MT 115):

1) güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak,

2) çok etkilenmek.

Gözler kamaşmış, ağız ve burun delikleri bir ibadet iştiğrakı ile genişlemiş... (MT 115)

gözleri kan çanağına dönmek (BG 54) (BKOV 71):

1) uykusuzluk, yorgunluk, ağlama vb. sebeplerle gözleri çok kızarmak,

2) sinirden, öfkeden, hiddetten gözleri irileşmek ve kızarmak.

Gözleri kan çanağı gibi, kirpikleri göz güllesine batan hastalar, birinin yedeğinde kapısına yığılırdı. (BG 54)

Kamyondan inen Şerife Hanım'ın ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüştü. (BKOV 71)

gözleri kararmak (MT 22):

1) başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek,

2) umutsuzluğun veya aşırı bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez duruma gelmek.

Fakat oraya bakarken bir minare tamircisi gibi gözlerim kararıyordu. (MT 22)

gözleri kaymak (HOŞ 84):

- 1) gözünde hafifçe şaşılık bulunmak,
- 2) istemeyerek bakıvermek.
- 3) Bayılmak sırasında gözünün akı çoğalmak.

Ara sıra, bizden yana yürüyen bir adamın arkasından bakarken gözleri bana doğru kayar gibi oluyor... (HOŞ 84)

gözleri parlamak (BKOV 61, 85) (YK 121):

gözlerinde sevinç ve istek belirlemek.

Şerife Hanım bebeği görünce gözleri parladı. (BKOV 61)

Otobüse binip Şerife Hanım'ın yanına oturduğunda gözleri mutlulukla parlıyordu. (BKOV 85)

Gözleri parladı... (YK 121)

gözleri yaşarmak (GÇ 19) (HOŞ 100) (MT 12) (YK 15, 15, 31, 49, 72, 103, 116, 120):

- 1) gözleri sulanmak,
- 2) duygulanmak.

Şimdi onların bu sözleri karşısında o denli duygulandı ki gözleri yaşardı. (GÇ 19)

Bu sözler, o gün ilk defa olarak benim gözlerimi de yaşartmıştı. (HOŞ 100)

Yine gözlerim yaşardı. (YK 31)

gözleri yaşlı (YK 22, 24, 72)

ağlamak.

Hepsi üzgündü ve hepsinin gözleri yaşlıydı. (YK 22)

Gözleri yaşlıydı ve akan gözyaşları sakalını ıslatmıştı. (YK 24)

Hepimizin gözleri yaşlıydı. (YK 72)

gözleri yuvalarından fırlamak (H.O.Ş 81) :

Korku, öfke ve telaşı gözlerinden belli olmak.

...Rüknettin Molla beni görünce âdeta tanıyamamış, gözleri yuvalarından fırlayacakmışçasına açılmış, yanına yeni gelin geldi sanmıştı. (H.O.Ş 81)

gözlerini açmak (HOŞ 13, 52, 86, 124, 159) (YK 20, 75):

1) uyanmak,

2) kendine gelmek, ayılmak,

3) uyanık, dikkatli bulunmak.

Her sabah, gözlerini açar açmaz... (HOŞ 52)

... ölmüşken dirilmiş ve gözlerimi yeni bir dünyaya açmışım. (HOŞ 86)

Gözlerini açtı. Sevinçliydim. (YK 75)

gözlerini belirtmek (O 141) :

gözlerini, akı çok görünecek biçimde açmak.

Gözlerini belertip durma Osmancık beğliğin yağılana göster. (O 141)

gözlerini dikmek (HOŞ 57, 84, 143, 145):

dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.

Roman kitabı dizlerinin üstünde açılmış duruyor ve ben gözlerimi tavana dikmiş düşünüyorum. (HOŞ 57)

... başını hayretle çevirip gözlerini gözlerime dikti. (HOŞ 84)

Gözleri tavana dikildi. (HOŞ 143)

gözlerini duman bürümek (MT 202) :

1) hayale dalmak, dalgınlaşmak,

2) hüzünlenmek.

Mesule bacının zaten seyrek olan saçları, başında top top oldu; gözlerini hafif bir duman bürüdü. (MT 202)

gözlerini iri iri açmak (MT 155, 174)

... kitaplardan bazılarını yakaladıkları zaman gözlerini iri iri açarak... (MT 174)

Sonra gözlerini iri iri açar, ziyaret ettiği bir sarayın eşyasındaki haddenden aşır, nispetlere şaşan bir köylü gibi, her şeye ayrı ayrı bakar. (MT 155)

gözlerini kaçırmak (MT 81) :

biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek.

Fakat gene gözlerini benden kaçırıyordu. (MT 81)

gözlerini kırpmadan (O 236):

çekinmeden, korkusuzca.

... ve çıkacağı kapığı dimdik ve gözlerini kırpmadan gözetliyordu; önce işitti, sonra gördü. (O 236)

gözlerinin içi gülmek (O 191):

çok sevindiği yüzünden, gözlerinden belli olmak.

İkisinin de gözlerinin içi gülüyordu. (O 191)

gözlerinin içine bakmak (UMS 19, 34, 115) (YK 107):

1) bir kimsenin üstüne titremek,

2) buyruğunu yerine getirmeye hazır bulunmak,

3) bir arzunun gerçekleşmesi için gözleriyle birine yalvarmak.

Bay serçe, ışıldayan gözlerle baktı eşinin gözleri içine. (UMS 19)

‘çok değil, altı ay sonra yine buradayız’ dedi annesinin gözlerinin içine bakarak.

(UMS 34)

Gözlerimin içine dikkatle baktı. (YK 107)

gözünü açılmak (BKOV 26) (MT 62, 94):

1) iyiyi kötüyü veya kendisine yarayanı ayırt eder duruma gelmek,

2) uyanmak.

Abdullah Bey’in gözleri hayretle açıldı. (BKOV 26)

Sonradan gözleri açılınca da.. (MT 62)

İsmail'in öğretilmiş gibi: 'Ben dadımla yatarım efendim' demesi, kadının büsbütün gözlerini açtı. (MT 94)

gözü arkada kalmak (HK 24, 24) (O103, 123, 178):

bırakılan bir şey veya kimse ile ilgili tedirginliği sürmek.

'Gözün arkada kalmasın...' (HK 24)

'Boyumuza bir beğ seçeceksiniz ki, gözüm arkada kalmasın, sinimde rahat yatayım.'
(O 103)

Kutluluk, gözü arkada gitmemektedir, oğul. (O 123)

gözü bağlı olmak (HOŞ 77):

1) bağlanmak, tutulmak,

2) büyülenmiş bulunmak.

Avuçlarına, arasına beş on kuruş sıkıştırdınız mı, hepsi gözü bağlı, ağzı tıkalı kulunuz köleniz kesilir. (HOŞ 77)

gözü dalmak (GÇ 55) (HOŞ 95) (O 127):

gözü bir noktaya dikili olarak dalgın dalgın bakmak.

Duygu'nun gözleri gölün maviliklerine daldı. (GÇ 55)

Tıkanır gibi olmuşum, nutkum tutulmuştu, gözlerim boşlukta dalakalmıştı, uzun uzun bir müddet... (HOŞ 95)

Ve, Osman'ın gözleri oraya dalıp gitmek üzereydi. (O 127)

gözü doymak (BG 172):

çok istenen bir şeyin yeterli miktarı elde edildikten sonra daha çoğunu istememek.

Belki bu hengâmenin gözü doyuran bir yanı vardır. (BG 172)

gözü dönme (MT 185) (O 212):

aşırı bir isteğin, öfkenin etkisiyle ne yaptığını bilmez duruma gelmek.

Yalnız o zaman gözleri dönüyor, yüzü terlemeye başlayarak bağıyor... (MT 195)

Ölçüsüzdü, tedbirsizdi; belli ki gözü dönmüş, dünyayı unutmuştu. (O 212)

gözü gibi bakmak (BKOV 61):

çok iyi bakmak, sakınmak.

Arayanı soranı çıkana değin gözümüz gibi bakarız, dedi. (BKOV 61)

gözü gönlü açılmak (HOŞ 111):

neşelenmek, ferahlamak.

Gözüm gönlüm açıldı. (HOŞ 111)

gözü görmemek (MT 87) :

- 1) görmez olmak,
- 2) belli bir şeyden başka bir şeyle ilgilenmemek,
- 3) öfke sonucu en kötü şeyleri yapacak duruma gelmek.

Fakat hiç olmazsa gözüm görmüyordu. (MT 87)

gözü ilişmek (BKOV 7) (HK 72):

birdenbire veya istemeden görmek.

Kitaplığın yanına giderken öğle uykusuna yatırdığı Osman'a gözü ilişti. (BKOV 7)

Hacı Rasim'in kızaktaki guleplerinin yanından geçerken kıyıda çırpıntıda yalpa vuran bir sandala ilişti Halime'nin gözü. (HK 72)

gözü kamaşmak (GÇ 88) (MT 208):

- 1) güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak.
- 2) çok etkilenmek.

Çocuğuma bakarken gözlerim kamaşıyordu. (MT 208)

gözü kapalı (BG 145):

çevresinde olup bitenin farkına varmamak, ilgisiz kalmak.

Sözün kısası, dünyaya bir kez daha gelecek olsam, ya da böyle gözü kapalı dolaşmak zorunda kalsam, yalnız büyük gemilerle dolaşmayı tercih ederdim. (GÇ 145)

gözü kara olmak (O 64):

korkusuz (kimse) olmak.

Cesaretten, kahramanlıktan, gözü karalıktan başka, bambaşka bir şeydi onların ki...

(O 64)

gözü kararmak (O 25):

1) başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek,

2) umutsuzluğun veya aşırı bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez duruma gelmek.

Dudakları titriyor, gözü kararır gibi oluyor ve Ede Balı'yı, bu sefer, karşısına çıkmak değil, daha da kuvvetle istiyor. (O 25)

gözü kaymak (GÇ 70) (HK 76, 119) (O18):

1) gözünde hafifçe şaşılık bulunmak,

2) istemeyerek bakıvermek,

3) bayılmak sırasında gözünün akı çoğalmak.

Sonra gözleri gölün ortalarına kaydı. (GÇ 70)

Gözü Zeynel'e kaymıştı. (HK 119)

Fakat, mutlu bir an, sanki zorlanmış gibi, gözleri Zoe'ye kayıverdi. (O 18)

gözü kesmek (O 138):

bir işi yapabilme konusunda kendisine veya başkalarına güvenmek.

Gözü kesse atlayıverecekti üzerine. (O 138)

gözü önünde (UMS 44) :

yanında, yakınında.

Leyleklerin gözü önünde kendilerine saldıramazlardı. (UMS 44)

gözü önüne getirmek (HOŞ 13) (O 35) :

bir şeyi zihinde canlandırmak, tasarlamak, hatırlamak.

Bütün bunlar insanın gözü önüne getiriyor? (H.O.Ş 13)

gözü pek olmak (HK 92, 116) (MT 124) (O 26, 55, 335):

korkusuz olmak.

İyi kaptansın sen! Gözün pek... (HK 92)

Böylece, kalbur üstünde, yani sağ kalanlar en zekiler, en kuvvetli ve gözüpek olanlardır. (MT 124)

Bunların ikisi de, son savaşlarda kendilerini göstermiş gözüpek ve yararlı kişilerdir. (O 335)

gözü takılmak (HK 84):

dikkati çeken bir şeyden bakışlarını ayıramamak.

Gözleri kıyıya takılınca da şaşırıp kalmıştı. (HK 84)

gözü tok (HK 8):

paraya, mala düşkünlük göstermemek, açgözlülük etmemek.

Bekir'in gözü toktu, hiçbir şey istemezdi ki kimseden... (HK 8)

gözü tutmak (HK 59) (UMS 37):

güvenmek, beğenmek.

Gözü tutmadı. (HK 59)

Nereyi gözünüz tutar beğenirseniz, orada yuva yapın! (UMS 37)

gözü üzerinde olmak (HK 99) (YK 84):

bir kimsenin ne yaptığına, bir şeyin ne durumda olduğuna sık sık bakarak kötü bir sonuca meydan vermemeye çalışmak.

... 'Gözlerin üzerinde olacak onun!' dedi... (HK 99)

Dayım yemem için ısrar ettikçe, yengemin kısık gözlerini üzerimde hissediyordum. (YK 84)

gözü yılmak (BG 300):

daha önceden denediği için o durumla karşılaşmaktan korkmak, o işe girişmekten çekinmek.

Yurda döndüğümüz zaman hemen her şey için kuyruğa girip saatlerce beklemek, çoğu zaman da, bitti duyurusu ile eli boş eve dönmek durumu, daha ilk günlerde gözümüzü yıldırılmıştı.” (BG 300)

gözü yolda kalmak/olmak (O 194):

birinin gelmesini merak, istek veya özlemlerle beklemek.

Aynı günlerde Osman beğ, gözleri yollarda, haberler bekliyor. (O 194)

gözün aydın (O 6, 268):

sevinçli bir olay dolayısıyla kullanılan bir kutlama sözü.

Gözün aydın hanım; Bursa bizimdir. (O 6)

Kadın, erkek, ‘hoş geldin’ ciler, ‘göz aydın’ cılar gitmiştir. (O 268)

gözünden düşmek (HOŞ 91) (UMS 10, 11):

bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek.

... kim bilir, gözünden ne kadar düşmüş olacağım... (HOŞ 91)

Beni sarıçiçek’in gözünden düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz. (UMS 10)

Gözlerindeki ışıltıya bakılırsa beni sarıçiçek’in gözünden düşürürken için aradığı fırsatı bulduğuna seviniyor! (UMS 11)

gözünden kaçmak (HK 50, 137) (GÇ 47, 66, 81, 86):

görülmemek, farkına varılmamak.

Bu Muhtar Rüstem’in gözünden kaçmadı.” (GÇ 47)

Kurt Goldman da o yana ara sıra göz atıyor, bu davranışı çocukların gözlerinden kaçmıyordu.” (GÇ 66)

Mavzerini sağ kolunun altına almış Reşit’i gözünden kaçırmadan yürüyordu. (HK 50)

gözüne bakmak (BKOV 77, 106):

gözünün veya gözlerinin içine bakmak.

Ana oğul birbirinin gözüne baktı. (BKOV 77)

Şaşkınlıkla birbirlerinin gözüne baktılar. (BKOV 106)

gözüne çarpmak (HK 88) (HOŞ 164) (O 212):

görünür olmak, dikkati çekmek.

Bu inişte kadınca bir acemilik vardı ama kimsenin gözüne çarpmamıştı karanlıkta. (HK 88)

Zaten Cemil Bey'in kılık kıyafetine, hal ve tavrına ait bütün bu garip teferruat bir saniyede gözüme çarpmıştı. (HOŞ 164)

Osman'ın ilk gözüne çarpan sungur oldu. (O 212)

gözüne ilişmek (HK 126) (HOŞ 103, 120):

birdenbire, istemeden görmek.

Motorun bandırası ilişti gözüne. (HK 126)

Babam, avlunun bir köşesinde bekleyen kupa arabam gözüne iliştiği için eve girerken, zaten, burada bulunduğumu anlamıştı sanırım. (HOŞ 103)

Derken ta karşıda Cemil Bey'in kayığı gözüme ilişti. (HOŞ 120)

gözüne kestirmek (BKOV 99) (MT 44, 118, 156):

1) başarabileceğini ummak,

2) zevkine uygun bulmak, hoşlanmak,

3) uygun bulmak, elverişli görmek.

Şerife Hanım, daha önceden gözüne kestirdiği, arka sokakta oturan arkadaşlarından birinin kızına, Garip için dünür oldu. (BKOV 99)

Dilenci, bir gazino, yahut vapurda gözüne kestirdiği birine... (MT 118)

Nasılsa aramıza düşmüş bir toy genç kadını biri gözüne kestirir. (MT 156)

gözüne uyku girmemek (GÇ77) (HOŞ 80, 80):

uyuyamamak, uykusuz kalmak.

Gözlerine uyku girmiyordu. (GÇ 77)

Geceleri gözüme uyku girmiyordu. (HOŞ 80)

Öyle amma, o gece gene uyku girmemişti gözüme. (HOŞ 80)

gözünü açmak (GÇ 35) (HK 38, 92, 97) (HOŞ 13, 70, 105) (MT 98) (UMS 12, 92) (YK 53):

1) uyanmak,

2) kendine gelmek, ayılmak,

3) uyanık, dikkatli bulunmak.

Sonunda kız soluk aldı, gözlerini açtı. (GÇ 35)

Haydi Zeynel, aç gözünü! (HK 97)

Kısılmış lamba ışığı altında, gözlerini açtığımı gördüm. (YK 53)

gözünü ayırmamak (BKOV 61) (O 29, 182) (UMS 121, 122) (YK 61):

bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak.

Gözlerini kucağındaki bebekten ayıramıyordu. (BKOV 61)

Dalginlığı dağılırken Kınalı ile Sürmeli'nin, ayaklarının az ötesinde yere uzanmış, gözlerini kendisinden ayırmadan, sessiz sedasız beklediklerini gördü. (UMS 21)

Kurtlardan gözlerimi ayırmadan göz ucuyla evimizin kapısına baktım. (YK 61)

gözünü dikmek (BG 46) (BKOV 22, 69, 97, 98, 98, 110) (GÇ 8, 49) (HK 89, 116, 123) (HOŞ 56, 104, 168) (O 152):

dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.

Birkaç kez kuru kuru yutkundum, ikisi de gözlerini dikmiş kuşku ile beni izliyorlar gibi geldi. (BG 46)

Tekrar pencerenin önüne gelip yaşlı gözlerini yola dikti. (BKOV 69)

Selçuk, gülerek karşılık verdi ve gözlerini Temel'e dikip komutunu verdi. (GÇ 8)

gözünü karartmak (BG 14):

bir işe atılırken hiçbir şeyden çekinmemek.

Kim bilir belki de bu uyulanlarla gözlerimi karartıp bıyıklı, ablak suratına tutulacağımızı umardı. (BG 14)

gözünü kırpmadan (BKOV 46) (O 282):

çekinmeden, korkusuzca.

Ama bağırırsan gözümü kırpmadan tetiğe basarım. (BKOV 46)

Osman beğ, bu anlatılanları gözünü kırpmadan ve dudakları sımsıkı kapalı dinlemiştir. (O 282)

gözünü korkutmak (HK 65):

yıldırmak.

Gözünü korkutalım da gelsin, teslim olsun dedi. (HK 65)

gözünü seveyim (HK 62):

birinden bir şey isteneceği zaman kullanılan söz.

Ağam gözünü seveyim, vurma beni! (HK 62)

gözünü yummak (MT 70, 149) (O 47, 324):

1) gözünü kapamak,

2) ölmek

... yahut da bir darağacında gözlerini yummadan biçarenin yakasını bırakmayan hastalık. (MT 70)

... başı omzuna kaykılmış, gözleri yumuk, sırtına da, yanına da dayanmadan otururdu. (O 47)

Ede Balı ağır hastadır; gözlerini yummak üzere olduğuna inanmaktadır... (O 324)

gözünün içine baka baka (O 319) :

cesaret ve soğukkanlılıkla.

Bunu da, başta Orhan olmak üzere, hepsinin de tek tek gözlerinin içine baka baka söylemiştir. (O 319)

gözünün içine bakmak (MT 88) (UMS 115):

1) bir kimsenin üstüne titremek,

2) buyruğunu yerine getirmeye hazır bulunmak,

3) bir arzunun gerçekleşmesi için gözleriyle birine yalvarmak.

Çünkü kafaların ardında işkilli bir şey olmayan insanlar birbirlerinin gözünün içine bakarak konuşurlar. (MT 88)

Minik serçe bir süre Sarıçiçek'in gözlerinin içine baktıktan sonra, başını önüne eğdi. (UMS 115)

gözünün önünden gitmemek (HOŞ 137):

bir türlü unutamamak.

Hiç gözümün önünden gitmez. (HOŞ 137)

gözünün önüne gelmek (BKOV 28) (GÇ 70) (UMS 20) (YK 45) :

bir şeyi zihinde canlandırmak, tasarlamak, hatırlamak.

O korkunç ihtimal yine beynini sızlatıyor, gösterinin önüne oğlunun ölüsü geliyordu. (BKOV 28)

Gizem'in bir türlü çözemedikleri tahta parçası gözlerinin önüne geldi. (GÇ 70)

Otlağın ağaçları arasında gözümün önüne ilk gelin, incir ağaçları oluyor. (UMS 20)

gözünün önüne getirmek (O 35)

bir şeyi zihinde canlandırmak, tasarlamak, hatırlamak.

Öyle ya... gözünün önüne getir bir yol Kartal Doruğu'nu diye anlatıyordu. (O 35)

gözüyle görmek (HOŞ 21, 131) (MT 84):

bir olaya tanık olmak.

Zira, o işte Cemil Bey'in hiçbir kabahati olmadığını gözümle görmüştüm. (HOŞ 21)

Gözümle gördüm, birkaç saa zarfında adeta erimiş, bitmiş, tanınmaz hale girmiş. (HOŞ 131)

Nitekim, ben de İzmir'de bunun acıklı bir misalini gözümle görmüşümdür. (MT 84)

gözyaşı dökmek (BG 60):

ağlamak.

Komşu ve akrabalar durmadan gözyaşı döken annemi çevrelemiş, teselliye uğraşıyorlardı. (BG 60)

gurur duymak (BKOV 103) (MT 45) (O 95) (YK 120) :

gururlanmak.

Şerife Hanım, büyük adam olacağına inandığı Hüseyin'in başarılarıyla gurur duyuyordu. (BKOV 103)

Ede Balı, kızını, Malhun Hatun'u Kayı boyunun beğine gelin vermekten onur ve gurur duyacağını söyledikten sonra sözlerini şöyle bağlamıştır. (O 93)

Bir gün durumunu öğrenmek için okuluma gitmiş olan babam, yemekte benimle gurur duyduğunu, öğretmenlerim ve arkadaşlarımla... (YK 120)

gücü yetmek (BG 246) (O 35, 220, 229) :

eldeki imkânlarla ancak altından kalkabilmek, üstesinden gelebilmek.

Müfredat ve ders kitabı yoluyla bunu gücüm yettiği oranda gerçekleştirmeye uğraştım. (BG 246)

Gücüm hangisini yeter, hangisine yarar, daha bilemedim. (O 35)

Bak a, ne oldu; ha deyince doğrulmaya gücüm yetmezken, yüreğim kılıç donanmak hevesi bastı. (O 220)

güçlük çekmek (HOŞ 43, 124) (MT 184) (O 148) (UMS 114):

1) maddi açıdan sıkıntı içinde olmak,

2) zorlanmak.

... görücü takımından olduklarını anlamakta güçlük çekmezdim. (HOŞ 43)

Kalanların hepsi de, başta Mihail, bir rüyadan uyanmış gibidir; gerçeği kavramakta güçlük çekiyorlar. (O 148)

Öğleden sonra ayrılacaklarını bildikleri için olacak, ikisi de söze nereden başlayacaklarını bulmakta güçlük çekiyorlardı. (UMS 114)

gül gibi (H.O.Ş 99) :

çok iyi, çok güzel.

Benim gül gibi kızımın kıymetini bilmiyen o hayanın. (H.O.Ş 99)

güle güle (GÇ 53) (HK 23, 23, 120) (MT 53) (UMS 32, 57, 121) (YK 11, 73):

1)“üzüntüsüz bir hayat sürerek, gönül ferahlığı ile (giy, otur, kullan, büyüt vb.)” anlamlarında bir iyi dilek sözü.

2) vedalaşma sırasında kalanın söylediği söz.

Hadi, güle güle! (GÇ 53)

‘Güle güle git, güle güle gel!’ (HK 23, 23)

‘Güle güle ye komşu... Afiyet şeker olsun!... (MT 53)

gülmekten katılmak (HOŞ 17) (MT 90):

aşırı derecede gülmek.

... bazen seyrimize gelen büyükleri bile gülmekten katılırdı. (HOŞ 17)

‘Tu’arım upardı! Diye bağırırken İsmail gülmekten katılıyordu. (MT 90)

gülüp oynamak (H.O.Ş 150) :

neşeli, sevinçli, keyifli, güzel vakit geçirmek.,

Neden herkesin gülüp oynadığı çağdan beri onu bu ateş içinde yakıp kavurursun?

(H.O.Ş 150)

gün görmüş (HOŞ 171) (MT 93) (O 115, 323):

1) geçmişte güzel günler geçirmiş,

2) birçok yaşam deneyleri bulunan (kişi).

Gün görmüş bir insan için bu ağır bir vaziyettir. (HOŞ 171)

Ev sahibi elli yaşlarında gün görmüş bir dul kadındı. (MT 93)

Yiğit oğulların var, seni oğulların kadar seven yiğitlerin var; gün görmüş kardaşın var; hangisini yeğlersin? (O 115)

gün yüzüne çıkarmak (HOŞ 73)

açıklığa kavuşmak, aydınlanmak.

Siz beni birdenbire gün yüzüne aydınlığa çıkardınız, bana dünyaları verdiniz, buna karşılık ben de size kendimi verirsem çok mudur? (HOŞ 73)

günah işlemek (BG 56):

günah sayılan davranışta bulunmak.

‘Günah işledi diye kullarının gözünü kör eden Tanrı sizin olsun, hoca efendi!’ (BG 56)

günahını almak (GÇ43):

- 1) birisi için haksız olarak kötü düşünmek, kuşkulananmak,
- 2) iftira etmek.

Adamın boşuna günahını aldık galiba, dedi Duygu. (GÇ 43)

gündeliğe gitmek (MT 57) :

günlük işler yaparak gelir sağlamak.

... gündüzleri onu komşulara emanet ederek şehirde gündeliğe gidiyor, akşamları dolu torbasıyla dönüyor ve onu yaşatmaya devam ediyordu. (MT 57)

güneş almak (MT 36):

güneş ışınlarıyla aydınlanacak durumda olmak.

Hava ve güneş almak için bu odanın kepenklerini aralayınca yeniden dükkan oldu. (MT 36)

günler torbaya girdi (BG 18):

başka gün mü kalmadı, başka zaman da olur.

Poyrazın iliklere işleyip herkesi kabuk ve kavuğuna zorladığı günler torbaya mı girmişti? (BG 18)

günlerden bir gün (O 101):

herhangi bir gün, önceden belli olmayan bir gün, vaktiyle.

Osman, günlerden bir gün, bir av hazırlığında... (O 101)

günü gününe (BG 200) (MT 16) (O 181):

tam vaktinde, her gün, gününde, tam gününde.

“...arabaların renk ve modellerine kadar onlardan neredeyse günü gününe rapor alabiliyor, burada da kendimi bazen böyle bir gözetim altında hissetmekten kurtulamıyordum.” (BG 200)

... haremle selamlık arasındaki dönme yemek dolabı; bakkaldan günü gününe alınan kömürü... (MT 16)

Osman’a gelince, o bu niyetlerin haberini, günü gününe denecek kadar çabuk alıyordu. (O 181)

günü kurtarmak (BG 341) :

günün ağır koşullarını ve engellerini bir biçimde atlatmak.

... koşulları bahane ederek, günümüzü kurtarma çabası içinde debelenirken, ‘benden sonra tuhfal!’ demeyi ne çabuk benimsedik. (BG 341)

gününü görmek (HK 104) :

- 1) kötü bir sonla karşılaşmak, cezaya çarptırılmak,
- 2) çocuklarının iyi, mutlu günlerini görmek,
- 3) aybaşı görmek.

Bu şube reisi buradayken, sen padişahçı ol da gör gününü. (HK 104)

gününü göstermek (O 54, 54) :

tehdit yollu cezalandırmak.

‘Ben ona gününü gösterdim’ demesine yetmiştir. (O 54)

‘Ben ona gününü gösterdim’ deyip durmuştur. (O 54)

güven duymak (BG 179) :

güvenmek, inanmak.

... dönünce bana daha fazla güven duyulacağına inandırmaya çalıştım onu. (BG 179)

güven vermek (BG 271):

güven duygusu uyandırmak, itimat telkin etmek.

Aradan üç-dört gün geçmeden, orta yaşlı, hızlı konuşan ve pek de güven vermeyen bir adam çıka geldi ve kör oğlunu, polislerin dilenci diye böyle bir işe giriştiğini, alıp evine, anasına götürmeyi istediğini ileri sürdü. (BG 271)

güvence altına almak (GÇ 35) :

koruma sorumluluğunu üstlenmek.

Artık üçü de canlarını güvence altına almışlardı. (GÇ 35)

güvence vermek (BG 237) :

1) bir anlaşmada taraflardan biriyle ilgili olarak sorumluluğu yüklenmek, inanca vermek, teminat vermek, garanti vermek,

2) bir sorumluluk karşılığı olarak para vb. ortaya koymak, inanca vermek, teminat vermek, garanti vermek.

Konuya, sadece bilimsel çerçevesi içinde yaklaşıldığını belirterek, güvence vermeye çalıştım. (BG 237)

ha bugün ha yarın (O 207) :

neredeyse, kısa bir süre içinde.

Ha bugün ha yarın derken Osman beğ iyiden iyiye gerginleşmeye başlamıştı... (O 207)

ha gayret (GÇ 14) (UMS 82) :

kuvvet vermek, cesaretlendirmek, yardım etmek için söylenen bir söz.

Ha gayret Çomar! (GÇ 14)

‘Hadi! Hadi! Ha gayret!’ diye eğiliyor du üstüne. (UMS 82)

habbeyi kubbe yapmak (HOŞ 76):

önemsiz bir şeyi abartmak.

Bunda habbeyi kubbe yapacak ne var? (HOŞ 76)

haber almak (GÇ 35) (HK 19, 61, 91, 137) (HOŞ 96, 134) (MT 30, 98, 101, 204) (O 80, 181, 217, 218, 219, 258, 290, 295):

kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek.

Fırtına sırasında iki çocuğun gölde olduklarını haber alan yüzlerce kişi gölün kenarında toplanmış, haber bekliyorlardı. (GÇ 35)

Bir iki mektupla sağ olduğunu bildirdiyse de son durumundan haber alınamamıştı. (HK 91)

İsmail'in bizden ayrılacağını haber alınca vahşi çığlıklarla saçını, başını yoldu. (MT 98)

haber çıkmak (MT 17):

biri veya bir şey için beklenen bilgi gelmek.

Sonra, Çerkez amcaların Hicaz'a gittiği haberci çıkar. (MT 17)

haber göndermek (HK 59, 107) (H.O.Ş 113) (MT 172, 172) (O 145, 296) :

herhangi bir araçla bildirmek.

Şube Reisi haber göndermişti Reşit'le (HK 59)

'Ne dersin, bir haber gönderelim mi?' diye sordu. (H.O.Ş 113)

Bir aralık sana haber gönderecek oldum... (MT 172)

haber salmak (O 41,53,99,111,112,130,177,194,230,244,261,280,286,293,302,314, 329, 331, 338) :

haber göndermek.

Osman tekkeye indi ve Şeyh'e haber saldı. (O 41)

Babası, daha Ede Balı'nın cevabı gelir gelmez, orasıyla haber salmış... (O 53)

Ertuğrul beğ gazi, önce Bilecik tekfuruna haber salmış, bırakılacak eşya için rıza istemiştir. (O 99)

haber vermek (BG 57, 76, 95, 99, 100, 101, 130, 133, 150, 195, 242, 294, 339) (BKOV 8, 39, 75) (GÇ 18, 28, 41, 42, 52, 76, 91) (HK 24,108) (HOŞ 19, 73, 80, 108, 108, 116, 120, 154, 170) (MT 13, 52, 65, 119, 152, 160, 199, 199, 203, 203) (O 47, 81, 140, 215, 227, 270) (UMS 39, 50, 68) (YK 38, 91):

- 1) bildirmek, haber ulaştırmak,
- 2) bir durumun, bir olayın belirtisi olmak.

Durakta tramvay tekerleklerinin gıcirtısının geldiği yön bineceğim aracın yaklaştığını haber veriyordu. (BG 76)

Artık kendilerinin de önemsendikleri bir durumu köyün yöneticisine haber vermektir. (GÇ 76)

Fakat aynı zamanda da gene bir his, bana bunun devam edemeyeceğini haber vermişti. (MT 152)

haber yollamak (BKOV 82):

haber göndermek.

Muhtara haber yollayıp, çiftliğe çağırıldı ve ondan yardım istedi. (BKOV 82)

haberi olmak (BKOV 20, 50, 78) (HK 48) (HOŞ 46, 47, 60) (O 31, 145, 173, 218) (YK 108):

bilgisi olmak, bilmek.

Benim hiçbir şeyden haberim olmadığına inanıp, bıraktılar. (BKOV50)

Küçük Molla Bey'in ne vakit döndüğünden haberim bile olmazdı. (HOŞ 60)

Hanımfendi ile beyfendi gelmeseydi, yaptığın iyilikten biçim hiç haberimiz olmayacaktı, diyerek bana tatlı tatlı sitem etti. (YK 108)

haberiniz olsun (GÇ 10):

birine herhangi bir konuda uyarıda bulunmak için söylenen bir söz.

Haberiniz olsun!.. (GÇ 10)

hacet yok (H.O.Ş 167) :

“gerekliği yok, gerekli değil, istemez” anlamında kullanılan bir söz.

Zaten benim zorlamama da hacet yok ya. (H.O.Ş 167)

haddine mi düşmüş (MT 10):

‘onun bunu yapmaya yetkisi veya yeteneği yoktur’ anlamında kullanılan bir söz.

Yoksa kaymağa el sürmek biz gibilerin haddine mi düşmüş? (MT 10)

hafife almak (YK 106):

küçümsemek, önemsememek.

Hafife alınacak bir şey hiç değil! (YK 106)

hak etmek (BKOV 92) (HK 57, 58, 118) (MT 171) (O 5, 14, 36, 113, 126, 258, 318, 345, 346):

1) bir emek karşılığı hakkı olan şeyi elde etmek, hak kazanmak,

2) layık olduğu kötü karşılığı almak,

3) bir başarı dolayısıyla ödüllendirilmek.

Teşekkür ederim efendim, dedi Hüseyin, ben bunu hak etmedim. (BKOV92)

Hak ettin bu sandalın tayfalığını. (HK 57)

Bu ölümü, böyle ölümü hak ettim. (O 126)

hak getire (MT 33):

‘yoktur, bulunmaz, ne arar’ anlamında kullanılan bir söz.

Kalemlerde kayıt, kuyut hak getireydi. (MT 33)

hak kazanmak (MT 9) :

Emeğin karşılığını alabilecek duruma gelmek.

... bütün memleketin kendileriyle öğünmesine hak kazanmış büyük adamlardır. (MT 9)

hak vermek (BKOV 75, 82, 95) (GÇ 40,54) (MT 17, 56, 199) (O 281) (YK 34, 46):

birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bulmak.

Duygu arkadaşına hak verdi. (GÇ 40)

Abdullah Bey, Gül Dede’ye hak verdi. (BKOV 75)

Büyük annemin bu taşkınlıklarına hak vermek lazımdı. (MT 17)

hak yemek (MT 137) (O 108, 269):

başkalarının hakkını vermemek.

Benim hakkımı yedi, zalim! (MT 137)

... hâlâ, bir ayıp iste, bir hak yeme; en azından da bir saygısızlık sayar gibidir. (O 108)

‘Hak için yanlış kararda hak yemenin vebali aynen vardı. (O 269)

hak yerini bulur (MT 112) :

haksızlık er geç ortaya çıkar.

Şayet bir adi şahit, hakikati mahkeme huzurunda söylese, hak yerini bulacakmış, (MT 112)

Hakk’ın rahmetine kavuşmak (O 279) :

ölmek.

Osman beğın imân ışığı ve yoldaşı Saltuk’un dayısı Şeyh Mahmud hakkın rahmetine kavuşmuştur. (O 279)

hakkından gelmek (HK 47):

1) zor bir işi başarı ile sona erdirmek,

2) yenmek, öç almak veya cezasını vermek.

Bir başıma nasıl gelirim onun hakkından? (HK 47)

hakkını helal etmek (BKOV 51) (O 197, 208, 223):

hakkını, emeğini bağışlamak.

Hakkınızı helal edin. (BKOV 51)

Babam yoldaşı ve babamın yoldaşları; gitmeden önce bana ve de yoldaşlarıma hakkınızı helâl etmenizi dilerim. (O 197)

İndi bana hakkını helâl et, candan tatlı Malhun’um. (O 208)

hakkını vermek (GÇ 46) (O 233):

1) gereğini bütün olarak yerine getirmek,

2) birinin çalışmasının karşılığını gereğince değerlendirmek.

Hakkını fazlasıyla vereceğinden kuşkusu yoktu. (GÇ 46)

Özellikle de, bu adın ve bu oğlun hakkını da verebilmek umuduyla Aydos'a yürüdü.
(O 233)

haklı bulmak (HOŞ 132) (O 185):

davasını, iddiasını, düşüncesini, davranışını doğru bulmak, yerinde görmek.

... kaynatam, bizi tamamiyle haklı bulmakla beraber 'talak' a pek taraftar görünmüyormuş. (HOŞ 132)

... Osman haklı bulmanın ve kabul etmenin en hoş söylenişi saydılar; gülüştiler. (O 185)

haklı çıkmak (HK 44) (O 255) (UMS 30):

davasının, iddiasının, düşüncesinin veya davranışının doğru olduğu anlaşılma.

Hani ölürse de kendini haklı çıkaracak nedenler yok değil. (HK 44)

Ecebay haklı çıkmıştı. (O 255)

... her alayda seni haksız çıkarmalarıyla o kadar çok karşılaşmışsın ki... (UMS 30)

haksız yere (UMS 53):

haksız olarak, hak etmediği hâlde.

Kardeş değil, kendi yiyeceklerine haksız yere ortak olmuş bir yabancı gibi görüyorlardı onu. (UMS 53)

hâl hatır sormak (HK 106) (O 150, 187, 338):

bir kimseye 'nasılsınız, ne durumdasınız' anlamında nezaket sorusu yönelmek.

Girerken hal hatır sormuştu Halime Kaptan (HK 106)

Daha bu kuşlukta, gidip anasını görmüş, hâl, hatır sorup el öpmüştü. (O 150)

Sonra, Orhan'ın, artık iyice kocayan ve bahçesine çekilen ustası demirci Hamdi'ye gidip hâlini, hatrını soruyor. (O 338)

hâle girmek (H.O.Ş 81, 81, 81, 131, 159, 171) :

... bir duruma gelmek.

Ve bu hâle girdikten sonra Cemil Bey gibi bir zevk sahibinin önüne çıkmağa cesaret eder? (H.O.Ş 81)

Gözümle gördüm, birkaç saat zarfında âdeta erimiş, bitmiş, tanınmaz hâle girmiş. (H.O.Ş 131)

... belki de ekmek parasına muhtaç bir hale girdiğini düşünerek bir gün... (H.O.Ş 171)

hâli kalmamak (O 6, 16, 16, 47, 346) :

gücü, takati, eski durumu olmamak.

Kımıldanacak hâli kalmamıştır; ama Deli Dumrul'laşmak hırsıyla sarsılıyor. (O 6)

Kılıç sallayacak hâli kalmayan... (O 16)

Kımıldayacak hâli kalmamıştır; ama meyve nerede? (O 346)

hâli vakti yerinde (GÇ 18,19) (MT 198):

paraca durumu iyi, zengin.

Bu davranış, hali vakti yerinde olu da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olsun. (GÇ 18)

Ama senin bu davranışın, Muhtar'ın dediği gibi, hali vakti yerinde olup da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olacak. (GÇ 19)

... Avrupa'daki tahsilinin son yıllarında, hali vakti yerinde bir çiftçi olan babanın işleri birdenbire bozulduğu için... (MT 198)

hâliinden anlamak (HOŞ 68):

bir kimsenin içinde bulunduğu güç durumu anlayarak sezip anlayış göstermek.

Canan'la hiçbir hasbihalde bulunmazdım amma, o benim halimden anlardı. (HOŞ 68)

hâline bakmamak (MT 22) :

kendisinin ne durumda olduğunu düşünmeden gücünü aşan işlere kalkışmak.

Sen Hâline bakmadan ağaca da mı çıkacaksın? (MT 22)

halt etmek (HK 45, 62) (MT 81) :

uygunsuz bir söz söylemek, uygunsuz davranmak, uygunsuz bir iş yapmak.

Ya, ne halt etmeye ateş ettin? (HK 45)

‘Bu köpek ne halt etmeye havlıyor?’ diye sordu Sabri. (HK 62)

İnanmayıp ne halt edecekti? (HK 81)

hamle yapmak (O 290) :

1) atılmak, saldırmak,

2) önemli bir işe girişmek, bir işte başarı sağlamak için çaba harcamak.

Orhan, gerçekten de , bir acayip hamle yapıyor, şaşırtıyordu. (O 290)

hangi rüzgar attı? (MT 57):

Bir yere uzun süre uğramamışken beklenmedik bir zamanda gelenlere sitem yollu söylenen bir söz.

Gucubeyle Mesule dadısının Boğaz’da Süruri Paşa yalısından buraya hangi rüzgar atmıştı? (MT 57)

hanım hanımcık (HOŞ 66):

1) oturaklı davranışları olan (kadın veya kız),

2) oturaklı bir biçimde.

Hattâ, öbürlerine nisbeten hanım hanımcık bir hali vardı diyebilirim. (HOŞ 66)

har vurup harman savurmak (O 12):

düşüncesizce ve hesapsızca harcamak, bol bol harcı tüketmek.

... güçlerini, kuvvetlerini, yeteneklerini, bahtlarını har vurup harman savurur. (O 12)

haraca bağlamak (MT 85, 120):

bir kimseyi belli zamanlarda kendisine belli miktarda para vermeye zorlamak.

Beni esrar kaçakçısı diye belleyerek ikide birde karakollara sürüklemeye ve haraca bağlamaya kalkarlarsa ne yapardım? (MT 85)

Böylece Hacı, bu kadıncağızları haraca bağlar ve canlarına tak deyip... (MT 120)

haraca kesmek (HK 71) (O 155):

zorbalıkla para koparmak veya çıkar sağlamak.

Köyleri haraca kesmiş, köy kadınlarını ürkütmüştü. (HK 71)

Derviş kulübelerini onlar basmakta, küçük ve savunmasız Türk ve Rum köylerini onlar haraca kesmektedir. (O 155)

harcı olmamak (YK 64)

bir iş, birinin yapabileceği nitelikte olmamak.

Her babayığidin harcı değildir bu! (YK 64)

harekete geçmek (BG 133, 213, 255, 324) (BKOV 9, 28) (GÇ 74) (O 207, 286, 293, 295, 331, 333, 333):

1) bir işi yapmaya başlamak, bitirmek amacı ile bir işe girişmek,

2) bir yerden bir yere gitmeye başlamak.

Öncelikle, toplumsal yarar uğruna Bakan, Genel Müdür gibi önemli kişilerin huzuruna giyimli kuşamlı kabul edilme fırsatı değerlendirilmekle kalmayıp, girişilen hayırlı uğraşın yarar ve öneminden söz edilerek âlicenaplık ve cömertliklerini harekete geçirmeye uğraşmak, insanların yoğun birebir yüz yüze gelebilmek cazip anlatım ve fısıltılara malzeme çıkarıyor. (BG 324)

N'olur, harekete geçin! (GÇ 74)

Sonunda karar verdi ve nisan ortalarında harekete geçti. (O 286)

harfi harfine (HOŞ 78):

1) tamamen, gerçekte olduğu gibi,

2) hiçbir değişiklik yapmadan.

Derhal sezindim ki, bütün lâfları harfi harfine Fatma Hanım'ın ağzından kapmış, bana kendi sözleri kendi düşünceleri imiş gibi tekrar ediyor. (HOŞ 78)

hasır altı etmek (BG 241):

1) bir işi haksız olarak örtbas edip unutturmaya çalışmak,

2) işlem görmesi için verilen kâğıdı alıkoyarak işlemi yürütmemek.

Bunu izleyen yıllarda da, yetkililerin eğitimle ilgili sorunların üzerine gidip nedenlerini araştırarak, gerekli önleyici ve giderici önlemleri almak yerine bunları hasır altı etmeyi yeğ tuttuğunu gösteren durumlarla karşılaştım. (BG 241)

hasret çekmek (BG 123, 124, 167) (BKOV 61) (HOŞ 161, 169) (MT 71):

özlem duymak.

Ağlamaklı bir sesle, ‘oğlum senin ömrün günün gurbet ellerde bana hasret çektirmekle mi geçecek?’ diye yakınıyordu. (BG 124)

Bu, bana yeterdi, ölünceye kadar hep onu sevmek, hep onun hasretini çekmek kuvvetini kendimde bulmak için. (HOŞ 169)

Fakat bu müddet esnasında durmadan sızıldanırlar; eski yoksul hayatın hasretini çekerler... (MT 71)

hasret gidermek (BKOV 60) :

özleme son vermek, kavuşmak.

Karısı sofrayı hazırlarken, Ali de çocuklarıyla hasret giderdi. (BKOV 60)

hasret kalmak (HK 9, 64):

özlemek.

Çaya kahveye hasret kaldık be! (HK 9)

Adam yüzüne hasret kaldım bir buçuk aydır, dağda bayırda. (HK 64)

haşır neşir olmak (HOŞ 23, 69):

kaynaşmak, bir arada bulunup uğraşmak.

... bahçıvan, ayvaz, uşak vesaire birbirleriyle geceli gündüzlü haşır neşir olmak imkanını bulurdu. (HOŞ 23)

Cemil Bey’le yeniden haşır neşir olacaktım. (HOŞ 69)

hatır için (BKOV 120) (HOŞ 153, 158) (O 72):

bir kimsenin, gönlü hoş olsun diye.

Öyle olmasa bile benim hatırım için gitmez misin? (HOŞ 153)

Sırf sizin hatırınız için kalkıp gelmişti. (HOŞ 158)

Pazarcıların hatırı içinmiş gibi, iki gündür açık giden hava, yatsıya doğru bozmuş...
(O 72)

hatır kırmak (BG 109) (UMS 29, 104):

üzmek, gücendirmek.

Viyana'daki ilk öğretmenlik yaşantımı anımsayıp, hatırını kırmadım. (BG 109)

Doğrusunu isterseniz, sevgili kızının hatırını kırmamak için dinliyor gibiydi böyle derken. (UMS 29)

Yeşim, Osman, Zeynep geldiklerinde hangisi elini uzatır, 'Gel!' diye çağırırsa, hatırını kırmıyor... (UMS 104)

hatır sormak (BG 35, 48, 101, 172, 184) (GÇ 27, 32) (HOŞ 144, 170):

bir kimseye 'nasılsınız, ne durumdasınız' anlamında nezaket sorusu yöneltmek.

Gönülsüz birkaç hatır sorma dışında Dr. Derviş boğazını birkaç kez temizledi, sonra içindekilerden biran önce kurtulmak istercesine hızla anlatmaya koyuldu. (BG 35)

Bu arada sizin de bir hatırınızı soralım dedik. (GÇ 32)

Bittabi, en sonunda nezaket icabı, selâm sabahı, hatır gönül sormağı da unutmuyorduk. (HOŞ 170)

hatırına getirmek (MT 148) :

hatırlamasına yol açmak.

Mesule bacı, bunu onun gene yavrularını hatırına getirmesine vererek derin derin göğüs geçirir; kafasını okşayıp kaşıyarak. (MT 148)

hatırında tutmak (BG 65):

unutmamak.

Ancak göz ve ellerin katılmadığı, yalnız kulağa dayanan bu öğretimden, sözcükleri ve cümle dizilerini hatırda tutabilmek pek kolay olmuyordu. (BG 65)

hatırı sayılır (GÇ 19) (O 308):

- 1) gerekli saygıyı göstermek,
- 2) önemli, oldukça çok (şey).

Selçuk'un kazandığı ödül, zar zor geçinen böyle bir aile için hatırı sayılır bir paraydı, hani." (GÇ 19)

Olaydan birkaç gün sonra, Söğüd'ün ileri gelen ve hatırı sayılan insanları... (O 308)

hatırına gelmek (BG 205, 328):

hatırlamak, aklına gelmek.

Ancak kaldırılan kapağın altındaki geleneksel İskoç Noel çöreğini görünce, açlık yine hatırımıza geldi. (BG 205)

Hatırıma emeklilik süremi kesin olarak hangi tarihte dolacağını hesap ettirmek geldi. (BG 328)

hatırına getirmek (HOŞ 107):

hatırlamasına yol açmak.

Hele babam aksi takdirde dahi böyle bir imkanı hatırına bile getirmek istemezdi. (HOŞ 107)

hatırından çıkmamak (MT 45):

sevdiği, saydığı birinin isteğini reddetmeyip gönlünü kırmaktan çekinmek.

... kâh uyuyup kâh uyanmakla geçen o yolculuk hiç hatırımdan çıkmaz. (MT 45)

hatırlarını hoş etmek (MT 134):

sevindirmek, memnun etmek.

Eyüp'te akraba ve ahababı bulunanlar, hazır gelmişken onlarında hatırlarını hoş etmek için mezarlarını arıyorlar ve yanlarında bir iki de misafir götürüyorlardı. (MT 134)

hava almak (BG 161) (BKOV 39, 42) (MT 36):

- 1) açık havada gezmek,
- 2) umduğunu bulamamak, hiçbir şey kazanmamak,
- 3) ferahlamak, açılmak, hoş vakit geçirmek.

Yağmur öyle çok yağmasa sokağa çıkar biraz hava alırdım fakat, sanki gök delinmişçesine rahmet pencerelere indiriyordu. (BG 161)

Bahçıvan karısını oraya bırakıp, hava alacağım diye kahveye gitmişti. (BKOV 42)

Hava ve güneş almak için bu odanın kepenklerini aralayınca yeniden dükkân oldu. (MT 36)

hava bozmak (HK 78) :

havada yağmur, kar, dolu veya fırtına başlamak.

Bu Halime Abla da nereden anladı havasın bozulduğunu. (HK 78)

hava çalmak (her biri başka bir) (BG 26):

her biri, birbiriyle çelişen, birbirine uymayan davranış ve düşüncede bulunmak.

He birisi başka bir hava çalıyordu. (BG 26)

hava kaçırmak (BKOV 55) :

1) nesnelere için içindeki havayı tutamayıp dışarıya vermek,

2) yellenmek.

Sol arka tekerin hava kaçırdığını fark etti. (BKOV 55)

havadan sudan konuşmak (HOŞ 120, 137) (O 80):

belli ve önemli bir konu üzerinde değil, rastgele konulardan konuşmak.

Zira, Cemil Bey'le halam arasındaki havadan ve sudan konuşmalara bir türlü katılamıyordum. (HOŞ 120)

Aramızdaki konuşma o kadar havadan sudandı ki, böyle ciddi bir bahis açmağa imkan göremiyordum. (HOŞ 137)

Berberliklerinin geri kalan süresinde, havadan sudan konuşuldu. (O 80)

havadan sudan söz etmek (BG 116):

belli ve önemli bir konu üzerinde değil, rastgele konulardan konuşmak.

Her zaman olduğu gibi havadan sudan söz ederek vakit kaybeden ziyaretin maksadını anlatmaya koyuldu. (BG 116)

havalara uçmak (GÇ 91)

sevinmek.

Çocuklar sevinçlerinden havalara uçtular. (GÇ 91)

havasını bulmak (HK 20) :

keyiflenmek, neşelenmek.

Sonrası... İnebolu'ya kadar uzanırız havasını bulursak. (HK 20)

havaya uçmak (BKOV 45) (HK 86) :

1) patlama dolayısıyla zarar görmek,

2) hiçbir şeye yaramamak, boşa gitmek.

Ölüsü bile yok, dedi. Havaya uçmadı ya (BKOV 45)

Eğer biri gizlenmeye kalkarsa uçurum bombayla sandalı havaya. (HK 86)

havsasına sığdıramamak (HOŞ 114):

aklı kabul etmemek.

Bu kadar büyük bir saadeti havsalama sığdıramıyorum. (HOŞ 114)

hayır dua almak (YK 73) :

kendisi için iyi dilekte bulunulmak.

Ben de büyüklerin ellerini öpüp hayır dualarını aldım. (YK 73)

hayır kalmamak (HOŞ 165):

işe yarar durumu kalmamak, artık işe yaramaz olmak.

Bir yağmurlar başladı mı ne yataktan ne yorgandan hayır kalacak. (HOŞ 165)

hayırdır inşallah (O 47):

1) anlatılan bir rüyayı iyiye yormak için kullanılan bir söz,

2) şaşma ve merak veren olgular karşısında söylenen bir söz.

İlk sözü de; hayırdır inşallah diye, rüyasını anlattı. (O 47)

hayra alamet değil (MT 8):

uğursuz sayılacak bir olay için kullanılan bir söz.

‘... Bu büyüklük pek hayra alamet olmasa gerek!’ derdi. (MT 8)

hayra yormak (O 99):

rüya veya olayı iyi bir durumun belirtisi saymak.

Aykut Alp bu değişikliği hayra yoruyor ve yorumunu, önce Ertuğrul Beğ Gazi’ye, sonra da Dursun Fakı’ya söylüyor. (O 99)

hayran etmek (MT 192) :

hayranlık duygusu uyandırmak, çok beğenilmek.

... sesinin ve okuyuşunun tatlılığına herkesi hayran etmiş olan hafız... (MT 192)

hayran olmak (MT 134) :

çok beğenmek.

... telmihlerine, tevriyelerine ve daha nelerine hayran oluyorlar. (MT 134)

hayranlık duymak (BG 202) (GÇ 60) :

çok beğenmek, tutkuyla bağlanmak.

Burada insanların birbirini olumlu ve yararlı buldukları isteklerinin gerçekleşmesi için gösterdikleri kolaylık ve desteğe hayranlık duyuyordum. (BG 202)

Selçuk, arkadaşının düşüncesine bir kez daha hayranlık duydu. (GÇ 60)

hayrete düşmek (H.O.Ş 107, 131) :

şaşakalmak, şaşırarak.

Fakat, beni hayrete düşüren nokta; o kadar iyi yürekli... (H.O.Ş 107)

Hakkı Paşa için ettiğin şu şefaata doğrusu beni hayrete düşürdü. (H.O.Ş 131)

hayretler içinde olmak (MT 26) :

şaşakalmak, şaşırarak.

Paşa hayretler içindeydi. (MT 26)

hayrı dokunmak (MT 43) :

yararlı olmak.

Zavallı çocuklar, benim odadaki, bana bile hayrı dokunmayan, göstermelik kasa gibi.. (MT 43)

hazır olmak (BG 187):

- 1) bir yerde var olmak, kendi bulunmak,
  - 2) bir şeyi hemen yapabilecek durumda olmak.
- Öğrenince yardıma hazır olduğunu söyledi. (BG 187)

hazıra konmak (BG 122):

başkasının emeğiyle ortaya çıkmış bir şeyden yararlanmak.
Hazıra konmak zorundadır. (BG 122)

hazırlık yapmak (BKOV 80, 83) :

hazır olmak için gereken şeyleri toplamak veya durumları sağlamak.
İkinci vakti eve geldiğinde herkesi hazırlık yaparken buldu. (BKOV 80)
Mektup geldiğinin ertesi günü İstanbul'a gitmek için hazırlık yapıp şehre indi.
(BKOV 83)

hedef almak (BG 275) :

- 1) nişan almak,
  - 2) ulaşılmak istenen amaca göre davranmak; 3) bir kimseyi, bir yeri yıpratmak, eleştirmek amacıyla karşısına almak.
- İkini devircilikse özel eğitim bölümü hedef aldı. (BG 275)

helâl olsun (O 92, 207):

- 1) bir hizmet veya özverinin istenilerek yapıldığını ve takdir edildiğini göstermek için kullanılan bir söz,
  - 2) 'hakkımı helal ediyorum' anlamında kullanılan bir söz,
  - 3) bir davranış karşısında sitemle söylenen bir söz.
- Öyle olsa al götür bütün varlığımı; helâl olsun. (O 92)
... çok gâzalarda kullanmanı dilerim! Hoş helâl ola. (O 207)

her kafadan bir ses çıkmak (YK 103):

bir konu üzerinde herkes rastgele konuşmak.

Her kafadan bir ses çıkıyor ve olayı anlatıyorlardı. (YK 103)

hesaba katmak (HOŞ 98) (O 101, 261):

dikkate almak, göz önünde bulundurmak.

Kaynatamı hesaba katmıyorum. (HOŞ 98)

Ve, Osman; ‘Ad bize ne gerek?’ diyen dervişi hesaba katmadan, orayı Malhun Hatun da görsün istiyor. (O 101)

... kararı için teşekkür borcunu hesaba katmamıştı... (O 261)

hesabına gelmek (MT 89):

yararına uygun, elverişli olmak.

Hesabıma uygun gelirse ne âlâ... (MT 89)

hesap kitap yapmak/ etmek (O 127) (MT 152):

ayrıntılarıyla hesap edip düşünmek.

... öyle dostluklara sahip ol, amma bel bağlama; hesabını, kitabını onlara dayama. (O 127)

Hasılı, ufak paranın pek hesabı, kitabı düşünülmeyen yerlerden biri de orasıdır. (MT 152)

hesap sormak (BG 175) (HK 45) (MT 169) (O 26):

1) bir konuda açıklama ve savunma istemek, sorumlu tutmak,

2) birini, birilerini yöntem veya yasa dışı davranışlarından dolayı sorguya çekmek,

3) tehdit ederek uyarmak.

Basının böyle, en güçlü sayılan otorite figürünün karşısına çıkararak ondan hesap sorması ve yanıt alabilmesi benim için hayli şaşırtıcı olmuştu. (BG 175)

Muhtar, yaktığı iki fişeğin hesabını soracaktı kendisinden. (HK 45)

Sonra, benden hesap soran varmış gibi... (MT 169)

hesap vermek (BG 113) (HOŞ 96):

1) bir işin sorumluluğunu yüklenmek,

2) herhangi bir davranışın sebebini açıklamak, anlatmak.

Başınıza bir şey gelirse Bakanlığa nasıl hesap veririm? (BG 113)

Hiç kimseye hesap vermeğe mecbur değilsiniz, hele yalan söylemeğe asla. (HOŞ 96)

heves etmek (MT 27) :

bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak.

Sonra, bir meslektaşla, bir akranla konuşur gibi bana kendisi de vaktiyle şiire heves etmiş, hatta bazı gazeller karalamış... (MT 27)

heyecana gelmek (MT 90) :

heyecanlanmak, heyecan duymak.

Hele bacı, kazın taşıyan kavuklu, kaftanlı yeni çeriler karşısında o kadar heyecana geldi ki. (MT 90)

heyecana kapılmak (H.O.Ş 14) (MT 29) :

aşırı derecede heyecan, coşku duymak.

... demekle beraber okurken kendimizi tutamayıp türlü heyecanlara kapılırız. (H.O.Ş 14)

... bunun benim için bir fal olduğunu anlayarak heyecana kapılıyordum. (MT 29)

hıncını çıkarmak (MT 157) :

öcünü almak.

Kime karşı olduğunu bilmediğim birikmiş bir hıncı bu biçarenden çıkarmak ister gibi âdeta zalim bir sevince yükleniyordum. (MT 157)

hırs basmak (MT 82) :

hırslı duruma gelmek.

... onu mektebe götürmekte olduğunu görünce beni bir hırs batı; pencereyi açarak arkalarından bağırdım. (MT 82)

hız vermek (BG 205) :

- 1) hızını artırmak, hızlandırmak,
- 2) isteklendirmek.

İşıldayan gümüş bezeli kutu düşlere yeni bir hız vermişti. (BG 205)

hızır gibi yetişmek (O 67):

birinin çaresiz kaldığı sıkışık bir zamanda, beklemediği biri, yardımına yetişmek.

Ve, Mihail av dönüşünde uğradıkları saldırıyı, Osman'ın Hızır gibi yetişip kendilerini kesin bir ölümden kurtarışını bir bir anlatmıştı. (O 67)

hiçe saymak (MT 201) (O 160):

önemsememek, önem vermemek.

Bununla beraber ihtiyaten, yahut da karısının sözünü hiçe saymış görünmemek için... (MT 201)

... kendilerine gelenekleri hiçe saymacasına buyurmaya kalkışiyordu. (O 160)

hin oğlu hin (MT 41):

çok kurnaz.

Çok kere birbirinden aptal görünen, fakat sırası gelince de şeytana külah giydirecek kadar hinoğlu hin olan bu iki müdürün hangisinin ötekine üstün olduğunu anlayamamışımdır. (MT 41)

hizaya gelmek (HK 82) :

davranışlarını düzeltmek, yola gelmek.

Sandalın başı Cide iskelesini geçmiş, köyün ilk evleriyle bir hizaya gelmişti. (HK 82)

hizaya getirmek (BG 109, 199):

birinin davranışlarını düzeltmek, yola getirmek.

Galiba onu hizaya getirmenin yolu, bu konularda daha bilgiç olduğumu hissettirip, eziklik duygusundan yararlanmaktı. (BG 109)

Onların yeterli ve uygun bulmadıkları girişim ve uygulamaları hizaya getirmekte küçümsenemeyecek bir ağırlıkları olduğu ortadaydı. (BG 199)

hizmet etmek (YK 42, 44) :

1) iş görmek, çalışmak,

2) birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak.

Ben doktor olmayı sadece köyüme, köylüme ve milletime hizmet etmek için istiyorum. (YK 42)

O doktor olup köyümüze ve milletimize nasıl hizmet edecek! (YK 44)

hor bakmak (O 193) :

değersiz saymak, değer vermemek.

Sana hor banarla yıkılacaktır. (O 193)

hor görmek (MT 86, 161, 208) (O 15, 22, 126, 126):

bir kimseye değersiz gözle bakmak.

Benim babamı hor gördüğüm zamanlar oldu, dedi. (MT 208)

Osmancık kendini hor görülmüş, aşağılanmış sayıyordu. (O 15)

‘Hey, Osmancık’ dedi, ‘sana, kala kala iki öğüdüm kaldı: Ululanma... düşmanını hor görme. (O 126)

hoş bulduk (YK 108):

‘hoş geldiniz’ sözüne verilen karşılık.

Hoş bulduk Mehmet! (YK 108)

hoş geldiniz (BG 102, 165, 256, 290, 290) (BKOV 37, 78, 90) (HK 15, 55, 89) (HOŞ 50) (O 5, 42, 111, 141, 153,205, 231, 241, 241, 254, 254, 268, 345) (UMS 9, 39, 39, 39, 91, 97) (YK 33, 33, 107):

gelen kişiye söylenen selamlama sözü.

‘Hoş gelmişsin. Dikilecek sökük, ütülenecek bir şey yok mu?’ diye sordu. (BG 165)

Abdullah Bey, gelenlere hoş geldiniz demiş olayı en ince ayrıntılarına kadar dinlemişti. (BKOV 78)

‘Hoş geldiniz Molla Beyciğim’ diye yerden bir temenna edip önüne bir seccade serdi. (HOŞ 50)

hoş görmek (BG 308,317) (HOŞ 57) (MT 121, 189, 196) (O 95, 205):

gücenilecek veya karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak.

Bu nedenle altmışından sonra katlanmak zorunda kaldığım duygusal sıkıntı ve sıkışmaları hoş görüyorum. (BG 317)

Dostlar öyledir. Hoş görmeli. (MT 189)

hey benim Aydın beğ kardaşım ve de Fatma bacım, bu iş Bânu Çiçeğin işidir, bağışlayın hoş görün. (O 205)

hoş olmak (YK 117, 117) :

1) şaşırarak,

2) hüzünlenmek.

Bu iyi insanlara itiraz etmek hoş olmayacaktı. (YK 117)

Yaptıklarını iyilikler karşısında için bir hoş olmuştu. (YK 117)

hoş tutmak (O 176, 341) (UMS 45):

birine iyi ve sevecenlikle davranmak.

Gönlünüzü hoş tutun. (O 176)

Bir de sana itaat edenleri hoş tut. (O 341)

... günün eğlenceli olaylarını anlatarak eşini hoş tutmaya çalışıyordu. (UMS 45)

hoşa gitmek (BG 265) :

beğenilmek, bir kişiden veya bir şeyden hoşlanmak.

Özel eğitim geliştirip, yerleşmenin başlangıcında böyle bir çatışmaya sorununu doğuşu hiç de hoşa gidecek bir durum değildi fakat... (BG 265)

hoşça kal (HK 98) (UMS 89, 108):

ayrılan kimsenin kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü.

‘Haydi hoşçakal Amca!’ diyebildi bir çırpıda!.. (HK 98)

‘Hoşça kalın Bayan Leylek!’ diye yineledi. (UMS 89)

Hoşça kal! (UMS 108)

hoşnutluk getirmek (O 5, 141, 345)

memnun olduğunu göstermek.

Ancak o zaman, ancak Bursa alınırsa erebilecektir gönül rahatlığına ve ancak o zaman gülümseyerek; ‘Hoş geldin, hoşnutluk getirdin’ diyebilecektir Azrail’e... (O 5)

Hoş geldiniz, hoşnudluk getirdiniz, hoşnudlukla yaşayalım. (O 141)

Osman gazi hân ancak o zaman, ancak Bursa alınırsa erebilecektir gönül rahatlığına ve ancak o zaman gülümseyerek; ‘Hoş geldin, hoşnutluk getirdin’ diyebilecektir Azrail’e... (O 345)

hoşuna gitmek (BG 128, 223, 265) (GÇ 10) (HK 30, 108, 128) (HOŞ 25, 65, 155, 158) (MT 90, 96, 167, 168, 197) (O 13, 272, 277) (UMS 78) (YK 17, 30, 57, 79, 85): beğenmek.

Yazı ve çizimlerdeki yetersizlikleri şakaya boğuşum, fırsat buldukça kendimi alay konusu yapışım hoşlarına gidiyordu. (BG 223)

Almanın bu davranışı, Muhtar’ın ve yanındakilerin çok hoşuna gitmişti. (GÇ 10)

Sarıçiçek’in hiç hoşuna gitmedi bu karşılaştırma. (UMS 78)

huy edinmek (O 74) :

bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek.

Lapa lapa yağın karın, onu-aşk, dışında-bütün ilişkilerden, ilgilenişlerinden ve huy edindiği tutum ve davranışlardın... (O 74)

hüküm sürmek (MT 51):

1) işbaşında olmak,

2) yaygın olmak,

3) etki, hız vb. sürmek, devam etmek.

... ve mahallede Arapçıklar için adeta Sudan geceleri hüküm sürer ki, biçareleri buraya toplayan da belki budur. (MT 51)

hüküm vermek (O 58, 129) (MT 197):

1) iyice düşündükten sonra bir karara varmak,

2) bir suçluyu mahkûm etme.

... bununla da kalmayarak uzun uzun arkasından baktığını gördüğüm halde gene hükmümü veremedim. (MT 197)

Ama hüküm vermek için geçir; olan olmuştur. (O 58)

... Osman'ı düşündürmekte, hüküm ve karar vermeye zorlamaktadır. (O 129)

hüner göstermek (H.O.Ş 38) :

1) beceriklilik ortaya koymak,

2) herkesin yapamayacağı bir işi yapmak.

Su halde beni açıkta gören olsa da nihayet bir yüzücülük hüneri göstermeğe kapıldığımı düşünmekle bunu mazur ve hattâ tabii görebilirdi. (H.O.Ş 38)

hüsrana uğramak (H.O.Ş 75) :

beklenen sonucun elde edilememesi sebebiyle çok üzülme, acı çekmek.

Roman ise bana, yoldun çıkan kadınların ergeç büyük bir hüsrana uğradıklarını gösteriyordu. (H.O.Ş 75)

hüzün çökmek (H.O.Ş 114, 137) (MT 103) :

hüzünlenmek.

Birden kalbimdeki sevinç dağılır ve yerine bir hüzün çöker gibi olmuştu. (H.O.Ş 114)

Pâkize Hanımefendi'nin yüzüne bir hüzün çöktü. (H.O.Ş 137)

İki Darülfünundan mezun memur, yerim küsür yıllık hizmetine karşı aldığı parayı söylediği zaman içime derin bir hüzün çöktü. (MT 103)

ısrar etmek (BG 56) (MT 166) (YK 94) :

1) bir konuda, bir düşüncede sürekli direnmek, ayak diremek,

2) çok istemek.

... ille de kardeşlerimden birisini yanımda kalmasına ısrar ediyordu. (BG 56)

... müdefalarında ısrar ediyor, cevap bulmaktan âciz kaldıkça... (MT 166)

Israr edince korka korka... (YK 94)

ıskartaya çıkarmak (BG 263):

değersiz bularak bir yana atmak, işe yaramadığı için ayırıp bir yana koymak.

Görevliler evlerden ıskartaya çıkarılmak istenen mobilya, giysi, buzdolabı, çamaşır makinasından tutun da, okunup bir yana atılmış kitaplara kadar ne verilirse kabul ediyor ve araçları ile topluyordu. (BG 263)

ışık tutmak (BG 166):

- 1) bir yeri ışıkla aydınlatmak,
- 2) düşüncesiyle kılavuzluk etmek, konuyu aydınlatıcı düşünceler söylemek, tutacağı yolu göstermek.

Sorunun başka bir boyutuna da Paul'un tanıştırdığı Ermeni asıllı bir avukatın babası ışık tutmuştu. (BG 166)

ibaret olmak (MT 18, 23) :

- 1) '-den' oluşmak, meydana gelmek,
- 2) ancak bu kadar olmak.

Zavallı hanımefendinin bütün kârı rehinler satılığa çıkarıldıkça eline kalan bir miktar paralardan ibaret olsa gerekti. (MT 18)

Bereket versin, her türlü harekete karşı olan nefretim, bu tehlikeleri önlüyor ve namert intikamlarım birer hayalden ibaret kalıyordu. (MT 23)

ibret almak (HK 115) :

ders almak.

'Kelepçeli altı kişi en önde gidecek!' diye tekrarladı, ibret olsun diye!' (HK 15)

iç çekmek (BKOV 105) (O 56, 269) (UMS 27, 109, 109, 111):

üzüntüyle derinden soluk almak.

Şerife Hanım'ın iç çektiği duyuldu. (BKOV 105)

Malhun Hatun sözünü, iç çekerek, bitirince, anası bir başka şey soruyor. (O 269)

‘Geçen yıl alt başımızdaki komşular eksilmişti yakınımızdan, bu yıl karşı komşulardan olduk’ diye iç çekiyor, bir süre dalgın kalıyordu. (UMS 27)

iç etmek (HOŞ 166, 166):

argo eline geçen bir şeyi sahibine bildirmeyerek kendine mal etmek

‘O, birtakım hile ve desiselerle, bir alay yalancı şahitler dinleterek bunları da iç etmiş.’ (HOŞ 166)

‘İç etmiş!’ Bu ne demek? (HOŞ 166)

iç geçirmek (YK 76, 91, 120):

derin soluk alarak üzüntüsünü belli etmek.

Dayım iç geçirdi: Öyle mi Mehmet? (YK 76)

Dayım iç geçirdi. (YK 91)

Sonra iç geçirdi: Allah kötüye düşürmesin oğul, dedi. (YK 120)

içeriye dalmak (BKOV 8, 44) :

1) kapalı bir yere hızlıca girmek,

2) bir yere izinsiz girmek.

İri yarı, pastacı kılıklı adam, Fatma Hanım’ın bayıldığını anlayınca hemen içeriye daldı. (BKOV 8)

Zevzek şaşkınlıktan kurtulup içeri daldı. (BKOV 44)

içi açılmak (YK 77):

güzel bir şey karşısında sıkıntısı dağılmak, ferahlamak.

Zaten dayımı gördükten sonra içim açılmıştı. (YK 77)

içi burkulmak (O73, 339):

bir şeye çok üzölmek.

‘Sen onlardansın’ diye param parça ediverince, Osman’ın içi burkuluyor, başı düşüyor. (O 73)

... içine sindiremediğini düşünüyor, içi burkulur gibi oluyor... (O 339)

içi cız etmek (HK 96):

ansızın içi sızlamak.

İçi cız etmişti Halime Kaptan'ın. (HK 96)

içi erimek (MT 166):

kaygı duymak, çok üzölmek.

Bu sığınışı şimdi bile her şeye rağmen, o çocukluktan kalma emniyet, hürmet ve sevginin bir parça devamı gibi görmek için, içim eriyor. (MT 166)

içi geçmek (O 46, 340):

- 1) istemeden kısa bir süre uyuyuvermek,
- 2) bir işe yaramaz duruma gelmek,
- 3) yaşlılıktan, güçsüzlükten isteksiz olmak, hiçbir şeye ilgi duymamak,
- 4) kavun, karpuz vb. yenmeyecek biçimde içi bozulmuş olmak.

Ancak ilk horozlar öterken tâkatı tükenmiş, içi geçmiştir. Sedire ilişmiş, oracıkta uyuya kalmıştır. (O 46)

Zorlamasa içi geçiverecektir. (O 340)

içi götürmemek (HOŞ 144):

- 1) acıklı bir durum karşısında dayanamamak,
- 2) kıskanmak, çekememek,
- 3) vicdanına sığdıramamak.

Bir türlü içim götürmüyordu. (HOŞ 144)

içi ısınmak (O 83, 166):

hoşlanmak, sevmek.

Bu odadan içi ısınmakta, rahatlamaktadır. (O 83)

Kız çocuğunu düşününce içi ısınıyordu, genişliyordu, ama önce erkek çocuk... (O 166)

içi içine sığmamak (BG 102, 193, 202) (HOŞ 80, 154):

telaş, sabırsızlık, coşkunluk göstermekten kendini alamamak.

İçim içime sığmıyor, başarıyı anlatacak birilerini bulup konuşmak istiyordum. (BG 193)

Odasından çıkarken içim içime sığmıyordu. (BG 202)

Bu günlerin, bu saatlerin dakikaları bile bana birer yıl kadar uzun görünüyor, içim içime sığmıyordu. (HOŞ 80)

içi içini yemek (O 22):

- 1) istediğini yapamama yüzünden üzülme,
- 2) dert etmek.

Ede Balı'ya gitmek için içi içini yiyor; gidemiyor. (O 22)

içi kabarmak (O 57):

- 1) iğrenme,
- 2) taşkın bir ağlama duygusu içinde bulunma,
- 3) duygulanma, heyecanlanma.

İçi kabarmışsa da öfkesini sürdürememiştir; boyun bükümüştür... (O 57)

içi kaldırmamak (O 299):

- 1) acıklı bir durum karşısında dayanamama,
- 2) kıskanma, çekememe,
- 3) vicdanına sığdıramama.

Sonra, ona daha fazla bakmayı içi kaldırmamış gibi, sırtını döndü; sanki panzehir arıyordu. (O 299)

içi rahat etmemek (GÇ 62) (HK 19, 104) (O 13, 227) (UMS 109) (YK 114):

kaygı duyulacak bir konu bulunmadığını öğrenerek ferahlamak.

Anlaşılan içi rahat etmemiş, arkadaşını yalnız bırakmamak için her şeyi göze almıştı. (GÇ 62)

Sandal suya atılana kadar tumda beklemezse içi rahat etmeyecekti. (HK 19)

Bu düşünce birden içimi rahatlattı. (YK 114)

içi sıkılmak (HOŞ 34):

bunalmak.

... akranım olan kızlarıyla konuşup gülüşmekten içim sıkılacak ve kendi güler yüzü yüreğime artık hiçbir ferahlık vermiyecekti. (HOŞ 34)

içi sızlamak (BG 207) (YK 73):

bir şey veya kişi için çok üzölmek.

Hele o yer yer yakınlarından geçtiğimiz otomobil, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi ev araçları mezarlıkları içimi sızlattı. (BG 207)

Nihayet, köyün çıkışındaki tümseği döndüğümüzde herkes görünmez oldu. İşte o zaman içim sızladı. (YK 73)

içi titremek (BG 35):

- 1) özen göstermek,
- 2) çok üşümek,
- 3) duygulanmak.

Önceleri kalkmaya davranacak diye içim titrerdi. (BG 35)

içi yanmak (HK 53) (O 122) (YK 23, 23, 23, 31):

- 1) çok susamak,
- 2) büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzölmek,
- 3) bir şeye karşı büyük bir özlem duymak.

Susuzluktan içi yanıyordu. (HK 53)

... anası kendisini görüp de halsiz halsiz gülümserken bunları hatırladı ve birdenbire içi yandı, kalbi mincıklanır gibi oldu. (O 122)

Ana acısıyla içim yanıyordu. (YK 31)

içinden çıkamamak (BG 191, 330) (HOŞ 170, 25) (MT 203):

karışık bir işin güçlüklerini yenememek, üstesinden gelememek.

Sanki herkes önlerindeki sorunu çözmek için değil, içinden çıkılmaz duruma getirmekte kullanırdı tüm yeteneklerini. (BG 330)

Cemil Bey'in annesi, bu samimi, bu candan kabul tarzı ile beni yalnız içinden nasıl çıkacağımı bilmediğim bir selamlaşma merasiminden kurtarmış olmadı... (HOŞ 25)
Talât'ın artık içinden çıkılamayacak bir kargaşalık halini almış görünen meselesi... (MT 203)

içinden geçirmek (BG 84, 281) (HK 77) (O 22):

bir şeyi yapmayı düşünmek.

İçinden herhalde hocaya karşı fazla saldırganlık yapamazlar diye geçiriyordum. (BG 281)

Oysa bütün bunları Halime Ablası için söylemeyi geçirmişti içinden. (HK 77)

Çene kemikleri zonklayarak geçiriyor içinden; 'çıkacağım karşısına'. (O 22)

içinden geçmek (GÇ 63) (HOŞ 122) (MT 130):

bir şeyi yapmayı düşünmek.

Bir şey demediler ama, birbirlerinin içinden geçeni anladılar. (GÇ 63)

Zira, o bana, ben ona hiçbir söz söylemeden birbirimizin içinden geçenleri anlıyorduk. (HOŞ 122)

... kendisini âdeta kucağında taşıyan bu genç adama karşı birdenbire içinden ne geçmişti? (MT 130)

içinden gelmek (BG 42, 44, 47, 114, 335) (BKOV 33, 110, 111, 111) (HOŞ 159) (MT 196) (UMS 15, 111, 111):

bir şeyi yapmak için içten bir istek duymak.

Kokusuz bir çiçek, fakat günden güne gelişip avucu dolduran bir heybetliliğe erişince saygı duymak geliyor insanın içinden. (BG 335)

Geri dönmek, Osman'ı bağrına basmak ve 'Çocuğu burada bırakmam' diye haykırmak geliyordu içinden. (BKOV 33)

Herhalde içinden geldiği gibi, içinden gelen sözler, seslerle türküleştirirdi taşan sevinçlerini. (UMS 15)

içine çekmek (BG 176) :

- 1) soluk almak,
- 2) bilincine varmak, anlamak.

... ormanlarda her renkten yaprak yağmuru altında çürük bitki kokularını içimize çekerek dolaşıyorduk. (BG 176)

içine kapanmak (BG 184, 200):

çevresindeki kişilerle ilgi kurmamak, duygularını kimseye açmamak.

Anlaşılan, biraz da içine kapanmış bir gençti. (BG 184)

Tanıdığım yatılı okullar dış ilişkilere epeyce açık olmalarına, her tür araç-gereç ve olanaklarına rağmen içine kapanmış kurumlar durumundaydı. (BG 200)

içine sinmek (O 339) (YK 84):

- 1) isteğince olduğu için huzur ve mutluluk duymak,
- 2) içi rahat etmek.

Ve, Gazi hân, birkaçının dışında, bu mutlulukları ve kendi mutluluklarını tam tadamadığını, içine sindiremediğini düşünüyor... (O 339)

Hatice'yi yengemle bırakmak hiç içime sinmedi; fakat onu yanımızda götürmek de olmayacaktı. (YK 84)

içini açmak (H.O.Ş 112) (YK 85):

- 1) derdini anlatmak, içini dökmek,
- 2) gönle ferahlık vermek, gönlü ferahlatmak.

Gördüklerim içimi açmıştı. (YK 85)

İçini bana açmayıp da kime açacaksın? (H.O.Ş 112)

içini boşaltmak (MT 34):

- 1) sıkıntı ve derdini söylemek,
- 2) öfkesini açığa vurmak,
- 3) banka, şirket vb.ni yasal görüntü verip soymak.

... her birine yenip yutulmaz hamal küfürleriyle karşılık vererek içini boşaltırdı. (MT 34)

içini çekmek (BG 132, 134, 166) (BKOV 94, 118) (GÇ 23, 50, 69, 81) (HK 137) (HOŞ 51, 121, 168) (MT 64, 135, 179, 196) (O 138):

üzüntüyle derinden soluk almak.

‘Haç yolu oğlum, o nur yolu...Can tendeyken Mevlâm görmek nasibetsin!’ diye içini çekti. (BG 132)

İçini çekerek: -İnşallah!... dedi. (GÇ 23)

Ya ara sıra derinden derine içini çektikçe titreşen dudaklarının renksizliği! (MT 179)

içini dökmek (HK 64) (HOŞ 86):

1) derdini anlatmak, iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini bir bir anlatmak,

2) ferahlamak, rahatlamak.

Ama ne korkusu korkuya benziyordu ne içini dökmek istediği bir sevgiye... (HK 64)

O, bana tatlı sözler söyliyerek, ben, ona içimi dökerek kâh dakikalarca, kâh yarım saat, bir saat yan yana, baş başa. (HOŞ 86)

içini okumak (BG 94, 129) :

birinin gizli, saklı düşüncelerini anlamak.

Sanki bakışları içimi okumaya çalışıyormuş gibiydi. (BG 94)

Hastalık evhamlısı ya da içinin okunmasından kaçınmaktadır. (BG 129)

içini sarmak (BKOV 101) :

sürekli düşünmek, hep onunla meşgul olmak.

Hemen sorumluluk duygusu içini sarmıştı. (BKOV 101)

içini sıkmak (H.O.Ş 171) :

sıkıntı vermek.

Benim bile içimi sıkmağa başlayan bu dâva kim bilir onun ne kadar bunaltıyordu. (H.O.Ş 171)

içini yemek (HOŞ 117):

çok üzölmek.

Böylece içimi yiyip durduğum sırada halam, tebessümlerinin en tatlısıyla gülümsiyerek elindeki kağıdı bana uzattı. (HOŞ 117)

içli dışlı olmak (HOŞ 76, 137):

karşılıklı olarak candan ve içten davranmak, teklifsiz görüşmek.

Cemil Bey'in bu tezkeresi üzerine ben Faik Paşa'nın kızı Münire, Zeyrekli Fatma Hanım denilen bir mahalle karısıyla içli dışlı olacaktım. (HOŞ 76)

Bilemezsiniz, Hakkı Paşalar'la ne kadar içli dışlı idik. (HOŞ 137)

içten içe (HK 76) (O 292):

gizli gizli.

Zeynel de, Halil de, Halime Ablasının bu işteki anlayışını şaşırılmışlar, içten içe örmüşlerdi bu becerikli kadını. (HK 76)

Ama bu mutluluk, içten içe sürüp gitse, hatta güçlense de, belirtilerini tez yitiriyor. (O 292)

idare etmek (BG29, 43, 89, 90, 93, 95, 97) (BKOV 81, 81, 82) (MT 41, 59, 73, 97, 165, 191) (YK 91):

- 1) yönetmek, çekip çevirmek,
- 2) tutumlu kullanmak,
- 3) yetmek, yetişmek,
- 4) alışverişte yeterli olmak, kurtarmak,
- 5) göz yummak, hoş görmek,
- 6) örtbas etmek.

Sağ göz için bir iridektomi ameliyatı yapıp, beni idare edebilecek görme gücü sağlayabilmek mümkünmüş. (BG 29)

Şerife Hanım tek başına çiftliği idare edemiyordu. (BKOV 81)

Sesimi iyi idare ettiğim için, beni polis sandığına şüphe yoktu. (MT 59)

ifadesini almak (BG 195):

- 1) sorguya çekmek,
- 2) görgü tanığının anlattıklarını yazmak,
- 3) *argo* tepelemek,
- 4) *argo* üstün gelmek, yenmek.

Komutçu bir sesle polis olduğunu, önce ifademini alınıp, kırık çıkık olup olmadığının belirlenmesi için hastaneye gitmem gerektiğini açıkladı. (BG 195)

iftiraya uğramak (BG 289) :

kasıtlı ve asılsız suç yüklenmek.

İlkokuldayken bir gün küçük kardeşimin iftirasına uğrayıp, babamdan bir şamar yemiş... (BG 289)

ihtiyaç duymak (BG 150) (MT 126) :

o kimse veya şey gerekli saymak.

Alış-veriş şimdilik gerekli olmadığı, ihtiyaç duyuyorsam haber vereceğimi belirterek, konusu geçiştirdim. (BG 150)

... bütün insanlığı kardeş gibi göğüslerine basmak ihtiyacını duydukları bu ilahi dakikalarda kendilerini tutamayıp ıskartaya dayak atanlar bile olurdu. (MT 126)

iki çift laf etmek (HK 30) :

- 1) birkaç söz söylemek,
- 2) bir araya gelerek sohbet etmek.

İki laf eder açılırdı. (HK 30)

iki paralık etmek (HK 34):

değerini düşürmek.

Sen tüfeği, namusunu iki paralık etmek isteyenler için kullanırsın, dememiş miydin? (HK 34)

iki paralık (O 24):

değersiz.

İki paralık güneşe aldanıverir, sonra da karda, ayazda kavrulur giderler. (O 24)

iki yüzlü (O 90, 91) (HOŞ 66, 66):

içtenlikli olmayan, birinin yüzüne karşı başka, arkasından başka konuşan.

Susarsam seni kandırarak iki yüzlülüğe katlanmış, sana da, kendime de saygısızlık etmiş olurum. (O 90)

İki yüzlü karı, iki yüzlü karı: derdi. (HOŞ 66, 66)

ilah gibi (MT 178) :

çok yakışıklı (erkek).

Bekli de benim İsmail'e bir ilah gibi göklere çıkardığı adam. (MT 178)

ilan vermek (BG 83) (BKOV 41) :

çeşitli basın yayın organlarıyla bir durumu duyurmak, açıklamak.

İlk akla gelen gazetelere ilan vermektir. (BKOV 41)

ileri atılmak (HK 26, 80) (GÇ 11) :

öne doğru çıkmak.

Yelken birden şişmiş, sandal ileri atılmıştı bile. (HK 26)

Birden ileri atılan sandal, çakılır gibi gömüldü sulara. (HK 80)

Pek belli oluyor du ama, görünmeyen ayaklarıyla suyu itip biraz daha ileriye atılmak için büyük çaba harcıyordu. (GÇ 11)

ileri gelmek (BG 119, 157, 312) (GÇ 62) (HOŞ 62, 149) (MT 35):

1) oluşmak, meydana gelmek,

2) neden olmak,

3) bağlı bulunmak.

Benzeri kargaşalar belki de güdüm oyunundaki acemiliğimizden ileri geliyor. (BG 312)

Heyecanları, şimdi ne olduğunu bilmedikleri bu cisme karşı olan meraklarından ileri geliyordu. (GÇ 62)

Sözde İstanbul'daki kesatlık da bundan ileri geliyordu. (HOŞ 62)

ileri geri lâf etmek (HK 33):

yersiz ve gönül kıracak biçimde konuşmak.

Senin evden çıktığını görenler, ileri geri lâf etsinler namusum üzerine, öyle mi? (HK 33)

ileri gitmek (GÇ 19) (HK 74, 101, 110) (UMS 23):

1) söz ve davranışta ölçü dışına çıkmak, gereksiz, aşırı davranışta bulunmak,

2) ilerlemek, gelişmek.

Çünkü, çeşitli nedenlerle bir ilkokul bitirememenin ve yalnızca bir ‘okur-yazar’ olmaktan ileri gidememenin ezikliği içindeydiler. (GÇ 19)

Çok ileriye gittiğimi sezmiş, kızarak başımı önüme eğmişim. (HOŞ 101)

... sırtlarına, sağrılarına konup kalkmalarına ses çıkarmazlar, daha da ileri giderek, göz kapaklarını indirir... (UMS 23)

ileri sürmek (BG 76, 130, 155, 174, 209, 234, 235, 242, 271, 284, 307) (GÇ 38, 38):

1) öne doğru yürütmek,

2) bir düşünceyi veya tasarıyı önermek, serdetmek.

Dua ve tapınma yoluyla ruhun zaafı yenilince tüm tensel dertlerin de sona ereceğini ileri sürüyordu. (BG 174)

Aradan üç-dört gün geçmeden, orta yaşlı, hızlı konuşan ve pek de güven vermeyen bir adam çıka geldi ve kör oğlunu, polislerin dilenci diye böyle bir işe giriştiğini, alıp evine, anasına götürmeyi istediğini ileri sürdü. (BG 271)

Olabilir ya! Hem sözü edilen mumyanın bizim gölün altında yatmadığını kim ileri sürebilir? (GÇ 38)

ilgi çekmek (BG 222) :

çevresinde ilgiyi, dikkati ve merakı üzerine toplamak, alaka çekmek, alaka toplamak veya alaka uyandırmak.

Önemli olan aktaracağım içeriği ilgi çekecek biçimde sunabilmektir. (BG 222)

ilgi duymak (BG 223) (GÇ 9, 9) :

bir işe, bir olaya, bir kimseye önem vermek, yakınlık duymak.

Karşınızdaki insanın adınızı hatırlayacak kadar size ilgi duyması, gönül kazanabilmenin ilk adımıdır. (BG 223)

... köpeklerin başında bekleyen çocukları görmüş, büyük bir ilgi duymuştu. (GÇ 9)

O da, en az çocuklar kadar sonucu ilgi duymaya başlamıştı. (GÇ 9)

ilgi görmek (GÇ 5) (HK 110) (O 116) :

ilgi çekmek.

Ama yarış, büyükler arasında, en az küçükler kadar ilgi görüyordu. (GÇ 5)

Beklediği ilgiyi de gördü. (HK 110)

... beklediği ilgiyi gördüğüne de inanmış olarak asıl söyleyeceklerini söylüyor. (O 116)

ilgi göstermek (BG 180, 249) (GÇ 73) (UMS 87) :

ilgisini esirgememek, belli etmek.

‘İnsana ancak ana-babası bu türden bir ilgi gösterebilir’ diye onu mazur göstermeye girişti. (BG 180)

Onla da Kurt Goldman’ı tanıdıkları için ne kendisine ne de otomobiline ilgi gösteriyorlardı. (GÇ 73)

Ben sadece her annenin kimsesiz küçüklere göstereceği ilgiyi gösterdim sana. (UMS 87)

ilgi toplamak (GÇ 7)

1) ilgisini yoğunlaştırmak, belli etmek,

2) ilgi görmek.

Çünkü bugüne değin girdikleri yarışların çoğunda derece almışlar, böylece hayli sevgi, ilgi, daha doğrusu yandaş toplamışlardı. (GÇ 7)

ilgisini çekmek (BG 246)

ilgisini, dikkatini ve merakını üzerinde toplamak, alaka duymak.

Bu ve benzeri nedenler yüzünden eğitimcilerin dikkat ve ilgisini ruh sağlığı konu ve sorunları üzerine çekerek, çocuğun harcanabilir bir malzeme olmadığını benimsetmenin önemine inanıyorum. (BG 246)

iliklerine işlemek (BG 269):

- 1) çok ıslanmak,
- 2) çok üşümek,
- 3) bütün varlığını kaplamak, çok etkilenmek.

Fakat, beynimize ve duygularımıza sinen insanlık faciasının etkisi, sıtma nöbeti gibi iliklerimize işlemiştir. (BG 269)

ilişki kurmak (BG 140, 169, 184, 185, 230, 231, 312) (GÇ 63) (O 16, 21):

bağlantı sağlamak, ilgi sağlamak.

Âşık ise meyvelerin tadı ile sevgilisinin dudakları arasında ilişki kurar muhakkak. (BG 140)

Bir tahta parçasıyla tarihi yapıt arasında bir ilişki kuramadılar kolay kolay. (GÇ 63)
Osmancık'ın Mihail Kosses ile tanışması, babası Ertuğrul'un Sultan Alâaddin ile ilişki kurmasına benzetmişti. (O 16)

imdadına yetişmek (BG 218) (GÇ 25) (H.O.Ş 31, 42, 75, 91, 140) (MT 13, 24, 46, 186) :

yardım etmek.

Bu kez de talih kuşu imdadıma yetişti. (BG 218)

Bu işte, imdadıma yetişse yetişse gene Cemil Bey yetişecekti. (H.O.Ş 75)

Allahın büyüklüğüne bakın ki talih burada da imdadıma yetişiyordu. (MT 24)

imkân vermek (BG 321) :

olanak sağlamak.

Ancak, bu yöntem işlikte çalışanlara yeterli seçim sağlayabilecek bir ödeme düzeyi tutturabilmeyi imkân vermiyordu. (BG 321)

in cin yok (MT 140):

hiç kimse yok.

Geceydi; sıkı ve serin bir yıldız rüzgarı estiği için güvertede in, cin yoktu. (MT 140)

ince eleyip sık dokumak (BG 89):

bir şeyi en küçük ayrıntılarına kadar araştırmak, gözden veya elden geçirmek.

O sırada geçen küçük bir olay ince eleyip sık dokumadan birkaç ay daha orada kalmamı kolaylaştırdı. (BG 89)

insan gibi (BG 273) :

insanlara yaraşır biçimde.

İnsan, insan gibi davranmaya zorlamak içinde, dileği zaman her zayıfın bildiğini bükemeyeceğine inandırmaktır. (BG 273)

insan içine çıkmak (MT 187) :

toplum içine karışmak, başkalarıyla ilişki kurmak.

İnsan içine çıkmaktan utanır; mahallede yüzünü gören yok gibidir. (MT 187)

intikam almak (BKOV 47) :

öç almak.

Ve intikam almak için her şeyi yapar (BKOV 47)

ipin ucunu kaçırmak (HOŞ 22, 35):

yönetimde veya bir şeyi kullanmada gereken ölçüyü yitirmek.

İşte, gene ipin ucunu kaçırdım. (HOŞ 22)

Ah işte, yine ipin ucunu kaçırdım. (HOŞ 35)

iple çekmek (HOŞ 28, 80) (O 275):

sabırsızlıkla beklemek.

... sabahı, bir yandan öbür yana dönerek iple çekdim. (HOŞ 28)

Fatma Hanım'ın, bir pazartesi tayin ettiği bu mutlu perşembeyi iple çektiğim üç günü ve bu üç günün yetmiş seksen saatini nasıl geçirdim bilemiyorum. (HOŞ 80)

Ve, Orhan, gelecek Pazar gününü iple çekmektedir. (O 275)

istifini bozmamak (BG 145):

aldırış etmeyip durum ve davranışını değiştirmemek.

Hani yabancı bir hızlı yatırımcı Çin imparatoruna, kentleri arasında tren yolu yaparsa bir günde erişebildikleri yere bir saatte ulaşabileceklerini anlatmaya uğraşıyormuş; o da hiç istifini bozmadan, ‘arta kalan zamanımı nasıl geçireceğim?’ diye sormuş. (BG 145)

iş bitirmek (HK 118):

bir işi iyi bir sonuca ulaştırmak.

‘Binbaşım!’ dedi, ‘Kaptanımı da getireyim size, bu iş bitsin.’ (HK 118)

iş çıkarmak (BG 227):

1) çok iş yapmak,

2) gereksiz, uğraştırıcı bir işe yol açmak, sorunlara neden olmak.

Anlaşıldığına göre bürokratik kurallar ve engellerle didişerek iş çıkarabilecek duruma gelebilmem için yıllarca bu tehlikeli sulara yol alabilmeyi bellemek gerekiyordu. (BG 227)

iş düşmek (GÇ 5, 6, 11) (HK 13, 27, 86):

birinin yardımına gereksinim duymak.

Burada, köpekler kadar sahiplerine de iş düşerdi. (GÇ 5)

Şimdi tüm iş, köpeklere düşüyordu. (GÇ 11)

Baban askerden dönene kadar bu iş bana düşecek anlaşılır. (HK 86)

iş görmek (BG 127, 134) (BKOV 57) (MT 97, 114, 152) (O 36, 36, 55, 137, 300):

1) iş yapmak,

2) iş yapmaya uygun olmak.

O, benim ne iş gördüğümü öğrendiği zaman ürkmüştü... (MT 152)

... ancak bunlara göre iş görebilir; ancak bunlarla iş görmelidir. (O 36)

Küçük gruplarla iş görmeyi seviyor. (O 55)

iş işten geçmek (BG 29, 210) (GÇ 32) (O 40, 147, 218):

bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak.

Sol göz için iş işten geçmiş. (BG 29)

Ama iş işten geçmişti. (GÇ 32)

İlk giren yedi sekizi, durumu görmüş, ama gem kasana kadar iş işden geçmişti. (O 147)

iş karışmak (BKOV 42):

1) herhangi bir konuda katkıda bulunmak, görev almak,

2) herhangi bir konuda olumsuz yönde müdahale etmek.

Bahçıvan işin karıştığını görünce korkmuş, ‘ben karışmam’ demişti. (BKOV 42)

iş olsun diye (GÇ 80, 88):

gereksiz bir hareketi belirtmek için kullanılır.

Anımsadı ya, biraz da iş olsun diye sordu. (GÇ 80)

Selçuk, iş olsun diye: -Bir şey mi var? diye sordu. (GÇ 88)

sarpa sarmak (BKOV 32)

iş, içinden çıkılması zor bir duruma girmek.

Sorun çıkarma bana, zaten işler sarpa sardı. (BKOV 32)

iş tutmak (BG 78):

1) iş yapmak, çalışmak,

2) *kaba* cinsel ilişkide bulunmak.

Bunu görkemli dikiş kutuları, çiçek ve çamaşır sepetleri izledikçe içimde geçim güvencesi gibi bir duygu da geliyor, hiçbir iş tutmasam da, bu yoldan ekmeğimi kazanabilirim inancı her gün biraz daha güçleniyordu. (BG 78)

iş var (HK 143):

bu nesneden çok yararlanılacağı, bu kişinin iyi işler yapacağı anlaşılıyor.

Çok iş varmış tüfeğinde. (HK 143)

iş vermek (BG 210, 323):

- 1) birine yapacak iş göstermek,
- 2) *argo* gönlü olduğunu gösterecek davranışlarda bulunmak, pas vermek.

Bu konuda okul müdürü ile de konuşarak böyle birisi gelebildiği takdirde iş verebilme imkânını sordum (BG 210)

Oysa, Batı dünyası İkinci Dünya Savaşı yüzünden, her tür sakata iş vermenin yolunu açmış ve bunların bazı yönlerden sağlam işçilerden de üstün olabileceklerini gömüştü. (BG 323)

iş yapmak (BG 66, 263, 264) (BKOV 46, 99) (GÇ 52) (YK 108) :

çalışmak.

Bu işi yapamamağın hemen anladı. (BKOV 46)

Kendi kendinize iş yapmamalıydınız. (GÇ 52)

Seval'imizi kurtardığı zaman sanki çok basit bir iş yapmış gibi davrandı. (YK 108)

işaret vermek (GÇ 11) (O 297) (UMS 22, 22) :

bir araç kullanarak bir şeyi belli etmek.

Ve muhtar, Temel'e yarışı başlatması için işaret verdi. (GÇ 11)

Onlar, atlarının üzerinde bekleyecek, Kanur Alp Kurt seyisle işaret verince de ılgar edeceklerdi. (O 297)

'Dikkat, Yırtıcı Kuş!' işareti veriyorlardı. (UMS 22)

işe girmek (HK 104) (BKOV 42, 100, 100):

göreve, çalışmaya başlamak.

Ben çok karışık işlere girmedim; ama şunu da öğrendim en sonunda... (HK 104)

Bu işe girdiğine çok pişman olmuştu. (BKOV 42)

Bir işe girer çalışırım, dedi. (BKOV 100)

işe karışmak (H.O.Ş 65) :

- 1) herhangi bir konuda katkıda bulunmak, görev almak,
- 2) herhangi bir konuda olumsuz yönde müdahale etmek.

... harem dairesini her işine karışır, evin asıl emektar insanlarını kızdırırlar, hele Şehraz Kalfa'yı çileden çıkarırlardı. (H.O.Ş 65)

işe yaramak (BG 16, 24, 56, 63, 66, 66, 67, 92, 92, 108, 172, 192, 207, 219, 221, 227, 235, 237, 327, 327, 329) (BKOV 58) (GÇ 25, 54) (HK 12, 36, 49, 58, 77, 79, 97, 105, 106, 137, 142) (HOŞ 97) (MT 104) (O 147, 151, 168, 177, 328):
elverişli olmak.

Bu işi ele geçirip yazıhanenin yazışmalarını üstlenebilirim oldukça işe yarayabileceğimi düşündüm. (BG 67)

Bay Kurt Goldman'ı izlemekte belki işimize yarar, dedi. (GÇ 54)

Hakkımızda deyecekleri işe yarar. (MT 151)

işi bitirmek (GÇ 42, 61) (HK 17) (HOŞ 68) (O 302) (UMS 60):

1) işi sona ermek,

2) *argo* öldürmek.

Bekir, işi bitirmiş karşısında dikiliyordu. (HK 17)

Osman düğün için Bilecik'e davet edilecek, gelince de işi bitirilecektir. (O 302)

Annem gelmeden bu işi bitirelim. (UMS 60)

işi bitmek (BKOV 22) (MT 103) (O 212, 291, 294)

1) işi sona ermek,

2) hâli, gücü kalmamak.

Şu çocuk işi bitsin. (BKOV 22)

Daire boşalıyor, fakat onun işi bir türlü bitmiyordu. (MT 103)

Hasan Alp'in işi bitmişti. (O 291)

işi bozulmak (MT 198):

yapmakta olduğu işten gereği kadar kazanç sağlayamaz olmak.

... hali vakti yerinde bir çiftçi olan babanın işleri birdenbire bozulduğu için kadın, boynundaki beşibirlikleri... (MT 198)

iş çıkmaq (BG 272) :

başka bir işle meşgul olmak.

Daha önce gelenin kim olduğunu sorduk, ‘akrabam, işi çıktı gelemedi,’ diye yanıt verdi. (BG 272)

iş düşmek (UMS 13):

birinin yardımına gereksinim duymak.

Günün birinde yargı organlarına işim düşerse seni avukat tutacağım. (UMS 13)

iş görülmek (O 176):

iş yapılmak.

... ancak Osman beğın işi görüldükten sonra Köprücüğe gönderileceğini de öğrenmişti. (O 176)

iş ne? (H.O.Ş 128) :

ne işi var?

... Cemil bey’in aralarda işi ne diyeceksiniz. (H.O.Ş 128)

iş olmak (HK 10, 30):

1) yapacak bir şeyi bulunmak,

2) işi istediği gibi bitirmek,

3) uğraşma zorunda olmak.

Bir ineğin iki çocuktan çok işi olur. (HK 10)

Evde korkulacak biri olmazsa çocuk dediğin yaratığın evde ne işi olurdu!.. (HK 30)

işin başı (BG 310) (HK 41, 126):

bir işin en önemli noktası.

İşin başından itibaren, alışılmış yollardan, alışılmış makam ve hizmetler yönünde ilerleyip yükselmeye özen duymamış, daima kimsenin el atmadığı, ilgi çekmeyen ya da unutulmuş işlere yönelerek kendime bir uğraş alanı yaratmayı yeğlemiştım. (BG 310)

Ölecek olan, nasıl olsa işin başında ölürdü. (HK 41)

Makinist, eğer içerde işin başında ise onunla beş kişi olmaları gerekirdi. (HK 126)

işin içinden çıkmak (HK 36) (HOŞ 12, 78):

- 1) bir şeyi anlamak, bir sorunu çözümlmek,
- 2) güç bir sorunu çözemeyince kestirip atmak,
- 3) bir konudan veya işten uzak durmak, kaçmak.

Bereket versin fenerleri, çakışlarından tanıdığı için gözleri kapalı da olsa çıkıyordu işin içinden. (HK 36)

İşte, kaç gündür, düşünüp taşınıyorum ve bir türlü işin içinde çıkamıyorum. (HOŞ 12)

Zaten kendi başıma işin içinde çıkabilmemin imkanı var mıydı? (HOŞ 78)

işin içinden sıyrılmak (BG 280, 309):

- 1) bir şeyi anlamak, bir sorunu çözümlmek,
- 2) güç bir sorunu çözemeyince kestirip atmak,
- 3) bir konudan veya işten uzak durmak, kaçmak.

Bakanlığın böyle bir uygulamaya geçmesini neredeyse yüz akıyla işin içinden sıyrılmak sayıyordum. (BG 280)

Okul müdürü, bağlı olduğu daireye bu son sınıf öğrencilerine diploma verilip verilmeyeceğini soruyor, İcra Dairesi de bunu Kurul'a havale ederek, işin içinden sıyrılmak istiyordu. (BG 309)

işin rengi değişmek (BKOV 78) :

konu başka biçimde gelişmek, öncekinden farklı davranmaya başlamak.

Akşam olup, Abdullah Bey gelince işin rengi değişti. (BKOV 78)

işine gelmek (MT 5, 106, 106) (O 66, 67):

çkarına, amacına, düşüncesine uygun olmak.

Koşmaca, kaydırak, birdirbir gibi oyunlar asla işime gelmezdi. (MT 5)

Fakat emirlerime de itiraz edilmemeli!.. İşinize gelirse!.. dedi ve yazı yazmaya başladı. (MT 106)

Ne ki, açığa vurmazdı... belki de vurmak istemezdi... vurmak işine gelmediği için belki. (O 66)

işini bilmek (BG 122) (GÇ 29,78):

nereden, nasıl yararlanacağını bilmek, çıkarını bilmek.

Din adamından daha çok işini iyi bilen bir ekinciydi sanki. (BG 122)

İşini biliyordu Arap. (GÇ 29)

İstedikleri kadar ardından 'Gel' diye seslensinler, o işini biliyordu. (GÇ 78)

işini bitirmek (BG 127) (HK 30) (O 245):

1) işi sona ermek,

2) *argo* öldürmek.

Bir akraba yıllardır kendi başıma yaptığım sakal tıraşına yardımcı olmakta direnmiş, yüzümü keserim endişesiyle de işimi bitirinceye dek beni arkamda izleyip durmuştu. (BG 127)

Gelin ineğin bakımını yapmış, avluyla, ahırla işini erkenden bitirip kapıyı sürgülemişti. (HK 30)

Akça koca gibi değildi o; sabırsızlanıyor, öfkeleniyor, Osman beğ işini bitiriversin istiyordu. (O 245)

işini görmek (BG 270) (BKOV 57) (GÇ 41) (MT 60):

1) görevini yapmak,

2) dövmek,

3) *argo* öldürmek.

Telâşlı sabah ve akşam saatlerinde tramvay ve otobüslere dalıp işini görürmüş. (BG 270)

Bu süre içinde de çocuklar, çoktan işlerini görürler ve köye dönmüş olurlardı. (GÇ 41)

... işlerimi görmek bahanesiyle etrafımda dolaşmaya başladı. (MT 60)

işini uydurmak (MT 184) :

kurnaz, açığöz davranarak işine istediği gibi biçim vermek.

Herkes işini uydurup etek etek para toplarken kocası, doğruluk diye bir şey tutturmuştur. (MT 184)

işitmezlikten gelmek (BG 237) (HOŞ 82, 104, 124) (O 45):

işitmemiş, duymamış gibi davranmak, aldırmamak.

Aferin bel! Her gün her yerde karşımıza dikilen fakat kızarıp, işitmezlikten gelmeyi seçtiğimiz bu sorunlar üzerinde de durmak gerek. Yalnız dozunu kaçırıp ağızlarını sulandırma. (BG 237)

Ben, bunları işitmemezlikten gelerek kaynanamın elini öpmeğe gitmiştim. (HOŞ 82)
Dursun Fakı ya işitmedi, ya da işitmezlikten geldi ve her zamanki sesiyle konuştu. (O 45)

işleme koymak (BG 213) :

bir işin gerçekleşmesi için gerekli olan işlemleri başlatmak

Sonra bu önerileri kapsamlı bir rapor haline dönüştürüp, bunu işleme koyarak harekete geçeceklerini vaat etti. (BG 213)

işten değil (HK 83, 136, 137) (MT 29) (UMS 66):

çok kolay.

Çok uyanık olmazlarsa sandalın kapaklanması işten bile değildi. (HK 83)

Bizim dadılar onunkilerle el ele verdikten sonra bu saf çocuğu kafese koymak da işten değildi. (MT 29)

Minik Serçe'ye dokunacak olsa, kendini leyleğin bacakları arasında göklerde yükselirken bulması işten değildi! (UMS 66)

itişip kakışmak (MT 133) (UMS 53) :

birbirini itmek.

... sımsıkı tabutun kollarına yapışanlar arasında itişip kakışmalar oluyordu. (MT 133)

Ne getirse, gagasından kapmak için itişip kakışıyorlar, Minik serçe'yi eziyor... (UMS 53)

iyi etmek (HK 95) (HOŞ 97):

- 1) iyileştirmek, hastalıktan kurtarmak,
- 2) uygun, yerinde bir davranışta bulunmak,
- 3) *argo* soymak, parasını, malını almak.

Çok iyi ettin odunları iskeleye boşaltmadığına. (HK 95)

Küçük hanımcığım, şimdiye kadar sizden sakladığıma iyi mi ettim fena mı ettim bilmiyorum. (HOŞ 97)

iyiden iyiye (HOŞ 133):

adamakıllı, çok iyi, gereği gibi.

İyiden iyiye çökmüştü. (HOŞ 133)

iyilik görmek (MT 126) :

maddi, manevi yardım görmek.

Zaman zaman iyiliğini görmüş bir eski emektar veya mektep arkadaşı mı? (MT 126)

iz bırakmak (H.O.Ş 42) :

etkisini kalıcı duruma getirmek.

... pazar kayıklarının, şirket vapurlarını mavi sularda izler bırakarak geçip gidişlerini... (H.O.Ş 42)

izini kaybetmek (MT 83, 86, 104) :

bir kimse hakkında bilgi alamamak.

Bir semtte müşterilerinize usanç vermeye başladığınızı görünce izini kaybetmek ve bir zaman sonra... (MT 83)

... kimsini beni tanımayacağı ve hor görmek için sebep aramayacağı bir yere izimi kaybettirmek ve yapayalnız büyük göçe hazırlanmak!

Şu hale şimdiden izim kaybetmek daha doğru olurdu. (MT 104)

kabına sığmamak (BG 141) (O 7, 136):

duygularına engel olamayıp taşkın davranışlarda bulunmak.

Napolyon'un lahitinde mermer korkuluklara abanmış bakar gibi dururken onun kabına sığmayan egosu gibi kubbeleşmiş mezar taşını hayalimde görebiliyordum. (BG 141)

Delikanlılığa yöneldiği yıllarda da kabına sığmıyordu. (O 7)

Osmancık kabına sığamıyor. (O 136)

kabuk tutmak (BG 303) :

üstünde kabuk oluşturmak, kabuklanmak.

içlerinde iyice kabuk tutmuş kıdemli bürokratlar bu girişimlere bıyık altından gülerek... (BG 303)

kadeh tokuşturmak (O 246) :

içki içerken kadehleri karşılıklı olarak birbirine dokundurmak.

Onlar, iki gece önce; 'Türkler kaçtı' diye işte bu vakitlere kadar kadeh tokuşturuyorlardı. (O 246)

kadrini bilmek (H.O.Ş 17, 121) (O 155, 265) :

değerini bilmek, yararlanmak.

Ne tatlı ne mesut zamanlar imiş o da kadrini bilememişim. (H.O.Ş 17)

'Ah, çocuklar gençliğinizin kadrini bilin!' dedi.

Bu yüzden de, Osman beğ ilk saldıran olup iyilik kadrini bilmez, nankör sayılmak istememektedir. (O 265)

kafa dengi (BG 222):

kafadar.

Benden kısa bir süre önce Birleşik Amerika'dan dönen Sayın Hüsnü Cırıltı'dan da benzeri bir kafa dengi destek buldum. (BG 222)

kafa dinlemek (BG 119) :

1) zihni yoran sorunlardan uzak kalmak,

2) sessiz, sakın kalmak.

Boş odalardan birisinin köşesini işliğe dönüştürüp kafa dinlemek istediğim saatlerde sandalye tamirine giriştim. (BG 119)

kafa göz yarmak (BG 85) :

beceriksizlik göstermek.

Hemen her gün Nazilerle solcu saydıkları talebeler arasında kafa göz yaran çatışmalar oluyordu... (BG 85)

kafa kafaya vermek (GÇ 51):

1) iki veya birkaç kişi bir kenara çekilip konuşmak,

2) dayanışmak.

Duygu ile kafa kafaya verip böyle düşünmüşlerdi. (GÇ 51)

kafa sallamak (MT 36) :

1) ikaz etmek için başını iki yana veya öne arkaya hafifçe eğmek,

2) baş sallamak,

3) doğru veya yanlış her şeye evet demek.

Bütün yaptığım gevşek yaradılışım icabı olarak etrafındakilerin her söylediğine kafa sallamaktan ibaretti. (MT 36)

kafa şişirmek (BG 193):

gürültü veya gevezelikle bir kimseyi tedirgin etmek.

Akşam yemeğinde de masa arkadaşlarımla serüvenimin ayrıntıları ile kafalarını şişirip durdum.” (BG 193)

kafa tutmak (MT 87, 105, 160, 162, 164):

boyun eğmemek, karşı gelmek, diklenmek.

Bana bir parça kafa tutsa, yahut herhangi bir sokak çocuğu terbiyesizliğı yapsa bayağı ferahlayacağım. (MT 87)

İlk önce kafa tuttu ve yüzüme bakmadan dudak ucu ile... (MT 160)

Oğlan, bazen kafa tutuyor ve hocaları kızdırıyormuş. (MT 162)

kafa yormak (HK 76):

bir iş, bir konu üzerinde çokça düşünmek.

Kafasını daha da yormadan: ‘Kırım’a’ dedi. (HK 76)

kafası bozmak (BG 167) (BKOV 33):

öfkelenmek, kızmak.

Üç-beş kafası bozuğa uyup Ermenistan diye tutturunca ne yapsın Osmanlı? Başlarına gelen geldi işte. (BG 167)

Kafam yeterince bozuk. (BKOV 33)

kafası işlememek (HOŞ 61, 138):

aklı, zekâsı yerinde olmak, bir konu üzerinde iyi düşünebilir olmak.

Odasına döndüğü vakit, kafası artık işlemez haldeydi. (HOŞ 61)

Kafam, artık hiç işlemiyordu. (HOŞ 138)

kafası karışmak (BG 137, 206) (MT 80) (O 20) :

önceki bilgi ve düşünceleri altüst olmak.

Buna, orda burada duraklayarak, üç haftadan fazla sürecekle bir yolculuk oluşu kafasını karıştırıyordu. (O 137)

Vücudum yatakta bir yandan bir yana dönmekten ağrımaya başlayıp kafam karışınca bu defa bir vehim batırdı. (MT 80)

Kafası karışıyor, çünkü ses, o kulağına yerleşip kalan yumuşacık ve sevi dolu gülümseyişle eklemiştir. (O 20)

kafası kızmak (HK 34, 112, 112):

öfkelenmek.

Kafamı kızdırma da aç! (HK 34)

Kafamı kızdırmasın benim! (HK 112)

Gerçekten kafası kızmıştı Halime Kaptan'ın. (HK 112)

kafasına girmek (BKOV 42) (GÇ 39):

1) bir düşünce aklına uygun gelmek,

2) birini bir iş yapmaya kandırmak.

Zevzek bahçıvanın kafasına girmiş, Apo'yla tanıştırmıştı ve köşkün içinin planını almıştı. (BKOV 42)

Kafalarına o düşünce girmişti bir kez. (GÇ 39)

kafasına koymak (BG 257):

kararını önceden vermiş olmak, önceden şartlanmak, bir şey yapmaya kesin karar vererek zamanını beklemek.

Yorulmak nedir bilmeyen, kafasına koyduğunu sonuç alıncaya dek bir an olsun peşini bırakmayan bir adamdı. (BG 257)

kafasına takılmak (BG 336) (BKOV 99) :

zihni bir şeyle sürekli olarak uğraşmak.

İşte özellikle o saatlerde takılır bu soru kafamı. (BG 336)

Bu hazırlıkların yapıldığı günlerde Şerife Hanım'ın kafasına bir meseli takılmıştı. (BKOV 99)

kafasında şimşek çakmak (GÇ 60) :

1) çok üzölmek, sarsılmak.

2) zihninde birden bir düşünce doğmak.

Duygunun kafasında bir şimşek çaktı. (GÇ 60)

kafasını kırmak (MT 167) :

iyice dövmek, pataklamak.

... öteki, beriki'ne haksızlık etmiş, beriki ötekinin izzeti nefisini, yahut kafasını kırmış. (MT 167)

kafasını kurcalamak (BG 98, 137, 179) (HK 63) (O 81) (YK 120) :

zihnini meşgul etmek, düşündürmek.

Baş başa kalınca kafamı kurcalayan soruları beklemeden kelimelere döktüm. (BG 98)

Samsun'dan sevkıyattan ayrıldığı günden beri kafası kurcalan bir soru vardı. (HK 63)
Kafamı kurcalan üzüntüler yoktu arktı. (YK 120(YK)

kafese koymak (MT 38):

argo aldatıp çıkar sağlamak.

Haftada üç sabah 'Darülfünun'a gidiyorum' diye Evkâf'taki amirlerini kafese koyuyor ve.. (MT 38)

kâfi gelmek (H.O.Ş 84, 148, 152, 172) (MT 87) :

yetmek, yetişmek.

Lâkin, bu karşımdaki Cemil Bey'in benim bildiğim Cemil Bey olduğunu anlama için kâfi gelmişti. (H.O.Ş 84)

Fakat, bana kâfi gelmemişti. (H.O.Ş 152)

Fakat, bu kadarcık bir mektep tahsili, onu baştan çıkarmaya kâfi gelmişti. (MT 87)

kahkahadan kırılmak (YK 119) :

çok gülmek.

Seval'le oynarlarken kahkahadan kırılarak odadan odaya koşuyorlardı. (YK 119)

kalbi çarpmak (H.O.Ş 13) (O 85) :

1) kalbi çok vurmak,

2) çok heyecanlanmak,

3) yüreği çarpmak.

Kalbi şiddetle çarpmağa başladı. (H.O.Ş 13)

Ve, Osman'ın kalbi, daha fazlası olamaz, daha fazlasına can dayanmaz sanırken, daha fazla çarpmaya başlıyor. (O 85)

kalbi yerinden fırlamak (GÇ 50)

yüreği yerinden oynamak.

Kalpleri yerlerinden fırlayacakmış gibi atıyordu. (GÇ 50)

kalbini kazanmak (MT 94) :

ince bir davranış veya güzel bir sözle birinin sevgisini kazanmak, ilgisini çekmek.

... hele düzmece şehzadenin kadife pantoloniyle sivri güzel çehresi derhal kadının kalbini kazındı. (MT 94)

kalbini kırmak (BKOV 108) (HOŞ 72):

gönül kırmak.

Yüreği, insan sevgisiyle dolu, hayatı boyunca kimsenin kalbini kırmamağa özen gösteren Hüseyin acı gerçekten kendisi kadar Şerife Hanım'ın da yıkıldığını hissetmişti. (BKOV 108)

Kovarsam Cemil Bey'i gücendirmiş, Cemil Bey'in kalbini kırmış olmayacak mıydım? (HOŞ 72)

kaleyi içinden fethetmek (MT 30):

davasını karşı taraftan birinin yardımıyla kazanmak.

Nihayet, bizimkiler, kalenin içinden fethedilmek üzere olduğuma hükmederek Paşa'ya açıldılar. (MT 30)

kan kaybetmek (HK 135, 142) :

1) herhangi bir nedenle vücuttan çok kan akmak,

2) güçsüzleşmek, etkisini kaybetmek.

Çok kan kaybettiği için gecenin çok hafif serinliği bile onun üşütüyordu. (HK 135)

Ayağındaydı yarası, durmadan kan kaybediyordu. (HK 142)

kan kusturmak (MT 172):

çok eziyet çektirmek.

Yoksa, gene bize kan kusturur. (M:T. 172)

kan ter içinde kalmak (MT 65):

sırılsıklam ter içinde kalmak.

Bazı öğle paydoslarında ta Pasaport veya Punto'daki hanımdan koşa koşa, kan-ter içinde Tamaşalık'a gelir... (MT 65)

kana boyamak (H.O.Ş 16) :

kan içinde bırakmak.

Ondan onbeş yıl sonra, Fer'iyeye Sarayı'nı kana boyayan ve zavallı babacığımın felâketine sebep olan faciayı ise dün olmuş bir vak'a gibi hatırlarım. (H.O.Ş 16)

kana susamak (BG 209):

öldürme hırsı duymak.

Tersine, özel girişimin kana susamış hırsı, emeği azaltma araçları, radyo, gramofon ve kapıdaki özel arabalara kadar farklılıktan çok benzerlik yansıyordu. (BG 209)

kanat açmak (MT 195) :

birini korumak, himaye etmek.

Ancak o, böyle kazasından çıkmış renkli bir kelebek gibi havaya ve güneşe kanat açarken kocası kaseti ve ...(MT 195)

kanat çırpma (MT 12) :

1) uçmak,

2) kanatlarını hareket ettirmek,

3) yeni bir başlangıç yapmak.

Açılır-kapanır iskemleden ayaklandım, kazasından çıkan kelebek gibi orada, burada kanat çırpma başladım. (MT 12)

kanı bozuk (BG 271):

soysuz.

Tutum ve davranışı hoş görülmeyenler karşısında çoğu kez erdemli geçinip, ‘kanı bozuk!’ ‘soyuna çekmiş’ diye geçiştirenler, hatta bunu bilimsel kılıklı kuramlara bile dönüştürenler çıkmıştır. (BG 271)

kanı donmak (BKOV 14, 105) (YK 58) :

donakalmak, çok şaşırarak.

Kanı donmuş gibiydi. (BKOV 14)

Eğer Şerife Hanım, hüseyin’in kanını donduran cümleyi söylemese, Hüseyin kapıyı açmak üzereydi. (BKOV105)

Bu ulumlar, insanın kanını donduracak kadar korkunçtu.(YK58)

kanı kaynamak (BG 128, 172, 186, 186) (O17):

1) çabucak sevgi duymak,

2) coşkun ve kıpırdak olmak.

Görerek edinilen izlenimde yüzün biçim ve ifadesi, gözler, giyim ve kuşam karşınızdakine ya hemen kanınızın kaynamasına, saygı ve çekingenlik duyulması için yeterli gelir, ya da bunun tam tersi olur. (BG 128)

Görebildiğim yıllarda karşı evin penceresi, ya da caddenin öte öte başındaki bir kızın saç ve göz rengi, yüz ve yapısının biçimine bakarak, ona kanım kaynayabiliyordu. (BG 186)

Ama Mihail’i bırakmadı; kanı kaynamıştı ona. (O 17)

kanına girmek (HOŞ 50):

1) birini öldürmek veya öldürtmek,

2) bir kızın kızlığını bozmak.

İşte bu adak, benim kanıma girmek, bana kıymak kastı ile yatağıma bu donu, bu takkesiyle böyle bingil bingil sokulmuştu. (HOŞ 50)

kapı açmak (BG 212) :

1) bir şeyin sözünü etmek veya bir işe başlamak,

2) pazarlığa çok yüksek bir fiyatla başlamak.

... Bavullarımdan birine özenle yerleştirdiğim iki diplomamın tüm kapıları bana açacağından emin gibiydim. (BG 212)

kapı aşındırmak (BG 120, 254, 265, 275) (MT 17):

yanına çok sık gitmek.

Bu amaçla Sayın Reşat Tardu'nun kapısını aşındırmaya koyuldum. (BG 254)

Öğrencilerse diplomayı alır almaz müdürlük, müfettişlik peşine düşerek Bakanlığın kapısını aşındırıp, tayin düzenlerine itiraz edip duruyorlardı. (BG 275)

Yalnız, oy sonlarına doğru eldeki para tükendiği ve sokak satıcıları kapı aşındırmaya başladığı zaman... (MT 17)

kapı dışarı etmek (MT 34):

kovmak, dışarı atmak.

Bugün belki çoluk çocuğa acıyarak beni kapı dışarı etmediler. (MT 34)

kapı kapı aramak (BG 290) :

her yeri aramak.

hayvanların akşam yemlerini tutmaya fırsat bulamadan kapı kapı beni aramaya koşturulan... (BG290)

kapı kapı dolaşmak (BG 321) :

1) ev ev gezmek,

2) bir yerlere sürekli girip çıkmak,

3) iş aramak için her yere başvurmak.

Bu nedenle altınokta ilke olarak makbuz karşılığı, kapı kapı dolaşıp para toplamaktan kaçınmayı benimsemişti. (BG321)

kapısı açık olmak (BKOV 52):

evine herkes serbestçe konuk olarak gelir olmak.

Ama senin için kapımız daima açıktır, dedi. (BKOV 52)

kapısını çalmak (BG 121) :

birine başvurmak.

Altmışın kapısını çalan canlı bir kişiliği vardı (BG121)

kapıya dayanmak (MT 31):

1) gelip çatmak,

2) bir şey elde etmek için bir yeri, bir kimseyi zorlamak, göz korkutmak.

... caddemizin üst başından bayraklı ve davullu bir nümeyiş alayı koptu ve biraz sonra bizim konağın kapısına dayandı. (MT 31)

kara çıkarmak (O 123) :

birini utandırmak.

Sevenleri , güvenenleri, bel bağlayanları kara çıkarma. (O123)

kara kara düşünmek (BG 93) (BKOV 50) (HK 90) (HOŞ 133):

çok üzüntülü olmak, düşünceye dalmak.

Bakanlığın olumsuz yanıtından sonra kara kara düşündüğümü gören ev sahibim, 'Üzme kendini. Bu sömestr sonuna kadar idare ederiz. Ondan sonrası için de bir gelişme olur elbet,' diye teselliye uğraşıyordu. (BG 93)

Herkes boynunu bükmüş, kara kara düşünüyordu. (BKOV 50)

Enine boyuna kara kara düşünürken; 'Hey Kaptan!' dedi... (HK 90)

karanlığa kalmak (HK 70) :

gidilecek yere varmadan akşam olmak.

Karanlığa kalmazsın herhal. (HK70)

karanlık basmak (BKOV 49) (HOŞ 156) :

hava kararmak.

Akşam karanlığı basınca herkesin ümidi kesildi. (BKOV49)

Karanlık basınca lâmba yakmağa gelmez bu odada, bahçeden görürler bizi; rahatımız kaçar. (H.O.Ş 156)

karar kılmak (MT 197) :

birçok şeyi deneyip birini seçmek.

Fakat mahallede kimseden yüz bulmadığı için nihayet günün birçok saatlerinde pencerede gördüğü Mesule bacıda karar kılmış. (MT197)

karar vermek (O 129)

bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak.

Ve, hepsi de haber yüklüdür ve haberlerin çoğu da önemlidir; Osman'ı düşündürmekte, hüküm ve karar vermeye zorlamaktadır. (O 129)

karaya vurmak (BG 333) :

1) karaya çarpmak,

2) denizdeki bir cisim kendini karaya atmak.

Kulak kesilmeme ses kaynağını bir türlü bulduramıyor, evin ya sağ ya sol tarafında bir yerde karaya vuruyorum. (BG333)

karga tulumba etmek (BG 92):

birkaç kişi, birini kollarından bacaklarından tutup kaldırmak.

Sonunda arkadaşları, gönderilen bileti kondüktöre teslim edip, onu karga tulumba trene atarak yolcu etmişlerdi. (BG 92)

karın doyurmak (BG 301) :

1) geçinmek,

2) yararı olmak

Belli ki bu pis yaratık önceki kuşakların yıllardır birikmiş şikâyet dilekçeleriyle dolu dosyalarla karın doyurmaya alışmış ve bundan pek vazgeçmek niyetinde de değildi. (BG301)

karınca kararınca (GÇ 22):

küçük, önemsiz de olsa, gücünün yettiği kadar.

Yarıştan hemen sonra on kadar köylü, Muhtar Rüstem'i bulmuş, ortaokul için, karınca kararınca da olsa yardımda bulunmuşlardır. (GÇ 22)

karşı çıkmak (BG 305) (O 168, 180, 188, 206, 227, 280, 287, 311) (UMS 53) (YK 111):

1) dışarıdan gelenleri karşılamaya gitmek,

2) bir düşünceye katılmamak, cephe almak.

Yıllardır üniversite bünyesi içerisinde, bir eğitim fakültesi fikrine karşı çıkanlar, şimdi de böyle bir kuruluşun üniversite dışında olamayacağı savını benimsemişti. (BG 305)

Savcı beğ, yapmacık bir ciddiyetle karşı çıktı. (O 188)

Büyükler saygıyı, söz dinlemeyi unutup açık açık karşı çıkıyorlardı bu çabasına. (UMS 53)

karşı durmak (HOŞ 77) (O 36, 53, 200, 251, 336):

1) dışarıdan gelenleri karşılamaya gitmek,

2) bir düşünceye katılmamak, cephe almak.

Lâkin, buna karşı kim durabilir? (HOŞ 77)

... kendisine göre, karşı durulamaz armağanlarla Ede Balı'ya dönürler göndermiştir. (O 53)

Ve bu isteğe karşı duramamaktadır. (O 336)

karşı gelmek (HK 61) (HOŞ 44, 65, 75, 128) (O 15, 161, 221):

1) başkaldırmak,

2) birini karşılamak.

Karşı gelirsin de seni vururum diye korktu. (HK 61)

Fakat, onlara karşı gelmek veya onlardan şikayet etmek kimin haddine idi? (HOŞ 65)

Bana karşı gel; ona gelme. (O 15)

karşı karşıya gelmek (HOŞ 121) (O 19, 236, 334):

- 1) birden karşılaşmak,
- 2) zıtlaşmak.

Sanki Cemil Bey'le ilk defa karşı karşıya gelmişiz gibi bir hal. (HOŞ 121)

Karşı karşıya gelelim, karşılaştım demektir bu. (O 19)

Ve, ne kadar saldırıyorsa da, tekfürle karşı karşıya gelmenin yolunu bulamıyor; acısı ve öfkesi ile baş başa kalıyor. (O 334)

karşı karşıya getirmek (BG 71) (HOŞ 39):

yüz yüze getirmek.

Gelen ister davacı, isterse davalı olsun, ilk önce iki tarafı da önünde karşı karşıya getirip, dinler, uzlaştırma yollarını araştırırdı. (BG 71)

Bundan başka bazı tesadüflerin her ikimizi Göksu, Çubuklu, Beykoz mesirelerinde karşı karşıya getirdiği de olurdu. (HOŞ 39)

karşı karşıya olmak (BG 128, 234):

yüz yüze gelmek.

Yaşına uygun düşmeyecek kadar ufak, minyon ellere hoşuma gitmekle birlikte, çocuksu bir kişi ile karşı karşıya olduğum duygusunu uyandırır. (BG 128)

Dışa bağımsız ve kâr peşinde bir üretim kurumu gibi değirmen, fırından başka, konserve fabrikası gibi girişimlerde de bulunulacağı övünçle belirtilirken; bu tutum sonucunda müessesenin, öğretmen yetiştiren bir kaynak olduğu unutulurken, kolayca boğaz tokluğuna çalıştırılan bir üretim merkezine dönüştürülme tehlikesiyle karşı karşıya olduğuna pek inanılmıyordu. (BG 234)

karşı koymak (BG 74, 84) (BKOV 46) (GÇ 10, 29, 41, 68) (HOŞ 74) (MT 6, 35, 114) (O 234):

boyun eğmemek.

O zaman bu teklife karşı koymuş, körler okulunun beni ilgilendirmedeğinde direnmişim. (BG 74)

Romantik neye uğradığını şaşırmış, var gücüyle karşı koymaya çalışıyordu. (BKOV 46)

Olmaz!... diye karşı koydu. (GÇ 10)

karşılık vermek (BG 142) (GÇ 8, 10, 31, 37, 56, 60, 62, 64, 75) (HK 71, 73) (MT 34, 91) (O 103, 155, 186, 200, 296) (UMS 43, 59, 70, 75, 88, 91, 115, 124) (YK 86) :

1) küçük büyüğüne karşı gelmek,

2) cevap vermek, yanıt vermek.

Selçuk, gülererek karşılık verdi ve gözlerini Temel'e dikip komutunu beklemeye başladı(GÇ8)

Hadi biz de selamına karılık verelim(UMS43)

Canım unutmuş çocuk! Sokakta aklına geldi, karşılığını veriyordu (YK86)

karşısına almak (H.O.Ş 62) (MT 81) (O 245) :

birinin düşünce ve tutumuna katılmadığını belli etmek.

Bunları karşısına alıp saatlerce çene çaldırır, sözlerine sohbetlerine doymak bilmezdi.

(H.O.Ş 62)

... iki çeşmelik kıraathanelerinde karşılıklarına alıp tatlı tatlı söyletirlerdi. (MT 81)

'Vurma onu sungur' diye bağırılmış ve kendi karşısına almıştı. (O 245)

karşısına çıkmak (BG 175, 310) (BKOV 9) (HK 32, 65, 71, 103, 113) (HOŞ 40) (O 22, 22, 22, 25):

1) bir şeyi, bir kişiyi karşısında görüvermek,

2) karşıt olmak,

3) engel olmak.

Basının böyle, en güçlü sayılan otorite figürünün karşısına çıkarak ondan hesap sorması ve yanıt alabilmesi benim için hayli şaşırtıcı olmuştu. (BG 175)

Bir daha karşıma çıkarsan, leşini sererim senin. (HK 32)

Ama bir gün –mutlaka, mutlaka- çıkacaktır onun karşısına. (O 22)

karşısına dikilmek (BG 44) (BKOV 46) (HK 30, 50) (MT 200) (O 26):

1) birinin karşısında durmak,

2) karşıt olmak,

3) engel olmak.

Karşıma dikilip, sirk palyaçoları gibi dilini çıkararak hopladı, zıpladı. (BG 44)

Sonra da silahını çekip karşısına dikildi. (BKOV 46)

Ede Balı'nın karşısına dikilmek, yakasına yapışmak, hesap sormak... (O 26)

karşısına geçmek (HK 65) (HOŞ 139, 143):

1) karşı düşünceye katılmak,

2) karşı partiye, gruba gitmek.

Muhtar, az önce oturduğu minderi Sabri'ye bırakarak geçti karşısına. (HK 65)

... ahbapça bir selâmlaşmadan sonra karşısına geçip oturacaktım. (H.O.Ş 139)

... eline bir kaneviçe işi alıp karşıma geçmiş oturmuştu. (HOŞ 143)

kaş göz işareti yapmak (MT 27, 199) :

kaş ve gözle bir şeyler anlatmak, dikkat çekmek.

Aynı zamanda hileyi yutmadığını anlatmak için de dayıma kaş göz işaretleri yapıyordu. (MT 27)

... karısının kaş göz işaretleriyle talimli maymun gibi, yemek yerken köylü ona, bunu nasıl yapacaktır? (MT 199)

kaşla göz arasında (UMS 9):

kimsenin sezmesine imkân vermeyecek kadar kısa bir zaman içinde, çok çabuk.

İkiniz de oburluğunuz yüzünden kaşla göz arasında dişinize göre ne görmeniz yürütürsünüz! (UMS 9)

kaşlarını çatmak (HK 61) (HOŞ 43, 44, 125) (MT 201):

kızmak, öfkelenmek.

Halime'nin kaşları çatılmıştı. (HK 61)

Elmasım. Allah aşkına, şu güzel kaşlarını çatma. (HOŞ 43)

Niçin dadımın söylediği üzere suratını asa asa, kaşlarını çata çata, ağzımı bura çarpıta gene kurbanlık kuzu gibi şu görücü denilen insafsız, mütecessiz ziyaretçilerin önüne çıkardım? (HOŞ 44)

katı yürekli (HOŞ 95):

acıklı şeylerden üzüntü duymayan, acısı olmayan.

Bu kadar katı yürekli olmayınız Münire Hanım; dedi. (HOŞ 95)

katıla katıla ağlamak (MT 65) :

aşırı derecede ağlamak.

‘Ya benimki de ölürse!’ diye yere kapanarak katıla katıla ağlardı. (MT 65)

katıla katıla gülmek (HK 57) (MT 117) :

aşırı derecede gülmek.

Çocuğun katıla katıla güldüğünü duyuyor, hem öfkeleniyor, hem seviniyordu. (HK 117)

... suratını şekliden şekle sokarak bizi katıla katıla güldürürdü. (MT 117)

katır gibi (MT 30) :

inatçı (kimse).

... zavallı kızın önünden çekip arkasından iterek katır gibi haykırıyorlardı. (MT 30)

kavga çıkarmak (MT 41, 193):

kavgaya neden olmak.

Aralarında ikide bir kavga çıkar, hatta yatılı büyük çocukların anlatışına göre, baba – eski el alışkanlığıyla – müdür beye bir iki tokat da atardı. (MT 41)

Sık sık sarhoş olur ve arkadaşlarıyla kavga çıkarırmış. (MT 193)

kaya gibi (O 179) :

çok sağlam.

bu işi yaparken de yüzleri kaya gibi idi. (O 179)

kayıplara karışmak (BKOV 62) (H.O.Ş 134) :

bulunduğu yerden ayrıлып gitmek, gittiği yeri bildirmemek, görünmez olmak.

Hiçbir iz bırakmadan, kayıplara karışan yavruları, bu talihsiz ailenin mutlu günlerine de alıp götürmüştü. (BKOV 62)

Gerçi, babam üç gün üç gece kayıplara karıştığı, nerede ne olduğu... (H.O.Ş 134)

kazık gibi (HK 43) :

dimdik ve sert.

Kazık gibi dikilmesinin bir anlamı yoktu artık. (HK 43)

kelepçe vurmak (HK32, 117) :

bileklere demir halka geçirmek.

Kelepçeyi yeni vurdukları halde bilekleri morarmıştı. (HK 117)

... bir iki ay depoda kapattıktan sonra kelepçe vurup Kastamonu'ya yollamıştı. (HK 32)

kelle kulaklı (MT 102, 115):

1) kanlı canlı ve iri yapılı olan,

2) gösterişli, itibarlı sayılan.

Fakat ahali, arasıra safadan geçen kelle, kulaklı müdür beylerin pek farkında görünmediği halde... (MT 102)

Çok kere böyle kelleli kulaklı, yüksek zatların sokakta yüksek sesle bizimkilere çıkıştıklarını duyarım. (MT 115)

kem küm etmek (BG 218, 219) (MT 72) (O 339):

verecek cevap bulamayıp açık bir anlamı olmayan sözler söylemek.

Kafasında beliren soruları bir süre evirip çevirdikten sonra, ünlü tok sözlülüğü ile, 'oğlum bu halinle görenlere nasıl öğretmenlik yapabilirsin?' sorusunu kem küm etmeden önüne koyuverdi. (BG 218)

Mazareti ne olursa olsun, incir hanından kendi ayağımla çıktuktan sonra artık kem-küm etmemek, dilenciliği meslek olarak kabul etmek lazımdır. (MT 72)

Orhan beğ anlıyor; kemküm ediyor, arkasındaki anasına bakıyor. (O 339)

kemiklerini kırmak (O 23) :

birini çok dövmek, aşırı dayak atmak.

Kemiklerimi kıracaktır. (O 23)

kenara çekilmek (YK 76) :

artık hiçbir şeye karışmamak.

Şöyle kenara çekilelim, dedi. (YK 76)

kendi ayağı ile gelmek (MT 13)

kendi isteğiyle gelmek.

Ademe kendi ayağı ile devlet gelmez. (MT 13)

kendi başına (BG 34, 51, 56, 56,59, 67, 70, 72, 72, 75, 82, 90, 107, 113, 126, 127, 127, 183, 191, 191, 192, 193, 193, 203, 221, 241) (BKOV 17) (HOŞ 78) (UMS 60):

1) kimseye sormadan,

2) başkasının yardımı ve ortaklığı olmaksızın.

Oraya kiminle ve nasıl gideceğim sorununa bir türlü çözüm bulamıyorlar, kendi başıma gidebilirim iddiasına yanaşmak bile istemiyorlardı. (BG 72)

Kendi başımıza bu felakete göğüs geremeyiz. (BKOV 17)

Kendi başına becerecek bu işi! (UMS 60)

kendi başının derdine düşmek (HOŞ 140):

kendi sorunundan başka bir şeyle ilgilenmeyecek kadar sıkıntılı durumda bulunmak.

Herkes kendi başının derdine düştü. (HOŞ 140)

kendi derdine düşmek (MT 109):

kendi sorunu sebebiyle başka şeyle ilgilenememek.

Herkes, kendi derdine düşmüştür. (MT 109)

kendi halinde (HOŞ 113):

kimsenin işine karışmaz, sessiz.

Körfez komşularımız ise kendi halinde, kendi havalarında insanlardır. (HOŞ 113)

kendi haline bırakmak (BG 56, 60, 61, 156) (HOŞ 101) (O 174):

ilgilenmemek, karışmamak.

Frau Strauss odanın girdi çıktılarını, evin köşe bucağını tanıttıktan sonra beni kendi halime bırakmıştı.” (BG 56)

Eğer sıkıntıdan patlamamı istemiyorsanız, beni kendi halime bırakırsınız!’ diye direndim. (BG 60)

Reklâm uçak ve balonları Tanrı’nın gökyüzünü bile kendi haline bırakmıyordu. (BG 156)

kendi havasında (HOŞ 113):

yalnız başına, istediği gibi davranmak.

Körfez komşularımız ise kendi halinde, kendi havalarında insanlardır. (HOŞ 113)

kendi kendini yemek (HOŞ 80) (MT 159):

açığa vurmadan içten içe üzölmek.

Ya bir aksilik çıkar da gidemezsem, ya Cemil Bey hastalanır da gelemmezse yahut da Fatma Hanım’a bir hal olursa diye kendi kendimi yiyip bitiriyordum. (HOŞ 80)

‘Yahu çıldıracağım. Ben ne yaptım bu Araba? Benim ne kabahatim var?’ diye kendi kendini yiyordu. (MT 159)

kendimi bildim bileli (H.O.Ş 29) (UMS 25, 51) :

öteden beri, eskiden beri.

Ben kendimi bildim bileli, onlara teslim olmamış mıydım? (H.O.Ş 29)

Yıkılan damın bacası üstünde Sonçipek kendini bildi bileli gördüğü bir leylek yuvası vardı. (UMS 25)

Serçelerin dünyasında, o kendini bildi bileli, hiçbir sevinç ya da acı uzun sürmezdi. (UMS 51)

Kendinden geçmek (BKOV 8) (GÇ 79) (HK 115, 134) (HOŞ 13, 42, 70, 88, 115, 123, 158) (MT 70, 95, 113) (YK 49):

1) bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak,

2) bir şey karşısında coşkuya kapılmak, duygulanmak,

3) uykuya dalmak, uyuyakalmak.

Kendinden geçtiğini hissediyordu. (BKOV 8)

Zar zor Kestane Burnu'nun tam ucundaki küçük kumluğa vardığı zaman kendinden geçmişti. (GÇ 79)

Hiç şüphesiz, Cemil Bey o şarkıyı okurken benim nasıl kendimden geçtiğimin farkına varmıştı. (HOŞ 158)

kendine gelmek (BKOV 106) (HK 57, 138) (HOŞ 15, 56, 85, 99, 111, 124, 129) (O 43, 44, 63, 122) (UMS 115):

1) ayılmak,

2) akli başına gelmek,

3) durumu düzelmek.

Hüseyin yavaş yavaş kendine geldi. (BKOV 106)

Hey Münire bey; kendine gel! Neden olmasın? (HOŞ 15)

Hâlâ kendine gelememişti; hâlâ titriyordu. (O 63)

kendine getirmek (HK 93):

1) ayılmak,

2) aklını başına getirmek,

3) durumu düzeltmek.

Başını koyduğu döşeme, kayalara vuran dalgaların uğultusunu kendine getiremez olmuştu. (HK 93)

kendini ... vermek (YK 120):

bir şeye bütün varlığıyla bağlanmak, başka her şeyle ilgisini kesip tek şeyle aşırı ölçüde ilgilenmek.

Kendimi tamamen derslerime vermiştim. (YK 120)

kendini alamamak (BG 20, 56, 64, 75, 78, 83, 92, 93, 94, 101, 113, 122, 127, 132, 134, 166, 166, 174, 180, 186, 190, 196, 261, 261, 264, 286, 306, 330, 336) (BKOV 75, 122) (GÇ 29) (HK 108, 136, 142) (HOŞ 37, 43, 44, 49, 62, 130) (MT 90) (UMS 36):

istemeyerek bir işi yapma durumuna girmek.

Haftada birkaç kez Kolejtepe'deki lojmanlarında buluşmayı önerdiği zaman da gelirken duyduğum isteğin biraz yıprandığını hissetmekten kendimi alamadım. (BG 64)

Köpek, karşı koymadan oradan uzaklaşırken Duygu kuşkusunu açığa vurmaktan kendini alamadı. (GÇ 29)

'Ba-rın-dır-maz-lar', diye mırıldanmaktan alamadı kendini. (UMS 36)

kendini atmak (BG 142, 172) (HK 43) (UMS 84) (YK 101):

vakit geçirmeden hemen gitmek.

Kırılıp dökülmesin diye herkesin huzuruna çıkmaya gönül indirmeyen bu araçlar yıkanıp parlatılır, özenle göstermelik yerlerine dizilir ve ancak bütün bunlar bittikten sonra hanım rahat rahat nefes alarak, günlük oturma odasındaki sedire kendini atabilirdi. (BG 172)

Durmadan plastik yoğurt kabının kıyılarına tırmanmaya, kendini dışarı atmaya çalıştıkça kayıyor, ot yatağına düşüyordu. (UMS 84)

Çılgınlıklar arasında ileri fırladım ve çocuğu kucaklayarak karşı tarafa kendimi attım. (YK 101)

kendini avutmak (BG 79, 93):

oyalanmak.

Yine de tutunabilecek bir dal bulmuş olmak duygusu bile, ümitsizlik içinde boğulmaktan iyidir diye kendimi avutuyordum. (BG 79)

Belki elimdeki sınav belgeleri ile orada bir iş bulabilirim diye kendimi avutuyordum. (BG 93)

kendini beğendirmek (MT20, 25):

başkalarına hoş, iyi, yetenekli görünmek.

Bal rengi gözlerimle, düzgün ağızımdan gülümsüyor gibi çıkan tatlı dalkavuk sesimle ona mutlaka kendimi beğendirmenin yolunu bulacaktım. (MT 20)

İşi bu kadarla da bırakmadım ve Mesrur'e'nin babasına kendimi beğendirmek için daha ustalıkli tertiplere giriştim. (MT 25)

kendini bırakmak (BG 89, 336) (BKOV 39) (HOŞ 30, 133, 160) (MT 37) (YK 23):

- 1) kendine özen göstermemek,
- 2) çevre ile ilgisini keserek yalnız bir konuyla uğraşmak,
- 3) gevşek, rahat bir biçimde kalmak.

Allah'ın dediği olur tevekkülüne bırakamıyor kendini. (BG 336)

Lütfen Abdullah Bey, dedi Komiser, kendinizi bırakmayın. (BKOV 39)

Giyinişte kuşanıştta da kendini bırakıp salıvermişti. (HOŞ 133)

kendini bilmek (MT 98):

- 1) akli ve muhakemesi yerinde olmak,
- 2) baliğ olmak,
- 3) ağırbaşlı olmak,
- 4) kendinin ve çevresinin bilincine varmak,
- 5) durum ve onuruna yakışacak biçimde davranmak.

Bu kadar yılın alışkanlıkları var; kucağımda kendini bilmeden yattığı ve her gözünü açtıkça benim çehremi gördüğü hastalık geceleri var. (MT 98)

kendini dinlemek (HOŞ 154):

- 1) hastalık kuruntusu içinde bulunmak,
- 2) yalnız, sakin kalmak.

Zira, ben şu köşeciğimde oturup kendimi dinlemekten başka bir şeyden zevk almaz oldum. (HOŞ 54)

kendini göstermek (BG 177, 274) (GÇ 14) (HK 123) (HOŞ 81) (O 7, 335) (UMS 82):

- 1) beğenilecek niteliklerini ortaya koymak,
- 2) ortaya çıkmak, belirtmek,
- 3) *sp.* pas alabilmek için boş alana kaçmak.

Bunun ilk belirtileri Körler Okulu Yöneticiliği olarak kendini gösterdi. (BG 274)

Göster kendini Arap!... (GÇ 4)

'Hadi aslanım,' diyordu, 'göster kendini!' (UMS 82)

kendini kaptırmak (HK 75) (O 123):

- 1) bir şeyin etkisinden kurtulamayacak duruma düşmek,
- 2) uğraşmaya başladığı bir işten kendini kurtaramamak.

Memiş, sandalın suları yarararak başını alıp gidişine öyle kaptırmıştı ki kendini, nereye gidildiğini niçin yola çıkıldığını bile unutmuştu. (HK 75)

Olana kaptırma kendini. (O 123)

kendini kaybetmek (MT 98, 138):

- 1) bayılmak,
- 2) aşırı duygulanma dolayısıyla çevrede olup bitenin farkına varamamak.

Bana gelince, dediğim gibi, ben kendimi bir yerlerde kaybedecektim. (MT 98)

Her gün, başımı alıp kimseye ve kendime bir şey sormadan bu yollardan birinde kendimi kaybediyor, hiç acele etmeden... (MT 138)

kendini toplamak/toparlamak (BG 42) (BKOV 12, 106) (GÇ 80) (HK 44) (HOŞ 52, 82, 94, 111) (MT 36, 60, 92, 203, 208) (YK 101, 120):

- 1) herhangi bir konuda eskiden kötü olan durumunu düzeltmek,
- 2) bir konuda dikkatini yoğunlaştırmak,
- 3) sağlığına kavuşmak,
- 4) çeki düzen vermek.

Kendimi toparlamak için hayli zorlandım. (BG 42)

Sonra kendini toparlamaya çalışarak... (GÇ 80)

Ben de kendimi toparlamıştım. (YK 120)

kendini tutamamak (BG 45) (BKOV 29, 78) (HOŞ 14, 85, 98, 159, 164) (MT 126)(O 18, 57, 69, 109, 144, 300):

- 1) bir durum karşısında sessiz ve heyecansız kalamamak,
- 2) kendine hâkim olamamak.

Nasıl oldu bilmem, bunları bana aktarıırken kendimi tutamadım. (BG 45)

Ayşe kadın daha fazla tutamadı kendi. (BKOV 78)

Kendimi tutamayıp bir kahkaha salıvermişim. (HOŞ 98)

kendini tutmak (HOŞ 33, 88, 165) (MT 108) (O 300):

- 1) kendine hâkim olmak,
- 2) dayanmak, sabretmek.

O anda, Cemil Bey'in boynuna atılmaktan kendimi nasıl tuttum? (HOŞ 88)

Bir ağır küfür savurmak üzereydi, kendini tuttu. (HOŞ 165)

Divanyolu'nu çıkarken adımlarını ağırlaştırıyor, halkın niçin kendini tuttuğunu bilen bir tiyatro oyuncusu gibi... (MT 108)

kendini vermek (MT 196):

bir şeye bütün varlığıyla bağlanmak, başka her şeyle ilgisini kesip tek şeyle aşırı ölçüde ilgilenmek.

... kollarını boynuna dolayarak kendisine bakan bir güzel kadına söylediği işitilmemiş sözlere kendini o kadar veriyor ki... (MT 196)

kendini yemek (HOŞ 73):

açığa vurmaktan gizli gizli üzölmek.

Üzölmek ne kelime efendiciğim, kendimi yiyip bitiriyordum. (HOŞ 73)

kesenin ağzını açmak (GÇ 18, 19) (MT 90):

bol para harcamaya başlamak.

Bu davranış, hali vakti yerinde olu da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olsun. (GÇ 18)

Ama senin bu davranışın, Muhtar'ın dediği gibi, hali vakti yerinde olup da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olacak. (GÇ 19)

Kesenin ağzını açmıştım. (MT 90)

kestirip atmak (BG 101) (BKOV 36):

ayrıntılı düşünmeden kesin yargıya varmak.

Sözümü uzatmama içerlemiş, kestirip attı. (BG 101)

Öldürmek yok, diye kestirip attı Apo. (BKOV 36)

keyfi kaçmak (BG 132):

neşesi kalmamak.

Bu konuda keyfimi en çok kaçıranlar elime sımsıkı yapışıp ‘hadi ben kimim bil bakalım?’ diye tutturanlardır. (BG 132)

keyfi yerinde olmak (HK 30) (MT 142, 162) :

sağlığı, neşesi, mutluluğu bulunmak.

Anasının keyfi yerinde olursa iki üç ceviz atacak önüne... (HK 31)

Çocuğun keyfi yerindeydi. (MT 142)

Maşallah keyfi, neşesi yerinde... (MT 162)

keyfi yerine gelmek (O 39):

neşelenmek.

Artık keyfi yerine gelmiştir. (O 39)

keyfine bakmak (MT 192) :

dilediğince yaşamak, güzel vakit geçirmek.

... ‘Saye-i Resullahta hiç endişe buyurmayın, keyfinize bakın!’ diye teminat verir ve gülümseyerek gözlerinden birini kırpar. (MT 192)

keyfini kaçırmak (H.O.Ş 160) :

üzmek.

Hatta o bayılış hâdisesiyle herkesi tedirgin etmiş, herkesin rahatını bozmuş, keyfini kaçırmış olmaktan utanıyordum bile. (H.O.Ş 160)

kıçın kıçın gitmek (HK 124) :

1) geriye doğru gitmek, geri geri gitmek,

2) henüz yürümeyen bebek kıçüstü gitmek.

Belki kıçın kıçın da gidiyorlardı. (HK 124)

kılı kıpırdamamak (BG 118) (HK 32, 127) (HOŞ 63) (O 234, 282):

durum ve davranışını değiştirmemek, aldırış etmemek, umursamamak.

İsely onun telaşlı hareketlerle gösterip söylediklerini kılı kıpırdamadan dinledi, sonra sakın bir sesle karşılık verdi. (BG 118)

İkisini birden asardı hiç kılı kıpırdamadan. (HK 32)

Kılı kıpırdamıyor; ama fazla zaman da geçirmiyor ve dudaklarında hep o donuk gülümseyiş. (O 282)

kılı kırk yarmak (O 136):

titez ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.

Yay tedbirli, kılı kırk yarıyor. (O 136)

kılıç çekmek (O 255) :

saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak.

... hiçler için kılıç çektikleri, yumruklaştıkları günlere döndüler. (O 255)

kılıç kuşanmak (takmak) (O 129) :

kılıcı olmak ve onu taşıyacak güce ve yetkiye hak kazanmak.

Hepsi de kılıç kuşanmıştır; yaylı, sadaklı, topuzludur. (O 129)

kılıç sallamak (O 243) :

kılıç ile dövüşmek, düşman üzerine kılıçla saldırmak.

Sungur, sırtlarını kale duvarına vermiş üç Aydas'lıya kılıç sallıyordu. (O 243)

kılına dokunmamak (O 176, 268):

bir kimseye dokunacak, zarar verecek en ufak bir davranışta bile bulunmamak.

Ve, Osman beğın buyruğu gereğince, kimsenin kılına da, malına da dokunulmamıştı.

(O 176)

En kesin buyduğu ırza ve kadınlarla yaşlıların ve kılıç kullanmayanların kılına dokunulmamasıdır. (O 268)

kıpkırmızı kesilmek (GÇ 50) :

yüz herhangi bir nedenle çok kızarmak.

Selçuk'la Duygu, yüzleri kıpkırmızı kesimli, önlerine bakıyorlardı. (GÇ 50)

kıpkırmızı olmak (BKOV 51) (H.O.Ş 133) :

yüz herhangi bir nedenle çok kızarmak.

Fatma Hanım öfkeden kıpkırmızı olmuştu. (BKOV 51)

Bazen ateşi kimbilir kaç dereceye çıkınca yanakları ateşten kıpkırmızı oluyordu ve güzel gözleri alev alev yanıyordu. (H.O.Ş 133)

kırdığı cevizler kırkı geçmek (HK 48):

yaptığı yakışsız işler çoğaldıkça çoğalmak.

Kadirli Köyü'nde kırdığı cevizler kırkı geçti. (HK 48)

kırılıp dökülmek (BG 172) :

1) kibar görünmeye çalışmak,

2) çok eskimek,

3) kırıklık duymak.

Kırılıp dökülmesin diye herkesin huzuruna çıkmaya gönül indirmeyen bu araçlar yıkanıp parlatılır... (BG 172)

kırıp dökmek (O 56):

dikkatsizlik veya öfkeyle birçok şeyin kırılmasına neden olmak.

Kâh deliye dönüyor, dişleri kenetleniyor, gözleri camlaşıyor; boğuşacak dev, kırıp dökcek, tuzla bu edecek bir şeyler arıyor... (O 56)

kırıp geçirmek (HOŞ 173) (O 121):

1) yakıp yıkarak, öldürerek, baskı veya etki yaparak büyük zarar vermek,

2) çok sert davranarak darıltmak,

3) tuhaf söz ve davranışlarla herkesi çok güldürmek,

4) hayran etmek.

Herkesin taklidini yapar, evdekileri gülmekten kırar geçirirmiş. (HOŞ 173)

... hepsinden çok ablalarını gülmekten kırıp geçiren bir söz söylemişti. (O 121)

kırk yılda bir (GÇ 61):

pek seyrek olarak.

O kırk yılda bir olurmuş. (GÇ 61)

kırkıdan sonra saz çalmak (BG 277):

yaşlandıktan sonra uzun ve güç bir işe girişmek.

Kırkıdan Sonra saz (BG 277)

kırmızı dipli mumla davet etmek (MT 37)

birine bir yere gelmesi için çok yalvarmak, ısrar etmek.

...İstanbul'dan beni kırmızı mühür mumlarıyla davet edenler varmış gibi ben de onlarla beraber vapura bindim. (MT 37)

kısa kesmek (HK 106) (MT 91):

sözü uzatmamak.

Sıdika Kadın uzattıkça kısa kesmek istemiş, kurtulmuştu elinden. (HK 106)

... fakat oğlanın bunları benden daha iyi bildiğini görerek kısa kesmeye mecbur oldum. (MT 91)

kıskıvrak yakalamak (BKOV 49) (H.O.Ş 158) :

1) kurtulamayacak veya çözülemeyecek biçimde tutmak, sımsıkı tutmak,

2) tamamen etkisi altında kalmak, bir şeyle sürekli meşgul olmak

On dakika geçmeden eve baskın yapılmış, üç eşkıya kıskıvrak yakalanmıştı. (BKOV 49)

Kıskıvrak yakalanmıştık. (H.O.Ş 158)

kısmet çıkmak (MT 185):

evlenme teklifi almak.

... alafanga şarkılar söyleyen kızlara arasına iyi kısmetleri çıkmaktadır. (MT 185)

kısmeti ayağına gelmek (MT 19):

beklenmeyen bir nedenle kazançlı bir durumla karşılaşmak.

... yarın da evlenmemizi nasip eder ve az çok kısmetimizi de ayağımıza gönderirse... (MT 19)

kıyameti koparmak (BG 85) (O 105):

bir yerde çok gürültü ve telaş yaratmak.

Neredeyse iki günde bir, evimizin karşısındaki Tıp Fakültesinde bir kıyamettir kopuyor, ikinci üçüncü kat pencerelerinden öğrenciler birbirlerini sokağa atıyorlardı. (BG 85)

Tavuk ana, dehşet içinde çırpınmakta, acı acı gıdıklanmalarla kıyametler koparmaktadır. (O 105)

kıymetini bilmek (O 155) :

önemini, değerini bilmek.

Kadir bilmek, kıymet bilmek: bağlılığın, saygının, güvenin karşılığını vermek... (O 55)

kız almak (O 279):

bir ailenin kızını gelin olarak kendi ailelerine katmak.

... Gündüz beğın oğlu Aydoğdu'ya gene Osman beğın isteğiyle, Bayat'tan kız alınmıştır. (O 279)

kız vermek (MT 132) (O 134, 205):

bir ailenin kızını bir başka aileye gelin etmek.

Ben doğmadan çok evvel çırak çıkarılmış bir Çerkez kalfamız, kızını bir binbaşuya vermişti. (MT 132)

Çünkü Dodurga'nın Kayı'ya kız vermediğini ve vermeyeceğini; hele Kara Güne evinin buna hiç yanaşmayacağını iyi biliyor. (O 134)

Beklerim, ki eve kız vermenin sevincini, savcı beyin oğlu, beğimiz Osman beğın yeğeni Bay Koca gibi bir oğul edinmenin övücünü duyalım. (O 205)

kızılca kıyameti kopmak (MT 91):

kavga, gürültü olmak.

İşte o zaman kızılca kıyamet kopacak ve bu güzel günün bütün şenliğine su iktiza edecekti. (MT 91)

kilit vurmak (BG 331) :

kilitlemek.

...kepenkler kapanıp kapılara kilitler vuruldukça, göç zamanı kanadı kırılıp olduğu yerde kalıveren sakat leylek gibi hissediyor kendini. (BG 331)

kim bilir (BG 14, 58, 81, 104, 131, 183, 252) (BKOV 38) (HK 13, 52) (HOŞ 15, 21, 26, 28, 49, 66, 77, 88, 91, 93, 93, 108, 133, 163, 171) (MT 56, 73, 100, 117, 117, 129, 131, 131, 138, 138, 141, 155, 168, 168, 198, 206):

1) belirsizlik, bilinmezlik bildiren bir söz,

2) olabilirlik bildiren bir söz.

Kim bilir belki de göze sağladığı çeşitli olanaklar yüzünden arkası kesilmeyen bu gök gürültüsünü işitmemeyi başarabiliyorlardı. (BG 183)

Osman'ın yerini bildirseler; kim bilir nasıl fırlayacaktı yerinden. (BKOV 38)

'Kim bilir hangi taşın altındadır o şimdi!' diye düşündü. (HK 52)

kim vurduya gitmek (MT 33):

bir kalabalık arasında öldürülen veya vurulan kimsenin kimin tarafından öldürüldüğü veya vurulduğu anlaşılamamak.

Yirmi beşini geçmeden ötesinden, berisinden ağarmaya başlayan bu sakal olmasaydı, tasfiyede onun da kim vurduya gitmesi pek mümkündür. (MT 33)

kimin nesi? (HK 136) (H.O.Ş 62) (MT 199) (O 273) :

"kimin yakını" anlamında kullanılan bir söz.

Kimin nesi, olduğu belli olmayan çeteler aldı yürüdü. (HK 136)

En yakın ahbablarını ya bohçacı kadınlar veya kimin nesi oldukları belirsiz bir takım mahalle karıları arasından seçerdi. (H.O.Ş 62)

Hey, kimin nesidir bu? (O 273)

kin gütmek (MT 6) :

öcünü alıncaya kadar kininden vazgeçmemek.

Hele devenin kendisine fenalık yapanı zamanla da affetmediği, bir aşiret reisi sebatıyla kin güttüğü meşhurdur. (MT 6)

kirişi kırmak (HK 48):

argo bulunduğu yerden ayrılmak, kaçıp gitmek.

Kirişi kırmaya kalkarsa kurtulamazsın elinden, ilk kurşun senin! (HK 48)

kirli çamaşırlarını ortaya sermek (MT 111) :

birinin ayıp, kusur veya suçlarını açıklamak, söylemek.

Kirli çamaşırlar ortaya seriliyor, birçok insanlar bütün sakatları, kusurları ve sefaletleriyle önümüzde çırılçıplak soyunuyorlar... (MT 111)

koca karı ilacı (BG 26):

bilgisiz halk arasında ilaç diye tanınan ve hekimlikte kullanılmayan madde.

Nazar değdi size ‘ diye kurşun döktürüp tütsü yapmak öneriliyor, koca karı ilaçları öğütleniyordu. (BG 26)

kokusunu almak (BKOV 45) (MT 43, 131):

1) bir nesnenin kokusunu algılamak,

2) gizli tutulan bir şeyi sezme.

Gitgide bu mektebin işlerinden daha başka kokularda almaya başlıyordum. (MT 43)

Burnunuzun para kokusu aldı değil mi, dedi Romantik. (BKOV 45)

Fakat şimdi ölümün korkusu olan bu adam, Çatalca yahut Gemlik’ten çıkageliyor; evin perişanlığından istifade ederek dizginleri ele alıyor. (MT 131)

kol gezmek (HK 137) (MT 122, 122):

1) güvenlik amacıyla dolaşmak,

2) dolaşmak,

3) kötü durum ve davranışlar çokça olmak.

Yabancı gemiler kol geziyor. (HK 137)

Onlardan bazılarını yalnız yakalamak isterseniz ayaz paşanın kol gezdiği gece yarılarından birine doğru büyük ve küçük sokaklarda siz de şöyle bir kol gezmeyi göze alacaksınız. (MT 122, 122)

kolaçan etmek (MT 89):

- 1) çevrede olup biteni anlamak amacıyla dolaşmak,
- 2) bir şeye öğrenmek amacıyla kısaca bakmak, göz atmak.

Evet, ortalığı şöyle bir kolaçan ederim. (MT 89)

kolayına gelmek (O 172):

bir işin herhangi bir biçimde yapılmasını daha kolay bulmak.

Ve, en kolayına gelen de bu olmuştur; bu kolaylık ise Gökçe bacı ve onun bir sözü yüzündendir. (O 172)

kolayını bulmak (MT 46):

kolay bir biçimde yapma yolunu bulmak.

... asker mektupları ve hatta muskalar yazarak beş, on kuruş arttırmanın kolayını da buluyordum. (MT 46)

kolaylık göstermek (HK 89) :

yapabilme yolu, imkânı sağlamak.

Burnunuzun para kokusu aldı değil mi, dedi Romantik. (BKOV 45)

Fakat şimdi ölümün korkusu olan bu adam, Çatalca yahut Gemlik'ten çıkageliyor; evin perişanlığından istifade ederek dizginleri ele alıyor. (MT 131)

kolları sıvamak (BG 202, 317) (HK 134) (HOŞ 78):

bir iş yapmaya güçlü bir biçimde, istekle hazırlanmak.

Hemen önünüze açık veya kapalı engeller ve 'olamazlar' yığıp, sizi yıldırarak işe başlanmayıp, girişimin neden ve yararını sorduktan sonra, hiç duraksamadan kolları sıvayıp sorunun bir kulpundan tutarak desteklemeye başlanıyordu. (BG 202)

Hemen ceket çıksın, kollar sıvansın! (HK 134)

Fatma Hanım, beni hayretlere düşüren bir beceriklilikle elleri kolları sıvanmış her şeyi yoluna koymağa başlamıştı. (HOŞ 78)

kollarını açmak (BKOV 124) (O 258):

1) içtenlikle karşılamak veya kucaklamaya hazırlanmak, sevgisini ve dostluğunu göstermek,

2) korumak, yardım etmek.

On beş yıllık hasreti bağrından fırlatacakmış gibi kollarını açtı. (BKOV 124)

Osman beğ kollarını açıp uzatıyor. (O 258)

kolu kanadı kırılmak (BG 62) (O 15):

bir şey yapamayacak duruma gelmek, çaresiz kalmak.

Buna benim durumumda eklenince kolu kanadı iyice kırılmış, doğaüstü bir gücün onu cezalandırmayı kararlaştırdığı kanısına kapılmıştı. (BG 62)

Öfke çöküntüye dönüyor; kolu kanadı kırılmış sanki. (O 15)

koluna girmek (BG 142, 187, 194, 195) (GÇ 17) (HOŞ 155) (MT 81):

kolunu birinin koltuğu altından geçirmek.

Bu aşamayı başarı ile atlatınca koluna girmek, elinin pürüzsüz kadife yumuşaklığını avuçlayabilmek daha ötelere yeşil ışık yakabiliyordu. (BG 187)

Muhtar, yabancı konuğu koluna girip götürmeye hazırlanırken, Selçuk: (GÇ 17)

... tabutun arkasında sıra ile Dede'nin koluna giriyorlardı. (MT 81)

komaya girmek (BKOV 28) :

1) duyma, anlama ve hareket yeteneklerini yitirerek yarı ölü duruma gelmek, kendinden geçmek,

2) kendinden geçecek kadar sinirlenmek, şaşırarak, üzülme.

Çünkü Fatma Hanım, tekrar hıçkırık komasına girmiş, hâh 'Allahım!' diyor, Kâh 'yavrum!' diye inliyordu. (BKOV 28)

konferans vermek (MT 43) :

herhangi bir konuda bilgi verecek biçimde konuşma yapmak.

... sınıflarda bağıra bağıra ders tekrar edirler, bahçede konferans verirken ve sonra kaybolurlardı. (MT 43)

konuk etmek (GÇ 73) (O 190, 295) :

birini evinde bir süre ağırlamak.

Ben şu çocukları aldı, konuk etti. (GÇ 73)

‘Bican Abdal’ı ve arkadaşlarını konut edin, ağırlayın’ dedi; ‘Yarın namazda da bir oluruz!’ (O 190)

Eşini hiçbir yerde görmedikleri bağlarda, bahçelerde konuk ediyorlar. (O 295)

konuk olmak (GÇ 72) :

bir yerde kısa bir süre ağırlanmak.

Yok son dala binip açılmak, var bana konuk olmak. (GÇ 72)

korktuğu başına gelmek (HK 56):

düşünülen kötü durum gerçekleşmek.

İşte korktuğu şey başına gelmişti en sonunda! (HK 56)

korku düşmek (BKOV 38) (O 223) :

endişelenmek, korkmak.

Abdullah’ın içine müthiş bir korku düştü. (BKOV 38)

Yüreğine korku düşen kuşku düşen; Domaniç işte orda; gitsin... (O 223)

korku vermek (MT 175) :

korkutmak.

... cildinin saniyeden saniyeye değişen renkleriyle bana âdeta korku veren bir yeni

İsmail’dir. (MT 175)

koynuna almak (H.O.Ş 106) :

1) biriyle beraber yatmak,

2) biriyle sevişmek için yatmak.

Hani nerede ise annem beni çocukluğumdaki gibi koynuna alıp yatıracak, ninniler, masallır söyleyip uyutacak. (H.O.Ş 106)

koynuna girmek (H.O.Ş 32) (MT 49) :

biriyle yatıp sevişmek.

İşte o, bu sesledir ki, bazı geceler âdeta koynuma girmiş, beni kolları arasına almış gibi olurdu. (H.O.Ş 32)

İlk sadakası alınan kadın da ilk konuna girilen kadın gibi unutulmuyor. (MT 49)

kök salmak (BG 242, 274):

1) iyice tutunmak, sağlamlaşmak, yayılmak, köklenmek,

2) bir yere iyice yerleşmek.

Ancak, baş gösteren iki olay bana, bizdeki her tür yeniliğin kök salıp gelişme ve olgunlaşma konusunda neden zorluk çektiğini biraz olsun anlamama yardım etti. (BG 242)

Eğer girişim genellikle yaralı ise bu aksaklıkların giderilerek, gelişmenin kök salması sağlanır. (BG 274)

kökü kurumak (HK 8):

yok olmak, ortadan kalkmak.

Kasabada zengin evlerinde kelle şekerinin daha kökünün kurumadığı söylenirdi. (HK 8)

kökünden kazımak (MT 80) :

bir daha üreyemez duruma getirmek, hiçbir kalıntısını bırakmamak, yok etmek.

İnsanın terbiye ile değişeceğini zannetseydim bunu kökünden kazımak için elden geleni yapardım. (MT 80)

köküne kibrit suyu (BG 145):

yerin dibine batsın, ölsün, kahrolsun.

Trafik ve uçak kazaları dışında, petrol bunalımı, atom başlıklı kıtalar arası füzeler, insan kökünün dibine kibrit suyu sıkacak modern savaş araç ve yöntemleri, hız tutkusunun ürünleri değil mi? (BG 145)

kör dövüşü (BG 214):

hep birlikte aynı şeyi gerçekleştirecek olan kimselerin düzensiz, birbirine uymaz çabaları.

Kör dövüşü (BG 214)

kör kadı (BG 298):

hatıra, gönüle bakmayarak doğruyu herkesin yüzüne karşı söyleyen, sözünü esirgemeyen kimse.

Yıllar ilerledikçe, biraz olsun yumuşamakla beraber meslek yaşamım boyunca ‘kör kadılıktan’ tümüyle vazgeçemedim. (BG 298)

kör kurttan bile vazgeçmemek (MT 72)

en küçük varlığı bile hor görmeden korumak.

Tanrı körkurdan bile geçmez. (MT 72)

köşe bucak saklanmak (O 56):

kimseye görünmek istememek.

... kâh köşe, bucak saklanıyor, kardeşlerini arkadaşlarını bile annesini bile görmek istemiyor. (O 56)

köşe kapmaca oynamak (UMS 104):

biri başkasına gidip bulamadığı sırada, o da kendisine gelip bulamamak, birbirini arayıp durmak.

Kınalı'yı aralarına alarak dördünün köşe kapmaca oynadıkları oluyordu. (UMS 104)

köşesine çekilmek (HOŞ 133, 152):

toplumdan kaçıp hiçbir şeyle ilgilenmeyerek tek başına yaşamak.

Odamin bir köşesine çekilip kara kara düşünmeğe başlardım. (HOŞ 133)

Herkes kendi köşesine çekilip içini dinlesin, içindekini göstermeğe çalışsın. (HOŞ 152)

köşeye çekilmek (BKOV 102, 119) (O 9):

hiçbir işe karışmayarak yaşamak.

Hüseyin hemen Şebnem’le bir köşeye çekilip ders çalışmaya başladılar. (BKOV 102)

Yemekten sonra, Fatma Hanım’la bir köşeye çekildiler. (BKOV 119)

Sağ kalanlarında kiminin eli hâlâ kılıç tutar, kimi iyice kocayıp bir köşeye çekilmiş.
(O 9)

köşeye sıkışmak (BG 122):

etkenler kendisini içinden çıkması güç bir duruma getirmek.

Kent yöneticilerinden tutun da, arada bir ziyarete gelen Bakanlara kadar herkesi bir köşeye sıkıştırıp bunun gereğini anlatır dururdu. (BG 122)

kötülük etmek (O 62) :

kötü davranmak, zarar vermek.

Tümümüze kötülük ederim. (O 62)

kötülük yapmak (BKOV 8) (MT 5) :

kötü davranmak, zarar vermek.

Bu adam, canından çok sevdiği biricik yavrusuna bir kötülük yapar mıydı? (BKOV 8)

Çocuklar, kendileri gibi başkalarını da rahmi olmayan, hasbetenlillâh kötülük yapmaktan zevk duyan küçük canavarlardı. (MT 5)

kucağına düşmek (HK 83, 137) :

düşman, felaket, sefalet vb. kötü şeylerin veya durumların içine düşmek, onlarla karşılaşmak.

İster istemez onların kucaklarına düşerlerdi o zaman. (HK 83)

‘Bizim işimize yaramdı.’ dedi, ‘Düşüverdik kucaklarına’ (HK 137)

kucak açmak (BG 98, 337):

1) korumak,

2) sığınacak yer vermek.

Gelecek kucağını açmış seni bekliyor. (BG 98)

Yer yüzündeki yaşamı da sona erince cennetin kapısında Tanrı'nın kucak açmış kendisine kavuşmasını beklediğini düşünüyor. (BG 337)

kulağı delik (HK 95):

olup bitenleri çabuk haber alan.

'Kulağın da çok delikmiş maşallah!' dedi. (HK 95)

kulağı kirişte olmak (BG 57) (HK 122) (O 30):

söylenecek sözü, gelecek haberi sabırsızlıkla beklemek.

Bazen bunu başarabiliyor, bazen de kulağı daima kirişte uyuyan anneme yakalanıyordum. (BG 57)

Göze kulağı kirişte olan Zeynel: 'Kaptanım!' dedi. (HK 122)

Kulaklarının kirişte olduğu belli. (O 30)

kulağına çalınmak (MT 132, 135, 182):

başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak.

... küçük ölülerin cemaatleri arasında öyle şeyler kulağıma çalınmıştır ki, bana dehşet vermiştir. (MT 132)

Etraftan kulağıma çalınanlara göre, bu ölüm, herkesten ziyade onu sarsmıştır. (MT 135)

Sağdan, soldan benim de bazı şeyler çalınmıştır kulağıma. (MT 182)

kulağına çarpmak (H.O.Ş 124, 132) :

duyulmak.

Kulağa çarpan sözler insana, biraz evvelki şarkının havaya sinmiş güllerinden kopup serpiyen parçalar gibi geliyordu. (H.O.Ş 124)

Yine dadım yalısıyla kulağıma çarpan bazı haberlerden anlıyordum ki, Şeyhlâm Efendi... (H.O.Ş 132)

kulağına fısıldamak (H.O.Ş 67, 70) (O 324) :

çok alçak ve hafif bir ses tonuyla kulağına eğilip bir şeyler söylemek.

Bir nefes kadar hafif bir sesle kulağıma fısıldadı. (H.O.Ş 67)

Zira Cemil Bey, hep o şarkıdaki sesiyle mektubunda yazdıkların tatlı tatlı kulağıma fısıldayıp durmuştu. (H.O.Ş 70)

Kumarla Abdal eğiliyor ve kulağına fısıldıyor. (O 324)

kulağına gelmek (H.O.Ş 138) :

1) kulağına çalınmak,

2) duymak.

Zaten, kulağıımıza gelen havadislerdin ne dereceye kadar doğru olduğunu tahmin edemiyordum. (H.O.Ş 138)

kulağına gitmek (BKOV 83) :

duymak.

Hem Hüseyin’i oraya bırakır, dedikoduların onun kulağına gitmesin engellemiş olurdu. (BKOV 83)

kulağını bükmek (UMS 9):

bir sorun karşısında dikkatli davranması için uyarıda bulunmak.

Köpeği Sürmeli ile kedisi Kınalı’nın kulaklarını iyice bükmüştü bu konuda. (UMS 9)

kulağını çekmek (GÇ 50, 52):

1) ceza olarak kulağını tutup bükerek çekmek,

2) uyarmak için hafif bir ceza vermek.

Sizleri, durumu bilirsiniz, bilirsiniz de çocuklarınızın kulaklarını çekesiniz diye çağırdım. (GÇ 50)

Yalnız, sizin kulaklarınızı çekmek gerek! (GÇ 52)

kulak asmak (BG 238, 317) (HK 89, 89) (MT 95, 98, 100, 141, 147):

önem vermek, dinlemek.

O zamana kadar fakültede öğretim görevlisi olarak da hizmet yapabileceğime inandığımdan, akademik kariyere girmek için yapılan uyarılara kulak asmamıştım. (BG 317)

Kendi işinin dışında kalan hiçbir şeye kulak azmazdı. (HK 89)

Başka bir zamanda bu çeşit bir lakırdıya kulak asmayacağım muhakkaktı. (MT 100)

kulak kabartmak (HOŞ 17):

belli etmemeye çalışarak dinlemek.

Ve yine çok defa, kedilerin onun miyav miyavlarına duvar diplerinden, dam kenarlarından kulak kabarttıklarını görmüşümdür. (HOŞ 17)

kulak kesilmek (BG 81, 82, 99, 160, 332) (O 61) (UMS 58):

büyük bir dikkatle dinlemek.

Bazan da program değişip kısık sesli bir konuşmacı mikrofonu eline alınca, kulak kesilmeme rağmen ses kaynağını bir türlü bulduramıyor, evin ya sağ ya sol tarafında bir yerde karaya vuruyorum. (BG 332)

Dudakları gergin, burunlarından soluyorlar; sırf kulak kesilmiş, sesleri çözmeye çalışıyorlar. (O 61)

Ağabeyi ne karşılık verecek diye kulak kesildi. (UMS 58)

kulak misafiri olmak (HOŞ 62) (MT 137):

yanında konuşulanları konuşmaya katılmadan dinlemek

Arasına, ben de konuşmalara istemiyerek kulak misafiri olurum. (HOŞ 62)

... hiç kimseyi alama ile dinlemediğim, ancak şuradan, buradan esen fısıltılara kulak misafiri olduğum halde... (MT 137)

kulak (kulağını) tırmalamak (BG 83, 103, 107) :

kulağı rahatsız etmek.

...kısık ama kulağı tırmalayan bir sesle konuşması, her fırsatta ısıracı eleştirilere tutkusu, içimde çekingenlik yaratıyordu. (BG 83)

Sınıf odalarından sağır öğrencilere küme halinde yaptırılan ses alıştırmalarının kulak tırmalayan çığlıkları... (BG 103)

Kör öğrenciler vakitlerini büyük kesimini keman, flüt, klârnet ve piyano gibi müzik araçlarından kulak tırmalayan sesler çıkamaya uğraşarak geçiriyorlardı. (BG 107)

kulak (kulaklarını) tıkamak (H.O.Ş 58) :

bir şeyi duymazlıktan gelmek.

...onun arkadan yetişip hihihi diye gülüşmelerini işitmek için parmaklarımla kulaklarımı tıkdım. (H.O.Ş 58)

kulak vermek (BG 130, 332) (HK 82) (MT 184) (UMS 84, 109, 113) (YK 58, 105):

1) değer vermek, önemsemek,

2) merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak.

İnsanın ve çevrenin seslerine ve içerdiklerine kulak vermeyi öğrenmeye koyulduğumdan beri bunların, her şeyin iç yüzünü göze görünenlerden daha iyi yansıttığı kanısını geliştirdim. (BG 130)

Saati önüne konar, boynunu uzatarak tik-taklarına kulak verir. (UMS 113)

Odon kesmeyi bırakıp kulak verdim. (YK 58)

kulakları düşmek (BG 333):

1) gücünü yitirmek,

2) neşesiz.

Bazen kolayca kovanızı doldurur, her yanınızdan zafer gülücükleri ışıdayarak kıyıya yanaşırsınız; bazen de omuzlara kramp girinceye dek saatlerce olta sallar, sonunda bir iki küçük istavrit ya da izmariti tepenizde umutlu daireler çizen martılara fırlatarak, kulaklar düşük, evin yolunu tutarsınız. (BG 333)

kulaktan kulağa (HOŞ 158):

biri ötekinin kulağına söyleye söyleye.

Bizi, her türlü nezaket ve terbiye kaidelerine aykırı olarak, böyle kulaktan kulağa fııldar gören hemşire hanım... (HOŞ 158)

kum gibi (MT 65) (O 221, 266, 348) :

pek çok.

Beni isteyenler etrafımda kum gibi kaynıyor, amma dönüp bakmıyorum bile. (MT 65)

Söğüd çevresi kum gibi insan kaynıyordu. (O 221)

Sivrikaya yanı başındadır... yıldızların kum gibi kaynaştığı gecesi... (O 348)

kumar oynamak (MT 192) :

1) ortaya para koyarak talih oyunu oynamak,

2) olumlu sonuçlanması şüpheli olan bir işe bile bile girişmek.

Yukarı katta kumar oynanır ve hemen her gece ortalık karardıktan sonra araba araba kibar kadınlar ve erkekler gelir. (MT 192)

kurban olmak (BKOV 106, 106) (HOŞ 82) (O 121, 165):

uğruna ızdırap veya büyük üzüntü, sıkıntı çekmek, zarara girmek, ölmek.

Gözlerine kurban olurum ağlama. (BKOV 106)

Yaradana kurban olayım, bu ne güzellik! (HOŞ 82)

Kurban olayım, de bana. (O 165)

kurban vermek (H.O.Ş 45) :

can kaybına uğramak.

Babamın, beni, bir tanecik kızımı İkbâl yolunda kurman verecek derecede bir hırsla kapılmış olabileceğini aklımdan dahi geçirmek istemiyordum. (H.O.Ş 45)

kurşun dökmek (BG 26):

halk inancına göre erimiş kurşunu, hastanın üstünde, içinde su bulunan bir kaba dökerek ortaya çıkan şekillerin yorumuyla nazar, büyü, hastalık vb. şeyleri önlemek, iyileştirmek.

‘Nazar değdi size ‘ diye kurşun döktürüp tütsü yapmak öneriliyor, koca karı ilaçları öğütleniyordu. (BG 26)

kurşun gibi (BG 61) (BKOV 17) :

1) katlanması zor bir biçimde,

2) sıkıntı veren,

3) çok ağır.

Geleceği düşünmeden, gün güne sokakları arşınlayarak vakit öldürmeğe çalışmak yine kurşun gibi omuzlarıma batırmaya başlamıştı. (BG 61)

Ölüm kelimesi bir kurşun gibi boğazına takılmıştı. (BKOV 17)

kurşun yemek (HK 50) :

vurulmak.

Yersin kurşunu sonra. (HK 50)

kurt masalı okumak (MT 169):

uzun sözlerle inandırıcı olmayan bahaneler, özürler ileri sürmek.

Halbuki İsmail bizi istemiyor; hatta böyle bir teklifin ağzımdan çıkmasına zaman bırakmamak için bana solumadan kurt masalları okuyor. (MT 169)

kurtlarını dökmek (BG 185):

çoktan beri özlediği bir şeyi bol bol yapıp hevesini almak.

Bu tür baskı ve gözetimden uzakta üniversitelerin özgür ortamına girince biraz azıp, kurtlarını dökme fırsatını kaçırmıyorlardı. (BG 185)

kuru kalabalık (MT 133):

1) olumlu hiçbir iş yapmayan insan topluluğu,

2) hiçbir işe yaramayan kırık dökük eşya.

Oldukça geriye kalanlar ve bu suretle biraz da kuru kalabalığa karışanlar aralarında konuştukları... (MT 133)

kusur bulmak (H.O.Ş 67) (MT 29) :

1) bir şeyin özrünü görmek,

2) gereğinden çok titiz ve hoşgörüsüz davranmak.

bundan başka, hepimize bıyık altından gülüyor, her birimizle bir ayrı kuru buluyor gibiydi de. (H.O.Ş 67)

hiç Allah'ın yarattığı boşa kusur bulunur mu? (MT 29)

kusur etmek (H.O.Ş 108) (MT 81) :

yanlışlık yapmak.

Cemil Bey de kendisine karşı saygıda hiç kusur etmemişti. (H.O.Ş 108)

Yavrucuğum içli bir çocuktü; zorla kendini sevdirdiğı için kimse ona hürmet ve muhabbette kusur etmezdi. (MT 81)

kuş beyinli (MT 8, 159):

akılsız.

Bak şu kuş beyinli fellahın yakıştırdığına... (MT 8)

‘Yahu, Talât Bey, sen bu kuş beyinli Araba galiba içerliyorsun!’ dedim. (MT 159)

kuş uçurtmamak (O 136, 331, 335):

kimsenin geçmesine olanak bırakmayan sıkı önlem almak.

Ve Harlak, Domaniç’i kuzeye bağlayan tek geçitten kuş uçurtmayacak bir yerdedir.

(O 136)

Nitekim, iki yüz erle birlikte, İznik’ten dışarıya, dışarıdan İznik’e kuş uçurtmuyor, gölde dahi kayık sektirmiyordu. (O 331)

... içerden dışarıya, dışarıdan içeriye kuş uçurtulmayacaktır. (O 335)

kuşku duymak (BG 120, 202, 292) :

kuşkulanmak.

Kurdukları dostluklara karşı, kentte onlara karşı kuşku duyarlar da az değildi. (BG 120)

İnsanın yetenekleri ve iyi niyetle karşı sürekli kuşku duyup, engellemek amacını benimsemiş ortamlarda... (BG 202)

Ancak, bir gün sonra Amerikalı uzman eğitim fakültesi kurma konusunda istekli olup olmadığından kuşku duymaya başladım. (BG 292)

kuşkuya düşmek (O 174) :

kuşkulanmak.

Onun içindir ki, Aya Nikola, hem haber yalanmış desin habercisinden kuşkuya düşün, hem gevşesin ve Kulacahisar’ı kendi haline bıraksın. (O 174)

kuyruğa girmek (BG 300):

ayakta arka arkaya durulan diziyeye girmek.

Yurda döndüğümüz zaman hemen her şey için kuyruğa girip saatlerce beklemek, çoğu zaman da, bitti duyurusu ile eli boş eve dönmek durumu, daha ilk günlerde gözümüzü yıldırmişti. (BG 300)

kuyruk acısı (MT 6):

daha önceki hırpalanıştan duyulan hınç.

Cüzamlı yanık acısına ne kadar duygusuzsa, ben de kuyruk acısına öyleyim. (MT 6)

kuyruk kıstırmak (O 20):

birini güç bir duruma düşürmek.

Öfkelenmeyeyim de ne yapayım? Kuyruk mu kıstırayım? (O 20)

kuyu kazmak (MT 84) (UMS 10):

birinin yıkımına çalışmak, kötü duruma düşmesini istemek.

Dilencilerin böylelerine karşı korkunç ittifaklar yaptıkları ve akla gelmez iftiralarla kuyularını kazdıkları çok görülür. (MT 8)

Benim kuyumu kazmak için elinden geleni yapar. (UMS 10)

küçük dilini yutmak (HOŞ 82):

şaşırmak, donakalmak.

Kadıncağız beni bu halde görünce az kalsın küçük dilini yutacaktı. (HOŞ 82)

küçük düşmek (MT 23) (O 285):

değeri veya onuru sarsılmak.

Beni, sevdiğimin yanında küçük düşüren ayıya karşı aylarca karanlık intikamlar düşündüm. (MT 23)

‘Babam senin yüzünden beğliğini de, Kayı’yı da küçük düşünmüştür’ diyor. (O 285)

küçükle küçük, büyükle büyük olmak (HOŞ 36, 136)

1) her yaştaki kişilere karşı dostça, arkadaşça davranmak,

2) her makam ve durumdaki kişilere karşı dostça ve anlayış göstererek davranmak.

Hiç hissettirmeden küçükle küçük, büyükle büyük olmasını bilirdi. (HOŞ 36)

Eşref Paşa'nın haremi, tıpkı bundan birkaç yıl evvelki halam gibi, küçükle küçük, büyükle büyük olmasını bilen güler yüzlü, hafif ruhlu bir hanımdı. (HOŞ 136)

küfür savurmak (BG 91) (H.O.Ş 165) :

küfretmek.

Önce beni sesi beş görün bir sarhoş sanmış, durumu anlayınca işçilere birkaç küfür daha savurmuştu. (BG 91)

Bir ağır küfür savurmak üzereydi, kendini tuttu. (H.O.Ş 165)

kül olmak (HOŞ 144):

1) bütünüyle yanmak,

2) varını yoğunu yitirmek.

... Hakkı Paşa'nın yalısıyla beraber, dadımın ölü bulunduğu sabahın gecesi yanmış, kül olmuştu. (HOŞ 144)

küt diye (HK 114) :

ansızın.

Hele onun kapıya parmağının kemikli yanıyla vurup da içerden bir ses beklemeden küt diye girişi bayağı yüreklendirmişti onları. (HK 114)

laf anlatmak (MT 22) :

sözünü dinletmek, karşıdakini ikna edinceye kadar konuşmak.

Kısık bir sesle laf anlatmak istedim. (MT 22)

laf atışmak (O 13):

1) söyleşmek, konuşmak,

2) uzaktan, dolayısıyla dokunacak söz söyleyip işittirmek,

3) sözle sarkıntılık etmek.

Sokakta, pazarda, düğünde, dernekte, avda, seyranda bir laf atışması, hoşuna gitmeyen bir davranış olmaya görsün, tokadın, sillen, kılıcın, kaman hazır. (O 13)

laf dinlemek (HK 59):

söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimsemek, davranışlarını bunlara uydurmak.
Halit'in ölü olarak ele geçirilmesindeki yardımını öğrenmiş olacaktı, ama jandarmalar lâf dinlemezlerdi, çektikleri gibi vururlardı teslim olmayınca. (HK 59)

laf etmek (HK 33, 50) (YK 88):

o şey üzerinde konuşmak.

Hangi bir memleketlisine rastlasa, hep Halit için kuşkulu lâflar ediyorlardı. (HK 50)
Senin evden çıktığımı görenler ileri geri lâf etsinler. Namusum üzerine, öyle mi? (HK 88)

laf olsun diye(BKOV 42) (O 64, 275):

gerekli bir söz olsun diye değil, rastgele bir şey söylemiş olmak için.

Üsküdar'da bir kahvede tanıştığı Zevzek'e laf olsun diye bunu söylemişti. (BKOV 42)

Ve, Mahmud beği ilk kuşandığından beri lâf olsun diye taşıdığı kılıcını... (O 64)
... az önce oradan alıp buraya getirdiği çökçeği bu sefer buradan alıp oraya götürürken, lâf olsun diye imiş gibi soruyor. (O 275)

lafa karışmak (O 16, 24) :

biri veya birileri konuşurken bir başkası konuşmak, konuşmaya katılmak.

Ama o zamana kadar ağzını hiç açmaydın, teşekkür etmeyen, gülümseyen öteki lâfa karıştı. (O 16)

Osman ve Gündüz gibi delikanlılar, onların az gerisinde ayakta duruyor, lâfa karışmadan, anlatılanları, dinliyorlardı. (O 24)

lafı ağzına tıkmak (HK 35):

birinin rahatça konuşmasını engelleyip susturmak, söylemesine imkân tanımamak.

'Su etmiyor ki sandal' diyecek oldu Halil. Lafı ağzına tıktı Reis. (HK 35)

lafı uzatmak (BG 202) :

konuşmayı gereksiz bir biçimde başka sözlerle sürdürmek.

Sonra, lâfi uzatmadan, gereken fakülte'deki başarımdan... (BG 202)

lafını etmek (HK 97):

birinden veya bir konudan söz etmek, onunla ilgili olarak konuşmak.

‘Demek kaptandı baban?’ dedi Harun Reis, ‘Gece hiç lâfını etmedin de...’ (HK 97)

lakırdısını etmek (MT 55):

birinden veya bir konudan söz etmek, onunla ilgili olarak konuşmak.

Kadir gecesi olduğu için gramofon çalınmıyor ve oyun oynanmıyor, hazin hazin damacı Hacı lakırdısı ediliyordu. (MT 55)

lamelif çizmek (MT 49):

kısa bir süre dolaşıp gelmek.

Nihayet bir gün caminin kapısıyla benim aramda uzunca bir lamelif çizdikten sonra âdeta tereddütle, zorla yoluna devam ediyordu. (MT 49)

lanet etmek (BKOV 42, 43) :

ilenmek, kötülüğünü istemek.

O adamları tanıdığına lanet etti. (BKOV 42)

Tabii onu kaçırarlara da lanet ediyorlardı. (BKOV 43)

lanet okumak (O 217) :

bir kimsenin Tanrı'nın merhametinden yoksun kalmasını dilemek.

Ve Kalonaz ile Aya Nikola'nın şahsında, İnegöl savaşılarına lânet okunup Boy Koca'nın öcü için andlar içiyordu. (O 217)

lazım gelmek (H.O.Ş 11, 21, 38, 51, 67, 103, 117, 118, 123, 130, 166) (MT 24, 26, 53, 56, 88, 92, 118, 121, 131, 166, 185) :

gerekmek.

Benim ile muamelesinde, hiç değilse, bir akranlık bir arkadaşlık hissiyle hareket etmesi lâzım gelmez miydi? (H.O.Ş 51)

Daha doğrusu, onun her eve dönüşünde olduğu gibi hepimizin biraz remileşmemiz lâzım gelmişti. (H.O.Ş 103)

Yaşını belli etmek için insanda az çok surat ve vücut kalmış olmak lâzım gelir. (MT 56)

leşini sermek (HK 32) :

öldürmek.

Bir daha karşıma çıkarsan, leşini sererim senin. (HK32)

linç etmek (BKOV 49) (O 300) :

yargılamadan öldürmek.

Abdullah bey'in yakınları eşkiyalara saldırıp linç etmek istemişler, polisler mani olmuştu. (BKOV49)

Gaziler bıraksa, taşlayacak, linç edeceklerdi. (O300)

lokmaları boğazına dirmek (YK 94):

canını sıkarak yediği şeyi yutamamasına sebep olmak.

Bu bakışlar lokmaları boğazıma diziyordu. (YK 94)

mahalle karısı (HOŞ 65):

görgüsüz, kavgacı kadın.

Zira, benim nazarımda bunların çoğu rastıklı düzgünlü bir alay mahalle karısı idi. (HOŞ 65)

mal olmak (MT 21) (O 63) :

1) bir şeye bir değer karşılığında sahip olmak,

2) bir iş, bir davranış sonucu zarara uğramak,

3) bir yeri, bir şeyi benimsenmek.

Bir akşam, bana birçok göz yaşına mal olmuş bir tahlizsizlikten kendimi koruyamadım. (MT21)

Ötekilerin direnci beş yaralıya daha mal oldu. (O63)

malûm olmak (HOŞ 84):

içine doğmak.

İşte; sanki bu düşüncelerim ona malûm olmuş gibi elini alınca götürdü. (HOŞ 84)

mana çıkarmak (HOŞ 36) (MT 34, 70, 117):

- 1) yersiz bir yargıya varmak, yanlış değerlendirmek,
- 2) bir söze, söyleyenin aklından geçmeyen bir anlam vermek,
- 3) anlam çıkarmak.

Sakın, bu sözümden babama karşı bir kötöleme veya bir kinlenme mânası çıkarmayın. (HOŞ 36)

... diye küfür ettiğini işitmiş ve bundan bir mana çıkaramamışım. (MT 70)

... abuk sabuk lakırdılarının kim bilir nerelerden geldiğini sorarak mana çıkarmaya uğraşır ve bu insanları korktuğu kadar da severdi. (MT 117)

mana vermek (HOŞ 36, 88, 169):

kendince bir yargıya varmak, yorumlamak.

Bu günün genç kızları bu derece yumuşak başlılığıyla bir mâna veremezler. (HOŞ 36)

Sözüme yanlış mâna verdiniz, dedim. (HOŞ 88)

... söylediği şarkıya haddi zatında mevcut olmayan mânaları vermişim. (HOŞ 169)

mat etmek (MT 166):

- 1) satranç oyununda yenmek,
- 2) bir tartışma sonunda karşısındakini cevap veremez duruma düşürmek,
- 3) kötü duruma düşürmek, bozmak.

... cevap bulmaktan âciz kaldıkça Mecelle kaideleri ve kalem odası tekerlemeleriyle çocuğu şaşırtıp mat etmeye uğraşıyordu. (MT 166)

mayası bozuk (BG 269):

- 1) kötü yaradılışlı, karaktersiz (kimse),
- 2) hain.

Onların bu duruma sürüklenmesine toplum mu sebep oluyordu, yoksa, kendilerinin yapı ve mayalarında mı bir bozukluk vardı? (BG 269)

maymun gibi (MT 199) :

1) tuhaf, gülünç hareketler yapan,

2) taklitçi.

... Bu talihli maymun gibi damadın haftada iki, üç gece izin almadan nasıl sokağa çıktığını kendi kendisine sormamıştır(MT199)

maymun iştahlı (MT 83):

hevesi çabuk geçen, kararsız.

Ancak halk, maymun iştahlıdır; şair ve hanendesi gibi fukarasını da sık sık eskitmek meylindedir. (MT 83)

mazur göstermek (BG 180) :

kusura bakmamak, hoş görmek, bağışlamak, affetmek.

... Diye onu mazur göstermeye girişti(BG180)

mecali (mecal) kalmamak (BG 327)

güç kalmamak, güçsüzleşmek.

Gerçekten beyni ve kavşakları kireçlenip görevinin törensel boyutlarından ötesini yürütmeye mecali kalmayanları elbette ayıklayıp yemi kuşaklara yer açmak gerekirdi. (BG 327)

mecbur olmak (MT 19, 47) :

herhangi bir şeyi yapmak zorunda bulunmak.

Benim onu seyrettim gibi o da- bir başka tobla halinde beni seyrede ede nihayet sevmeye mecbur olacaktı(MT19)

Öyle ki, hastane müdürü beni taburcu edebilmek için bana yanımdaki yatakta ölmüş kimsesiz bir ihtiyarın eskilerini vermeye mecbur olmuştu. (MT47)

medet ummak (BG 73) :

yardım beklemek.

Fakat ondan başka kimden medet umup yardım dilenebilirdim? (BG73)

mekik dokumak (GÇ 59) (MT 31):

iki nokta veya durum arasında sürekli gidip gelmek.

Dürbün, Selçuk'la Duygu, Duygu'yla Selçuk arasında mekik dokudu düpedüz. (GÇ 59)

Tanrının günü İstanbul'a inen İstanbul'a inen büyükannem mahkeme, defterhane ve Emniyet Sandığı arasında mekik dokuyor. (MT 31)

merak duymak (GÇ 67) :

bir şeyi edinme, yapma veya onunla uğraşma isteğine kapılmak, bir şeye eğilim duymak.

Belki kurt goldman, kendilerini yollarından çevirmese, bu denli merak duymayacaklardı ona. (GÇ67)

merakta bırakmak (H.O.Ş 128) :

kaygı içinde bırakmak.

...Cemil Bey'in oralarda işi ne diyeceksiniz- durun: sizi merakta bırakmamak için hiç değilse bunu anlatayım. (H.O.Ş128)

meraktan çatlamak (H.O.Ş 98) :

merakından çatlamak.

Meraktan çatlayacaktım. (H.O.Ş 98)

merdiven dayamak (O 55):

ileri bir yaşa yaklaşmak.

Ertuğrul doksana merdiven dayamış. (O 55)

mesul tutmak (MT 22) :

sorumlu görmek.

Büyükannem, bahçedeki bütün kavaklarda Kasım Ağa'yı mesul için adamcağız, başından korkmakta belki haklıydı. (MT22)

metanet göstermek (H.O.Ş 99) :

kötü bir duruma katlanmak, dayanmak.

Reca ederim, biraz metanet göster(H.O.Ş 99)

meydan açmak (MT 141) :

sebep olmak.

Bu hareket, daha ileride kim ne boğuşmalara meydan açacaktır(MT141)

meydan okumak (BG 108, 160, 297) (O 7):

korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavga veya yarışmaya çağırmak.

Buna karşın da, okulun kurallarını öğrenme ve önemseme konularına meydan okumaya kalkanlara asla hoşgörü gösterilmiyordu. (BG 160)

Bu kurallara tamamen uygun bir sonuç olmakla birlikte Yürütme Kuruluna meydan okumak gibi bir şeydi. (BG 297)

Değil bir meydan okuyama, bir yan bakışa, bir dudak büküşe bile katlanamazdı. (O 7)

meydan vermemek (BG 126, 168) (HOŞ 93):

kötü bir durumun gerçekleşmesi için imkân veya zaman bırakmamak.

Evde kardeşlerim bu konuda zorluk çekmeme meydan vermiyordu. (BG 126)

Neyse Jorj araya girdi, ben de kaçtı denmesine meydan vermemeye özenerek çıkıp okula döndüm. (BG 168)

Lâkin, Cemil Bey buna meydan vermedi. (HOŞ 93)

meydana çıkmak (HOŞ 76, 93, 146) (MT 61, 131):

1) açıklığa kavuşturmak, ortaya çıkarmak, belli etmek,

2) bularak ortaya çıkarmak.

Allah vere de, bu yazdıklarım basılıp meydana çıkmasa. (HOŞ 76)

Bu geçmiş hayati, bu anları, bir tarafından yakalayıp meydana çıkarmak için sağa sola bakıyor, arıyor, tarıyordum. (HOŞ 146)

Şehrin kibar ölülerinden kalma ne kadar süs eşyası varsa meydana çıkar... (MT 61)

meydana getirmek (MT 119, 138) :

olmasını sağlamak, oluşturmak.

Nihayet, yeni maliye usullerinin ilerlemesi kibarlar öleminde olduğu gibi, fukaralar arasında da bazı korkunç insanlar meydana gelmeye başlamıştı. (MT119)

O dakikada o kalabalığı meydana getiren insanlardan her birinin de kim bilir hangi ayıbı saklamak...(MT138)

mışıl mışıl uyumak (BKOV 21, 57, 69) (O 72) (YK 55) :

rahat, sessiz ve derin soluk alarak uyumak.

Çocuk mışıl mışıl uyuyor. (BKOV21)

Yanından ayrıldığımda mışıl mışıl uyuyordu. (BKOV69)

Gözleri kapanırken yüzünde tatlı bir tebessüm belirdi ve sonra mışıl mışıl uyumaya başladı. (YK55)

mide bulandırmak (MT 38):

1) kusacak bir duruma getirmek,

2) kuşkulandırmak.

‘Bakalım aybaşı gelsin de münasip bir şey takdim ederiz’ demesi bir parça, mide bulandırıcıydı. (MT 38)

midesi bulanmak (BKOV 28):

1) kusacak gibi olmak,

2) iğrenmek, tiksilmek,

3) kuşkulananmak, işkillenmek,

4) huzursuz olmak, rahatı kaçıp tedirgin olmak, hoşlanmamak.

Renginin sararıp, dermanının kesilmesine; midesinin bulanmasına ve şiddetli baş ağrısına rağmen yine de yemeğe iştah duymuyordu. (BKOV 28)

miras yemek (MT 182) :

1) kendine miras kalmak,

2) kendine kalan mirası tüketmek.

... Ölüm halinde bir ihtiyar amcadan miras yiyeceğini söyleyen, çuha pantolonunun... (MT182)

misafir kalmak (BKOV 88) :

bir yerde yiyip içmek, yatmak ve konuk olarak ilgi görmek.

İki gün evlerinde misafir kalıp Kayseri'ye döndü. (BKOV88)

modası geçmek (BG 175) :

1) moda olmaktan çıkmak,

2) önemini yitirmek, geçersiz duruma gelmek, artık aranmamak.

Fakat o yılların Fother Divine, Krişına, murti akımlar, modası geçinceye dek sürüp gidiyor... (BG175)

mola vermek (BG 287) (HK 15) (HOŞ 27) (MT 92) (O 41, 211, 222) (YK 47):

uzun süren yolculuğa, yürüyüşe veya çalışmaya, dinlenmek amacıyla bir süre ara vermek, oturup dinlenmek.

İşte bir ağaç dibinde çöküp beş dakikalık bir mola bile vermeden daha alacakaranlıkta Temel Reis'in kapısını çalıyordu. (HK 15)

Bir saat kadar sonra, sabah namazı için mola verdiler. (O 211)

Bir süre sonra mola verdik. (YK 47)

morali bozulmak (BKOV 48) :

ruhsal yönden direnme gücünü yitirmek, içine korku düşmek.

Ağustos'un yakıcı sıcağı, moralleri hayli bozulmuş bu insanların omzuna kızgın demir gibi oturmuştu. (BKOV48)

mum etmek (MT 126)

her sözü dinler duruma getirmek, uslandırmak.

Yeni belediyenin şimdi mum edip şamdana diktiği dilenciler arasında bu iskatçıları da unutmamak lazımdır. (MT 126)

muradına ermek (MT 180):

isteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek.

Artık muradına ermiş; rüyasını gördüğü hayatı yaşıyormuş... (MT 180)

musallat olmak (MT 103, 129, 131) (O 311) :

birini sürekli rahatsız etmek, birine sataşmak, peşini hiç bırakmamak.

Talât, yüzüne musallat olmuş bir sineği kovar gibi elleriyle hareketler yapıyor, fakat öteki, sık davranarak yakasını bırakmıyordu. (MT103)

Bu fikir, bana böyle birinin cenazesinde musallat olmuş ve bir daha yakamı bırakmamıştır. (MT129)

Peygamberimiz buyurmuştur ki, Allah'ın kullarına zulüm ve cevr ile musallat olan hân, kıyâmet günü en şiddetli azâba uğrayacaktır diyor. (O311)

müjde vermek (BKOV 116, 119) :

bir kimseye sevindirici, mutlu bir haberi ulaştırmak.

Daha sonra köşke müjde verecekti. (BKOV116)

Zarife Hanım, yakında dünyanın en güzel müjdesini vereceği bu yüreği yaralı kadına, gizlemeye çalıştığı bir heyecanla bakıyordu. (BKOV119)

münasip bulmak (H.O.Ş 155, 170) :

uygun olduğunu, yerinde görüldüğünü kabul etmek.

Biz bize vakit geçirmeyi daha münasip buldum. (H.O.Ş 55)

Böyle yapmanızı münasip buluyor(H.O.Ş 170)

münasip görmek (H.O.Ş 135) :

uygun ve yerinde bulmak.

Halam, bunu da münasip görmedi. (H.O.Ş 135)

müsaade buyurmak (MT 43) :

- 1) izin vermek,
- 2) geçiş için yol vermek, yol açmak,
- 3) elverişli, uygun olmak.

Yalnız, çocuklarımızın haftada iki saat yüksek ilimizden istifade etmelerine müsaade buyurur sanız... (MT 43)

müsaade etmek (H.O.Ş 103) (MT 40) :

- 1) izin vermek,
- 2) geçiş için yol vermek, yol açmak,
- 3) elverişli, uygun olmak.

Hani, terbiyem müsade etse gidip kulağımı annemle babamın konuştuıkları oda kapısının anahtar deliğine koyacaktım. (H.O.Ş 103)

... Bir zaman daha Galatasaray 'la baş koşmasına müsaade eder haldeydi. (MT 40)

nar gibi (O 87) :

iyice kızarmış (yiyecek).

Güvecin üstü çıtır çıtır ve nar gibi zar bağlamıştır. (O 87)

nara atmak (O 39):

yüksek sesle uzun uzun haykırmak.

Basıyor mahmuzu atına. Aynı anda da, nâra atıyor: 'Dah ha!' (O 39)

nasıl olsa (BKOV 14, 52) (HK 41, 61) :

her durumda, er geç.

Osman nasıl olsa bulunacaktı ve her şey korkulu bir rüya gibi gerilerde kalacaktı.

Bu yaraları aileyi dertleriyle baş başa bırakmak doğru değildi, ama olsa gideceklerdi. (BKOV14)

Ölecek olan, nasıl olsa işin başında ölürdü(HK41)

nasibini almak (BG 273) :

güzel, hoşla giden bir şeyden kısa bir süre de olsa yararlanmak, sebeplenmek.
... ve böylece özel eğitim de bu talihsizlikten nasibini aldı. (BG 273)

naza çekmek (GÇ 10):

istekli olduğu hâlde yapmacıklı davranışlarla isteksiz gibi davranmak.
Önce, ‘İstemez. Ne gerek var?’ gibilerden naza çekti. (GÇ 10)

nazar değmek (BG 26):

göz değmek.
‘Nazar değdi size ‘ diye kurşun döktürüp tütsü yapmak öneriliyor, koca karı ilaçları öğütleniyordu. (BG 26)

ne çare (HK 111) (HOŞ 79) (MT 23):

“çaresi yok, elden ne gelir” anlamında kullanılan bir söz.
Ne çare ki karşısına bu Karadeniz çıkmış, bütün sevgilerinin yerini o almıştı. (HK 111)
Fakat, ne çare ki her vakit burada bulunamam. (HOŞ 79)
Fakat, ne çare ki, bunu görmek değil, tasavvur etmek imkânından bile mahrumdum. (MT 23)

ne çıkar (HOŞ 76, 155):

1) ne zararı var?
2) bir sonuç vermez,
3) nasıl bir yarar umulur?
Birbirine gönül vermiş iki gencin ara sıra görüşüp konuşmalarından ne çıkar? (HOŞ 76)
Baksa bile bundan ne çıkardı? (HOŞ 155)

ne de olsa (MT 7, 49, 164, 166, 191) (UMS 8, 10):

“ne denli eksiği, kusuru olursa olsun, böyle olmakla birlikte” anlamında kullanılan bir söz.

Ancak ne de olsa çocuktum. (MT 7)

Fakat ne de olsa bu, bir oyundu. (MT 49)

Ama ne de olsa biri kediydi, öbürü de köpek. (UMS 10)

ne dersin (YK 78) :

bir konuda söyleyecek söz kalmadığını anlatan bir söz.

Ne dersin? Dedi. (YK 78)

ne gezer (HOŞ 15, 15, 162):

bulunmaz, yoktur.

Ne gezer diyorum ama, iş bunu ispata gelince... (HOŞ 15)

Hayır, hayır; ne gezer. (HOŞ 15)

‘Ne gezer yavrum!’ (HOŞ 162)

ne güne durmak (HK 41) (O 34):

1) ... varken başka şey gerekmez: *Biz ne güne duruyoruz?*

2) şimdi yapmazsa ne zaman yapacak?

Bu tek mermili Kara Martin ne güne duruyordu. (HK 41)

Bütün bunlardan arda kalan bir kara kuvvetsen bir atılganlık, bir hızlı savaşçılıksa, kendisi –Osmancık- ne güne duruyor? (O 34)

ne hali varsa görsün (BKOV 22):

öğüt ve uyarı dinlemeyenler için “ne yaparsa yapsın, beni ilgilendirmez” anlamında kullanılan bir söz.

Ne, hali varsa görsün. (BKOV 22)

ne idüğü belirsiz (MT 131):

ne olduğu, soyu soppu belirsiz.

Kalın ensesiyle toparlak yüzü, gençlik ve sıhhat kadar da hayvanlık ve sarhoşluktan kızarmış bu avcı elbiseli adam, gelinin ne idüğü belirsiz serseri kardeşiydi. (MT 131)

ne mal olduğunu anlamak (UMS 11):

birinin nasıl bir nitelikte, yetenekte ve yaradılıştta olduğunu bilmek, kestirmek.

Sarıçiçek de yetişir, dostluğuna bu kadar değer verdiği benimle bir tuttuğu o düzenbazın ne mal olduğunu anlar. (UMS 11)

ne mümkün (MT 22) :

olacak şey değil, imkânsız.

Fakat ne mümkün! (MT22)

ne münasebet (HOŞ 153) (MT 107):

öyle şey mi olur, ilgisi yok.

‘Ne münasebet? dedim.’ (HOŞ 153)

‘Ne münasebet! Ne münasebet!...’ diye kekeliyordu. (MT 107)

ne olduğunu bilememek (O 10) :

şaşırmak, akli başından gitmek.

Osmancık, ne olduğunu bilmeden, başka bir şey istiyor, baka yüzler istiyor, başka hikâyeler istiyor. (O 10)

ne olur ne olmaz (GÇ 42,91) (HK 12, 82, 94, 105, 122) (MT 59):

“her ihtimali düşünmek gerekir” anlamında kullanılan bir söz.

Haydi duygu! dedi Selçuk. Ne olur ne olmaz, işimizi çabuk bitirmek gerek. (GÇ 42)

Parolayı bile ne olur ne olmaz diye ezberletmişti ona kaptan. (HK 122)

Fakat ne olur ne olmaz Mesule Bacıyı da bırakmaya nazı olmayarak... (MT 59)

ne olursa olsun (BG 161, 170, 260, 324, 333, 339) (BKOV 108) (HK 41, 99, 100, 134) (MT 49, 72) (O 207, 242) (YK 59, 65, 113) :

“her durumda, olumlu veya olumsuz bütün şartlarda” anlamında kullanılan bir söz.

Ne olursa olsun okulunu asmak istemiyordu. (BKOV 108)

Düyunu Ummiye’nin bir kolcusuydu, ne olursa olsun bir memurdu. (HK 100)

Bana ne olursa olsun: ama kardeşime hiçbir şey olmamalıydı. (YK 59)

ne pahasına olursa olsun (BG 242) (MT 22):

1) “ne büyük özveri isterse istesin” anlamında kullanılan bir söz,

2) “her türlü sıkıntı ve tehlikeyi göze alarak” anlamında kullanılan bir söz.

Öğretmenliğin, ne pahasına olursa olsun, öğrencilerin kafalarını yararlı ve yarasız bilgilerle doldurmak olmadığını benimsemiştim. (BG 242)

Ne pahasına olursa olsun bu gece ağaca çıkacaktım. (MT 22)

ne var ne yok (BG 23):

1) ne haberler var, işler nasıl?

2) olanların bütünü.

Açılan kapıdan gelene bakmadan, “Ne var ne yok Ahmet” diye aşinalık etmek istedim. (BG 23)

ne yapıp etmek (HK 121) (YK 37):

her çareye baş vurup, bir yolunu bulmak.

Ne yapıp edip başarmalıydı. (HK 121)

Ne yapıp edecek okuyacaktım. (YK 37)

neden olmak (BG 323) :

bir şeyin olmasına veya ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak.

Dernek ve vakıflarla ilgili çalışmalarım bende tatsız bir kanı oluşmasına da neden oldu. (BG323)

neden sonra (O 44, 120):

çok zaman sonra.

Osman, elinde ayran taşı olduğunu neden sonra fark etti. (O 44)

Neden sonra, Ertuğrul beğ gazi’ye doğru adım adım yürüyen Osman, diz çöktü el öptü. (O 120)

nefes almak (BG 172) (MT 93) (YK 10) :

- 1) havayı ciğerlerine çekmek, soluk almak,
- 2) dinlenmek,
- 3) ferahlamak, rahatlamak,
- 4) mutlu bir biçimde yaşamak.

... Ancak bütün bunlar bittikten sonra hanım rahat nefes alarak, günlük oturma odasındaki sedire kendini atabilirsin. (BG 172)

Bir uçsuz bucaksız sarayın dehlizlerinden çıkmış gibi, Mesule bacı ile rahat bir nefes alıyoruz. (MT 93)

Kitabımız güzel bir şekilde bitince rahat bir nefes alırlar. (YK 10)

nefes nefese (BG 22, 258) (BKOV 31, 42, 55) (HOŞ 100) (O 346):

soluğu tıkanacak gibi olmak.

Tam taşıta bineceğim sırada bilet veya pasaportumu kaybeder, veya nefes nefese geldiğimi istasyon ya da rıhtımdan bineceğimiz aracın kalkıp uzaklaştığını görürüm...(BG 258)

Cüzdanlar dolusu para beklerken, zevzek nefes nefese gelmiş, paranın yerinde olmadığını çocuğu kaçırdıklarını fidye isteyeceklerini söylemişti. (BKOV 42)

Sungur dışarı fırlıyor ve göz açıp kapayana kadar da dönüyor; nefes nefesedir...(O 346)

nefes tüketmek (BG 224):

uzun uzun ve boş konuşmak.

Esneme, fısıldaşma, önlerindeki kitabın sayfalarını parmaklamak gibi yorgunluk ve doyunluk belirtilerine uyanık kalmaya uğraşmam gerekiyordu, yoksa iletişim iki yönlü olmaktan çıkıp, boşuna nefes tüketmiş olacaktım. (BG 224)

nefesi kesilmek (BG 29):

- 1) güç soluk alacak duruma gelmek veya soluğu büsbütün durmak,
- 2) bunalmak, sıkılmak,
- 3) hayran kalmak, etkilenmek.

Ameliyat öncesinden beri kafamın uyuşturulmuş yanında belli belirsiz algılayabildiğim profesörün nefesi kesildi. (BG 29)

nefes kesmek (O 155):

bir şey çok heyecan veya korku vermek.

Bütün yüzler ciddileşmiş, bütün gözler yere eğilmiştir; herkes, nefes kesmiş, dinlemektedir. (O 155)

nefsine yedirememek (MT 107):

bir şey yapmayı kendisi için ağır, onur kırıcı bulmak.

Beni artık ağlatmıyorsa kanıksadığındandır; böyle maskara mızızlıkları artık nefsimi yediremediğim içindir. (MT 107)

nefsini köreltmek (BG 205, 224):

beden isteklerinden herhangi birini üstünkörü gidermek, nefsini yatıştırmak.

İlk rastladığımız eczaneye girerek birer hamburger ve kahve ile nefsimizi köreltirdik. (BG 205)

Kahvaltıyı kaçırıp ilk derste mandalina ya da elma yiyerek nefsini köreltmeye kalkanlar olabiliyor, bazen de günün gazetelere yansıyan önemli haberlerine şöyle bir göz atmadan ders dinlemeye başlamak istemeyenler çıktığı gibi, yoklamada, herkesin sınıfta olduğu söylendiği halde, ders arasında içeri dalanlar çıkabiliyordu. (BG 224)

nesi var nesi yok (BG 223) :

bütün serveti, her şeyi.

Hakkımda cömertçe söylediği sözlerden sonra, kafasında nesi var, nesi yoksa elinden almaya çalışın:diyerek çıkıp gitmişti. (BG 223)

neşesi kaçmak (H.O.Ş 25) :

sevinci azalmak, kederlenmek.

önce, bizim neden böyle yarı karanlıkta bırakıldığımızı anlayamamış ve neşem kaçıp biraz sinirlenmeye başlamıştım doğrusu. (H.O.Ş 25)

nevri dönme (MT 78):

belli etmemeye çalıştığı bir öfkeye kapılmak, çok sinirlenmek.

Hele son zamanlarda evimin etrafında bazı yerlerin kazılması büsbütün nevrimi döndürüyordu. (MT 78)

neye uğradığını bilememek (BKOV 46) (HOŞ 64):

ansızın üzücü, sıkıcı, neşeli, güzel veya hoş bir durumla karşılaşmak.

Romantik neye uğradığını şaşırılmış, var gücüyle karşı koymaya çalışıyordu. (BKOV 46)

Neye uğradığını bilememiş, ters yüzü çıkıp gitmek istemiştin. (HOŞ 64)

neye uğradığını şaşırarak (BKOV 44):

ansızın üzücü, sıkıcı, neşeli, güzel veya hoş bir durumla karşılaşmak.

Zevzek neye uğradığını şaşırılmıştı. (BKOV 44)

neyin nesi (BKOV 61) (HK 124) (O 16):

1) kimdir, nasıl bir kişidir?

2) ne idiği belirsiz.

Bu güzel yavru da neyin nesi, hayırdır? (BKOV 61)

Küçük toplarla mitralyözlerle donanmış Gambotlar kendilerini durduracak, ufak bir aramadan sonra neyin nesi olduklarını ortaya çıkarıvereceklerdi. (HK 124)

Sonra da düşündü, sordu: 'Neyin nesiydi o adamlar? Neye saldırdılar size?' (O 16)

nezaket göstermek (BG 257) :

davranışlarda nazik olmak.

Yoğun işlere rağmen teklifi benimsemek nezaketini gösterdi. (BG 257)

nişan almak (HK 43, 44, 46, 48, 107, 129) :

1) bir hedefi vurmak için ateşli silahlara gerekli doğrultuyu vermek, gezlemek,

2) kendisine nişan verilmek.

Ne zaman yatmış, ne zaman nişan alıp tetiğe dokunmuştu, şaşılacak şeydi. (HK 43)

Ama nişan alacak kimse görünmüyordu ki... (HK 44)

Yanlış nişan alırsan da total edersin beni. (HK 46)

noktayı koymak (BG 280) :

bir işte en son sözü söylemek.

Sözüme noktayı koyar koymaz bir kaynaşmadır başladı. (BG 280)

not almak (BG 65, 83, 160):

1) biri konuşurken onun söylediklerini yazmak,

2) bir şeyi başlıca noktalarını özetleyerek yazmak,

3) öğrenci, iyi veya kötü numara, derece almak,

4) bir şeyin niteliğiyle ilgili bir karar verilmek.

Isely, Halkevi'nde kullandığı ders kitabından birinci dersi yüksek sesle okuyup bize tekrarlatıyor, bu arada anlamını bilmediğimiz sözcüklerin karşılığını küçük kız kardeşim not alıyordu. (BG 65)

Bereket versin Frau Strauss da her şeyi can kulağı ile dinliyor, defterine notlar alıyordu. (BG 83)

Hoca sınıfa gelince herkesin fırlayıp selâma kalkmasına, konuşmaya koyulunca kulak kesilip tek sözünü kaçırmadan not almaya alışmışım. (BG 160)

not etmek (BG 117, 281) (BKOV 15):

not olarak yazmak, kaydetmek.

Onunla, her sabah yaptığımız derslerde kullandığımız kitaptan bir konu işliyor, cümle yapısı ve gramere ilişkin alıştırmaları çözüp, yeni sözcükleri not ediyordum. (BG 117)

Ancak o, bu tür oturumlara şerbetliydi ve haklı bulduğu eleştirileri teşekkürle not ediyor, değersizlerini çürütüp, tatlı şakalarla sahibinin başına atıveriyordu. (BG 281)

Karşıdaki ses, tane tane, not ettirir gibi konuşmasını sürdürdü. (BKOV 15)

not tutmak (BG 81, 280):

biri söz söylerken başkası onun söylediklerini yazmak.

Kabartma yazı cetveline kâğıdı yerleştirip not tutmaya hazır, kulak kesilmiş beklerken hocanın anlattıklarından öğrencilere yönelttiği sorulardan pek az şey anlayabiliyordum. (BG 81)

Galiba söz almak için not tutan ellerin hepsi havalanmıştı. (BG 280)

nöbet tutmak (HK 103) (MT 13):

1) asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak,

2) kurum ve kuruluşlarda işlerin aksamadan yürümesi için sıra ile görev yapmak.

Geceli gündüzlü fıldır fıldır nöbet tuttular tepemizde. (HK 103)

... bir kısmı akşam üstleri kız rüştiyesinin kapısında nöbet tutarak kendilerine sevgili tedarikine uğraşıyorlardı. (MT 13)

nur gibi (MT 145) :

parlak, pırıl pırıl.

...nur gibi parlayan yazılarını, oda kapısı yanındaki ördek sobanın daima açık kapağındaki ateşi görüyorum. (MT 145)

nur içinde yatsın (O 189) :

sevgiyle anılan ölümler için söylenen bir söz.

... Geyik yıktığım gün, dedem ulu Ertuğrul bey gazi, bana... o da nur içinde yatsın, koca anam hayme cankız... (O 189)

nutku tutulmak (HOŞ 72, 95, 166):

korkudan, şaşkınlıktan ve öfkeden konuşamaz olmak.

Benim nutkum tutulmuştu. (HOŞ 72)

Tıkanır gibi olmuşum, nutkum tutulmuştu, gözlerim boşlukta donakalmıştı, uzun uzun bir müddet... (HOŞ 95)

Bütün monasiyle nutkum tutulmuştu. (HOŞ 166)

nutuk atmak (BG 292) :

uzun, sıkıcı bir konuşma yapmak veya özden yoksun bir söylev vermek.

Bunu anlattıkça sekreterlik görevini de kendisinin yapmasının zaman ve para israfı olduğuna ilişkin uzun bir nutuk almıştır. (BG 292)

ocak söndürmek (O 156):

aile dağıtmak, yok etmek, çoluk çocuğu yok etmek.

Kulaca Hisar silâhlıkları, zulümden aşırı hoşluk duymakta, od, ocak söndürmektedir. (O56)

oh çekmek (BG 239) :

birinin kötü duruma düşmesine sevinmek.

Aday listeleri açıklanınca bende kuşkucularda rahat bir ‘oh’ çekebildik. (BG 239)

oh olsun demek (HOŞ 131):

söz dinlemeyip yanlış davranarak kötü duruma düşenlere “çok iyi olmuş” anlamında kullanılan bir söz.

Evet, babam Hakkı Paşa’ya çok acıyordu amma, Cemil Bey’e de: ‘oh olsun’ diyen bir hali vardı. (HOŞ 131)

ok gibi fırlamak (HK 110) (O 93) :

çok hızlı gitmek.

Az önce kaçan yavru ok gibi fırlamıştı koltuğunun altından. (HK 110)

Devam edemedi; çünkü Osman, bir ok gibi fırlayıp onun yanına varmış, ellerini iri avuçlarının içine alıvermişti. (O 93)

ok yaydan çıkmak (YK 115):

geri dönülemeyecek bir iş yapmak.

Anlatmak istemiyor, onlardan utanıyordum: fakat bir defe ok yaydan çıkmıştı. (YK 115)

ok yaydan fırlamak (BG 265) :

geri dönülemeyecek bir iş yapmak.

Özel eğitim geliştirip, yerleşmenin başlangıcında böyle bir çatışmaya girmek zorununun doğuşu hiç de hoş gidecek bir durum değildi fakat, bir kez ok yaydan fırlamıştı. (BG 265)

olan biten (HK 23, 66, 112, 134) (HOŞ 62, 98) (UMS 9):

meydana gelen olaylar, ortaya çıkan durum veya oluşan her şey.

Biz buralarda olanın bitenin pek farkında olmadan yaşıyoruz. (HK 66)

Beni karşılayan dadımı bir kenara çektim ve ayakta, yavaş sesle, felaket heyecanlı heyecanlı bütün olan bitenleri zavallı, kadıncağıza sayıp sayıp döküverdim. (HOŞ 98)

... son çiçekli biraz daha tanımamız, o dünyaya geleden önce oralarda olan bitenleri anımsamamız gerekiyor. (UMS 9)

olan oldu (O 40) :

“iş işten geçti, artık yapacak bir şey kalmadı” anlamında kullanılan bir söz.

Aman be Osmancık... olan oldu, biten bitti. (O 40)

olanak sağlamak (BG 305) (GÇ 24) :

bir işin olmasına elverişli ortamı hazırlamak.

Bu eğitim, özel hizmetlerde doktora düzeyine kadar ihtisas yapma olanağı sağlayacak bir kurum olmayıydı. (BG 305)

Kurulan kooperatiflerle de, köyün sebze ve meyve gibi ürünlerini değerlendirmek olanağı sağlamıştı. (GÇ 82)

olanak tanımak (BG 82) :

bir işin olmasına elverişli ortamı hazırlamak.

Derslerin akşam saatlerinde oluşu hem gündüzleri körler okuluna gidebilmeme olanak tanıyor, hem de ve sahibinin katılmasını engellemiyordu. (BG 82)

olan olmuş (O 40, 58):

bir olay oluştu, bir durum meydana geldi; bunu kabul etmek gerek.

Aman be Osmancık... olan oldu, biten bitti. (O 40)

Ama hüküm vermek için geçir; olan olmuştur. (O 58)

olup biten (BG 195, 290, 338, 338) (BKOV 27, 48, 61) (MT 52) (O 52, 136, 136, 136, 146, 167, 198, 199, 251, 278, 280, 281) :

meydana gelen olaylar, ortaya çıkan durum veya oluşan her şey.

Komiser olduğunu tahmin ettiğim dolgun ve sakin bir ses oturup, olup biteni anlatmamı istedi. (BG 195)

Arabaya binip yola koyulunca, Tophaneli ve karısına olup biteni kısaca anlattılar. (BKOV 48)

Sonrada olup biteni anlattı. (BKOV 61)

olur olmaz (BG 77) (HOŞ 73):

1) olunca olmasından hemen sonra,

2) doğru mu yanlış mı, yerinde mi yersiz mi olduğu düşünülmeden söylenen (söz), iyi mi kötü mü olduğuna bakılmadan seçilen (şey),

3) rastgele, sıradan, kimliği, niteliği belirsiz kişi.

Çoğu zaman söz ve davranışları da bu ayrıcalık duygusunu güçlendiriyor, olur olmaz her durumda yardım için dört elle koluma yapışılması, yeni tanıştığım bazı kişilerin irkilecek bir şeyle karşılaşmışçasına suskunluğa gömülürmesi beni çileden çıkarıyordu. (BG 77)

Olur olmaz şeylere gülüyordum. (HOŞ 73)

omuz silmek (BKOV 34, 92, 101) (HOŞ 166):

aldırmamak, önem vermemek.

Şebnem omuzlarını silkti, kollarını balkon demirine koydu, ellerini yumruk yapark yüzüne dayadı. (BKOV 92)

Omuzlarını silkip umursamamak, bir zaman onun yaptığı gibi dudak büküp geçmek istedi. (BKOV 101)

Cemil Bey omuzlarını silkti. (HOŞ 166)

omuzları çökmek (YK 76) :

bitkin, perişan ve yıkılmış bir durumda olmak.

Kalabalıkta kendimizi yapayalnız hissettim. Omuzlarım çöktü. (YK 76)

omzuna binmek (MT 99):

yük olmak, ağırlık vermek.

Hele, İsmail'in tahsil masrafı da omzuma bindikten sonra. (MT 99)

onur duymak (O 95)

onurlanmak.

Ede Balı, kızını, Malhun Hatun'u Kayı boyunun beğine gelin vermekten onur ve gurur duyacağını söyledikten sonra sözlerini şöyle bağlamıştır...(O 95)

ortada bırakmak (BG 269):

birini çok güç bir durumdayken terk etmek.

Memur olan ana baba geçinemeyip boşanmış, çocuğu ortada bırakarak her birisi ülkenin başka bir köşesine çekip gitmişti. (BG 269)

ortada kalmak (BG 197, 252) (HK 63) (MT 43) (YK 41):

- 1) yersiz kalmak, barınacak yer bulamamak,
- 2) güç bir durumda veya iki şey arasında kalmak,
- 3) bir şeyi hiç kimse üzerine almamak.

Ancak yine de bir sorun ortada kalıyordu. (BG 197)

... hiç bir mektebe sığınamayarak ortada kalan oğlunu ucuz bir fiyatla almamızı isterdi. (MT 43)

İlk günler kardeşimle ortada kaldığımızı düşünmüş ve üzülmüştüm. (YK 41)

ortadan kaldırmak (BG 265) (BKOV 32,47) (O 297, 302):

- 1) saklamak,
- 2) yok etmek,
- 3) öldürmek.

Hemen bakanlığın kapısını aşındırmaya başlayarak, hâlâ boş duran yapıya başkasının el çabukluğu ile bizden önce taşınması endişemi ortadan kaldırmaya koyuldum. (BG 265)

Önce eve gidip bazı ipuçlarını ortadan kaldırmalıyız. (BKOV 32)

Cevap sorunu içindedir ve ‘Osman’ ortadan kaldırmak gerekir’den başka bir şey değildir. (O 302)

ortadan kalkmak (BG 68, 300) (HOŞ 161):

yok olmak.

Devrimlerin sağladığı kaç-göç tasanının ortadan kalkışının verdiği güvence il Isely ‘Sabahlar hayır!’ diye iç avluya daldı. (BG 68)

Bu nedenle de piyasadaki tüketim maddeleri ortadan kalkıp, yokluk ve pahalılık doludizgin başını almış gidiyordu. (BG 300)

Madem ki, o gece, yirmi beş yıl birdenbire ortadan kalkmış ve gözümü açıp kapıyacak kadar kısacık bir an oluvermişti. (HOŞ 161)

ortadan kaybolmak (BG 336) (MT 65):

- 1) saklanılmak, bulunmaz olmak,
- 2) nereye gittiği bilinmemek, kimseye sezdirmeden gitmek,
- 3) yok edilmek, kullanılmamak,
- 4) öldürülmek.

Yıllardır yan yana çalışıp oynadığınız, koklaşıp çekiştiğiniz bir can ortadan kayboluveriyor. (BG 336)

... haber vermeden üst üste bir, iki gece ortadan kayboluyordu. (MT 65)

ortak etmek (BKOV 76) (MT 204) :

bir şeyi paylaşmaya razı olmak, katılmaya onay vermek.

Fatma Hanım’ı da çağırıp bu saadete ortak ettiler. (BKOV 76)

O kadar güzel ki, Mesude bacıya da anlatarak onunda sevincimize ortak etmek istiyoruz. (MT 204)

ortak olmak (BKOV 100) (UMS 24) :

bir şeyi paylaşmak veya bir şeye katılmak.

İstersen, dedi, Şerife Hanım, nişanlının babasına ortak ol. (BKOV 100)

...yiyecek artıklarını bölüşmekte tavuklar, horozlar ortak oluyorlardı. (UMS 24)

ortalık ağarmak (MT 14):

sabah olmaya başlamak.

Ancak şu oldu ki, imsak topundan biraz sonra ortalık yavaş yavaş ağarırken bizim zavallı konak çatısından tutuşuyor... (MT 14)

ortalık kararmak (MT 50, 84) :

akşam olmak.

O gün ortaklık kararına kadar da öyle durdu. (MT 50)

Güya sokakta muhallebi yedirdiği küçük kızların bazılarını, ortalık karardıktan sonra, mezarlığa götürür... (MT 84)

ortalık karışmak (O 315):

toplumda veya devletler arasında düzensizlik baş göstermek.

Ortalık karışmıştır. (O 315)

ortalık yatışmak (O 279):

toplum içindeki düzensizlik ve kargaşa sona erip düzenli yaşayış yeniden başlamak.

Ortalık yatışmış, meydan Orhan ile üçüncü saldırgana kalmıştır. (O 279)

ortaya atmak (BG 55, 95, 96, 103, 175, 308) (GÇ 41) (HOŞ 62) (MT 63):

söylemek, ileri sürmek.

Tabii kem gözün şerrinden kurtulmak için kurşun dökmekten, şifa kapısı açsın diye Memik Dedeye kurban kesmeye kadar her tür kurtuluş önerisi de ortaya atılıyordu. (BG 55)

Duygu, düşünceyi kendisi ortaya atmakla birlikte bir an istekli görünmedi. (GÇ 41)
Fakat bu çeşit bahisleri gayet dolambaçlı yollardan ve hep sual şeklinde ortaya atardı.
(HOŞ 62)

ortaya çıkarmak (BG 47) (HK 107) (MT 199):

delilleriyle göstermek, ispat etmek.

Sanki bu sonucu o bulup ortaya çıkarmış gibi Frau Strauss'un ellerini avucuna alıp öpmek geldi içimden. (BG 47)

Gençler biraz durulmuş, yaşlılar biraz hayratlaşıp savruklaşarak ortalama bir insan örneği çıkarmışlardı ortaya. (HK 107)

... bu köylü kadını dünürümüzdür diye ortaya çıkartmaktan utanmasalar bile, onlar kendileri ne olacaklardır? (MT 199)

ortaya çıkmak (BG 48, 172, 219, 224, 224, 241, 255, 262, 273, 305, 307, 321, 323)
(BKOV 58, 62, 105) (GÇ 65, 85) (HK 62, 105, 124, 124) (HOŞ 19) (O 101, 243, 255, 343) (YK 30):

- 1) yokken var olmak, meydana çıkmak, türemek,
- 2) biri kendini göstermek.

Sonuç olarak 3- 4 dersten bütünlemeye kalanların Eylül'de sınıf geçme şanslarının %60'ın üzerinde olduğu ortaya çıktı. (BG 307)

Saçları yer yer ağarmış, yüzü zayıflayıp, şaka kemikleri ortaya çıkmıştı. (BKOV 62)

Böylece biz, şayet ortada bir tarihi yapıt varsa, bunun ortaya çıkmasını engellemiş oluruz. (GÇ 65)

ortaya dökmek (BG 167, 175) (MT 101, 155):

- 1) çıkarmak, göstermek,
- 2) açıklamak.

Filozofça bir iç çektikten sonra görüşlerini ortaya dökmeye koyuldu. (BG 167)

Ancak, her yere ve her şeye burnunu sokabilme, her şeyi ortaya dökebilme ve eleştirme yetkisine sahip olan basının tüm dünyada ülkeleri hakkında yanlış bir imge yarattığını sanıyorum. (BG 175)

Artık köşe bucakta ne kadar gösterilecek eşyamız varsa ortaya dökülür. (MT 155)

ortaya koymak (BG 77, 149, 171, 176, 227, 265, 317) (O 160):

- 1) herkesin görebileceği yere koymak,
- 2) yaratmak, yapmak,
- 3) açıklamak.

Bundan sonra ne işe yarayabileceğimi ortaya koyabilmek için daha rahat uğraşabilecektim. (BG 227)

Fakat, bu sırada meslek dergileri ve gazetelerde çıkan bazı yazılar Bakanlığın bu yapıyı Körler Okulu olarak tahsiste neden çekindiğini ortaya koyuyordu. (BG 265)

Başta sungur ve savcı; ellerindeki yiyecek, içecek kaplarını ortaya koymakta olanlar, ellerinde şimdi ne varsa ve onları koymak için ne durumda iseler, öylece kaldılar. (O 160)

oyun oynamak (MT 94, 161) :

- 1) birini aldatmak, kandırmak,
- 2) hile yapmak.

Biz, bu saf kadıncağıza karşı düpedüz sahtekârlık oyunu oynuyorduk. (MT 94) :

Demek, bu oyunu oynayan Talât'tı? (MT 161)

oyuna gelmek (O 225) (UMS 11):

aldatılmak.

Aldanmış oyuna gelmiştir. (O 225)

Ben onun gibi kıt akılların oyununa gelmem! (UMS 11)

oyuna getirmek (UMS 11):

birini tuzağa düşürmek, aldatmak.

Şu anda beni oyuna getirmek için neler yapacağını tasarlamıyorsa kuyruğumu keserim! (UMS 11)

öç almak (BG 289) (O 156, 193, 215) :

yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak.

...öcümüzü almaya kalkarız ya, öyle bir ruh ahali etkilemişti. (BG 289)

İzin ver ki, öcümüzü alalım, diyor. (O 156)

Öcün alınacaktır, Samsa çavuşum. (O 193)

ödü kopmak (HOŞ 20):

çok korkmak.

Hele gönül kırmaktan daima ödüm kopmuştur. (HOŞ 20)

öfkesini yenmek (O 13, 15, 18) :

iradesini kullanarak öfkesini gidermek.

Hey Osmancık, yiğit yiğit, tek yiğit öfkesini yenendir, gücünü, kuvvetini... (O 13)

Hey Osmancık, yiğit yiğit, tek yiğit öfkesini yenendir. (O 15)

Yenemeyecekti öfkesini. (O 18)

öksüz kalmak(O 132) :

1) anası veya hem anası hem babası ölmüş olmak,

2) kimsesiz olmak.

... isterse yaşı yirmiye geçsin... yeter ki, dayı öksüzü kalmasın. (O 132)

ölçüp biçmek (HK 123) (O 36, 127, 152, 264):

bir konuda çok ayrıntılı düşünmek, inceden inceye düşünmek, değerlendirmek.

Gidecekleri yönü bu dalgalara göre ölçüp biçerek bir süre boğaza doğru yol aldılar.

(HK 123)

Ve, düşman seçerek gücünü, kılı kırk yararca ölçüp biç. (O 127)

Ama hiç öyle değildir. Osman beğ düşünmekte, ölçüp biçmektedir. (O 264)

ölü mevsim (MT 142):

işin ve alışverişin pek az olduğu aylar.

Bizim için korkulacak şey, hakiki ölü mevsim, kalplerin bir makine intizamıyla

işlediği sükunet ve muvazene zamanlarıdır. (MT 142)

ölüm döşeği (MT 31, 124):

son anlarını yaşamak.

Ölüm döşeğine düşmüş bir ihtiyor dülger bir türlü can vermez... (MT 31)

... tesirler: bazen ölüm döşeğine kadar süren masalları müstesna. (MT 124)

ön ayak olmak (BG 203) (BKOV 52) (MT 158):

topluca yapılan ya da yapılacak olan bir işin başlatıcısı ve yol göstericisi durumunda olmak.

Ancak bu sorunun tümüyle çözülebilmesi buraya gelmeme önyak olan Mrs. Matter'in de olurluğunu almayı gerektiriyordu. (BG 203)

Yine Hacı Ömer Efendi, herkese önyak olup Abdullah bey'den ve kızıdan izin istedi. (BKOV 52)

Fakat bir zaman sonra onun bilakis bu işe önyak olduğunu görünce... (MT 158)

öne çıkmak (BG 262) :

diğerlerinden daha iyi olmasından dolayı dikkat çekmek.

... içlerinden hiç değilse birisi, 'hadi bir çaresini bulalım' önerisiyle öne çıkıyordu. (BG 262)

öne sürmek (O 28):

1) birini ilk önce harekete geçmesi için önermek,

2) ileri sürmek.

Ertuğrul, eşyaların Bilecik tekfuruna emânet bırakılmasını öne sürüyor. (O 28)

önüne bakmak (H.O.Ş 92, 121) (O 195, 195) :

utanmak, utancından cevap vermemek.

... böyle bir dekar içinde görmekten mahçup önüme bakıyordum. (H.O.Ş 92)

Görücüye çıkmış bir kız gibi hep önüme bakıp susuyordum. (H.O.Ş 121)

Dündar beğ önüne bakıyordu. (O 195)

önüne çıkmak (HK 20,77, 103) (HOŞ 44, 81) (MT 41) (O 76, 213, 220, 224):

1) rastlaşmak, karşılaşmak, karşısına çıkmak,

2) ilk defa görmek, yüz yüze gelmek,

3) yolunu kesmek için birdenbire karşı durmak.

Karanlıkta Gideros'a girince kumdan silahlılar çıktı önümüze. (HK 103)

Kuyruğu ve kanadı olmak şartıyla tavşandan leylek yavrusuna varıncaya kadar önüne ne çıkarsa vurdu... (MT 41)

Önüne çıkanı haklar: bir kılıç sallamanın dokuz şartı olduğun kabullenmez. (O 76)

önüne düşmek (HK 47, 50, 62) (MT 94):

- 1) birinin önünden yürümek,
- 2) birine kılavuzluk etmek.

Düş önüme bakalım! (HK 50)

Düş önüme de gidelim. (HK 62)

... beyaz başörtüsü ile önümüze düşerek taşlığı, kileri, ortaklaşa kullanacağımız mutfağı gösteriyor... (MT 94)

önüne geçmek (BG 249, 306, 320) (HK 122) (HOŞ 21) (MT 133) (O 335):

- 1) yolunu kesmek,
- 2) önlemek.

Ara sıra kendimi davaya ihanet ederek, kişisel başarı ve mutluluk içinde bana düşeni ve bekleneni unutmuş olduğum kanısına kapılmanın önüne geçemiyordum. (BG 249)

Çarpışmanın önüne daha da kolay geçilebilirdi. (HK 122)

... kendini Eyüp mezarlığının diz boyu çayırları içinde bulunca alayda hiçbir şeyin önüne geçemeyeceği bir değişme oldu. (MT 133)

önüne gelen (BG 193) (MT 84):

olur olmaz (kimse).

Kazasız belâsız okulun bahçe kapısından içeri girer girmez her önüme gelene böbürlenmeye koyuldum. (BG 193)

Fakat sırtına giyecek gömleği olmayan ve tavuk gibi sokakta bulduğu ekmek kırıntılıyla çöplenen bir fukaranın önüne gelen çocuğa muhallebi yedirmesini nasıl izah etmeli? (MT 84)

önünü kesmek (BG 273) (HK 36, 44) (UMS 12, 74, 96):

- 1) yolunu kesmek,
- 2) akarsuyun akmasına engel olmak.

Her nedense bizde yeni görüş, kuruluş ya da hizmet önerildiği zaman bunu destekleyenlerden çok, Tanrı uğruna önünü kesip, engellemeye uğraşanlar daha fazla olur. (BG 273)

Toka, önünü kesmek için manevraya başlamıştı. Bile. (HK 36)

Sürmeli koşarak yetişti, giriş aralığı önüne havlayarak yabancıların önünü kesti. (UMS 96)

öpücük göndermek (O 199) (UMS 120):

parmaklarının iç ucunu öpüp birine atar gibi yaparak onu selamlamak.

Kadınlar, özellikle de genç kadınlar ve kızlar. Kıyan Selçuk atlılarına sevgi gösterileri yapıyor, öpücükler gönderiyorlardı. (O 199)

Son çiçek parmak uçlarıyla bir öpücük gönderdi Genç Serçe'ye (UMS 120)

öpücük yollamak (YK 11):

parmaklarının iç ucunu öpüp birine atar gibi yaparak onu selamlamak.

Kardeşim de ona öpücük yolladı. (YK 11)

örnek almak (BG 301):

- 1) bir kimseye huy ve davranışta uymak, birini ölçü olarak benimsemek,
- 2) bir şeyden kendisi için ders çıkarmak: *Bu çocuk babasını örnek alıyor,*
- 3) incelemek üzere insan ve hayvan vücudunun veya bitkinin herhangi bir yerinden doku parçası almak.

Nasıl çocuklar davranış modeli olarak ana-babalarını seçerlerse, toplum bireyleri de davranışlarında, törellik konusunda kendini güdenleri örnek almak eğilimindedirler. (BG 301)

örnek olmak (GÇ 18, 19) (HK 118):

hayır ve davranış yönünden başkasının kendisine benzemesi yolunda etkili olmak.

Bu davranış, hali vakti yerinde olu da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olsun. (GÇ 18)

Ama senin bu davranışın, Muhtar'ın dediği gibi, hali vakti yerinde olup da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olacak. (GÇ 19)

Davranışlarıyla belki kocasına önek olmak istemi, bütün erkeklere en iyi örneği vermişti yurtseverlikle. (HK 118)

örtbas etmek (BG 46, 155, 273):

bir durumun duyulmamasını, yayılmamasını sağlayan önlemler akmak.

Artık bu korkunç sırrı örtbas etmeye uğraşacak gücüm kalmamıştı. (BG 46)

Bu nedenle olsa gerek, parfüm ve kolonya ile tiksindirici vücut kokularını örtbas etmek âdet olmuştu. (BG 155)

Bu tür sorunları, yıllardır örtbas etmeye, ya da tütsü, büyü, üfürükle çözümlenmekten başka bir yol bilmeyen bir toplumda bu tür yetkisiz ve yetersiz uzmanların ilgi ve itibar görmesi çok kolay olmuştu. (BG 273)

öteden beri (O 53, 321):

eskiden beri, uzun zamandan beri.

Selçuklu adamı Al Zahid, öteden beri herkesçe bilinen kötü yaratışlı gereği, Malhun Hatun'a almak hevesine düşmüş...(O 53)

Malhun Hatun, öteden beri sezdiği bu gerçeği sonunda buluverince gururlanıyor. (O 321)

öyle gelmek (O 289, 289, 320):

sanmak, zannetmek.

Osman beğе öyle gelmektedir. (O 289)

Ve, Osman beğе öyle gelmektedir ki 'Allah'ın orduları sonu gelmeyecek zamanın içinde yalnız hisarlar düşürmekle... (O 289)

Ve ona öyle geliyor ki, ne Orhan, ne Konur Alp... ne de Malhur Hatun bu üzüntüyü, bu hüznü duyabilirler. (O 320)

özen göstermek (BG 59, 68, 104, 141, 165, 174, 204) (BKOV 103, 108):

bir şeyi özenerek elden geldiğince iyi olmasına gayret ederek yapmak, itina etmek.
Kuyucu Kör Hafız görünümünden korunmak için bastonumu günün modasına uygun olarak hafifçe sallayıp yere dokunduramamaya özen gösteriyordum. (BG 59)

Ondan söz edilmesi gerekince ses tonları fısıltıya dönüşüyor, kimden yana olacağı henüz belli olmayan bu yeni kişi yanında olumsuz bir sözün ağızdan kaçırılmemesine özen gösteriliyordu. (BG 104)

Garip ve hamımı Nevin Hanım da ellerinde gelen özeni göstererek onun üzerini titriyorlardı (BKOV 103)

özene bezene (HOŞ 150) (MT 46, 96, 157, 190):

bir işi ayrıntılarına varıncaya değin büyük bir özenle ve titizlikle yapmak.

Onun özene bezene yarattın. (HOŞ 150)

... Daima cebinde taşıdığı bir küçük deftere özene bezene yazıyordu. (MT 96)

Dairesindeki usule göre o, bu deftere özene bezene çizgiler çizer; rakamlar ve yazılar yazar. (MT 157)

özlemine çekmek (BG 102, 123, 153, 164, 328, 339) (UMS 24) :

arzulamak, çok özlemek, hasretini çekmek.

Özlemine çektiğim yakınlarımın mutlu coşkusu, hoş geldin şölenleri ile Temmuz geçip gitmiş fakat Bakanlıktan bir ses çıkmamıştı. (BG 102)

Bir yandan arkada bıraktıkları, kişiler ve koşulların özlemine çektikleri ortadaydı. (BG 123)

Bütün serçelerin özlemine çektiği bir cennete düşmüşlerdi. (UMS 24)

özlemine duymak (BG 312) (UMS 94) :

yürekten istemek, arzu etmek.

Güvenceden bir ölçüde yoksun bu havadan kurtularak, daha bir bilimsel ortamda çalışabilme özlemi duymaya başladım. (BG 312)

Çünkü özlemini duyduğumuz hep sevidir! (UMS 94)

özür dilemek (BG 143, 166, 166, 197, 211, 219, 268) (BKOV 101) (HOŞ 51, 73, 88, 96) (MT 204) (O 19, 92) (UMS 18, 94, 114):

1) özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek,

2) yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek.

Ziyaretim sırasında eşi, ancak üç kahve fincanları olduğu için sırayla içmek zorunda olduğumuz için özür diledi. (BG 211)

Pek vefalı dostum efendim; sizinden evvela özer dileyeceğim. (HOŞ 73)

Seni kırdımsa çok özür dilerim sevgilim dedi. (UMS 18)

pabucu dama atılmak (MT 66):

kendinden üstün birinin çıkmasıyla gözden düşmek.

Fakat bacının gösterdiği telaş ve hüznün karşısında anladım ki, ateş, bacayı sarmış, rahmetli gucubeyin pabuçları bir daha dönmek üzere dama atılmıştır. (MT 66)

pabuç eskitmek (BG 92):

bir iş için bir yere çok gidip gelmek, işi takip etmek.

Helke bir tanesi yıllarca Bakanlık hesabına kent kaldırımlarında pabuç eskittikten sonra nihayet bursu kesilmiş, babasının gönderdiği dönüş paralarını 3) 4 kez yiyip orada kalmakta diremişti. (BG 92)

paha biçilmez (HK 137):

değeri ölçülemeyecek kadar yüksek.

Halime Kaptan nerden geldiğin, nereye gittiğini, sandalının paha biçilmez yükünü unutmuş...

paha biçmek (MT 105):

değerini tahmin etmek veya belirlemek.

Adama bir kere bakarlar ve kılık kıyafetine göre paha biçerler. (MT 105)

palas pandıras (HOŞ 45):

hazırlanma olanağı bulunmadan ya da verilmeden.

... günün birinde, beni palas pandıras Naf: Molla Konağı denilen cehennemin içine atıvermişti. (HOŞ 45)

pamuk ipliğine bağlı (BG 225, 276) (O 135):

her an bozulmaya, kopmaya hazır olmak.

Öte yandan kazancımın hademe ücretinden düşük oluşu ve kurumla ilişkimin pamuk ipliğinden öteye geçemediğini yansıtması içime düş kırıklığımın burukluğunu da yaydı. (BG 225)

Bir yıl sonra da bir süre uzatma vaadi ile her şeyi pamuk ipliğine bağlayıp ailece yola koyulduk. (BG 276)

... Dodurga ile Kayı'nın dostluğu zaten pamuk ipliğine bağlıdır ve Kara güne bu ipi koparmaya bahane aramaktadır. (O 135)

paniğe kapılmak (BG 44) (BKOV 24,116) (O 198):

çok korkmak.

Yatma zamanı odama girip kapıyı kapayarak yalnız kalınca paniğe kapılıyor, daha herkes otururken kapımı aralık bırakarak oradan sızan konuşmalara tutunarak biraz olsun rahatlamaya uğraşıyordum. (BG 44)

Zarife Hanım, olayın tesiriyle paniğe kapıldığını anlayınca sakinleşmeye gayret etti. (BKOV 116)

Pazar halkı, bir ok atımından az uzaktaki sırttan gelen naralarla başlarını çevirip de çavdar atlılarını görünce paniğe kapılmıştı. (O 198)

para babası (BG 205):

çok parası olan.

Yaşlı ev sahibinin eldivenli parmak uçlarına dudaklarımızı dokundurduktan sonra müdür aracılığı ile kent ve ülkenin kalbur üstü sanatkâr, politikacı ve gazete dedikodu sütunlarına hapşurmaları bile yansıtılan para babaları ile tanıştırdık. (BG 205)

para canlısı (BG 55):

paraya çok düşkün.

Nedenler konusunda da herkes hayal gücünü zorlayıp, suçu doktorların bilgisizlik ve para canlılığına yükleyenler, kötü kadınlarla düşüp kalkmayı soruşturanlar, otellerin kirli havlularına yüz silmiş olmaktan kuşkulananlarla herkes bir tıp dedektifliği çabasına tutulmuştu. (BG 55)

para dökmek (MT 39):

çok para harcamak.

Etek dolusu para dökerek, üstelik de yalvarıp yakararak yavrularını o Galatasaray denen batakhane de ziyan olmaya götürüyordu. (MT 39)

para etmek (HK 28, 95) (UMS 27, 27):

değeri olmak.

Büyük kentlerde para edecek başka mallar yoktu yoksul Cidelilerin. (HK 28)

‘ Şaka söylemiyorum’ dedi, Rusya’da en para eden şeylerden biri de odun. (HK 95)

Otlağı satmamakta direnmesinin nedeni, hep daha çok para edeceği günleri beklediği gibi, hiç aklından geçmeyen hesaplara bağlıyordu. (UMS 27)

para yapmak (MT 77, 99):

para kazanıp biriktirmek.

Birkaç yıl evimi pek güzel geçindirmiş, epeyce de para yapmıştım. (MT 77)

Sence Anadolu’da çalışmış ve bir parça para yapmış izinli bir memur gibi... (MT 99)

para yemek (MT 90) (YK 86):

1) gereksiz olarak çok para harcamak,

2) çok para harcatmak,

3) görevli bulunduğu yerin imkânlarından yararlanarak para çalmak, rüşvet almak.

İlk tasarrufum, hayatımız için verilecek büyük kararı sonraya bırakarak bir eyyam, Amerikalı seyyahlar gibi, İstanbul’u dolaşmak ve para yemekti. (MT 90)

Parasını yiyecek miydım? (YK 86)

parmağına dolamak (BG 241):

bir konuyu, bir kimseyi ele alıp sürekli uğraşmak, diline dolamak.

'Evladım! Niçin böyle pis işleri parmağına dolarsın?' (BG 241)

parmak kadar (BKOV 77) (MT 107) (UMS 20) (YK 39):

çok küçük.

Bu saçlı, saklı, adamı ağlatan şey benim çöplüten çıkmış parmak kadar piçi ağlatan şeyin aynı. (MT 107)

... bir çoklarının parmak kadar küçücük şeyler diye burun kıvırdığı serçelerin ne kadar akıllı kuşlar oldukları anlaşılacak. (UMS 20)

Koca köy, parmak kadar çocuklara bakmaktan aciz miyiz yani? (YK 39)

parmakla gösterilmek (BKOV 103) (MT 9):

1) bir şey az bulunmak,

2) seçkin, ünlü olmak.

Kendisi okulda takdir edilen, parmakla gösterilen bir öğrenciydi. (BKOV 103)

Bu günkü mesleğimde bu hürmeten dedelerin tesirleri bence parmakla gösterilecek gibi açıktır. (MT 9)

pat diye (O 154, 189) :

ansızın.

Bütün ötekiler gibi, topukları birbirine bitişik, elleri kavrulmuş olarak ayakta duran Gökçe Bacı, pat diye diz çöküveriyor. (O 154)

Ayna Melek, ötekiler gülerken, kıza pat diye vuruverdi. (O 189)

patlak vermek (BG 50):

gizli kalması istenen veya beklenmedik bir olay, ansızın ortaya çıkmak.

Eve çıktıktan kısa süre sonra işçi ayaklanması patlak verdi. (BG 50)

payını almak (BG 333) (HK 100) :

- 1) kendine ayrılanı almak,
- 2) azarlanmak, paylanmak.

Bağrında sakladıklarından pay almaya girişmek, çocukluğun saklambaç oyunları kadar coşkulu. (BG 333)

... devlet hesabı bu balıklardan pay almaya yüzü kalmamıştı artı. (HK 100)

pazarlığa girişmek (MT 146) :

pazarlık yapmaya başlamak.

... pencereden pencereye komşularla yarenlik eder; kapıdan geçen satıcılarla bitip tükenmez pazarlıklara girişir. (MT 146)

pes etmek (BG 13) (MT 125) :

- 1) yenilgiyi kabul etmek, pes demek,
- 2) yenileceğini anlayıp sırtının yere gelmesini istemeyen pehlivan, yenildiğini kabul anlamına ya “pes ediyorum” demek veya hasmının kispetine eliyle vurarak işaret vermek,
- 3) birinin aşırı kurnazlığı karşısında ancak bu kadar olur inancına varmak.

Üç dört yaşında dedemin, eski gazetelerden yapıp başıma geçirdiği külah karşısında sırtıtışı; annemin tepinmelerimize pes edip kışlık sucuk ve samsa sandığım kilidini çevirirken çıkan tıngırtılar; güvercin yavrularını yakalamaktan inerken ikinci kat penceresinden selâmlık avlusuna düşüp, bayılışım daha dün olmuş gibi gelir bana. (BG 13)

Kışı bin zorlukla çıkaran hastalar ve ihtiyarlardan bir çoğu baharda pes derler. (MT 125)

peşinde dolaşmak (BG 218) (HOŞ 74):

bir amaçla birisini izlemek.

Babam peşimde dolaşmaktan yorulmuş, ara sıra eve dönüp beklemeyi önerip duruyordu. (BG 218)

Bana şimdiden, kimi bu konak kimi bizim ev hesabına birtakım gözcüler peşimde doluyor gibi geliyordu. (HOŞ 74)

peşinde koşmak (BG 61, 67, 131, 188, 198) (YK 73):

elde etmek için uğraşmak.

Hoşlanılan kıza sokulabilmek için günlerce peşinden koşmak, sayfalar dolusu mektuplarla nasıl yanıp tutuştuğunu, şiir ve şarkılardan aktarma mısralarla dile getirmek gerekirdi. (BG 188)

Daha istek ve hevesle işlerin peşinden koşturmaya koyuldum. (BG 198)

Arkadaşlarım hem traktörün peşinden koşuyorlar, hem de el sallıyorlardı. (YK 73)

peşine düşmek (BG 192, 194, 275) (HOŞ 40, 60) (O 38, 51, 198, 315, 334):

1) arkasından gitmek, izlemek,

2) bir isteğin gerçekleşmesini sağlamaya çalışmak.

Sonra bastonumla hattın olduğu yönü dikkatle yoklayarak bu seslerin peşine düştüm. (BG 192)

Haydi şunun peşine düşelim. (HOŞ 60)

Osman anladı ve kementle çekilirmiş gibi , Dursun Fakı'nın peşine düştü. (O 51)

peşine takılmak (BG 273) (GÇ 56, 56, 88) (HK 23, 137) (HOŞ 104)

(MT 85):

ardından gitmek.

Ama bu kez kervan hazırlanıp, yola koyulacağı kesinleşince peşine takılıp, kervancı başı olmaya kalkanlar da ortaya çıktı, ve böylece özel eğitim de bu talihsizlikten nasibini aldı. (BG 273)

Arap da, çoğu kez olduğu gibi peşlerine takılmıştı. (GÇ 56)

Motörün battığını haber alıp da peşimize takılırlarmı dersiniz? (HK 137)

peşine takmak (BG 27, 119, 143, 320) (HK 20, 23, 50) (MT 76) (O 105):

yanında götürmek.

Bunun nedeni ise çeşitli siyasi dernek yönetimlerini ele geçirerek, mensuplarını kendi peşine takma çabası olmuştur. (BG 320)

‘Hükümetin, asker kaçaklarının peşine takacak adamı yok galiba!’ diye düşündü.
(HK 50)

Sokakta kaçmak ve unutmak suretiyle erkeği peşlerine takan kızlar gibi ben de âdeta bu çekingen sükutumla müşterilerimi peşime takıyordum. (MT 76)

peşini bırakmamak (BG 174, 257) (MT 89) (O 133):

bir kimseyi veya şeyi izlemekten vazgeçmemek.

Bu yazılı yayılma ve ruh kurtarma çabaları yetmiyormuş gibi bu kurumların gezici mensupları ve gönüllü misyonerleri de kurtarılacak ruhların peşini bırakmıyordu.
(BG 174)

Yorulmak nedir bilmeyen, kafasına koyduğunu sonuç alıncaya dek bir an olsun peşini bırakmayan bir adamdı. (BG 257)

Bu acayip Arap kalabalığından kuşkulana polis, onlar, Tilkilik caddesinden geri çevirmemiş olsaydı vapura kadar peşimizi bırakmayacaklardı. (MT 89)

pılıyı pırtıyı toplamak (BG 330) (MT 88):

gitmek üzere bütün eşyalarını toplamak.

Bu nedenle birkaç günün burukluğuna rağmen, Ankara’dan pılı pırtımızı toplayıp Yalova’da bu günler için yaptırdığımız evimize göç edince okul azadına kavuşmuş tembel öğrenciler kadar mutluluk duymaktan da kendim alamamıştım. (BG 330)

Pılıyı pırtıyı toplayıp bir ayak evvel İstanbul yolunu tutmalıydım. (MT 88)

pire için yorgan yakmak (BG 274):

önemsiz bir istek uğruna ya da küçük bir zarardan kurtulmak için çok büyük bir zararı göze almak.

Oysa ne yazık ki ülkemizde çoğunlukla pire için yorgan yakmak yöntemi yeğleniyor.
(BG 274)

pis pis sırtmak (BKOV 9) :

başkalarını kızdıracak, sinirlendirecek biçimde gülmek.

Bakışlarını odadaki eşyalar üzerinde gezdirdi, aradığını bulunca pis pis sırttı.
(BKOV 9)

piyasaya çıkmak (MT 111) :

- 1) bir ürün satışa sunulmak,
- 2) fuhuş yapmak üzere müşteri aramak.

Direkler arasında ramazan gecesi piyasasına çıkmış gibi her kapını önünde ayrı ayrı duruyorum... (MT 111)

postu kurtarmak (MT 35):

öldürülmek tehlikesini atlatmak.

Yirmişer paralık taş baskısı formalardan dersleri takip ederek benim de postu suda kurtarmam pekala mümkündü. (MT 35)

punduna getirmek (BG 166):

bir şeyi yapmak için uygun zamanı ve yeri seçmek.

Kolumun altında bir kutu şekerleme, evine içli köfte yemeye gittiğim zaman punduna getirip kocasına ne olduğunu sormaktan kendimi alamadım. (BG 166)

pupa yelken (HK 106):

- 1) yelkenler, arkadan esen rüzgârla şişmiş olarak, tam yolla,
- 2) alabildiğince, hiçbir şeye bağımlı olmadan.

Ambarı cephedekilerin işine yarar şeylerle doldurup pupa yelken yola düzöldü mü? (HK 106)

pusu kurmak (HK 62) (O 208, 209, 209):

aldıracağı kimseye görünmemek için bir yerde gizlenip beklemek.

Senin jandarmaların nerde pusu kurdular, onu söyle çabuk. (HK 62)

Efendim Mihail der ki. Tek für bunu bilir ve sana Ermeni Beli'nde pusu kurmaya hazırlanır. (O 208)

... ben size derim ki, pusu bilmeyene pusudur ve dahi, pusu kuranlar, bilenlere pusu avıdır. (O 209)

pusulayı şaşırmaq (MT 202):

- 1) güç bir duruma düşerek ne yapacağını bilememek,

2) doğru tutum ve davranıştan ayrılmak.

Talat, artık haritayı, pusulayı iyice şaşırmişti. (MT 202)

pusuya düşmek (HK 52):

pusu kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek.

Kendisini burada yattığı sürece pusuya düşüremezdi ama kalkıp gideceğini hesaplayarak bir tuzak düşünmüş de olabilirdi. (HK 52)

pusuya yatmak (O 207, 209):

pusuda beklemek.

Aya Nikola, Ermeni Beli'nde pusuya yatacağı. (O 207)

Aratun'un haberi de öyle idi: Aya Nikola, Ermeni Beli'nde pusuya yatacağı. (O 209)

rahat batmak (BG167):

iyi bir durumdayken bu durumu olmayacak sebepler yüzünden bırakanlar için sitem yollu söylenen bir söz.

Oradaki rahat battı onlara. (BG 167)

rahat bırakmak (H.O.Ş 97) (MT 6) (UMS 50) (YK 17, 108) :

daha rahat ve huzurlu oturmayı sağlamak.

Molla Bey, son zamanlarda beni hiç rahat bırakmıyor. (H.O.Ş 97)

'sen şu yaramazlara göz kulak ol lütfen, diyordu eşine, 'beni hiç rahat bıraktıkları yok!' (UMS 50)

Artık beni rahat bıraksınlar. (YK 17)

rahat etmek (HK 50) (H.O.Ş 165, 165) (MT 93) (YK 72) :

sıkıntısız durumda olmak, ferahlanmak, dinlenmek.

Ayrılsa da rahat edemezdi cephede. (HK 50)

'Rahat edin, biraz rahat edin!' diyeceğim gelmişti. (H.O.Ş 165,165)

İyi bir insan ol ki; hem bu dünyada, hem de ahirette rahat edebilesin. (YK 72)

rahat olmak (O 331, 331) :

üzüntülü, sıkıntılı veya tedirgin durumda olmamak.

‘Gelin bi çareler... gelin de rahat olun ki, rahat olduk’ diye ünlemekte, haberler salmaktadırlar. (O 331,331)

rahata ermek (O 109) :

rahatlamak.

Dilersen, bir de babamla söyleşi kuşkuların bitsin; rahata er. (O 109)

rahata kavuşmak (HK 11) :

rahatlamak.

Kolayca sağından soluna dönüp ağrıyan kaslarını rahata kavuşturuyordu. (HK 11)

rahatı kaçmak (HOŞ 156) (MT 86) :

rahatsız, tedirgin olmak, üzülmek.

Karanlık basınca lâmba yakmağa gelmez bu odada, bahçeden görürler bizi; rahatımız kaçar. (HOŞ 156)

Evet, bu yılan gözlü oğlan, rahatımı kaçırmıştı. (MT 86)

rahatsızlık duymak (H.O.Ş 51) (MT 76) :

tedirgin olmak, huzurunun ve rahatının kaçtığını hissetmek.

O ise bende hiçbir özür dilemeksizin, vicdanın da hiçbir rahatsızlık duymaksızın horul horul uyumağa (H.O.Ş 51)

... duvar kenarlarında gölgemi görmediği zaman rahatsızlık duyanlar oluyordu. (MT 76)

rahmet okutmak (MT 70):

Tanrı'nın merhamet ve bağışlaması için dua etmek.

İkinci gün taşlığın genzimi yakan ve Tamaşalık'taki Arapların kokusunu rahmet okutan kokusu, birbirine karışan şarkı ve kavga sesleri arasında rakkas hemen hemen aynı intizamla işliyordu. (MT 70)

rahmetlik olmak (BG 166):

ölmek.

Hüzünle içini çekerek, ‘genç yaşta rahmetlik oldu, kalp dediler,’ yanıtını verdi. (BG 166)

ramak kalmak (HOŞ 113):

bir şeyin olmasına çok az kalmak.

Tam o sırada, Cemil Bey’in sandalı Boğaz’ın ortasında geçen büyük bir yolcu vapurunun çıkardığı dalgalar arasında öyle bir bocalamıştı ki, devrilmesine hemen ramak kaldı denilebilirdi. (HOŞ 113)

rapor almak (BG 200) :

- 1) Hasta olup olmadığını belirlemek amacıyla herhangi bir sağlık kuruluşundan belge almak,
- 2) sorumluluğu altındakilerden herhangi bir konuda bilgi almak.
... arabalarının renk ve modellerine kadar onlardan neredeyse günü gününe rapor alabiliyordu... (BG 200)

rast gelmek (MT 121):

- 1) düşünmediği, ummadığı hâlde karşılaşmak, rastlamak, tesadüf etmek,
- 2) düşünmediği veya düşülmediği hâlde payına düşmek,
- 3) atılan şey hedefi bulmak,
- 4) tesadüf etmek, denk gelmek.

Zamanımızda İstanbul’un büyük caddelerinde böylelerine pek rast gelinmez olmuştur. (MT 121)

rast getirmek (HOŞ 38) (YK 64):

- 1) rast gelmesini sağlamak,
- 2) kollamak, seçmek,
- 3) aranmakta olan bir şeyi veya kimseyi umulmadık bir yer ve zamanda bulmak,
- 4) Tanrı, uygun getirmek, başarılı kılmak.

... bu şekilde denize girişlerimi hep babamın evde bulunmadığı ve annemin dadımla birlikte bazı büyük temizlik işlerine bakmakla meşgul olduğu zamanlara rastgetirirdim. (HOŞ 38)

Nasıl da havadayken o canavara rast getirebildim? (YK 64)

razı etmek (HK 69) (MT 21, 133) (O 103, 135, 135, 172) (UMS 113) :

kabul ettirmek.

Razı etmiş demek Ali Efendi... (HK 69)

Ve, ancak Osman'ı söze razı ettiğini anlayınca konuştu. (O 103)

'Hadi gel, bir şeyler ye de, sonra dışarıya çıkalım', diye sofraya dönmeye razı etti Minik Serçe'yi. (UMS 113)

razı gelmek (O 172)

uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek.

Sevilen yanın, sayılan yanın hatırına fedâya râzı gelir mi? (O 172)

razı olmak (BKOV 66, 86) (MT 28, 59, 153, 183, 199) (O 36, 56, 66, 156) (UMS 26, 100) :

uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek.

26,100)

Kemal'in böyle yetişmesi razı olamam. (BKOV 66)

Kelepir için sahibinden daha birkaç kuruş ikram istedim; razı olmuyor. (MT 153)

Sırf gönül alsın, büyülenmiş olmasın diye istemeye râzı olduğu belli. (O 36)

renge atmak (O 300):

1) solmak,

2) korku, heyecan vb. sebeplerle benzi sararmak.

Osman beğın rengine atıvermiş, çene kemikleri oynamıştı. (O 300)

renk katmak (BG 61) :

1) çamaşır rengine solmak,

2) neşe, canlılık veya değişiklik kazandırmak,

3) açık etmek.

Yaz tatili başlayınca fakülteadaki hemşeri arkadaşların dönüşü günlerime biraz daha renk kattı. (BG 61)

renk vermek (GÇ 50, 66, 71) (UMS 11):

duygularını, düşüncelerini veya başka bir durumunu belli etmemek, bir şeyi bildiği hâlde bilmez gibi görünmek.

Fakat renk vermemeye, hiçbir şey belli etmemeye zorunlu idiler. (GÇ 66)

Hiç renk vermemiş olmalarına karşın yine de korkuyorlardı ondan. (GÇ 71)

En iyisi hiç renk vermeden Sürmeli'yi kollarım. (UMS 11)

renkten renge girmek (BKOV 15, 111):

korkudan veya utançtan yüzünün rengi değişmek, sıkılmak.

Abdullah Bey bildiklerini anlattı. Ahmet Efendi ayakta, elleri önde bağlı, renkten renge girerek ve dudaklarını burarak dinledi. (BKOV 15)

Garip, renkten renge giriyordu. (BKOV 14)

resmiyete dökmek (HOŞ 17):

bir iş veya durumu resmî bir yola sokmak, resmî bir nitelik vermek.

Mesalâ Cemil Bey'e 'Cemil Ağabey' demekte iken bu kav'a üzerine, işi resmiyete döküp onu Cemil Bey diye çağırmaya başlamışımıdır. (HOŞ 17)

reva görmek (H.O.Ş 150) :

bir davranışı, bir olayı bir kimse için uygun görmek.

Münire kuluna reva gördüğün banca cefa nedir? (H.O.Ş 150)

rezalet çıkarmak (MT 98) :

rezalet sayılacak bir durumun ortaya çıkmasına yol açmak.

Bacının ciddi tehditlerine kulak asmayarak bir rezalet çıkması ihtimaline karşı İsmail'le ağız biriliği ederek mektebin yerini sakladık. (MT 98)

rezil rüsva olmak (H.O.Ş 160) :

toplum içinde ayıplanacak bir duruma düşmek.

Halayıkların önünde de rezil ve rüsva olmuştum. (H.O.Ş 160)

rızasını almak (O 309) :

onayını almak, müsaadesini almak.

Var sen, bir de kardeş beğlerle görüş; onların dahi rızasını al. (O 309)

ricada bulunmak (H.O.Ş 166) :

rica etmek.

‘Naçizleri hakkında teveccühünüze sığınarak size bir ricada bulunacağım,’ dedi.

(H.O.Ş 166)

ruh gibi (MT 178) :

1) durgun, çevresiyle ilgilenmeyen, kendi hâlinde olan,

2) çok zayıf.

... içindeki insanların yaşayışlarını en mahrem hareketleriyle, bir ruh gibi, istemeden seyrediyorum. (MT 178)

ruhu şad olsun! (O 186) :

“ölüler, sevinsin, mutlu olsun” anlamında kullanılan bir söz.

‘Hey Osman gazi’ dedi, ‘Baban, ruhu şad olsun, Ertuğrul beğ gaziye oğulluğun bellidir.’ (O 86)

ruhunu teslim etmek (MT 32) (O 324):

ölmek.

Nihayet uzun alışkanlıkların ne olduğunu bilen biri kulağına eğilmiş akşamüstleri yapılar da kalfaların bağırdukları sesle ‘paydoas!’ diye bağırması, artık yapılacak işi kalmayan adam çağız da derhal ruh teslim etmiş. (MT 32)

Ve öde balı, ölüme, bu sözü işitmek için direnmiş gibi, Osman gazi hân’ın elini sıkıya çalışırken ruhunu teslim ediyor. (O 324)

rüyasına girmek (HOŞ 105):

- 1) rüyasında görmek,
- 2) bir şeyden çok etkilenmek, çok korkmak.

Bu benim tâ rüyalarımaya kadar giriyordu. (HOŞ 105)

rüzgâr gibi (H.O.Ş 67) :

çabucak.

Geniş sofabı baştan başa bir rüzgâr gibi geçtim. (H.O.Ş 67)

saati saatine uymamak (MT 64):

durumu, huyu sık sık değişmek.

Bu kız, yahut kadın, saati saatine uymayan delişmen bir çocuktı. (MT 64)

sabaha kadar (H.O.Ş 11, 28) (O 87) :

bütün gece boyunca.

‘Ekmekçi Kadın’la ‘Mecnuneler Tabibi’ beni, çok defa sabahlara kadar uykusuz bırakan, yahut da... (H.O.Ş 11)

İşte, size anlatmak istediğim sünnet düğünü de böylece sabaha kadar sürmüştü... (H.O.Ş 28)

Büyük güveçteki, yarma ve eylül güneşinde kurutulmuş koyun kaburgası, fırının dünden kalma sıcaklığında sabaha kadar pişmiştir. (O 87)

sabahın körü (O 72):

sabahleyin, ortalık iyice aydınlanmadan.

Osman, sabahım köründe yola çıktı; yanında yalnız sungur vardı. (O 72)

sabrı tükenmek (O 14):

artık sabredemez olmak.

Uğraşma benimle... Sabrım tükenir. (O 14)

saç saça baş başa (MT 54, 146, 159):

kadınlar, birbirlerini kıyasıya hırpalayacak biçimde.

... Çok kere davalı bir sabun veya odun parçası etrafında saç, saça baş başa kavgalar, hatta bazen erkekler de karışarak... (MT 54)

... yere düşmüş bir sabun parçası için bu kadar saç saça baş başa dövüşmelerin ondaki kanok kalfası nazlılığını... (MT 146)

Süruri Paşa yalısı nezaketine Temaşalıklın saç saç baş başa kavgalarının az çok bir şey ilave etmemiş olmasına imkân yoktu. (MT 159)

saçı ağarmak (BG 327):

yaşlanmak.

İsterse dişleri dökülüp saçları ağarana kadar işleri sürdürebilir. (BG 327)

saçını başını yolmak (MT 98):

çok üzölmek, üzüntüsünden dövünmek.

İsmail'in bizden ayrılacağına haber alınca vahşi çığlıklarla saçını, başını yoldu. (MT 98)

saçını süpürge yapmak (YK 16):

kadın özveri ile çalışıp hizmet etmek.

Saçımı süpürge yapar da yine bakarım size! (YK 16)

saçıp savurmak (BG 175, 325) :

parasını düşüncesizce, boşuna harcamak.

... hükümete ve hükümet büyüklerine ağzına gelini çekinmeden saçıp savuranları dinlerken... (BG 175)

... ya da bu saatleri oyun masaları çevresinde, sinir gerilimiyle saçıp savuran ne kadar çok insan var. (BG 325)

saf tutmak (O 191) :

1) saf bağlamak,

2) belli bir gruba katılmak.

Osman beğ, konuklarıyla avluda saf tuttu. (O 191)

safa geldin (O 79):

bir yerde bulunanın oraya yeni geleni karşılarken söylediği nezaket sözü.

Hoş geldin, Osmancık; safa geldin. (O 79)

sağ kalmak (BKOV 43) (HK 44, 142) (O9, 294) (MT 124) (UMS 34) :

ömrünü devam ettirmek, yaşamasını sürdürmek.

Parmak kadar çocuk dağ başında, bir başına bunca zaman nasıl sağ kalabiliyordu.

(BKOV 43)

‘Bakalım’ dedi, ‘hangimiz sağ kalacağız.’ (HK 142)

sağ ol (GÇ 18) (HK 7, 69, 115, 143) (MT 135) (O 215, 242, 248) (YK 38, 39, 40, 41, 77, 82, 82, 103):

hoşa giden bir davranış için “çok yaşa, teşekkür ederim” anlamlarında söylenen bir söz.

Varolsunlar, sağolsunlar!.. (GÇ 18)

Sağ olasin oğlum! Ellerin dert görmesin (HK 7)

Bu düşünceleriniz için sağ olun imam emmi, diye atıldım. (YK 41)

sağlama almak (UMS 19) :

güvenilir bir durumda olmasını sağlamak.

...can güvenliklerini nasıl sağlama aldıklarını da hatırlarsanız, daha başka ne isteyebilirler diyebilirsiniz. (UMS 19)

sağlıcakla kal (HK 69) :

ayrılırken kalanlara söylenen bir esenlik sözü, hoşça kal.

Kal sağlıcağnan Kezban Abla! (HK 69)

sahip çıkmak (O 144, 231, 263):

1) kendinin olduğunu ileri sürmek,

2) korumak, koruyucu olmak, ilgilenip gözetmek.

Gerisi sana düşer; dilek başka, heves başka... dilediğine sahip çıkmak sana düşer. (O 144)

Mezarlarımıza sahip çıkalım, mezarlığımızın yanında köy yaşatalım dedik beğ. (O 231)

Mezarlarımıza sahip çıkalım, mezarlarımızın yanında köy yaşatalım dedik, beğ. (O 263)

saldırıya uğramak (O 279) :

saldırı karşısında kalmak, tecavüze uğramak.

... Halofira ile elek dolaşırken, üç Yarhisarlı'nın saldırısına uğruyor. (O 279)

sapır sapır dökülmek (HK 106) :

başarısız olmak.

Açlıktan dökülüyorlarmış sapır sapır. (HK 106)

sararıp solmak (H.O.Ş 78, 81, 133) :

1) giderek daha çok solmak,

2) sağlığı bozulmak.

Nasıl sararıp soldun farkında değil misin? (H.O.Ş 78)

Öyle amma, çok sararıp solduğumu söylüyorlar: ya beni bu halimle beğenmezse, ya beni çok bozulmuş bulursa... (H.O.Ş 81)

Hasibecik gün geçtikçe fenalaşıyor, sararıp soluyordu.

sarmaş dolaş (HOŞ 18, 100):

1) birbirine sarılıp kucaklaşmak,

2) iç içe girmek, karman çorman olmak.

Bir de ne göreyim; sıdık kollarını Cemil Bey'in boynuna atmış ve onunla adeta koyun koyuna, sarmaş dolaş bir vaziyette. (HOŞ 18)

Biraz sonra, her ikimiz merdiven basamağı üstünde sarmaş dolaş ağlaşıyorduk. (HOŞ 100)

sarpa sarmak (HK 50):

güçlükler ortaya çıkmak, çözülmesi çok güç bir duruma gelmek.

Bir ara keçi yolunun sarpa sardığını anladı, dizlerinin kesikliğinden. (HK 50)

sarsıntı geçirmek (BKOV 15, 108) :

beklenmedik bir olaydan çok etkilenmek, üzülmek.

Büyük bir sarsıntı geçiriyor. (BKOV 15)

Ruhi bir sarsıntı geçiriyor. (BKOV 108)

satıp savmak (BG 62) (HOŞ 45, 48):

gereken parayı sağlamak için elindeki malı ucuza satıp tüketmek, yok pahasına elden çıkarmak.

Ticaret hayatında birbirini izleyen kayıplar ve başarısızlıkların yarattığı iflas tehlikesinden kurtulmak için ticarethaneyi kapatıp, satıp savarak borçlarını ödemek zorunda kalmıştı. (BG 62)

Babamdan, annemden, hele Nafi Mollalar'dan gelme bir süre mücevherlerimi satıp savdığım halde, bunlar, hâlâ canım gibi sakınıp saklamaktayım. (HOŞ 45)

... babasının uzun menkûpluk devrinde hep satılıp savulmuş nihayet sıra bu konağa gelmiş imiş. (HOŞ 48)

saygı beslemek (O 218) :

birine, bir şeye karşı saygı hissetmek.

Bizim Köylerimizden, papazlarımızdan bile ona sevgi duyanlar, saygı besleyenler olduğunu ben biliyordum. (O 218)

saygı göstermek (O 22, 160, 294) :

saymak, değer vermek.

Mihail Osman'a yakınlık göstermektedir, saygı göstermektedir. (O 22)

Soygının büyüğünü gösterdi. (O 160)

...rızalarına saygı gösterir, işlerine ve inançlarını karışmaz; adâleti yürütür. (O 294)

sayıp dökmek (O 53):

ne var ne yok, hepsini söylemek.

... Sevgilisi için övgüler düzmektedir; Molhun Hatun'un güzelliklerini sayıp dökmektedir. (O 53)

selam söylemek (HK 108) (O 170):

- 1) selamını birine götürmesini söylemek,
- 2) birinin gönderdiği selamı başkasına iletme.

‘Hadi oğlum!’ dedi, ‘ Daha olmazsa yarın uğrarım ben annene, selam söyle!’ (HK 108)

Ve asıl önemlisi de, gene ilk defa olarak, armağanları onlardan –kâhyası değil tekfurun kendisi aldı ve Osman beğе selamlarını söyledi. (O 170)

secde etmek (MT 66) :

- 1) alnı, eli, ayakları, dizleri, ayak parmaklarını yere getirmek,
- 2) saygı göstermek.

İnsana secde etmemek için Tanrı’ya başkaldırmış şeytanın melun gururundan bir ufak sızıntı. (MT 66)

sel gibi akmak (MT 45) (O 316) :

- 1) sıvılar için bol ve gür akmak,
- 2) zaman çabuk ve hızla geçmek,
- 3) insanlar kalabalık bir yığın hâlinde gitmek, yürümek.

Toprakkale civarında öyle bir çöküş çöktüm ki, ne tehdit, ne dayak beni bir daha ayağa kaldıramadı ve ordu etrafımda bir sel gibi akıp geçti. (MT 45)

Osman gazi hân bakıyor ve kapıdan sel gibi akan atlıların arasından... (O 316)

selam vermek (BKOV 38) (HK 72) (HOŞ 50, 164) (MT 180) (O 280):

- 1) selamlamak,
- 2) *din b.* başını sağ ve sol omuzlarına çevirerek namazı bitirmek.

Selam veren, telefonlu masanın başında oturan pos bıyıklı adamdı. (BKOV 38)

Bana koltuk merasimindeki gibi bir selâm verdi. (HOŞ 50)

Başlarındaki savaşçı, Sungurla selâm verdikten sonra yere konuyor. (O 280)

selam yollamak (O 20) :

birine esenleme haberi göndermek.

Uğurlarken de, dâvetten çok memnun olduğunu, geleceğini söyledi: selâmlar yolladı.
(O 20)

selamete çıkmak (H.O.Ş 163) :

esenliğe kavuşmak, kurtulmak.

Şimdi, böyle bir adam –bahusus selâmete çıktıktan sonra –nasıl olurda halamın tarif ettiği vaziyete düşebilirdi? (H.O.Ş 163)

semtine uğramamak (H.O.Ş 137, 163) :

- 1) bir yere özellikle gitmemek,
- 2) birini hiç aramamak, onunla ilgisini kesmek.

Ben de yalının semtine uğramaz oldum. (H.O.Ş 137)

Bakınız; işittiğime göre İstanbul'a döneli iki aydan fazla zaman geçtiği halde bir kere semtimize uğramadı. (H.O.Ş 163)

senli benli konuşmak (HOŞ 20, 83):

- 1) iç içe olmak, bütünleşmek,
- 2) aşırı ölçüde içten, teklifsiz olmak.

Anası babasının yerindeki kimselerle senli benli konuşuyor. (HOŞ 20)

Şaşkınlığımdan telâşımdan benimle senli benli konuşmağa başladığının bile farkına varmıyordum. (HOŞ 83)

serbest bırakmak (BKOV 45) (O 317) :

- 1) tutuklu veya gözaltında bulunan birini serbest, özgür duruma getirmek, tahliye etmek,

- 2) kendi düşüncesi ve iradesine göre davranmasına izin vermek.

Apo ellerini gevşetip Romantik'i serbest bıraktı. (BKOV 45)

Onu yeteri kadar servetle serbest bırakıyor. (O 317)

serseme çevirmek (BG 173) :

sersem etmek.

... bitviye türekteki tavuklar gibi abanacak bacağı değiştirmek beni serseme çeviriyor. (BG 173)

ses çıkarmak (BKOV 15, 50, 107) (HOŞ 44, 59, 136) (O 343) (UMS 23) (YK 25, 64, 108, 113):

hiç kimseden ses çıkmadı. (BKOV 50)

... sırtlarına, sağrılarına konup kalmalarına ses çıkarmazlar, daha da ileri giderek... (UMS 23)

Hiç ses çıkarmadan dışarı çıktım. (YK 113)

ses etmek (MT 32) :

seslenmek.

Evvla kimsenin bana ses etmeyeceğine bakarak epeyce ümitlere kapılmışım. (MT 32)

ses kesilmek (BG 110) (O 127) (YK 88) :

ses, artık duyulmamak.

Az önce çevremde cıvıldaşan sesler kesilmişti. (BG 110)

Sesler kesilmişti. (O 127)

Dayımın bu duasından sonra sesler kesildi. (YK 88)

ses seda çıkmamak (MT 17):

1) haber çıkmamak,

2) hiçbir tepki görülmemek.

‘Rasim Efendi’den ses seda çıkmadı. Sakın bir hal olmasın biçareye!’ (MT 17)

ses soluk çıkmamak (BG 219):

sesi çıkmamak.

Fakat günler haftalar geçiyor, ses soluk çıkmıyordu. (BG 219)

sesi çıkmamak (MT 147):

düşündüğünü söylememek, bir şey dememek.

Şimdi, artık sesi pek çıkmamaktadır. (MT 147)

sesi kesilmek (MT 164):

bir şey söylemeyerek susmak.

Daha fazla gitmek için bahane kalmadığı zaman ise utanç ve heyecandan sesim kesilerek... (MT 164)

sesini çıkarmamak (HK 100, 100):

düşündüğünü söylememek, bir şey dememek.

Yanında kaçak rakı içmişler, rakılara el koymak görevi olduğu halde sesini çıkarmamıştı. (HK 100)

Kendi bölgesinde satılsa bile İstanbul hükümetine bağlı olduğu için sesini çıkaramayacaktı. (HK 100)

sesini kesmek (MT 22, 107, 145):

söylemekteyken susmak.

Komşu bahçede sesler birden bire kesilmişti. (MT 22)

O, birdenbire sesini kesti. (MT 107)

Hayaletlerim aralarında fısıldaşırken, dışarıda bir yere vurulduğunu işiten çocuklar gibi seslerini keserler ve sinerler. (MT 145)

sesini kısmak (BG 283) :

sesini alçaltmak.

Görünce sesini kıstı. (BG 283)

sesini yükseltmek (HK 98) :

yüksek, öfkeli bir sesle söylemek.

Biraz daha sesini yükseltti. (HK 98)

sevinçten uçmak (YK 99) :

çok sevinmek.

Sanki sevinçten uçuyordum. (HK 99)

sevk etmek (BG 309) (HK 44) :

- 1) göndermek, götürmek,
- 2) sürüklemek, itmek.

... sorumluluktan kurtulma düşüncesiyle, çözüm için kurulan sevk ediyorlardı. (BG 309)

‘Benim sevk ettiğim asker sağ kalırsa ancak savaş bitince döner geriye’ dedi. (HK 44)

seyirci kalmak (GÇ 40, 92) :

bir olay karşısında hiçbir tepki göstermeyerek işe karışmamak.

... kendilerini boğulmaktan kurtardı diye onun bu davranışına seyirci mi kalma gerekecekti. (GÇ 40)

Selami çavuş, dün gece kıyıdaiki dört sandalın da, tapalarının çıkarılışı ve iskarmozlarının kırılışı karşısında seyirci kalmamış, bir soruş girişmişti. (GÇ 92)

seyre dalmak (H.O.Ş 26, 84) (O 198) :

bir şeye kendini vererek bakmak.

... başımı dışarı uzatıp sözde denizi seyre dalıyordum. (H.O.Ş 26)

... iki eli lâtasının ceplerinde, gelip geçenlerin seyrine dalmış görünmüyor mu? (H.O.Ş 84)

O zaman da , merak korkuyu yendi, olup biteni seyre daldı. (O 198)

sıcağı sıcağına (MT 140):

zaman geçip unutulmadan.

Bu çocuklar ya o gün sıcağı sıcağına nişanlanmışlardır; ya da ona benzer bir fevkalade hal. (MT 140)

sıfırı tüketmek (BG 19):

- 1) gücü kalmamak,
- 2) yoksul duruma gelmek, yoksullaşmak,
- 3) ölmek.

Hocalar ve sıfırı henüz tüketmeyen öğrenci öbekleri Beyazıt camii önünden Emin Efendi'ye doğru akar. (BG 19)

sıkboğaz etmek (BG 49):

düşünmesine şu ya da bu türlü davranmasına olanak bırakmayarak bir şey yaptırmak için birini sıkıştırmak.

Sokağa çıkar çıkmaz Frau Strauss'u sıkboğaz etmeye koyuldum. (BG 49)

sıkı durmak (HK 16) (MT 86):

güçlü, dayanıklı olmak, dikkatli bulunmak.

İnebolu'ya gidiyoruz, sıkı dur. (HK 16)

Hayatımda birinci defa olarak karar vermiştim ve gene birici defa olarak bu kararda sıkı duruyordum. (MT 86)

sıkı tutmak (O 249):

1) önem vermek,

2) sürekli olarak denetlemek, kontrol altında bulundurmak,

3) bir işte disiplinli olmak.

Evdoksiya elini çekip gitmek istiyor gibiydi; onu daha sıkı tuttu. (O 249)

sıkıntı çekmek (BG 43, 43, 184) (MT 133, 165, 192) (YK 72):

zorluk veya yoksulluk içinde yaşamak.

Lisede sıkıntı çekmeden uzun mersiye ve kasideleri kolayca ezberlerdim. (BG 43)

Bu kafada giderse ilerde çok sıkıntı çeker. (MT 165)

Burada çalıştığın gibi çalışırsan, altıncı sınıfta da sıkıntı çekmezsin. (YK 72)

sıkıntıya düşmek (HOŞ 171):

darlık, yokluk içinde olmak.

Bu miras dâvası daha uzun sürerse, Cemil Bey pek büyük bir sıkıntıya düşecek sanırım. (HOŞ 171)

sıkıya gelmek (MT 105) :

güç bir durumla karşılaşmak.

Daha sıkıya gelirse dediklerini yaparlar da... (MT 105)

sılaya gitmek (MT 88) :

1) bir süre ayrı kaldığı evini, yurdunu görmeye gitmek,

2) anne, baba ve diğer akrabalarını görmek için memlekete gitmek.

Farzet ki birkaç ay sılaya gidiyorum. (MT 88)

sır saklamak (GÇ 47) :

bir sırrı açığa vurmamak, başkasına söylememek.

Selami Çavuş, bir sır saklıymuş gibi çevresine baktı, sonra Muhtar'ın kulağına doğru eğilerek fısıldadı. (GÇ 47)

sıra dayağı çekmek (MT 30):

birden çok kişiyi teker teker ve birbirinin ardı sıra dövmek.

Paşa'nın işi haber alarak dadıları sıra dayağına çekmesi tehlikesine karşı bahçeye gözcüler kondu... (MT 30)

sırası gelmek (BG 248) (HK 32, 118) (H.O.Ş 19, 22, 48) (MT 156, 182) (YK 47) :

1) bir başkasından sonra sıra birinin veya bir şeyin olmak,

2) sırası düşmek.

Her neyse; sırası gelince belki bu mâceradan da daha uzun bahsederim. (H.O.Ş 19)

Fakat soframı şereflelendirdikten sonra buna da sıra gelmesi zaruri gibiydi. (MT 156)

'Ah Allah'ım bana sıra gelmeden şimdi bir zil çalsa!' diyorum. (YK 47)

sırta kadem basmak (HOŞ 92):

bir kimse ortalıktan yok olmak, ortalıkta görünmemek.

O anda, Fatma Hanım, birdenbire, sırta kadem basmıştı. (HOŞ 92)

sırt çevirmek (O 284):

1) bir şeye veya birine önem vermemek,

2) bir şeyden veya bir kimseden desteğini, ilgisini kesmek,

3) birine darılmak.

Osman beğin Osmancık öfkesinden kopuşu değildir: Osmancık yürekliliğine sırt çeviriş değildir. (O 284)

sırtına geçirmek (GÇ 82) :

bir şeyi giymek.

Fakat çocuklar, anneleri gecenin serinliğine karşı sırtlarına kalın bir kazak geçirdiğinden üşümüyorlardı. (GÇ 82)

sırtını dayamak (BKOV 65):

1) bir yere dayanmak, yaslanmak,

2) güçlü birine, bir yere güvenmek.

Sırtını dayadığı kapıya ihanet ettin, dedi Ayşe Kadın, (BKOV 65)

sırtını dönmek (O 23) :

1) bir şeye veya birine önem vermemek,

2) bir şeyden veya bir kimseden desteğini, ilgisini kesmek,

3) birine darılmak.

Ama Kalaroz, kendisine hep sırtını döner ve yukarıdan bakan, kinle, hattâ nefretle bakan adam adam... (O 23)

sırtını sıvazlamak (HK 67) (MT 34) (O 94) :

birini desteklediğini göstermek.

Genç adamın sırtını sıvazladı. (HK 67)

Bu sevinci, karşısındakinin kolunu sıkmaya, sırtını sıvazlamaya başlayarak soğuk muamelelere uğrardı. (MT 34)

Sonra Osman'ın sırtını sıvazladı. (O 94)

sırtını vermek (O 23, 316) :

1) bir yere dayanmak, yaslanmak,

2) güçlü birine, bir yere güvenmek.

Aykut Alp, sırtını şubat işine vermiş, bir dibek taşında oturuyordu. (O 23)

Sırtlarını öküzlere vermişlerdi. (O 316)

sicim gibi (BKOV 50) (O 52) :

damlaları ince bir sıra oluşturacak biçimde birbiri ardınca akan (yağmur, gözyaşı).

Yine gözlerinden sicim gibi yaşlar aktı. (BKOV 50)

Yağmur sicim gibi yağıyordu. (O 52)

sil baştan (BG 243):

olmadı, bir daha; yeniden yapalım.

Bizden öncekini küçültmek, değersizliğini ispatlamak için kusurlar bahane ederek ‘sil baştan- al baştan’ girişimine kalkıp, kendi erdem ve becerilerini ispatlamaya koyulmak, yıkıcılıktan başka hiç anlam taşımaz. (BG 243)

silinip gitmek (O 299, 347) :

bir şey birdenbire yok olmak veya unutulmak.

Amma Osman beğ gülümseyişi silinip gitmişti. (O 299)

Ağrıları, sancıları dinmiştir; burukluk silip gitmiştir. (O 347)

silip süpürmek (HOŞ 146) (MT 53, 60):

1) evi, ortalığı temizlemek,

2) ne var ne yoksa hepsini yemek,

3) ne var ne yok hepsini alıp götürmek veya yok etmek.

Sanki, yangın her iki binanın izlerini daha silip süpürmüştü... (HOŞ 146)

Komşu bacılar artık evimi silip süpürüyorlar, çamaşırlarımı yıkılıyorlar, yemeğimi pişiriyorlardı. (MT 53)

Bir gece, Topaltı'nın bir kısmını silip süpüren bir şiddetli su baskını... (MT 60)

sineye çekmek (MT 45, 106):

kötü bir davranış, söz veya olaya ister istemez katlanmak.

Fakat vatan içindir diye sızlanmadan sineye çektik. (MT 45)

Hepsini sineye çektik. (MT 106)

sinirine dokunmak (BG 105) (HOŞ 66):

hoşuna gitmemek, sinirlendirmek.

Beni böyle ayakta tutup, sindirici komutlar vermesi iyice sinirime dokunmuştu. (BG 105)

Gerçi, kaynanamın dalkavukları, arasında Zeyrekli Fatma Hanım denilen kadın sinirime en çok dokunanlardan biri değildi. (HOŞ 66)

sinirleri bozulmak (BKOV 74) :

çok sinirlenmek, ne yapıp edeceğini bilmeden şaşkın, karmaşık bir duruma düşmek.

Sinirleri çok bozulmuştu. (BKOV 74)

sinirleri gergin olmak (BG 172, 285):

sinirlenmeye hazır bir durumda bulunmak.

Büyük kesimi varlık gösterisi ve kayınvalideden torunlara kadar tüm ailenin tek tek hatır ve sağlıkları sorulmakla geçen misafir afeti sona erince de, evin sinirleri gergin hanımı gevşeyip ‘oh!’ diyemezdi. (BG 172)

Feribot Pas de Caleis’de iskeleye yanaşırken hepimizde sinirler tekrar gergin, arabadaki yerimizi almış, kazasız belasız karaya çıkmayı düşünüyorduk. (BG 285)

sinirleri gerilmek (BKOV 75) :

sinirlenmeye hazır bir durumda bulunmak.

İkisinin de sinirleri gerilmişti. (BKOV 75)

sinirleri gevşemek (BG 73, 223, 282) :

sinirliiyken ferahlamak, sakinleşmek.

Her şeyi onun rahmet ve şefaatine bırakmak içindeki kargaşayı yatıştırdı, yay gibi gerilen sinirlerin gevşedi. (BG 79)

Beş on dakikalık tanışma töreni, sinirlerimin gevşeyip salgı bezlerimin çalışmasını kolaylaştırdı. (BG 223)

Arka arkaya boşalttığım birkaç martini bile aşırı derecede akortlu tambura telleri gibi gerilen sinirimi gevşetmeye yetmiyordu. (BG 282)

sinirlerini bozmak (BG 79) (HK 127) :

kızdırmak, sinirlendirmek.

Sağa, sola bakarak oyalanmak olanağından yosun ‘acaba ne oldu?’ sorusuna arkası kesilmeyen tasalandırıcı olasılıklar uydurup durmak, iyice sinir bozan bir durumdu. (BG 79)

Motorun suratsız kaptanı bütün bunlara kalın sis perdesi altında daha umut kırıcı, daha sinir bozucu bir görünüm katıyordu. (HK 127)

sinyal vermek (BKOV 31) :

bir şeyi işaretle bildirmek.

Fakat bahçıvan sinyal vermedi, dedi zevzek. (BKOV 31)

siper etmek (HK 44) :

1) kendini veya bir şeyi korumak amacıyla bir başka şeyi siper olarak kullanmak,

2) bir şey veya bir kimse için kendini tehlikeye atmak.

Meşeyi siper ederek çevresini iyice inceledi. (HK 44)

sirayet etmek (H.O.Ş 132) :

1) hastalık geçmek, bulaşmak,

2) yayılmak, dağılmak

... Bu işte hayli tereddütlü imiş yavaş yavaş babama da şikayet ediyormuş... (H.O.Ş 132)

sittin sene (MT 99):

olabildiğince uzun bir süre, ömür boyu, sonsuza dek.

Fakat bu, Mesule bacı ile beni sittin sene yaşatamazdı. (MT 99)

sizlere ömür (HOŞ 137):

bir kimsenin öldüğünü bildirmek için kullanılan bir söz.

Hakkı Paşa, sizlere ömür, vefat etti. (HOŞ 137)

safrası kabarmak (MT 20):

açlıktan midesi bulanmak.

Bir türlü yola gelmeyen bu baş karşısında bazen deniz tutmuş gibi saframın kabardığını ve vücudumun bütün azasına soğuk bir titreme yapıştığını hissedirdim. (MT 20)

soğuk almak (HOŞ 87):

üşüyerek hastalanmak, üşütmek.

Allah saklasın, ya bir soğuk alsanız ben yapardım? (HOŞ 87)

sokağa atmak (MT 32, 64, 131, 147, 161, 207) (YK 113) :

1) birini düşkün, yoksul kalacak biçimde evden, iş yerinden uzaklaştırmak veya kovmak,

2) para, eşya vb.ni boş yere harcamak.

Fakat inkılâptan birkaç ay sonra yapılan meşhur tasfiyede ilk sokağa atılanlardan biri ben oluyordum. (MT 32)

Defterden, çok namuslu bir adam olduğu için, bu işi namusuna yediremeyerek evlatlığını çocuğuyla beraber sokağa atmış. (MT 64)

Cumartesi günü iş yerinde verilmiş olan haftalığımı yine yengem almıştı ve şimdi de biz beş parasız sokağa atmıştı. (YK 113)

sokağa çıkmak (MT 70, 115, 196, 200) :

gezmek veya bir iş görmek için evden çıkmak.

Sonra, sabaha karşı alaca karanlıkta tekrar sokağa çıkmak, tekrar işe gitmek... (MT 70)

Meslekteki tecrübemi böylece tamamladıktan sonra bahara doğru tekrar sokağa çıkmak beni âdeta bir bunaltıdan kurtarıyordu. (MT 115)

... bu talihli maymun gibi damadın haftada iki, üç gece izin almadan nasıl sokağa çıktığını kendi kendisine sormamıştır. (MT 200)

sokağa dökülmek (BG 60, 301) :

1) herhangi bir sebeple dışarı çıkmak,

2) gösteri, protesto gibi amaçlarla insanlar sokaklara, meydanlara inmek.

Büyük, küçük herkez sokaklara dökülmüştü. (BG 60)

Dışarı çıkma yasağına rağmen sokağa dökülen kalabalığın çoksun, toplumdan kopan bir yönetimin gözlerini açması gerekirdi. (BG 301)

soluğu ... almak (GÇ 6) (HK 29) (HOŞ 38, 63, 98, 136):

bir yere hemen gitmek veya sığınmak.

Onun için, birkaç çocuğun ‘yarış var’ diye köy sokaklarında bağırması, haberin tüm köyde yayılmasına ve yediden yetmiş tüm çocukların soluğu sahilde almasına yetmişti bile. (GÇ 6)

Fırtınadan önce Kerempe’yi aşabilirse Meset Deresi’ nde alırdı soğluğu. (HK 29)

İşte, bu kararlar ertesi gün soluğu hemen bizim konakta almıştım. (HOŞ 98)

soluğu kesilmek (HK 43):

1) soluk almaz duruma gelmek,

2) aşırı heyecanlanmak,

3) gücü tükenmek.

Soluğunu kesti, dokunduğu tetiğe. (HK 43)

soluk aldirmamak (HOŞ 97)

ara vermeden çalıştırmak, vakit bırakmamak.

Hele Habeş kızının başına gelen kazadan sonra bana bir dakika soluk aldirmaz oldu. (HOŞ 97)

soluk almak (BG 193) (GÇ 35) (H.O.Ş 49) (MT 130):

1) havayı ciğerlere çekmek, nefes almak,

2) dinlenmek.

İnme girişimine vaktinde başlanmazsa hedeften birkaç istasyon ötede soluğu alıveriyordu insan. (BG 193)

Ne soluk alacak bir yerim, ne dertleşecek bir kimsem vardı. (H.O.Ş 49)

Fakat yayan gittiğimiz için birkaç yerde, usul hilafına tabutu duvar yıkıntısı falan gibi yüksekçe bir yere bırakarak soluk almaya mecbur olduk. (MT 130)

soluk soluğa kalmak (GÇ 14) (HOŞ 16, 105) (O 50) (UMS 124):

nefes alamayacak duruma gelmek, çok yorulmak.

Soluk soluğa idiler. (GÇ 14)

Soluk soluğa koşarken uyanıyordum. (HOŞ 105)

Yokuş yukarı komşu gibi, soluk soluğa fısıldadı. (O 50)

son nefesini vermek (O 126, 349) :

ölmek.

Ve, o bir avuç toprağa verilmeden önce, son nefesini vermeden önce, bir gaflet anında, o bağışlamaz yarayı aldıktan sonra şöyle demişti...(O 126)

Ertuğrul beğ gazi oğlu, Cankız'dan doğma Osman gazi hân son nefesini vermiştir. (O 349)

son vermek (BG 297) (H.O.Ş 134) :

bitirmek, sona erdirmek.

... Dekanların görevlerine son verildiğine ilişkin yazlar gelmeye başladı. (BG 297)

Kaç defa, hayatıma son vermek kastiyle gözlerimi kapayarak onun kenarına kadar indim. (H.O.Ş 134)

sona ermek (BG 172, 174, 267, 231, 297, 335, 337) (H.O.Ş 130, 140) (MT 101, 108, 137, 183) (O 48, 244, 248, 291):

son bulmak.

Yine de konuyla kendi benlikleri arasında ilişki kurma çabası sona ermedi. (BG 231)

Yer yüzündeki yaşamı da sona erince cennetin kapısında Tanrı'nın kucak açmış kendisine kavuşmasını beklediğini düşünüyor. (BG 337)

Hekimlerin tayin ettiği 'tebdili hava' mûhleti de sona ermişti. (H.O.Ş 130)

sonu gelmek (O 211) :

bitmek, tükenmek, yok olmak, ölmek.

Hey Kara Osman, sonun geldi. (O 211)

sonuç almak (BG 215, 218) (O 54) :

- 1) bir işi bitirmek, sonuçlandırmak,
- 2) istenilen sonuca ulaşmak, verim almak.

İş tavındayken bir an önce Ankara'ya dönüp sonuç olmak için sabırsızlanıyordum. (BG 215)

Yaptığım birkaç girişim de, saatlerce beklememe rağmen sonuç alamamıştım. (BG 218)

Ede Balı'dan sonuç alamayışı ve çevresindeki söyleştiler onu iyice inandırmıştır. (O 54)

sonunu getirememek (BKOV 17) (HOŞ 12):

iyi başladığı bir işi başarıyla bitirememek.

Sonuna getirmedi Abdullah Bey. (BKOV 17)

Sonunu nasıl getireceğim? (HOŞ 12)

sorguya çekmek (BG 96) (BKOV 27, 28, 49):

bir suçla ilgili olarak soru sorup cevap istemek.

Çantasından çektiği mektubu elime tutuştururken, yoğun İngiliz aksanlı Almancası ile beni sorguya çekmeye başlamıştı. (BG 96)

Fatma Hanımla Ayşe kadın yukarı çakmışlar, komiser muavini de bahçıvanı da sorguya çekmişti. (BKOV 28)

Emniyet Müdürü, Apo, Zevzek ve Tophaneli'yi polis arabasının içine götürüp sorguya çekmişti. (BKOV 49)

sorumlu tutmak (BG 73) (UMS 29) :

sorumlu saymak, mesul olarak görmek.

Durumumdan o sorumlu değilse ona yalvarmak, beni bu zindandan kurtarmaya yardımcı olmasını dilemek onu sorumlu tutmak kadar anlamsız değil miydi? (BG 73)

... yuvalarının yıkımından kimi sorumlu tutacaklarını çok iyi bilirler. (UMS 29)

sorun çıkarmak (BKOV 32) :

üzüntü verecek veya içinden güç çıkılır bir durum yaratmak.

Sorun çıkarma bana, zaten işler sarpa sardı. (BKOV 32)

sövüp saymak (O 133, 300):

aralıksız küfürler sıralamak, uzun uzadıya söverek yermek.

Yardım için değil, atına sövüp saymak için bağırıyor. (O 133)

Sövüp saydılar ona, tükürdüler. (O 300)

söylemediğini bırakmamak (GÇ 51) (YK 94) :

bir kimse veya bir konu ile ilgili olarak söylenmemesi gereken şeyleri söylemek.

Söylemediklerini bırakamadılar çocukları için. (GÇ 51)

Ona söylemediğini bırakmadı. (YK 94)

söylemesi ayıp (MT 145) :

utarılacak bir durumun açıklanması sırasında kullanılan bir söz.

Söylemesi ayıp olacak amma, bunların bir kısmı kitaptır. (MT 145)

söz açmak (HOŞ 63) (MT 25):

bir konu üzerine konuşmaya başlamak, laf açmak.

Filân molların yalısındaki vak'o dan söz açıldı mı, tepeden tırnağa dikkat kesilirdi.

(HOŞ 63)

Kendi her-gürümüzden söz açamadığımızdan için komşularla meşgul olmaya vakit bulamazdık. (MT 25)

söz almak (BG 229, 280) (GÇ 95) (O 218):

1) konuşmak için toplantı başkanından izin almak, konuşmaya başlamak,

2) birinin bir işi yapacağını kesin olarak bildirmesini sağlamak,

3) erkek tarafı oğullarıyla evlendirmek üzere kızın ailesinden olumlu cevap almak.

Galiba söz almak için not tutan ellerin hepsi havalanmıştı. (BG 280)

İsteddiği sözü aldı Vali'den. (GÇ 95)

Sonunda da, yardım için hepsinden söz aldı. (O 218)

söz dinlemek (O 104, 189, 198) (UMS 53, 72):

söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimsemek, davranışlarını bunlara uydurmak.

Sen dahi güven ve öğütlerini al, sözlerini dinle... (O 189)

Büyükler saygıyı, söz dinlemeyi unutup açık açık karşı çıkıyorlardı bu çabasına. (UMS 53)

Büyük çocuklarını, tatlılarla söz dinletmeyince azarladı, olmadı! (UMS 72)

söz düşmemek (O 163):

1) başkalarının konuşmasından kendisine sıra gelmemek,

2) başkaları dururken kendisinin söz söylemesine gereklik bulunmamak.

‘Söz elbette ki bana düşmez’ dedi. (O 163)

söz etmek (BG 60, 61, 84, 91, 97, 104, 112, 139, 152, 192, 197, 208, 220, 235, 238, 312,315, 318, 324, 324, 325) (GÇ 36, 82, 168) (HK 19, 58, 58, 119) (O 31, 103, 138, 186, 229, 261, 283, 311, 323) (UMS 18, 20, 21, 41, 43, 46, 117) (YK 84, 109):

o şey üzerinde konuşmak.

O gün kimseye sözünü etmeden, oldukça güçlü bir gerginlik içinde yola düşüp de Bronox durağında treni başarı ile değiştirdi güvenim arttı ve kalp çarpıntılarımın hızı olağana doğru inmeye başladı. (BG 192)

Onların tahta parçası olarak nitelendirdikleri cisimden söz edince nasıl heyecanlanmıştı Alman!.. (GÇ 82)

Haberi Malhun Hatun da almıştır; Osman beğе, Gökçe Bacı torunu Aybike’den söz etmek istiyor. (O 283)

söz geçirmek (GÇ 68) (HK 100) (HOŞ 131) (MT 89) (O 55):

söylediğini, istediğini, yaptırmak.

Fakat sözlerini geçiremediler. (GÇ 68)

Oğluna, sözünü geçiremeyen bir kimse devlet umurunda emrini kime dinletebilir? (HOŞ 131)

Fakat arsız gönlüne de bir türlü söz geçiremezdi. (MT 89)

söz gelmek (HK 66, 115) (HOŞ 79, 119) (O 220):

bir davranışından dolayı eleştiriye konu olmak, yerilmek.

Söz kendiliğinden tam istediği yere gelmişti. (HK 66)

Söz buraya gelince Ali Efendi bir iki adım ilerledi Binbaşıya doğru. (HK 115)

Ne kendine, ne sizlere bir söz gelsin istemiyor. (HOŞ 79)

söz götürmemek (BG 170):

tersi savunulamayan, doğruluğu herkesçe kabul edilen, üzerinde tartışılmayacak kadar açık olan.

Konukseverlilikleri söz götürmezdi doğrusu. (BG 170)

söz işitmek (HOŞ 64, 163) (O 126, 210, 272):

azarlanmak, birisi kendisine darılmak.

Yaptığı işten nedamet getirdiğine dair de bir söz işitilmemiştir. (HOŞ 163)

Dolun ayın masmâvi aydınlığında yalnız o varmış gibiydi ve her şey onun sözünü işitmek için susmuş gibiydi. (O 126)

Kumral Abdal, Osman Beğin sözlerini işitmiştir. (O 272)

söz kesmek (HOŞ 45) (O 95) (UMS 98):

genellikle evlenmek için anlaşıp kesin karar vermek.

Çünkü, bizimkilerle onlar arasında söz kesiminin ikinci haftası... (HOŞ 45)

Söz kesmede Dursun Fakı, Kumral Abdal ve birde Malhun Hatun'un ağası Mahmud bulunmuştu. (O 95)

Babası akşama doğru eve dönüşünde, otlakların satışı için gelen yabancılarla söz kestiğini söyledi. (UMS 98)

söz konusu (BG 65, 109, 109, 151, 229, 303, 315, 315) (BKOV 103) (GÇ 49) (O 52, 69, 99, 229):

üzerinde konuşulan konu.

Bunların dışında yeterli uygulamanın da şart olduğunu, bu durumda söz konusu ruh bilim dersinin kaldırılması değil bölüme öteki meslek derslerinin de eklenmesi gerektiğini de ekledim. (BG 229)

Şehir hayatını bildiği kadar, köy hayatını da bildiğinden, çok güzel hikâyeler yazıyor, her hikâyesi edebiyat dersinde söz konusu ediliyordu. (BKOV 103)

Muhtar, soruşturmayı Selami Çavuş'un yaptığını, onun eski ve deneyimli bir jandarma olarak yanılmasının söz konusu olamayacağını söyledi. (GÇ 49)

söz vermek (BG 177, 229, 308) (BKOV 117) (GÇ 20, 40, 61, 71) (HK 112,141) (MT 163) (O 176, 178) (UMS 119, 125) (YK 31, 41, 44, 44, 48, 49):

bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek.

Yeni Bakan, Kurul'u olağan-üstü toplantıya çağırarak, seçmenlere söz verdiğini, tek dersten sınıfta kalanlara bir sınav hakkı daha verilmesi, tek dersten borçlu sınıf geçmenin kaldırılması gerektiğini belirtmişti. (BG 308)

Büyüklerine, bir daha izinsiz sandala binmemeye söz vermişti. (GÇ 61)

Hepinize söz veriyorum: okuyacağım ve doktor olacağım. (YK 44)

söze başlamak (BG 223) (HK 118, 118) (H.O.Ş 136) (MT 205) :

konuşmaya başlamak, bir konuya girmek.

Hepsi solukların tutmuş, söze nasıl başlayacağımı bekliyordu. (BG 223)

Şube Reisi söze neresinden başlayacağımı bulmuş gibiydi. (HK 118)

Amma, ben, bir türlü söze nereden başlayacağımı bilemiyordum. (H.O.Ş 136)

söze karışmak (BKOV 77) (HK 76) (H.O.Ş 78) (O 308) (UMS 96, 101) (YK 42, 116) :

başkaları konuşurken araya girip konuşmak.

Kemal söze karıştı. (BKOV 77)

Annesi söze karıştı. (UMS 101)

Safiye Hanım da söze karıştı: Bunları aklına bile getirme. (YK 116)

sözü ağızından almak (UMS 124) :

birinin söylemekte olduğu şeyi bitirtmemek.

Minik Serçe ile eşi, neredeyse sözü birbirinin ağzından alarak anlattılar bunları.
(UMS 124)

sözü bağlamak (BG 235) (O 95):

konuşmayı bir sonuca vardırarak.

Sözlerimi bağlayınca uzun uzun alkışlandım. (BG 235)

Ede Balı, kısıını, Malhun Hatun’u Kayı boyunun beğine gelin vermekten onur ve gurur duyacağını söyledikten sonra sözlerini şöyle bağlamıştır. (O 95)

sözü edilmek (GÇ 38) :

1) adı anılmak, bahsedilmek,

2) önemli sayılmak.

Hem söze edilen mumyanın bizim gölün altında yatmadığını kim ileri sürebilir? (GÇ 38)

sözü geçmek (HK 136) (HOŞ 136):

1) kendisini kabul ettirmiş olmak, hatırı sayılmak,

2) adı anılmak, bahsedilmek.

‘Yalnız denizlerde henüz bizim sözümüz geçmiyor.’ (HK 36)

Eşref Paşa da, sanırım, yeni devrin sözü geçer... (HOŞ 136)

sözü geri almak (UMS 67):

1) üstüne aldığı bir işten vazgeçtiğini söylemek,

2) söylemiş olduğu bir sözde haksız olduğunu kabul ederek onun söylenmemiş sayılmasını istemek.

‘Evet sen! Bayan Leylek’e yağ çekiyorsun!’

‘Sözünü geri al!’ (UMS 67)

sözü getirmek (UMS 46):

sözü açıkça söylemek istemediği bir düşüncüyü belirtecek biçimde söylemek.

‘Sözü ona getirecektim’ diyordu, ‘Kuzeyli bu sabah buzağıladı!’ (UMS 46)

sözü uzatmak (BG 101) :

gereğinden çok konuşmak.

Sözüz uzatmama içlerime, kestirip attı. (BG 101)

sözünde durmak (GÇ 72):

verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmek, verdiği sözü tutmak.

Sözümde duruyor, sizi otomobille götürüyor. (GÇ 72)

sözünden çıkmamak (BKOV 100) (HK 97):

birinin isteklerine, öğütlerine, sözlerine uyarak davranmak.

Garip çok sevip saydığı bu kadını sözünden çıkamazdı. (BKOV 100)

Sözümde çıkmazsan anlaşılır gideriz seninle (HK 97)

sözünü dinlemek (O 30, 290) (UMS 100):

söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimsemek, davranışlarını bunlara uydurmak.

Senin sözünü dinler bilirim. (O 30)

Üç, beş yaş büyükleri bile sözünü dinler olmuştu. (O 290)

Babanla ben de öyle düşündük, öyle dedik, ama sözümüzü dinletemedik. (UMS 100)

sözünü kesmek (BG 84, 110) (HK 59) (H.O.Ş 88, 93, 93, 137, 154) (UMS 94, 100) :

biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat vermemek.

Ben ilişkileri kişisel alana çekmeye çalıştıkça sözümü kesip, okumayı sürdürmek istiyordu. (BG 84)

Sert bir sesle sözümü kesti ve , ‘Hayır efendim, olamaz. Öğretimin yeri sınıftır. Hem onları bugün omzunuza çıkarırsanız yarın da tepenize çıkmaya kalkarlar.’ (BG 110)

Hemen, fırsat bu fırsattır diye hanımefendinin sözünü kestim. (HOŞ 137)

sözünü tutmak (HK 34) (O 170, 198, 334):

verdiği sözü yerine getirmek.

‘Bende senin sözünü tutuyorum işte’ (HK 34)

Tekfurun sözünü tutacağı anlaşılıyordu; çünkü Osman beği, ben uğurlar gibi yolcu etmişti. (O 170)

Sözünü tutmayıp düşmanlık edenlerin hali budur. (O 334)

su çarpmak (BG 17):

yüzünü su ile yıkamak.

Tıraş olur, suratına birkaç avuç soğuk su çarpınca açılırim sanıyordum. (BG 17)

su götürmez (O 69, 236):

tersi savunulamayan, doğruluğu herkesçe kabul edilen, üzerinde tartışılmayacak kadar açık olan.

Papaz efendi dinin, kiliseye bağlıydı. Su götürmezdi bu. (O 69)

Mihail Kosses kaderini bu sete olduğunu, ortak, su götürmez bir kesinlikle anlıyordu. (O 236)

surat asmak (BG 290) (HOŞ 44) (MT 34) (UMS 71) (YK 94):

kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak.

Babamın yalancıkdan surat asıp yumruk sallamasına rağmen, ev sakinlerince zafer dönen Sezar gibi karşılanışımın tadını unutamam. (BG 290)

... hiç değilse bazı uygunsuz muamelelere karşı surat asmak kabildir ya. (MT 34)

Çünkü yengemin birden suratı asılıyor, dudakları büzülüyor ve gözleri kısarak, acayip bir şekilde bize bakıyordu. (YK 94)

suya düşmek (BG 88) (BKOV 34) (YK 95):

gerçekleşme olasılığı kalmamak.

Daha sonraki günlerde İtalya'nın baskısı ve elçi Von Papan'ın aracılığı sonucu eylemciler otobüse doldurulup Almanya'ya aktarılmış, Hitler'in Avusturya'yı ilk ilhak girişimi bir süre için suya düşmüştü. (BG 88)

Ama planı suya düşmüştü. (BKOV 34)

Köye dönsek okuma hayallerim suya düşecekti. (YK 95)

suyu mu çıktı (MT 105):

“beğenilmeyecek nesini gördün?” anlamında kullanılan bir söz.

Eh, gittiğim yerde de mümeyyiz olarak çalışacak olduktan sonra kendi yerimin suyu mu çıktı? (MT 105)

suyun başı (MT 158):

- 1) suyun çıktığı yer, kaynak,
- 2) bir işin asıl yetkililerinin bulunduğu yer,
- 3) en çok yarar sağlanacak yer.

Talât, Mesule bacıyı tutmak, bu evde suyun başını tutmak demek olduğunu çabucak sezmişti. (MT 158)

sürgün vermek (BG 336) :

filizlenmek.

... yeşil bir yaşamın sürgün vermeye başladığın görmek yeniden doğuşa inanmak için yetmez mi? (BG 336)

sürgüne gönderilmek (MT 36) :

ceza olarak bir yere sürmek.

... sadece üç sene kadar bir zaman için Sinop'ta sürgün gönderiliyordum. (MT 36)

sürpriz yapmak (BKOV 26, 27) :

birini, beklenmedik, şaşırtan, sevindiren veya üzen bir olayla karşılaştırmak.

Fabrikayı taşıyınca sürpriz yapacaktım. (BKOV 26)

Dedim ya, sürpriz yapacaktım. (BKOV 27)

sürüm sürüm sürünmek (MT 148) :

yoksul ve perişan bir biçimde yaşamak.

‘Üzülme, Allah büyük!’ Allah o mamun yüslü kol ayayı da sulum sulum sulunduracak!’ diye söylendi. (MT 148)

sürüp gitmek (BG 56, 73, 175, 265) (BKOV 20) (HK 11, 135) (YK 6) :

eskiden olduğu gibi, eskiden nasılsa gene öyle olmak, öyle devam etmek.

Bu böyle sürüp giderse çok geçmeden ben de aşırı bakımın getireceği rahatlık ve güvensizliğe alışacaktım. (BG 56)

Sa'onun kapısında Romantik görünmeseydi bu konuşma sürüp gidecek, belki kavgayla sonuçlanacaktı. (BKOV 20)

Uğultu böylece sürer gider. (YK 6)

süt dökmüş kedi gibi durmak (GÇ 93):

suçunu bilerek bundan utanarak.

Selami Çavuş'un yanında süt dökmüş kedi gibi duruyordu. (GÇ 93)

süt liman olmak (HK 139):

çekişmesiz, gürültüsüz, dingin olmak.

Kefke'e geldik esen sert lodosu ada göğüsleyince ortalık süt liman olmuştu. (HK 139)

süt vermek (MT 186) :

emzirmek.

Posta memurunun karısı vaktiyle bu paşanın kızlarından birine bir iki gün süt vermiş olduğu için bu babalığın ayrıca bir tutacak tarafı da vardı. (MT 186)

şafak sökmek (HOŞ 28) (O12, 41, 86):

sabahleyin ortalık aydınlanmaya başlamak.

Zira Hakkı Paşa yalısındaki âlemlerin çok defa, şafak sökünceye kadar devam ettiği olurdu. (HOŞ 28)

Ve, öyle insanlar, yatsıda doğar, sabah ezanı okunmadan, şafak sökmeden ölür. (O 12)

Şafak sökmek üzere dir. (O 86)

şaka yapmak (BG 261) (HK 52) (MT 173):

şaka niteliğinde bir şey yapmak veya söylemek.

Ayrılmadan önce müdürle yarenlik ederken, iltifat sandığım bir şaka yapmaktan kendimi alamayıp... (BG 261)

Halit'ten başkası olabilir miydi bu şakayı yapan? (HK 52)

Şimdi İsmail'in kendine gülmesini imkânsız gördüğü için şaka yapıyordu. (MT 173)

şakaya getirmek (HK 76, 104):

ciddi bir şeyi açıktan açığa söyleyemeyip şaka görünümü vererek söylemek.

Zeynel, şakaya getirip: 'Yaşa Memiş Kaptan!' dedi. (HK 76)

Aldanmamıştı muhtar, biraz da şakaya getirerek... (HK 104)

şansı yaver gitmek (GÇ 94) :

talihli olmak, bahtı açık olmak.

Fakat şans yaver gitmemiş, yakalanmıştı işte... (GÇ 94)

şart koşmak (BKOV 17, 66):

önceden bir şarta bağlamak.

Bilhassa bunu şart koşuyor adamlar. (BKOV 17)

Şart mı koşuyorsun? (BKOV 66)

şart olmak (O 333) :

gerekmek, kaçınılmaz bir durum almak.

Vezir Barsuk, bunu şart olduğunu, tekfura çoktan beri anlatmaya çalışmakta, ama lâfa anlatamamaktadır. (O 333)

şaşırp kalmak (BG 175) (BKOV 26, 56) (HK 84) (H.O.Ş 24, 44, 116) :

çok şaşırmak, büyük bir şaşkınlığa düşmek.

Ali, Garip'in kucağında bir çocukla geldiğini görünce şaşırdı kaldı. (BKOV 56)

Gözleri kıyıya takılınca da şaşırp kalmıştı. (HK 84)

Sanki, bu eve ilk defa geliyormuşum; sanki, bu hanımefendiyi ilk defa görüyormuşum gibi ne yapacağımı şaşırp kalmıştım. (H.O.Ş 24)

şaşkına çevirmek (H.O.Ş 160) (O 300) (YK 75) :

şaşırtmak.

Kızın, hemşiresini, ne kadar şaşkına çevirmiştin. (H.O.Ş 160)

İnegöl darbesi bütün yöreyi allak-bullak etti; tekfurları önce şakkına çevirdi, sonra telâşa verdi. (O 300)

Bu kalabalık ve konuşurma beni şaşkına çevirmişti. (YK 75)

şaşkına dönmek (GÇ 17) (H.O.Ş 23) :

beklenmedik bir durum karşısında şaşkınlaşmak.

Muhtar, Selçuk'un bu davranışı karşısında şaksına dönmüştü. (GÇ 17)

Hele ben, -bu, ilk feraceye girip yaymak tutduğum günün akşamı olduğu için – büsbütün şaşkına dönmüş bir haldi idim. (H.O.Ş 23)

şehit düşmek (O 333) :

kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölmek.

... Adranos tekfuru ile yaptığı kılıç tartışmasın da şehit düşmüştür. (O 333)

şekil almak (BG 232) :

belli bir biçime girmek, biçimlenmek, şekillenmek.

Bölüm toplantısında son şekli olan uygulama programına hocalardan katılması gerekiyormuş. (BG 232)

şeref vermek (MT 81) (YK 108) :

onurlandırmak, şereflendirmek.

Bu zavallı adam, kendine ve kızına şeref veren büyük insanlara karşı o gününde bile zarif ve mümkün olduğu kadar güler yüzlüydü. (MT 81)

şeşi beş görmek (BG 91):

alay yanlışı görmek.

Önce beni şeşi beş gören bir sarhoş sanmış, durumu anlayınca işçilere birkaç küfür daha savurmuştu. (BG 91)

şevki kırılmak (BG 66) :

isteği, hevesi kalmamak.

Buna rağmen şevkimiz kırılmadı. (BG 66)

şeytana külahı ters giydirmek (MT 41):

çok kurnaz olmak.

Çok kere birbirinden aptal görünen, fakat sırası gelince de şeytana külahı giydirecek kadar hin oğlu hin olan bu iki müdürün... (MT 41)

şeytana uymak (GÇ 48) (HK 49) (HOŞ 37, 123):

kötü bir şey yapma isteğine kapılmak.

Onlar da şeytana uyarsa...(GÇ 48)

Ama olmuştu bi kere... şeytana uymuştu (HK 49)

... deniz hamamında denize girdiğim vakit birden şeytana uyup tahta perdenin altından dalarak... (HOŞ 37)

şifa vermek (YK 52) :

iyi etmek, sağlığına kavuşturmak.

Tüm hastalara ve ona şifa ver. (YK 52)

şimşek gibi (O 225) :

çok hızlı.

Kalonoz mahmuz vuruyor; şimşek gibi sallıyor kılıcını. (O 225)

şom ağız (O 119):

her olayı kötüye yoran, hep kötü şeyler olacağını söyleyen ve sözlerinin uğursuzluk getireceğinden korkulan kişi.

... kötü göz bize, şom ağız bize, haksız yorum bize, bağışlama sana (O 119)

şöyle böyle (O 29):

1) ne iyi ne kötü,

2) yaklaşık olarak, aşağı yukarı.

... adlarını şöyle böyle bildiği iller kadar, ülkeler kadar uzak bulutçuklar vardır... (O 29)

şöyle dursun (HOŞ 61):

bir işin gerçekleşmekten çok uzak bulunduğunu, ona bağlı daha kolay, daha basit bir şeyin bile gerçekleşmediğini anlatan bir söz.

Zira, küçük Molla Bey Şehraz Kalfa'nın odasına girmek şöyle dursun, kasının önünden bir saniye duramamıştı bile. (HOŞ 61)

şüphe etmek (MT 33, 78) :

kuşkulanmak.

Bununla beraber bu badirede Talat'ı koruyan şeyin yalnız bu sakal olmadığına da şüphe etmemek kazımdır. (MT 33)

... bu biçareleri ergeç nereye götüreceğinden şüphe etmemek lazımdır. (MT 78)

şüphe yok (MT 39) :

kuşku yok.

Aradan daha birkaç sene geçer ve hele bu arada bir de konağın olmaz bir tarafına bir kıvılcım sıçrarsa sahiplerinin bu fiyatı da arayacaklarına şüphe yoktu. (MT 39)

şüpheye düşmek (MT 174) :

kuşkulanmak.

Bazen anasının bize bıraktığı bir bahçadan çıkmış nüfus tezkeresinden şüpheye düşüyor... (MT 174)

taburcu etmek (BG 155) (MT 47) :

doktor hastayı yatarak tedavi gerekmediğinde hastaneden çıkarmak.

Lisede yatılı okurken evci olmayanları haftada bir taburcu eder, Şehzadebaşı'ndaki hamama götürürlerdi. (BG 155)

Öyle ki, hastane müdürü beni taburcu edebilmek için bana yanımdaki yatakta ölmüş kimsesiz bir ihtiyarın eskilerini vermeye mecbur olmuştu. (MT 47)

tad çıkarmak (HOŞ 17) :

bir şeyin güzelliğinden veya sağladığı imkânlardan yeterince yararlanmak.

Onsuz zaten ne adamakıllı bir oyun tertip etmesini bilirdik, ne de tertip edilen oyundan tam mânasıyla bir tad çıkarmasını... (H.O.Ş 17)

tadı damağında (BG 288):

- 1) yenen bir şeyin tadını unutamamak,
- 2) hoş giden, zevk alınan bir şeyi unutamamak.

Hele ilk akşam yemeğinde içtiğim bir kadeh buzlu rakının tadı hâlâ damağımdadır. (BG 288)

tadı kaçmak (BG 118):

- 1) tatsız bir duruma gelmek,
- 2) bir şey hoş gidecek yönlerini yitirmek.

Anne, sesinin tonunu hiç değiştirmeden görüşünün doğru olduğunu, bu nedenle de sofranın tadını kaçırmamak için bundan böyle kendilerinin de mektuplarını yemekten sonra okuyacaklarını, onun da kitabını sofraya getirmemesinin daha doğru olacağını anlattı. (BG 118)

tadı kalmamak (O 60):

eski zevki kalmamak, yavanlaşmak.

Bir sen vardın ki bir de Konur Alp'ımız eklendi; yolun yolculuğun tadı kalmadı. (O 60)

tadı tuzu kalmamak (YK 28):

eski zevki kalmamak, yavanlaşmak.

O çok sevdiğim evimizin tadı tuzu kalmamıştı. (YK 28)

tadına bakmak (BG 24) (HK 90) (UMS 66):

ağızına alıp tadını denemek, test etmek.

Karşısındaki akıl hastalıkları koğuşundan yolunu şaşırıp gelenleri kovalamak, tiryakilerin sigaralarını almak, gelen hediye paketlerini çözüp içindekilerin doyasıya tadına bakmak, özellikle üstlendiği görevlerdi. (BG 24)

Lezzetli mi lezzetsiz mi bir bakayım tadına. (HK 90)

İlk aklına gelen de bu küçük lokmanın dadına bakmak oldu! (UMS 66)

tadına doymamak (MT 19):

1) bir şeyin tadı çok beğenilmek,

2) herhangi bir şey çok beğenilmek.

... büyük başımı Mecrure'nin göğsüne yaslayarak tadına doyumaz bir ömür geçireceğimin hiç şüphe yoktu. (MT 19)

tadında bırakmak (MT 161):

aşırılığa kaçmamak.

Bacı tabi işi tadında bırakmıyor; ziyaretleri haftada ikiye, üçe çıkarmaya kalkıyor. (MT 161)

tadını almak (HOŞ 129):

bir şeyin güzelliğini bilir olmak, zevkine varmak.

Kahvaltımı-gerçi hiç lüzumunu hissetmeden ve tadını almadan orada ediyordum... (HOŞ 129)

tadını çıkarmak (BG 144) (HOŞ 17) (MT 193) (O 8) (UMS 89, 90):

bir şeyin güzelliğinden veya sağladığı imkânlardan yeterince yararlanmak.

Gitmek istedikleri yere, yolculuğun her adımının doya doya tadını çıkararak gitmek varken insanları, hızlı,daha hızlı koşturmaya zorlayan nedir acaba? (BG 144)

Genç âşıklar, aşklarının tam tadını çıkarmak için onu şarkı, şiir yahut güze sözle süslemek ihtiyacındadırlar. (MT 193)

Haydi gezin, bu güzel sabahın doya doya tadını çıkarın! (UMS 89)

tadını kaçırmak (YK 90):

aşırılığa kaçmak, hoş gitmeyen bir durum yaratmak.

Evinizin tadını da kaçırdık galiba. (YK 90)

takla atmak (MT 22) :

- 1) takla hareketini yapmak,
- 2) çok sevinmek,
- 3) bir kimseye yaranmak için onun hoşuna giden davranışlarda bulunmak, dalkavukluk etmek.

... yüreğimi şişiren gururu göklerde takla atan tayyareci bilmem duyabilmiş midir?
(MT 22)

taklidini yapmak (MT 7) :

- 1) bir şeyin veya kimsenin konuşmasını, davranışını komik bir biçimde tekrarlamak,
- 2) öykünmek.

...benim de zaman zaman bir şeyin oyununu oynamaya, büyük insan taklidi yapmaya ihtiyacım vardı. (MT 7)

talihine küsmek (HOŞ 94):

kötü bir durum veya olayla karşılaşıldığında yalnızca talihi suçlamak.

Ben yalnız talihine küskün bir adamım. (HOŞ 94)

talim etmek (O 143, 328) :

- 1) az para karşılığında çalışmak,
- 2) hep aynı şeyi yemek zorunda olmak.

Ulu kardeşim savcı beğ seni, babamız yoldaşı Kara Tekin'e emanet etmeden önce, sana güreşin, dövüşün oyunlarını ilk ben tâlim ettirdim. (O 143)

Osman gazi, hân, son günlerinde, Yenişehir'in harman yerinde, saatlerce, üç yaşlı bir tayla tâlim etmekte, onunla bütünleşmeye çalışmaktadır. (O 328)

talimat vermek (BKOV 27) :

üst düzeyde bulunan biri, yaptıracağı işle ilgili olarak görüşünü belirtmek, yol göstermek.

Komiser Mahmut bey iki defa telefon edip, hem bilgi almış, hem de bazı tedbirler için muavine talimatlar vermişti. (BKOV 27)

tan yeri ağarmak (O 246, 248, 297) :

sabah olmaya başlamak, ufku belli belirsiz bir aydınlık kaplamak.

Tanyeri ağarıyordu. (O 246)

Tanyeri ağarıyordu. (O 248)

Tanyeri ağarmak üze idi; ama ortalık, havadaki pus yüzünden, hâlâ karanlıktı. (O 297)

tanımazlıktan gelmek (HK 93) :

bir kimseyi tanıdığı hâlde tanımıyormuş gibi davranmak.

Bu korsanların yanında tanımazlıktan gelmiş de olabilirdi. (HK 93)

tanrı'nın günü (MT 31):

her gün.

Tanrı'nın günü istanbul'a inen büyükannem mahkeme, defterhane ve Emniyet sandığı arasında mekik kokuyor. (MT 31)

taraf tutmak (HOŞ 98) (O 68):

birinden yana olmak, birinin görüş ve düşüncesini desteklemek.

O mutlaka benim tarafımı tutacaktı. (HOŞ 98)

Üstelik zayıf ve yenilecek tarafı tuttuğuna göre, berinde, ikisinde... (O 68)

tartışmaya girmek (BG 254) :

münakaşa etmeye başlamak.

O da öneriyi benimsiyor, fakat birden bire beden eğitimciler ile tartışmaya girmeyi istemiyor... (BG 254)

taş bebek gibi (H.O.Ş 23, 46) :

çok güzel fakat genellikle soğuk ve donuk (kadın).

Taş bebek gibi dimdik, kaskatı bir şey olmuştum. (H.O.Ş 23)

Beni, bir taş bebek gibi süsleyip püslemişler ve bir yerim den kurarak kımıldatmışlar, yürütmüşler, oturtup kaldırmışlar mıydı? (H.O.Ş 46)

taş çatlasa (HK 137):

- 1) bütün olanakların kullanılmış olmasına karşın,
- 2) ne olursa olsun,
- 3) en fazla.

Şu sandal taş çatlasa üç dört milden fazla gidemezdi. (HK 37)

taş çıkarmak (BG 133):

biri ötekinden özellik, yetenek vb. bakımından üstün olmak.

Belediye hanı yöresindeki açık hava sinemasından her akşam yükselen yanık şarkı sesleri, Manakyan'a taş çıkararak sevda ve kıskançlık söyleşileri daha harekete geçmemiş, yalnız Suburcu yöresindeki gazinoların takımları fasıllarına başlamıştı. (BG 133)

taş gibi (HK 79) :

- 1) çok sert, çok katı,
- 2) çok sağlam,
- 3) hareketsiz,
- 4) vücudu diri, taze (kadın).

Memiş dayanamamıştı, ekmekten bir parça koparmış, annesini verdiği taş gibi bir peyniri katık ediyordu. (HK 79)

taş kesilmek (BKOV 105) (HOŞ 18) (O 137, 173) (YK 13):

- 1) çok şaşırıp ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilememek,
- 2) sesini çıkaramaz olmak.

Ama Şerife Hanım öyle bir cümle söyledi ki, Hüseyin olduğu yerde taş kesildi. (BKOV 173)

Osman beğ, birden taş kesilmiş gibiydi. (O 173)

Çizmeleri görünce, anam taş gibi kesilip kaldı. (YK 13)

taş yürekli (UMS 62):

acıklı şeylerden üzüntü duymayan, acısı olmayan.

Ama nereye gitsen bu taş yürekli kardeşlerle bi arada yaşamaktan iyidir. (UMS 62)

taşı gediğine koymak (O 153):

gerekli bir sözü tam zamanında ve yerinde söyleyerek karşısındaki kimseyi susturmak, zekice davranmak.

Çünkü, Deli Gökçe, damdan düşer gibi ve yarı şaka, yarı taşı gediğine koyma istediği ortada... (O 153)

tat almak (BG 172) (UMS 27):

bir şeyden hoşlanmak, zevk almak.

Bir elde içki kadehi, ötekinde sosis çöpü, omuz omuza ayakta dikilerek herkesin konuşup kimsenin dinlemediği bu arı kovanlarından ne tat aldıklarını bir türlü kestiremedim. (BG 172)

Görebildiği kadar da bu hesapların dışında tat aldıkları bir tutkuları yoktu yaşamlarında. (UMS 27)

tatil etmek (BKOV 104) :

1) başka bir güne, zamana erteleyerek çalışmaya ara vermek,

2) okul, iş yeri vb.ni kapatmak, çalışmasına ara vermek.

Müdüre Hanım, okul tatil etti. (BKOV 104)

tatlı dil (BG 121, 166) (HOŞ 50) (MT 7) (O 297):

incitmeyen, gönül alıcı söz.

Bir kez, her fırsatta tatlı bir dille övdüğü ülkesinin üstün yaşam koşullarını bir yana bırakarak, böyle yokluk ve yoksulluklar ülkelerinde çalışmayı neden seçtiğini sordum. (BG 121)

Hep aynı tatlı dil, güler yüz sayesinde. (MT 7)

Tatlı dille bildir, gönül diliyle bildir. (O 297)

tatsız tuzsuz (MT 113):

çok tatsız.

... her gün hepimizin kullandığımız bir sürü tatsız tuzsuz kelimelerden o ramazan mahyalarına benzeyen... (MT 113)

tavır takınmak (BKOV 20) (H.O.Ş 79) (O 292):

belli bir durum veya davranış biçimini benimsemek, vaziyet almak.

Romantik, ne istediğini sormalarını bekleyen bir tavır takınmıştı. (BKOV 20)

Fakat, Fatma Hanım derhal, en komik tavırlarından birin takınarak... (H.O.Ş 79)

... Osman beğе karşı açıktan açığa tavır takınmış, yaz sonlarına doğru Söğüd'e salmıştır. (O 292)

tavşan uykusu (HK 93):

ürkek, korkak.

Gözerli kapalı, tavşan uykusunda Halime Kaptan'la adamlarının davranışlarını kolluyordu. (HK 93)

tay durmak (UMS 84):

emekleme döneminde, henüz yürüyemeyen çocuk ayakları üzerinde durmak.

Minik serçe emeklemeyi, tay durmayı geriler de bırakmış yürüyordu artık. (UMS 84)

tedbir almak (H.O.Ş 116) (MT 59) :

1) önlem almak.

2) hazırlanmak.

Fakat, bazı tedbirler almak lâzım bu işte. (H.O.Ş 116)

Arasına bu civarda dilenmek dilenmeye cesaret edenleri bu çocuklardan öğrenir ve derhal tedbir almış. (MT 59)

tehdit etmek (BKOV 45) (MT 161, 185) :

1) gözdağı vermek,

2) tehlikeli bir durum yaratmak.

Ben bırakmak isteyince ölümle tehdit ediyordun. (BKOV 45)

Mesule Bacı iki gün üst üste, yatak ve yorganiyla beraber sokağa atmakla tehdit ederek ağlatıp bağırttı... (MT 161)

... karısını haşlar; hatta dövmekle, boşanmakla tehdit ederdi. (MT 185)

tehlike atlatmak (H.O.Ş 160) (MT 137) :

büyük zarar ve sıkıntılara yol açacak bir olayı savuşturmak.

Sanki uzun, pek uzun bir yoldu, türlü zahmetler çekerek, türlü tehlikeler atlatarak, kâh ekmeksiz, kâh suzuz kalarak, yürüye yürüye gelmiş gibiydim. (H.O.Ş 160)

Tehlike atlamıştı... (MT 137)

tek başına (BG 331) (BKOV 32, 81, 81, 82) (HK 74, 89, 112) (HOŞ 14, 91, 119) (MT 134, 174) (O 5, 31, 31, 171,239, 246, 246, 247, 247, 271, 323) (UMS 89, 103):

1) kimseye sormadan,

2) başkasının yardımı ve ortaklığı olmaksızın.

Fakat bu sessizliğe alıştıkça da başkaları ile her gün paylaşılan bir dünyaya tek başına sahip olmanın lüksü duygusu başlıyor. (BG 331)

Şerefe Hanım tek başına çiftliği idare edemiyordu. (BKOV 81)

Tek başına, serçelerden ayrı büyüdüğü halde, serçe olduğunu anladı!.. (UMS 103)

tek tük (GÇ 24):

seyrek olarak, bir iki tane.

Toprak damlı evler arasında, tek tük de olsa, kenttekilere benzer birkaç katlı kâgir, kırmızı damlı evler bile yükselmeye başlamıştı. (GÇ 24)

tekbir getirmek (O 310) :

Müslümanlıkta Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve "Allahuekber" sözü ile başlayan duayı okumak.

Dursun Fakı, kendilerine bu güleri gösteren Allah'a hamd ile başlıyor ve dokuz defa tekbir getirdikten sonra seçtiği konuya giriyor. (O 310)

tekme atamak (O 70)

1) ayakla bir yere sertçe vurmak,

2) çifte atmak,

3) ihanet etmek.

Düşene bir tekme de onlardan geliyordu. (O 70)

telaş göstermek (MT 32) :

telaşını belli etmek.

... diye şakacıktın bir telâş gösterdi ve biraz sonra sahiden ölüverdi. (MT 32)

telaşa düşmek (H.O.Ş 99, 141, 153, 155) :

telaşlanmak.

Bütün evi telâşa düşüreceksin. (H.O.Ş 99)

Biraz başı ağrısa, biraz nezle istidadı gösterse, bir iki defa öksürecek olsa öyle bir telâşa düşüyordum ki, tarif edemem. (H.O.Ş 141)

Halamın bu kadar telâşa düşüşünün sebebini anlayamamıştım. (H.O.Ş 153)

telaşa vermek (O 300) :

davranış ve hareketleriyle çevresindekileri heyecana, aceleye, sıkıntıya sokmak.

İnegöl darbesi bütün yöreyi allak-bullak etti; tekfurleri önce şaşkına çevirdi, sonra telâşa verdi. (O 300)

telef olmak (O 230) :

1) hayvan, ölmek,

2) mahvolmak.

Hasan Kaya gibi bir meclis kavgasında telef olup gideceğinden kuşkulanırdı. (O 230)

telefon açmak (BKOV 74) :

birini telefonla aramak ve bir şey söylemek.

Fabrikaya telefon açıp bugün gelemeyeceğini bildirdi. (BKOV 74)

temas etmek (BG 255, 321) :

1) görüşüp konuşmak,

2) cinsel ilişkide bulunmak.

...özel Eğitim Bölümünde çalışmaya istekli uzmanlarla temas edip, seçim yapabilecektim. (BG 255)

... görevli bir kurumla temas ederek çöp sepetlerimizi alıp alamayacaklarını sorulmuş ve örnekler de gösterilmişti. (BG 321)

temasa geçmek (BG 214) :

arada bir bağlantı kurmak, görüşme yapmak.

İlk işim trahom savaş örgütü başkanı ile temasa geçmek oldu. (BG 214)

temel atmak (BG 207):

1) bir yapının temellerini yapmaya başlamak,

2) herhangi bir işe başlamak, girişmek, bir şeyin gelişmesine, büyümesine sebep olmak.

Çok ülkeli büyük şirketler imparatorluklarının o yıllarda temeli yeni atılmaya başlanmıştı. (BG 207)

temiz tutmak (BG 189) :

bir şeyi kirletmeden, bozmadan kullanma, temiz olmasına özen göstermek.

Titizlikle izlenen kurallar, kabinleri temiz ve düzenli tutma, gece yarısından sonra şamata çıkarıp uyumak isteyenleri rahatsız etmemektir. (BG 189)

temizlik yapmak (MT 42) :

1) temizlemek,

2) öldürmek,

3) zararlı şeyleri yok etmek.

... Ara sıra da bir arada mektepte, temizlik yapmaya gelirlerdi. (MT 42)

tempo tutmak (MT 21) :

el çırparak veya el ve ayaklarını bir yere vurarak bir müziğe eşlik etmek.

... Göğsünün üzerinde konuşmuş parmaklarıyla tempo tutmasından ve arasına pencerelerimize bakmasından... (MT 21)

teneke çalmak (HOŞ 89):

tenekeye sopa vb. ile vurarak giden bir kişiye hakaret etmek.

Bütün sokak çocukların arkamızsan bir teneke çalmadıkları kalmıştı. (HOŞ 89)

tepe tepe kullanmak (MT 7):

sağlamlığına güvenilen şeyleri yıpranacağını düşünmeden, esirgmeden, sakınmadan hoyratça kullanmak.

... kendimi yalnız sokak çocuklarının şerrinden korumakla kalmıyor, onları burnu halkalı Arap köleler gibi tepe tepe kullanıyordum. (MT 7)

tepeden bakmak (O16):

küçümsemek.

Anlıyordu Osman; Dünyaya tepeden bakan, özellikle de Türkler'i sevmeyen biriymi o. (O 16)

tepeden inme (BG 243):

1) yüksek bir orundan gelen (buyruk),

2) ansızın gelen ve kaçınılması olanaksız bulunan.

Biz eğitim bölümünün etkilerini, kurumun öteki bölümlerine de yayarak meslek adamı yetiştirmeyi daha yeterli bir duruma getirmeye çabalarken Bakanlığın bu tepeden inme kararı hepimizi şaşırtmıştı. (BG 243)

tepeden tırnağa (BG 105, 155, 155, 205, 251) (BKOV 21) (HK 108) (HOŞ 32, 63, 82):

(insan ve hayvan için) bütün vücudu, her yanı.

Apo, Romantik: tepeden tırnağa alaylı bakışlarla süzdü. (BKOV 21)

Çocuk gideceği yerde durmuş, karşısındaki Kaptan; tepeden tırnağa inceliyordu. (HK 108)

... filan mollanın yalısındaki vakadan biri söz açıldı mı, tepeden tırnağa dikkat kesilirdi. (HOŞ 63)

tepeden tırnağa süzmek (HOŞ 24):

herhangi bir sebeple birine dikkatlice bakmak.

...selâmlık tarafına gider gitmez durdu ve bene tepeden tırnağa bir iyi süzdükten sonra gülümseyerek... (HOŞ 24)

tepesi atmak (MT 106):

birdenbire öfkeye kapılmak, öfkelenmek.

Onun da kalktığını görünce, tepem attı. (MT 106)

tepesine çıkmak (BG 110):

genellikle kendinden daha güçsüz kimseleri ezmek, kötü davranmak.

Sert bir sesle sözümü kesti ve , ‘Hayır efendim, olamaz. Öğretimin yeri sınıftır. Hem onları bugün omzunuza çıkarırsanız yarın da tepenize çıkmaya kalkarlar.’ (BG 110)

teпки göstermek (GÇ 82) :

bir olay veya durum karşısındaki düşüncesini söz veya davranışla belirtmek.

Onun için ilk kez kurt Goldmen aleyhindeki bir söz karşısında tepki göstermedi. (GÇ 82)

terbiye görmek (H.O.Ş 22) :

belli bir eğitimle yetişmek.

... Hatta birlikte tahsil ve terbiye görmüşler, en aşağısından ne yükseğe kadar... (H.O.Ş 22)

terbiyesini vermek (MT 42, 59) :

sert sözlerle terbiyesizliğini kendisine anlatmak.

Çocuklara milli ve İslami şartlara uygun bir terbiye verecek muallimlere gelince, bunların en emniyetlisi bizim Talat’tı. (MT 42)

Biz onun terbiyesini veririz. (MT 59)

tereyağından kıl çeker gibi (HK 83):

1) her türlü mecburiyetten, mükellefiyetten ve sorumluluktan kolayca sıyrılarak,

2) bir işi kolayca yaparak, becerikli bir biçimde.

‘Ah, Temel Reis olsaydı, tereyağından kıl çeker gibi limana girer...’ (HK 83)

ters düşmek (O 23):

aykırı durumda olmak, karşıt olmak.

Bir başkasının sevgilisine, hele hele sözlüsüne, değil meyillenmek, yan bakmak bile Osman’a ters düşer. (O 23)

tersine dönmek (H.O.Ş 103) (O 68) :

beklenildiği, umulduğu gibi gerçekleşmemek, aksi olmak.

Benzinin soluğundan ve bakışlarının mahzunluğundan hissettim ki, talihim bir kere daha tersine dönmek üzeredir. (H.O.Ş 103)

Üstelik zayıf ve yenilecek tarafı tuttuğuna göre, birinde, ikisinde, üçünde değilse bile, dördüncüde talih ters dönebilir. (O 68)

tersine gitmek (BG 276) :

1) istenildiği gibi gerçekleşmemek, iyi sonuç vermemek,

2) bir işten veya bir durumdan hoşlanmamak.

İşler tersine gitmeye başlayınca bir süre uzaklaşmayı kurtuluş gibi gördüm... (BG 276)

teselli bulmak (H.O.Ş 39, 42, 150) :

avunmak.

... bir deniz kızı gibi dalgalar arasından ona göstermek suretiyle gönlümü avuttur ve biraz teselli bulurdum. (H.O.Ş 39)

... onun daimi yakınlığını hissetmekle teselli bulan gönlüm üstüne burada bir kalın ve siyah perde inmiş gibi olurdu. (H.O.Ş 42)

teselli etmek (BKOV 40) (YK 34) :

avutmak, avundurmak.

Gece yarısına kadar saten heyecandan çıldırarak hale gelen Fatma hanım’ı artık kimseler teselli edemedi. (BKOV 40)

Böyle acılı zamanlarda komşuların ve arkadaşların gelmesi teselli edeci oluyormuş.
(YK 34)

teselli vermek (BKOV 50) (MT 109) :

avutmak, avundurmak.

Kızı Fatma hanım'a teselli veren Hacı Ömer Efendi dahi, bu işe akıl yedirememişti.
(MT109)

Tetiğe basmak. (BKOV 46)

Ama bağırırsan gözümü kırpmadan tetiğe basarım. (BKOV 46)

teslim bayrağını çekmek (BG 334):

1) yenilgiyi kabul etmek,

2) çekişme sonunda, karşısındakinin istediğini yapmaya razı olduğunu bildirmek.

Sanki tüm doğa teslim bayrağını çekmiş gibidir. (BG 334)

tetiğe basmak (BKOV 46) :

ateş etmek.

Ama bağırırsan gözümü kırpmadan tetiğe basarım. (BKOV 46)

tetiğe dokunmak (HK 43, 43, 46, 48, 129, 138, 138) :

ateş etmek.

Ne zaman yatmış, ne zaman nişan alıp tetiğe dokunmuştu, şaşılacak şeydi. (HK 43)

Meşenin yapakları arasından birini seçip dokundu tetiğe. (MT 46)

Tetiğe bir dokunsam da bir denesem... (HK 138)

tetiği çekmek (HK 62) :

tetiğe basmak.

Çekeyim mi tetiği şimdi? Şimdi? (HK 62)

tezi yok (HK 99):

hemen şimdi, derhal.

Ne olursa olsun, bu günlerde terzi yok, Gebeşköy'e gidip olanı biteni Ali Efendi'ye anlatmalıydı. (HK 99)

tıka basa doldurmak(BG 259) (UMS 57):

doldururken çok bastırıp sıkıştırmak.

Öğretimin her aşamasında yeni kuşağın kafasını, kendimizce önemli sayılan bilgilerle tıka basa doldurma çabasını sürdürdükçe, kurumların bilgi istifçiliği tutkusundan kurtulup, üreticiliğe geçmesi beklenemez. (BG 259)

Üçünü de tıka basa doldurmaya yetti. (UMS 57)

tir tir titremek (H.O.Ş 72, 141) (O 234) (UMS 13) (YK 63) :

1) çok üşümek,

2) çok korkmak.

Bütün vücudum tir tir titriyordu. (H.O.Ş 72)

Fakat yüzüme bir bak da bıyıklarım sinirden nasıl dik dik olduğunu, tir tir titrediğini gör! (UMS 13)

Hatice, kapının arkasında tir tir titriyordu. (YK 63)

tok sözlü (BG 74, 120, 218):

hatıra, gönüle bakmadan düşündüğünü söyleyen, hoş gitmeyecek biçimde konuşan.

Müdür galiba katı ve tok sözlü bir adamdı. (BG 74)

Kıt konuşan tok sözlü bir adamdı annemin babası. (BG 120)

Kafasında beliren soruları bir süre evirip çevirdikten sonra, ünlü tok sözlülüğü ile, 'oğlum bu halinle görenlere nasıl öğretmenlik yapabilirsin?' sorusunu kem küm etmeden önüne koyuverdi. (BG 218)

tokat atmak (O 225) :

1) el içi ile vurmak,

2) *argo* dolandırmak.

Kol mesafesine gelince, kabnoz'a müthiş bir tokat atıyor. (O 225)

topa tutmak (HK 26, 26, 66, 109, 109, 136):

- 1) üzerine topla ateş etmek,
- 2) kötü eleştiri amaçlı saldırmak.

Güvertesine kadar kalafat edilmiş iki direkli bir gemiyi daha geçen hafta topa tutmuştu Çarlık Rusya diritnotları. (HK 26)

Daha olmazsa topa tutup batırıyordu takalarını. (HK 109)

İngiliz gemileri, Yunan gemileri karşılaşıncı topa tutuyor bizleri. (HK 136)

topaç gibi (HK 73) :

vücutça toplu ve sağlıklı (çocuk).

Halime, kürek uçlarından kurtulan suların ölçülü açıklıklarla topaç gibi döne döne iki yanından... (HK 73)

toprağa vermek (MT 137) (YK 24) :

ölüyü gömmek.

Bu nutuklara göre, bu gün gerçekten büyük bir insanı: bir nevi yeni zaman peygamberini toprağa verdiğimiz anlaşılıyordu. (MT 137)

Biliyorsun, dört ay önce kızımı toprağa verdim. (YK 24)

tortop olmak (UMS 108) :

top biçimine girmek.

Sıçradı, kanat çırpı, son çiçek'in göğsüne sokuldu, tor top oldu. (UMS 108)

tozdan dumandan ferman okunmamak (MT 35):

ortalık çok karışık olmak.

Bırak canım kim kime? Tozdan, dumandan ferman okunuyor mu? (MT 35)

tozu dumana katmak (BG 17, 59, 171):

- 1) ortalığı altüst etmek,
- 2) toz kaldırarak hızla gitmek veya kaçmak.

Sapından ötesi aşınıp yok olan bir süpürgeyle, perişan kılıklı bir kadın tozu dumana katarak kapının önünü süpürüyor , bir başkası az ötede yanları lime lime bir hasır parçasından elindeki değneği ile toz bulutları kaldırırken, bir başkası ise çamaşırdan çok silgi bezlerine benzeyen pırtıları ipe asıyordu. (BG 17)

Seyrek sepelek tozu dumana katan motorlu araçların geldiğini fark edip bir yana kaçabilirdi. (BG 59)

O yıllarda temizlik, tozu dumana katan çeşitli çalı süpürgeleriyle yapılır; sofradan arta kalan yiyecekler bozulmasın diye kovalarla kuyulara sarkıtılırdı. (BG 171)

tuhafına gitmek (BG 107) (HOŞ 172):

o şeyi tuhaf bulmak.

Daha okuyup yazmayı belki de yeterince sökmemiş 7-8 yaş çocuklar ile 20 yaş aşkınları bir masa çevresinde toplayıp ses fiziğini anlatmaya uğraşması çok tuhafıma gitmişti. (BG 107)

Cemil bey çocukları hakkında pek tuhafıma giden bir şey anlattı. (HOŞ 172)

turnayı gözünden vurmak (MT 27):

umulmadık bir kazanç veya çıkar sağlama imkânı ele geçirmek.

Turnayı gözünden vurmuştum. (MT 27)

tutsak düşmek (O 299) :

esir olmak, hükmü altına girmek.

Ola ki, sucun topal güre tutsak düse; fidye edip kurtarasın... değer. (O 299)

tuz biber ekmek (MT 22):

üzüntüyü, kusuru artıracak durum yaratmak.

Fakat hayatımın en nazik dakikasında bu müdahale, beni can evimden vuruyor ve, kafamı kabak gibi patlatmak ‘tabir: tuz biber ekiyordu. (MT 22)

tuzğa düşmek (BG 270) (BKOV 8) (HK 61, 137):

birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek.

Soygun, dolandırıcılık, cinsel sapıklara alet olmak, bunları tuzağa düşürüp soymak her gün yaşadıkları olağan şeylerdi. (BG 270)

Fatma Hanım, kötü bir tuzağa düştüğünü anlıkta geç kalmıştı. (BKOV 8)

Beni bu yalanlarla tuzağa mı düşüreceksin? (HK 61)

tuzla buz etmek (O 56):

cam türünden şeyleri onarılmayacak biçimde kırmak, paramparça etmek.

... boğuşacak dev, kırıp dökcek, tuzla buz edecek bir şeyler arıyor... (O 56)

türkü tutturmak (YK 73) :

türkü söylemek.

Emin emmi, traktör gürültüsü arasında bir türkü tutturmuştu. (YK 73)

tüy dikmek (BG 26) (MT 20):

kötü bir durum almış bir işi büsbütün kötü bir duruma sokmak.

Benim durumumsa bütün bunların üstüne tüy dikmişti. (BG 26)

Ancak ne çare ki, alnımda, kalın çatik kaşlarımın üstünde hafif bir çıkıntı yaptıktan sonra birden bire üfürülüp şişe başım hepsinin üzerine tüy diyordu. (MT 20)

tüy gibi (MT 194) :

çok hafif.

Gerçekten tüy gibi bir fukara güzeli olan karısı tiril tiril ince entarilerle etrafında döner... (MT 194)

tüy ürpertici (HOŞ 63):

kötü bir olay, soğuk, gıcıkalanma vb. sebeplerle korku veya tiksinti uyandırmak.

Hatta büyük bir yangına, korkunç bir kazaya dair en tüyler ürpertici tafsilât karşısında bile tek kılı kıpırdamazdı. (HOŞ 63)

tüyleri diken diken (HK 53) (O 225):

üşümekten veya korkmaktan vücuttaki kılların dipleri kabarıp kıllar dikilmek.

Tüyleri diken diken olmuştu. (HK 53)

Bütün tüyleri diken dikendir. (O 225)

tüyleri ürpermek (HOŞ 45,71) (MT 119, 174):

kötü bir olay, soğuk, gıcıkklanma vb. sebeplerle korku veya tiksinti duymak.

Böyle bir ihtimali düşünürken hâlâ tüylerim ürperiyor. (HOŞ 45)

Bunlar arasında iki tanesini tanıdım ki âdeta tüylerim ürpertir. (MT 119)

... horoz gibi Talâtla alt alta üst üste boğuşurken hocalar için düşündüğü bazı şeyler tüylerimi ürpertmişti. (MT 174)

ucundan tutmak (BG 62, 179, 249) :

1) bir şeyle meşgul olmak, katkı sağlamak, yardımcı olmak,

2) bir işi yeterince ilgilenmeden, önemsemeden yapmak.

Birkaç kez, silkinip çöküntüyü üstümüzden atmak umudu ile yeniden birlikte bir işin ucundan tutmayı önermişim. (BG 62)

Ona memlekette bir işin ucundan tutabilmek için üniversite diplomasının ne denli önemli olduğunu...(BG 179)

Kendisiyle birkaç kez özel eğitim sorununu da konuşarak, konunun bir ucundan tutabilme çarelerini araştırmıştık. (BG 249)

uçup gitmek (H.O.Ş 46) :

kaybolmak, yok olmak.

Şuurum, iradem uçup gitmişti de, ortada hissiz, düşüncesiz boş bir kalıp halinde mi kalmıştım? (H.O.Ş 46)

uflaya puflaya (HOŞ 57):

sürekli olarak uflamak.

Küçül Molla Bey, uflaya puflaya ağır ağır kalkar. (HOŞ 57)

uğur getirmek (MT 191) :

iyilik, şans, talih, bereket getirmek.

Bu ilk sermaye, imama yeniden uğur getiriyor. (MT 191)

uğurlar olsun (MT 107):

esenlikle git, yolun açık olsun! anlamında söylenen bir iyi dilek sözü.

Olur, hadi uğurlar olsun, diye cevap verdim. (MT 107)

ulu orta söz söylemek (HOŞ 62):

bilmeden, düşünmeden rastgele konuşmak.

Elâlem ulu orta söylenip duruyor, sarayın israfına takat getiremiyormuş vezir vükelâ diye. (HOŞ 62)

umrunda değil (HK 112) (YK 104):

aldırış etmez, önem vermez.

Hiç biri umurumda değil. (HK 112)

Pantolonumuz yırtılması umurumda bile değildi. (YK 104)

umudunu kırmak (HK 127) :

umut kesmesine yol açmak.

Motorun suratsız kaptanı bütün bunlara kalın sis perdesi altında daha umut kırıcı, daha sinir bozucu bir görünüm katıyordu. (HK 127)

umut kesmek (O 56, 57, 75) :

1) artık olacağını beklememek,

2) bir şeyin artık gerçekleşmeyeceği inancına varmak, ummaz olmak.

Osman, Malhun Hatun'dan umut kesmemiştir... (O 54)

Yapabildiği, sadece, yaşamının yerini olan derdi için oradan umut kesmek olmuştur. (O 57)

Şu bana didiklerini Osmancığa da de... ondan umut kesmem ben; sen de kesme. (O 75)

umut vermek (O 95) :

bir kimsede umut uyandırmak, bir kimseye güven vermek.

Ertuğrul onları bir niyet yoklamasından ve umut verici sonucu aldıktan sonra, Ede Balı'yı... (O 95)

umutsuzluğa düşmek (O 26, 91) :

umudu kalmamak, güveni sarsılmak, olumsuzluğa sürüklenmek.

... bu düğümü çözecek bir şeyler bulamıyor: acılar çekiyor, umutsuzluğa düşüyor, dünyası kararıyor. (O 26)

Neden sonra ve Osman umutsuzluğa düşecek gibi oluyorken konuştu. (O 91)

usanç vermek (MT 83):

usandırmak, bıktırmak.

Bir semtte müşterilerinize usanç vermeye başladığınızı görünce işiniz kaybetmek...

uygun bulmak (BG 126) (BKOV 41, 100) (O 174) (YK 69):

yakışır, yaraşır görmek.

Ancak, düzenimi bilmeyen birisi gayretkeşlik gösterip bunları kendisinin uygun bulduğu bir yere kaldırıncaya sorun başlıyor. (BG 126)

Araştırma işini tamamen polise bırakmayı uygun buldular. (BKOV 41)

Öğretmenim siz nasıl uygun bulursanız. Öyle yaparım dedim. (YK 69)

uygun düşmek (BG 128) (O 251):

yakışmak, yaraşmak, elverişli olmak.

Yaşına uygun düşmeyecek kadar ufak, minyon ellerse hoşuma gitmekle birlikte, çocuksu bir kişi ile karşı karşıya olduğum duygusunu uyandırır. (BG 128)

'Uygun düşen nedir?' diye sordu. (O 251)

uygun görmek (O 51, 94):

yakışır, yaraşır görmek, elverişli bulmak.

Gereği ne isi, ne uygun görülürse yapılır ve hayırlı, hayırsın, kısmet ne isi o olur. (O 51)

Gereği ne ise, ne uygun görülürse o yapılır, öyle yapılır. (O 94)

uyku tutmamak (BG 271, 336) (BKOV 41) (MT 80):

uyuyamamak.

Nedenini sorunca çoğunlukla sırtımıza batıyor, uyku tutturamıyoruz dediler. (BG 271)

Ayşe Kadın uyumuş, bahçıvanı, ihanetinin sebep olduğu felaketin etkisiyle uyku tutmamıştı. (BKOV 41)

O gece gözlerimi uyku tutmadı ve yatığın içinde bir yandan öbür yana döndüm. (MT 80)

uykusu kaçmak (BG 271) (HK 94) (YK 16):

1) uyumak amacıyla yatmışken herhangi bir sebeple uyuyamamak,

2) kaygılanmak, tedirgin olmak.

Onlar ellerine düşenleri büyük bir başarı ile her türden suçlu ve sapık olarak yetiştirmeyi becerebiliyorlar ki, uygarlığın temiz ve sıcak yatağı uykularını kaçırarak kadar onları rahatsız ediyor. (BG 271)

Benim de kaçtı uykum senin gibi. (HK 16)

Uykum kaçtı oğulcuğum. (YK 16)

uykuya dalmak (BKOV 52, 84, 84) (HK 97) (HOŞ 31) (MT 143, 176) (YK 30):

uyumaya başlamak.

Herkes oturduğu yerde zaman zaman uykuya dalıyordu. (BKOV 52)

İsmail'in yeni mektebindeki yatağında çoktan uykuya dolmuş olduğuna ona temin ediyordum. (MT 176)

Hatice kısa bir zaman sonra uykuya daldı. (YK 30)

uzak durmak (BG 231) (O 286) :

yaklaşmamak, karışmamak.

Bazıları, tehlikeli saydığı böyle bir ortamda kabuğuna kapanıp, herkes ve her şeyden uzak durarak kendilerini koruyabileceklerini sanırken... (BG 231)

Buyur ki, odunun yaran, suyun taşıyan, otların tımar edeni amma Kayı işlerine uzak dur. (O286)

uzak tutmak (BG 303):

uzakta kalmasını sağlamak.

Cumhuriyet ilkelerinin orduyu uzak tutma çabası böylece bir anlamda bozulmuştu. (BG 303)

uzun uzadıya (BG 48) (HOŞ 56, 93, 109) (MT 164, 197):

uzatarak, derinleştirerek, ayrıntılara girerek.

Mart sonunun artık hafif tertip iç gıdıklamaya başladığı bir gün hastanede Doçent tüberkülin iğnesini yaptıktan sonra sağ gözümü uzun uzadıya muayene etmişti. (BG 48)

Sebepsiz, uzun uzadıya gülüşüyorduk. (HOŞ 56)

Talât, İsmail'in vasisi sıfatıyla onun çalışmasını uzun uzadıya methetti. (MT 164)

ümidde kapılmak (H.O.Ş 114) (MT 32, 169) :

olacağını düşünmek, hayal etmek.

Cemil Bey, pek uzak, pek geniş bir ümidde kapılmıştı. (H.O.Ş 114)

Evvela kimsenin bana ses etmediğine bakara epeyce ümitlere kapılmışım. (MT 32)

Bir ona İsmail için âdeta ümitlere kapıldıktan sonra ondan, ağızma bir pas açılığı veren bu fena duygu ile ayrılmak benim için gerçekten güç olacak. (MT 169)

ümidini kesmek (BKOV 39, 49, 50, 52, 53, 53, 98):

artık olacağını beklememek.

Ümidini iyice kesmişti. (BKOV 39)

Gerçi hiçbirini ümidi tamamen kesilmemişti. (BKOV 52)

Hiç ümidini kesme, bir gün mutlaka ondan haber gelecek. (BKOV 53)

ümit bağlamak (BG 73, 83) :

olmasını, olacağını ummak.

Beni böyle pamuk ipliği ile biteviye gerçekleştiremeyen ümitlere bağlayıp durmalarından bir sonuç alınamayacağı karaatıda güçlenmişti. (BG 73)

Fazla ümit bağlamamakla birlikte gazeteye küçük bir ilân verdik. (BG 83)

ümit kesmek (BKOV 41) (MT 39, 43, 75, 101, 204) :

1) artık olacağını beklememek,

2) bir şeyin artık gerçekleşmeyeceği inancına varmak, ummaz olmak.

Fakat ümit kesmemek lazımdı. (MT 39)

Bütün bu ümit verici alamelere rağmen, altından ne çıkacağını bilemeyerek, bir daha kekeleydim. (MT 75)

Ümidimi çoktan kestiğim halde, belki de bunu için muamelemin takibine devam ediyorum. (MT 101)

üst üste (MT 65, 140, 161, 180, 187):

tekrar tekrar, birbiri ardından.

...haber vermeden üst üste bir, iki gece ortadan kaybolurdu. (MT 65)

Herhangi bir aşkın bu ciddiyetle üst üste iki gece dayanmasını tasavvur etmiyorum. (MT 140)

Geç vakitler penceresinde görülen tek ışık gamını defetmek için saatlerce üst üste içtiği sigaranın parlayıp sönen ateşidir. (MT 187)

üste çıkmak (UMS 13, 67):

1) suçlu olduğu hâlde karşısındakini suçlamak,

2) bir sorunda haksız olduğunu kabul etmemek, ustalıkla kendini haklı çıkarmaya çalışmak.

‘Maşallah,’ derdi, ‘Ne güzel üste çıkıyorsun!’ (UMS 13)

Üste çıkma için bu fırsatı kaçırmadı. (UMS 67)

üste vermek (MT 39):

fazladan vermek, ödemek.

... hatta Sinop’tan getirdiğim birkaç paradan biraz da üste vererek buraya kaplanmayı... (MT 39)

üstesinden gelmek (HK 118):

başarmak, becermek.

Yararlı olmayı düşünmüş, onun da üstesinden gelmişti. (HK 118)

üstlerine üstlerine yürümek (YK 65):

korkutmak, yıldırma amacıyla saldırıcağı gibi yapmak.

Aksine bana çılığınca bir cesaret gelmişti. Üstlerine üstlerine yürüyordum. (YK 65)

üstüme iyilik sağlık (HOŞ 79):

1) “Tanrı esirgesin, üstümden uzak olsun” anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü,

2) şaşma, şaşkınlık belirtmek için kullanılan bir söz.

3) Kötü bir durumdan söz ederken konuşanın dinleyene söylediğı iyi dilek sözü.

Şehnaz Kalfa mı? üstüme iyilik sağlık. (HOŞ 79)

üstün olmak (MT 41) :

1) benzerlerinden daha yüksek düzeyde olmak,

2) bir kimseden veya bir şeyden daha yüksek, daha değerli olmak.

... hin oğlu hin olan bu iki müdürün hangisinin ötekine üstün olduğunu anlayamamışımdır. (MT 41)

üstün tutmak (H.O.Ş 47) :

bir kimseye, bir şeye başkasından daha çok değer vermek.

... bu hallerin hiç birinde bir azamet taslama, bir herkesten kendini üstün tutma emaresi sezilmezdi. (H.O.Ş 47)

üstünde durmak (BG 330) (HOŞ 149):

bir işe önem vermek, bir işle yakından ve sürekli ilgilenmek.

İş hayatının konulu, gündemli resmî toplantılarda bilgin kişileri sadede getirmek için harcanan zaman, amaç üstünde durmaktan çok daha fazla vakit alırdı. (BG 330)

... böyle bahisler üstünde duracak vaktim ve halim mi vardı? (HOŞ 149)

üstünden atmak (BG 62) (UMS 118) (MT 103, 123):

1) bir şeyi ödev olarak kabul etmemek,

2) bir şeyin kendi üzerinde bıraktığı etkiyi kaldırmak.

Birkaç kez, silkinip çöküntüyü üstümüzden atmak umudu ile yeniden birlikte bir işin ucundan tutmayı önermişim. (BG 62)

Neyse, ağırlığın büyük bir kısmını üstenden atmışsın, dedim. (MT 103)

Sabahki durgunluğunu atmıştı üstünden. (UMS 118)

üstüne atmak (HOŞ 22):

bir suçu birine yüklemek.

... bunun bütün kabahatini de mutlaka Cemil Bey'in üstüne atmış ve hattâ belki onun bir ırz düşmanı sanmış... (HOŞ 22)

üstüne düşmek (BG 186) (HK 79) (MT 66, 185) (UMS 45):

bir kimseyle veya bir şeyle çok ilgilenmek.

Bense, erkekliğime bilinçli duruma geldiğim günden beri üstüme düşen kız ve kadınlardan pek hoşlanmadım. (BG 186)

Sandal kıyıda açılırken herkesin üzerine düşen iş belli olmuştu artık. (HK 79)

Kendine hiç bakmıyorsun, diye üstüne düşecek olsa, o kadar tokum ki, diye karşılık veriyordu pençesiyle midesini batırarak. (UMS 45)

üstüne gitmek (HK 132):

- 1) bir işe el atmak, karışmak,
- 2) üstüne doğru gitmek,
- 3) bir şeyi ısrarla yapmak,
- 4) bir işi yapmak için kişiyi zorlamak.

Bu kıyafetle İngiliz motorunun üstüne gideyim de beni görür görmez alınımdan çivilesinler, öyle mi... (HK 32)

üstüne gül koklamamak (HOŞ 21):

sevdiği birinden başkasını sevmemek.

İlk sevime devremizde dahi, diyemem ki, o benim üstüme hiçbir gül koklamamıştır. (HOŞ 21)

üstüne kalmak (UMS 52) :

güçlükler birinin omuzlarına yüklenmek.

Yuvanın bütün işi, geçim yükü üstüne kalmıştı. (UMS 52)

üstüne titremek (HOŞ 22, 106, 141) (MT 204):

bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek.

Aman, içine döküp hastalanmasın diye üstüme titreyip duruyorlar. (HK 106)

Gece gündüz onun üstüne titriyordum. (HOŞ 141)

İsmail, orada da çok çalışıyor; İsmail mektep idaresinin üstüne titrediği görülmemiş bir talebe oluyor... (MT 204)

üstüne varmak (MT 80, 147):

1) bir şey yapmasını baskı yaparak istemek,

2) saldırmak,

3) kadın evli bir erkekle evlenmek.

... fakat kimse kimsenin üsten varmazdı. (MT 80)

Dünyanın hiçbir şeyin bu kanaati değiştirmeyeceğini bildiğim için, asla üstüne varmam. (MT 147)

üstüne yıkmak (UMS 10, 11):

1) kendisinin de sorumlu olduğu bir işin ağırlığını başkalarına yüklemek,

2) kendi suçunu başkasına yüklemek.

Şimdi kalkar, gözden uzak bir yerde serçelerden birini kapar, yer, sonra yana yalana suçu benim üstüme yıkar! (UMS 10)

Ben görmeden ahırın girişinde, gübre yığını üstünde eklenen serçelerden birini kapar, sonra da suçu benim üstüme yıkar. (UMS 11)

üstüne yoktur (O 60):

ondan üstünü yok.

Miskal'de Gazi Rahman'ın üstüne yoktur. (O 60)

üstüne yürümek (HOŞ 47) (O 222):

korkutmak, yıldırım amacıyla saldıracakmış gibi yapmak.

... her korkulu rüyada olduğu gibi mesela üstüme bıçakla yürüyenler görecektim...

(HOŞ 47)

Er aslanlarım, bahadır erenlerim: biz dahi onun üstüne yürürüz... (O 222)

üzerinde durmak (BG 245) (GÇ 81) (HOŞ 136) (MT 110) (O 49, 81,100, 188, 200, 220, 274) (UMS 53):

bir işe önem vermek, bir işle yakından, sürekli ilgilenmek.

Özellikle ortaokuldan başlayarak lise sonuna kadar öğrenciler bazı sınıflarda sayısı ve çeşidi on sekize ulaşan tüm derslerden başarılı olmakta zorunlu tutulurken, yetenek düzeyleri ortalama olanların bu kadar çeşitli konuları aynı zamanda ve yeterli başarı ile öğrenip öğrenemeyecekleri sorusunun üzerinde pek durulmaz. (BG 245)

Almanın bu durumu, Muhtar'ın da gözünden kaçmamış, ancak üzerinde durmaya gerek duymamıştı. (GÇ 81)

Ah serçe bu tür olayların üzerinde durmadan, yiyecek yeni bir şeyler getirmek için, çaresiz uçup gitmek zorundaydı yuvadan. (UMS 53)

üzerine almak (BG 313) (HK 63, 121, 134) (MT 190):

- 1) bir işi görev edinmek, deruhte etmek,
- 2) bir davranışın kendisine karşı olduğunu sanarak tedirgin olmak, alınmak,
- 3) eşinin üzerine bir başkasıyla evlenmek.

Kurucu dekan bu arada benimle bağlantı kurarak özel eğitime ilişkin dersleri yürütmeyi üzerime almamı önerdi. (BG 313)

Zor görevdi üzerine aldığı. (HK 121)

Mahallenin Defterhanede, Tekaüt sandığında, Şehislam Kapısında ve Şer'iyeye mahkemelerinde olan en bataklık işlerini götürü olarak üzerine alır ve çıkarırmış. (MT 190)

üzerine gelmek (MT 46) (O 224):

bir şey yapılırken veya konuşulurken çıkagelmek.

Fakat bir gün sokak başında üzerime doğru gelen bir levazım katırından... (MT 46)

Ama, aynı anda Kalanoz'un gülüşü değişiyor, dudak gelişine dönüyor: çünkü Osman beğ üzerine gelmek üzeredir... (O 224)

üzerine gitmek (HK 41):

çekinmeden sonucu tehlikeli olabilecek bir şeyle uğraşmak, yılmamak.

Eğer vukuatın kaba coşkusu dağıldıktan sonra üzerlerine giderse vukuatı işleyen kişiyle... (HK 41)

üzerine titremek (BKOV 103) (O 52):

bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek.

Garip ve hanımı Nevin Hanım da ellerinden gelen özeni göstererek onun üzerine titriyorlardı. (BKOV 103)

Çocuklarını çok sever, ama Malhun Hatunla daha bir başka severdi. Üzerine titrerdi. (O 52)

üzerine varmak (MT 14):

1) bir şey yapmasını baskı yaparak istemek,

2) saldırmak,

3) kadın evli bir erkekle evlenmek.

Bunu için ufak tefek vakaların pek öyle üzere varmaya gelmezdi. (MT 14)

üzerine yürümek (O 222, 286, 289, 331):

korkutmak, yıldırım amacıyla saldıracakmış gibi yapmak.

...bir olup iki binden ziyade atlı ile üzerimize yürür. (O 222)

Sonra da, vakit geçirmeden, Sakarya ırmağını Beştaş'dan aşarak Sarkun üzerin yürüdü. (O 286)

Osman Gazi Hân, 'önce İznik' diye düşünüyor ve oyalanmadan İznik üzerine yürüyor. (O 331)

vacip olmak (MT 58, 107, 163, 198) :

1) *din b.* İslam dinine göre yapılması gerekli olmak,

2) yapılması gerekli olmak.

Komşuma vacip yardım olmuştu. (MT 58)

Talat'tan sakladığım sırrı söylemek artık birçok şikâyetlerden vacip oluyordu. (MT 107)

İleride bir gün bu camiye arayıp bulmak artık benim için vacip olmuştur. (MT 163)

vakit geçirmek (BG 62) (GÇ 26) (H.O.Ş 70, 155) (O 281, 286) :

oyalanmak, uğraşmak.

Fakat ben boş zamanlarımda elde lastik sapan, mahalle oralarında serçe avlamak veya bir köşede asık oynamakla vakit geçirmeyi tercih etmiştim. (BG 62)

Gündüzleri ne yaptığını, nasıl vakit geçirdiğini doğrusu kimse bilmiyordu. (GÇ 26)

Nerelerde, kimlerle vakit geçirirsiniz? (H.O.Ş 70)

vakit öldürmek (BG 61, 80, 108, 262):

zamanı yararsız, gereksiz işlerle veya iş yapmadan geçirmek.

Geleceği düşünmeden, gün güne sokakları arşınlayarak vakit öldürmeye çalışmak yine kurşun gibi omuzlarıma bastırmaya başlamıştı. (BG 61)

Sık sık sizin ‘durumunuzda birisinin körler okulunda vakit öldürmesi akılsızlık,’ deyip duruyordu. (BG 80)

Fakat, aylarca, böyle vakit öldürmeye ne kadar dayanabilirdim? (BG 108)

vakti gelmek (O 335) :

1) ölmek üzere olmak, ölümü yaklaşmak,

2) zamanı gelmek, süresi dolmak.

Nöbet... sancak devredilmektedir. Vakti gelmemektedir(O 335)

vaktini almak (BG 126, 266, 330):

epey zaman harcanmasını gerektirmek.

El yordamı ile oraya buraya saldırarak kaybolanları bulmaya çabalamak, hem vakit alıyor, hem de elimin yoluna çıkan şeyleri devirip, kaza yapmama neden oluyordu. (BG 126)

O zamana kadar bütün bölümler için illerde, çok vakit alan ve seçim güvenilirliği düşük bir yöntemle, kompozisyon türü bir sınav yapılır...(BG 266)

İş hayatının konulu, gündemli resmî toplantılarda bilgin kişileri sadede getirmek için harcanan zaman, amaç üstünde durmaktan çok daha fazla vakit alırdı. (BG 330)

var olmak (BG 338) (GÇ 16, 18) :

sağ olmak, yaşamak.

Doğada hiçbir şeyin kaybolmadığını, hiçbir şeyin de yoktan var olmadığını söyleyen bilgin sanırım sorunu gerçek yanıtını da bulun kişi... (BG 338)

Var olun!... karşılığını veriyordu. (GÇ 16)

Varolsunlar, sağolsunlar! (GÇ 8)

vazife görmek (MT 52) :

bir görevi yerine getirmek, sürdürmek.

Evin bundan başka, bir yarım odası, ufak bir taşlığı ve bu taşlığın dibinde mutfak vazifesi gören bir ocaklığı vardı. (MT 52)

vebali boynuna (O 131, 209):

“ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer” anlamında kullanılan bir söz.

İkisinin de vebâli boynunda idi: ikisini de korumak istiyordu... (O 131)

Hey beğim Osman gazi vebalin tümüyle boynumuzdadır. (O 209)

veda etmek (BG 328) (O 170) :

1) vedalaşmak, esenleşmek,

2) sevilen bir şeyle olan ilgisini kesmek.

... adamın önüne heybetli bir ‘profesör’ unvanı katamadan bir cübbeyi giymeden, işime veda etmek gerekiyordu. (BG 328)

Ak Temür’e vedâ etmedi; sâdece baş eğip saygı sundu. (O 170)

vehme kapılmak (H.O.Ş 126) :

yersiz korkuya, yanlış düşünceye kapılmak.

Gerçi, geceyi daima olduğu gibi geç vakitlere kadar birlikte geçirdik amma, yatağıma girince vehimden vehime kapılarak bir türlü uyuyamamıştım. (H.O.Ş 126)

verip veriştirmek (HK 44):

ağızına geleni söylemek.

‘Böyle geleceğinize künyeniz gelsin daha iyi’ diye verip veriştirdi. (HK 44)

vız gelmek (HK 51) (O 273):

pek önemsiz görünmek.

Böyle yürüyüşler vız gelirdi ona (HK 51)

Vız geldi kıza: ‘kaba olmasa çocuğu böyle tutmaz.’ (O 273)

volta almak (HK 50):

argo 1) kaçmak, savuşmak,

2) çekilmek, gitmek.

Yook, eğer voltasını alıp tüymüşse, kendisinin ne işi vardı buralarda? (HK 50)

vur patlasın (HK 136):

aşırı zevk ve eğlenceyi anlatan bir söz.

... fırtına yüzünden rahatsız edilmeyeceklerini anlayınca yer, içer, vur patlasın yaşarlardı. (HK 136)

yağ çekmek (UMS 67) :

argo gereksiz biçimde övmek, dalkavukluk etmek.

Evet sen! Bayan Leylek’e yağ çekiyorsun! (UMS 67)

yağ gibi kaymak (GÇ 30) :

kızak, taşıt vb. sarsılmadan hızla gitmek.

Kayık, güneşin yıldız gibi parladığı suların üstünde yağ gibi kayıyordu. (GÇ 30)

yağma yok (HK 115):

“öyle şey olmaz, buna razı olunmaz” anlamında kullanılan bir söz.

Yağma yok. Düşman Ankara’ya doğru ilerliyor. (HK 115)

yaka paça götürmek (BKOV 96):

hiçbir itiraz dinlemeden ve zorla, apar topar götürmek.

Bu dört haydudun, polisleri arasından yaka paşa götürülürken çekilmiş resmine uzun uzun baktılar. (BKOV 96)

yakasına sarılmak (BG 42, 43):

istediği şeyi almak veya dövüşmek için birini bırakmamak, zorlamak.

Oturma odasının yalnızlığı içinde o korku yeniden yakama sarılacakmış gibi geliyordu. (BG 42)

Ancak, önceleri daha çok yalnızken yakama sarılan bu panik duygusu giderek yağ lekesi gibi her yana yayılmaya başlamıştı. (BG 43)

yakasına yapışmak (O 26):

hesap sormak veya bir şey istemek için tutup bırakmamak.

Ede Bali'nin karşısına dikilmek, yakasına yapışmak, hesap sormak... (O 26)

yakasını bırakmamak (HOŞ 52) (MT 70, 129) (O 66):

bezdirecek kadar üstüne düşmek, rahat vermemek, ısrar etmek.

... nihayet, günü birinde benim yakamı bırakmak zorunda kalmıştı. (HOŞ 52)

Bu fikir, bana böyle birini cenazesinde musallat olmuş ve bir daha yakamı bırakmamıştır. (MT 129)

Papaz ile basası çok iyi anlaşılırdı; daha doğrusu, papaz, baba Kasses'in yakasını bırakmazdı. (O 66)

yakasını kaptırmak (BG 211) (HOŞ 21):

bir şeyin, bir kimsenin etkisinden kendisini kurtaramamak.

Bunlar gestopaya yakasını kaptırıp temerküz kamplarına tıklanların yanında canını kurtarma mutluluğunu elde edebilenlerdi. (BG 211)

... bütün gençliği boyunca yakasını türlü türlü kız ve kadınların pençesine kaptırıp gidişi... (HOŞ 21)

yakasını kurtarmak (BG 210, 211, 211, 270) (UMS 12):

bir işten kurtulmak.

Ev sahibimin yakasını oradan vaktinde kurtarabileceğinden emin değillerdi. (BG 211)

Onların pençesinden yakalarını kurtaracak güç ve yaşa gelenlerden bir kesimi ise, üç-beş kişilik çeteler kurup, kendi dolaplarını döndürmeye koyuluyorlardı. (BG 270)

... bir yol bulup yakayı kurtarıncaya, kendini dışarı atıncaya dek... (UMS 12)

yakasını sıyırmak (MT 86) :

bir işten kurtulmak.

Tek bu muhabbet, yahut nefretten yakamı sıyırayım. (MT 86)

yakayı ele vermek (BG 270):

kaçamayarak ele geçmek, yakalanmak.

Yakayı ele verdikçe zabıt tutuluyor, sonra da iki sille, bir tekme, 'bir daha yapmam,' vaadi ile salıveriyorlardı. (BG 270)

yakayı sıyırmak (BG 186):

bir işten kurtulmak.

Bu yüzden böyle hayırseverleri kırıp incitmeden yakayı sıyırabilmek hayli beceri gerektiriyordu. (BG 186)

yakından tanımak (BG 203, 262, 271) (BKOV 99) :

bir kimseyi, bir şeyi bütün özellikleriyle bilmek veya tanımak.

Bu ziyaret bana Amerika'dan yaşamın başka bir boyutunu biraz yakından tanıma fırsatı sağladı. (BG 203)

Kurumun Mütevelli Heyeti üyelerindenmiş ve çocuklardan bir çoğunu dostça ahbablık edecek kadar yakından tanıdığı belli oluyordu. (BG 262)

Şerife Hanım'ı yakından tanıyıp ahlâkına güvenen arkadaşı bu isteği kabul etti. (BKOV 99)

yakınlık duymak (MT 100) :

birine karşı sevgi veya ilgi duymak.

İnsanlar arasına yokluk âlemine koyar gibi olduktan sonra kendilerini tekrar dünyada bulunca karşılarının da gördükleri ilk çehre acayip bir yakınlıkduyarlar. (MT 100)

yakınlık göstermek (BG 165, 168) (O 22, 199, 253) :

biriyle ilgilenmek, sevgiyle davranmak.

Fakak o hiç beklenmedik bir yakınlık gösterip, beni okul yöresindeki eve, memleket yemeği yemeye davet ediyordu. (BG 165)

Kapısında belirince elindeki işi bırakır, ‘Gel bakalım hemşerim,’ diye yakınlık gösterirdi. (BG 168)

Mihail Osman’a yakınlık göstermektedir, saygı göstermektedir. (O 22)

yakınlık kurmak (BG 83) :

sıkı ilişki içinde bulunmak, ilgi ve destek vermek.

Daha sonra sınıf arkadaşlarından bazıları ile yakınlık kurabildim. (BG 83)

yakıp yıkmak (O 62) :

çok büyük zarar vermek, harap etmek.

Amma vermezsen yakar yıkarım. (O 62)

yakışık almamak (HK 114) (O 142):

yerinde olmamak, uygun düşmemek.

Muhtar çekinerek, ‘senin gitmen biraz yakışık almaz gibi geliyor bana...’ (HK 114)

Onlar orda, sen karı dinide, yakışık ala mı? (O 142)

yalayıp yutmak (BG 19):

1) iştahla yemek,

2) kötü bir davranış, söz karşısında ses çıkarmamak, kabullenmek.

O günlerde, sıcak bir odada burnunu kitaplara gömüp içindekileri yalayıp yutmak ne kadar da kolaydı. (BG 19)

yalın ayak başı kabak (HOŞ 59):

çok perişan bir kılıkta.

Hattâ bazı geceler, benden kaçıyor, yavaşça yataktan kalkarak ve oda kapısını hiç ses çıkarmadan açarak o mâhit gecelik hali ile yalınayak başı kabak sıvışıp gidiyordu. (HOŞ 59)

yalpa vurmak (HK 72)

- 1) rüzgâr, deniz ve yolun durumu dolayısıyla deniz taşıtları iki yana sallanmak,
- 2) iki yana eğilerek yürümek,
- 3) dağılmak, sağa sola yayılmak.

Hacı Rasim'in kızaktaki guleplerinin yanından geçerken kıyıda çırpıntıda yalpa vuran bir sandala ilişti Halime'nin gözü. (HK 72)

yalvar yakar olmak (MT 21) (O 54):

çok yalvarmak.

Birçok yalvarıp yakarmalarla bu Hüsniye yengeyi bana ders vermeye razı ettim... (MT 21)

Yalvar yakar oluyor: cevap aynı. (O 54)

yan bakmak (O 23):

- 1) beğenmeyerek veya düşmanca bakmak,
- 2) kötü niyet beslemek.

Bir başkasını sevgilisine, hele hele sözlüsüne, değil meyillenmek, yan bakmak bile Osman'a ters düşer. (O 23)

yan gelip yatmak (BG 130):

yan gelmek.

Bir akşam yemeğinden sonra yukarı kat yazlığında, yastıklara yan gelip serinlemeye uğraşıyorduk. (BG 130)

yan gelmek (BG 190):

bir işe karışmayarak rahatına bakmak, keyfince yaşamak.

Giderek galiba onlar da yan gelip, gel 'Devlet Baba şu işimizi yapıver,' demeye alıştılar. (BG 190)

yan gözle (HOŞ 16):

- 1) yan bakmak,
- 2) belli etmeden, göz ucuyla bakmak.

...niçin o kadar iftihar duyar ve yan gözle, gizliden gizliye –sanki onun da bu fikirde olup olmadığını anlamak istermiş gibi –Cemil Bey’i süzer dururdum. (HOŞ 16)

yana yatmak (GÇ 67, 68, 77) (HK 26, 27, 75, 83):

kayık, onun ağırlığına dayanamamış, yana yatmıştı. (G.Ç 67)

Hayvan sandalın yana yattığı sırada dengesini yitirmiş ve göle düşmüştü. (G.Ç 68)

Yelkene rüzgârın dolması için sandalın yana yatması gerekirdi. (HK 26)

yanına almak (BKOV 83) (GÇ 6) (O 321) :

1) yanında çalıştırmak,

2) geçimini sağlamak için yanında bulundurmak,

3) beraberinde götürmek.

Hüseyin’i de yanına aldı. (BKOV 83)

Yanına ihtiyar heyetinden bazılarının ve Jandarma Karakol Komutanı Uzatmalı Çavuş Selami’yi de alarak...(GÇ 6)

... hemen ertesi şafakta, yanına üçyüz kadar atlı ile bütün yapı ustalarını ve yoldaşlardan sadece Sungur’u alarak yola çıktı. (O 321)

yanına kalmak (MT 6):

yaptığı kötülük karşılıksız kalmak, cezasını görememek.

Yaptığı kötülüğün yanına kalmadığını gören kimse (hiç olmazsa acısını unutuncaya kadar) sizi rahat bırakır. (MT 6)

yanıp tutuşmak (BG 86, 188) (GÇ 25) (HOŞ 32, 124) (MT 131) (O 348):

1) güçlü bir aşk ile sevmek,

2) bir şeyi elde etmek için güçlü bir istek duymak,

3) elde edemediği bir şey için büyük üzüntü duymak.

Hoşlanılan kıza sokulabilmek için günlerce peşinden koşmak, sayfalar dolusu mektuplarla nasıl yanıp tutuştuğunu, şiir ve şarkılardan aktarma mısralarla dile getirmek gerekirdi. (BG 188)

Yazın aylarca yağmur yağmadığı zamanlar, motopomlarla çekilen sular, yanıp tutuşan tarlaların imdadına yetişirdi. (GÇ 25)

Kaç zamandır hasretine yanıp tutuşmaktayım. (HOŞ 32)

yapıp etmek (O 284) :

hlk. yapmak.

...Osaman beğın yapıp ettiklerini, en azından, yanlış bulmaktadır, zararlı görmektedir. (O 284)

yara açmak (MT 171):

- 1) vücutta veya bir şeyin yüzünde yara oluşmasına sebep olmak,
- 2) büyük üzüntü vermek.

Fakat şimdiki idraki az uyanmıştı, onu bu yoldan yakalamayı ve yüreğine ufak bir yara açmayı mümkün görüyordum. (MT 171)

yara bere içinde olmak (MT 69) :

vücudunda çokça yara, ezik, sıyrık, çürük bulunmak.

Hepsinin parmakları yapışık tatlıdan yara, bere içindeydi. (MT 69)

yara kapanmak (O 257) :

yara iyi olup geçmek.

Osman beğ bilirdi ki, yara kapanmış... yok, kapanmamış, hiç olmamıştır. (MT 257)

yardımda bulunmak (GÇ 22) (HK 135) :

yardım etmek.

Yarıştan hemen sonra on kadar köylü, Muhtar Rüstem'i bulmuş, ortaokul için, karınca kararınca da olsa yardım da bulunmuşlardır. (GÇ 22)

Teğmen İhsan, yaralının başucuna eğilmiş, ana ne gibi yardımda bulunabileceğini soruyordu. (HK 135)

yarı yolda koymak (O 83):

birine yapmakta olduğu yardımı sonuna kadar sürdürmeyerek kesmek.

Tanrım, yüzümü kara çıkarma beni yarı yolda koyma. (O 83)

yarım ağızla (O 196):

tam istekli olmayarak, yarı ister yarı istemez biçimde.

Kabul'e, yarım ağızla olsa da, Dünder beğ de katılmıştı. (O 196)

yarından tezi yok (O 319):

gecikmeksizin, hemen.

'Güvencimsiniz, övüncüm olun, Allah'a güvenin; yapıp ettiklerinizle övülün, övünmeyin ve daha, yarından tezi yok, yola koyulun' diye uğurluyordu. (O 319)

yas tutmak (HOŞ 15, 134):

1) çok üzölmek, yasa bürünmek, matem tutmak,

2) duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

...La Dameaux Camelias'ın yasını, aynı hastalıktan, pek genç yaşında kaybettiğimiz halamın kızı Hasibeciğın yasından daha çok tutmuşumdur. (HOŞ 15)

Öyle ya, babam annem başta olmak üzere bütün ev halkının yas tuttuğı ve dehşetten donakaldığı bir anda yalnız ben feraha kavuşmuş gibiydi. (HOŞ 134)

yaş dökmek (MT 137) (O 47, 259):

ağlamak.

Sivri sakalıyla arkadaşının çıplak kırmızı başına süpürürken gözlerinden iri iri yaşlar dökölüyordu. (MT 137)

... yar kapalı gör kirpiklerinin arasından pıtır pıtır yaşlar dököldü. (O 47)

Ve, Cankız'ın mezarı başında, Mihal da, Kayılılar gibi, gökyüzüne el açtığını ve gözlerinden yaş dököldüğü fark edivermiştir. (O 259)

yaş ilerlemek (MT 29) :

yaşlanmak, ihtiyarlamak.

... kafamın zannedildiğı kadar kocaman olmadığını ve yaşım ilerledikçe daha da ufalacağını Mesrure'ye ispat etmek epeyce zor olmuştu. (MT 29)

yaşın başın ne (HOŞ 101):

daha küçük ve deneyimsiz; söz konusu işi yapamaz.

Daha yaşın ne başın ne? (HOŞ 101)

yaşını başını almak (HOŞ 155)

1) yaşı ilerlemiş olmak,

2) deneyim kazanmış olmak.

Halam ihtiyar bir hanımdı; ben yaşını başını almış bir kadını. (HOŞ 155)

yatağa düşmek (HOŞ 133, 143, 143) (O 338):

yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak.

Nihayet, yatağa düştü ve ilkbahara erişmeden eriyip gitti. (HOŞ 133)

Lâkin, annem de birden biri babam gibi yağa düşmüştü. (HOŞ 143)

... Gazi Hân bu uzun yolculuktan ağırlarla, sızılarla dönmüş, yatağa düşmüştür. (O 338)

yatıp kalkmak (BG 107, 200, 221, 253) (GÇ 20) :

1) gecelerini geçirmek,

2) cinsel ilişkide bulunmak.

Yer, içer, yatıp-kalkarlar ve düzeni bozmadıkça bir karışan da çıkmazmış.

Çoğunluğu bekâr olan öğretmenlerin ne okulda yatıp kalması, ne de köyde ev bulup yerleşmesi kolay değildi. (BG 253)

Gülütsü çocukların, öğrenimlerini ortaokulda sürdürmeleri için ya yatılı okumaları ya bucakta bir yakınlarının yanında kalmaları ya da yurt gibi bir yerde yatıp kalkmaları geriyordu. (GÇ 20)

yatıya kalmak (YK 51) :

gidilen yerde geceyi geçirmek.

İleriki günlerde sıra ile tüm erkek arkadaşlarım evimizde yatıya kaldılar. (YK 51)

yaygarayı basmak (BG 55):

bağırıp çağırmak.

Küçük hastalar ‘yandım Allah!’ yaygarası basar, büyüklerse ahlayıf poflayıp ovunurdu. (BG 55)

yazık etmek (MT 196) :

boş yere zarar vermek.

... ‘kız, böyle birilerine layıktır. Yazık ettik!’ diyor. (MT 196)

yazık olmak (HK 66) (O 40) :

boş yere zarar verilmek.

Yolda çevirmeye kalkıştırlarsa onlara da bana da yazık olur sonra, (HK 66)

... bacımı o kara Türk’le görürsem yazık olur, diye. (O 40)

yeğ tutmak (BG 241, 262, 315) :

yeğlemek.

... gerekli önleyici ve giderici önlemleri almak yerine bunları hasır altı etmeyi yeğ tuttuğunu gösteren durumlarla karşılaştım. (BG 241)

... ‘Müdür bey, bir suç işleyip buraya girsem, ıslah edilip çıkacağıma, ömür boyu bu rahatlık ve bolluk içinde yaşamayı yeğ tutarım,’ dedim. (BG 262)

Sıra beklemek söz konusu olmayan özel eğitim kurumlarına bir süre için canını atıvermenin yeğ tutulduğu ortadadır. (BG 315)

yel gibi (O 194) :

çok hızlı bir biçimde, çabucak, hızla.

‘Sen Çavdaroğlu’na haber salmış; yel gibi esme, sel gibi yol kesme, köy ve pazara basma... (O 194)

yel üfürür, sel götürür (HK 92):

hiçten nedenlerle telef olup gitmek.

Gerişi boş lâf! Yel üfürür, sel götürür. (HK 92)

yelkenleri indirmek (BG 113):

direnmekten vazgeçip karşısındakinin dediğini benimsemek, kabul etmek.

Her zaman olduğu gibi sertleşince biraz yelkenleri indirir gibi oldu. (BG 113)

yelkenleri suya indirmek (MT 182):

direnmekten vazgeçip karşısındakinin dediğini benimsemek, kabul etmek.

Fakat, ‘Allah’ın emriyle şimdilik nişanlanalım; sonra da birbirimizi tanıyıp tecrübe ettikten sonra Allah’ın emriyle...’ dedi mi, kendi de anası da derhal yelkenleri suya indiriyorlar. (MT 182)

yem olmak (UMS 51) :

- 1) herhangi bir hayvan tarafından yenilmek,
- 2) birinin tuzağına düşmek.

Yakınlarda yiyecek bulamadığı için uzaklaşmış zorunda kalmışsa, kendinden daha hızlı uçan bir atmacaya ya da baykuşa yem olmuş olabilirdi. (UMS 51)

yenik düşmek (BG 281) :

yenilmek, mağlup olmak.

Duygulara yenik düşmeden eleştirilmeye ve bunlardan yararlanmaya beni en çok bu tez semineri alıştırdı. (BG 281)

yer açmak (BG 327) :

- 1) bir kimseye oturması için yer hazırlamak,
- 2) yer bırakmak, imkân vermek.

Gerçekten beyin ve kavşakları kireçlenip görevini törensel boyutlarından ötesini yürütmeye mecali kalmayanları elbette ayıklayıp yeni kuşaklara yer açmak gerek. (BG 327)

yer almak (BG 106, 158, 175, 239) (GÇ 5, 38) (MT 45) (O 141, 331):

- 1) kimi kişiler arasında bulunmak,
- 2) adı bir yerde bulunmak.

Oysa geleceğe ilişkin beklenti ve dileklerim arasında hiçbir zaman yer almayan şeylerden birisi de politikaydı. (BG 239)

Selçuk, gazetede küçük başlıklarla yer almış kısa bir haberi okumaya başladı. (GÇ 38)

Sonra da, kadınlar, analar ili babalarının beş adım karşısında duran kocalarının yanında yer aldılar. (O 141)

yer bulmak (HK 125) (MT 51, 153):

1) oturacak yer sağlamak,

2) bir kimse bir işe, görev yapacağı bir yere yerleşmek.

Zembilini kaptığı gibi düzgün kesilmiş odunların üstünde, uygun bir yer buldu kendisine. (HK 125)

Sonunda, Kadife kale eteklerinde Tamaşalık denilen bir mahallede gönlümce bir yer buldum (MT 51)

Sıralarda oturacak yer bulamayarak yere çömelmesi ona utanıyor gibi bir manzara vermişti. (MT 153)

yer değiştirmek (HK 75) (MT 78) :

bulunduğu yerden bir başka yere geçmek.

Halime Abla bile onun ne yapmak istediğini anlamış, sandalı yana yatırmak için yer değiştirmişti. (HK 75)

Beni, yer değiştirmeye zorlayan bir ikinci sebep de, Tamaşalık'ın zengini sıfatıyla etrafında bir takım şüpheli insanların dolaşmaya başlamasıydı. (MT 78)

yer demir gök bakır (MT 68):

1) çorak ve sıcak bir yeri niteler,

2) şartların zor, imkânların kısıtlı olduğu durumlarda söylenen bir söz,

3) hiçbir yardım ve umut olmadığında kullanılan bir söz.

İzmir işgalinin ilk yılındayız... Yer demir, gök bakır... (MT 68)

yer vermek (BG 246, 266, 275) (O 172):

1) önemli saymak, saygı göstermek,

2) bir olaya yol açmak, imkân tanımak,

3) önemli bir görev vermek,

4) kendi yerini bir başkasına bırakmak,

5) kullanmak,

- 6) söz etmek, değinmek,
- 7) ağırlık vermek,
- 8) konu edinmek.

Meslek derslerine, yeniden canlanan bölümlerin programlarında yer verildi. (BG 246)

Eğitim süresince uygulamaya geniş yer veriliyor, öğrenciler tatillerinden bir kısmını her tür okul ve merkezler de geçiriyorlardı. (BG 275)

Ve, Osman beğ, bu değerlendirme çabasında... derviş abdal, Türk, Rum, Tatar... gibi habercilerinden aldığı bilgilere özel bir yer veriyordu. (O 172)

yer yarılıp içine girmek (HK 45) (MT 203):

- 1) yitirilip bir türlü bulamamak,
- 2) çok utanmak.

Peki sonra nereye gitmişti bu adam? Yer yarılıp içine de giremezdi ya! (HK 45)

Kadın öldü; kabile –vaktiyle de bana olduğu gibi- sanki yer yarıldı, takımıyle yerin içine geçti ve Talât, hemen benim kadar yalnız kaldı. (MT 203)

yer yerinden oynamak (BG 42):

- 1) bir iş çok gürültülü, telaşla ve heyecanla yapılmak,
- 2) bir olay toplumda büyük tedirginlik yaratmak.

Niçin bana yer yerinden oynamış gibi gelmişti? (BG 42)

yere batasica (O 299) :

“yok olsun, ölsün” anlamında kullanılan bir ilenme sözü.

Ey kılıcını koyuveren, ünü yere batası Aya Nikola; beni sat dersin. (O 299)

yere sermek (HK 62) (O 245):

- 1) kötü bir duruma sokmak, yenmek,
- 2) vurup öldürmek.

Halit’i bur kurşunda serdin yere. (HK 62)

Sungur, inatla ve ustaca vuruşan o ikinciye de yere serdikten sonra, Akça Koca gibi serbet kalmış, Osman beği seyrediyordu. (O 245)

yere yığılmak (HK 129) (H.O.Ş 98, 128) :

yere düşmek.

İkinci kurşun yazmasını delip arkasındaki odunlara karışmıştı ki, tabancasının tetiğine dokunan Halime Kaptan ateş eden askerlerden birini olduğu yere yığıvermişti. (HK 129)

‘Aman, dizlerimin bağı çözülüyor,’ diye durduğu yere yığılıverdi. (H.O.Ş 98)

Elimde yarı okumuş mektubu, bulunduğum yere yığılıvermiştim. (H.O.Ş 128)

yeri olmak (BG 337):

- 1) uygun olmak,
- 2) sırası, uygun zamanı olmak,
- 3) saygınlığı olmak.

Sınırlarını insan aklının kestiremediği, ucu bucağı sınırsız bu evreni donatan milyarlarca güneşin çevresinde zikreden, sayısı belirsiz gezegenler ve yıldızlar arasında ummanlar içinde bir damla kadar bile yeri olmayan şu dünyacık üzerindeki bir insanoğlu oturmuş her şeyin kendisi için yaratıldığını hayalleyip duruyor. (BG 337)

yerin dibine batmak (MT 36) :

- 1) çok utanıp sıkılmak,
- 2) görünmez olmak, kaybolmak.

Benim kismetime kara koyun, yani Ahrar düştü ve bir daha çıkmamak üzere yerin dibine battım. (MT 36)

yerin dibine geçmek (HOŞ 43) (MT 105):

- 1) çok utanıp sıkılmak,
- 2) görünmez olmak, kaybolmak.

‘Elâlem önünde yerin dibine geçiyorum, Münire’yi böyle asık suratla gördükçe...’ diyor. (HOŞ 43)

Geçen gün senin yanında yerin dibine geçtim. (MT 105)

yerin dibine girmek (HK 32):

- 1) çok utanıp sıkılmak,
- 2) görünmez olmak, kaybolmak.

Kocamın senin gibi ne kadar arkadaşı varsa yerin dibine geçsin. (HK 32)

yerin dibine sokmak (BG 220):

çok utandırmak, rezil olmak.

Koluma yapışıp beni makam odasına götürdü, Özel Kalem Müdürüne Genel Müdürü çağırmasını söyleyip, sonra da ona, beni yerin dibine sokan sert bir dille çıkışıp, beni niçin aylardır gel-gite bağladıklarını sordu. (BG 220)

yerin içine geçmek (MT 203):

- 1) çok utanıp sıkılmak,
- 2) görünmez olmak, kaybolmak.

Kadın öldü: kabile –vaktiyle de bana olduğu gibi –sanki yer yarıldı, takimiyle yerin içine geçti ve Talât, hemen benim kadar yalnız kaldı. (MT 203)

yerinde duramamak (HOŞ 118) (GÇ 8) (O 10) (UMS 111):

- 1) sürekli kıpırdamak,
- 2) içi içine sığmamak.

Arap bu dost sesi duyunca, yerinde duramadı. (GÇ 8)

Şakrak şakrak gülüyor, söylüyor, fıkır fıkır kanıyor, yerinde duramıyordu. (HOŞ 118)

Çok sevindi minik serçe, yerinde duramaz oldu. (UMS 111)

yerinde olmak (HK 83, 119) :

- 1) uygun olmak,
- 2) tamam olmak, iyi durumda bulunmak.

Kuşkusunu Kaptan'a duyurması yerinde olur muydu acaba? (HK 83)

Alnından öpmenin yerinde olup olmadığını düşünür gibi bir süre alnına çektiği sarı yazmaya baktı. (HK 119)

yerinde saymak (BG 320) (GÇ 78):

1) yürür gibi yaparak hep aynı yerde, sürekli olarak ayağın birini kaldırıp birini basmak,

2) ilerleyememek, gelişememek, değişememek.

Böylece, tüm yük bir iki gayretlinin omzunda kalıyor, hizmet de yerinde sayıyordu. (BG 320)

Fakat ön ve arka ayaklarının su içindeki çırpınışları sonuçsuz kalıyor, hemen hemen yerinde sayıyordu. (GÇ 78)

yerinde yeller esmek (HOŞ 23):

artık bulunmamak, yok olmak.

İdi diyorum. Zira, şimdi her iki yalının yerinde yeller esiyor. (HOŞ 23)

yerinden fırlamak (BG 57, 125) (BKOV 38) (HK 125) (H.O.Ş 117, 144) (MT 52, 113) (O 234) :

oturulan yerden hızla kalkmak.

Osman'ın yerini bildirseler; kim bilir nasıl fırlayacaktı yerinden. (BKOV 38)

Sandal birden fırlamıştı yerinden. (HK 125)

'Ne' diye fırladı yerinden. (O 234)

yerinden oynamak (BG 126) (HOŞ 23, 46, 145):

1) yerinden ayrılmak,

2) coşkulu, gürültülü, karışık bir zaman yaşamak.

Terliğimi kapının sağından alıp soluna yerleştirdikleri ya da sigara paketimi yerinden oynattıkları zaman, o şey benim için yok oluveriyordu. (BG 126)

Adeta bütün İstanbul yerinden oynamış. (HOŞ 46)

... ya vahşi otlara takılarak, ya yerinden oynamış bir kaldırım taşı üstünde sürçerek sendeliye sendeliye Hakkı Paşalar'dan tarafa ilerledim. (HOŞ 145)

yerine geçmek (HK 105, 130) (MT 190):

1) görevden ayrılan birinin yerini almak,

2) bulunmayan bir nesnenin veya kavramın yerine kullanılabilmek.

Şimdilik ben, kocam yerine geçene kadar... (HK 105)

Halil'le Bekir geçmişlerdi yerlerine. (HOŞ 130)

İmam ilerde kendi yerine geçmek için özene bezene hıfza çalıştırdığı küçük oğlu...
(MT 190)

yerine gelmek (MT 50) (UMS 57) :

1) yapılmak, olmak,

2) eski duruma dönmek.

Katipoğlu'nda geçirdiğim yazdan sonra gücüm, kuvvetim de iyice yerine gelmişti.
(MT 50)

Karınları doyan büyüklerin keyifleri yerine gelmişti. (UMS 57)

yerine getirmek (BG 101, 329) (GÇ 45) (HK 27, 54, 81, 100, 128, 132) (HOŞ 73, 170, 171) (O 21, 252):

1) istenileni, gerekeni yapmak,

2) eski duruma döndürmek,

3) ifa etmek.

Buna yeterince önem verseydim, doktoramı verip döndüğüm zaman gereğini yerine getirir ve kıdemli bir profesör olarak emekliliğe ayrılırdım. (BG 329)

İsteğini yerine getirmeye, köyün Muhtar'ı olarak hazırım. (GÇ 45)

Hangi buyruğu en iyi biçimde yerine getirmedi? (O 21)

yerine koymak (BKOV 63) (HK 65) (O 219, 219):

1) gibi görmek, saymak,

2) yitirilen, elden çıkan bir şeyin, benzerini veya eşini sağlamak.

Fatma Hanım ise, Ayşe Kadın'ın oğlu kaybettiği Osman'ın yerine koymuş, Kemal'i yanından ayırmaz olmuştu. (BKOV 63)

Bir muhtar gibi değil, kendimi Temel Reis'in yerine koyarak... (HK 65)

Hey benim sadıklarım, ata yerine, kardeş yerine koyduklarım siz ne dersiniz? (O 219)

yerini almak (BG 106, 175) (HK 21) (MT 68) (UMS 42) :

yerine geçmek.

Fısıldaşarak öğrenciler girip, çarpışarak yerlerin aldılar. (BG 106)

Halil, sandalı feleklerin üstünde dengede tutan barbarları sökerken ihtiyarlar ikiye bölünüp sanlın iki yanında yerlerini almışlardı. (HK 21)

Aralarında Sonçiçek'in adı geçince üzüntülerinin yerini ne zamandır bekledikleri bir sevinç aldı. (UMS 42)

yerini doldurmak (HOŞ 133) (UMS 25):

1) görevini başarı ile yapar olmak,

2) görevinden ayrılan birinin yerine gelen kişi, önceki görevli kadar başarılı olmak.

Kızın boş kalan yerini, sanırım, benimle doldurmaya çabalıyordu. (HOŞ 133)

Yap-satçıların satın aldığı komşu yaşlı zeytinlikler kesiliyor, bahçeler, otlaklar bozuluyor, yerlerini çok katlı beton yazlıklar dolduruyordu. (UMS 25)

yerini tutmak (HK 15) (HOŞ 65, 80, 109) (YK23):

1) bulunmayan bir nesnenin yerini almak, onu aratmamak,

2) görevinden ayrılan birinin yaptığı işi yapabilmek.

Gençler, uzak cephelerde savaşırken yerlerini Bekir gibiler tutacak değil miydi geride? (HK 65)

Kaynanam yanında ev halkından hangisi, hatta hangimiz onların yerini tutabilirdi? (HOŞ 65)

Bilirim, ananın yerini hiç kimse tutamaz. (YK 23)

yerli yerinde (BG 286, 286) (HOŞ 106, 168):

1) eskiden olduğu yerde bulunmak,

2) uygun, yakışır olmak.

Gecelediğimiz göl kıyısı sayfiye köylerinde de, Salzburg, Viyana gibi büyük kentlerde tanıdığım her şey adı, numarası ve dış görünüşü ile yerli yerindeydi. (BG 286)

İşte, biraz sonra pencereden dışarıya bakınca her şeyi bundan on sene, bundan on beş sene evvelki gibi yeril yerinde bulacağım. (HOŞ 106)

Çünkü, bir zamanlar, üstlerinde yan yana oturduğumuz mobilyalar tamirden geçmiş, döşemeleri değişmiş olsa bile yine yerli yerlerinde duruyordu. (HOŞ 168)

yerli yerine oturmak (BG 31, 332):

uygun düşmek.

Omuzlarım, göğsüm ve bacaklarım yeniden yerli yerine oturdular. (BG 31)

Kendini tanrı'nın öz ve seçkin kulu sayan, balon gibi şişlik benlikler, kimliksiz bir kum tanesi gibi yerli yerine oturuveriyor. (BG 332)

yerli yersiz (HK 97) (O 80):

uygun ve sırası olup olmadığını düşünmeden, uygun olsun olmasın.

Tutup övünelim mi yerli yersiz... (HK 97)

Kolanoz, yerli yersiz ve bıkmadan usanmadan, sözü hep Osman'a getirip, getirdikçe de öfke nöbetleri geçirirmiş. (O 80)

yeter de artar (HK 27) (YK 62) :

"fazlasıyla yeter" anlamında kullanılan bir söz.

Tartışmaya başlamaları için Reis'in bir işareti yeter de artırdı bile; ama her şey yolunca yordamınca olmalıydı. (HK 27)

Çünkü dalgınlıkla geçirdiğim bir an, hançer gibi dişleri ve iri pençeleri arasında parça parça olmama yeter de artardı. (YK 62)

yıldırım gibi (BKOV 105, 124) (O 225) :

büyük bir hızla.

Bu cümle yıldırım gibi gelmişti kulakları Hüseyin'in. (BKOV 15)

Bakışlarını arada bulunanlar üzerinde yıldırım gibi gezdirdi. (BKOV 124)

Al-ışık önce sol, sonra sağa atlıyor ve Osman beğın kılıcı yıldırım gibi iniyor. (O 225)

yiyip içmek (GÇ 76) (HK 89) (O 41, 124, 217) :

karın doyurmak, beslenmek.

Çünkü amaçları yiyip içmek değildi. (GÇ 76)

Tek tek yoldaşlarını, tanışlarını, baba çadırında toplananları ve yalnız aşağıda yiyip için, çalıp söyleyenleri değil... (O 124)

Nitekim yenilip içildikten sonra, konuk tekfürleri odasına çekti ve hemen konuya girdi. (O 217)

yok etmek (BG 243, 299) (BKOV 119) (O 265, 302, 303) :

1) ortadan kaldırmak, ifna etmek, izale etmek,

2) varlığına son vermek.

Muhalef basının çeşitli biçimlerde gırtlığı sıkılıyor, muhalefeti yok etmek için bütün maddi kaynaklarına el atılıyor... (BG 299)

Hazırladığı sürprizi bozmamak bazı pürüzleri yok etmek için, şimdilik bildiklerini açıklamazdı. (BKOV 119)

Osman'ı yok etmek yeter; Türk dağılır. (O 302)

yok olmak (BG 324, 337) (BKOV 45) (O 82, 303) :

1) ortadan kalkmak, kaybolmak,

2) varlığı sona ermek.

... çoğunlukla özel işlerinin çok sıkışık olduğundan söz ederek ortadan yok oluyorlar; ama kuruluş adına... (BG 324)

Elbette o da yarattığı bunca mucizenin bir gün gelip sona ermesine ve yok olup gidivermesine göz yummaz. (BG 337)

Yavrucağ yok olmuş. (BKOV 45)

yok pahasına (MT 145):

değerinden pek çok az bir ara ile.

Arasına mezatlarından, ölü terekelerinden yok pahasına aldığım bazı kitaplar. (MT 145)

yoksun bırakmak (BG 175) :

yoksun duruma getirmek, bir şeyin yokluğunu çektirmek.

... cüppeli tarikatların inancı sömürüsü diye kılık ve tekkelerinden yoksun bırakıldığı bir ülkeden gelenler için şaşırtıcı bir başıboşluk gibiydi bu özgürlük. (BG 175)

yoksun kalmak (GÇ 38) :

sahip olunan bir şeyi kaybetmek, kullanamamak.

... değeri milyarlarla bile belirlenemeyen tarihi değerlerden yoksun kalmıştı. (GÇ 38)

yoksun olmak (BG 259) :

belli bir şeye, sahip olamamak.

Sanırım bilim kurumlarımızı o zamanlar olduğu kadar şimdi de en önemli eksiği, üretme gücünden yoksun oluşu kadar üretilenleri izlemekteki yetersizliğidir. (BG 259)

yol açılmak (O 214):

kalabalık bir yerde genellikle saygıdeğer bir kişinin geçmesi için insanları kenara çekilip yol verilmesi.

Bay Koca'ya yol açılmıştı. (O 214)

yol açmak (BG 70, 323, 329) (GÇ 35, 87) (HOŞ 127) (MT 51, 114) (O 224, 245, 265, 342) (UMS 8) (YK 111):

- 1) yol yapmak,
- 2) kapanmış olan yolu geçilir duruma getirmek,
- 3) kalabalık bir yerde genellikle saygıdeğer bir kişinin geçmesi için insanları kenara çekip yol vermek,
- 4) bir olayın sebebi olmak,
- 5) davranışlarıyla başkalarına örnek olmak.

Akşamüzeri belli bir saatte beni almaya gelecek eşimin biraz olsun gecikmesi kafamda en kötü ihtimallerin geçit töreni yapmasına yol açardı. (BG 329)

Başta Muhtar olmak üzere birçok kişiyi geceleyin tedirgin etmişler, üstelik de ıslanmalarına yol açmışlardı. (GÇ 87)

Onun defter, kalem ve silgi gibi ihtiyaçları, yengemin kızmasına ve uzun uzun söylenmesine yol açıyordu. (YK 111)

yol almak (BG 47, 52, 58, 193, 202, 227) (BKOV 54, 57) (HK 84, 85, 96, 113, 121, 123, 124, 135, 137) (HOŞ 27, 120) (O 163, 288):

yolda ilerlemek.

Kim bilir bir zamanlar şu hurdalaşmış burnu ile yılmadan ne fırtınalar göğüsleyerek yol almıştı. (BG 58)

Gecenin karanlığında hızla yol alan kamyon da Ali ile Garip uzun bir süre konuşmadılar. (BKOV 57)

Gidecekleri yönü bu dalgalara göre ölçüp biçerek bir süre Boğaz'a doğru yol aldılar. (HK 123)

yol aramak (BG 69, 157, 315) (GÇ 32, 40, 65):

çare bulmaya çalışmak.

Burası insanın tüm duyu organlarından ceplerine erişebilmenin yolunu arayan uçsuz bucaksız bir Pazar yeri gibiydi. (BG 157)

Şimdi bir an önce sahile çıkmanın yollarını aramalıydılar. (GÇ 32)

Bir kez adam kötü girişimini gizlemek için yollar arar. (GÇ 65)

yol bulmak (BG 261) (O 18) (UMS 12):

çare bulmak.

Takma kolu ile sütünü yardımsız içen; tutmayan bacaklarına rağmen tekerlekli sandalyesinde okulun her yanında cirit atabilen; dişleri arasına sıkıştırdığı fırça ile resim yapan; parmak uçlarıyla kabartma satırlar üstünde koşturanlar, engelleri aşmak için bir yol ve yöntem bulan sabır ve sevgiye hayran olmamak olanaksızdı. (BG 261)

İşte bu gülümseyiş, o sesin kulak zarını aşıp beyne yol buluşu oluverdi. (O 18)

Sürmeli ili Kınalı'nın sağını solun saran saldırıları arasından bir yol bulup yakayı kurtarıncaya, kendini dışarı atıncaya dek otağa girdiğine gideceğine bin pişman olurdu. (UMS 12)

yol etmek (O 277):

o yere sık sık gitmek.

Orhan, artık Yeğli pazarını yol etmiştir. (O 277)

yol geçen hanı (MT 35):

Herkesin gelip geçerken uğradığı yer, girip çıkamı çok ve belirsiz yer.

O vakitki Darülfünun, gerçekten yolgeçen hanı gibi bir yerd. (MT 35)

yol göstermek (BG 70, 100, 120, 191, 235, 286, 324) (HK 88) (HOŞ 151, 151) (MT 101) (O 51, 112, 243):

1) kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek,

2) ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek.

Benim durumumda olanlara ilk kez yol göstermeye kalkanların pek çoğunda olduğu gibi o da koltuğumun altından sımsıkı yapışmış sanki ayaklarımı yerden kesmeye çabalıyordu. (BG 100)

Lâkin, eğer istersen, eğer hakikaten istiyorsan sana yol gösterenleri, erkân öğretenleri bulurum. (HOŞ 151)

Haydi Mihail: yol göster. (O 243)

yol kesmek (BG 145) (HK 36) (O 16, 155, 194, 213, 265) :

1) geçmesine engel olmak, durdurmak,

2) ıssız yerlerde soygunculuk yapmak,

3) motor vb. hızını azaltmak, devrini düşürmek.

Avrupa transatlantiği yol kesip, New York limanına girmeye hazırlanırken, üst güvertede korkuluklara abanmış, çevreyi dinliyordum. (BG 145)

Asker kaçaklarının yol kesip sandalları, kotraları, soyduğunu çok iyi biliyordu. (HK 36)

Aya Nikola, yayla zamanlarında Söğüd'e onları saldırtmakta, onlara yol kestirmektedir. (O 155)

yol tutturmak (MT 121):

bir davranış, bir tutum biçimi belirlemek.

Her biri bir yol tutturmuş, gidiyor. (MT 121)

yol vermek (BG 88, 219) (HOŞ 140) (O 31, 117):

1) geçmesine izin vermek,

2) hızını artırmak,

3) işten çıkarmak, işine son vermek.

Frau Strauss yıllardır yanında çalışan Marie'nin bir gün 'Pis Yahudi!' diye homurdandığını duyunca ona yol vermek zorunda kalmış. (BG 88)

Babam bazı adamlarına yol vermek zorunda kaldı. (HOŞ 140)

Samsa çavuş, ağabeyin habercisine yol veriyor; önce gündüz ile Kano Tekin gidiyor. (O 117)

yola çıkmak (BG 54, 92, 102, 124, 256, 270) (BKOV 54, 56, 60, 81) (HK 15, 66, 75, 76, 92) (MT 45) (O 145, 175, 176, 211, 218, 228, 263, 268, 289, 302, 321, 329) (UMS 26, 32, 32, 122, 124):

1) araca binmek üzere yol üstünde durmak,

2) bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek,

3) herhangi bir şeyi esas almak, oradan başlamak.

Tecrübesizlik ve aileme bir an önce kavuşabilmek yüzünden bir daha Özel Kalem Müdürü veya Bakanla konuşmayı düşünmeden, ona adresimi verip ertesi gün yola çıktım. (BG 102)

Hazırlıklarını tamamlayıp yola çıktılar. (BKOV 81)

Neyse ki Bayan Leylek, yola çıkalı çok olmadığını söylemişti komşularının. (UMS 124)

yola düşmek (BG 114, 192, 285) (O 336, 338) (YK 12):

yola çıkmak, yol almaya başlamak.

Kâtibin evini bilsem hemen yola düşüp, onu uyandırmaktan kaçınmazdım. (BG 114)

Sonra, hemen ertesi sabahın, gene şafak vaktinde yollara düşüyor. (O 338)

Köyümüzün bütün erkekleri yollara düştüler. (YK 12)

yola düzölmek (HK 19, 20, 107, 122):

gidilecek yere doğru yola çıkmak.

Hepsi birden düzölmüşlerdi yola. (HK 20)

Ambarı cephedekilerin işine yarar şelerle doldurup pupa yelken yola düzüldü mü?
(HK 107)

... eğer aradıklarına rastlamazlarsa Kefken'e dönüp ertesi gece gene sabaha doğru kıyı kıyı yola düzüleceklerdi. (HK 122)

yola gelmek (MT 20, 163):

istenilen biçimde davranışı kabullenmek, düzelmek, uslanmak.

Bir türlü yola gelmeye bu baş karşısında bazen deniz tutmuş gibi saframın kabardığını ve vücudumun bütün azasına soğuk bir tireme yapıştığını hissederdim.
(MT 20)

Talât'ın beni fazla sıkmadan yola gelmesi güzel bir şey. (MT 163)

yola getirmek (HOŞ 52):

birinin bir konudaki ters tutumunu düzeltmek.

Benden en az iki üç yaş büyük bir erkeği nasıl yola getirdim? (HOŞ 52)

yola gitmek (HK 24):

yolculuğa çıkmak.

Sen yola gitmek isteyince seni hiç kimse caydıramaz. (HK 24)

yola koyulmak (BG 115, 137, 154, 273, 276) (BKOV 43, 48, 58) (MT 92, 133) (O 38, 152, 176, 211, 222, 223, 319, 324, 337, 341)

gidilecek yere doğru yola çıkmak.

Vakit kaybetmeden yola koyuldular. (BKOV 43)

Sayılı gün tez geçer, göç ertesi şafakta yola koyulacaktır. (O 152)

...en arkada; Direklerarası'na doğru tekrar yola koyuluyorduk. (MT 92)

yola vurmak (BG 214):

1) yolcu etmek, uğurlamak,

2) yola koyulmak.

Ancak, onu yola vurduktan sonra rapor işine sarılabildim. (BG 214)

yolcu etmek (BG 92, 94) (O 170):

yola çıkanı uğurlamak.

Sonunda arkadaşları, gönderilen bileti kondüktöre teslim edip, onu karga tulumba trene atarak yolcu etmişlerdi. (BG 92)

‘Beni de yolcu edince işiniz daha da azalır. Hem de yüküm omuzlarımdan kalkar,’ diye işini kolaylaştırmak istedim. (BG 94)

Tekfurun sözünü tutacağı anlaşılıyordu: çünkü Osman beği, ben uğurlar gibi yolcu etmişti. (O 170)

yoldan çıkmak (HOŞ 75):

- 1) belli bir yol izleyen taşıtlar herhangi bir sebeple yolundan ayrılmak, gitmez olmak,
- 2) doğru yoldan ayrılmak.

Romanlar ise bana, yoldan çıkan kadınların en geç büyük bir hüsrana uğradıklarını gösteriyordu. (HOŞ 75)

yollara dökülmek (MT 89) :

kalabalık hâlde yolda olmak.

Konu komşu bir büyük memur uğurlar gibi nalınları ve yırtık terlikleriyle yollara dökülüvermişlerdi. (MT 89)

yolu açmak (O 213) :

yolda geçişi önleyen engelleri kaldırmak.

Ama yetmiyorlardı Boy Koca’ya ulaşacak yolu açmaya. (O 213)

yolu düşmek (GÇ 26) (HK 91):

o yerden geçmesi gerekme.

Kurt Goldman da, bir rastlantı sonucu yolu köye düşen ve burasını çok beğenen turistlerden biriydi. (GÇ 26)

‘Karşıya yolumuz düşerse sana biçimli oltalar getireceğim, söz!’ (HK 91)

yolu tutmak (MT 65) (O 234):

... yorgun argın kendini minderin üstüne attığını gördükçe anlıyorum ki, verilen nasihatler boştur ve kız, yolu tutmuştur. (MT 65)

Aydos'u yeteri kadar kuvvetli kuşattı; kalan erleri ile Aydos'a gelen yolları, tuttu. (O 234)

yolun açık olsun (HK 23, 24, 98, 99) (O 221):

yolculara söylenen bir iyi dilek sözü.

'Yolun açık olsun baba!' dedi, 'Güle güle git, güle güle gel!' (HK 23)

'Yolun açık olsun baba!' dedi, muhtar. (HK 24)

'Yolunuz açık, yüreğiniz pek olsun' demişti. (O 221)

yoluna bakmak(O 207) :

beklemek.

... hep uyarım; ecel gelene kadar yoluna bakarım; yokluğun duymam... (O 208)

yoluna çıkmak (BG 126) (HK 62) (O 53):

1) karşılamaya gitmek,

2) yolda karşısına çıkmak.

'Sakın ola! kızın yoluna çıkmaya; Ede Balı'yı incitmeye; bizim için de, onun için de şeref ve haysiyet kırıcı işlere girişmeye' dedirtmiştir. (O 53)

... hem de elimin yoluna çıkan şeyleri devirip, kaza yapmama neden oluyordu. (BG 126)

Yolumuza çıkarlarsa bana kıymaya kalkışma. (HK 62)

Sakın ola, kızın yoluna çımaya; Ede Balı'yı incitmeye... (O 53)

yoluna girmek (BG 37, 47, 57, 116, 219) (HK 11, 112, 118) (HOŞ 117, 170) (MT 50):

istenilen, gerekli olan biçimde gelişmeye başlamak.

Fakat, ziyareti vakit buluncaya değin işler yoluna girmiş ve çek de elinde duruyormuş. (BG 116)

Soluk alıp vermesi bile yoluna girmişti birden. (HK 11)

Sonradan her şey öyle bir yoluna gidiyor ki!.. (MT 50)

yoluna koymak (BG 262) (BKOV 87) (HOŞ 78, 91, 104) (HK 139) (O 34):

istenilen biçime getirmek, düzene koymak.

Engelli ve uyumsuzların toplumla ilişkilerini yoluna koymak, kitap okumak, evlerine hafta sonunu geçirmek üzere davetler yapmak gibi çeşitli gereksinim ve hizmetlere yürekten yardımcı oluyorlardı. (BG 262)

Bahçeyi de siz yoluna koyarsınız, dedi. (BKOV 87)

Ben bu işi doğrudan doğruya efendi hazretleri ile yoluna koyarım. (HOŞ 104)

yolunda gitmek (BG 62) (HK 27) (HOŞ 117) :

olumlu gelişme göstermek.

İşleri yolunda gitseydi yazıhane ya da manifatura mağazasında oyalanabilecek şeyler bulurdum. (BG 62)

Her şey yolunda gitmişti. (HK 27)

... bu şartlara rağmen her şey öylesine yolunda gitti ki, ben daima olduğu gibi bu sefger de boş yere üzülmele kaldım. (HOŞ 117)

yolunu beklemek (HK 74, 106) (HOŞ 91) (MT 116):

gelmesini beklemek.

Burunun arkasında biri bir poyraz sanki onların yolunu bekliyordu. (HK 74)

Mutlaka şu pencerenin kafesi arkasında yolumuzu bekleyip duruyordu. (HOŞ 91)

Çocuklar, günlerce evvelden para biriktirerek yolunu beklerdik. (MT 116)

yolunu bulmak (BG 56, 75, 125, 135, 180, 184, 259, 312, 315, 328, 338) (BKOV 41, 46, 47) (HK 134) (HOŞ 41, 113) (MT 20) (O 334):

1) gereken çareyi bulmak,

2) *argo* yasal olmayan yollardan kazanç sağlamak.

Bu acemiliğin sonucu olarak, devlet adamı yetiştirmekte de, yeni dünya düzeni içinde yolumuzu bulabilmiş değiliz. (BG 312)

Çocuğun yerini bilse bir yolunu bulup söyleyecekti. (BKOV 41)

Buna rağmen... evet, buna rağmen, Cemil Bey'le ben yine birbirimizi görmenin yolunu buluruz. (HOŞ 41)

yolunu değiştirmek (MT 50) :

gittiği yoldan ayrılarak başka yola geçmek.

O günlerde sonraki gezintilerde yolumu değiştirdim. (MT 50)

yolunu gözlemek (HOŞ 33):

gelmesini beklemek.

Evet, babam mutlaka böyle bir karar ile yolumu gözlemekte ikin on altı yaşına basmış kızının... (HOŞ 33)

yolunu kesmek (BG 60, 162) (HK 55, 80, 124) (O 212) (YK 68):

engel olmak, engellemek.

'Nereye efendi? Yardım edeyim,' diye yolumu kesmeye çalışıyordu. (BG 60)

'Yolda önce bir toka yolumuzu kesti' diye başladı Zeynel. (HK 55)

Fakat yolunu iki Rum atlı kesit. (O 212)

yolunu şaşırma (BG 122):

yanlış yola sapmak.

Birkaç kez konuşmaları din konusuna yöneltmek istediğinde, önce ben de kendimi kentte yaygın olan kuşkuya kaptırıp acaba bana karşı olan tüm ilgisinin gerisinde yolunu şaşırma bir ruhu kurtarmak niyeti mi var diye düşünmekten kendimi alamadım. (BG 122)

yolunu tutmak (BG 17, 17, 19, 37, 64, 72, 72, 74, 82, 102, 110, 114, 138, 142, 157, 193, 213, 213, 282, 283, 333) (BKOV 35, 38, 71, 87, 91) (HK 71) (HOŞ 79, 89) (MT 88, 204) (O 101, 214, 262, 262):

bir yere doğru gitmeye başlamak.

Aynanın önündeki portakal sandığından uydurma masanın üstünde, suyunda Celal'in sakal artıkları, yüzüşen tıraş tasını, köpükleri sönmüş fırça ile öteki temizlik araçlarını yüklenip kenefin yolunu tuttum. (BG 17)

O'nun bağına basacak, dakikalarca koklayacak, sonra aynı hızla köşkün yolunu tutacaktık. (BKOV 38)

Bunun üzerine birtakım acayip sokaklarından geçerek Zeyrek yolunu tutmuştuk. (HOŞ 89)

yorgun düşmek (H.O.Ş 55) (UMS 45) :

çok yorulmak, bitkin duruma gelmek.

Bazen öylesini yiyor, öylesine tıkınıp tıkıştırıyordu ki, âdeta yorgun düşüp sofa başında uyuyakalıyordu. (H.O.Ş 55)

Çok yorgun düştün. (UMS 45)

yorgunluk atmak (YK 82) :

1) dinlenmek,

2) yaptığı işten, yorgunluğu unutturan, sevindirici bir sonuç almak.

Yıkanıp yorgunluğumuzu atarsınız, dedi. (YK 82)

yorgunluk çıkarmak (O 7):

1) dinlenmek,

2) yaptığı işten, yorgunluğu unutturan, sevindirici bir sonuç almak.

Dinlenecek, Yar Hisar zaferinin ve bütün zaferlerin, asıl önemlisi, en büyük, en sağlam temeli atmış olmanın yorgunluğunu çıkararak... (O 7)

yosun tutmak (BG 338) :

üzerini yosun kaplamak.

Çoğu zaman bilmek istedikleri, öteki yaşamda neler olup bittiği değil, içlerinde yosun tutmuş özlemlerinin geleceğini öğrenmektir. (BG 338)

yön vermek (BG 222, 332, 339) (HK 73) (O 342) :

yeni bir biçim, yeni bir düzen vermek.

Tutumu yerine göre kararlaştırmanın, her şeye yön verece bileceğini tahmin ediyordum. (BG 222)

Oysa iki usta kürekçi birini başlayıp öbürüne asılarak sandala yön verebiliyorlardı.
(HK 73)

Ve, en değerli şey, eterle yol açmak, yön vermektir. (O 342)

yukarıdan bakmak (O 23):

kendini karşısındakinden üstün görmek.

Ama Kalonoz, kendisine hep sırtını dönen ve yukardan bakan, kinle, hattâ nefretle bakan adam, yapısının tam aksine zoe'nin ayrı bir çekiciliği oluyor. (O 23)

yumuşak başlı (MT 198):

itiraz ve direnme huyu olmayan, söyleneni kabul eden, uysal.

Damadından para ve asalet istemeyen bu büyük ailenin hiç değilse bir parça yumuşak başlılık istemek elbette hakkıdır. (MT 198)

yurt edinmek (O 321) :

bir yeri kendisine, ailesine yurt olarak kabul etmek, vatan tutmak.

Orda yurt edineyim derim; siz ne dersiniz? (O 321)

yurt tutmak (O 117):

bir yeri kendisine, ailesine yurt olarak kabul etmek, vatan tutmak.

Ede Balı müritleri ve dağ boylarında, yamaçlarda geçitlerde yurt tutup da, sâdece büyük birlik için çalışan dervişler böyle düşünmektedir. (O 117)

yuva kurmak (H.O.Ş 112) (YK 120) :

evlenmek.

Boşanma dâvası birkaç sene daha sürüncemede kalırsa yeni yuva kurmanın güç olur.
(H.O.Ş 112)

Herkes dengiyle yuva kurmalı. (YK 120)

yuva yapmak (UMS 36, 37) :

1) yuva hazırlamak, yuva oluşturmak,

2) evlenmek.

O bahçede yeni yapılar tamamlanmışsa sakın oralarda birinin çatısında yuva yapayım demeyin!... (UMS 36)

Nereyi gözünüz tutar beğenirseniz, orada yuva yapın! (UMS 37)

yuvasını bozmak (H.O.Ş 107) :

aile düzenini dağıtmak.

Zira, hem kendi karısın bedbaht eder, hem başkasını saadet yuvasını bozardı. (H.O.Ş 107)

yuvasını yıkmak (UMS 28, 40) :

1) birinin eşinden boşanmasına sebep olmak,

2) biri eşinden ayrılarak kendi aile düzenini yok etmek.

Önce, onların yuvasını yıkan biz değiliz. (UMS 28)

... ‘Sakin üzülmeyin,’ diyecekti yaşlı leylekle karısını bulunca; ‘yuvanız diye canınız sıkılmasın!’ (UMS 40)

yük olmak (BG 89, 94, 278) (BKOV 81) (MT 50) (YK 90, 121):

1) bir kimse, sıkıntılı bir işini başkasına yaptırmak,

2) kendisi için başkasına para harcatmak, masraf yaptırmak.

Ona daha fazla yük olmak zorunluluğu beni hayli üzüyordu. (BG 89)

Ayşe Kadın, yük olurum düşüncesiyle, gitmek istememiş, fakat bırakmamışlardı. (BKOV 81)

Demek ki artık devlete yük olmakta mana kalmıyordu. (MT 50)

yük vurmak (O 263, 266) :

hayvana yük yüklemek.

Develere, gölüklere, arabalara yükler vuruldu. (O 263)

Sırtına çok, çok ağır bir yük vurmuşlar da; ‘Taşıyabilirim... işte taşıyor... daha yükleyin’ der gibidir. (O 266)

yükte hafif pahada ağır (HOŞ 48):

taşınması kolay olan değerli (eşya).

Nice hanlar, hamamlar, yükte hafif pahada ağır nice kıymetli ecdât yadigâr eş yalar...(HOŞ 48)

yüreğe işlemek (MT 153):

çok derin acı uyandırmak.

Fakat öyle zehir gibi yüreğe işleyen bir seti ki, gayrı ihtiyarı gözümde yaş geldi. (MT 153)

yüreği ağzına gelmek (HOŞ 114, 166):

Birdenbire çok korkmak, aşırı korku veya sevinçten fazlasıyla heyecanlanmak, endişelenmek.

‘Yüreğimiz ağzımıza geldi,’ demiştim. (HOŞ 114)

Benim o anda yüreğim ağzıma gelmişti. (HOŞ 166)

yüreği ağzında (UMS 82):

çok korkarak.

Yeşim yüreği ağzında izliyordu bu jimnastik gösterisini. (UMS 82)

yüreği cız etmek (YK 68):

çok acılamak, içi sızlamak.

Böyle dedim, ama yüreğim de cız etti. (YK 68)

yüreği çarpmak (HOŞ 117) (MT 22, 93) (UMS 126):

1) kalbi çarpmak veya çalışmak,

2) coşku sebebiyle kalp hızlı hızlı çarpmak veya çalışmak,

3) merak, kaygı, korku, heyecan vb. duygularla tedirgin olmak, huzursuz olmak.

...Cemil Bey’in dereden su getirerek intizar etmekte olduğu hissini vermiş, yüreğim yeniden çarpmağa başlamıştı. (HOŞ 117)

Maksadım, sadece bizim eski konağı hatırlatan bir yeri dünya gözüyle bir kere daha görmektir ve bu arzu, yüreğimi çarptırıyordu. (MT 93)

Havada uçar gördüğü her serçe, ‘Acaba o mu?’ diye yüreğinin hızla çarpmasına neden duyuyordu! (UMS 126)

yüreği daralmak (UMS 73):

sıkılmak, bunalmak, içi daralmak.

Aklına Minik Serçe'yi yüzü gözü kan içinde bulabileceği gibi kötü şeyler geldikçe yüreği daralıyor, gagası, dolu, çocuklarına kavuşacağını hatırladıkça avunuyordu. (UMS 73)

yüreği dayanmamak (O 139):

içinde katlanılmaz bir acı duymak.

Ama, buna, anası Ayna Melek yüreği de, yenge yürekleri de dayanamadı. (O 139)

yüreği ezilmek (BKOV 71):

1) üzülmek, acı duymak,

2) açlık duymak.

Yüreği büyük bir acıyla ezildi. (BKOV 71)

yüreği ferahlamak (MT 5) :

kaygıdan kurtulmak.

Elin, ayağın biraz zedelense de yüreğin ferahlayacak... (MT 5)

yüreği hoptlamak (HOŞ 29, 167):

birdenbire korkup heyecanlanmak.

Fakat, yüreğimi hoptlatan o haber kulağıma değer değmez anladım ki... (HOŞ 29)

Halam geçen akşam ki davetten de bahsedecek diye yüreğim hoptlamıştı. (HOŞ 167)

yüreği kabarmak (BKOV 118):

1) içi sıkıntı ile dolup derin soluk alma gereğini duymak,

2) midesi bulanmak.

Başının döndüğünü, yüreğinin kabardığını hissetti. (BKOV 118)

yüreği parçalanmak (HOŞ 150):

çok acımak.

Yüreğim parçalanıyor, senin yüzüne baktıkça, dedi. (HOŞ 150)

yüreği sızlamak (MT 121):

çok acımak, çok üzölmek.

Yalnız, nasırlanmış yüreğimi ara sıra sızlatır gibi olan bir şey var ki, çocuklardır ve bu hiç şüphesiz bana İsmail'in yadigârdır. (MT 121)

yüreği yanmak (HOŞ 66) (MT 136):

1) çok acımak,

2) felakete uğramak.

Yalnız benim taklidimi kızlarınkini yapmakla kalsa yüreğim yanmayacak. (HOŞ 66)

'Ömrümde yediği tek hak benim hakkım oldu!' diyor sonra, elini göğsüne batırarak:

'Nasıl da yanıyor yüreğim!' diye ilave ediyordu. (MT 136)

yüreği yaralı (BKOV 119):

acısı geçmemiş büyük bir üzüntüsü bulunan.

Zarife Hanım, yakında dünyanın en güzel müjdesini vereceği bu yüreği yaralı kadına, gizlemeye çalıştığı bir heyecanla bakıyordu. (BKOV 119)

yüreğinden gelmek (UMS 18, 32) :

bir şeyi isteyerek, severek yapmak.

Çünkü yüreğinden gelenler türkü söyleyen her canlı, bir bakıma uçuyor demektir. (UMS 18)

Sizler güle güle gidin; dünyaya geldiğin o güzel kıyılarda tatlı bir yaz geçirmeniz, annenizle benim yürekten gelen dileğimiz! (UMS 32)

yüreğine ateş düşmek (MT 150):

felakete uğramak, çok üzölmek.

Damgayı yedikten sonra bu sakallının yüreğine garip bir ateş düşmüştü... (MT 150)

yüreğine inmek (HOŞ 74, 96) (UMS 70):

kötü bir olay dolayısıyla fazlaca etkilenmek.

Er geç, annem işitir ve yüreğine inerdi. (HOŞ 74)

Bu kaçamaklardan bile haber olsalar mutlaka yüreklerine iner... (HOŞ 96)

Kokunuzu alınca büsbütün yüreğine inmiş zavallının. (UMS 70)

yüreğine su serpmek (BG 231) (YK 121):

bir kimseyi kaygı sebebinin ortadan kalkmasıyla veya yeniden umut verecek bir haberle ferahlatmak.

Kısaca onlara, ‘hiçbir delinin kendini deli sanmadığını, tersine çevresindekilerin kaçık olduğuna inandıklarını,’ söyleyerek yüreklerine su serpmeye gayret ettim. (BG 231)

Yüreğime su serptin; beni öyle bir ferahlatan ki tarif edemem. (YK 121)

yüreğini dökmek (H.O.Ş 30) :

derdini, üzüntüsünü anlatarak hafiflemek.

Cemil Bey, bana kaç kere yüreğini dökmüş, niyetlerini bildirmemiş miydi? (H.O.Ş 30)

yürek parçalamak (HOŞ 12, 15):

çok acıklı olmak.

Fakat işte Vecihi'nin eserlere bana ispat diyor ki, şu elli yıla yakın ömrüm yürekler parçalayıcı bir romandır. (HOŞ 12)

Benim hayatımın sahnesindeki şu kim bilir kaç perdelik uzun ve sessiz dramdan sanki daha mı hüznü, daha mı acıklı, daha mı yürekler parçalayıcıydı, o Demirhane Müdürü? (HOŞ 15)

yüz bulmak (HK 18) (MT 81, 197):

ilgi ve yakınlık görmek.

Bir saattir dedesinden yüz bulamayan Memiş kapının dibinde, zembilin başında bekliyordu. (HK 18)

Gece unuttuğu bir şeyi arar gibi odada bir iki dolaştı: benden yüz bulamayınca dışarı çıktı. (MT 81)

Fakat mahallede kimseden yüz bulamadığı için nihayet günün bir çok saatinde pencere gördüğü mesule bacıda karar kılmıştı. (MT 197)

yüz çevirmek (O 223, 293):

gösterdiği ilgiyi kesmek.

Gazâya gelip de yüz çevirenin sırtına kâfirin okundan önce benim okum saplanadır yoldaşlarımın oku salpanadır. (O 223)

Önce Germiyanoğlu yüz çevirmişti. (O 293)

yüz karası (HK 116,116) (MT 188):

utanılacak bir durum ortaya çıkmak.

Yalnız Cide değil, bütün memleketin yüz karasıdır bunlar... (HK 116)

Şu bütün Cide'nin yüz karası Halit... (HK 116)

Nedir bu o kadar saklamaya uğraştığın yüz karası? (MT 188)

yüz tutmak (BG 51, 67, 98, 109, 111, 123, 171, 235, 258, 330) (GÇ 8) (HK 66, 94, 122) (MT 177) (O 329):

1) bir şey, olmak üzere bulunmak,

2) giderek biçim ve renk değiştirmek.

Postacının her uğrayışı içimizde tatlı beklentiler ayaklandırıp, içimde tekrar canlanmaya başlayan kargaşa ve tedirginlik de biraz olsun durulmaya yüz tutmuştu. (BG 67)

Mavi gözleri, açık teni, beyazlaşmaya yüz tutmuş sarı saçları, bakışı ve tüm davranışlarıyla bir yabancıya benziyordu. (GÇ 8)

Ortalık ağarmaya yüz tutmuştu. (HK 66)

yüz vermek (BG 84) (GÇ 25) (MT 131):

1) ilgi, yakınlık göstermemek,

2) önemsememek.

Tutumuna önceleri içerlemiş, her halde sakatlığımdan bana yüz vermek istemiyor kanısına varmıştım. (BG 84)

Göl, köy halkının pek yüz vermediği alımsız balıklarla baş başa bırakılmıştı. (GÇ 25)
...para yediği öğrenilen bu kayınbiradere bakkal, yaşadığı müddetçe yüz vermemiştir. (MT 131)

yüz yüze gelmek (BG 324) (HK 41) (HOŞ 47, 71) (MT 137):

- 1) birden karşılaşmak,
- 2) bir araya gelmek.

Öncelikle, toplumsal yarar uğruna Bakan, Genel Müdür gibi önemli kişilerin huzuruna giyimli kuşamlı kabul edilme fırsatı değerlendirilmekle kalmayıp, girişilen hayırlı uğraşın yarar ve öneminden söz edilerek âlicenaplık ve cömertliklerini harekete geçirmeye uğraşmak, insanların yoğun birebir yüz yüze gelebilmek cazip anlatım ve fısıltılara malzeme çıkarıyor. (BG 324)

Zati, kaynatamla gelinliğimin ilk günlerinden itibaren hemen hiç yüz yüze gelmez olmuştuk. (HOŞ 47)

Nihayet, yüz yüze geldiler. (MT 137)

yüz yüze kalmak (BG 222) :

aynı ortam içerisinde bulunmak.

Bu nedenle bir yüksek okulda ders vermek, yüz yüze kalacağım yeni bir yaşantı gibiydi ve beni istemediğim bir gerilik içine itiyordu. (BG 222)

yüze yüze kuyruğuna gelmek (MT 24):

bir işin çoğunu yapıp bitirecek duruma gelmek.

Rüştiyenin son sınıfındaydım. Yüze yüze kuyruğuna getirdik. (MT 24)

yüzsuyu dökmek (HOŞ 140, 163):

kendini zorlayarak çok ricada bulunmak.

Arkamda kalacak kırıntılar hem senin hem annenin yıllarca kimseye yüzsuyu dökmeden geçinmenize yeter artar. (HOŞ 140)

Fakat, kimse yalvarmamıştı. Kimseye yüzsuyu dökmemişti. (HOŞ 163)

yüzü görmemek (BG 18) (O 252):

- 1) uzun süre görmemek,
- 2) gereksinim duyulan bir şeyi özlemek, ona hasret kalmak.

Açılış gününden sonra su yüzü görmemiş görkemli meydan havuzunun içinde bahar güneşi ile yeniden kuruyup çekmiş geçen yılın kuru çınar yaprakları uçuşuyordu. (BG 18)

Ayna Melek şehit anasıdır, şehit karısıdır ve dahi, baba yüzü görmeyecek şehit çocuğu bekler. (O 252)

yüzü gülmek (HOŞ 73, 133) (MT 201) (O 153, 220, 220) (UMS 30, 50, 121) (YK 110, 119):

- 1) sevinci yüzünden belli olmak,
- 2) feraha kavuşmak,
- 3) temiz, tertipli duruma gelmek.

Başımdan geçen o büyük felâketten sonra bunu öğrenmekle ilk defa yüzümün güldüğünü hissediyordum. (HOŞ 73)

Eşinin yuvaya ilk dönüşünde yüzü gülüyordu. (UMS 50)

Yüzü gülmeye ve oyunlar oynamaya başladı. (YK 119)

yüzü kalmamak (HK 100):

bir kimseden daha önce birçok ricada bulunduğu için yeni bir şey istemeye sıkılmak. ... devlet hesabına bu balıklardan pay almaya yüzü kalmamıştı artık. (HK 100)

yüzü kızarmak (GÇ 39) (O 25) :

utanmak.

Fakat, aralarında yabancı konuğu suçlarken yüzleri kızardı. (GÇ 39)

Fakat, bu sefer... bilemiyor neden... yüzü kızaracak yerde sararıyor. (O 25)

yüzü sararmak (O 25)

korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak.

Fakat bu sefer... bilemiyor neden... yüzü kızaracak yerde sararıyor. (O 25)

yüzü suyu hürmetine (MT 24) :

“birinin veya bir şeyin hatırına veya varlığına değer verildiği için” anlamında kullanılan bir söz.

Doğrusunu söylemek lazım gelire, hiç kazaya uğramadan son sınıfa kadar gelişim biraz da onun yüzü suyu hürmetine olmuştu. (MT 24)

yüzü tutmamak (HOŞ 98):

- 1) haklı da olsa karşısındakini kıracak bir davranışta bulunmaktan çekinmek,
- 2) utanmak.

Çünkü benim doğrudan doğruya kendilerine bu işten bahsetmeğe yüzüm tutmuyordu. (HOŞ 98)

yüzüne bakmamak (BKOV 51, 92) (HOŞ 104, 160) (MT 146, 160):

- 1) önem vermemek, ilgilenmemek,
- 2) darılmak, gücenmek.

Eğer babama böyle bir şey söylersen senin yüzüne bakmam, dedi. (BKOV 92)

Hiç yüzüme bakmıyordu. (HOŞ 104)

Hizmetlerimi sensiz sedasız yaparken yüzüme bakmaz; konuşmaz; bir şey sorsam dudak ucuyla cevap verir ve lakırdısı büsbütün anlaşılmaz hale gelir. (MT 146)

yüzüne bile bakmamak (HK 49) (O 281):

darılıp konuşmamak.

Karısı yüzüne bile bakmamıştı. (HK 49)

Dursun Fakı'nın tanıttığı konukların yüzüne bile bakmamıştır. (O 281)

yüzüne çarpmak (MT 80):

ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek.

Fakat başkaları tarafından yüzüne çarpılmayınca pek iyi anlamamıştı. (MT 80)

yüzüne karşı söylemek (MT 164):

karşısında ve kendisinden çekinmeden söylemek.

Bunu benim yanımda onun yüzüne karşı söylemek –gene vasi sıfatıyla –onun boynunun borcuydu. (MT 164)

yüzüne vurmak (O 73):

ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek.

‘Ede Balı, bunu bir kere daha yüzüme vurmaya mı çağırır beni?’ diyor. (O 73)

yüzünü ağartmak (BG 265) :

beğenilir iş yapmak, iş ve davranışlarıyla yakınlarının övünmesine sebep olmak.

Gerçekten okul yüz ağartıcı bir duruma gelmişti. (BG 265)

yüzünü buruşturmak (GÇ 72):

yüzüne öfke ve hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek.

Duygu, yüzünü buruşturarak: -Dönmeliyiz, dedi. (GÇ 72)

yüzünü görmemek (BKOV 87) (H.O.Ş 130, 174) (MT 187) :

1) uzun süre görmemek,

2) gereksinim duyulan bir şeyi özlemek, ona hasret kalmak.

İnşallah senin yüzünü bir daha görmem, demişti. (BKOV 87)

Hiç yüzünü göremez olduk, Münire; demişti. (H.O.Ş 130)

İnsan içine çıkmaktan utanır; mahallede yüzünü gören yok gibidir. (MT 187)

yüzünü kara çıkarmak (O 83):

birini utandırmak.

Tanrım, yüzümü kara çıkarma; beni yarı yolda koma. (O 83)

yüzünü kızdırmak (MT 156) :

onuruna, gururuna önem vermeden bir şey istemek, utançla, utanarak istemek.

Yeni bir ilaç için o akşam üstü tanıdıklarından irine yüzünü kızdırdığını, ‘Yarın belki bir çaresine bakarız’ diye garip bi cevap aldığımı söyledi. (MT 156)

yüzüstü bırakmak (BKOV 52):

1) birini yapayalnız, kimsesiz, kötü bir durumda bırakmak,

2) bir işi zamanında yapmayıp savsaklamak, olduğu gibi bırakmak, ihmal etmek.

Herkes, işini gücünü yüzüstü bırakıp günlerce burada kalmıştı. (BKOV 52)

zahmet çekmek (H.O.Ş 160) :

güçlkle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak.

Sanki uzun, pek uzun bir yoldan, türlü zahmetler çekerek, türlü tehlikeler atlatarak, kâh ekmeksiz, kâh susuz kalarak, yürüye yürüye gelmiş gibiydim. (H.O.Ş 160)

zahmete sokmak (H.O.Ş 119, 119) :

birine yorgunluk vermek veya masraf ettirmek.

Cemil Bey'i de bir takım zahmetlere sokmazdım. (H.O.Ş 119)

'sizi de zahmetlere soktuğumu şimdi anlıyorum; dedi. (H.O.Ş 119)

zaman almak (BG 127) :

sürmek, devam edip zamanı geçirmek.

Kulak, el ve burnu gözün müstebit güdümünden kurtararak kendi başına iş görür duruma getirmek biraz zaman alır. (BG 127)

zaman kazanmak (MT 43) :

1) bir şeye ayrılan süreyi azaltmak,

2) karşı tarafı oyalayarak kendi hazırlanma süresini uzatmak.

Bu zamanlarda, Şefkati Bey için bütün mesele zaman kazanmaktı. (MT 43)

zaman vermek (GÇ 93) :

bir iş için belli bir süre ayırmak.

Muhtar'ın 'Nereye?' diye sormasına bile zaman vermeden: Ben Almanı yakalamaya gidiyorum! Dedi. (GÇ 93)

zamana uymak (MT 191) :

davranışlarını içinde bulunulan günün şartlarına uydurmak.

Zamana uymak lâzımdır; kahve ile, çaylar bu iş yürümez; sen de onlar gibi yap. (MT 191)

zapt etmek (O 265) :

- 1) zorla almak,
- 2) tutmak,
- 3) bir şeyi güç kullanarak önlemek,
- 4) yazıya geçirmek,
- 5) hatırında tutmak,
- 6) anlamak, kavramak, bütünüyle öğrenmek.

...Bileciki'i hemen zapt ederlerse, kendilerini düşeceği duruma düşürmek yanlısıdır.
(O 265)

zarar vermek (BG 311) :

- 1) kötülük etmek,
- 2) birinin parasal kayba uğramasına sebep olmak.

Bakan, doktor ya da mühendis de olsa bu tür müdahalelerin yarar yerine zarar vereceğini bilmesi gerekir. (BG 311)

zararı dokunmak (HK 45) :

kötülüğe uğratmak.

Kimse zarar dokunmasın diye! (HK 45)

zararı olmamak (MT 7) :

kötülüğe yol açmamak.

Kimse bir zararı olmamakla beraber, bu oyun nedense büyükleri kızdırırdı. (MT 7)

zayıat vermek (O 239) :

kayba uğramak, zarar ziyan görmek.

Alsanız bile çok zayıat verirsiniz. (O 239)

zehir gibi (MT 153) :

- 1) çok acı,
- 2) çok soğuk (hava),
- 3) çok becerikli, usta,

4) çok üstün,

5) çok iyi.

Fakat öyle zehir gibi yüreğe işleyen bir sesteki ki, gayri ihtiyari gözümde yaş geldi.
(MT 153)

zemin hazırlamak (BG 254, 280):

uygun ortam yaratmak.

Paris toplantısında bir ölçüde bunun zeminini hazırlamıştım. (BG 254)

Daha önce kendisiyle yaptığımız bir toplantıda tez konusunu kararlaştırmış, örnekler, yöntem ve araçlar konusunda zemin hazırlamıştık. (BG 280)

zevk almak (GÇ 27) (H.O.Ş 11) (MT 173) (YK 17) :

hoşlanmak, beğenmek.

Anlamıyorum bu adam saatlerce gölün ortasında kalmaktan ne zevk alıyor? (GÇ 27)

Daha sonraları, geçi, bu gibi eserlerden artık zevk almamağa başladım ve kendimi tamamıyla hissi romanlara verdim. (H.O.Ş 11)

Sınıfı pekiyi ile geçtim; fakat babasız geçen yaz günlerinden eskisi gibi zevk almadım. (YK 17)

zevk duymak (MT 5) :

hoşlanmak, beğenmek.

Çocuklar, kendileri gibi başkalarına da rahmi olmaya, hasbetenlillâh kötülük yapmaktan zevk duyan küçük canavarlardır. (MT 5)

zınc diye (MT 110):

birdenbire durmak.

Sonra Allah esirgesin, her şey zınc diye durur. (MT 110)

zihni karışmak (HOŞ 151):

1) düşünürken olaylar arasındaki bağlantıyı yitirmek,

2) ne yapacağını şaşırarak.

Ve halam ‘hayır’ deyince zihnim büsbütün karışıyor ve içimde bir nevi merak ve tecessüs uyanıyordu. (HOŞ 151)

zimmetine geçirmek (BG 40, 321):

emanet edilmiş para veya eşyayı kendine mal etmek.

Bir sigorta yöneticisi olan kocası kısa bir süre önce, galiba kumar yüzünden zimmetine ödeyemeyeceği miktarda para geçirmiş ve canına kıymış. (BG 40)

... yüzde ile çalıştığımı bağış toplayanlar aracılığı ile bir hayli parayı zimmetine geçirdiği ortaya çıktı. (BG 321)

zindan kesilmek (HOŞ 16, 69):

1) çok karanlık duruma gelmek,

2) çok sıkıcı ve içinde yaşanmaz duruma gelmek.

Dünya, gözümde zindan kesildi. (HOŞ 16)

Yüzünüzü görmeyeli beri, dünya gözümde zindan kesildi. (H.O.Ş 69)

ziyafet çekmek (MT 92) :

konukları yemekli ağırlamak.

Paytak paytak etrafımızda dolansan güvercinlere yem serptik; meşhur tablalı kuş kuşçunun pilavıyla ve soğuk şerbetiyle kendimize bir güzel ziyafet çektik. (MT 92)

ziyan etmek (HK 143) :

1) yersiz, boş yere harcamak,

2) zarara uğratmak.

Ziyan edecek bir dakikamız yoktu ama, oldu bir kere. (HK 143)

ziyan olmak (O 238):

boşuna harcanmak, zarar görmek.

Ona göre; Aydas kuşatması gereksizdir; nice yiğit boşu boşuna ziyan olmaktadır; üstelik Domaniç savunmasız kalmaktadır. (O 238)

ziyaret etmek (BG 138, 149, 173, 176) (GÇ 10):

1) birini görmeye gitmek,

2) bir yeri görmeye gitmek.

Oradan sonra İsviçre'ye geçerek çeşitli kentler arasında Isely'nin büyük dedesinin doğup, sonra da Yeni Dünya'ya göç ettiği köyünü ziyaret edecektik. (BG 138)

Güz ayları boyunca hafta sonları Atlantik boyundaki küçük balıkçı köylerini ziyaret edip, ormanlarda her renkten yaprak yağmuru altında çürük bitki kokularını içimize çekerek dolaşıyorduk. (BG 176)

Az önce köyümüzü ziyaret eden Türk dostu Alman turist Kurt Goldman, şimdi başlayacak olan yarışmaya ödül koymuş bulunuyor. (GÇ 10)

zor belâ (BG 25):

Yeniköy-İstinye arasındaki yamaca yaslanan bu üç katlı eski ahşap eve zorlu bir fırtınadan canını zor belâ kurtaranların bitkinlik ve sevinci içinde gelmişim. (BG 25)

zor gelmek (O 320) (UMS 8) :

bir işin yapılması birine güç gelmek.

Ayrılık Malhun Hatun'a çok zor gelmiştir; ama üzüntüsünü belli etmemeye, dile getirmemeye çabalamaktadır. (O 320)

Bu ayrılık, sütçü ile karısına ilk günlerde ne de olsa zor geldi; yalnız kaldıkça üzülmelerine yok açtı. (UMS 8)

zora binmek (O 269) :

1) iş ancak zor kullanılmakla sonuçlanacak bir hâl almak,

2) zorlaşmak.

Osman beğ beğleştikçe Malhun Hatun'un işi zora binmektedir. (O 269)

zorunda bırakmak (H.O.Ş 44) (O 169) :

yapmaya mecbur etmek.

Beni, içimden gelmeyen bütün bu hareketleri yapmak zorunda bırakan şey neydi? (H.O.Ş 44)

Tekfürü konuşmak zorun da bıraktı. (O 169)

zorunda kalmak (BG 125, 172, 256, 279) (BKOV 12, 120, 121) (GÇ 92) (HK 80, 137) (H.O.Ş 22, 26, 27, 28, 48, 52, 140) (O 285) (UMS 22, 29, 49, 53, 98) (YK 69, 103) :

kesinlikle yapması gerekmek, yapmaya mecbur olmak.

Hanım rahatsızlanmış, diye de ilave etmek zorunda kaldı. (BKOV 12)

Temel önce yanlamaya kakışmış, sıkıştırılınca da durumu açıklamak zorunda kalmıştı. (GÇ 92)

Bekli de geri gelmek zorunda kalırsın. (YK 69)

zorunda olmak (HK 98) (UMS 10) :

kesinlikle yapması gerekmek, yapmaya mecbur olmak.

Diyeceksiniz ama, ikisinin de Sonçiçek'le iyi geçinmek zorunda olduğunu unutmayın! (UMS 10)

Bir kolcu kıyı köylerini iyi bilmek zorunda olduğundan Gebeş köy'ün de muhtarını tanıması gerekiyordu. (HK 98)

1.2. İncelenen Eserlerde Tespit Edilen Atasözleri

Aç ayı oynamaz (HK 17)

Kendisinden iş beklenen kimseden emeğinin karşılığı esirgenmemelidir.

Aç karınla ayı oynamadığı gibi gemici hiç oynamaz. (HK 17)

Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz (O 50)

Kişi işlediği suçtan dolayı önce Tanrı'ya karşı sorumludur ve bu suçu da Tanrı bilir, bu nedenle onu kuldan saklamak gerekmez.

Allah'ın bildiğini senden saklamaya utanırım, Ede Balı. (O 50)

Allah'tan umut kesilmez (BKOV 41)

En umutsuz durumlarda bile kötümserliğe kapılmamalı, Tanrı'nın bir lütufta bulunabileceği düşünülmelidir.

Allah'tan ümit kesilmez. (BKOV 41)

Boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz(HK 93)

İçinden çıkılamayan güç bir durum karşısında kalındığında söylenen bir söz.

Aza koysam almıyor, çoğa koysam dolmuyordu. (HK 93)

Böyle gelmiş böyle gider (MT 121)

Her zaman böyle olmuş, gene de böyle olacak.

Bu, böyle gelmiş, böyle gidecektir. (MT 121)

Çam sakızı çoban armağanı (HK 118)

Verilen bir armağanın sunulduğu kimseye değerine uygun olmadığını ve verenin gücünün

ancak buna yettiğini özür yollu anlatmak için söylenen bir söz.

Binbaşı da şu elinde tuttuğu paketteki 'çam sakızı, çoban armağanı' nı hak etmişti demek. (HK 118)

Demir tavında dövülür (HOŞ 79)

Her iş zamanında ve uygun durumda yapılır.

Hemen demiri tavındayken döğmek yolunu tuttu. (HOŞ 79)

Elçiye zeval olmaz (O 76, 234)

Bir kimseden başka bir kimseye herhangi bir haber ulaştıran, bu aracılığından dolayı sorumlu tutulmaz.

Çünkü; ‘Elçiye zevâl olmaz’ diye anlattıklarına Osman, kesin olarak beklediği gibi, öfkelenmemişti. (O 76)

‘Elçiye zevâl olmaz; Kayı beği, Ertuğrul beğ gazi oğlu Osman beğ adına başınızla görüşmek dilerim’ dedi. (O 234)

Evli evine, köylü köyüne (HK 30)

Artık dağılalım, herkes evine, işine gitsin.

‘Evli evine, köylü köyüne... Gitmeyen sıçan deliğine!’ tekerlemesini söyleyene kadar esir almaca oynayabilirdi yoz tarlalarda. (HK 30)

Hak yerini bulur (MT 112)

Bir anlaşmazlığı ortadan kaldıran yol, doğru yoldur. Haklıya hakkının verilmesi, suçlunun cezalandırılması da bu demektir.

Şayet bir adi şahit, hakikati mahkeme huzurunda söylerse, hak yerini bulacakmış. (MT 112)

Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var (BG 137)

Uzak bir yere giden kişi dönmeyebilir, dönebilse de ayrılırken bıraktığı yakınlarını bulmayabilir.

Sonunda gidip gelmemenin, gelip de görmemenin bulunduğu Yemen askerliğine gidenlere öz, göz yaşları ve hıçkırıklarla donanmış bir ayrılıktan sonra yola koyulabildik. (BG 137)

Gün bugün (BKOV 16)

1-Bugün ne yapabilirsen kazancın odur.

2-Bugün kim işbaşında, kim itibarda ise onun sözü geçer.

Gün bugündür. (BKOV 16)

Hiç yoktan iyidir (BG 63)

Elde bulunanla yetinmek gerekir.

Hiç yoktan iyidir diye düşündüm. (BG 63)

Huy canın altındadır (O 103)

İnsanı alışkanlıklarından, huylarından vazgeçirmek mümkün değildir.

‘Huy canın altındadır’ diye karşılık vermektedirler. (O 103)

İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur (MT 11)

Kişinin çocukluğundaki huyları, özellikleri yaşlılığında da değişmez.

‘İnsan, yedisinde ne ise yetmişinde de odur!’ derler. (MT 11)

Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit (HOŞ 90)

1-Doğrudan doğruya kendisine söylenemeyen düşünce ve uyarıların, o kimsenin çok yakınına söylendiğinde kullanılan bir söz.

2- Herhangi birine dolaylı olarak söylenecek uyarı söz konusu olduğunda kullanılan bir söz.

Zeyrek yokuşunun başında kupadan önce kendisi indi ve bana, ‘gelinim sana söylüyorum, kızım sen dinle’ kabilinden arabacı başının işiteceği bir sesle dedi ki...(HOŞ 90)

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler (BG 179)

İstenilen nitelikteki şey bulunamadığında onun daha düşük nitelikte olanına da razı olunur.

Koyun olmazsa keçi Abdurrahman Çelebidir. (BG 179)

Lokma (bile) çiğnenmeden yutulmaz (BG 198)

Her iş emekle yapılır.

Yine de, hele şu elimdeki lokmayı bir çiğneyip yutayım, ötekisine Allah kerim demekten başka elimden gelen yoktu. (BG 198)

Ölüm hak miras helal (O 349)

Ölümün olağan olması gibi mirasın da paylaşılması olağandır.

Ölüm hak miras helâl, dediler. (O 349)

Sayıli gün tez geçer (O 152)

Bir işin yapılması veya gerçekleşmesi için konulmuş olan belli bir süre çabucak geçer.

Sayıli gün tez geçer, göç ertesi şafakta yola koyulacaktır. (O 152)

Suç samur kürk olsa kimse üstüne almaz (BG 167)

Hiç kimse suçlu olduğunu kabul etmek istemez.

Evlât, hani bizim dilde ‘suç samur kürk olmuş da kimse giymek istememiş’ derler. (BG 167)

Yiğidin malı meydandadır (O 273)

Çıplak gezmekten hoşlanan ve utanması, sıkılması olmayan kimselerle alay etmek için

kullanılan bir söz.

Yiğidin malı meydandadır. (O 273)

Yolcu yolunda gerek (HK 95) (O 80, 162)

Vakit geçirmeden yola devam edilmeli.

‘Eeee...’ dedi, ‘Uyaralım şunları da yollanalım yavaş yavaş. Yolcu yolunda gerek.’ (HK 95)

‘Bize izin olur mu?’ dedi ve izini aldıktan sonra da; ‘Haydi Sungur, yolcu yolunda gerek.’ dedi. (O 80)

Yolcu yolunda gerek. (O 162)

2. İNCELENEN ESERLERDE TESPİT EDİLEN DEYİM VE ATASÖZLERİNİN ANLAM VE YAPI BAKIMINDAN SINIFLANDIRILMASI

2.1. Deyim Yapıları

Bu bölümde deyim yapıları üzerinde duracağız. Deyim yapılarını ‘anlamsal yapı’ ve ‘biçimsel yapı’ olarak değerlendireceğiz.

2.1.1. Anlamsal Yapı Bakımından Deyimler

Anlam bakımından deyimlere baktığımızda, deyimler oluşturulurken farklı anlam yollarının etkisi olmuştur. Bunları şu şekilde inceleyebiliriz.

2.1.1.1. Deyim Aktarması

Deyim aktarması, sözcüğün dile getirdiği kavramla, onun gösterilen’iyle bir başka kavram arasında çoğu kez benzetme yoluyla bir ilişki kurarak sözcüğü o kavrama aktarma olayıdır. Bu olay en çok, insanoğlunun kendine en yakın bulduğu kendi organ adlarında, vücuduyla ilgili kavramlarda görülür. (AKSAN, 2003: C-3, 183)

arka çıkmak (O 174, 278)

başa çıkmak (MT 6)

can evinden vurmak (GÇ 49) (MT 22)

çocuk oynacağı (HOŞ 88)

dolap çevirmek (UMS 11)

elini eteğini çekmek (MT 77)

fitili almak (MT 106)

göz açıp kapayana kadar (BG 270) (HK 126, 128) (O 6, 19, 51, 59, 224, 276, 346)
 (UMS 22)

hasır altı etmek (BG 241)

ışık tutmak (BG 166)

ipin ucunu kaçırmak (HOŞ 22, 35)

kan kusturmak (MT 172)

lamelif çizmek (MT 49)

mekik dokumak (GÇ 59) (MT 31)

noktayı koymak (BG 280)

ocak söndürmek (O 156)

ölü mevsim (MT 142)

pamuk ipliğine bağlı (BG 225, 276) (O 135)

renk vermek (GÇ 50, 66, 71) (UMS 11)

saçını süpürge yapmak (YK 16)

şeytana külahı ters giydirmek (MT 41)

taş kesilmek (BKOV 105) (HOŞ 18) (O 137, 173) (YK 13)

üzerine gitmek (HK 41)

vebali boynuna (O 131, 209)

yelkenleri suya indirmek (MT 182)

zindan kesilmek (HOŞ 16, 69)

2.1.1.2.Ad Aktarması

Bir kavramın, kendisi kullanılmadan, ilgili, bağıntılı olduğu başka bir kavramla, başka bir göstergeyle dile getirilmesi. Deyim aktarması bir benzerliğe, ad aktarması ise bir ilgiye, bir ilişkiye dayanılarak yapılan aktarmalardır. (AKSAN, 2003: C-3, 188)

Amaç benzetme olmadığı için anlatmak istenilenle bir ilişki kurulur. Yardım istemek yerine birine avuç açmak, ölmek yerine gözlerini yummak gibi.

açık kapı bırakmak (MT 169)
başını yemek (MT 184)
canı burnunda olmak (BKOV 21)
çileden çıkmak (BG77) (HOŞ 58, 65, 109) (O 47)
dili çözülmek (BG 124, 279) (BKOV 16)
elini eteğini çekmek (MT 77)
feleğin çemberinden geçmek (HOŞ 113, 139)
geceyi gündüze katmak (BG280) (MT 150)
hafife almak (YK 106)
içi ısınmak (O 83, 166)
kanı donmak (BKOV 14, 105) (YK 58)
leşini sermek (HK 32) :
maymun iştahlı (MT 83)
nefes kesmek (O 155)
omuzları çökmek (YK 76)
ödü kopmak (HOŞ 20)
pusulayı şaşırarak (MT 202)
ruhunu teslim etmek (MT 32) (O 324)
saçı ağarmak (BG 327)
şafak sökmek (HOŞ 28) (O12, 41, 86)
tepeden bakmak (O16)
uzak durmak (BG 231) (O 286)
üstüne titremek (HOŞ 22, 106, 141) (MT 204)
volta almak (HK 50)
yaş dökmek (MT 137) (O 47, 259)
zora binmek (O 269)

2.1.1.3.Benzetme

Benzetme (Osm. Teşbih), insanoğlunun anlatıma güç verme amacıyla, birtakım nesnelere, kavramlar arsında gördüğü yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birini anlatırken ötekini de anması eğilimidir. Her dilde, her insanın bol

bol kullandığı bu benzetmeler yaygınlaşırsa kalıplaşır, kişisel olmaktan çıkarak sözvarlığının öğeleri niteliğini kazanır. (AKSAN, 2003: C-3, 187)

- arı gibi** (O 231)
- ateş gibi** (HK 37, 82) (MT 79) (O 241)
- babasının oğlu** (MT 191)
- buz gibi soğumak** (BG 186)
- cehennem gibi** (BG 182)
- cin gibi** (O 220)
- çil yavrusu gibi dağılmak** (HOŞ 20) (MT 190)
- çocuk gibi** (O 25)
- dağ gibi** (O 221)
- devede kulak** (MT 32)
- el kadar** (HK 101):
- evliya gibi** (YK 40)
- fidan gibi** (BKOV 94)
- gözü gibi bakmak** (BKOV 61)
- gül gibi** (H.O.Ş 99)
- hızır gibi yetişmek** (O 67)
- ilah gibi** (MT 178)
- insan gibi** (BG 273)
- kaya gibi** (O 179)
- kum gibi** (MT 65) (O 221, 266, 348)
- maymun gibi** (MT 199)
- nar gibi** (O 87)
- ok gibi fırlamak** (HK 110) (O 93)
- ruh gibi** (MT 178)
- rüzgâr gibi** (H.O.Ş 67)
- sel gibi akmak** (MT 45) (O 316)
- süt dökmüş kedi gibi durmak** (GÇ 93)
- şimşek gibi** (O 225)
- taş gibi** (HK 79)

yağ gibi kaymak (GÇ 30)

yıldırım gibi (BKOV 105, 124) (O 225)

zehir gibi (MT 153)

2.1.1.4.Telmih

Söz arasında herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca ya da atasözüne işaret etmek, onu anımsatmaktır. (DİLÇİN, 2000: 461)

Bu deyimlerin önemi bir hikayeye dayanmasıdır. Yaşanan hikaye zamanla unutulmuş deyim zamanla farklı olarak kullanılmaya başlanmış olabilir. Önemli olan, deyimi kullanan kişinin hikayeyi biliyor olmasıdır. Bunun için birkaç deyim hikayesiyle örneklendirilmiştir.

başına talih kuşu konmak (HK 41)

Bir rivayete göre, vaktiyle İran'da hükümdarlar öldüğü zaman, bütün şehir halkı sarayın önündeki meydana toplanırmış. Sarayın balkonundan, adına devlet kuşu denilen bir kuş uçurulur, kimin başına konarsa, o adam ülkeye hükümdar olurmuş.

Gerçi tarihte, gerek İsa'dan önce İran'da yaşayan Medler ve Persler, gerek İsa'dan sonra yaşayan kavimler zamanında, böyle garip bir yolla hükümdar seçildiğini gösterir bir kayıt yoktur; üstelik böyle bir seçim yapılmış olması, mantığa da uygun düşmemektedir. Ama hak etmediği yerlere, şans eseri gelenler için, 'başına devlet kuşu kondu' denmesi, yukarıda sözü edilen masaldan gelmiş olsa, yerinde ve anlamlı bir sözdür.²

² http://www.edebiyatogretmeni.net/deyimlerin_oykusu.htm

çam devirmek (BG 100)

Zengin bir adamın, Göztepe Erenköy taraflarında, sekiz on dönüm bahçeli, büyük bir köşkü varmış. Adam bu bahçenin bir köşesine bir bina daha yaptırmaya karar vermiş. Eski binalar hep ahşap yapıldığı için, gereken keresteyi tomruk halinde getirtmiş ve inşaat yaptıracığı yere istif ettirmiş. Bu tomrukların içinde çam, gürgen, meşe ve ceviz ağaçları da bulunuyormuş. Sayfiye mevsimi olmadığı için Nişantaşı'ndaki konağında oturan zengin adam bir sabah, köşküne gitmiş ve köşkün saf bekçisine emir vermiş:

-Bir hızarıcı bul, bahçedeki ağaçların arasındaki çamları biçtir, tahta ve kalas yaptır demiş.

Saf uşak da efendisinin emri üzerine hızarıcıları bulmuş. Çam tomrukları yerine, köşkün bahçesinde ne kadar kıymetli çam ağacı varsa kestirip devirmiş. Bu akılsız uşağın adı, çam deviren uşak kalmış.³

pabucu dama atılmak (MT 66)

Osmanlı döneminde esnaf ve sanatkarların bağlı bulunduğu teşkilat, ticaretin yanında sosyal hayatı da düzene sokuyordu. Kusurlu malın, malzemedен çalmanın ve kalitesiz işin önüne geçmek için de ilginç bir önlem alınmıştı. Bir ayakkabı aldınız veya tamir ettirdiniz diyelim. Ama kusurlu çıktı. Böyle durumlarda heyet şikayeti ve sanatkarı dinliyor. Eğer şikayet eden gerçekten haklıysa, o ayakkabıların bedeli şikayetçiye ödeniyordu. Ayakkabılar da ibret-i alem olsun diye ayakkabıyı imal edenin çatısına atılıyordu. Gelen geçen de buna bakıp kimin iyi, kimin kötü ayakkabı tamir ettiğini biliyordu. Böylece pabuçları dama atılan ayakkabıcı maddi kazançtan da oluyor ve gerçekten pabucu dama atılmış oluyordu.⁴

³ http://www.edebiyatogretmeni.net/deyimlerin_oykusu.htm

⁴ <http://www.edebiyatturkiye.com/forum/index.php?topic=2390.0>

aklı kesmek (BG 337) (UMS 13)
ayakları suya ermek: (BG 227) (MT 56)
bel bağlamak (BG 92) (O 123, 127)
dolap çevirmek (UMS 11)
iş işten geçmek (BG 29, 210) (GÇ 32) (O 40, 147, 218)
kol gezmek (HK 137) (MT 122, 122)
tozdan dumandan ferman okunmamak (MT 35)

2.1.1.5.Kinaye

Bir sözcüğü ya da sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeyen ve engelleyici ipucu (kelimenin kendi anlamında kullanılmasının imkânsız olması) olmaksızın mecazlı anlamda kullanılması. Bu kullanışta sözün gerçek anlamı da kastedilmiş olabilir. Başka bir deyişle gerçeği mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatmaktır. Ancak, sözün gerçek anlamından bir sonuç çıksa da, asıl geçerli olan mecazlı anlamıdır. Deyimlerin çoğu mecazlı anlamlarıyla kullanıldığından kinayeli sözlerdir. (DİLÇİN, 2000: 416)

ağzı süt kokmak (HOŞ 75)
aslan kesilmek (HK 100)
başı dumanlı (YK 5)
bir damla (HOŞ 100)
çamur atmak (GÇ 53)
diline dolamak (MT 17) (UMS 15)
elden düşme (BG 279)
fıkır fıkır kaynamak (HK 8) (H.O.Ş 65, 118)
gözleri kan çanağına dönmek (BG 54) (BKOV 71)
iki paralık (O 24)
kafa kafaya vermek (GÇ 51)
mayası bozuk (BG 269)
nefes almak (BG 172) (MT 93) (YK 10)
ocak söndürmek (O 156)

pabuç eskitmek (BG 92)
rüyasına girmek (HOŞ 105)
saçını başını yolmak (MT 98)
taşı gediğine koymak (O 153)
uzak tutmak (BG 303)
üste çıkmak (UMS 13, 67)
yakasını bırakmamak (HOŞ 52) (MT 70, 129) (O 66)
zamana uymak (MT 191)

2.1.1.6.Mübalğa

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir. (DİLÇİN, 2000: 447)

Mübalğalar mantık dışı da olabilir. Deyimlerde buna sıkça rastlanır.

ağız kulaklarına varmak (MT 28, 183)
buz gibi soğumak (BG 186)
cini tepesine fırlamak (BG 284, 287)
dizlerinin bağı çözülmek (HOŞ 98)
gözden çıkarmak (BKOV 24) (MT 127)
içi burkulmak (O73, 339)
kalbi yerinden fırlamak (GÇ 50)
kana susamak (BG 209)
lafı uzatmak (BG 202)
ödü kopmak (HOŞ 20)
saygı beslemek (O 218)
şeytana külahı ters giydirmek (MT 41)
şeytana külahı ters giydirmek (MT 41)
yer yarılıp içine girmek (HK 45) (MT 203)

2.1.2. Biçimsel Yapı Bakımından Deyimler

Deyimleri biçimsel yapı olarak incelediğimizde kelime grubu ve cümle olarak yapılandıklarını görmekteyiz.

2.1.2.1. Cümle Biçimindeki Deyimler

Bu tür deyimler yargı bildirir. Cümle biçimindeki deyimler cümle türlerinin ana başlıklarına göre incelenmiştir.

2.1.2.1.1. Tam Cümle Biçimindeki Deyimler

Tam cümle biçimindeki deyimler basit, bileşik, sıralı ve bağlı cümle olarak değerlendirilmiştir.

2.1.2.1.1.1. Basit Cümle Biçimindeki Deyimler

Yapısındaki isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümle, basit cümledir.(KARAHAN, 1999: 61)

afiyet şeker olsun (MT 53)

ağzından yel alsın (MT 8)

Allah bilir (BKOV 118) (O 18) (MT 79) (UMS 11)

Allah versin (MT 52)

ayıkla pirincin taşını (BG 112)

başınız sağ olsun (HK 108)

bir düşüncedir aldı (MT 79)

burnundan kıl aldırılmaz (O 52)

dünya varmış (MT 115)

efendime söyleyeyim (MT 124)

elden ne gelir (YK 24)

elleri dert görmesin (HK 7)

eski amlar bardak oldu (BG 330)

feda olsun! (O 57)

geçmiş olsun (BG 26, 54) (GÇ 35) (HOŞ 61)

göreyim seni (GÇ 7, 7, 14, 46) (HK 48, 126) (YK 72)

gözün aydın (O 6, 268)

gözünü seveyim (HK 62)

günler torbaya girdi (BG 18)

haberiniz olsun (GÇ 10)

hacet yok (H.O.Ş 167)

haddine mi düşmüş (MT 10)

hangi rüzgar attı? (MT 57)

hayra alamet değil (MT 8)

hoş bulduk (YK 108)

hoş geldiniz (BG 102, 165, 256, 290, 290) (BKOV 37, 78, 90) (HK 15, 55, 89) (HOŞ 50) (O 5, 42, 111, 141, 153,205, 231, 241, 241, 254, 254, 268, 345) (UMS 9, 39, 39, 39, 91, 97) (YK 33, 33, 107)

hoşça kal (HK 98) (UMS 89, 108)

kim bilir (BG 14, 58, 81, 104, 131, 183, 252) (BKOV 38) (HK 13, 52) (HOŞ 15, 21, 26, 28, 49, 66, 77, 88, 91, 93, 93, 108, 133, 163, 171) (MT 56, 73, 100, 117, 117, 129, 131, 131, 138, 138, 141, 155, 168, 168, 198, 206)

kimin nesi? (HK 136) (H.O.Ş 62) (MT 199) (O 273)

ne çare (HK 111) (HOŞ 79) (MT 23)

ne çıkar (HOŞ 76, 155)

ne dersin (YK 78)

ne gezer (HOŞ 15, 15, 162)

ne mümkün (MT 22)

ne münasebet (HOŞ 153) (MT 107)

nur içinde yatsın (O 189)

olan olmuş (O 40, 58)

ruhu şad olsun! (O 186)

sağlıcakla kal (HK 69)

su götürmez (O 69, 236)

suyu mu çıktı (MT 105)
tezi yok (HK 99)
uğurlar olsun (MT 107)
umrunda değil (HK 112) (YK 104)
yağma yok (HK 115)
yarından tezi yok (O 319)
yaşın başın ne (HOŞ 101)
yolun açık olsun (HK 23, 24, 98, 99) (O 221)

2.1.2.1.1.2. Bileşik Cümle Biçimindeki Deyimler

Birleşik cümle, bir ana cümle ve cümlenin anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümle ile kurulur. Türkçede iki tip birleşik cümle vardır. Biri “şartlı birleşik cümle” ve “iç içe birleşik cümle” dir. (KARAHAN, 1999: 61)

Biz örnek azlığı nedeniyle incelememizi ana başlık altında yapmayı uygun gördük.

ne hâli varsa görsün (BKOV 22)
ne pahasına olursa olsun(BG 242) (MT 22)

2.1.2.1.1.3. Sıralı Cümle Biçimindeki Deyimler

Tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla meydana gelen cümleler topluluğudur.

Sıralı cümleler, iki veya daha fazla cümle ile kurulur. Cümleler, birbirinden virgül veya noktalı virgülle ayrılır. Cümlelerin her bir yapı ve anlam bakımından farklı niteliklere sahip olabilir. Aralarındaki anlamla ilişkisi, ortak cümle unsurları, ortak kip ve şahıs ekleri ile pekiştirilir. (KARAHAN, 1999: 66)

ayranı yok içmeye atla gider gezmeye (YK 93)

el ermez, göz görmez (MT 7)
eski hamam eski tas (MT 118)
yel üfürür, sel götürür (HK 92)
yer demir gök bakır (MT 68)

2.1.2.1.1.4. Bağlı Cümle Biçimindeki Deyimler

Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümleler topluluğudur. Bu cümleler “ki” veya diğer bağlama edatları ile kurulur. (KARAHAN, 1999: 64)

bir varmış bir yokmuş (YK 36)
ne var ne yok (BG 23)
ne olur ne olmaz (GÇ 42,91) (HK 12, 82, 94, 105, 122) (MT 59)
yeter de artar (HK 27) (YK 62)

Deyimler yüklem türüne göre isim ve fiil cümlesi olarak iki gruptur. Yüklem anlamına göre ise olumlu, olumsuz ve soru cümlesi olarak üç grup, yüklem yerine göre ise kurallı ve devrik olmak üzere iki grup olarak karşımıza çıkar.

2.1.2.1.1.5. Yüklemine Göre Deyimler

Yüklem türüne göre iki çeşit cümle yapısında deyim vardır.

2.1.2.1.1.5.1. İsim Cümlesi Olan Deyimler

Yüklemi ek fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. En çok kullanılan isim cümlesi, “var”, “yok” isimlerinin yüklem olduğu cümlelerdir. (KARAHAN, 1999: 64)

bir varmış bir yokmuş (YK 36)
dünya varmış (MT 115)

eski hamam eski tas (MT 118)
hacet yok (H.O.Ş 167)
hayra alamet değil (MT 8)
in cin yok (MT 140)
iş var (HK 143)
işten değil (HK 83, 136, 137) (MT 29) (UMS 66)
kimin nesi? (HK 136) (H.O.Ş 62) (MT 199) (O 273)
ne çare (HK 111) (HOŞ 79) (MT 23)
ne idüğü belirsiz (MT 131)
ne mümkün (MT 22)
ne münasebet (HOŞ 153) (MT 107)
ne var ne yok (BG 23)
tezi yok (HK 99)
umrunda değil (HK 112) (YK 104)
yağma yok (HK 115)
yarından tezi yok (O 319)
yaşın başın ne (HOŞ 101)
yer demir gök bakır (MT 68)

2.1.2.1.1.5.2. Fiil Cümlesi Olan Deyimler

Yüklemi çekimli bir fiil veya fiil grubu olan cümlelerdir. Her türlü hareket, iş, oluş, fiil cümleleri ile karşılanır. Bu sebeple fiil cümleleri, isim cümlelerine göre daha fazla kullanılır. (KARAHAN, 1999: 64)

afiyet şeker olsun (MT 53)
ağzından yel alsın (MT 8)
Allah bilir (BKOV 118) (O 18) (MT 79) (UMS 11)
Allah versin (MT 52)
ayıkla pirincin taşını (BG 112)
ayranı yok içmeye atla gider gezmeye (YK 93)
başınız sağ olsun (HK 108)

- bir düşüncedir aldı** (MT 79)
- bir varmış bir yokmuş** (YK 36)
- burnundan kıl aldırılmaz** (O 52)
- efendime söyleyeyim** (MT 124)
- el ermez, göz görmez** (MT 7)
- elden ne gelir** (YK 24)
- elleri dert görmesin** (HK 7)
- eski çamlar bardak oldu** (BG 330)
- feda olsun!** (O 57)
- geçmiş olsun** (BG 26, 54) (GÇ 35) (HOŞ 61)
- göreylim seni** (GÇ 7, 7, 14, 46) (HK 48, 126) (YK 72)
- gözünü seveyim** (HK 62)
- günler torbaya girdi** (BG 18)
- haberiniz olsun** (GÇ 10)
- haddine mi düşmüş** (MT 10)
- hangi rüzgar attı?** (MT 57)
- hoş bulduk** (YK 108)
- hoş geldiniz** (BG 102, 165, 256, 290, 290) (BKOV 37, 78, 90) (HK 15, 55, 89) (HOŞ 50) (O 5, 42, 111, 141, 153, 205, 231, 241, 241, 254, 254, 268, 345) (UMS 9, 39, 39, 39, 91, 97) (YK 33, 33, 107)
- hoşça kal** (HK 98) (UMS 89, 108)
- kim bilir** (BG 14, 58, 81, 104, 131, 183, 252) (BKOV 38) (HK 13, 52) (HOŞ 15, 21, 26, 28, 49, 66, 77, 88, 91, 93, 93, 108, 133, 163, 171) (MT 56, 73, 100, 117, 117, 129, 131, 131, 138, 138, 141, 155, 168, 168, 198, 206)
- ne çıkar** (HOŞ 76, 155)
- ne dersin** (YK 78)
- ne gezer** (HOŞ 15, 15, 162)
- ne hali varsa görsün** (BKOV 22)
- ne olur ne olmaz** (GÇ 42,91) (HK 12, 82, 94, 105, 122) (MT 59)
- ne olursa olsun** (BG 161, 170, 260, 324, 333, 339) (BKOV 108) (HK 41, 99, 100, 134) (MT 49, 72) (O 207, 242) (YK 59, 65, 113)
- ne pahasına olursa olsun** (BG 242) (MT 22)

nur içinde yatsın (O 189)
olan oldu (O 40)
olan olmuş (O 40, 58)
ruhu şad olsun! (O 186)
safa geldin (O 79)
sağ ol (GÇ 18) (HK 7, 69, 115, 143) (MT 135) (O 215, 242, 248) (YK 38, 39, 40, 41, 77, 82, 82, 103)
sağlıcakla kal (HK 69)
su götürmez (O 69, 236)
suyu mu çıktı (MT 105)
uğurlar olsun (MT 107)
yel üfürür, sel götürür (HK 92)
yeter de artar (HK 27) (YK 62)
yolun açık olsun (HK 23, 24, 98, 99) (O 221)

2.1.2.1.2. Eksiltili Cümle Biçimdeki Deyimler

Cümle kuramaya yüklem yeterli olabildiği için yüklemi olmayan cümledir.

âdet yerini bulsun diye (HOŞ 169) (O 64)
alı al moru mor (HOŞ 143)
alı alına moru moruna (MT 200)
alt alta üst üste (MT 114)
avazı çıktığı kadar (MT 34)
az kalsın (HOŞ 64, 130)
baştan ayağa (O 85)
bata çıka (BG 254) (YK 11)
bereket ki (MT 70)
bir çırpıda (BKOV 13)
bir koşuda (GÇ 72)
boş yere (HOŞ 27, 27, 34, 59, 88, 117, 128, 141) (UMS 28, 28)
boşu boşuna (O 18, 26, 238) (MT 156)

boydan boya (BG 44) (MT 70)
canla başla (UMS 37)
damdan düşer gibi (HK 94) (O 153)
damdan düşercesine (HOŞ 137)
durup dinlenmeden (MT 33)
durup dururken (HOŞ 17) (O 81, 81)
düşe kalka (BG 160) (BKOV 45)
evli evine köylü köyüne (HK 30)
göğsünü gere gere (HK 33)
gönlüne göre (MT 37)
gönül rızası ile (MT 72)
gözleri dolu dolu (HOŞ 128) (O 192, 203, 280) (UMS 18, 34)
gözleri yaşlı (YK 22, 24, 72)
gözü tok (HK 8)
gözün aydın (O 6, 268)
gözünün içine baka baka (O 319)
gün görmüş (HOŞ 171) (MT 93) (O 115, 323)
günü gününe (BG 200) (MT 16) (O 181)
ha bugün ha yarın (O 207)
haksız yere (UMS 53)
hatırı sayılır (GÇ 19) (O 308)
hin oğlu hin (MT 41)
içten içe (HK 76) (O 292)
iş olsun diye (GÇ 80, 88)
iyiden iyiye (HOŞ 133)
kaşla göz arasında (UMS 9)
kendi halinde (HOŞ 113)
kendi havasında (HOŞ 113)
kırk yılda bir (GÇ 61)
kulağı delik (HK 95)
kuş beyinli (MT 8, 159)
küt diye (HK 114)

- laf olsun diye**(BKOV 42) (O 64, 275)
- mayası bozuk** (BG 269)
- nasıl olsa** (BKOV 14, 52) (HK 41, 61)
- ne de olsa** (MT 7, 49, 164, 166, 191) (UMS 8, 10)
- neden sonra** (O 44, 120)
- nefes nefese** (BG 22, 258) (BKOV 31, 42, 55) (HOŞ 100) (O 346)
- neyin nesi** (BKOV 61) (HK 124) (O 16)
- olur olmaz** (BG 77) (HOŞ 73)
- öteden beri** (O 53, 321)
- özene bezene** (HOŞ 150) (MT 46, 96, 157, 190)
- parmak kadar** (BKOV 77) (MT 107) (UMS 20) (YK 39)
- pat diye** (O 154, 189)
- sabaha kadar** (H.O.Ş 11, 28) (O 87)
- sil baştan** (BG 243)
- söylemesi ayıp** (MT 145)
- sizlere ömür** (HOŞ 137)
- şöyle böyle** (O 29)
- taş çatlasa** (HK 137)
- tatsız tuzsuz** (MT 113)
- tepeden tırnağa** (BG 105, 155, 155, 205, 251) (BKOV 21) (HK 108) (HOŞ 32, 63, 82)
- tereyağından kıl çeker gibi** (HK 83)
- tok sözlü** (BG 74, 120, 218)
- tüy ürpertici** (HOŞ 63)
- uflaya puflaya** (HOŞ 57)
- uzun uzadıya** (BG 48) (HOŞ 56, 93, 109) (MT 164, 197)
- üstüme iyilik sağlık** (HOŞ 79)
- üzerine basa basa** (BKOV 96) (O 200)
- vebali boynuna** (O 131, 209)
- vur patlasın** (HK 136)
- yalın ayak başı kabak** (HOŞ 59)
- yarım ağızla** (O 196)

yere batasica (O 299)
yerli yerinde (BG 286, 286) (HOŞ 106, 168)
yerli yersiz (HK 97) (O 80)
yok pahasına (MT 145)
yol geçen hanı (MT 35)
yükte hafif pahada ağır (HOŞ 48)
yüreği yaralı (BKOV 119)
yüz karası (HK 116,116) (MT 188)
yüzü suyu hürmetine (MT 24)
zınc diye (MT 110)

2.1.2.1.3. Karşılıklı Konuşma Biçimindeki Deyimler

Karşılıklı konuşma birden çok ayrı cümleden oluşan yapıdaki deyimlerdir. Bu grubun örneği zaten az olduğu için tespit edilen deyimlerden bu gruba örnek bulunamamıştır.

2.1.2.2. Sözcük Grubu Biçimindeki Deyimler

Deyimleri yapısal bakımdan incelediğimizde eğer cümle şeklinde değilse kelime grubu olarak karşımıza çıkar.

2.1.2.2.1. İsim Tamlaması Biçimindeki Deyimler

Bir isim unsurunun, iyelik sistemi içinde bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. (KARAHAN, 1999: 13)

an meselesi (YK 101)
ayak takımı (MT 133)
babasının oğlu (MT 191)
barut fıçısı (O52)
baş üstüne (BG 99) (HK 115, 117) (O 132, 210, 262)

- can sıkıntısı** (HOŞ 25) (UMS 27, 27)
- can yoldaşı** (HOŞ 111) (MT 94) (O 128, 175)
- cehennem azabı** (HOŞ 69, 69, 96)
- çocuk oyuncuğu** (HOŞ 88)
- dağ başı** (BKOV 33, 33, 34, 43, 48, 54, 56, 112, 118, 122)
- dilinin ucunda** (O 104)
- dizinin dibi** (BG 132)
- dönüm noktası** (BG 22)
- ekmek parası** (HOŞ 171)
- el altında** (O 158, 331)
- el emeği** (BG129) (MT 188)
- el yordamıyla** (BG 25, 42, 52, 57, 57, 71, 126, 127, 195, 329) (GÇ 83) (HOŞ 67, 87, 138)
- Eyyüp sabrı** (HOŞ 150)
- işin başı** (BG 310) (HK 41, 126)
- köküne kibrit suyu** (BG 145)
- kör dövüşü** (BG 214)
- kuyruk acısı** (MT 6)
- mahalle karısı** (HOŞ 65)
- neyin nesi** (BKOV 61) (HK 124) (O 16)
- sabahın körü** (O 72)
- suyun başı** (MT 158)
- Tanrı'nın günü** (MT 31)
- tavşan uykusu** (HK 93)

2.1.2.2.2. İsim Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

Bir hareket ismi ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.
(KARAHAN, 1999: 24)

- baştan savma** (BG 22, 99, 161) (HOŞ 136)
- elden düşme** (BG 279)

tepeden inme (BG 243)

2.1.2.2.3. Sıfat Tamlaması Biçimindeki Deyimler

Bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur. (KARAHAN, 1999: 18)

bir avuç (O 184, 294)

bir bakıma (HK 137)

bir damla (HOŞ 100)

dört bir yan/ taraf (BG 289) (HOŞ 145) (MT 137) (O 35, 36, 86, 199, 206, 323)
(UMS 21, 125)

eksik etek (HK 108)

eski hamam eski tas (MT 118)

kör kadı (BG 298)

kuru kalabalık (MT 133)

ölü mevsim (MT 142)

sittin sene (MT 99)

şom ağız (O 119)

tatlı dil (BG 121, 166) (HOŞ 50) (MT 7) (O 297)

2.1.2.2.4.Sıfat Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

Bir sıfat fiil ile bu sıfat fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur. (KARAHAN, 1999: 18)

2.1.2.2.5.Zarf Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

Bir zarf fiil ile bu zarf fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur. (KARAHAN, 1999: 23)

âdet yerini bulsun diye (HOŞ 169) (O 64):

bata çıka (BG 254) (YK 11)
durup dinlenmeden (MT 33):
durup dururken (HOŞ 17) (O 81, 81)
düşe kalka (BG 160) (BKOV 45)
göğsünü gere gere (HK 33)
güle güle (GÇ 53) (HK 23, 23, 120) (MT 53) (UMS 32, 57, 121) (YK 11, 73)
iş olsun diye (GÇ 80, 88)
kendimi bildim bileli (H.O.Ş 29) (UMS 25, 51)
küt diye (HK 114)
laf olsun diye(BKOV 42) (O 64, 275)
özene bezene (HOŞ 150) (MT 46, 96, 157, 190)
pat diye (O 154, 189)
taş çatlasa (HK 137)
uflaya puflaya (HOŞ 57)
uzun uzadıya (BG 48) (HOŞ 56, 93, 109) (MT 164, 197)
üzerine basa basa (BKOV 96) (O 200)
zınk diye (MT 110)

2.1.2.2.6.Tekrar Grubu Biçimindeki Deyimler

Bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur. (KARAHAN, 1999: 26)

Aynı kelimenin tekrarıyla oluşmuş kelime grupları genel olarak deyim kabul edilmez. İstisnası da azdır.

Allah Allah (GÇ 76, 85) (MT 160)

Yakın anlamlı ve zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşmuş deyimler:

bata çıka (BG 254) (YK 11)
boylu poslu (HOŞ 146) (O 234)

canla başla (UMS 37)
dağ taş (HK 52)
dirlik düzen (O 249) (UMS 18)
düşe kalka (BG 160) (BKOV 45)
eğri büğrü (MT 30, 46, 177)
hâli vakti yerinde (GÇ 18,19) (MT 198)
şöyle böyle (O 29)
tatsız tuzsuz (MT 113)
tek tük (GÇ 24)
uflaya puflaya (HOŞ 57)

2.1.2.2.7. Edat Grubu Biçimindeki Deyimler

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubudur. (KARAHAN, 1999: 28)

Tespit edilen deyimlerde en çok “gibi” edatıyla kurulmuş deyimlere rastlanmıştır.

adam gibi (HK 108)
arı gibi (O 231)
ateş gibi (HK 37, 82) (MT 79) (O 241)
ayna gibi (HK 69)
bal gibi (O 57)
billur gibi (MT 172) (O 250)
cehennem gibi (BG 182)
cin gibi (O 220)
çocuk gibi (O 25)
dağ gibi (O 221)
damdan düşer gibi (HK 94) (O 153)
deli gibi (O 53, 213, 224, 234)
eskisi gibi (UMS 18)

evliya gibi (YK 40)
fidan gibi (BKOV 94)
gölge gibi (MT 110)
gül gibi (H.O.Ş 99)
ilah gibi (MT 178)
insan gibi (BG 273)
katır gibi (MT 30)
kaya gibi (O 179)
kazık gibi (HK 43)
kum gibi (MT 65) (O 221, 266, 348)
kurşun gibi (BG 61) (BKOV 17)
maymun gibi (MT 199)
nar gibi (O 87)
nur gibi (MT 145)
ruh gibi (MT 178)
rüzgâr gibi (H.O.Ş 67)
sicim gibi (BKOV 50) (O 52)
şimşek gibi (O 225)
taş bebek gibi (H.O.Ş 23, 46)
taş gibi (HK 79)
tereyağından kıl çeker gibi (HK 83)
topaç gibi (HK 73)
tüy gibi (MT 194)
yel gibi (O 194)
yıldırım gibi (BKOV 105, 124) (O 225)
zehir gibi (MT 153)

“kadar” edatıyla kurulmuş deyimler:

avazı çıktığı kadar (MT 34)
dünya kadar (MT 169) (O 261)
el kadar (HK 101)

göz açıp kapayana kadar (BG 270) (HK 126, 128) (O 6, 19, 51, 59, 224, 276, 346)
(UMS 22)

parmak kadar (BKOV 77) (MT 107) (UMS 20) (YK 39)

sabaha kadar (H.O.Ş 11, 28) (O 87)

“göre” edatıyla kurulmuş deyimler:

dişine göre (UMS 9)

gönlüne göre (MT 37)

göz göre göre (GÇ 77) (HK 99) (MT 124, 195)

“ile” edatıyla kurulmuş deyimler:

can havli ile (HOŞ 47) (MT 59)

el yordamıyla (BG 25, 42, 52, 57, 57, 71, 126, 127, 195, 329) (GÇ 83) (HOŞ 67, 87, 138)

gönül rızası ile (MT 72)

yan gözle (HOŞ 16)

yarım ağızla (O 196)

Edat grubuyla kalıplaşmış mastarlı deyimlerimizde bulunmaktadır.

adı gibi bilmek (O 21, 228)

bıçak gibi kesmek (GÇ 55)

bildiği gibi yapmak (BKOV 24)

buz gibi soğumak (BG 186)

can kulağı ile dinlemek (BG 83) (O 311)

çil yavrusu gibi dağılmak (HOŞ 20) (MT 190)

gözleri fal taşı gibi açılmak (BKOV 47) (GÇ 49) (O 138)

gözü gibi bakmak (BKOV 61)

hızır gibi yetişmek (O 67)

kendi ayağı ile gelmek (MT 13)

ok gibi fırlamak (HK 110) (O 93)

sel gibi akmak (MT 45) (O 316)

süt dökmüş kedi gibi durmak (GÇ 93)

yağ gibi kaymak (GÇ 30)

2.1.2.2.8.Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. (KARAHAN, 1999: 28)

ha bugün ha yarın (O 207)

2.1.2.2.9. İsnat Grubu Biçimindeki Deyimler

Biri diğerine isnat edilen iki isim unsuru “isnat grubu” nu meydana getirir. (KARAHAN, 1999: 40)

başı dumanlı (YK 5)

başı kalabalık (HK 114)

başına buyruk (HK 115) (O 117)

çenesi kuvvetli (MT 77)

gözleri yaşlı (YK 22, 24, 72)

gözü tok (HK 8)

hâli vakti yerinde (GÇ 18,19) (MT 198)

hatırı sayılır (GÇ 19) (O 308)

kafa dengi (BG 222)

kanı bozuk (BG 271)

kulağı delik (HK 95)

mayası bozuk (BG 269)

yüreği yaralı (BKOV 119)

2.1.2.2.10. Kurallı Birleşik Fiil Biçimindeki Deyimler

Bir hareketi karşılamak üzere bir arada bulunan kelimeler topluluğudur. (KARAHAN, 1999: 36)

Tespit edilen deyimler anlamca kaynaşmış birleşik fiillerdir. Birleşik fiiller isim ve fiil unsurundan oluşur. Unsurlardan biri ya da hepsi kendi sözlük anlamı dışında kullanılır.

acı çekmek (BG 286) (BKOV 16, 40) (O 26) (YK 31)

baş kaldırmak (MT 66) (O 21, 54)

can vermek (HOŞ 12) (MT 31) (O 343) (UMS 51)

çene çalmak (HOŞ 62)

davet etmek (O 40, 302, 306)

emek vermek (BG342) (O 8)

fikir almak (HOŞ 102)

göz atmak (BG 14, 17, 18, 19, 102, 120, 204, 207, 224, 288) (GÇ 66) (HK 42, 60, 75, 81) (HOŞ 84) (MT 165) (YK 33)

halt etmek (HK 45, 62) (MT 81)

ısrar etmek (BG 56) (MT 166) (YK 94)

içi geçmek (O 46, 340)

kabuk tutmak (BG 303)

laf etmek (HK 33, 50) (YK 88)

meydan okumak (BG 108, 160, 297) (O 7)

nefes tüketmek (BG 224)

ortak olmak (BKOV 100) (UMS 24)

örnek olmak (GÇ 18, 19) (HK 118)

para yemek (MT 90) (YK 86)

ramak kalmak (HOŞ 113)

saf tutmak (O 191)

şaka yapmak (BG 261) (HK 52) (MT 173)

tadı kaçmak (BG 118)

umut vermek (O 95)

üstüne atmak (HOŞ 22)

veda etmek (BG 328) (O 170)

yas tutmak (HOŞ 15, 134)

zevk duymak (MT 5)

2.2. Atasözü Yapıları

Bu bölümde atasözü yapıları üzerinde duracağız. Atasözü yapılarını da deyim yapıları gibi ‘anlamsal yapı’ ve ‘biçimsel yapı’ olarak değerlendireceğiz.

2.2.1. Anlamsal Yapı Bakımından Atasözleri

Anlam bakımından atasözlerine baktığımızda, atasözleri de deyimler gibi, oluşturulurken farklı anlam yollarının etkisi olmuştur. Bunları şu şekilde inceleyebiliriz.

2.2.1.1. Eğretileme

Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anma. (DİLÇİN; 2000: 412)

Çam sakızı çoban armağanı (HK 118)

2.2.1.2. Tezat

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir. (DİLÇİN; 2000: 449)

Boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz(HK 93)

Böyle gelmiş böyle gider (MT 121)

Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var (BG 137)

2.2.1.3. Benzetme

Benzetme (Osm. Teşbih), insanoğlunun anlatıma güç verme amacıyla, birtakım nesnelere, kavramlar arasında gördüğü yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birini anlatırken ötekini de anması eğilimidir. Her dilde, her insanın bol

bol kullandığı bu benzetmeler yaygınlaşırsa kalıplaşır, kişisel olmaktan çıkarak sözvarlığının öğeleri niteliğini kazanır. (AKSAN, 2003: C-3, 187)

Demir tavında dövülür (HOŞ 79)

Lokma (bile) çiğnenmeden yutulmaz (BG 198)

Suç samur kürk olsa kimse üstüne almaz (BG 167)

2.2.1.4. Hüsnü Talil

Herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini, hayali ve güzel bir nedene bağlamaktır. Ancak bu nedenin kesin bir yargıya dayanması gerekir. (AKSAN, 2003: C-3, 187)

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler (BG 179)

2.2.1.5. Kinaye

Bir sözcüğü ya da sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmekten ve engelleyici ipucu (kelimenin kendi anlamında kullanılmasının imkânsız olması) olmaksızın mecazlı anlamda kullanılması. Bu kullanışta sözün gerçek anlamı da kastedilmiş olabilir. Başka bir deyişle gerçeği mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatmaktır. Ancak, sözün gerçek anlamından bir sonuç çıksa da, asıl geçerli olan mecazlı anlamıdır. Deyimlerin çoğu mecazlı anlamlarıyla kullanıldığından kinayeli sözlerdir. (DİLÇİN, 2000: 416)

Yiğidin malı meydandadır (O 273)

Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit (HOŞ 90)

İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur (MT 11)

Huy canın altındadır (O 103)

Hiç yoktan iyidir (BG 63)

Evli evine, köylü köyüne (HK 30)

2.2.1.6. Mecazı-ı Mürsel

Bir sözü, gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmekten kullanma.
(DİLÇİN, 2000: 416)

Aç ayı oynamaz (HK 17)

Demir tavında dövülür (HOŞ 79)

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler (BG 179)

Lokma (bile) çiğnenmeden yutulmaz (BG 198)

2.2.2. Biçimsel Yapı Bakımından Atasözleri

Atasözlerini biçimsel yapı olarak incelediğimizde cümle olarak yapılandıklarını görmekteyiz. Gerekli açıklamalar deyimler bölümünde verildiği için bu kısımda ayrıca açıklamaya gerek duyulmamıştır.⁵

2.2.2.1.Cümle Biçimindeki Atasözleri

2.2.2.1.1. Tam Cümle Biçimindeki Atasözleri

2.2.2.1.1.1.Basit Cümle Biçimindeki Atasözleri

Aç ayı oynamaz (HK 17)

Allah'tan umut kesilmez (BKOV 41)

Demir tavında dövülür (HOŞ 79)

Elçiye zeval olmaz (O 76, 234)

Hak yerini bulur (MT 112)

Hiç yoktan iyidir (BG 63)

Huy canın altındadır (O 103)

Yiğidin malı meydandadır (O 273)

---

⁵ Bk. 462-471

Yolcu yolunda gerek (HK 95) (O 80, 162)

2.2.2.1.1.2. Bileşik Cümle Biçimindeki Atasözleri

Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz (O 50)

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler (BG 179)

Lokma (bile) çiğnenmeden yutulmaz (BG 198)

Suç samur kürk olsa kimse üstüne almaz (BG 167)

2.2.2.1.1.3. Sıralı Cümle Biçimindeki Atasözleri

Boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz(HK 93)

Böyle gelmiş böyle gider (MT 121)

Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var (BG 137)

Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit (HOŞ 90)

2.2.1.1.4. Bağlı Cümle Biçimindeki Atasözleri

İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur (MT 11)

2.2.1.1.5. Yüklemine Göre Atasözleri

2.2.1.1.5.1. İsim Cümlesi Olan Atasözleri

Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var (BG 137)

Hiç yoktan iyidir (BG 63)

Huy canın altındadır (O 103)

İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur (MT 11)

Yiğidin malı meydandadır (O 273)

2.2.1.1.5.2. Fiil Cümlesi Olan Atasözleri

Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz (O 50)

Allah'tan umut kesilmez (BKOV 41)

Boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz(HK 93)

Böyle gelmiş böyle gider (MT 121)

Demir tavında dövülür (HOŞ 79)

Elçiye zeval olmaz (O 76, 234)

Hak yerini bulur (MT 112)

Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit (HOŞ 90)

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler (BG 179)

Lokma (bile) çiğnenmeden yutulmaz (BG 198)

Sayıllı gün tez geçer (O 152)

Suç samur kürk olsa kimse üstüne almaz (BG 167)

Yolcu yolunda gerek (HK 95) (O 80, 162)

2.2.2.1.2. Eksiltili Cümle Biçimdeki Atasözleri

Çam sakızı çoban armağanı (HK 118)

Evli evine, köylü köyüne (HK 30)

Gün bugün (BKOV 16)

Ölüm hak miras helal (O 349)

2.2.2.1.3. Karşılıklı Konuşma Biçimindeki Atasözleri

Var olan atasözlerinden bu gruba uygun olan çok az örnek vardır. Tespit edilenlerden bu gruba uygun örnek bulunamamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TESPİT EDİLEN DEYİM VE ATASÖZLERİ ÜZERİNDE BAZI İNCELEMELER

Çalışmamıza Millî Eğitim Bakanlığının İlköğretim okulları için hazırlayıp tavsiye ettiği 100 Temel Eser içerisinde yer alan yerli romanlarda geçen atasözü ve deyimlerin oluşturduğunu belirtmiştik. Bakanlık yayımlamış olduğu genelgede 100 temel Eserin Türkçe öğretmenleri rehberliğinde ders konularıyla ilişkilendirilerek okutulmasını istemiştir.

Söz konusu eserler Türkçe öğretmen kılavuz kitaplarında her tema başında öğrencilere tavsiye edilmesi için listelenmiştir. Bizim çalışmamıza kaynaklık eden eserlerin tavsiye şekli şöyledir;

6.Sınıf, Okuma Kültürü Teması, Bir Küçük Osmancık Vardı

Sevgi Teması, Osmancık

Doğa ve Evren Teması, Hep O Şarkı, Bitmeyen Gece

7.Sınıf, Doğa ve Evren Teması, Uç Minik Serçem, Göl Çocukları

Toplum Hayatı Teması, Halime Kaptan

8.Sınıf, Toplum Hayatı Teması, Hep O Şarkı, Osmancık

Kişisel Gelişim Teması, Bitmeyen Gece, Yankılı Kayalar

Burada dikkati çeken nokta, 100 temel eser listesinin 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar için hazırlanmasına karşın, tavsiye edilmek üzere liste verme uygulamasının 5. Sınıf Türkçe kitaplarında yapılmamasıdır. Aynı zamanda bazı eserlerin yinelenmesine karşın, çalışmamızda yer alan “Miskinler Tekkesi” isimli roman bu listelerde yer almamaktadır. Ayrıca yeni müfredata göre yazı türlerinin verilmesi öğrencilere seviyelerine göre olacağı Türkçe öğretimi programında belirtilmiştir. Roman türü ise

sadece 8. sınıf konusudur. Fakat roman türü eserler 6 ve 7. sınıflarda da tavsiye edilmiştir.

Değnilmesi gereken bir önemli mesele de Necati Cumalı' ya ait "Uç Minik Serçem" isimli eserin Milli Eğitim Bakanlığının yayınlamış olduğu 100 Temel Eser listesinde ve Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarında "Üç Minik Serçem" şeklinde yanlış yazılmıştır.

Tespit edilen deyimlerin anlam özelliklerine bakılırsa; aynı anlama gelen fakat farklı kelimelerle ya da kelimelerin farklı kullanılışlarıyla ifade edilen deyimlerin de var olduğunu ve kullanıldığını söylenebilir. Ağlamak anlamında, "gözleri yaşlı, gözyaşı dökmek, yaş dökmek" deyimlerinde kelimeler aynı fakat kullanılışı farklıdır. Buna karşın ölmek anlamına gelen, "bir hâl olmak, can vermek, canı çıkmak, dünyaya gözlerini kapamak, göç etmek, göçüp gitmek, gözünü yummak, Hakk'ın rahmetine kavuşmak, kurban olmak, rahmetlik olmak, ruhunu teslim etmek, sıfırı tüketmek, son nefesini vermek, sonu gelmek, şehit düşmek" deyimleriyle on beş farklı deyimle aynı anlam verilmektedir. Bu da dilimizin anlam bakımından ve kelime ifadesi bakımından ne kadar zengin olduğunun kanıtıdır. Aynı şekilde üzölmek anlamı, "canı acımak, gönlü kırılmak, hüsrana uğramak, içi burkulmak, içi erimek, içi sızlamak, içi yanmak, içini yemek, kendi kendini yemek, kendini yemek, saçını başını yolmak, sarsıntı geçirmek, yas tutmak, yüreği ezilmek, yüreği sızlamak, yüreğine ateş düşmek, azap duymak" deyimleriyle on yedi farklı şekilde ifade edilmiştir.

Eş ve yakın anlamlı olabildiği gibi zıt anlamlı deyimlerde karşımıza çıkmıştır. "elde etmek, ele geçirmek" eş anlamlı deyimlere karşılık, "elden çıkarmak, elden gitmek" deyimleri; "kafa tutmak, karşı koymak " deyimlerine karşılık , "boyun eğmek" deyimi; "sinirleri gerilmek" deyimine karşılık "sinirleri gevşemek" deyimi karşıt anlam vermektedir.

Deyimlerin anlamlarına bakıldığında bir deyimden birden fazla, hatta aynı deyimle birbirine karşıt anlam ifade edebileceğini de görölmektedir. "yer vermek" deyimi 8 ayrı anlamda (1-Önemli saymak, saygı göstermek, 2-Bir olaya yol açmak,

imkân tanımak, 3-Önemli bir görev vermek, 4-Kendi yerini bir başkasına bırakmak, 5-Kullanmak, 6-Söz etmek, değinmek, 7-Ağırlık vermek, 8-Konu edinmek); “idare etmek” deyimini 6 ayrı anlamda (1-Yönetmek, çekip çevirmek, 2-Tutumlu kullanmak, 3-Yetmek, yetişmek, 4-Alışverişte yeterli olmak, kurtarmak, 5-Göz yummak, hoş görmek, 6-Örtbas etmek) ; “zapt etmek” deyimini 6 ayrı anlamda (1-Zorla almak, 2-Tutmak, 3-Bir şeyi güç kullanarak önlemek, 4-Yazıya geçirmek, 5-Hatırında tutmak, 6-Anlamak, kavramak, bütünüyle öğrenmek) kullanılmıştır. Örneğin “deliye dönmek” deyiminin anlamlarına bakılırsa; 1-Çok sevinmek, 2-Çok üzülme, 3-Çok kızmak, birbirinin tam karşısı duyguları ifade edebildiğini görülmektedir.

Deyimlerde kelimelerin yerine eş anlamlıları kullanılamaz. Fakat eş anlamlı kelimelerin ayrı ayrı bir deyim ifade ettiğini de görebiliriz. Örneğin; “umut kesmek” deyimini ile “ümit kesmek” deyimini; “umut” ile “ümit” kelimeleri eş anlamlı olmasına rağmen ayrı ayrı deyimlerdir. Aynı şekilde “kafa kafaya vermek” deyimini ile “baş başa vermek” deyimlerinde “baş” ile “kafa“ kelimeleri eş anlamlı kelimeler olmasına rağmen ikisi de deyimdir. Aynı zamanda farklı kelimelerle aynı anlamda deyimlerin olduğu da görülmektedir. “aklının kıyısından geçmemek, aklının köşesinden geçmemek, aklının ucundan geçmemek “ deyimlerinde “kıyı, köşe ve uç“ kelimeleri anlamdaş olmamalarına rağmen bu deyimde aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

Deyimler yapılarına göre incelendiğinde, kimi sözcüklerin ad durum ekleri ile kişi şahıs ekleri, kişi adlı ekleri, yapım ve olumsuzluk eki aldıklarını görülmektedir. En çok da eylem çekimlerinde ve deyimlerin ad, belirteç, sıfat, ünlem görevi üstlendikleri durumlarda bu olasılık kendini göstermektedir.

“Aynanın önündeki portakal sandığından uydurma masanın üstünde, suyunda Celal’in sakal artıkları, yüzüşen tıraş tasını, köpükleri sönmüş fırça ile öteki temizlik araçlarını yüklenip kenefin yolunu tuttum.” (BG 17)

“O’nun bağına basacak, dakikalarca koklayacak, sonra aynı hızla köşkün yolunu tutacaktık.” (BKOV 38)

“Bunun üzerine birtakım acayip sokaklarından geçerek Zeyrek yolunu tutmuştuk.” (HOŞ 89)

Cümlelerine bakılırsa “yolunu tutmak” deyiminde tutmak fiili; “tuttum, tutacaktık, tutmuştuk” şeklinde farklı şahıs ve zaman eklerini almıştır.

“Gözün arkada kalmasın...” (HK 24)

“Boyumuza bir beğ seçeceksiniz ki, gözüm arkada kalmasın, sinimde rahat yatayım.” (O 103)

“Kutluluk, gözü arkada gitmemektedir, oğul.” (O 123)

Cümlelerinde ise “göz” kelimesinin; “gözüm, gözün, gözü” şeklinde farklı iyelik eklerini aldığı görülmektedir.

Deyimlerin cümle içerisinde ad, belirteç sıfat, ünlem görevi yüklenebileceklerini de söylenmişti.

“ Kalsan, yengem bize eziyet etmeye devam edecekti.” (YK 95) (ad)

“Ama nişan alacak kimse görünmüyordu ki...” (HK 44) (sıfat)

“...Rüknettin Molla beni görünce âdeta tanıyamamış, gözleri yuvalarından fırlayacakmışçasına açılmış, yanına yeni gelin geldi sanmıştı.” (H.O.Ş 81) (belirteç)

“Bir sakarlık et de göreyim seni! “(HK 48) (ünlem)

“İzmir’e dönmeden evvel ona bu yalığı uzaktan olsun, göstermek için başımın etini yiyordu.” (MT 89) (eylem)

Bazı deyimlerin sadece olumlusu (gülmekten katılmak gibi), bazılarının da sadece olumsuz (neye uğradığını bilememek) bulunmaktadır. Bazı deyimler hem olumlu hem olumsuz kullanılabilirken (aklına gelmek- aklına gelmemek), bazı deyimlerin olumlusu ile olumsuz farklı anlamlar da ifade edebilmektedir. Örneğin; “adım atmak” deyimini, “bir işe ilk kez girişmek” anlamındayken; “adım atmamak” deyimini, kesinlikle gitmemek anlamındadır.

Bazı cümlelerde deyimlerin deyimlerle ya da farklı söz gruplarıyla iç içe kullanıldığı görülmektedir.

“Ağzımı dilimi bağlamışlardı.” (YK 117) (ağzını bağlamak, dilini bağlamak)

“Fransız saraylarını göz kamaştırıcı ihtişamı karşısında, köylüleri açlıktan kırılırken zevk ve rahatları için bu kadar emek ve para harcayan krallara kızıp...
“(BG 143) (emek harcamak-para harcamak)

Bir cümlede birden fazla deyim kullanıldığı da görülmektedir.

“Ancak utanılacak ya da önemli birisi ziyarete gelince, mobilyaları toz ve hor kullanmadan koruyan örtüler aceleyle toparlanıp bir tarafa tepilir, vitrinlerde boy göstermekten ne işe yaradıklarını kendileri de unutan gümüşler ve kristaller ortaya çıkardı.”(s.172)(boy göstermek, işe yaramak, ortaya çıkmak)

Deyimler anlamsal yapıda değerlendirilirse deyim aktarması ve ad aktarması yoluyla yapılan deyimlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Deyimler yapısına göre değerlendirilirse, sözcük grubu içine alınan kurallı birleşik fiil yapısındaki deyimlerin oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Karşılıklı konuşma şeklindeki deyimlere ise hiç rastlanmamıştır.

Bazı deyimler kalıp olarak eksilteli cümle şeklindedir (avazı çıktığı kadar) fakat bir fiile sahip olan deyimlerin de cümle içinde geçerken fiilinin düştüğü görülür.

“... karısının kaş göz işaretleriyle talimli maymun gibi, yemek yerken köylü ona, bunu nasıl yapacaktır?“(MT 199)

Cümlesinde “kaş göz işareti yapmak” deyimini “kaş göz işareti” olarak geçmiş, “yapmak” fiili düşmüştür.

Baş vurulan kaynaklarda yer almayan fakat deyim olduğunu düşündüğümüz bazı sözler de tespit edilmiştir. ⁶

benden sonra tufan (BG 341)

ben işimi hakkedeyim de benden sonra ne olursa olsun anlamındadır.

...koşulları bahane ederek, günümüzü kurtarma çabası içinde debelenirken; ‘benden sonra tufan!’ demeyi ne çabuk benimsedik! (BG 341)

boyundan büyük işe kalkışmak (GÇ 75)

altından kalkamayacağı, gücünü aşacak iş yapmak.

Gerçi boylarından büyük bir işe girişmişlerdi ama, belki de haklıydılar. (GÇ 75)

dile benden ne dilersem (O35) (UMS 26)

bir isteğin gerçekleşmesi ya da birinin istediği bir şeyi gerçekleştirmesine karşılık karşıdakine ödül vermek için söylenen söz.

...’Dile benden ne dilersem’ demiş. (O35)

Öyle ki biri çıkıp da ‘Dile benden ne dilersem, her ne dilersem bağışlanacak,’ diyecek olsa, diyebilecek hiçbir eksik gelmezdi aklına... (UMS 26)

gönül rızası almak (O52)

birinin onayını almak.

... onun gönül rızasına alabilmek için neler yapması gerektiğini bir türlü bilememektedir. (O 56)

rahatsız etmek (BG 189)

huzurunu bozmak.

Titizlikle izlenen kurallar, kabinleri temiz ve düzenli tutmak, gece yarısından sonra şamata çıkarıp uyumak isteyenleri rahatsız etmemektir. (BG 189)

---

⁶ AKSOY, Ömer Asım (1998). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II* (7. Baskı). İstanbul: İnkılâp Yay. <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>

saçından soğuk sular dökülmek (HK 30)

üzüntülü veya kötü bir olay karşısında birdenbire büyük bir sıkıntı duymak.
‘Gece yarılarında seni mi arayacağım sokaklarda kadın başımlan!..’ diye anası karşısına dikildi mi, sarı saçlarından soğuk sular dökülürdü sanki. (HK 30)

ses kopmak (O 127)

aniden yüksek ses duyulması.

Ve, birden bire, oradan bir ses kopuverdi. (O 127)

ucundan yapışmak (BG 80)

bir şeyle meşgul olmak, katkı sağlamak, yardımcı olmak.

Arkadaşlarım bu yıl fakülteyi bitirip her birisi bir işin ucundan yapışmıştı. (BG 80)

üstüne eğilmek (UMS 82)

ilgilenmek.

‘Hadi! Hadi! Ha gayret!’ diye eğiliyordu üstüne. (UMS 82)

üzerine basa basa (BKOV 96) (O 200):

1) bir kelimeyi belirgin şekilde söylemek.

2) bir meseleyi karşısındakine önemini belli etmek için tekrarlayarak anlatmak.

Gül Dede, kelimeleri üzerine basa basa... (BKOV 96)

Ak Temur, buna, ‘beğ’lerin üzerine basa basa karşılık verdi. (O 200)

Yapılan çalışmada tespit edilen atasözleri için bir değerlendirmede bulunulursa, atasözlerinin genelde kalıbının bozulduğunu görülür. Bu da atasözlerinde bölge ve ağızların etkisi olduğunu açık şekilde gösterir. Örneğin; “Boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz” şeklindeki atasözü, “Aza koysam almıyor, çoğa koysam dolmuyordu.” şeklinde kullanılmıştır. Bir başka örnek de, “Suç samur kürk olsa kimse üstüne almaz” atasözü, “Evlât, hani bizim dilde ‘suç samur kürk olmuş da kimse giymek istememiş’ derler.” cümlesinde” suç samur kürk olmuş da kimse giymek istememiş” şeklinde kullanılmıştır. Bu şekildeki kullanım yine de sözün tam anlamını vermektedir. Oysa bazı farklı kullanımlar atasözünün anlamını

ve mantığını da değiştirmektedir. “Zeyrek yokuşunun başında kupadan önce kendisi indi ve bana, ‘gelinim sana söylüyorum, kızım sen dinle’ kabilinden arabacı başının işiteceği bir sesle dedi ki...” cümlesinde “Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit.” atasözü “kızım” ve “gelinim” kelimeleri yer değiştirilerek “gelinim sana söylüyorum, kızım sen dinle “ şeklinde kullanıldığı gibi.

Kullanım sayısının azlığı ve örneğinin bulunmaması nedeniyle anlamdaş ve zıt anlamlı atasözlerine örnek verememekteyiz. Yapısı bakımından ele alırsak 19’u tam cümle, 4’ü eksilteli cümle yapısındadır. Yüklemine göre ise 18’i fiil cümlesi, 5’ i isim cümlesidir.

Baş vurulan kaynaklarda yer almayan fakat atasözü olduğunu düşündüğümüz bazı sözler de tespit edilmiştir. ⁷

Aç değil, açıkta değil (HK 106)

Parasız olmamak, başkasına muhtaç kalmamak.

Çok şükür aç değilim, açık değilim; ama altınlarım olduğunu şimdi senden öğrendim. (HK 106)

Bal küpünden bal çıkar (O 75)

İnsanlar soyuna çeker. Ailesi nasılsa kendisi de onlar gibidir.

Soyludur o...bal küpünden bal çıkar. (O 75)

Beyazıt’ta dilenip Sultanahmet’te sadaka vermek (MT 72)

Kendi ihtiyacı için başkasından gelir sağlayıp, sahip olduklarını da ihtiyacı yokmuş gibi başkasına dağıtmak.

Hatta dilencilerin kendilerinin bile daha düşkün meslektaşlara para verdikleri muhakkaktır; yani ‘Beyazıt’ta dilenip Sultanahmet’te sadaka vermek’ sözü mecazdan ibaret değildir. (MT 72)

⁷ AKSOY, Ömer Asım (1998). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II* (7. Baskı). İstanbul: İnkılâp Yay. <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>

Dünyanın bin bir türlü hâli var (YK 69)

İnsanın başına her türlü musibet gelebilir. Olmaz diye bir şey yoktur.

Dünyanın bin bir türlü hâli var. (YK 69)

Düşene bir tekme daha atmak (O 70)

Bir insan yardıma muhtaç kaldığında en yakınları bile yardımda bulunmayabilir.

Düşene bir tekme de onlardan geliyordu. (O 70)

El atar, ev atmaz (YK 69)

İnsanın ev sahibi olması önemlidir. Başkasının yanında ömür boyu yaşanamaz.

El atar ev atmaz, derler. (YK 69)

Eski camide dilenip, yeni camide sadaka vermek (YK 93)

Kendi ihtiyacı için başkasından gelir sağlayıp, sahip olduklarını da ihtiyacı yokmuş gibi başkasına dağıtmak.

Eski camide dilenir, yeni camide sadaka verir. (YK 93)

Gönül gönüle karşıdır (O 281)

Sevgi karşılıklıdır.

Gönül gönüle karşı olduğu bellidir, Osman beğ, Tekfür Dukas'a dünür salmak gerekir. (O 281)

Hem yiyeceksin, hem peygamber olacaksın (MT 72)

İnsanlar hem ahlak dışı davranışlarda bulunup hem de dürüst olduğunu söyleyemez.

Hem yiyeceksin, hem peygamber olacaksın (MT 72)

Her babayiğidin harcı değildir (YK 64)

Bir işi yapabilmek için onunla ilgili kriterlere sahip olmak gerekir.

Her babayiğidin harcı değildir bu! (YK 64)

Mum edip şamdana dikmek (MT 126)

Kişiyi kötü davranışlarından uzaklaştırıp, bu davranışları bir daha yapmamasını sağlamak.

Yeni belediyenin şimdi mum edip şamdana diktiği dilenciler arasında bu ıskatçılarını da unutmamak lazımdır. (MT 126)

Öğrenmenin yaşı yoktur (BG 277)

Kişi istedikten sonra her şeyi öğrenebilir. Bunun yaşla bir ilgisi yoktur.

Öğrenmenin yaşı yoktur derler. (BG 277)

Sirke ile sinek avlamak (MT 181)

Bir şeyi elde etmek için uğraştırıcı yolu seçmek anlamındadır.

Sirke ile sinek avlamak istiyor biçâre. (MT 181)

Tatlı aşı acı karıştırmak (MT 112)

İşleri yolunda giderken işlerini bozmak.

Nemelazım, tatlı aşım acı karıştırıyım. (MT 112)

Yumurta kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş (MT 79)

Kişi kendisini dünyaya getiren ailesini beğenmediğini gösteren bir davranışta veya sözde bulunduğu söylenen söz.

‘Yumurta kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş!’ diye bağırdım. (MT 79)

Tablo 3. 1. Romanlarda tespit edilen atasözü ve deyimlerin istatistiksel incelemesi.

ROMAN	SAYFA SAYISI	ATA-SÖZÜ SAYISI	DEYİM SAYISI	FARKLI DEYİM SAYISI	TEKRARLANAN DEYİM SAYISI	SAYFA BAŞI DEYİM SIKLIĞI	EN ÇOK TEKRARLANAN DEYİM
BİTMEYEN GECE	350	5	1328	613	715	3,79	fark etmek (37)
BİR KÜÇÜK OSMANCIK VARDI	125	2	391	252	139	3,12	dağ başı (10)
GÖL ÇOCUKLARI	100	0	263	183	80	2,63	karşılık vermek(9)
HALİME KAPTAN	140	5	641	400	241	4,57	dümeni kırmak (11)
HEP O ŞARKI	175	2	888	492	396	5,07	kim bilir (15)
MİSKİNLER TEKKESİ	200	3	926	664	262	4,63	kim bilir (6)
OSMANCIK	353	9	1147	622	525	3,27	haber salmak (19)
UÇ MİNİK SERÇEM	125	0	282	184	98	2,25	karşılık vermek (8)
YANKILI KAYALAR	125	0	241	170	71	1,92	aklına gelmek, gözleri yaşarmak, sağ ol (8)
TOPLAM	1693	26	6107	3580	2527	3,6	

Not: Sayfa başı deyim sıklığı belirlenirken kitapların yazı puntosu ve sayfalardaki kelime sayısı göz önünde bulundurulmamıştır.

SONUÇ

Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için 100 Temel Eserî hazırlayıp tavsiye etmesinin amaçlarından biri de dilimizin inceliklerini öğretmektir. Deyimler ve atasözleri de dilimizin temel zenginliklerindedir. Bu sebeple yazarlar eserlerinde deyimlere ve atasözlerine yer vermelidir.

İncelenen eserlerin toplamında 6107 deyim, 2190 da farklı deyim bulunmaktadır. Bu demektir ki toplamda 2527 deyim her eserin kendi içinde , 3916 deyim de dokuz eser içerisinde tekrarlanmıştır. Bu eserlerdeki toplam deyim kullanımı şu şekildedir; Bitmeyen Gece, 1328; Bir Küçük Osmancık Vardı, 391; Göl Çocukları, 263; Halime Kaptan, 641; Hep O Şarkı, 888; Miskinler Tekkesi, 926; Osmancık, 1147; Uç Minik Serçem, 282; Yankılı Kayalar, 241.

Eserlerde bazı deyimler birkaç kez kullanılmıştır. Her eserde farklı kullanılan deyim sayısı; Bitmeyen Gece’de 613, Bir Küçük Osmancık Vardı’da 252, Göl Çocukları’nda 183, Halime Kaptan’da 400, Hep O Şarkı’da 492, Miskinler Tekkesi’nde 664, Osmancık’ta 622, Uç Minik Serçem’de 184, Yankılı Kayalar’da 170 şeklindedir.

Dokuz eserde de ortak olarak kullanılan “aklına gelmek” deyimini toplamda 37 kez, “haber vermek” deyimini ise toplamda 55 kez kullanılmıştır. Her eserde en çok tekrarlanan deyim ve sayısı şu şekildedir; Bitmeyen Gece, “fark etmek” deyimini 37 kez; Bir Küçük Osmancık Vardı, “dağ başı” deyimini 10 kez; Göl Çocukları, “karşılık vermek” deyimini 9 kez; Halime Kaptan, “dümeni kırmak” deyimini 11 kez; Hep O Şarkı, “kim bilir” deyimini 15 kez; Miskinler Tekkesi, “kim bilir” deyimini 6 kez; Osmancık, “haber salmak” deyimini 19 kez; Uç Minik Serçem, “karşılık vermek” deyimini 8 kez; Yankılı Kayalar “aklına gelmek” , “gözleri yaşarmak” ve “sağ ol” deyimleri 8’er kez şeklindedir.

Öğrencilerin ilk olarak baş vuracakları kaynağın TDK sözlüğü olduğunu dikkate alırsak ve TDK'nin son çalışması olan elektronik sözlüğünü temel alırsak; sözlükte 11.209 farklı deyim bulunmaktadır. İncelenen dokuz eserde ise 2190 farklı deyim kullanılmıştır. Bu da öğrencilerin söz konusu dokuz eserle, dilimizde var olan deyimlerin beşte birini öğrenebileceği anlamına gelir.

Söz konusu dokuz eserde toplam 26 atasözü kullanılmıştır. Bunlardan sadece “yolcu yolunda gerek” atasözü 3 kez , “elçiye zeval olmaz” atasözü ise 2 kez tekrarlanmıştır. Yani toplamda 23 farklı atasözü kullanılmıştır. Dağılım şu şekildedir; Bitmeyen Gece, 5; Bir Küçük Osmancık Vardı, 2; Göl Çocukları; 0; Halime Kaptan, 5; Hep O Şarkı, 2; Miskinler Tekkesi, 3; Osmancık, 9; Uç Minik Serçem, 0; Yankılı Kayalar 0'dır. Üç romanda hiçbir atasözüne rastlanmamıştır. Osmancık isimli roman, 9 atasözleri kullanımıyla diğerlerine göre en zengin eserdir. Yine TDK'nin yayınlamış olduğu elektronik sözlüğü göz önünde bulundurursak, toplamda 2.396 atasözünün içinde sadece 23 tanesi kullanılmıştır.

Yapılan incelemenin sonucunda, ‘Uç Minik Serçem’ isimli romanın diğerlerine göre deyimler bakımından zayıf kaldığı görülmektedir. Bu da muhtemelen eserin içerik ve ifade bakımından daha küçük yaş kesimine hitap etmesinden kaynaklanmaktadır. “Bitmeyen Gece” isimli kitap ise deyim bakımından diğerlerine oranla oldukça zengindir. Atasözleri ise 3 kitapta hiç kullanılmamış, 6 kitapta ise az sayıda kullanılmıştır. Çalışmamıza kaynaklık eden 100 Temel Eser içerisindeki yerli romanlarda deyimlere her eserde sıkça karşılaşılmamasına rağmen atasözlerinin hiç kullanılmadığı eserlerin de var olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (2003). *Her Yönüyle Dil* (2. Baskı). Ankara: TDK Yay.
- AKSOY, Ömer Asım (1998). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II* (7. Baskı). İstanbul: İnkılâp Yay.
- ALTUN, Mustafa (2004). Türk Atasözleri Üzerine Sentatik Bir İnceleme. Akademik Araştırmalar Dergisi (Journal of Akademik Studies), Yıl 6, 21, 79-91.
- BAŞ, Bayram (2002). Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 60.
- BOYUNAĞA, Yılmaz (2008). *Yankılı Kayalar* (9. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler C. I-II* (1969). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- BUĞRA, Tarık (2002). *Osmancık* (14. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Büyük Larousse C. 2, 6 (1986). İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş.
- CANAT, Hasan Nail (2008). *Bir Küçük Osmancık Vardı* (14. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- CUMALI, Necati (2008). *Uç Minik Serçem* (11. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- ÇAKMAK, Osman (2006). Türk Atasözlerinde Kelime Grupları Kip ve Şahıs İfadesinin İncelenmesi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

ÇEVİK, Mehmet (2006). *Basın Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DİLÇİN, Cem (2000). *Türk Şiir Bilgisi* (6. Baskı). Ankara: TDK Yay.

DUYMAZ, Ali (31 Mayıs-2 Haziran 1998). *Balıkesir'den Derlenen Atasözleri Üzerine Bir Değerlendirme*. I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu, Balıkesir.

EMİR, Sebahattin (1974). *Deyimler Sözlüğü*. İstanbul:Emir Yay.

ENÇ, Mitat (2007). *Bitmeyen Gece* (4. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.

ERGAN, Nevin Güngör (2002). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Aile ve Akrabalık Anlayışı. I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı , Türk Yurdu Yay. 81-85

ERGİN, Muharrem (2000). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Batrak Basım Yayım Tanıtım.

GÜNTEKİN, Reşat Nuri (2002). *Miskinler Tekkesi* (17. Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

ILGAZ, Rıfat (2008). *Halime Kaptan* (16. Baskı). İstanbul: Çınar Yayınları.

KARAALIOĞLU, Seyit Kemal (1983). *Edebiyat Sözlüğü, Bilim ve Kültür Eserleri Serisi*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

KARAHAN, Leylâ (1999). *Türkçede Söz Dizimi* (6. Baskı). Ankara: Akçağ Yay.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2006). *Hep O Şarkı* (12. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

KIRBIYIK, Mehmet (2007). *Miftah-ı Lisân*. İstanbul: Beşir Kitabevi.

KORKMAZ, Hatice (2007). *Dîvânü Lugâti't Türk'teki Atasözlerinin Anlambilimsel Açıdan İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

KORKMAZ, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yay.

KORKMAZ, Zeynep ve ERCİLASUN, Ahmet B. vd. (1995). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* (4. Baskı). Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası.

MALTEPE, Sadet (1997). *Deyimlerimizin Yapısal Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

MESKHİDZE, Maia (2006). *Türkiye ve Kırgız Türkçelerinde Renk İsimlerini İçeren Deyimler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

NALCI, Burak (2006). *Uşak İl Merkezindeki 8.Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımda Deyimleri Kullanma Becerisi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

ÖRS, İbrahim (2007). *Göl Çocukları*. İstanbul: Şimşek Yayınları.

ÖZBAY, Murat (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I* (1. Baskı). Ankara: Öncü Kitap.

ÖZBAY, Murat (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II* (1. Baskı). Ankara: Öncü Kitap.

SAĞLIK, Şaban (2005). Çocuk Romanları. Hece (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı), 104-105 (Ağustos-Eylül), 231-255

Türkçe Sözlük C. I-II (1992). Ankara: TDK Yay.

Türkçe 6. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı (2008). (3. Baskı). İstanbul: MEB Devlet Kitapları Feza Gazetecilik A.Ş.

Türkçe 7. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı (2007). (1. Baskı). İstanbul: MEB Devlet Kitapları Özgün Matbaacılık.

Türkçe 8. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı (2008). (1. Baskı). İstanbul: MEB Devlet Kitapları Feza Gazetecilik A.Ş.

Yazım Kılavuzu (2005). (24. Baskı). Ankara: TDK Yay.

YASTI, Mehmet. Türkçe Deyimlerde Geçen İkilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 51-87.

http://www.edebiyatogretmeni.net/deyimlerin_oykusu.htm, Erişim Tarihi: 01.07.2009

<http://www.edebiyatturkiye.com/forum/index.php?topic=2390.0>, Erişim Tarihi: 01.07.2009

www.meb.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.07.2009

<http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>, Erişim Tarihi: 01.07.2009

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim Tarihi: 01.07.2009

<http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/14.php>, Erişim Tarihi: 01.07.2009

EK-1

Milli Eğitim Bakanı Doç. Dr. Hüseyin Çelik tarafından açıklanan ilköğretim öğrencileri için “100 Temel Eser” ve yazarları şöyle:

1. Dede Korkut Hikayeleri (İlköğretim İçin Uyarlama)
2. Mevlana'nın Mesnevisinden Seçme Hikayeler (İlköğretim Çocukları İçin Seçme Hikayeler)
3. Karagöz ile Hacivat (İlköğretim İçin Seçme Hikayeler)
4. Vatan Yahut Silistre (Namık Kemal)
5. Ömer'in Çocukluğu (Muallim Naci)
6. Gulyabani (Hüseyin Rahmi Gürpınar)
7. Şermin (Tevfik Fikret)
8. Altın Işık (Ziya Gökalp)
9. Yalnız Efe (Ömer Seyrettin)
10. Çocuk Şiirleri (İbrahim Alaaddin Gövsa)
11. Hep O Şarkı (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
12. Peri Kızı ile Çoban Hikayesi (Orhan Seyfi Orhon)
13. Uluç Reis (Halikarnas Balıkcısı-Cevat Şakir Kabaağaçlı)
14. Damla Damla (Ruşen Eşref Ünaydın)
15. Bağrıyanık Ömer (Mahmut Yesari)
16. Domaniç Dağlarının Yolcusu (Şukufe Nihai)
17. Evvel Zaman İçinde (Eflatun Cem Güney)
18. Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikayeler (Mehmet Seyda)
19. Gururlu Peri (Mehmet Seyda)
20. Akın (Faruk Nafiz Çamlıbel)
21. Havaya Uçan At (Peyami Safa)
22. Benim Küçük Dostlarım (Halide Nusret Zorlutuna)
23. Sevdalı Bulut (Nazım Hikmet)
24. Kuklacı (Kemalettin Tuğcu)
25. Yer Altında Bir Şehir (Kemalettin Tuğcu)
26. Arif Nihat Asya'dan Seçme Şiirler (Arif Nihat Asya)

27. Sait Faik Abasıyanık'tan Seçme Hikayeler (Sait Faik Abasıyanık)
28. Koçyiğit Koroğlu (Ahmet Kutsi Tecer)
29. Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav)
30. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi (Cemal Süreya)
31. Çocuklara Şiirler (Vehbi Cem Aşkun)
32. 87 Oğuz (Rakım Çalapala)
33. Yonca Kız (Kemal Bilbaşar)
34. Bitmeyen Gece (Mithat Enç)
35. Halime Kaptan (Rıfat Ilgaz)
36. Gümüş Kanat (Cahit Uçuk)
37. Vatan Toprağı (Mükerrem Kamil Su)
38. Barbaros Hayrettin Geliyor (Feridun Fazıl Tülbentçi)
39. Eşref Saati (Şevket Rado)
40. Nasreddin Hoca Hikayeleri (Orhan Veli)
41. İnci'nin Maceraları (Orhan Kemal)
42. Allı ile Fırfırı (Oğuz Tansel)
43. Tiryaki Sözleri (Cenap Şahabettin)
44. Keloğlan Masalları (Tahir Alangu)
45. Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu)
46. Osmancık (Tarık Buğra)
47. Balım Kız Dalım Oğul (Ceyhun Atuf Kansu)
48. Falaka (Ahmet Rasim)
49. Bir Gemi Yelken Açtı (Ali Mümtaz Arolat)
50. Üç Minik Serçem (Necati Cumalı)
51. Memleket Şiirleri Antolojisi (Osman Atilla)
52. Ülkemin Efsaneleri (İbrahim Zeki Burdurlu)
53. Anılarda Öyküler (İbrahim Zeki Burdurlu)
54. Aldı Sözü Anadolu (Mehmet Önder)
55. Göl Çocukları (İbrahim Örs)
56. Miskinler Tekkesi (Reşat Nuri Güntekin)
57. Tanrı Misafiri (Reşat Nuri Güntekin)
58. Ötleğen Kuşu (Halil Karagöz)

59. Arılar Ordusu (Bekir Yıldız)
 60. Yankılı Kayalar (Yılmaz Boyunağa)
 61. Yürekdede ile Padişah (Cahit Zarifoğlu)
 62. Serçe Kuş (Cahit Zarifoğlu)63. Bir Küçük Osmancık Vardı (Hasan Nail Canat)

- HAZIRLATILACAK ESERLER-

64. Tekerlemeler
 65. Türkçede Deyimler
 66. Türk Atasözlerinden Seçmeler
 67. Türk Bilmecelerinden Seçmeler
 68. Türk Ninnilerinden Seçmeler
 69. Türkülerden Seçmeler
 70. Türk Manilerinden Seçmeler

- DÜNYA EDEBİYATI-

71. Küçük Prens (A. de Exupery)
 72. Şeker Portakalı (Jose Mauro de Vasconcelos)
 73. Oliver Twist (Charles Dickens)
 74. Alice Harikalar Ülkesinde (Lewis Carrol)
 75. Gülliver'in Gezileri (Swift)
 76. Define Adası (Robert Louis Stevenson)
 77. Robin Hood (Howard Pyle)
 78. Tom Sawyer (Mark Twain)
 79. Ezop Masalları
 80. Andersen Masalları I-II
 81. Üç Silahşörler (Alexander Dumas)
 82. La Fontaine'den Seçmeler (La Fontaine)
 83. Pinokyo (Carlo Collodi)
 84. 80 Günde Devr-i Alem (Jules Verne)
 85. İnci (John Steinbeck)

86. Beyaz Yele (Rene Guilloit)
87. Peter Pan (James Matthew Barrie)
88. Uçan Sınıf (Erich Kastner)
89. Yağmur Yağdıran Kedi (Marcel Ayme)
90. Ölümsüz Aile (Natalie Babbitt)
91. Yaşlı Adam ve Deniz (Ernest Hemingway)
92. Mutlu Prens (Oscar Wilde)
93. Şamatalı Köy (Astrid Lindgren)
94. Momo (Michael Ende)
95. Heidi (Johanna Styri)
96. İnsan Ne ile Yaşar (Leo Tolstoy)
97. Sol Ayağım (Christy Brown)
98. Hikayeler (Anton Çehov)
99. Değirmenimden Mektuplar (Alfonse Daudet)
100. Pollyanna (Elaanor Porter)

EK-2**ESERLERDE TESPİT EDİLEN DEYİMLER VE ATASÖZLERİNİN LİSTESİ****ESERLERDE TESPİT EDİLEN DEYİMLERİN LİSTESİ**

acı çekmek (BG 286) (BKOV 16, 40) (O 26) (YK 31):

acı vermek (UMS 61, 61) :

âciz kalmak (MT 166) :

aç açık kalmak(HK 106)

aç kalmak (HK 32) :

açığa çıkarmak (O 258) :

açığa vurmak (BG 217) (GÇ 29, 54, 80) (HOŞ 30) (O 66, 166, 169, 247) (UMS 27, 81):

açık kapı bırakmak (MT 169):

açık vermek (HK 105):

ad koymak (HK 109) (UMS 8, 8, 31, 48) :

ad takmak (BG 274, 303) (HOŞ 14, 55):

adam etmek (HK 110) (MT 198):

adam gibi (HK 108) :

adam olmak (BG 272) (MT 8, 97, 165) (YK 74):

adam yerine koymak (HK 42):

adamdan saymak (HK 13):

âdet yerini bulsun diye (HOŞ 169) (O 64):

adı çıkmak (MT 85):

adı geçmek (MT 132) :

adı gibi bilmek (O 21, 228):

adım atmak (BG 244, 248) (GÇ 25) (HOŞ 21, 74) (MT 13):

adım atmamak (BG 169) (BKOV 50) :

adını (bile) anmamak (MT 86):

afiyet şeker olsun (MT 53) :

ağır basmak (BG 306) (GÇ 63) (O98, 223):

- ağır gelmek (MT 112) (YK 92):**
- ağırına gitmek (GÇ 40, 94) (HOŞ 71):**
- ağırlık çökmek (BKOV 69) (YK 49, 92) :**
- ağız açmak (MT 184) :**
- ağız birliği etmek (BG 315) (MT 98):**
- ağızdan ağza dolaşmak (O 69):**
- ağrısı tutmak (HK 12):**
- ağza almak (BG 236) (MT 187):**
- ağzı açık kalmak (HOŞ 98):**
- ağzı bir karış açık kalmak (GÇ 9):**
- ağzı kulaklarına varmak (MT 28, 183) :**
- ağzı sulanmak (BG 47, 237):**
- ağzı süt kokmak (HOŞ 75):**
- ağzında gevelemek (MT 200) :**
- ağzından çıkmak (MT 157, 165, 169) :**
- ağzından kaçırmak (BG 104) (GÇ 65, 71) (HK 97) (O 92):**
- ağzından kapmak (H.O.Ş 78) :**
- ağzından yel alsın (MT 8):**
- ağzını açmak (HK 58, 111) (MT 184) :**
- ağzını açmamak (HOŞ 65) (O 16, 51, 220):**
- ağzını aramak (GÇ 71):**
- ağzını bozmak (MT 196):**
- ağzını bağlamak (YK 117):**
- ağzını bağlamak:**
- ağzını kapamak (BG 61):**
- ağzının tadı kaçmak (YK 86):**
- akan sular durmak (GÇ 22):**
- akıl almak (O 112) :**
- akıl almamak (O 52, 299, 312):**
- akıl danışmak (MT 37) :**
- akıl erdirmek (BG 336, 337) :**
- akıl etmek (HK 55, 55) (MT 140) (O 72) (UMS 39):**

- akıl sır ermemek (MT 203):**
- akıl vermek (O 165) (MT 109):**
- akıllı geçinmek (BG 337) :**
- akla gelmek (MT 80, 84) :**
- akla sığmamak (MT 61) (O 12, 73):**
- aklı başına gelmek (HOŞ 117) (MT 190):**
- aklı başında olmak (HK 65):**
- aklı çıkmak (MT 44):**
- aklı ermek (BG 336, 337) (HK 63, 108) (HOŞ 35, 150, 162) (MT 106, 107, 189) (O 104, 115, 220) (UMS 28, 99) (YK 89):**
- aklı kalmak (GÇ 45, 66) :**
- aklı kesmek (BG 337) (UMS 13):**
- aklı yatmak (HK 95, 118) (MT 94) (O11, 135, 185, 221, 268, 302):**
- aklı yetmek (BKOV 68):**
- aklına düşmek (O 220, 252):**
- aklına esmek (BKOV 33) (MT 205):**
- aklına gelmek (BG 341) (BKOV 10, 14, 19, 39, 41, 78, 80) (GÇ 40) (HK 16, 69, 122) (HOŞ 68, 93, 123, 158) (MT 80, 99, 127, 160, 170) (O 9, 24, 52) (UMS 26, 39, 66, 92, 117) (YK 37,45, 49, 61, 85, 86, 86, 114):**
- aklına getirmek (BG 246) (O149, 169) (UMS 29, 110) (YK 116):**
- aklına koymak (BKOV 48) (O 21, 169):**
- aklına takılmak (O 323):**
- aklında kalmak (MT 9, 149):**
- aklında tutmak (MT 207):**
- aklından çıkmak (HK 14, 48, 50) (O 263, 288) (YK 116):**
- aklından geçirmek (HK 26, 53, 69, 138) (HOŞ 34, 45) (MT 93, 98, 207) (O 59) (UMS 65, 65):**
- aklından geçmek (BG 104, 113, 146) (HK 25, 45) (HOŞ 12, 18, 67, 79, 119) (MT 116, 117) (UMS 11, 18, 49, 59):**
- aklını başına almak (MT 191):**
- aklını başına toplamak (O 218):**
- aklını başından almak (HOŞ 82, 99):**

- aklını bozmak (HK 64):**
- aklını oynatmak (HOŞ 98, 139, 145):**
- aklını şaşırmaq (O 121) :**
- aklının kıyısından geçmemek (O 301):**
- aklının köşesinden geçmemek (HK 16):**
- aklının ucundan geçmemek (UMS 32):**
- alabora olmak (GÇ 32) :**
- alaya almak (BG 134, 164) (H.O.Ş 59) (UMS 60) :**
- alçak gönüllü olmak (O 126):**
- aldırış etmemek (BG 167, 212) (BKOV 33, 55, 87) (MT 19, 62) (O 286):**
- âlet etmek (BG 308) :**
- âlet olmak (BG 270) :**
- alı al moru mor (HOŞ 143):**
- alı alına moru moruna (MT 200):**
- alıcı gözüyle bakmak (HK 118, 133):**
- alıp yürümek (HK 136) (HOŞ 157):**
- alkış tutmak (O 306, 332) :**
- Allah Allah (GÇ 76, 85) (MT 160):**
- Allah bilir (BKOV 118) (O 18) (MT 79) (UMS 11):**
- Allah versin (MT 52):**
- Allah'a ısmarladık (O 261) (UMS 118):**
- allak bullak etmek (O 98):**
- alına yazılmak (O 208):**
- alt alta üst üste (MT 114):**
- alt üst etmek (BG 72, 88) (HK 53):**
- alt üst olmak (HOŞ 83) (MT 192):**
- altı üstüne gelmek (HOŞ 140):**
- altında kalmamak (MT 5):**
- altından kalkmak (BG 95):**
- aman dilemek (O 71, 147, 176, 198, 244, 244, 244, 244, 319):**
- aman vermemek (O 332):**
- an meselesi (YK 101) :**

- anlam çıkarmak (BG 131) :**
- anlamazlıktan gelmek (BG 101) (H.O.Ş 95) (MT 156, 159) :**
- anlata anlata bitirememek (O 295) :**
- ant içmek (BG 284) (O 76, 160, 162, 217):**
- arıp kalmak (GÇ 47) :**
- aradan çıkmak (O 203):**
- aralarındaki buzları eritmek (H.O.Ş 121) :**
- arası açılmak (H.O.Ş 34) (MT 96) :**
- arası soğumak (BG 173):**
- arasına karışmak (HK 112) :**
- araya girmek (HOŞ 71) (MT 201) (O 18, 170, 183, 188, 189, 279) (UMS 53) (YK 91, 93):**
- arayı açmak (GÇ 14) (O 315) :**
- arayıp da bulamamak (UMS 10) :**
- arayıp sormak (BG 169) (HOŞ 142) (MT 38):**
- arayıp taramak (HOŞ 58):**
- ardı arkası kesilmemek (BG 54, 60, 67, 151, 166, 179, 218) (HOŞ 54, 65):**
- arı gibi (O 231) :**
- arına dokunmak (O 188) :**
- arka arkaya sıralamak (BG 49) (HK 114):**
- arka çıkmak (O 174, 278):**
- arkada bırakmak (BG 123, 123, 167) (HOŞ 102):**
- arkası kesilmek (BG 26, 79, 111, 183) (UMS 37):**
- arkasına düşmek (UMS 23):**
- arkasını getirememek (HOŞ 168) (MT 25) (O 50):**
- arta kalmak (BG 171, 140, 145, 197):**
- asıp kesmek (BG 175):**
- aslan kesilmek (HK 100) :**
- aşağı kalır yanı yok (HK 121):**
- aşağı kalmamak (HK 25, 58, 73):**
- aşağıdan almak (MT 106):**
- at koştur (MT 15) :**

- ateş açmak** (HK 39, 107):
- ateş bacayı sarmak** (MT 66):
- ateş basmak** (O 85):
- ateş etmek** (HK 45, 129, 130):
- ateş gibi** (HK 37, 82) (MT 79) (O 241) :
- ateş kesmek** (HK 86) :
- ateş püskürmek** (BG 166):
- ateşe vurmak** (O 269) :
- ateşi çıkmak** (MT 86) :
- ateşi düşmek** (YK 54):
- ateşler içinde yanmak** (YK 19) :
- atıp tutmak** (BG 168, 265, 287):
- avaz avaz bağırarak** (O 61, 139):
- avazı çıktığı kadar** (MT 34) :
- avucunun içine almak** (MT 26, 161):
- avukat tutmak** (UMS 13) :
- ayağa kaldırmak** (HK 43, 50, 62, 111) :
- ayağa kalkmak** (HK 132) (HOŞ 120) (MT 45, 55) (O 338):
- ayağına getirmek** (MT 13) :
- ayağını çekmek** (HOŞ 29):
- ayağını denk almak** (MT 65):
- ayağını kesmek** (HK 108, 108) (O 269):
- ayağının altına almak** (MT 5, 91):
- ayağının turabı olmak** (HK 62):
- ayak altında kalmak** (MT 158, 166):
- ayak bağı olmak** (O 123):
- ayak basmak** (BG 146, 284, 287) (BKOV 52) (GÇ6) (HK 19, 24) (HOŞ 118, 135, 149) (MT 28, 119, 178) (O 253) (UMS 14):
- ayak takımı** (MT 133):
- ayak uydurmak** (BG 50, 157) (HOŞ 142):
- ayaklar altına almak** (MT 33) :
- ayakları birbirine dolanmak** (HOŞ 103):

- ayakları birbirine dolaşmak (HK 62) (HOŞ 86):**
- ayakları suya ermek: (BG 227) (MT 56):**
- ayaklarının tozuyla gelmek (MT 205):**
- ayakta kalmak (O 102) (YK 74) :**
- ayakta tutmak (BG 105) :**
- ayıkla pirincin taşını (BG 112):**
- ayna gibi (HK 69) :**
- aynı kapıya çıkmak (HK 60) :**
- ayranı yok içmeye atla gider gezmeye (YK 93):**
- ayrıntıya inmek (BG 96) :**
- az gelir (HOŞ 150):**
- az kalsın (HOŞ 64, 130):**
- aza çoğa bakmamak (MT 94):**
- azap duymak (MT 158) :**
- babasının oğlu (MT 191) :**
- bağdaş kurmak (O 114, 184, 299):**
- bağrına basmak (BKOV 15, 17, 33, 56, 57, 61, 68, 90, 97) (HOŞ 139) (MT 44) (O 112, 150, 168,206, 309) (YK 49, 74, 117):**
- bağırıp çağırmak (O 241, 342) :**
- bahis açmak (H.O.Ş 114, 132, 137, 155) :**
- bahse girmek (H.O.Ş 124) :**
- bahse tutuşmak (HOŞ 61):**
- bahsi geçmek (H.O.Ş 37) :**
- bahsi kazanmak (MT 166) :**
- bahtı karaya dönmek (O 305):**
- bal gibi (O 57):**
- balta girmemiş (BG 174):**
- barut fıçısı (O52) :**
- baskın vermek (O 258):**
- baskın yapmak (BKOV 49) (MT 160):**
- baskına uğramak (BG 178) (O 207) :**
- baş başa bırakmak (BG 139,173, 184) (GÇ 25):**

başa başa getirmek (O 74) :

baş başa kalmak (BG 60, 98) (HOŞ 131) (MT 130, 150) (O 192, 228, 268, 278, 325, 334, 340) (YK 13):

baş başa vermek (MT 100, 203):

baş döndürmek (MT 167):

baş eğmek (O 23):

baş göstermek (BG 62, 225, 242, 315, 319) (HOŞ 130, 140):

baş göz olmak (O 139) :

baş kaldırmak (MT 66) (O 21, 54):

baş koşmak (MT 83, 118):

baş köşeye oturmak (BG 99) (HOŞ 47):

baş sağlığına gelmek (HOŞ 142):

baş sağlığı dilemek (BG 119) (YK 22, 52):

baş sallamak (BG 46) (BKOV 75, 110, 123) (GÇ 17, 44, 66) (MT 163) (O 42) (UMS 54, 112) (YK 98, 117):

baş üstüne (BG 99) (HK 115, 117) (O 132, 210, 262):

baş üzre (O 143, 144, 164, 211):

baş vermek (O 240, 328):

baş vurmak (BG 16) (HOŞ 40) (MT 21, 161) (O 249, 296):

başa çıkmak (MT 6):

başı belaya girmek (MT 112) :

başı boş bırakmak (O 322):

başı çekmek (UMS 40):

başı darda kalmak (YK 74) :

başı derde girmek (HK 120):

başı dönmek (BKOV 118) (UMS 108):

başı dumanlı (YK 5):

başı kalabalık (HK 114):

başı sıkışmak (MT 33) :

başı üstünde yeri olmak (MT 198):

başım la beraber (MT 65):

- başına bela açmak** (BKOV 19) :
- başına bela olmak** (BKOV 48) :
- başına bela sarmak** (MT 123):
- başına buyruk** (HK 115) (O 117):
- başına dikilmek** (HK 100) :
- başına dikmek** (BG 152) :
- başına ekşimek** (MT 79, 103):
- başına geçmek** (HK 84, 108, 111) (MT 43) :
- başına gelmek** (BG 92, 167) (BKOV 10, 13, 22, 62, 108, 122) (HOŞ 47, 75, 97, 99, 111, 165) (MT 162, 183) (UMS 49, 51, 68) (YK 74, 74) :
- başına iş açmak** (GÇ 82):
- başına kakınç etmek** (O 155) :
- başına oturmak** (BG 112) :
- başına sarmak** (BG 279):
- başına talih kuşu konmak** (HK 41)
- başına toplamak** (BG 170):
- başında beklemek** (GÇ 9) :
- başından atmak** (BKOV 57) (MT 86, 99):
- başından geçmek** (BG 167) (HOŞ 12, 14, 73, 75, 127):
- başından savmak** (BG 51, 101) (BKOV 21) (MT 178):
- başını alıp gitmek** (BG 300) (HK 75) (MT 180) (O 15):
- başını almak** (HK 112, 115) (MT 138):
- başını belaya sokmak** (MT 22, 65):
- başını kaldırmamak** (YK10):
- başını sokmak** (HOŞ 168):
- başını yakmak** (BKOV 22) (H.O.Ş 100) :
- başını yemek** (MT 184):
- başının çaresine bakmak** (BG 112):
- başının etini yemek** (MT 89):
- başının üstünde yeri olmak** (YK 39):
- başınız sağ olsun** (HK 108) :
- baştan ayağa** (O 85):

- baştan çıkarmak** (HOŞ 64) (MT 87, 128):
- baştan kara gitmek** (MT 24):
- baştan savma** (BG 22, 99, 161) (HOŞ 136):
- bata çıka** (BG 254) (YK 11):
- baygınlık geçirmek** (H.O.Ş 128) :
- bayram havası esmek** (O 268) :
- bayram yapmak** (O 70) :
- bel bağlamak** (BG 92) (O 123, 127):
- belini doğrultmak** (MT 36):
- benzi sararmak** (O 78) :
- benzi solmak** (O 76) :
- benzi uçmak** (O 18, 49, 49, 277):
- benzine kan gelmek** (HK 138) :
- bereket ki** (MT 70)
- bereket versin** (BG 85, 156, 191, 243, 279, 313) (GÇ 51) (HK 36, 40) (HOŞ 24, 128, 149, 166) (MT 23, 44, 47, 115, 133, 154):
- beti benzi atmak** (O 62):
- beyninden vurulmuşu dönmek** (HOŞ 165):
- bıçak gibi kesmek** (GÇ 55) :
- bıçak kemiğe dayanmak** (HK 109):
- bıyık altından gülmek** (BG 303) (HOŞ 67):
- biçim vermek** (BG 96) (HK 74, 102):
- bildiği gibi yapmak** (BKOV 24):
- bildiğini işlemek** (HK 63):
- bildiğini okumak** (HK 63) (UMS 59):
- billur gibi** (MT 172) (O 250):
- bilmezlikten gelmek** (HOŞ 104):
- bin dereden su getirmek** (HOŞ 78, 117):
- bin pişman etmek/olmak** (UMS 12, 23):
- bir ağızdan** (BG 164) (GÇ 10, 31, 49, 89) (O 310):
- bir arada** (BG 53, 184, 319) (MT 111) (O 262):
- bir araya gelmek** (HK 66) (MT 28) (O 174):

- bir araya getirmek (BG 184)**
- bir avuç (O 184, 294):**
- bir bakıma (HK 137):**
- bir baltaya sap olmak (BG 227):**
- bir başına (BKOV 43):**
- bir çırpıda (BKOV 13):**
- bir çift söz söylemek (HOŞ 47, 52):**
- bir damla (HOŞ 100):**
- bir dediğini iki etmemek (BKOV 99):**
- bir düşüncedir aldı (MT 79):**
- bir hâl almak (MT 47) (HK 123) :**
- bir hâl olmak (H.O.Ş 46, 80) (O 207, 207, 242) :**
- bir hoş olmak (O 270):**
- bir iş var (GÇ 54):**
- bir koşuda (GÇ 72):**
- bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak (HOŞ 149) (O 91):**
- bir olmak (HK 39, 83) (O 190, 193):**
- bir tutmak (UMS 11) :**
- bir uçtan bir uca (HK 64, 81, 100) :**
- bir varmış bir yokmuş (YK 36):**
- birbirine düşürmek (UMS 12):**
- birlik olmak (BG 169) :**
- bitip tükenmez (MT 101, 146, 148, 176) :**
- biz bize (HOŞ 155):**
- bitmez tükenmez (H.O.Ş 131) :**
- boğaz tokluğuna çalışmak (BG 234) (MT 39):**
- boğazı kurumak (BG 281):**
- boğazına dizilmek (BG 35, 39):**
- borç etmek (MT 89):**
- borçlu olmak (MT 193) :**
- borusu ötmek (MT 41):**
- boş bulunmak (BKOV 106):**

- boş dönmek**(MT 101) :
- boş durmak** (BG 250) :
- boş kalmak** (O 243) :
- boş oturmak** (GÇ 37) :
- boş yere** (HOŞ 27, 27, 34, 59, 88, 117, 128, 141) (UMS 28, 28):
- boşa çıkmak** (HOŞ 61, 129):
- boşa gitmek** (BG 134) (BKOV 33) (GÇ 63) (HOŞ 37):
- boşu boşuna** (O 18, 26, 238) (MT 156):
- boy göstermek** (BG 101, 172, 320):
- boydan boya** (BG 44) (MT 70):
- boylu boyunca** (HK 74):
- boylu poslu** (HOŞ 146) (O 234):
- boyunu eğik kalmak** (YK 120):
- boynunu bükmek** (BKOV 50) (MT 6) (O 166):
- boynunun borcu** (MT 164) (O 198):
- boyun bükmek** (O 57, 72, 76, 166, 227, 278, 335) :
- boyun eğmek** (BG 60) (HOŞ 44, 49, 74, 98) (MT 167) (O 18, 21, 147) (UMS 98):
- boyunu aşmak** (BG 238) :
- bugüne bugün** (HK13):
- burcu burcu kokmak** (BG 334):
- burnundan kıl aldırılmaz** (O 52):
- burnundan solumak** (HOŞ 83) (O 14, 22, 134, 138, 196, 198, 225, 226, 246, 280, 285):
- burnunu sokmak** (BG 117, 122, 175, 306) (MT 121):
- burnunun ucunu görmemek** (BG 134):
- burun buruna** (HOŞ 124):
- burun buruna gelmek** (BG 38):
- burun kıvrırmak** (MT 185) (UMS 20):
- buyur etmek** (BG 68, 99) (GÇ 76) (HK 89, 92, 124) (HOŞ 120) (O 102, 160, 168) (YK 68):
- buz gibi soğumak** (BG 186) :
- can atmak** (HOŞ 24, 93) (O 24, 25, 25, 91, 137, 189, 242):

- can dayanmamak** (O 60, 85):
- can evinden vurmak** (GÇ 49) (MT 22):
- can gelmek** (H.O.Ş 85, 85) :
- can havli ile** (HOŞ 47) (MT 59):
- can kulağı ile dinlemek** (BG 83) (O 311):
- can sıkıntısı** (HOŞ 25) (UMS 27, 27):
- can vermek** (HOŞ 12) (MT 31) (O 343) (UMS 51):
- can yakmak** (HOŞ 49) :
- can yoldaşı** (HOŞ 111) (MT 94) (O 128, 175):
- cana can katmak** (H.O.Ş 111) :
- canı acımak** (HK 52) (O 48) :
- canı ağzına gelmek** (HOŞ 137):
- canı burnunda olmak** (BKOV 21):
- canı çekmek** (HK 90) (MT 185) (O 185):
- canı çıkmak** (HK 30):
- canı istemek** (GÇ 68, 75) (HK 52) (H.O.Ş 106) (MT 42) (O 41) :
- canı pahasına** (MT 114):
- canı sıkılmak** (BKOV 79) (GÇ 37, 37, 37) (HK 106) (HOŞ 106) (MT 38) (O 285) (UMS 40) (YK 79):
- canı yanmak** (BG 91, 130) (UMS 13):
- canına kıymak** (BG 40):
- canına tak demek** (BG 113) (MT 120):
- canını acıtmak** (UMS 80):
- canını almak** (MT 64):
- canını dişine almak** (HOŞ 51, 132):
- canını vermek** (MT 92) (O 52) (YK 82):
- canını yakmak** (HK 67) (UMS 9):
- canını zor atmak** (BG 210) :
- canla başla** (UMS 37):
- cebe doldurmak** (BG 269):
- cehennem azabı** (HOŞ 69, 69, 96):
- cehennem gibi** (BG 182) :

- cesaret almak (H.O.Ş 77) :**
- cesaret vermek (BG 287) (MT 100) :**
- cesaretini kırmak (BG 74) :**
- cesaretini toplamak(H.O.Ş 167) :**
- cevabı yapıştırmak (O 273):**
- cezasını bulmak (BKOV 51) :**
- cezasını çekmek (BKOV 66) (GÇ 94):**
- cezaya çarpılmak (HOŞ 34):**
- ciddiye almak (O 285, 285, 285) :**
- ciğeri yanmak (BKOV 66):**
- cin gibi (O 220) :**
- cini tepesine fırlamak (BG 284, 287):**
- cirit atmak (HK 50):**
- çaba göstermek (BG 61, 253, 290, 296) (BKOV 102) (UMS 60) :**
- çaba harcamak (BG 248, 267, 279) (GÇ 11, 25, 47) (O 180) :**
- çağ dışı kalmak (BG 278) :**
- çam devirmek (BG 100):**
- çamur atmak (GÇ 53):**
- çaptan düşmek (HK 40):**
- çaresine bakmak (MT 156) :**
- çark çevirmek (MT 74) :**
- çekeceği olmak (MT 92):**
- çeki düzen vermek (HOŞ 81):**
- çekilip gitmek (O 219):**
- çekip almak (O8) :**
- çekip çevirmek (O 7, 121, 229):**
- çekip gitmek (BG 113, 270) (GÇ 26) (HK 65) (O 301) (UMS 61, 97):**
- çene çalmak (HOŞ 62):**
- çene yarışı yapmak (MT 169):**
- çene yarıştırmak (HK 18):**
- çene yormak (HOŞ 98):**
- çenesi kuvvetli (MT 77):**

- çığlık atmak** (BKOV 106) (O 198) (YK 49) :
- çığlık koparmak** (MT 176) :
- çıkmaza girmek** (BG 265) (HOŞ 74):
- çılına dönmek** (YK 94) :
- çıt çıkmamak** (O 161):
- çiğneyip geçmek** (HOŞ 22):
- çil yavrusu gibi dağılmak** (HOŞ 20) (MT 190):
- çile çekmek** (HK 29):
- çileden çıkmak** (BG77) (HOŞ 58, 65, 109) (O 47):
- çizgi çekmek** (O 129) :
- çocuk gibi** (O 25) :
- çocuk oyuncağı** (HOŞ 88):
- çok görmek** (MT 150):
- çok olmak** (BKOV 77):
- çoluk çocuk sahibi olmak** (HOŞ 77):
- çoluk çocuğa karışmak** (HOŞ 138, 140):
- çulu düzeltmek** (MT 50) :
- çulu düzmek** (MT 31):
- çürüğe çıkmak** (BG 119):
- dağ başı** (BKOV 33, 33, 34, 43, 48, 54, 56, 112, 118, 122):
- dağ gibi** (O 221) :
- dağ taş** (HK 52):
- dal budak salmak** (MT 101) (O 86):
- dalıp çıkmak** (HK 25) :
- dalıp gitmek** (BKOV 41) (H.O.Ş 129) (O 10, 32, 39, 46, 80, 113, 257, 257, 264, 271) :
- damarına girmek** (MT 119):
- damdan düşer gibi** (HK 94) (O 153):
- damdan düşercesine** (HOŞ 137):
- damga yemek** (BG 229) :
- dara düşmek** (O 70):

dara gelmek (HK 92, 109):
davet etmek (O 40, 302, 306) :
dayak atmak (MT 126):
dayak yemek (MT 46):
defter açmak (MT 157) :
değer vermek (YK 17) :
dehşet saçmak (BKOV 13)
dehşete düşmek (MT 58, 118, 159, 174) :
dehşete kapılmak (BKOV 13) :
deli etmek (O 81) :
deli gibi (O 53, 213, 224, 234) :
delik deşik olmak (BG 252):
delik deşik etmek (BG 268):
deliye dönmek (BKOV 22) (O 56, 293) (YK 12) :
dem vurmak (BG 61) :
demeye getirmek (HK 104):
demir atmak (BG 158):
deniz tutmak (BG 282, 283, 283) (HK 35, 39) (MT 20, 33):
denize açılmak (BKOV 85) (H.O.Ş 38) :
derdi depreşmek (MT 147):
derinden derine (HOŞ 93) (MT 107, 179):
derdini dökmek (BG 108) (H.O.Ş 12) (O 91, 269) :
derece almak (GÇ 7) :
derinlere dalmak (BKOV 112):
derleyip toparlamak (HOŞ 123, 143, 168):
derli toplu olmak (MT 152):
dermanı kesilmek (BKOV 28) :
ders almak (H.O.Ş 75) :
dert anlatmak (BKOV 39) :
dert etmek (O 125) :
dert yanmak (HOŞ 52):

- destek olmak (BG 210) :**
- devede kulak (MT 32):**
- dırdır etmek (BKOV 45):**
- dışa vurmak (O 97) :**
- dışarı atmak (MT 141) :**
- dik başlı (HOŞ 162) (MT 165):**
- dik dik bakmak (HOŞ 157, 157):**
- dikilip durmak (HK 33) :**
- dikiş tutturamamak (BG 16):**
- dikkat çekmek (BG 132, 246) (GÇ 42) (MT 109) :**
- dikkat kesilmek (H.O.Ş 63) (O 322) :**
- dikkatini çekmek (BKOV 104) (GÇ 54, 59) (HK 64) (MT 109, 113) :**
- dikkatini toplamak (BG 192, 192) :**
- dil dökmek (HOŞ 102, 136) (O 274) (UMS 118):**
- dil uzatmak (HOŞ 62):**
- dile düşmek (O 71, 279):**
- dile gelmek (HOŞ 12, 69, 147):**
- dile getirmek (BG 15, 119, 180, 188):**
- dile kolay (HOŞ 89):**
- dili çözülmek (BG 124, 279) (BKOV 16):**
- dili dolaşmak (GÇ 47):**
- dili dönmek (HOŞ 55):**
- dili tutulmak (BKOV 40, 61):**
- dili varmamak (HK 63, 74) (MT 107) (O 328):**
- dilinden anlamak (GÇ 88) (HK 24) (O 6, 37, 144) :**
- dilinden düşmemek (O 173):**
- dilinden kurtulmak (HK 35):**
- diline dolamak (MT 17) (UMS 15):**
- dilini bağlamak (YK 117):**
- dilinin altında bir şey olmak (HK 69):**
- dilinin ucuna gelmek (HK 18) (HOŞ 165, 168) (UMS 8):**
- dilinin ucunda (O 104):**

- dillere destan olmak** (MT 54):
- dimdik durmak** (O 150, 179, 187, 214, 226, 235, 311) :
- dirlik düzen** (O 249) (UMS 18):
- diş bilemek** (O 54):
- dişe dokunur** (HK 105) (MT 6) (O 57):
- dişine göre** (UMS 9):
- dişini sıkmak** (HOŞ 104, 119):
- dişini tırnağına takmak** (MT 133) :
- dişleri dökülmek** (BG 327)
- dişleri gıcırdamak** (O 225):
- diz çökmek** (HOŞ 78) (O 46, 120) :
- diz dize** (HOŞ 102) (MT 9):
- dizginleri ele almak** (MT 131):
- dizinin dibi** (BG 132):
- dizleri kesilmek** (MT 48):
- dizlerini dövmek** (HOŞ 134):
- dizlerinin bağı çözülmek** (HOŞ 98):
- doğru bulmak** (MT 162) (UMS 58) :
- dolanıp durmak** (O 35) :
- dolap çevirmek** (UMS 11):
- dolap döndürmek** (BG 270) :
- dolu dizgin gitmek** (BG 300):
- dolup taşmak** (BG 66, 164, 177) (H.O.Ş 27) (MT 79) :
- donup kalmak** (HK 59) (H.O.Ş 15) (O 251, 277) (YK 18, 112):
- dostluk etmek** (GÇ 94) :
- doyum olmaz** (BKOV 86) (YK 5):
- dozunu kaçırmak** (BG 237) :
- dönüm noktası** (BG 22):
- dönüp dolaşmak** (H.O.Ş 121,155) :
- dört ayağının üstüne düşmek** (HK 69):
- dört bir yan/ taraf** (BG 289) (HOŞ 145) (MT 137) (O 35, 36, 86, 199, 206, 323)
(UMS 21, 125):

- dört dönmek (O 275):**
- dört elle sarılmak (BG 74, 335, 338) (HOŞ 153):**
- dört gözle bakmak (HK 50) :**
- dört gözle beklemek (HOŞ 167):**
- dudak bükmek (BKOV 90,101) (O7, 128, 139, 206):**
- dudaklarını ısırarak (BKOV 33, 77) :**
- dudak ucuyla söylemek (MT 146) :**
- dudağını bükmek (HOŞ 16):**
- dul kalmak (H.O.Ş 35) :**
- durup dinlenmeden (MT 33):**
- durup dururken (HOŞ 17) (O 81, 81):**
- duygusu uyandırmak (BG 128)**
- duymazlıktan gelmek (BG 77, 142) (HK 31):**
- düğümünü çözmek (O 26, 26, 91) :**
- dümeni kırmak (HK 37, 37, 37, 74, 75, 76, 83, 84, 126, 126, 136):**
- dünya gözüyle görmek (HOŞ134) (MT 93):**
- dünya kadar (MT 169) (O 261):**
- dünya varmış (MT 115) :**
- dünyalara değişmemek (BKOV 24) :**
- dünyaya gelmek (BG 246) (HOŞ 15, 112) (UMS 8, 8, 9, 32, 52, 52):**
- dünyaya getirmek (MT 199):**
- dünyaya gözlerini kapamak (HOŞ 140):**
- düş kurmak (BG 180, 205):**
- düş kalkan (BG 160) (BKOV 45):**
- düşünceye dalmak (BKOV 57):**
- düşünüp taşınmak (HOŞ 120):**
- düşüp kalkmak (BG 55) (HOŞ 20, 62, 107, 149, 149, 149):**
- düzen kurmak (BKOV 66) :**
- düzen vermek (BG 125, 174) (H.O.Ş 118) :**
- eceli gelmek (MT 47):**
- efendime söyleyeyim (MT 124):**
- eğri büğrü (MT 30, 46, 177):**

- ekmeğini kazanmak** (BG 78, 189) (MT 69) (UMS 89):
- ekmeğini taştan çıkarmak** (YK 17):
- ekmek parası** (HOŞ 171):
- eksik etek** (HK 108):
- eksik etmemek** (MT 162) (O 188, 311) (YK 25):
- eksik olmamak** (BG 185) (H.O.Ş 119) (MT 31, 125) (UMS 104):
- el açmak** (BG 190, 216) (GÇ 19) (MT 80, 145) (O 161):
- el altında** (O 158, 331):
- el atmak** (BG 190, 217, 237, 299, 310, 310, 318) (HK 51, 128) (O 236):
- el ayak çekilmek** (BG 25) (GÇ 72) (HOŞ 26):
- el bağlamak** (O 153, 272):
- el çabukluğu** (BG 254, 256, 265):
- el çırpamak** (HOŞ 99, 156) (MT 180) (O 198, 199, 205, 206) (UMS 14, 43, 82, 83, 83, 84, 122):
- el değiştirmek** (BG 300):
- el değmemiş** (O 10):
- el elin baş başın** (BG51):
- el ele** (MT 163) (O 279):
- el ele vermek** (H.O.Ş 68) (MT 29):
- el emeği** (BG129) (MT 188):
- el ermez, göz görmez** (MT 7):
- el etek çekilmek** (HOŞ 31, 109):
- el etek öpmek** (MT 33):
- el etmek** (HK 20):
- el kadar** (HK 101):
- el koymak** (BG 87, 186) (HK 91, 97, 100):
- el sıkamak** (BG 96, 128, 128, 129, 129, 129, 186, 237, 290) (GÇ 16, 73) (HK 117, 119) (MT 107) (UMS 97) :
- el sürmemek** (BG 171) (HK 126) (HOŞ 133) (MT 10) (UMS 80):
- el şakası** (MT 32):
- el uzatmak** (UMS 76, 76):
- el vermek** (O 169, 183) :

el yordamıyla (BG 25, 42, 52, 57, 57, 71, 126, 127, 195, 329) (GÇ 83) (HOŞ 67, 87, 138):

elde avuçta kalmamak (BG 62):

elde etmek (BG 139, 147, 152, 153, 169, 192, 211, 214, 260, 291, 312, 328, 340) (HOŞ 38) (O 36, 54, 284, 294):

elden bırakmamak (HOŞ 79):

elden çıkarmak (BKOV 35):

elden düşme (BG 279):

elden ele dolaşmak (MT 128):

elden geçirmek (BG 137, 304, 304, 311) (HK 138):

elden gitmek (HK 69) (GÇ 74,77) (HOŞ 117, 124) (O 218) :

elden kaçırmak (BG 299) (HK 52) :

elden ne gelir (YK 24):

ele almak (BG 232, 249, 256, 262, 297) (O 59):

ele avuca sığmamak (HOŞ 173) (O 7):

ele geçirmek (BG 27, 67, 89, 93, 118, 119, 122, 137, 320) (MT 10) (O 176, 244):

ele gelmek (HK 107):

ele vermek (MT 59, 160):

eli ayağı buz kesilmek (HOŞ 138):

eli ayağı kesilmek (O 47) :

eli ayağı titremek (H.O.Ş 58, 97) :

eli boş dönmek (BG 240, 300) (BKOV 10) (O 285):

eli gitmek (BKOV 73) :

eli ekmek tutmak (MT 28):

eli kalem tutmak (HK 43):

eli kolu bağlı kalmak/durmak (MT 171) (O 47, 48):

eli varmak (HK 34):

elinde kalmak (BG 92, 281) (HOŞ 166) :

elinde olmamak (BG 25, 52, 207) (O 32):

elinden almak (BG 168, 223) (HK 61, 111) (H.O.Ş 126) (MT 64, 176) (O 313) :

elinden bir kaza çıkmak (H.O.Ş 20) :

elinden çıkmak (UMS 100):

elinden geleni yapmak (BG 25, 122, 137, 219) (GÇ 22) (H.O.Ş 81, 130, 167, 170) (MT 80) (O 96, 266) (UMS 10) :

elinden gelmek (BG 25, 61, 159, 197, 198, 214, 231, 267, 342) (BKOV 76, 120) (GÇ 22, 23) (HOŞ 69) (MT 197) (O 20, 33, 301) (UMS 30, 111):

elinden her iş gelmek (YK 7):

elinden kurtulmak (HK 36, 48, 86, 93, 105, 106, 126) (YK 28) :

eline almak (O 55):

eline ayağına kapanmak (MT 158) :

eline bakmak (BG 190):

eline düşmek (BG 271) (HK 84, 85) (MT 143, 150) (O 198):

eline geçmek (BG 87, 153, 179, 204) (BKOV 42) (GÇ 59) (MT 87,184, 185, 189) (UMS 100):

eline tutuşturmak (BG 83, 150, 152, 196, 225, 275, 278, 280) (BKOV 33) (HK 114) :

elini eteğini çekmek (MT 77) :

elini kana boyamak (HK 62):

elini kulağına atmak (BG 306) :

elini uzatmak (HOŞ 150) :

elleri dert görmesin (HK 7) :

emanet etmek (HK 57) (MT 57) :

emek harcamak (BG 143) (BKOV 33) :

emek vermek (BG342) (O 8):

emin olmak (BKOV 35) (O 5) :

emir büyük yerden (YK 24):

emrine vermek (O 322) :

endişeye düşmek (BG 180) (H.O.Ş 14) (O 322) :

eriyip gitmek (H.O.Ş 133) (O 61) :

esen kalmak (O 57) :

eser kalmamak (H.O.Ş 16, 34, 76, 103) :

eski çamlar bardak oldu (BG 330):

eski hamam eski tas (MT 118):

eskisi gibi (UMS 18) :

- etek öpmek** (MT 16, 155):
- etrafında dönmek** (MT 194):
- etrafını sarmak** (MT 126) (O 229) :
- ev bark yıkmak**(MT 193) :
- evde kalmak** (BG 317):
- evirip çevirmek** (BG 86, 218) (HOŞ 11) (MT 8, 179) (O 45):
- evli evine köylü köyüne** (HK 30):
- evliya gibi** (YK 40) :
- Eyyüp sabrı** (HOŞ 150):
- ezilip büzülme**k (BG 161) (HOŞ 51, 166, 167):
- eziyet çekmek** (YK 94) :
- eziyet etmek** (YK 95) :
- falakaya yatırmak** (HOŞ 59) :
- fark etmek** (BG 16, 45, 46, 52, 52, 52, 52, 53, 59, 59, 60, 82, 103, 105, 153, 162, 170, 183, 184, 184, 186, 192, 206, 209, 223, 230, 262, 263, 278, 285, 286, 314, 341) (BKOV 14, 54, 55, 56, 56, 57, 79) (MT 14, 29, 106, 106, 111, 146, 155, 181, 208) (O 44, 65, 259) (YK 15, 16, 59, 63, 92, 98):
- fark yapmak** (GÇ 14) :
- farkına varmak** (BG 60, 77) (HK 113, 115) (HOŞ 18, 40, 46, 74, 84, 104, 116, 123, 124, 158, 168, 172, 172) (MT 73) (O 43, 47,179, 340) (YK 6):
- farkında olmak** (BG 224) (HK 57, 66, 136) (YK 103):
- faydalı olmak** (YK 69) :
- faydası olmak** (BKOV 39) :
- fazla gelmek** (HK 13):
- fedâ etmek** (H.O.Ş 22, 88) :
- fedâ olsun!** (O 57) :
- fedakârlık etmek** (MT 171, 188) :
- feleğin çemberinden geçmek** (HOŞ 113, 139):
- felekten kâim almak** (O 21):
- fena etmek** (HOŞ 97):
- fena olmak** (YK 22):
- ferahlık vermek** (H.O.Ş 151) :

- feryat etmek** (BKOV 40, 55) (MT 26) :
- feryat koparmak** (H.O.Ş 20) :
- fıkır fıkır kaynamak** (HK 8) (H.O.Ş 65, 118) :
- fırsat aramak** (O 134) :
- fırsat bilmek** (H.O.Ş 89) (O 292) :
- fırsat bulmak** (BG 112, 116, 124, 170, 201, 211, 234, 257) (BKOV 72, 102) (GÇ 32) (H.O.Ş 31, 47, 165) (MT 49) (UMS 11) (YK 92) :
- fırsat çıkmak** (BG 301) :
- fırsat kollamak** (MT 28) (O 151, 253):
- fırsat vermek** (BG 101, 116, 122, 202, 213, 233, 240) (BKOV 102) (GÇ 91) (HK 110) :
- fırsatı kaçırmak** (BG 159, 179, 185, 299) (UMS 67) :
- fıdan gibi** (BKOV 94) :
- fikir almak** (HOŞ 102):
- fikir edinmek** (H.O.Ş 44) :
- fikir vermek** (BKOV 17):
- fikir yürütmek** (BKOV 27, 50):
- fiskos etmek** (H.O.Ş 76) :
- fitili almak** (MT 106):
- gaflete düşmek** (BG 322) :
- gargaraya getirmek** (BG 237):
- garibine gitmek** (H.O.Ş 138) :
- gayret göstermek** (YK 111) :
- gayret vermek** (YK 44) :
- gayrete gelmek** (H.O.Ş 167) :
- gebe olmak** (BG 301) :
- geceyi gündüze katmak** (BG280) (MT 150):
- geç kalmak** (BKOV 8, 55) (HK 121) (O 315) (UMS 73) :
- geçinip gitmek** (GÇ 19) (MT 46) (YK 17) :
- geçmiş olsun** (BG 26, 54) (GÇ 35) (HOŞ 61):
- gelin almak** (HK 58, 58) :
- gelin gitmek** (HK 133) (H.O.Ş 14, 34, 44) (O 229, 279) :

- gelip çatmak** (BG 180, 329):
- gelip dayanmak** (H.O.Ş 141) :
- gelip geçici olmak** (BG 70) :
- gelip geçmek** (BKOV 34) (HK 107) (H.O.Ş 46) :
- gerdeğe girmek** (O 338) :
- gerek görmek** (BG 341) :
- gerekli görmek** (BG 319) (UMS 53) :
- geri almak** (BG 169):
- geri çekilmek** (HK 118) (HOŞ 33):
- geri çevirmek** (BG 68, 309) (MT 89) (O 56, 75, 89, 94, 134):
- geri dönmek** (BG 178, 179, 193, 214, 254, 262, 338) (BKOV 33, 53) (HK 44, 85, 85, 85) (HOŞ 74, 127) (MT 65, 83, 92, 161, 199) (O 24, 135, 170, 206, 235, 289, 327) (YK 5, 89):
- geri durmak** (BG 173) (MT 65) (O 335):
- geri kalmak** (HOŞ 108) (MT 158) (O 165):
- geri kalmamak** (BG 168, 191, 206, 263):
- geri vermek** (BG 197, 272) :
- gevrek gevrek gülmek** (BKOV 21) (GÇ 71, 93) :
- gezip tozmak** (O 246):
- gırtlığına sarılmak** (BG 43, 77):
- gibi gelmek** (BG 36, 37, 37, 42, 42, 46, 48, 51, 59, 61, 73, 74, 79, 80, 81, 81, 81, 99, 156, 157, 158, 177, 191, 220, 262, 277) (HK 37) (HOŞ 59, 70, 80, 88, 109, 124, 127, 131, 142, 154, 169) (O 122, 248, 259) (UMS 94) (YK 62, 98):
- gibi olmak** (BG 141, 145, 206, 254, 255, 269) (BKOV 122) (HOŞ 32, 114) (MT 21, 92, 100) :
- girip çıkmak** (MT 78, 119, 163, 175, 177, 184) :
- giyinip kuşanmak** (BG 169) (MT 55) :
- gizli tutmak** (HOŞ 97) (MT 160, 198):
- göç etmek** (BG 138, 167, 330) (O 54):
- göçüp gitmek** (H.O.Ş 127) :
- göğsü kabarmak** (MT 9) (O 277):
- göğsünü gere gere** (HK 33):

- göğsünü kabartmak (MT 186):**
- göğüs geçirmek (MT 148):**
- göğüs germek (BKOV 17) (HOŞ 163):**
- göklere çıkarmak (MT 30):**
- gölge gibi (MT 110) :**
- gölgede bırakmak (O 94):**
- gönlü istemek (H.O.Ş 112) :**
- gönlü kırılmak (H.O.Ş 116) :**
- gönlü olmak (UMS 72):**
- gönlünden geçirmek (MT 151):**
- gönlünden kopmak (MT 116):**
- gönlüne göre (MT 37):**
- gönlünü hoş etmek (O 174, 209):**
- gönlünü kaptırmak (BG 20):**
- gönül almak (BG 84) (O 35, 36, 112, 119,141, 216) (UMS 104, 118, 122):**
- gönül avutmak (H.O.Ş 39, 49) :**
- gönül bağlamak (O 124):**
- gönül eğlendirmek (MT 90) (O 21):**
- gönül indirmek (BG 172, 251) :**
- gönül kırmak (O 35, 197, 342):**
- gönül rızası ile (MT 72) :**
- gönül vermek (BG 342) (HOŞ 76) (O 8, 181, 208):**
- görev almak (BG 291) :**
- göreyim seni (GÇ 7, 7, 14, 46) (HK 48, 126) (YK 72):**
- görmezlikten gelmek (BG 135, 234, 284) (HOŞ 16, 72) (O 117):**
- görücüye çıkmak (BG 236) (HOŞ 29, 120):**
- göz açıp kapayana kadar (BG 270) (HK 126, 128) (O 6, 19, 51, 59, 224, 276, 346) (UMS 22):**
- göz ardı etmek (BG 286):**
- göz atmak (BG 14, 17, 18, 19, 102, 120, 204, 207, 224, 288) (GÇ 66) (HK 42, 60, 75, 81) (HOŞ 84) (MT 165) (YK 33):**
- göz dikmek (HK 50) (MT 59, 208):**

göz etmek (O 138):

göz gezdirmek (HK 103) (HOŞ 60) (O 314):

göz göre göre (GÇ 77) (HK 99) (MT 124, 195):

**göz göze gelmek (HK 118) (HOŞ 29, 123, 164) (MT 97) (O 132, 163, 309, 342)
(UMS 70, 105):**

göz hapsine almak (HOŞ 31, 72):

göz kamaştırmak (BG 206) (O 38):

göz kırpmak (HOŞ83) (MT 173):

göz kulak olmak (HK 24, 112) (UMS 12, 50, 68):

göz önünde olmak (O 47):

göz önünde tutmak (BG 23, 199, 324):

göz önüne getirmek (HK 96) (HOŞ 13) (MT 188):

göz önüne serilmek (H.O.Ş 106) :

göz önüne sermek (BG 246) (HK 26) :

göz ucuyla bakmak (BKOV 96) (HK 118) (HOŞ 80) (YK 61):

göz yummak (BG337) (HK 124) (HOŞ 98) (O 40, 300):

gözdağı vermek (O54):

gözden çıkarmak (BKOV 24) (MT 127):

gözden düşmek (HOŞ 48, 130):

**gözden geçirmek (BG 138, 159, 187, 241, 268, 278, 317) (GÇ 41) (HK 20, 44, 45,
50, 50, 70,78, 88, 126, 138) (HOŞ 168) (MT 33) (YK 98):**

gözden kaçırmak (HK 141) (O 99):

gözden kaybolmak (BKOV 70) (O 30, 199):

**göze almak (BG 123, 252, 262) (GÇ 62) (HOŞ 21) (MT 7,13, 72, 86, 122) (O 151,
152, 175):**

göze batmak (BG 214):

göze çarpmak (BG 313) (HOŞ 39, 78, 90):

göze görünmek (BG 130) (MT 70):

gözetim altında tutmak (BG 200) :

gözleri çakmak çakmak olmak (O 93, 198, 208, 226, 285):

gözleri dolmak (BKOV 68, 80, 117) (MT 9):

gözleri dolu dolu (HOŞ 128) (O 192, 203, 280) (UMS 18, 34)

gözleri dolu dolu olmak (BKOV 94) (HOŞ 128) (MT 159) (O 165, 192, 203, 274, 280, 316) :

gözleri fal taşı gibi açılmak (BKOV 47) (GÇ 49) (O 138):

gözleri kamaşmak (MT 115):

gözleri kan çanağına dönmek (BG 54) (BKOV 71):

gözleri kararmak (MT 22):

gözleri kaymak (HOŞ 84):

gözleri parlamak (BKOV 61, 85) (YK 121):

gözleri yaşarmak (GÇ 19) (HOŞ 100) (MT 12) (YK 15, 15, 31, 49, 72, 103, 116, 120):

gözleri yaşlı (YK 22, 24, 72)

gözleri yuvalarından fırlamak (H.O.Ş 81) :

gözlerini açmak (HOŞ 13, 52, 86, 124, 159) (YK 20, 75):

gözlerini belirtmek (O 141) :

gözlerini dikmek (HOŞ 57, 84, 143, 145):

gözlerini duman bürümek (MT 202) :

gözlerini iri iri açmak (MT 155, 174)

gözlerini kaçırmak (MT 81) :

gözlerini kırpmadan (O 236):

gözlerinin içi gülmek (O 191):

gözlerinin içine bakmak (UMS 19, 34, 115) (YK 107):

gözü açılmak (BKOV 26) (MT 62, 94):

gözü arkada kalmak (HK 24, 24) (O103, 123, 178):

gözü bağlı olmak (HOŞ 77):

gözü dalmak (GÇ 55) (HOŞ 95) (O 127):

gözü doymak (BG 172):

gözü dönmek (MT 185) (O 212):

gözü gibi bakmak (BKOV 61):

gözü gönlü açılmak (HOŞ 111):

gözü görmemek (MT 87) :

gözü ilişmek (BKOV 7) (HK 72):

gözü kamaşmak (GÇ 88) (MT 208):

- gözü kapalı (BG 145):**
- gözü kara olmak (O 64):**
- gözü kararmak (O 25):**
- gözü kaymak (GÇ 70) (HK 76, 119) (O18):**
- gözü kesmek (O 138):**
- gözü önünde (UMS 44) :**
- gözü önüne getirmek (HOŞ 13) (O 35) :**
- gözü pek olmak (HK 92, 116) (MT 124) (O 26, 55, 335):**
- gözü takılmak (HK 84):**
- gözü tok (HK 8):**
- gözü tutmak (HK 59) (UMS 37):**
- gözü üzerinde olmak (HK 99) (YK 84):**
- gözü yılmak (BG 300):**
- gözü yolda kalmak/olmak (O 194):**
- gözün aydın (O 6, 268):**
- gözünden düşmek (HOŞ 91) (UMS 10, 11):**
- gözünden kaçmak (HK 50, 137) (GÇ 47, 66, 81, 86):**
- gözüne bakmak (BKOV 77, 106):**
- gözüne çarpmak (HK 88) (HOŞ 164) (O 212):**
- gözüne ilişmek (HK 126) (HOŞ 103, 120):**
- gözüne kestirmek (BKOV 99) (MT 44, 118, 156):**
- gözüne uyku girmemek (GÇ77) (HOŞ 80, 80):**
- gözünü açmak (GÇ 35) (HK 38, 92, 97) (HOŞ 13, 70, 105) (MT 98) (UMS 12, 92) (YK 53):**
- gözünü ayırmamak (BKOV 61) (O 29, 182) (UMS 121, 122) (YK 61):**
- gözünü dikmek (BG 46) (BKOV 22, 69, 97, 98, 98, 110) (GÇ 8, 49) (HK 89, 116, 123) (HOŞ 56, 104, 168) (O 152):**
- gözünü karartmak (BG 14):**
- gözünü kırpmadan (BKOV 46) (O 282):**
- gözünü korkutmak (HK 65):**
- gözünü seveyim (HK 62):**
- gözünü yummak (MT 70, 149) (O 47, 324):**

- gözünün içine baka baka** (O 319) :
- gözünün içine bakmak** (MT 88) (UMS 115):
- gözünün önünden gitmemek** (HOŞ 137):
- gözünün önüne gelmek** (BKOV 28) (GÇ 70) (UMS 20) (YK 45) :
- gözünün önüne getirmek** (O 35)
- gözüyle görmek** (HOŞ 21, 131) (MT 84):
- gözyaşı dökmek** (BG 60):
- gurur duymak** (BKOV 103) (MT 45) (O 95) (YK 120) :
- gücü yetmek** (BG 246) (O 35, 220, 229) :
- güçlük çekmek** (HOŞ 43, 124) (MT 184) (O 148) (UMS 114):
- gül gibi** (H.O.Ş 99) :
- güle güle** (GÇ 53) (HK 23, 23, 120) (MT 53) (UMS 32, 57, 121) (YK 11, 73):
- gülmekten katılmak** (HOŞ 17) (MT 90):
- gülüp oynamak** (H.O.Ş 150) :
- gün görmüş** (HOŞ 171) (MT 93) (O 115, 323):
- gün yüzüne çıkarmak** (HOŞ 73)
- günah işlemek** (BG 56):
- günahını almak** (GÇ43):
- gündeliğe gitmek** (MT 57) :
- güneş almak** (MT 36):
- günler torbaya girdi** (BG 18):
- günlerden bir gün** (O 101):
- günü gününe** (BG 200) (MT 16) (O 181):
- günü kurtarmak** (BG 341) :
- gününü görmek** (HK 104) :
- gününü göstermek** (O 54, 54) :
- güven duymak** (BG 179) :
- güven vermek** (BG 271):
- güvence altına almak** (GÇ 35) :
- güvence vermek** (BG 237) :
- ha bugün ha yarın** (O 207) :
- ha gayret** (GÇ 14) (UMS 82) :

habbeyi kubbe yapmak (HOŞ 76):

haber almak (GÇ 35) (HK 19, 61, 91, 137) (HOŞ 96, 134) (MT 30, 98, 101, 204) (O 80, 181, 217, 218, 219, 258, 290, 295):

haber çıkmak (MT 17):

haber göndermek (HK 59, 107) (H.O.Ş 113) (MT 172, 172) (O 145, 296) :

haber salmak (O 41,53,99,111,112,130,177,194,230,244,261,280,286,293,302,314, 329, 331, 338) :

haber vermek (BG 57, 76, 95, 99, 100, 101, 130, 133, 150, 195, 242, 294, 339) (BKOV 8, 39, 75) (GÇ 18, 28, 41, 42, 52, 76, 91) (HK 24,108) (HOŞ 19, 73, 80, 108, 108, 116, 120, 154, 170) (MT 13, 52, 65, 119, 152, 160, 199, 199, 203, 203) (O 47, 81, 140, 215, 227, 270) (UMS 39, 50, 68) (YK 38, 91):

haber yollamak (BKOV 82):

haberi olmak (BKOV 20, 50, 78) (HK 48) (HOŞ 46, 47, 60) (O 31, 145, 173, 218) (YK 108):

haberiniz olsun (GÇ 10):

hacet yok (H.O.Ş 167) :

haddine mi düşmüş (MT 10):

hafife almak (YK 106):

hak etmek (BKOV 92) (HK 57, 58, 118) (MT 171) (O 5, 14, 36, 113, 126, 258, 318, 345, 346):

hak getire (MT 33):

hak kazanmak (MT 9) :

hak vermek (BKOV 75, 82, 95) (GÇ 40,54) (MT 17, 56, 199) (O 281) (YK 34, 46):

hak yemek (MT 137) (O 108, 269):

hak yerini bulur (MT 112) :

Hakk'ın rahmetine kavuşmak (O 279) :

hakkından gelmek (HK 47):

hakkını helal etmek (BKOV 51) (O 197, 208, 223):

hakkını vermek (GÇ 46) (O 233):

haklı bulmak (HOŞ 132) (O 185):

haklı çıkmak (HK 44) (O 255) (UMS 30):

haksız yere (UMS 53):

- hal hatır sormak** (HK 106) (O 150, 187, 338):
- hâle girmek** (H.O.Ş 81, 81, 81, 131, 159, 171) :
- hâli kalmamak** (O 6, 16, 16, 47, 346) :
- hâli vakti yerinde** (GÇ 18,19) (MT 198):
- hâlinden anlamak** (HOŞ 68):
- hâline bakmamak** (MT 22) :
- halt etmek** (HK 45, 62) (MT 81) :
- hamle yapmak** (O 290) :
- hangi rüzgar attı?** (MT 57):
- hanım hanımcık** (HOŞ 66):
- har vurup harman savurmak** (O 12):
- haraca bağlamak** (MT 85, 120):
- haraca kesmek** (HK 71) (O 155):
- harcı olmamak** (YK 64)
- harekete geçmek** (BG 133, 213, 255, 324) (BKOV 9, 28) (GÇ 74) (O 207, 286, 293, 295, 331, 333, 333):
- harfî harfine** (HOŞ 78):
- hasır altı etmek** (BG 241):
- hasret çekmek** (BG 123, 124, 167) (BKOV 61) (HOŞ 161, 169) (MT 71):
- hasret gidermek** (BKOV 60) :
- hasret kalmak** (HK 9, 64):
- haşır neşir olmak** (HOŞ 23, 69):
- hatır için** (BKOV 120) (HOŞ 153, 158) (O 72):
- hatır kırmak** (BG 109) (UMS 29, 104):
- hatır sormak** (BG 35, 48, 101, 172, 184) (GÇ 27, 32) (HOŞ 144, 170):
- hatırına getirmek** (MT 148) :
- hatırında tutmak** (BG 65):
- hatırı sayılır** (GÇ 19) (O 308):
- hatırına gelmek** (BG 205, 328):
- hatırına getirmek** (HOŞ 107):
- hatırından çıkmamak** (MT 45):
- hatırlarını hoş etmek** (MT 134):

- hava almak** (BG 161) (BKOV 39, 42) (MT 36):
- hava bozmak** (HK 78) :
- hava çalmak (her biri başka bir)** (BG 26):
- hava kaçırmak** (BKOV 55) :
- havadan sudan konuşmak** (HOŞ 120, 137) (O 80):
- havadan sudan söz etmek** (BG 116):
- havalara uçmak** (GÇ 91)
- havasını bulmak** (HK 20) :
- havaya uçmak** (BKOV 45) (HK 86) :
- havsalasına sığdıramamak** (HOŞ 114):
- hayır dua almak** (YK 73) :
- hayır kalmamak** (HOŞ 165):
- hayırdır inşallah** (O 47):
- hayra alamet değil** (MT 8):
- hayra yormak** (O 99):
- hayran etmek** (MT 192) :
- hayran olmak** (MT 134) :
- hayranlık duymak** (BG 202) (GÇ 60) :
- hayrete düşmek** (H.O.Ş 107, 131) :
- hayretler içinde olmak** (MT 26) :
- hayrı dokunmak** (MT 43) :
- hazır olmak** (BG 187):
- hazıra konmak** (BG 122):
- hazırlık yapmak** (BKOV 80, 83) :
- hedef almak** (BG 275) :
- helâl olsun** (O 92, 207):
- her kafadan bir ses çıkmak** (YK 103):
- hesaba katmak** (HOŞ 98) (O 101, 261):
- hesabına gelmek** (MT 89):
- hesap kitap yapmak/ etmek** (O 127) (MT 152):
- hesap sormak** (BG 175) (HK 45) (MT 169) (O 26):
- hesap vermek** (BG 113) (HOŞ 96):

- heves etmek** (MT 27) :
- heyecana gelmek** (MT 90) :
- heyecana kapılmak** (H.O.Ş 14) (MT 29) :
- hıncını çıkarmak** (MT 157) :
- hırs basmak** (MT 82) :
- hız vermek** (BG 205) :
- hızır gibi yetişmek** (O 67):
- hiçe saymak** (MT 201) (O 160):
- hin oğlu hin** (MT 41):
- hizaya gelmek** (HK 82) :
- hizaya getirmek** (BG 109, 199):
- hizmet etmek** (YK 42, 44) :
- hor bakmak** (O 193) :
- hor görmek** (MT 86, 161, 208) (O 15, 22, 126, 126):
- hoş bulduk** (YK 108):
- hoş geldiniz** (BG 102, 165, 256, 290, 290) (BKOV 37, 78, 90) (HK 15, 55, 89) (HOŞ 50) (O 5, 42, 111, 141, 153,205, 231, 241, 241, 254, 254, 268, 345) (UMS 9, 39, 39, 39, 91, 97) (YK 33, 33, 107):
- hoş görmek** (BG 308,317) (HOŞ 57) (MT 121, 189, 196) (O 95, 205):
- hoş olmak** (YK 117, 117) :
- hoş tutmak** (O 176, 341) (UMS 45):
- hoşa gitmek** (BG 265) :
- hoşça kal** (HK 98) (UMS 89, 108):
- hoşnutluk getirmek** (O 5, 141, 345)
- hoşuna gitmek** (BG 128, 223, 265) (GÇ 10) (HK 30, 108, 128) (HOŞ 25, 65, 155, 158) (MT 90, 96, 167, 168, 197) (O 13, 272, 277) (UMS 78) (YK 17, 30, 57, 79, 85):
- huy edinmek** (O 74) :
- hüküm sürmek** (MT 51):
- hüküm vermek** (O 58, 129) (MT 197):
- hüner göstermek** (H.O.Ş 38) :
- hüsrana uğramak** (H.O.Ş 75) :
- hüzün çökmek** (H.O.Ş 114, 137) (MT 103) :

- ısrar etmek** (BG 56) (MT 166) (YK 94) :
- ıskartaya çıkarmak** (BG 263):
- ışık tutmak** (BG 166):
- ibaret olmak** (MT 18, 23) :
- ibret almak** (HK 115) :
- iç çekmek** (BKOV 105) (O 56, 269) (UMS 27, 109, 109, 111):
- iç etmek** (HOŞ 166, 166):
- iç geçirmek** (YK 76, 91, 120):
- içeriye dalmak** (BKOV 8, 44) :
- içi açılmak** (YK 77):
- içi burkulmak** (O73, 339):
- içi cız etmek** (HK 96):
- içi erimek** (MT 166):
- içi geçmek** (O 46, 340):
- içi götürmemek** (HOŞ 144):
- içi ısınmak** (O 83, 166):
- içi içine sığmamak** (BG 102, 193, 202) (HOŞ 80, 154):
- içi içini yemek** (O 22):
- içi kabarmak** (O 57):
- içi kaldırmamak** (O 299):
- içi rahat etmemek** (GÇ 62) (HK 19, 104) (O 13, 227) (UMS 109) (YK 114):
- içi sıkılmak** (HOŞ 34):
- içi sızlamak** (BG 207) (YK 73):
- içi titremek** (BG 35):
- içi yanmak** (HK 53) (O 122) (YK 23, 23, 23, 31):
- içinden çıkamamak** (BG 191, 330) (HOŞ 170, 25) (MT 203):
- içinden geçirmek** (BG 84, 281) (HK 77) (O 22):
- içinden geçmek** (GÇ 63) (HOŞ 122) (MT 130):
- içinden gelmek** (BG 42, 44, 47, 114, 335) (BKOV 33, 110, 111, 111) (MT 196)
(UMS 15, 111, 111):
- içine çekmek** (BG 176) :
- içine kapanmak** (BG 184, 200):

- içine sinmek** (O 339) (YK 84):
- içini açmak** (H.O.Ş 112) (YK 85):
- İçini boşaltmak** (MT 34):
- içini çekmek** (BG 132, 134, 166) (BKOV 94, 118) (GÇ 23, 50, 69, 81) (HK 137) (HOŞ 51, 121, 168) (MT 64, 135, 179, 196) (O 138):
- içini dökmek** (HK 64) (HOŞ 86):
- içini okumak** (BG 94, 129) :
- içini sarmak** (BKOV 101) :
- içini sıkmak** (H.O.Ş 171) :
- içini yemek** (HOŞ 117):
- içli dışlı olmak** (HOŞ 76, 137):
- içten gelmek** (HOŞ 159):
- içten içe** (HK 76) (O 292):
- idare etmek** (BG29, 43, 89, 90, 93, 95, 97) (BKOV 81, 81, 82) (MT 41, 59, 73, 97, 165, 191) (YK 91):
- ifadesini almak** (BG 195):
- iftiraya uğramak** (BG 289) :
- ihtiyaç duymak** (BG 150) (MT 126)
- iki çift laf etmek** (HK 30) :
- iki paralık etmek** (HK 34):
- iki paralık** (O 24):
- iki yüzlü** (O 90, 91) (HOŞ 66, 66):
- ilah gibi** (MT 178) :
- ilan vermek** (BG 83) (BKOV 41) :
- ileri atılmak** (HK 26, 80) (GÇ 11) :
- ileri gelmek** (BG 119, 157, 312) (GÇ 62) (HOŞ 62, 149) (MT 35):
- ileri geri lâf etmek** (HK 33):
- ileri gitmek** (GÇ 19) (HK 74, 101, 110) (UMS 23):
- ileri sürmek** (BG 76, 130, 155, 174, 209, 234, 235, 242, 271, 284, 307) (GÇ 38, 38):
- ilgi çekmek** (BG 222) :
- ilgi duymak** (BG 223) (GÇ 9, 9) :
- ilgi görmek** (GÇ 5) (HK 110) (O 116) :

- ilgi göstermek** (BG 180, 249) (GÇ 73) (UMS 87) :
- ilgi toplamak** (GÇ 7)
- ilgisini çekmek** (BG 246)
- iliklerine işlemek** (BG 269):
- ilişki kurmak** (BG 140, 169, 184, 185, 230, 231, 312) (GÇ 63) (O 16, 21):
- imdadına yetişmek** (BG 218) (GÇ 25) (H.O.Ş 31, 42, 75, 91, 140) (MT 13, 24, 46, 186) :
- imkân vermek** (BG 321) :
- in cin yok** (MT 140):
- ince eleyip sık dokumak** (BG 89):
- insan gibi** (BG 273) :
- insan içine çıkmak** (MT 187) :
- intikam almak** (BKOV 47) :
- ipin ucunu kaçırmak** (HOŞ 22, 35):
- iple çekmek** (HOŞ 28, 80) (O 275):
- istifini bozmamak** (BG 145):
- iş bitirmek** (HK 118):
- iş çıkarmak** (BG 227):
- iş düşmek** (GÇ 5, 6, 11) (HK 13, 27, 86):
- iş görmek** (BG 127, 134) (BKOV 57) (MT 97, 114, 152) (O 36, 36, 55, 137, 300):
- iş işten geçmek** (BG 29, 210) (GÇ 32) (O 40, 147, 218):
- iş karışmak** (BKOV 42):
- iş olsun diye** (GÇ 80, 88):
- iş sarpa sarmak** (BKOV 32)
- iş tutmak** (BG 78):
- iş var** (HK 143):
- iş vermek** (BG 210, 323):
- iş yapmak** (BG 66, 263, 264) (BKOV 46, 99) (GÇ 52) (YK 108) :
- işaret vermek** (GÇ 11) (O 297) (UMS 22, 22) :
- işe girmek** (HK 104) (BKOV 42, 100, 100):
- işe karışmak** (H.O.Ş 65) :

işe yaramak (BG 16, 24, 56, 63, 66, 66, 67, 92, 92, 108, 172, 192, 207, 219, 221, 227, 235, 237, 327, 327, 329) (BKOV 58) (GÇ 25, 54) (HK 12, 36, 49, 58, 77, 79, 97, 105, 106, 137, 142) (HOŞ 97) (MT 104) (O 147, 151, 168, 177, 328):

işi bitirmek (GÇ 42, 61) (HK 17) (HOŞ 68) (O 302) (UMS 60):

işi bitmek (BKOV 22) (MT 103) (O 212, 291, 294)

işi bozulmak (MT 198):

işi çıkmak (BG 272) :

işi düşmek (UMS 13):

işi görülmek (O 176):

işi ne? (H.O.Ş 128) :

işi olmak (HK 10, 30):

işin başı (BG 310) (HK 41, 126):

işin içinden çıkmak (HK 36) (HOŞ 12, 78):

işin içinden sıyrılmak (BG 280, 309):

işin rengi değişmek (BKOV 78) :

işine gelmek (MT 5, 106, 106) (O 66, 67):

işini bilmek (BG 122) (GÇ 29,78):

işini bitirmek (BG 127) (HK 30) (O 245):

işini görmek (BG 270) (BKOV 57) (GÇ 41) (MT 60):

işini uydurmak (MT 184) :

işitmezlikten gelmek (BG 237) (HOŞ 82, 104, 124) (O 45):

işleme koymak (BG 213) :

işten değil (HK 83, 136, 137) (MT 29) (UMS 66):

itişip kakışmak (MT 133) (UMS 53) :

iyi etmek (HK 95) (HOŞ 97):

iyiden iyiye (HOŞ 133):

iyilik görmek (MT 126) :

iz bırakmak (H.O.Ş 42) :

izini kaybetmek (MT 83, 86, 104) :

kabına sığmamak (BG 141) (O 7, 136):

kabuk tutmak (BG 303) :

kadeh tokuşturmak (O 246) :

- kadrini bilmek** (H.O.Ş 17, 121) (O 155, 265) :
- kafa dengi** (BG 222):
- kafa dinlemek** (BG 119) :
- kafa göz yarmak** (BG 85) :
- kafa kafaya vermek** (GÇ 51):
- kafa sallamak** (MT 36) :
- kafa şişirmek** (BG 193):
- kafa tutmak** (MT 87, 105, 160, 162, 164):
- kafa yormak** (HK 76):
- kafası bozmak** (BG 167) (BKOV 33):
- kafası işlememek** (HOŞ 61, 138):
- kafası karışmak** (BG 137, 206) (MT 80) (O 20) :
- kafası kızmak** (HK 34, 112, 112):
- kafasına girmek** (BKOV 42) (GÇ 39):
- kafasına koymak** (BG 257):
- kafasına takılmak** (BG 336) (BKOV 99) :
- kafasında şimşek çakmak** (GÇ 60) :
- kafasını kırmak** (MT 167) :
- kafasını kurcalamak** (BG 98, 137, 179) (HK 63) (O 81) (YK 120) :
- kafese koymak** (MT 38):
- kâfi gelmek** (H.O.Ş 84, 148, 152, 172) (MT 87) :
- kahkahadan kırılmak** (YK 119) :
- kalbi çarpmak** (H.O.Ş 13) (O 85) :
- kalbi yerinden fırlamak** (GÇ 50)
- kalbini kazanmak** (MT 94) :
- kalbini kırmak** (BKOV 108) (HOŞ 72):
- kaleyi içinden fethetmek** (MT 30):
- kan kaybetmek** (HK 135, 142) :
- kan kusturmak** (MT 172):
- kan ter içinde kalmak** (MT 65):
- kana boyamak** (H.O.Ş 16) :
- kana susamak** (BG 209):

- kanat açmak** (MT 195) :
- kanat çırpma** (MT 12) :
- kanı bozuk** (BG 271):
- kanı donmak** (BKOV 14, 105) (YK 58) :
- kanı kaynamak** (BG 128, 172, 186, 186) (O17):
- kanına girmek** (HOŞ 50):
- kapı açmak** (BG 212) :
- kapı aşındırmak** (BG 120, 254, 265, 275) (MT 17):
- kapı dışarı etmek** (MT 34):
- kapı kapı aramak** (BG 290) :
- kapı kapı dolaşmak** (BG 321) :
- kapısı açık olmak** (BKOV 52):
- kapısını çalmak** (BG 121) :
- kapıya dayanmak** (MT 31):
- kara çıkarmak** (O 123) :
- kara kara düşünmek** (BG 93) (BKOV 50) (HK 90) (HOŞ 133):
- karanlığa kalmak** (HK 70) :
- karanlık basmak** (BKOV 49) (HOŞ 156) :
- karar kılmak** (MT 197) :
- karar vermek** (O 129)
- karaya vurmak** (BG 333) :
- karga tulumba etmek** (BG 92):
- karın doyurmak** (BG 301) :
- karınca kararınca** (GÇ 22):
- karşı çıkmak** (BG 305) (O 168, 180, 188, 206, 227, 280, 287, 311) (UMS 53) (YK 111):
- karşı durmak** (HOŞ 77) (O 36, 53, 200, 251, 336):
- karşı gelmek** (HK 61) (HOŞ 44, 65, 75, 128) (O 15, 161, 221):
- karşı karşıya gelmek** (HOŞ 121) (O 19, 236, 334):
- karşı karşıya getirmek** (BG 71) (HOŞ 39):
- karşı karşıya olmak** (BG 128, 234):

karşı koymak (BG 74, 84) (BKOV 46) (GÇ 10, 29, 41, 68) (HOŞ 74) (MT 6, 35, 114) (O 234):

karşılık vermek (BG 142) (GÇ 8, 10, 31, 37, 56, 60, 62, 64, 75) (HK 71, 73) (MT 34, 91) (O 103, 155, 186, 200, 296) (UMS 43, 59, 70, 75, 88, 91, 115, 124) (YK 86) :
karşısına almak (H.O.Ş 62) (MT 81) (O 245) :

karşısına çıkmak (BG 175, 310) (BKOV 9) (HK 32, 65, 71, 103, 113) (HOŞ 40) (O 22, 22, 22, 25):

karşısına dikilmek (BG 44) (BKOV 46) (HK 30, 50) (MT 200) (O 26):

karşısına geçmek (HK 65) (HOŞ 139, 143):

kaş göz işareti yapmak (MT 27, 199) :

kaşla göz arasında (UMS 9):

kaşlarını çatmak (HK 61) (HOŞ 43, 44, 125) (MT 201):

katı yürekli (HOŞ 95):

katıla katıla ağlamak (MT 65) :

katıla katıla gülmek (HK 57) (MT 117) :

katır gibi (MT 30) :

kavga çıkarmak (MT 41, 193):

kaya gibi (O 179) :

kayıplara karışmak (BKOV 62) (H.O.Ş 134) :

kazık gibi (HK 43) :

kelepçe vurmak (HK32, 117) :

kelle kulaklı (MT 102, 115):

kem küm etmek (BG 218, 219) (MT 72) (O 339):

kemiklerini kırmak (O 23) :

kenara çekilmek (YK 76) :

kendi ayağı ile gelmek (MT 13)

kendi başına (BG 34, 51, 56, 56,59, 67, 70, 72, 72, 75, 82, 90, 107, 113, 126, 127, 127, 183, 191, 191, 192, 193, 193, 203, 221, 241) (BKOV 17) (HOŞ 78) (UMS 60):

kendi başının derdine düşmek (HOŞ 140):

kendi derdine düşmek (MT 109):

kendi halinde (HOŞ 113):

kendi haline bırakmak (BG 56, 60, 61, 156) (HOŞ 101) (O 174):

kendi havasında (HOŞ 113):

kendi kendini yemek (HOŞ 80) (MT 159):

kendimi bildim bileli (H.O.Ş 29) (UMS 25, 51) :

kendinden geçmek (BKOV 8) (GÇ 79) (HK 115, 134) (HOŞ 13, 42, 70, 88, 115, 123, 158) (MT 70, 95, 113) (YK 49):

kendine gelmek (BKOV 106) (HK 57, 138) (HOŞ 15, 56, 85, 99, 111, 124, 129) (O 43, 44, 63, 122) (UMS 115):

kendine getirmek (HK 93):

kendini ... vermek (YK 120):

kendini alamamak (BG 20, 56, 64, 75, 78, 83, 92, 93, 94, 101, 113, 122, 127, 132, 134, 166, 166, 174, 180, 186, 190, 196, 261, 261, 264, 286, 306, 330, 336) (BKOV 75, 122) (GÇ 29) (HK 108, 136, 142) (HOŞ 37, 43, 44, 49, 62, 130) (MT 90) (UMS 36):

kendini atmak (BG 142, 172) (HK 43) (UMS 84) (YK 101):

kendini avutmak (BG 79, 93):

kendini beğendirmek (MT20, 25):

kendini bırakmak (BG 89, 336) (BKOV 39) (HOŞ 30, 133, 160) (MT 37) (YK 23):

kendini bilmek (MT 98):

kendini dinlemek (HOŞ 154):

kendini göstermek (BG 177, 274) (GÇ 14) (HK 123) (HOŞ 81) (O 7, 335) (UMS 82):

kendini kaptırmak (HK 75) (O 123):

kendini kaybetmek (MT 98, 138):

kendini toplamak/toparlamak (BG 42) (BKOV 12, 106) (GÇ 80) (HK 44) (HOŞ 52, 82, 94, 111) (MT 36, 60, 92, 203, 208) (YK 101, 120):

kendini tutamamak (BG 45) (BKOV 29, 78) (HOŞ 14, 85, 98, 159, 164) (MT 126)(O 18, 57, 69, 109, 144, 300):

kendini tutmak (HOŞ 33, 88, 165) (MT 108) (O 300):

kendini vermek (MT 196):

kendini yemek (HOŞ 73):

kesenin ağzını açmak (GÇ 18, 19) (MT 90):

kestirip atmak (BG 101) (BKOV 36):

- keyfi kaçmak (BG 132):**
- keyfi yerinde olmak (HK 30) (MT 142, 162) :**
- keyfi yerine gelmek (O 39):**
- keyfine bakmak (MT 192) :**
- keyfini kaçırmak (H.O.Ş 160) :**
- kıçın kıçın gitmek (HK 124) :**
- kılı kıpırdamamak (BG 118) (HK 32, 127) (HOŞ 63) (O 234, 282):**
- kılı kırk yarmak (O 136):**
- kılıç çekmek (O 255) :**
- kılıç kuşanmak (takmak) (O 129) :**
- kılıç sallamak (O 243) :**
- kılına dokunmamak (O 176, 268):**
- kıpkırmızı kesilmek (GÇ 50) :**
- kıpkırmızı olmak (BKOV 51) (H.O.Ş 133) :**
- kırdığı cevizler kırkı geçmek (HK 48):**
- kırılıp dökülmek (BG 172) :**
- kırıp dökmek (O 56):**
- kırıp geçirmek (HOŞ 173) (O 121):**
- kırk yılda bir (GÇ 61):**
- kırkından sonra saz çalmak (BG 277):**
- kırmızı dipli mumla davet etmek (MT 37)**
- kısa kesmek (HK 106) (MT 91):**
- kıskıvrak yakalamak (BKOV 49) (H.O.Ş 158) :**
- kismet çıkmak (MT 185):**
- kismeti ayağına gelmek (MT 19):**
- kıyameti koparmak (BG 85) (O 105):**
- kıymetini bilmek (O 155) :**
- kız almak (O 279):**
- kız vermek (MT 132) (O 134, 205):**
- kızılca kıyameti kopmak (MT 91):**
- kilit vurmak (BG 331) :**

kim bilir (BG 14, 58, 81, 104, 131, 183, 252) (BKOV 38) (HK 13, 52) (HOŞ 15, 21, 26, 28, 49, 66, 77, 88, 91, 93, 93, 108, 133, 163, 171) (MT 56, 73, 100, 117, 117, 129, 131, 131, 138, 138, 141, 155, 168, 168, 198, 206):

kim vurduya gitmek (MT 33):

kimin nesi? (HK 136) (H.O.Ş 62) (MT 199) (O 273) :

kin gütmek (MT 6) :

kirişi kırmak (HK 48):

kirli çamaşırlarını ortaya sermek (MT 111) :

koca karı ilacı (BG 26):

kokusunu almak (BKOV 45) (MT 43, 131):

kol gezmek (HK 137) (MT 122, 122):

kolaçan etmek (MT 89):

kolayına gelmek (O 172):

kolayını bulmak (MT 46):

kolaylık göstermek (HK 89) :

kolları sıvamak (BG 202, 317) (HK 134) (HOŞ 78):

kollarını açmak (BKOV 124) (O 258):

kolu kanadı kırılmak (BG 62) (O 15):

koluna girmek (BG 142, 187, 194, 195) (GÇ 17) (HOŞ 155) (MT 81):

komaya girmek (BKOV 28) :

konferans vermek (MT 43) :

konuk etmek (GÇ 73) (O 190, 295) :

konuk olmak (GÇ 72) :

korktuğu başına gelmek (HK 56):

korku düşmek (BKOV 38) (O 223) :

korku vermek (MT 175) :

koynuna almak (H.O.Ş 106) :

koynuna girmek (H.O.Ş 32) (MT 49) :

kök salmak (BG 242, 274):

kökü kurumak (HK 8):

kökünden kazımak (MT 80) :

köküne kibrit suyu (BG 145):

- kör dövüşü (BG 214):**
- kör kadı (BG 298):**
- kör kurttan bile vazgeçmemek(MT 72)**
- köşe bucağın saklanmak (O 56):**
- köşe kapmaca oynamak (UMS 104):**
- köşesine çekilmek (HOŞ 133, 152):**
- köşeye çekilmek (BKOV 102, 119) (O 9):**
- köşeye sıkışmak (BG 122):**
- kötülük etmek (O 62) :**
- kötülük yapmak (BKOV 8) (MT 5) :**
- kucağına düşmek (HK 83, 137) :**
- kucak açmak (BG 98, 337):**
- kulağı delik (HK 95):**
- kulağı kırıste olmak (BG 57) (HK 122) (O 30):**
- kulağına çalınmak (MT 132, 135, 182):**
- kulağına çarpmak (H.O.Ş 124, 132) :**
- kulağına fısıldamak (H.O.Ş 67, 70) (O 324) :**
- kulağına gelmek (H.O.Ş 138) :**
- kulağına gitmek (BKOV 83) :**
- kulağını bükmek (UMS 9):**
- kulağını çekmek (GÇ 50, 52):**
- kulak asmak (BG 238, 317) (HK 89, 89) (MT 95, 98, 100, 141, 147):**
- kulak kabartmak (HOŞ 17):**
- kulak kesilmek (BG 81, 82, 99, 160, 332) (O 61) (UMS 58):**
- kulak misafiri olmak (HOŞ 62) (MT 137):**
- kulak (kulağını) tırmalamak (BG 83, 103, 107) :**
- kulak (kulaklarını) tıkamak (H.O.Ş 58) :**
- kulak vermek (BG 130, 332) (HK 82) (MT 184) (UMS 84, 109, 113) (YK 58, 105):**
- kulakları düşmek (BG 333):**
- kulaktan kulağa (HOŞ 158):**
- kum gibi (MT 65) (O 221, 266, 348) :**
- kumar oynamak (MT 192) :**

kurban olmak (BKOV 106, 106) (HOŞ 82) (O 121, 165):

kurban vermek (H.O.Ş 45) :

kurşun dökmek (BG 26):

kurşun gibi (BG 61) (BKOV 17) :

kurşun yemek (HK 50) :

kurt masalı okumak (MT 169):

kurtlarını dökmek (BG 185):

kuru kalabalık (MT 133):

kusur bulmak (H.O.Ş 67) (MT 29) :

kusur etmek (H.O.Ş 108) (MT 81) :

kuş beyinli (MT 8, 159):

kuş uçurtmamak (O 136, 331, 335):

kuşku duymak (BG 120, 202, 292) :

kuşkuya düşmek (O 174) :

kuyruğa girmek (BG 300):

kuyruk acısı (MT 6):

kuyruk kıstırmak (O 20):

kuyu kazmak (MT 84) (UMS 10):

küçük dilini yutmak (HOŞ 82):

küçük düşmek (MT 23) (O 285):

küçükle küçük, büyükle büyük olmak (HOŞ 36, 136)

küfür savurmak (BG 91) (H.O.Ş 165) :

kül olmak (HOŞ 144):

küt diye (HK 114) :

laf anlatmak (MT 22) :

laf atışmak (O 13):

laf dinlemek (HK 59):

laf etmek (HK 33, 50) (YK 88):

laf olsun diye(BKOV 42) (O 64, 275):

lafa karışmak (O 16, 24) :

lafı ağzına tıkmak (HK 35):

lafı uzatmak (BG 202) :

- lafını etmek** (HK 97):
- lakırdısını etmek** (MT 55):
- lamelif çizmek** (MT 49):
- lanet etmek** (BKOV 42, 43) :
- lanet okumak** (O 217) :
- lazım gelmek** (H.O.Ş 11, 21, 38, 51, 67, 103, 117, 118, 123, 130, 166) (MT 24, 26, 53, 56, 88, 92, 118, 121, 131, 166, 185) :
- leşini sermek** (HK 32) :
- linç etmek** (BKOV 49) (O 300) :
- lokmaları boğazına dizmek** (YK 94):
- mahalle karısı** (HOŞ 65):
- mal olmak** (MT 21) (O 63) :
- malûm olmak** (HOŞ 84):
- mana çıkarmak** (HOŞ 36) (MT 34, 70, 117):
- mana vermek** (HOŞ 36, 88, 169):
- mat etmek** (MT 166):
- mayası bozuk** (BG 269):
- maymun gibi** (MT 199) :
- maymun iştahlı** (MT 83):
- mazur göstermek** (BG 180) :
- mecali (mecal) kalmamak** (BG 327)
- mecbur olmak** (MT 19, 47) :
- medet ummak** (BG 73) :
- mekik dokumak** (GÇ 59) (MT 31):
- merak duymak** (GÇ 67) :
- merakta bırakmak** (H.O.Ş 128) :
- meraktan çatlama** (H.O.Ş 98) :
- merdiven dayamak** (O 55):
- mesul tutmak** (MT 22) :
- metanet göstermek** (H.O.Ş 99) :
- meydan açmak** (MT 141) :

- meydan okumak** (BG 108, 160, 297) (O 7):
- meydan vermemek** (BG 126, 168) (HOŞ 93):
- meydana çıkmak** (HOŞ 76, 93, 146) (MT 61, 131):
- meydana getirmek** (MT 119, 138) :
- mışıl mışıl uyumak** (BKOV 21, 57, 69) (O 72) (YK 55) :
- mide bulandırmak** (MT 38):
- midesi bulanmak** (BKOV 28):
- miras yemek** (MT 182) :
- misafir kalmak** (BKOV 88) :
- modası geçmek** (BG 175) :
- mola vermek** (BG 287) (HK 15) (HOŞ 27) (MT 92) (O 41, 211, 222) (YK 47):
- morali bozulmak** (BKOV 48) :
- mum etmek** (MT 126)
- muradına ermek** (MT 180):
- musallat olmak** (MT 103, 129, 131) (O 311) :
- müjde vermek** (BKOV 116, 119) :
- münasip bulmak** (H.O.Ş 155, 170) :
- münasip görmek** (H.O.Ş 135) :
- müsaade buyurmak** (MT 43) :
- müsaade etmek** (H.O.Ş 103) (MT 40) :
- nar gibi** (O 87) :
- nara atmak** (O 39):
- nasıl olsa** (BKOV 14, 52) (HK 41, 61) :
- nasibini almak** (BG 273) :
- naza çekmek** (GÇ 10):
- nazar değmek** (BG 26):
- ne çare** (HK 111) (HOŞ 79) (MT 23):
- ne çıkar** (HOŞ 76, 155):
- ne de olsa** (MT 7, 49, 164, 166, 191) (UMS 8, 10):
- ne dersin** (YK 78) :
- ne gezer** (HOŞ 15, 15, 162):

- ne güne durmak** (HK 41) (O 34):
- ne hali varsa görsün** (BKOV 22):
- ne idüğü belirsiz** (MT 131):
- ne mal olduğunu anlamak** (UMS 11):
- ne mümkün** (MT 22) :
- ne münasebet** (HOŞ 153) (MT 107):
- ne olduğunu bilememek** (O 10) :
- ne olur ne olmaz** (GÇ 42,91) (HK 12, 82, 94, 105, 122) (MT 59):
- ne olursa olsun** (BG 161, 170, 260, 324, 333, 339) (BKOV 108) (HK 41, 99, 100, 134) (MT 49, 72) (O 207, 242) (YK 59, 65, 113) :
- ne pahasına olursa olsun** (BG 242) (MT 22):
- ne var ne yok** (BG 23):
- ne yapıp etmek** (HK 121) (YK 37):
- neden olmak** (BG 323) :
- neden sonra** (O 44, 120):
- nefes almak** (BG 172) (MT 93) (YK 10) :
- nefes nefese** (BG 22, 258) (BKOV 31, 42, 55) (HOŞ 100) (O 346):
- nefes tüketmek** (BG 224):
- nefesi kesilmek** (BG 29):
- nefes kesmek** (O 155):
- nefsine yedirememek** (MT 107):
- nefsini köreltmek** (BG 205, 224):
- nesi var nesi yok** (BG 223) :
- neşesi kaçmak** (H.O.Ş 25) :
- nevri dönmek** (MT 78):
- neye uğradığını bilememek** (BKOV 46) (HOŞ 64):
- neye uğradığını şaşırarak** (BKOV 44):
- neyin nesi** (BKOV 61) (HK 124) (O 16):
- nezaket göstermek** (BG 257) :
- nişan almak** (HK 43, 44, 46, 48, 107, 129) :
- noktayı koymak** (BG 280) :
- not almak** (BG 65, 83, 160):

- not etmek** (BG 117, 281) (BKOV 15):
- not tutmak** (BG 81, 280):
- nöbet tutmak** (HK 103) (MT 13):
- nur gibi** (MT 145) :
- nur içinde yatsın** (O 189) :
- nutku tutulmak** (HOŞ 72, 95, 166):
- nutuk atmak** (BG 292) :
- ocak söndürmek** (O 156):
- oh çekmek** (BG 239) :
- oh olsun demek** (HOŞ 131):
- ok gibi fırlamak** (HK 110) (O 93) :
- ok yaydan çıkmak** (YK 115):
- ok yaydan fırlamak** (BG 265) :
- olan biten** (HK 23, 66, 112, 134) (HOŞ 62, 98) (UMS 9):
- olan oldu** (O 40) :
- olanak sağlamak** (BG 305) (GÇ 24) :
- olanak tanımak** (BG 82) :
- olan olmuş** (O 40, 58):
- olup biten** (BG 195, 290, 338, 338) (BKOV 27, 48, 61) (MT 52) (O 52, 136, 136, 136, 146, 167, 198, 199, 251, 278, 280, 281) :
- olur olmaz** (BG 77) (HOŞ 73):
- omuz silmek** (BKOV 34, 92, 101) (HOŞ 166):
- omuzları çökmek** (YK 76) :
- omzuna binmek** (MT 99):
- onur duymak** (O 95)
- ortada bırakmak** (BG 269):
- ortada kalmak** (BG 197, 252) (HK 63) (MT 43) (YK 41):
- ortadan kaldırmak** (BG 265) (BKOV 32,47) (O 297, 302):
- ortadan kalkmak** (BG 68, 300) (HOŞ 161):
- ortadan kaybolmak** (BG 336) (MT 65):
- ortak etmek** (BKOV 76) (MT 204) :

- ortak olmak** (BKOV 100) (UMS 24) :
- ortalık ağarmak** (MT 14):
- ortalık kararmak** (MT 50, 84) :
- ortalık karışmak** (O 315):
- ortalık yatışmak** (O 279):
- ortaya atmak** (BG 55, 95, 96, 103, 175, 308) (GÇ 41) (HOŞ 62) (MT 63):
- ortaya çıkarmak** (BG 47) (HK 107) (MT 199):
- ortaya çıkmak** (BG 48, 172, 219, 224, 224, 241, 255, 262, 273, 305, 307, 321, 323) (BKOV 58, 62, 105) (GÇ 65, 85) (HK 62, 105, 124, 124) (HOŞ 19) (O 101, 243, 255, 343) (YK 30):
- ortaya dökmek** (BG 167, 175) (MT 101, 155):
- ortaya koymak** (BG 77, 149, 171, 176, 227, 265, 317) (O 160):
- oyun oynamak** (MT 94, 161) :
- oyuna gelmek** (O 225) (UMS 11):
- oyuna getirmek** (UMS 11):
- öç almak** (BG 289) (O 156, 193, 215) :
- ödü kopmak** (HOŞ 20):
- öfkesini yenmek** (O 13, 15, 18) :
- öksüz kalmak**(O 132) :
- ölçüp biçmek** (HK 123) (O 36, 127, 152, 264):
- ölü mevsim** (MT 142):
- ölüm döşeği** (MT 31, 124):
- ön ayak olmak** (BG 203) (BKOV 52) (MT 158):
- öne çıkmak** (BG 262) :
- öne sürmek** (O 28):
- önüne bakmak** (H.O.Ş 92, 121) (O 195, 195) :
- önüne çıkmak** (HK 20,77, 103) (HOŞ 44, 81) (MT 41) (O 76, 213, 220, 224):
- önüne düşmek** (HK 47, 50, 62) (MT 94):
- önüne geçmek** (BG 249, 306, 320) (HK 122) (HOŞ 21) (MT 133) (O 335):
- önüne gelen** (BG 193) (MT 84):
- önünü kesmek** (BG 273) (HK 36, 44) (UMS 12, 74, 96):
- öpücük göndermek** (O 199) (UMS 120):

- öpücük yollamak** (YK 11):
- örnek almak** (BG 301):
- örnek olmak** (GÇ 18, 19) (HK 118):
- örtbas etmek** (BG 46, 155, 273):
- öteden beri** (O 53, 321):
- öyle gelmek** (O 289, 289, 320):
- özen göstermek** (BG 59, 68, 104, 141, 165, 174, 204) (BKOV 103, 108):
- özene bezene** (HOŞ 150) (MT 46, 96, 157, 190):
- özlemine çekmek** (BG 102, 123, 153, 164, 328, 339) (UMS 24) :
- özlemine duymak** (BG 312) (UMS 94) :
- özür dilemek** (BG 143, 166, 166, 197, 211, 219, 268) (BKOV 101) (HOŞ 51, 73, 88, 96) (MT 204) (O 19, 92) (UMS 18, 94, 114):
- pabucu dama atılmak** (MT 66):
- pabuç eskitmek** (BG 92):
- paha biçilmez** (HK 137):
- paha biçmek** (MT 105):
- palas pandıras** (HOŞ 45):
- pamuk ipliğine bağlı** (BG 225, 276) (O 135):
- paniğe kapılmak** (BG 44) (BKOV 24,116) (O 198):
- para babası** (BG 205):
- para canlısı** (BG 55):
- para dökmek** (MT 39):
- para etmek** (HK 28, 95) (UMS 27, 27):
- para yapmak** (MT 77, 99):
- para yemek** (MT 90) (YK 86):
- parmağına dolamak** (BG 241):
- parmak kadar** (BKOV 77) (MT 107) (UMS 20) (YK 39):
- parmakla gösterilmek** (BKOV 103) (MT 9):
- pat diye** (O 154, 189) :
- patlak vermek** (BG 50):
- payını almak** (BG 333) (HK 100) :

- pazarlığa girişmek (MT 146) :**
- pes etmek (BG 13) (MT 125) :**
- peşinde dolaşmak (BG 218) (HOŞ 74):**
- peşinde koşmak (BG 61, 67, 131, 188, 198) (YK 73):**
- peşine düşmek (BG 192, 194, 275) (HOŞ 40, 60) (O 38, 51, 198, 315, 334):**
- peşine takılmak (BG 273) (GÇ 56, 56, 88) (HK 23, 137) (HOŞ 104) (MT 85):**
- peşine takmak (BG 27, 119, 143, 320) (HK 20, 23, 50) (MT 76) (O 105):**
- peşini bırakmamak (BG 174, 257) (MT 89) (O 133):**
- piriyı pırtıyı toplamak (BG 330) (MT 88):**
- pire için yorgan yakmak (BG 274):**
- pis pis sırtmak (BKOV 9) :**
- piyasaya çıkmak (MT 111) :**
- postu kurtarmak (MT 35):**
- punduna getirmek (BG 166):**
- pupa yelken (HK 106):**
- pusu kurmak (HK 62) (O 208, 209, 209):**
- pusulayı şaşırmaq (MT 202):**
- pusuya düşmek (HK 52):**
- pusuya yatmak (O 207, 209):**
- rahat batmak (BG167):**
- rahat bırakmak (H.O.Ş 97) (MT 6) (UMS 50) (YK 17, 108) :**
- rahat etmek (HK 50) (H.O.Ş 165, 165) (MT 93) (YK 72) :**
- rahat olmak (O 331, 331) :**
- rahata ermek (O 109) :**
- rahata kavuşmak (HK 11) :**
- rahatı kaçmak (HOŞ 156) (MT 86) :**
- rahatsızlık duymak (H.O.Ş 51) (MT 76) :**
- rahmet okutmak (MT 70):**
- rahmetlik olmak (BG 166):**
- ramak kalmak (HOŞ 113):**
- rapor almak (BG 200) :**

rast gelmek (MT 121):

rast getirmek (HOŞ 38) (YK 64):

razı etmek (HK 69) (MT 21, 133) (O 103, 135, 135, 172) (UMS 113) :

razı gelmek (O 172)

razı olmak (BKOV 66, 86) (MT 28, 59, 153, 183, 199) (O 36, 56, 66, 156) (UMS 26, 100) :

rengi atmak (O 300):

renk katmak (BG 61) :

renk vermek (GÇ 50, 66, 71) (UMS 11):

renkten renge girmek (BKOV 15, 111):

resmiyete dökmek (HOŞ 17):

reva görmek (H.O.Ş 150) :

rezalet çıkarmak (MT 98) :

rezil rüsva olmak (H.O.Ş 160) :

rızasını almak (O 309) :

ricada bulunmak (H.O.Ş 166) :

ruh gibi (MT 178) :

ruhu şad olsun! (O 186) :

ruhunu teslim etmek (MT 32) (O 324):

rüyasına girmek (HOŞ 105):

rüzgâr gibi (H.O.Ş 67) :

saati saatine uymamak (MT 64):

sabaha kadar (H.O.Ş 11, 28) (O 87) :

sabahın körü (O 72):

sabrı tükenmek (O 14):

saç saça baş başa (MT 54, 146, 159):

saçı ağarmak (BG 327):

saçını başını yolmak (MT 98):

saçını süpürge yapmak (YK 16):

saçıp savurmak (BG 175, 325) :

saf tutmak (O 191) :

safa geldin (O 79):

- sağ kalmak** (BKOV 43) (HK 44, 142) (O9, 294) (MT 124) (UMS 34) :
- sağ ol** (GÇ 18) (HK 7, 69, 115, 143) (MT 135) (O 215, 242, 248) (YK 38, 39, 40, 41, 77, 82, 82, 103):
- sağlama almak** (UMS 19) :
- sağlıcakla kal** (HK 69) :
- sahip çıkmak** (O 144, 231, 263):
- saldırıya uğramak** (O 279) :
- sapır sapır dökülmek** (HK 106) :
- sararıp solmak** (H.O.Ş 78, 81, 133) :
- sarmaş dolaş** (HOŞ 18, 100):
- sarpa sarmak** (HK 50):
- sarsıntı geçirmek** (BKOV 15, 108) :
- satıp savmak** (BG 62) (HOŞ 45, 48):
- saygı beslemek** (O 218) :
- saygı göstermek** (O 22, 160, 294) :
- sayıp dökmek** (O 53):
- selam söylemek** (HK 108) (O 170):
- secde etmek** (MT 66) :
- sel gibi akmak** (MT 45) (O 316) :
- selam vermek** (BKOV 38) (HK 72) (HOŞ 50, 164) (MT 180) (O 280):
- selam yollamak** (O 20) :
- selamete çıkmak** (H.O.Ş 163) :
- semtine uğramamak** (H.O.Ş 137, 163) :
- senli benli konuşmak** (HOŞ 20, 83):
- serbest bırakmak** (BKOV 45) (O 317) :
- serseme çevirmek** (BG 173) :
- ses çıkarmak** (BKOV 15, 50, 107) (HOŞ 44, 59, 136) (O 343) (UMS 23) (YK 25, 64, 108, 113):
- ses etmek** (MT 32) :
- ses kesilmek** (BG 110) (O 127) (YK 88) :
- ses seda çıkmamak** (MT 17):
- ses soluk çıkmamak** (BG 219):

- sesi çıkmamak** (MT 147):
- sesi kesilmek** (MT 164):
- sesini çıkarmamak** (HK 100, 100):
- sesini kesmek** (MT 22, 107, 145):
- sesini kısmak** (BG 283) :
- sesini yükseltmek** (HK 98) :
- sevinçten uçmak** (YK 99) :
- sevk etmek** (BG 309) (HK 44) :
- seyirci kalmak** (GÇ 40, 92) :
- seyre dalmak** (H.O.Ş 26, 84) (O 198) :
- sıcağı sıcağına** (MT 140):
- sıfırı tüketmek** (BG 19):
- sıkboğaz etmek** (BG 49):
- sıkı durmak** (HK 16) (MT 86):
- sıkı tutmak** (O 249) :
- sıkıntı çekmek** (BG 43, 43, 184) (MT 133, 165, 192) (YK 72):
- sıkıntıya düşmek** (HOŞ 171):
- sıkıya gelmek** (MT 105) :
- sılaya gitmek** (MT 88) :
- sır saklamak** (GÇ 47) :
- sıra dayağı çekmek** (MT 30):
- sırası gelmek** (BG 248) (HK 32, 118) (H.O.Ş 19, 22, 48) (MT 156, 182) (YK 47) :
- sırta kadem basmak** (HOŞ 92):
- sırt çevirmek** (O 284):
- sırtına geçirmek** (GÇ 82) :
- sırtını dayamak** (BKOV 65):
- sırtını dönmek** (O 23) :
- sırtını sıvazlamak** (HK 67) (MT 34) (O 94) :
- sırtını vermek** (O 23, 316) :
- sicim gibi** (BKOV 50) (O 52) :
- sil baştan** (BG 243):
- silinip gitmek** (O 299, 347) :

- silip süpürmek** (HOŞ 146) (MT 53, 60):
- sineye çekmek** (MT 45, 106):
- sinirine dokunmak** (BG 105) (HOŞ 66):
- sinirleri bozulmak** (BKOV 74) :
- sinirleri gergin olmak** (BG 172, 285):
- sinirleri gerilmek** (BKOV 75) :
- sinirleri gevşemek** (BG 73, 223, 282) :
- sinirlerini bozmak** (BG 79) (HK 127) :
- sinyal vermek** (BKOV 31) :
- siper etmek** (HK 44) :
- sirayet etmek** (H.O.Ş 132) :
- sittin sene** (MT 99):
- sizlere ömür** (HOŞ 137):
- safrası kabarmak** (MT 20):
- soğuk almak** (HOŞ 87):
- sokağa atmak** (MT 32, 64, 131, 147, 161, 207) (YK 113) :
- sokağa çıkmak** (MT 70, 115, 196, 200) :
- sokağa dökülmek** (BG 60, 301) :
- soluğu ... almak** (GÇ 6) (HK 29) (HOŞ 38, 63, 98, 136):
- soluğu kesilmek** (HK 43):
- soluk aldırmmamak** (HOŞ 97)
- soluk almak** (BG 193) (GÇ 35) (H.O.Ş 49) (MT 130):
- soluk soluğa kalmak** (GÇ 14) (HOŞ 16, 105) (O 50) (UMS 124):
- son nefesini vermek** (O 126, 349) :
- son vermek** (BG 297) (H.O.Ş 134) :
- sona ermek** (BG 172, 174, 267, 231, 297, 335, 337) (H.O.Ş 130, 140) (MT 101, 108, 137, 183) (O 48, 244, 248, 291):
- sonu gelmek** (O 211) :
- sonuç almak** (BG 215, 218) (O 54) :
- sonunu getirememek** (BKOV 17) (HOŞ 12):
- sorguya çekmek** (BG 96) (BKOV 27, 28, 49):

sorumlu tutmak (BG 73) (UMS 29) :

sorun çıkarmak (BKOV 32) :

sövüp saymak (O 133, 300):

söylemediğini bırakmamak (GÇ 51) (YK 94) :

söylemesi ayıp (MT 145) :

söz açmak (HOŞ 63) (MT 25):

söz almak (BG 229, 280) (GÇ 95) (O 218):

söz dinlemek (O 104, 189, 198) (UMS 53, 72):

söz düşmemek (O 163):

söz etmek (BG 60, 61, 84, 91, 97, 104, 112, 139, 152, 192, 197, 208, 220, 235, 238, 312,315, 318, 324, 324, 325) (GÇ 36, 82, 168) (HK 19, 58, 58, 119) (O 31, 103, 138, 186, 229, 261, 283, 311, 323) (UMS 18, 20, 21, 41, 43, 46, 117) (YK 84, 109):

söz geçirmek (GÇ 68) (HK 100) (HOŞ 131) (MT 89) (O 55):

söz gelmek (HK 66, 115) (HOŞ 79, 119) (O 220):

söz götürmemek (BG 170):

söz işitmek (HOŞ 64, 163) (O 126, 210, 272):

söz kesmek (HOŞ 45) (O 95) (UMS 98):

söz konusu (BG 65, 109, 109, 151, 229, 303, 315, 315) (BKOV 103) (GÇ 49) (O 52, 69, 99, 229):

söz vermek (BG 177, 229, 308) (BKOV 117) (GÇ 20, 40, 61, 71) (HK 112,141) (MT 163) (O 176, 178) (UMS 119, 125) (YK 31, 41, 44, 44, 48, 49):

söze başlamak (BG 223) (HK 118, 118) (H.O.Ş 136) (MT 205) :

söze karışmak (BKOV 77) (HK 76) (H.O.Ş 78) (O 308) (UMS 96, 101) (YK 42, 116) :

sözü ağızından almak (UMS 124) :

sözü bağlamak (BG 235) (O 95):

sözü edilmek (GÇ 38) :

sözü geçmek (HK 136) (HOŞ 136):

sözü geri almak (UMS 67):

sözü getirmek (UMS 46):

sözü uzatmak (BG 101) :

- sözünde durmak (GÇ 72):**
- sözünden çıkmamak (BKOV 100) (HK 97):**
- sözünü dinlemek (O 30, 290) (UMS 100):**
- sözünü kesmek (BG 84, 110) (HK 59) (H.O.Ş 88, 93, 93, 137, 154) (UMS 94, 100) :**
- sözünü tutmak (HK 34) (O 170, 198, 334):**
- su çarpmak (BG 17):**
- su götürmez (O 69, 236):**
- surat asmak (BG 290) (HOŞ 44) (MT 34) (UMS 71) (YK 94):**
- suya düşmek (BG 88) (BKOV 34) (YK 95):**
- suyu mu çıktı (MT 105):**
- suyun başı (MT 158):**
- sürgün vermek (BG 336) :**
- sürgüne gönderilmek (MT 36) :**
- sürpriz yapmak (BKOV 26, 27) :**
- sürüm sürüm sürünmek (MT 148) :**
- sürüp gitmek (BG 56, 73, 175, 265) (BKOV 20) (HK 11, 135) (YK 6) :**
- süt dökmüş kedi gibi durmak (GÇ 93):**
- süt liman olmak (HK 139):**
- süt vermek (MT 186) :**
- şafak sökmek (HOŞ 28) (O12, 41, 86):**
- şaka yapmak (BG 261) (HK 52) (MT 173):**
- şakaya getirmek (HK 76, 104):**
- şansı yaver gitmek (GÇ 94) :**
- şart koşmak (BKOV 17, 66):**
- şart olmak (O 333) :**
- şasırp kalmak (BG 175) (BKOV 26, 56) (HK 84) (H.O.Ş 24, 44, 116) :**
- şaşkına çevirmek (H.O.Ş 160) (O 300) (YK 75) :**
- şaşkına dönmek (GÇ 17) (H.O.Ş 23) :**
- şehit düşmek (O 333) :**
- şekil almak (BG 232) :**
- şeref vermek (MT 81) (YK 108) :**
- şeşi beş görmek (BG 91):**

- şevki kırılmak (BG 66) :**
- şeytana külahı ters giydirmek (MT 41):**
- şeytana uymak (GÇ 48) (HK 49) (HOŞ 37, 123):**
- şifa vermek (YK 52) :**
- şimşek gibi (O 225) :**
- şom ağız (O 119):**
- şöyle böyle (O 29):**
- şöyle dursun (HOŞ 61):**
- şüphe etmek (MT 33, 78) :**
- şüphe yok (MT 39) :**
- şüpheyeye düşmek (MT 174) :**
- taburcu etmek (BG 155) (MT 47) :**
- tad çıkarmak (HOŞ 17) :**
- tadı damağında (BG 288):**
- tadı kaçmak (BG 118):**
- tadı kalmamak (O 60):**
- tadı tuzu kalmamak (YK 28):**
- tadına bakmak (BG 24) (HK 90) (UMS 66):**
- tadına doymamak (MT 19):**
- tadında bırakmak (MT 161):**
- tadını almak (HOŞ 129):**
- tadını çıkarmak (BG 144) (HOŞ 17) (MT 193) (O 8) (UMS 89, 90):**
- tadını kaçırmak (YK 90):**
- takla atmak (MT 22) :**
- taklidini yapmak (MT 7) :**
- talihine küsmek (HOŞ 94):**
- talim etmek (O 143, 328) :**
- talimat vermek (BKOV 27) :**
- tan yeri ağarmak (O 246, 248, 297) :**
- tanımazlıktan gelmek (HK 93) :**
- Tanrı'nın günü (MT 31):**
- taraf tutmak (HOŞ 98) (O 68):**

- tartışmaya girmek (BG 254) :**
- taş bebek gibi (H.O.Ş 23, 46) :**
- taş çatlasa (HK 137):**
- taş çıkarmak (BG 133):**
- taş gibi (HK 79) :**
- taş yürekli (UMS 62):**
- taşı gediğine koymak (O 153):**
- tat almak (BG 172) (UMS 27):**
- tatil etmek (BKOV 104) :**
- tatlı dil (BG 121, 166) (HOŞ 50) (MT 7) (O 297):**
- tatsız tuzsuz (MT 113):**
- tavır takınmak (BKOV 20) (H.O.Ş 79) (O 292):**
- tavşan uykusu (HK 93):**
- tay durmak (UMS 84):**
- tedbir almak (H.O.Ş 116) (MT 59) :**
- tehdit etmek (BKOV 45) (MT 161, 185) :**
- tehlike atlatmak (H.O.Ş 160) (MT 137) :**
- tek başına (BG 331) (BKOV 32, 81, 81, 82) (HK 74, 89, 112) (HOŞ 14, 91, 119)
(MT 134, 174) (O 5, 31, 31, 171,239, 246, 246, 247, 247, 271, 323) (UMS 89, 103):**
- tek tük (GÇ 24):**
- tekbir getirmek (O 310) :**
- tekme atamak (O 70)**
- telaş göstermek (MT 32) :**
- telaşa düşmek (H.O.Ş 99, 141, 153, 155) :**
- telaşa vermek (O 300) :**
- telef olmak (O 230) :**
- telefon açmak (BKOV 74) :**
- temas etmek (BG 255, 321) :**
- temasa geçmek (BG 214) :**
- temel atmak (BG 207):**
- temiz tutmak (BG 189) :**
- temizlik yapmak (MT 42) :**

- tempo tutmak (MT 21) :**
- teneke çalmak (HOŞ 89):**
- tepe tepe kullanmak (MT 7):**
- tepeden bakmak (O16):**
- tepeden inme (BG 243):**
- tepeden tırnağa (BG 105, 155, 155, 205, 251) (BKOV 21) (HK 108) (HOŞ 32, 63, 82):**
- tepeden tırnağa süzmek (HOŞ 24):**
- tepesi atmak (MT 106):**
- tepesine çıkmak (BG 110):**
- tepki göstermek (GÇ 82) :**
- terbiye görmek (H.O.Ş 22) :**
- terbiyesini vermek (MT 42, 59) :**
- tereyağından kıl çeker gibi (HK 83):**
- ters düşmek (O 23):**
- tersine dönmek (H.O.Ş 103) (O 68) :**
- tersine gitmek (BG 276) :**
- teselli bulmak (H.O.Ş 39, 42, 150) :**
- teselli etmek (BKOV 40) (YK 34) :**
- teselli vermek (BKOV 50) (MT 109) :**
- teslim bayrağını çekmek (BG 334):**
- tetiğe basmak (BKOV 46) :**
- tetiğe dokunmak (HK 43, 43, 46, 48, 129, 138, 138) :**
- tetiği çekmek (HK 62) :**
- tezi yok (HK 99):**
- tıka basa doldurmak(BG 259) (UMS 57):**
- tir tir titremek (H.O.Ş 72, 141) (O 234) (UMS 13) (YK 63) :**
- tok sözlü (BG 74, 120, 218):**
- tokat atmak (O 225) :**
- topa tutmak (HK 26, 26, 66, 109, 109, 136):**
- topaç gibi (HK 73) :**
- toprağa vermek (MT 137) (YK 24) :**

- tortop olmak (UMS 108) :**
- tozdan dumandan ferman okunmamak (MT 35):**
- tozu dumana katmak (BG 17, 59, 171):**
- tuhafına gitmek (BG 107) (HOŞ 172):**
- turnayı gözünden vurmak (MT 27):**
- tutsak düşmek (O 299) :**
- tuz biber ekmek (MT 22):**
- tuzğa düşmek (BG 270) (BKOV 8) (HK 61, 137):**
- tuzla buz etmek (O 56):**
- türkü tutturmak (YK 73) :**
- tüy dikmek (BG 26) (MT 20):**
- tüy gibi (MT 194) :**
- tüy ürpertici (HOŞ 63):**
- tüyleri diken diken (HK 53) (O 225):**
- tüyleri ürpermek (HOŞ 45,71) (MT 119, 174):**
- ucundan tutmak (BG 62, 179, 249) :**
- uçup gitmek (H.O.Ş 46) :**
- uflaya puflaya (HOŞ 57):**
- uğur getirmek (MT 191) :**
- uğurlar olsun (MT 107):**
- ulu orta söz söylemek (HOŞ 62):**
- umrunda değil (HK 112) (YK 104):**
- umudunu kırmak (HK 127) :**
- umut kesmek (O 56, 57, 75) :**
- umut vermek (O 95) :**
- umutsuzluğa düşmek (O 26, 91) :**
- usanç vermek (MT 83):**
- uygun bulmak (BG 126) (BKOV 41, 100) (O 174) (YK 69):**
- uygun düşmek (BG 128) (O 251):**
- uygun görmek (O 51, 94):**
- uyku tutmamak (BG 271, 336) (BKOV 41) (MT 80):**
- uykusu kaçmak (BG 271) (HK 94) (YK 16):**

- uykuya dalmak** (BKOV 52, 84, 84) (HK 97) (HOŞ 31) (MT 143, 176) (YK 30):
- uzak durmak** (BG 231) (O 286) :
- uzak tutmak** (BG 303) :
- uzun uzadıya** (BG 48) (HOŞ 56, 93, 109) (MT 164, 197):
- ümede kapılmak** (H.O.Ş 114) (MT 32, 169) :
- ümidini kesmek** (BKOV 39, 49, 50, 52, 53, 53, 98):
- ümit bağlamak** (BG 73, 83) :
- ümit kesmek** (BKOV 41) (MT 39, 43, 75, 101, 204) :
- üst üste** (MT 65, 140, 161, 180, 187):
- üste çıkmak** (UMS 13, 67):
- üste vermek** (MT 39):
- üstesinden gelmek** (HK 118):
- üstlerine üstlerine yürümek** (YK 65):
- üstüme iyilik sağlık** (HOŞ 79):
- üstün olmak** (MT 41) :
- üstün tutmak** (H.O.Ş 47) :
- üstünde durmak** (BG 330) (HOŞ 149):
- üstünden atmak** (BG 62) (UMS 118) (MT 103, 123):
- üstüne atmak** (HOŞ 22):
- üstüne düşmek** (BG 186) (HK 79) (MT 66, 185) (UMS 45):
- üstüne gitmek** (HK 132):
- üstüne gül koklamamak** (HOŞ 21):
- üstüne kalmak** (UMS 52) :
- üstüne titremek** (HOŞ 22, 106, 141) (MT 204):
- üstüne varmak** (MT 80, 147):
- üstüne yıkmak** (UMS 10, 11):
- üstüne yoktur** (O 60):
- üstüne yürümek** (HOŞ 47) (O 222):
- üzerinde durmak** (BG 245) (GÇ 81) (HOŞ 136) (MT 110) (O 49, 81,100, 188, 200, 220, 274) (UMS 53):
- üzerine almak** (BG 313) (HK 63, 121, 134) (MT 190):
- üzerine gelmek** (MT 46) (O 224):

- üzerine gitmek (HK 41):**
- üzerine titremek (BKOV 103) (O 52):**
- üzerine varmak (MT 14):**
- üzerine yürümek (O 222, 286, 289, 331):**
- vacip olmak (MT 58, 107, 163, 198) :**
- vakit geçirmek (BG 62) (GÇ 26) (H.O.Ş 70, 155) (O 281, 286) :**
- vakit öldürmek (BG 61, 80, 108, 262):**
- vakti gelmek (O 335) :**
- vaktini almak (BG 126, 266, 330):**
- var olmak (BG 338) (GÇ 16, 18) :**
- vazife görmek (MT 52) :**
- vebali boynuna (O 131, 209):**
- veda etmek (BG 328) (O 170) :**
- vehme kapılmak (H.O.Ş 126) :**
- verip veriştirmek (HK 44):**
- vız gelmek (HK 51) (O 273):**
- volta almak (HK 50):**
- vur patlasın (HK 136):**
- yağ çekmek (UMS 67) :**
- yağ gibi kaymak (GÇ 30) :**
- yağma yok (HK 115):**
- yaka paça götürmek (BKOV 96):**
- yakasına sarılmak (BG 42, 43):**
- yakasına yapışmak (O 26):**
- yakasını bırakmamak (HOŞ 52) (MT 70, 129) (O 66):**
- yakasını kaptırmak (BG 211) (HOŞ 21):**
- yakasını kurtarmak (BG 210, 211, 211, 270) (UMS 12):**
- yakasını sıyırmak (MT 86) :**
- yakayı ele vermek (BG 270):**
- yakayı sıyırmak (BG 186):**
- yakından tanımak (BG 203, 262, 271) (BKOV 99) :**
- yakınlık duymak (MT 100) :**

- yakınlık göstermek** (BG 165, 168) (O 22, 199, 253) :
- yakınlık kurmak** (BG 83) :
- yakıp yıkmak** (O 62) :
- yakışık almamak** (HK 114) (O 142):
- yalayıp yutmak** (BG 19):
- yalın ayak başı kabak** (HOŞ 59):
- yalpa vurmak** (HK 72)
- yalvar yakar olmak** (MT 21) (O 54):
- yan bakmak** (O 23):
- yan gelip yatmak** (BG 130):
- yan gelmek** (BG 190):
- yan gözle** (HOŞ 16):
- yana yatmak** (GÇ 67, 68, 77) (HK 26, 27, 75, 83):
- yanına almak** (BKOV 83) (GÇ 6) (O 321) :
- yanına kalmak** (MT 6):
- yanıp tutuşmak** (BG 86, 188) (GÇ 25) (HOŞ 32, 124) (MT 131) (O 348):
- yapıp etmek** (O 284) :
- yara açmak** (MT 171):
- yara bere içinde olmak** (MT 69) :
- yara kapanmak** (O 257) :
- yardımda bulunmak** (GÇ 22) (HK 135) :
- yarı yolda koymak** (O 83):
- yarım ağızla** (O 196):
- yarından tezi yok** (O 319):
- yas tutmak** (HOŞ 15, 134):
- yaş dökmek** (MT 137) (O 47, 259):
- yaş ilerlemek** (MT 29) :
- yaşın başın ne** (HOŞ 101):
- yaşını başını almak** (HOŞ 155)
- yatağa düşmek** (HOŞ 133, 143, 143) (O 338):
- yatıp kalkmak** (BG 107, 200, 221, 253) (GÇ 20) :
- yatıya kalmak** (YK 51) :

- yaygarayı basmak** (BG 55):
- yazık etmek** (MT 196) :
- yazık olmak** (HK 66) (O 40) :
- yeğ tutmak** (BG 241, 262, 315) :
- yel gibi** (O 194) :
- yel üfürür, sel götürür** (HK 92):
- yelkenleri indirmek** (BG 113):
- yelkenleri suya indirmek** (MT 182):
- yem olmak** (UMS 51) :
- yenik düşmek** (BG 281) :
- yer açmak** (BG 327) :
- yer almak** (BG 106, 158, 175, 239) (GÇ 5, 38) (MT 45) (O 141, 331):
- yer bulmak** (HK 125) (MT 51, 153):
- yer değiştirmek** (HK 75) (MT 78) :
- yer demir gök bakır** (MT 68):
- yer vermek** (BG 246, 266, 275) (O 172):
- yer yarılıp içine girmek** (HK 45) (MT 203):
- yer yerinden oynamak** (BG 42):
- yerre batasica** (O 299) :
- yerre sermek** (HK 62) (O 245):
- yerre yığılmak** (HK 129) (H.O.Ş 98, 128) :
- yeri olmak** (BG 337):
- yerin dibine batmak** (MT 36) :
- yerin dibine geçmek** (HOŞ 43) (MT 105):
- yerin dibine girmek** (HK 32):
- yerin dibine sokmak** (BG 220):
- yerin içine geçmek** (MT 203):
- yerinde duramamak** (HOŞ 118) (GÇ 8) (O 10) (UMS 111):
- yerinde olmak** (HK 83, 119) :
- yerinde saymak** (BG 320) (GÇ 78):
- yerinde yeller esmek** (HOŞ 23):

yerinden fırlamak (BG 57, 125) (BKOV 38) (HK 125) (H.O.Ş 117, 144) (MT 52, 113) (O 234) :

yerinden oynamak (BG 126) (HOŞ 23, 46, 145):

yerine geçmek (HK 105, 130) (MT 190):

yerine gelmek (MT 50) (UMS 57) :

yerine getirmek (BG 101, 329) (GÇ 45) (HK 27, 54, 81, 100, 128, 132) (HOŞ 73, 170, 171) (O 21, 252):

yerine koymak (BKOV 63) (HK 65) (O 219, 219):

yerini almak (BG 106, 175) (HK 21) (MT 68) (UMS 42) :

yerini doldurmak (HOŞ 133) (UMS 25):

yerini tutmak (HK 15) (HOŞ 65, 80, 109) (YK23):

yerli yerinde (BG 286, 286) (HOŞ 106, 168):

yerli yerine oturmak (BG 31, 332):

yerli yersiz (HK 97) (O 80):

yeter de artar (HK 27) (YK 62) :

yıldırım gibi (BKOV 105, 124) (O 225) :

yiyip içmek (GÇ 76) (HK 89) (O 41, 124, 217) :

yok etmek (BG 243, 299) (BKOV 119) (O 265, 302, 303) :

yok olmak (BG 324, 337) (BKOV 45) (O 82, 303) :

yok pahasına (MT 145):

yoksun bırakmak (BG 175) :

yoksun kalmak (GÇ 38) :

yoksun olmak (BG 259) :

yol açılmak (O 214):

yol açmak (BG 70, 323, 329) (GÇ 35, 87) (HOŞ 127) (MT 51, 114) (O 224, 245, 265, 342) (UMS 8) (YK 111):

yol almak (BG 47, 52, 58, 193, 202, 227) (BKOV 54, 57) (HK 84, 85, 96, 113, 121, 123, 124, 135, 137) (HOŞ 27, 120) (O 163, 288):

yol aramak (BG 69, 157, 315) (GÇ 32, 40, 65):

yol bulmak (BG 261) (O 18) (UMS 12):

yol etmek (O 277):

yol geçen hanı (MT 35):

yol göstermek (BG 70, 100, 120, 191, 235, 286, 324) (HK 88) (HOŞ 151, 151) (MT 101) (O 51, 112, 243):

yol kesmek (BG 145) (HK 36) (O 16, 155, 194, 213, 265) :

yol tutturmak (MT 121):

yol vermek (BG 88, 219) (HOŞ 140) (O 31, 117):

yola çıkmak (BG 54, 92, 102, 124, 256, 270) (BKOV 54, 56, 60, 81) (HK 15, 66, 75, 76, 92) (MT 45) (O 145, 175, 176, 211, 218, 228, 263, 268, 289, 302, 321, 329) (UMS 26, 32, 32, 122, 124):

yola düşmek (BG 114, 192, 285) (O 336, 338) (YK 12):

yola düzölmek (HK 19, 20, 107, 122):

yola gelmek (MT 20, 163):

yola getirmek (HOŞ 52):

yola gitmek (HK 24):

yola koyulmak (BG 115, 137, 154, 273, 276) (BKOV 43, 48, 58) (MT 92, 133) (O 38, 152, 176, 211, 222, 223, 319, 324, 337, 341)

yola vurmak (BG 214):

yolcu etmek (BG 92, 94) (O 170):

yoldan çıkmak (HOŞ 75):

yollara dökölmek (MT 89) :

yolu açmak (O 213) :

yolu düşmek (GÇ 26) (HK 91):

yolu tutmak (MT 65) (O 234):

yolun açık olsun (HK 23, 24, 98, 99) (O 221):

yoluna bakmak(O 207) :

yoluna çıkmak (BG 126) (HK 62) (O 53):

yoluna girmek (BG 37, 47, 57, 116, 219) (HK 11, 112, 118) (HOŞ 117, 170) (MT 50):

yoluna koymak (BG 262) (BKOV 87) (HOŞ 78, 91, 104) (HK 139) (O 34):

yolunda gitmek (BG 62) (HK 27) (HOŞ 117) :

yolunu beklemek (HK 74, 106) (HOŞ 91) (MT 116):

yolunu bulmak (BG 56, 75, 125, 135, 180, 184, 259, 312, 315, 328, 338) (BKOV 41, 46, 47) (HK 134) (HOŞ 41, 113) (MT 20) (O 334):

- yolunu değiştirmek (MT 50) :**
- yolunu gözlemek (HOŞ 33):**
- yolunu kesmek (BG 60, 162) (HK 55, 80, 124) (O 212) (YK 68):**
- yolunu şaşırmak (BG 122):**
- yolunu tutmak (BG 17, 17, 19, 37, 64, 72, 72, 74, 82, 102, 110, 114, 138, 142, 157, 193, 213, 213, 282, 283, 333) (BKOV 35, 38, 71, 87, 91) (HK 71) (HOŞ 79, 89) (MT 88, 204) (O 101, 214, 262, 262):**
- yorgun düşmek (H.O.Ş 55) (UMS 45) :**
- yorgunluk atmak (YK 82) :**
- yorgunluk çıkarmak (O 7):**
- yosun tutmak (BG 338) :**
- yön vermek (BG 222, 332, 339) (HK 73) (O 342) :**
- yukarıdan bakmak (O 23):**
- yumuşak başlı (MT 198):**
- yurt edinmek (O 321) :**
- yurt tutmak (O 117):**
- yuva kurmak (H.O.Ş 112) (YK 120) :**
- yuva yapmak (UMS 36, 37) :**
- yuvasını bozmak (H.O.Ş 107) :**
- yuvasını yıkmak (UMS 28, 40) :**
- yük olmak (BG 89, 94, 278) (BKOV 81) (MT 50) (YK 90, 121):**
- yük vurmak (O 263, 266) :**
- yükte hafif pahada ağır (HOŞ 48):**
- yüreğe işlemek (MT 153):**
- yüreği ağzına gelmek (HOŞ 114, 166):**
- yüreği ağzında (UMS 82):**
- yüreği cız etmek (YK 68):**
- yüreği çarpmak (HOŞ 117) (MT 22, 93) (UMS 126):**
- yüreği daralmak (UMS 73):**
- yüreği dayanmamak (O 139):**
- yüreği ezilmek (BKOV 71):**
- yüreği ferahlamak (MT 5) :**

- yüreği hoplamak** (HOŞ 29, 167):
- yüreği kabarmak** (BKOV 118):
- yüreği parçalanmak** (HOŞ 150):
- yüreği sızlamak** (MT 121):
- yüreği yanmak** (HOŞ 66) (MT 136):
- yüreği yaralı** (BKOV 119):
- yüreğinden gelmek** (UMS 18, 32) :
- yüreğine ateş düşmek** (MT 150):
- yüreğine inmek** (HOŞ 74, 96) (UMS 70):
- yüreğine su serpmek** (BG 231) (YK 121):
- yüreğini dökmek** (H.O.Ş 30) :
- yürek parçalamak** (HOŞ 12, 15):
- yüz bulmak** (HK 18) (MT 81, 197):
- yüz çevirmek** (O 223, 293):
- yüz karası** (HK 116,116) (MT 188):
- yüz tutmak** (BG 51, 67, 98, 109, 111, 123, 171, 235, 258, 330) (GÇ 8) (HK 66, 94, 122) (MT 177) (O 329):
- yüz vermek** (BG 84) (GÇ 25) (MT 131):
- yüz yüze gelmek** (BG 324) (HK 41) (HOŞ 47, 71) (MT 137):
- yüz yüze kalmak** (BG 222) :
- yüze yüze kuyruğuna gelmek** (MT 24):
- yüzsuyu dökmek** (HOŞ 140, 163):
- yüzü görmemek** (BG 18) (O 252):
- yüzü gülmek** (HOŞ 73, 133) (MT 201) (O 153, 220, 220) (UMS 30, 50, 121) (YK 110, 119):
- yüzü kalmamak** (HK 100):
- yüzü kızarmak** (GÇ 39) (O 25) :
- yüzü sararmak** (O 25)
- yüzü suyu hürmetine** (MT 24) :
- yüzü tutmamak** (HOŞ 98):
- yüzüne bakmamak** (BKOV 51, 92) (HOŞ 104, 160) (MT 146, 160):

- yüzüne bile bakmamak (HK 49) (O 281):**
- yüzüne çarpmak (MT 80):**
- yüzüne karşı söylemek (MT 164):**
- yüzüne vurmak (O 73):**
- yüzünü ağartmak (BG 265) :**
- yüzünü buruşturmak (GÇ 72):**
- yüzünü görmemek (BKOV 87) (H.O.Ş 130, 174) (MT 187) :**
- yüzünü kara çıkarmak (O 83):**
- yüzünü kızdırmak (MT 156) :**
- yüzüstü bırakmak (BKOV 52):**
- zahmet çekmek (H.O.Ş 160) :**
- zahmete sokmak (H.O.Ş 119, 119) :**
- zaman almak (BG 127) :**
- zaman kazanmak (MT 43) :**
- zaman vermek (GÇ 93) :**
- zamana uymak (MT 191) :**
- zapt etmek (O 265) :**
- zarar vermek (BG 311) :**
- zararı dokunmak (HK 45) :**
- zararı olmamak (MT 7) :**
- zayıat vermek (O 239) :**
- zehir gibi (MT 153) :**
- zemin hazırlamak (BG 254, 280):**
- zevk almak (GÇ 27) (H.O.Ş 11) (MT 173) (YK 17) :**
- zevk duymak (MT 5) :**
- zınk diye (MT 110):**
- zihni karışmak (HOŞ 151):**
- zimetne geçirmek (BG 40, 321):**
- zindan kesilmek (HOŞ 16, 69):**
- ziyafet çekmek (MT 92) :**
- ziyan etmek (HK 143) :**
- ziyan olmak (O 238):**

ziyaret etmek (BG 138, 149, 173, 176) (GÇ 10):

zor belâ (BG 25):

zor gelmek (O 320) (UMS 8) :

zora binmek (O 269) :

zorunda bırakmak (H.O.Ş 44) (O 169) :

zorunda kalmak (BG 125, 172, 256, 279) (BKOV 12, 120, 121) (GÇ 92) (HK 80, 137) (H.O.Ş 22, 26, 27, 28, 48, 52, 140) (O 285) (UMS 22, 29, 49, 53, 98) (YK 69, 103) :

zorunda olmak (HK 98) (UMS 10) :

ESERLERDE TESPİT EDİLEN ATASÖZLERİNİN LİSTESİ

Aç ayı oynamaz (HK 17)

Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz (O 50)

Allah'tan umut kesilmez (BKOV 41)

Boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz(HK 93)

Böyle gelmiş böyle gider (MT 121)

Çam sakızı çoban armağanı (HK 118)

Demir tavında dövülür (HOŞ 79)

Elçiye zeval olmaz (O 76, 234)

Evli evine, köylü köyüne (HK 30)

Hak yerini bulur (MT 112)

Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var (BG 137)

Gün bugün (BKOV 16)

Hiç yoktan iyidir (BG 63)

Huy canın altındadır (O 103)

İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur (MT 11)

Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit (HOŞ 90)

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler (BG 179)

Lokma (bile) çiğnenmeden yutulmaz (BG 198)

Ölüm hak miras helal (O 349)

Sayılı gün tez geçer (O 152)

Suç samur kürk olsa kimse üstüne almaz (BG 167)

Yiğidin malı meydandadır (O 273)

Yolcu yolunda gerek (HK 95) (O 80, 162)

EK-3

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081

04/08/2005

Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

.....VALİLİĞİNE
(İl Millî Eğitim Müdürlüğü)

GENELGE NO

2005/70

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 10. maddesinde, "Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçınılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde zenginleştirilmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır." denilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığımızın amaçlarından birisi de öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak; bu yolla onları düşünen, düşündüğünü doğru ve açık bir şekilde ifade eden, algılama gücü yüksek, yorum yapan, analitik düşünen, sentez kabiliyeti kazanmış; doğruların tek noktadan değil, çeşitli yönlerden bakmak yoluyla ortaya çıkacağını kavramış, güzellik duygusu ve estetik anlayışı gelişmiş, kültürlü, millî ve manevî değere sahip, yüksek karakterli bireyler yetiştirmektir.

Kitap okuma insan şahsiyetini zenginleştirir. İyi seçilmiş bir kitap, insan için yeni bir ufuktur. Dünyaya bakış tarzı kitaplarla şekillenir.

Kültür okuma yolu ile, özellikle klasik hâle gelmiş eserleri tekrar tekrar okuma yoluyla, kazanılır. Bu nedenle Bakanlığımızca her türdeki okulda, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanması amacıyla, çocukluk ve ilk gençlik dönemi edebiyatı üzerine uzman kişilerin yaptığı araştırmalar sonucu belirlenmiş eser isimleri esas alınarak 5,6,7 ve 8. sınıflar için bir liste oluşturulmuştur.

Orta öğretim kurumlarındaki bütün öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin rehberliğinde okuyup inceleyeceği 100 Temel Eser belirlenmiş, 19.08.2004 tarihinde bir Genelge ile kamuoyuna sunulmuş ve Genelgenin sonunda ilköğretim okulları için de böyle bir eserler listesinin hazırlanıp yayımlanacağı duyurulmuştur.

Daha alt sınıflar için böyle bir liste oluşturmak oldukça zordur. Bu sınıflara yönelik sayısız yayın vardır.

Eserlerin belirlenmesinde orta öğretim için hazırlanan listede tutulan yol izlenmiş, hayatta olan sanatçılarımızın eserlerinden seçme yapılmamıştır. Bu tutum, bugün hayatta olan değerli yazarlarımızın eserlerinin görmemezlikten geldiği veya onların eserlerinin daha değersiz olduğu anlamına gelmez. Hayatta olan, eser vermeye devam eden yazarlarımızın da şüphesiz çok önemli, okunması ve okutulması gereken yayınları vardır. Ne var ki bunlar arasında tercih yapmanın zorluğu ortadadır.

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta: iogm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360 /8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
 100 Temel Eser

Bugünün çocuklarına, kavramlar dünyası ile muhatap olmanın ancak, yayın hayatını sürdüren hayatta olan yazarların eserleri ile mümkün olacağı, yaklaşımına saygı duymakta birlikte katılmıyoruz.

Listede yer alan eserlerle orta öğretim için hazırlanan eser listenin tamamlanması ve ilköğretimden orta öğretime bütün öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatının klasikleşmiş önemli eserleri ile doğrudan karşılaşması amaçlanmıştır.

Bu eserlerin belli bir program ve metot çerçevesinde okunup işlenmesi öğrencilere dil bilinci, Türkçe ve kültür açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Aynı eserleri okumuş, o eserlerdeki dil varlığı ile duygu ve düşünce zenginliğini fark etmiş, hatta özümsemiş bireylerden oluşan toplum, hiç şüphesiz daha hoşgörü, daha paylaşımcı, kültür seviyesi yüksek, bağımsız ve demokratik düşünce kabiliyeti kazanmış bireylerden oluşacaktır.

Seçilen eserlerin, çocukluk ve ilk gençlik çağında olan öğrencilere seslenmekten uzak olup olmadığı noktasında bazı tereddütler olabilir.

Edebiyat dünyası önümüzden bir nehir gibi akmaktadır. Bu akış içinde çocukluk ve ilk gençlik dönemi örnekleri de zengin bir şekilde yer tutmaktadır. Öğrenciler bu örneklerle, ilgi ve imkânları ölçüsünde zaten karşılaşmaktadır.

Bu eserler, öğrencileri dilimizin, edebiyatımızın klasik hâle gelmiş örnekleriyle tanıştıracak, onlardaki dil ve muhteva zenginliğini kavramalarını sağlayacak, böylece günümüzde gelinen noktayı görmelerini temin edecek, onlarda edebiyat ve kültür tarihi fikrini oluşturacaktır. Dil ve millet varlığı arasındaki bağı da anlamalarını sağlayacak, sosyal ve kültürel değişimleri görmelerine yardımcı olacaktır.

Listede, Dede Korkut Hikâyeleri'nden günümüze kadar çeşitli devrelerden örnekler yer almıştır. Bunlarda ağırlık tabii olarak Cumhuriyet sonrasına verilmiştir.

Masallar öğrencilerin hayal gücünü zenginleştiren önemli eserlerdir. "Her şeyden önce masal vardı." anlayışı ile çocuk ruhunu besleyen ve geliştiren bu eserlere geniş yer verilmiştir.

Aynı şekilde dil ve kültür zenginliğimizi ortaya koyan, bir tarafı ile sosyal hayatımızla birlikte ortak ruhumuzu da dile getiren türkülerimizden, atasözlerimizden, bilmecelerimizden, ninnilerimizden, mânilerimizden ve deyimlerimizden yapılacak seçmeler de listede yer almıştır.

EĞİTİME %100 DESTEK	DANISMA 444 0 632 HATTI	Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
		Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05 e-posta:logm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

T.C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

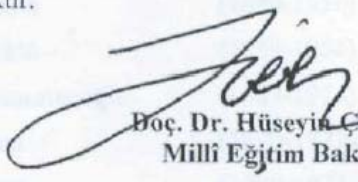
Ortak duygu ve bilincin oluşması amacıyla belirlenen 100 Temel Eserin;

1. Öğrencilerin sosyal ve kültürel etkinliklerde faydalanmaları, boş zamanlarını değerlendirmek üzere öncelikle baş vurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi,
2. Tavsiyesinin öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programları dikkate alınarak zümre öğretmenler kurulunca yapılması,
3. Türkçe dersi müfredatı ile ilişkilendirilip okutulması,
4. Çoğunu okuyan öğrencilere Bayrak Törenlerinde ödül verilmesi,
5. Tanıtımları için konularını içeren münazara ve dinleti programlarının düzenlenmesi, dramaların hazırlanması hususlarına özen gösterilecektir.

Ayrıca öğrencilerimize okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla okul idaresince hafta içi belirlenecek bir günde 30 dakikalık "Okuma Saati" uygulaması yapılacak, okul kütüphaneleri öğrencilerin sevak ve isteyerek gidecekleri sıcak ve sevimli mekânlar hâline dönüştürülecektir.

Ekli listede yer alan eserler, Bakanlığımız tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmayıp piyasadan temin edilecektir. Piyasada mevcut olmayan eserlerin hazırlanması hususunda Bakanlığımızca gerekli tedbirler alınacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim.

Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK
Millî Eğitim Bakanı

EKLER:

Ek-1 (4 sayfa)

DAĞITIM:

Gereği:

81 İl Valiliğine

EGİTİME
%100
DESTEK

DANISMA
444 0 632
HATTI

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta: iogm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Seher TOZOĞLU			
Doğum Yeri:	NİĞDE			
Doğum Tarihi:	17.04.1983			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Selçuk	İlkokul	Niğde	1989-1994
Ortaöğretim	Cumhuriyet	Ortaokul	Niğde	1994-1997
Lise	Anadolu Öğretmen	Lise	Niğde	1997-2001
Lisans	Selçuk	Üniversite	Konya	2001-2005
Yüksek Lisans	Selçuk	Üniversite		2006-
Becerileri:				
İlgi Alanları:				
İş Deneyimi:	Görev yerleri 1. 2006-2007 Başarakavak İ.Ö.O. Selçuklu/Konya 2. 2007-... Rebi Karatekin İ.Ö.O Selçuklu/Konya			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK Yrd. Doç. Dr. Osman UYANIK			
Tel:	0505 537 75 87			
E-Posta:	sehertozoglu@hotmail.com			
Adres	Rebi Karatekin İlköğretim Okulu Selçuklu/KONYA			